

449-1
F 02
NICOLAE FILIPESCU

752
73030

DISCURSURI POLITICE

VOL. I & II legate

1888 — 1901

PUBLICATE DE

NICOLAE PANDELEA

CU O PREFAȚĂ DE

UN BĂTRÂN CONSERVATOR

Dacă am pieri toți și ar rămâne el singur, rasa noastră ar fi admirabil reprezentată.

DELAVRANCEA

BUCUREȘTI

«MINERVA», — Institut de Arte
Grafice și Editură. — B-dul Aca-
demiei, 3 — Str. Edgar Quinet, 4

1912

Biblioteca Centrală Universitară
Biblioteca Institutului Pedagogic

nr.

Inventar

107/403

Biblioteca Centrală Universitară
Colecție
Inventar

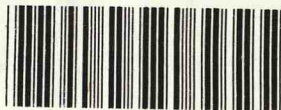
561234ablat

C507577

U

4C142/02

B.C.U. Bucuresti

C507577

CUVÂNT ÎNAINTE

Generația, care se râdică, privește uimită la viața politică a acestei țări, viață pătată de un șir de ani de cele mai rușinoase evenimente: mitropoliți învinuiți și dovediți de cele mai urâcioase păcate, miniștri și oameni de frunte ai statului acuzați de hoții, profesori universitari dându-se în spectacol c'o lipsă de demnitate și de caracter cu adevărat surprinzătoare la acești pontifi ai învătământului.

Nu e deci de mirare, că o bună parte din tineretul de astăzi urmează, în politică, pildele ce i se arată de sus și dă cu piciorul în toți idoli, pe cari îi adorase. Ne mai având cui să se închine, ne mai având un ideal, care să le polarizeze pașii șovăitori, interesele materiale în forma lor cea mai de rând iau, în sufletul acestor tineri, locul înaltelor avânturi de altădată. Astfel vedem înaintând sub ochii noștri, ca o oștire biruitoare, un tineret cuprins de frigurile unui arivism feroce și care, întru atingerea țintei sale, nu stă pe gânduri, când e să-și aleagă drumul.

E prin urmare o nevoie absolută a face o mai bună educație politică generației actuale. Și aceasta nu numai pentru desfășurarea politicei însăși. Suntem dintre aceia, cari au credința neclintită, că

activitatea politică a unei societăți este în nedespărțită legătură cu moralitatea și patriotismul. A da deci o îndrumare sănătoasă în politică, înseamnă a da în acelaș timp o îndrumare spre o mai adâncă moralitate și spre un patriotism mai ferbinte.

Iată de ce am socotit trebuitor, în aceste vremi turburi, să ne îndreptăm privirile spre acei puțini fruntași ai țării — ce fericire, că mai există și de aceștia! — cari ne oferă priveliștea armonioasă și încurajatoare a unei vieți curate și drepte, a unui cuget neîntinat de nicio prefăcătorie, a unei activități pururi cinstite și dezinteresate, pusă în serviciul țării.

Printre acești magi ai țării noastre și ai vieții ei politice stă, la loc de deosebită cinste, d-l Nicolae Filipescu. În deosebire însă de ceilalți fruntași politici, al căror cuvânt stă la îndămâna tuturor, deoarece ideile și activitatea ce au desfășurat sunt consemnate în discursurile lor, unele publicate, iar altele în curs de publicațiune, d-l Nicolae Filipescu era încă, în mare parte, inedit. Dintr'un simțimânt de excesivă modestie, d-sa a refuzat totdeauna îmbierile prietenilor politici, cari îl rugau să puie la îndămâna publicului și îndeosebi a tineretului cuvântările sale. În aceste cuvântări însă se cuprinde o bună parte din istoria politică a țării noastre, de un sfert de veac încoace. O comoară de cunoștinți de tot soiul, de idei alese și de înalte simțimânte era închisă în ele. Pentruca această comoară să nu mai stea deci îngropată, am cerut voie d-lui Filipescu să publicăm noi aceste cuvântări.

Am cules așa dar discursurile d-lui Filipescu, atât cele rostite în parlament, cât și cele rostite în întruniri publice, deoarece d-sa face parte dintre acei puțini oameni politici, cari înaintea mulțimii

vorbesc cu aceiași convingere și cu același respect de adevăr ca și înaintea parlamentului. Aceste discursuri vor forma, pentru moment, trei volume. Cel dintâi pornește dela debutul d-sale în viața politică, în anul 1888 și merge pânăla acea mare tragedie politică, care a fost retragerea cabinetului Carp, în ziua de 12 februarie 1901. Al-doilea, dela 1901 până la marea tragedie socială din 1907, iar al treilea îmbrățișează anii din urmă, pânăla o dată, pe care evenimentele încă n'au fixat-o.

Am socotit apoi de trebuință să lămurim faptele, în mijlocul cărora sau din pricina cărora au fost rostite aceste cuvântări. Pentru aceea am însoțit fiecare discurs de o scurtă notiță, în care am arătat împrejurările politice, cari au premers și adesea au prilejit nu numai evenimentul adus în discuție, ci și discuția însăși. Am căutat ca aceste notițe să fie cât mai nepărtinitoare și mai obiective cu putință, deoarece ținta noastră este, în primul rând, cum am spus-o din capul locului, să facem educație. În al doilea, știință, întrucât o parte însemnată din istoria contemporană a țării noastre este înregistrată aici. Și dacă pentru educație e nevoie de căldura și entuziasmul, ce însuflă orice ideal, pentru știință trebuie nepărtinire și seninătate. Oratorul a întrunit în cuvântările sale — într'un grad superior — amândouă aceste însușiri; nădăjduim că și adnotatorul a întrunit — așa cum i se cerea — pe aceasta din urmă.

10 martie 1912.

Piatra-Neamț.

N. PANDELEA.

NICOLAE FILIPESCU

Zilnica cetire a gazetelor aruncă repede în umbră chiar și trecutul cel mai apropiat. Bătrânii răsfoiau de zeci de ori aceiași carte și stăruiau vreme îndelungată împrejurul aceluiaș gând. Dinpotrivă, privirea contimporanilor lunecă ușor peste sute și mii de fapte eterogene și, de aceea, unele împrejurări caracteristice trec neluate în seamă, firul logic al judecăților despre oameni și evenimente se rupe, iar legende lipsite de orișice temei ajung să stăpâniască opinia publică.

Ceeace a săvârșit bunăoară întreaga pătură mai cultă a țarilor românești în răstimpul de mare avânt național din vremea lui Bălcescu și până la Eminescu, se socotește azi de anume scriitori ca isprava unei singure grupări politice. Cei ce au primejduit mari interese ale țării pentru calcul de popularitate personală sau de partid trec drept bărbați de stat, față de cari critica chiar cea mai cumpătată e privită ca o injurie. Cei ce au pus utopiile internaționale mai presus de viața neamului românesc sunt acum arătați în bronz ca pilde vrednice de urmat, pe când cel mai deplin Român al veacului al XIX-lea, Eminescu, e înfățișat ca un scriitor fără autoritate pentru îndrumarea conștiinței publice.

De sigur, pentru astfel de greșeli e de vină în mare parte lipsa de memorie istorică și foșnetul neadormit al gazetelor. A venit însă vremea să luăm și unele măsuri de îndreptare.

Din respect pentru adevăr trebuie să punem sub ochii cititorilor, pe cât este cu putință, șirul întreg al evenimentelor, arătându-le sub culoarea lor reală. Iar mijlocul cel mai potrivit e publicarea corespondenței, discursurilor și altor documente din viața oamenilor politici mai de seamă.

În această privire, scrierile politice ale lui Kogălniceanu trebuiesc neapărat scoase la iveală în toată întregimea lor. Unde a sămănat el cu mâna plină, alții, mai mărunți, au secerat din belșug, fără să-și aducă aminte de străduințele sămănătorului. De asemenea, articolele și studiile lui Eminescu ar trebui din nou citite și răscitite de toți acei ce vor să urmărească mai de aproape reacțiunea elementului autohton contra înrâurilor străine. Și tot astfel trebuiesc desmormântate din anălele parlamentare cuvântările mai însemnate ale celor ce au avut mari răspunderi în stat și puse la îndemâna tuturor celor ce voesc să se informeze exact asupra luptelor noastre politice. — Oricare ar fi partea de lumină sau de umbră a fiecăruia, adevărul istoric trebuie cunoscut întreg.

Aceasta e cu atât mai necesar cu cât politica tinde și ea să ajungă o specialitate. Campanii și alte manevre de partid vor putea pune la cale încă mulți. Indrumări reale nu vor mai putea da pe viitor decât aceia cari, pe lângă caracter și o cultură superioară, vor mai avea și cunoștințe precise despre desfășurarea vieții publice.

Iată de ce am socotit nimerit să punem publi-

cului la îndămână discursurile câtorva bărbați cu un rost mai vădit în trebile statului.

În paginile ce urmează, cititorul va putea urmări pas cu pas cugetarea politică a d-lui Nicolae Filipescu.

*

Fostul ministru de războiu are, în mijlocul generației sale, un loc deosebit.

Mai întâi, între toți cei ce se ocupă de politică, e aproape singurul om de studii în sensul propriu al cuvântului. Vrei să cunoști cele din urmă preocupări de agricultură științifică în Rusia, Statele Unite sau alte țări asemănătoare cu a noastră, întreabă-l. Dorești să afli cari sunt cele din urmă proiecte de legislație asupra meseriașilor în Anglia, Franța sau Germania? Aceiași adresă. Ai nevoie să știi ce au spus sau ce n'au spus oamenii noștri politici în cutare sau cutare chestie? Tot acolo vei afla îndată răspunsul. Dacă nu mă înșel, e singurul cititor metodic al Monitorului Oficial.

Spre deosebire de atâți somnoroși, cari încep ziua la amiazi, N. Filipescu face parte din categoria acelor puțini orășeni, cari pornesc la lucru cu noaptea în cap. Cu toată sila sa instinctivă față de cei ce trăesc cu fărâmituri din cărțile altora, pomenind la fiecare pas formule de împrumut, ca «lupta pentru existență» și alte generalități tocite, el urmărește cu sânguință toată mișcarea de idei în cultura contimporană. Ceva din tradiția de cărturar a strămoșului său, cronicarul Constantin Filipescu Căpitanul, pare a fi stăruit și în apucăturile urmașului. De aceea, sfera citirilor sale trece cu mult peste marginile literaturii politice.—Când a ținut Rostand discursul de intrare în Academia franceză, poetul lui Cyrano de bună seamă n'a avut

în cele cinci continente un admirator mai entuziast decât N. Filipescu.

* *

Alături de omul de studii, dar cu un relief fără asemănare mai pronunțat, stă bărbatul politic.

Convingerile sale s'au format pe încetul. În copilărie a avut înaintea ochilor serioasa democrație elvețiană, saturată de spiritul conservator al unor puternice tradiții naționale. După republicanii mândri de Wilhelm Tell, tânărul cunoscuse apoi la Paris alt soi de republicani, cari suferiau de pe urmele demagogiei din 1870, caracterizată tocmai prin negarea tradițiilor naționale.

Cu aceste impresii, sosi în țară spre sfârșitul regimului Brătianu, când viața noastră publică era stăpânită de o democrație *sui generis*, ridiculizată cu un talent superior de crudul umorist Caragiale. Și fiindcă abuzurile acelei democrații, mărturisite chiar și în parlament, erau înfățișate cu o inconștientă naivitate ca o răsplată pentru războiu și declararea independenței regatului, orientarea politică a tânărului abia întors dela studii nu putea fi decât în contra partidului liberal.

Citind articolele lui Eminescu, cari atrăgeau luarea aminte asupra legendei ce se croia, N. Filipescu simți nevoia de a lămuri mai de aproape procesul dintre partide, pornind dela cercetarea trecutului, cum făcuse Taine în opera sa «Les origines de la France contemporaine». În acest scop, deși n'avea decât 24 de ani, fundă ziarul «Epoca» și dezgropă din analele parlamentare tot ce era caracteristic pentru a explica evoluția partidelor noastre. Trei ani dearândul tânărul, doritor de a-și verifica păreri, urmări pas cu pas din tribuna ziariștilor debaterile Camerii (lucrurile a fost îndată relevat în par-

lament de d-l Tache Ionescu). Astfel, întemeiat pe fapte și documente autentice, el demonstrează limpede că regenerarea politică a României nu e opera unui partid, ci a unei întregi generații. Mulți aflară abia atunci, ca un lucru nou, că dela 1831 până la 1857, Obșteasca Adunare fusese alcătuită nu din democrați crescuți între carbonari, ci din 8 episcopi, 16 boeri de întâia treaptă în Moldova (20 în Muntenia) și din deputați provinciali, cari erau de asemenea boeri. Abia atunci au prins unii a se dezmetici și a vedea că dela 1853 până la 1864 fusese o epocă de ridicare națională pornită de sus în jos; că improprietărea țaranilor e opera comună a unei întregi generații ¹⁾ iar nu a unui om sau a unei grupări politice; și că la 1870 neatârănarea țării ajunsese de fapt deplină, prin convențiile încheiate cu guvernele străine.

Cei de bună credință și-au putut astfel da seama că deosebirea în partide e la noi un fenomen relativ nou, care se ivi în momentul când unii și-au luat rolul de a fi mai mult «inițiatorii inovațiilor experimentate aiurea», iar alții au socotit că e mai cu minte să rămână «credincioși dezvoltării istorice și să întipăriască un caracter mai național vieții noastre publice». În numeroase articole, discursuri și cuvântări ocazionale, tânărul conservator se făcu campionul acestei credințe.

În sfârșit «*Opinii de răspândit*» și «*Cătră un nou ideal*», apărute în 1898, înfățișară pe N. Filipescu ca cel mai activ purtător de cuvânt al doctrinei conservatoare.

Ceeace a dat însă un relief și mai vădit noului fruntaș al partidului conservator a fost armonia

1) Insuși C. A. Rosetti a trebuit să mărturisiască public, că «atât conservatorii, cât și liberalii consimțiseră la improprietărea».

dintre idei și fapte, semnul adevăratei vocațiuni. Pe când cei din sfera democrației interesate priviau politica în perspectiva nulă a clipei mereu trecătoare, iar unii intelectuali sceptici o vedeau în zarea infinitului, unde realitatea și iluzia se confundă, N. Filipescu s'a arătat dela început un realist robust, trăind prezentul de dragul viitorului, pe care îl pregătește nu numai cu vorbe, ci și prin fapte. Cu douăzeci de ani înainte de turburările agrare din 1907, dându-și seamă de partea falsă a vieții noastre agricole, proprietarul Filipescu arendă moșia sa deadreptul țăranilor, renunțând la câștigul mai mare ce-i oferiau arendașii. (Pilda aceasta a fost relevată în Cameră chiar de adversari, într'un discurs din Februarie 1888). Mai târziu, ca primar al Capitalei, a dat de asemenea cea dintâi pildă de bună gospodărie, prin lucrările pentru aducerea apei, pentru mărginirea razei orașului și alte măsuri de edilitate. Iar ca ministru în 1900 prezintă cea dintâi lege pentru bresle, o lucrare originală rezemată pe o vastă cercetare asupra breslelor de odinioară și asupra stării de azi a meseriașilor. La idee s'a adăogat fapta; vorbeii i-a urmat acțiunea.

Astfel pătrunse în toate cercurile convingerea că o personalitate deosebită s'a ridicat din rândurile partidului conservator, nu numai în manifestarea rece a teoriei, ci și în forma concretă a faptelor. Afară de aceasta, răsturnarea regimului liberal, care se atinsese de chestia națională, era o dovadă pipăită că fruntașul conservator era nu numai un om de partid, ci și un patriot în care tradiția vorbește cu toată greutatea ei istorică.

* * *

În adevăr, mai presus decât omul politic, în firea lui N. Filipescu se vede Românul și omul curajos,

gata să se întoarcă în orice clipă cu fața spre adversar.

Pe unii dintre oamenii noștri politici, cam eterogeni prin educație — iar alții și prin sânge — ni putem ușor închipui în alte țări: în Austria, Franța, Grecia și chiar în republicele americane.

Pe N. Filipescu e cu neputință să ni-l înfățișăm în afară de cadrul vieții poporului românesc.

Pe pragul copilăriei încă (avea abia 15 ani) a cerut să ia parte la războiul din 1877. De-ar fi trăit pe vremea lui Drăghici din Mărgineni, strămoșul său din timpul lui Neagoe Basarab, s'ar fi ilustrat de sigur prin vitejie în războiu. Sub Caragea ar fi urmat de bună seamă pilda vornicesei Tarsița Filipescu, care, în ciuda poruncei Hospodarului, eșia pe Podul Mogoșoaiei îmbrăcată în haine albe, oprite de caprițiul fanariotului. De ar fi luat parte la divanul ad-hoc, ar fi vorbit cătră puterile suverane, după cum a vorbit moșul său Costache Filipescu și s'ar fi sălășluit, ca și dânsul, la Snagov. Se știe că în 1888, când cu grozava învălmășală din dealul Mitropoliei, pe când alți deputați tăgăduiau împotrivirea, deputatul Brăilei a fost singurul care a mărturisit că s'a apărat cu arma în mână. E o absurditate a împrejurărilor, că n'a fost primit sub steag în 1877 și că n'a intrat în cariera militară. Dar dacă am trăi în vremurile, când soarta războaielor se putea hotărî trimitând doi inși să se lupte în fața oștirilor, nu e nicio îndoială că N. Filipescu ar avea încrederea tuturor contemporanilor, prieteni cât și adversari.

De aceea n'a fost pentru nimeni o mirare, că, la formarea guvernului în Decembrie 1910, a primit tocmai portofoliul războiului. De atunci a lucrat și lucrează cu toată însuflețirea pentru pregătirea oștirei, încât numele său va rămânea totdeauna

pomenit în legătură cu organizarea armatei noastre.

Legea pentru neștirbirea stocului de războiu, împlinirea armamentului, sporirea cadrelor și selecțiunea mai riguroasă a comandanților, precum și crearea la mânăstirea Dealului a unei școli de «educație națională», a îndrumat armata română spre o fază, care amintește epoca de intensă pregătire din vremea generalului Florescu ¹⁾.

Se înțelege, e greu să judeci cum se cade viața publică a cuiva, chiar când o privești în perspectiva îndepărtată a timpului istoric. Să vorbești însă de contemporani, e neasămănat mai greu. O minte îngustă ar putea găsi micimi chiar și în marea personalitate a aceluia, pe care obșteasca judecată a norodului românesc l-a numit «Sfânt și Mare». Un suflet cuprinzător de artist, Delavrancea, ni l-a arătat însă dinpotrivă în lumina de apoteoză a unui frumos «Apus de soare».

Rămâne deci biografului viitor să arăte cu deamănuntul și partea de lumină a carierei lui N. Filipescu, precum și partea de umbră, inevitabilă din viața fiecărui om. Ținându-se departe atât de simpatie, cât și de antipatie, el va drămui judecățile sale până la desăvârșita cumpănire a balanței. Până atunci, cu fireasca îndoeală dacă în această prea sumară schiță am nimerit sau nu măcar liniile

1) Din 465 de companii, 115, adică un sfert, aveau la 1 ianuarie 1911 numai câte 30 de soldați. Azi efectivul e normal. În cele 18 reg. de artilerie numai 4 din 6 baterii erau complete. Azi avem 20 de regimente de artilerie, iar la predarea completă a tunurilor vom avea 634 guri de foc, în loc de 408 (cu 60 mai puțin decât Bulgarii) cum aveam acum 1 an și jumătate.

Escadroanele diviziei active au fost completate, iar trupele de rezervă încadrate și deplin echipate, încât să poată sta alături de armata activă.

mari ale adevărului, lăsăm cititorului sarcina de a-și face și singur o părere despre acest bărbat politic, citind în paginile ce urmează cugetul său exprimat cu propriile sale cuvinte.

Cât privește zugrăvirea omului, fiindcă arta e totdeauna mai adevărată și decât natura, ni se pare nimerit a încheia această scurtă caracterizare cu vorbele artistului mai sus pomenit:

«Dacă veți face o secțiune ideală în lung sau în curmezișul țării... nu puteți tăia nimic în cuprinsul neamului românesc, fără să se producă o comoțiune erculeană în cel mai bine zidit dintre toți Românii vremurilor noastre, Nicolae Filipescu».

UN BĂTRÂN CONSERVATOR

I.

ALEGERILE DE DEPUTAȚI DIN 1888

În 19 decembrie 1887 Camera deputaților este dizolvată, deoarece se împlinise cei patru ani ai legislaturii sale. Noile alegeri au loc pe la sfârșitul lui ianuarie 1888 și anume colegiul I în ziua de 23 ianuarie, colegiul II la 24, iar colegiul III la 25 ianuarie. Alegerile cele noi trimit de astăzi dată în Cameră un număr de 74 de deputați opoziționiști de toate nuanțele. Convocată pe ziua de 7 februarie, noua Cameră purcede numaidecât la verificarea alegerilor, căutând să invalideze pe deputații opoziționiști, mijlocul cel mai îndemânatic spre a se scăpa de dânsii. În ședința dela 18 februarie vine deci în discuție și alegerea dela colegiul III de Brăila, unde fusese proclamat ales d-l Nicolae Filipescu. Deputatul L. Sachelariu citește raportul asupra alegerii, după care dă citire unui protest, înaintat de mai mulți alegători ai colegiului III, prin care d-l Nicolae Filipescu este învinuit că a dat alegătorilor bani și băutură. După ce vorbește în contra validării deputatul C. Stoicescu, iar d-l Tache Ionescu pentru validare, aceasta se pune la vot și rezultatul este următorul :

Votați	142
Majoritate absolută	72
Bile negre	50
» albe	92

Ca urmare a acestui vot, d-l N. Filipescu este suspendat din calitatea d-sale de deputat și rămâne ca alegerea dela colegiul III de Brăila să se cerceteze la urmă.

D-sa însă, potrivit unui articol din regulamentul Camerei, lua totdeauna parte la vot, ceace stârnește violente protestări din partea deputaților din majoritate.

Iată, bunăoară, incidentul stârnit pe acest motiv în ședința dela 20 februarie :

D-l B. IEPURESCU : Domnule președinte, cer dela imparțialitatea d-voastră să se constate cum că onor. nostru coleg d-l N. Filipescu,

deși știe că alegerea d-sale a fost suspendată de onor. Adunare cu două treimi...

Voci: Nu este exact. N'au fost două treimi.

D-L B. IEPURESCU: Fie, dar a fost suspendată și totuși d-sa a luat parte la vot. Cer a se face această constatare, pentruca pe viitor să nu se mai întâmple asemenea erori regretabile.

La această observație, d-l Nicolae Filipescu răspunde următoarele:

Domnul Iepurescu a zis că eu am fost contestat cu două treimi: lucru absolut inexact și tocmai pentrucă n'am fost contestat cu două treimi și fiindcă Constituțiunea prevede că nu se pot ridica drepturile unui deputat decât cu o majoritate de două treimi, tocmai de acea, ori când veți pune vreo chestiune la vot, eu am să mă duc sau să votez în fapt — când îmi va fi posibil — sau să protestez, în cazul când prin violența d-voastră nu-mi va fi cu puțință să-mi dau votul meu.

Pentru starea spiritelor de atunci, cași pentru situația politică, sunt interesante două intreruperi ale domnului Nic. Filipescu. Cea dintâi are loc în ziua de 18 februarie, în aceeași ședință în care a fost la urmă suspendat. Vorbia bătrânul răzăș delă Golășei, Lascar Catargi, care constată că rezultatul ultimelor alegeri fusese dezastros pentru guvern.

«Ași dori — zicea L. Catargi — să-mi spue d-l I. Brătianu în ce stare este astăzi țara, după 11 sau 12 ani de guvernământ al d-sale».

La care d-l Nicolae Filipescu răspunde cu această intrerupere: — *Un hoț de ceasornice pe banca ministerială*¹⁾.

Mai târziu, la 10 martie, vorbea Ion Brătianu, răspunzând unor atacuri personale ale lui N. Blaremburg.

«Dar d-ta — spunea primul ministru — nu m'ai atacat personal? Și nu numai personal, ci încă mai mult. N'ai zis c'am trădat interesele țării? Cine ești d-ta, ca să vii să'mi spui acestea?».

În tăcerea de o clipă se auzi răsunând glasul d-lui N. Filipescu: — *Suntem cel puțin oameni cinstiți.*

Alegerea d-lui N. Filipescu este însă la urmă validată. Curând după aceasta d-sa adresează guvernului o interpelare asupra ingerințelor săvârșite de administrație la Brăila. Această interpelare o formulează în ședința delă 4 martie 1888 și are următorul cuprins:

Am onoare a interpela pe d-l ministru de interne asupra ingerințelor săvârșite de agenții administrației din județul Brăila

1) Acesta eră generalul Radu Mihaiu, fostul ministru de interne.

în ultimele alegeri legislative, pe cari d-l Ioan Brătianu, președinte al consiliului și ministru de războiu, cenzor la Banca Națională și membru în consiliul de administrație al Creditului funciar rural, le-a proclamat un model pentru generațiile viitoare.

Această interpelare este dezvoltată în Cameră o săptămână mai târziu și a făcut o adâncă impresie prin arătarea unor acte oficiale, din cari reeșia amestecul fățiș al administrației în alegeri.

**DISCURS ROSTIT ÎN ȘEDINȚA CAMEREI
DELA 12 MARTIE 1888.**

Domnilor Deputați,

Interpelarea ce am avut onoarea să adresez d-lui ministru de interne coprinde două cestiuni.

Mai întâi, o chestiune personală, deoarece este vorba mai ales de ingerințele săvârșite, cu ocazia alegerilor trecute, la colegiurile din Brăila, și apoi este o chestiune de politică generală.

Imi veți da voie să sfârșesc mai întâi și numai în două cuvinte cestiunea personală.

D-lor, vă aduceți aminte că atunci când d-l președinte al consiliului de miniștri s'a reîntors pe acele bănci, răspunzând d-lui Fleva, d-sa a făcut aluziune la un oarecare act de înaltă înțelepciune politică, la un act de generozitate și de clemență ce majoritatea acestei Adunări ar fi săvârșit în ziua când a retras toate contestațiunile ridicate, cu ocaziunea validărei titlurilor, în contra unora dintre noi din minoritate.

D. președinte al consiliului prin acele cuvinte a voit ne-greșit să însinueze că unii dintre noi datorim prezența noastră acilea complezenței d-voastră.

La o calomnie d-l președinte al consiliului a voit să adauge o insultă: după ce s'a afirmat, că nu suntem aleșii țării, d-sa a voit să dea să se înțeleagă, că am fi aleși ai d-sale,

ori că am fi tolerați de d-voastră (aplauze din partea minorității.)

Și fiindcă această situațiune nu ne convine cătuși de puțin, de aceea tocmai noi, cari credeți d-voastră că am asistat cu bucurie la îngroparea acelor contestațiuni, cu cari ne amenințați, tocmai noi, zic, suntem acei cari venim azi să reînviem acele contestațiuni.

D-lor deputați, vă aduceți aminte, că d-voastră cu ocaziunea validărilor ați hotărît ca o comisiune de anchetă parlamentară să se numiască și să meargă în județul Brăila, să cerceteze oarecari fapte de ingerință, ce s'ar fi făcut cu ocaziunea alegerilor din urmă.

Pe urmă, acest act pe care d-voastră l-ați calificat de act de înaltă moralitate politică și a cărui retragere ați decorat-o cu calificativul de act de înaltă înțelepciune politică, pe urmă, zic, v'ați grăbit să-l retrageți.

Numai, în loc ca să avem o anchetă parlamentară, am avut o anchetă administrativă la Brăila. Și nu numai că toată administrațiunea Brăilei s'a pus în mișcare spre a dovedi, prin tot felul de mijloace, actele noastre de conrupțiune, dar chiar s'a schimbat adhoc administrațiunea județului Brăila: multe persoane s'au pus în funcțiune numai pentru a săvârși această operă (aplauze din partea opozițiunei).

Astfel, între alții d-l N. Teodorescu, ruda d-lui Giani, capul colectiviștilor din Brăila, s'a numit ajutor de subprefectură la subprefectura Vădeni, cu misiune specială de a dovedi actele noastre de ingerințe ce pretindeți că le-am exercitat cu ocaziunea alegerilor generale. Apoi el, împreună încă cu alți funcționari, au început să cutreere județul, mergând din comună în comună și silind pe locuitori să facă declarațiuni că noi am fi făcut acte de presiuni în această alegere. Unul din acești funcționari, ajungând într'o comună și începând a face diferite vexațiuni țăranilor, aceștia, mai bine decât să sufere vexațiunile și să-i mai îngroașe și dosarul, au preferit să-i ia dosarul din mâini și acest dosar mi l-au dat mie (aplauze din partea opozițiunei).

Prin interpelarea mea, d-le ministru, vin să vă fac o restituțiune publică a acestui dosar (aplauze din partea opozițiunei.)

Acum, fără a face niciun fel de deosebire între ancheta administrativă și cea parlamentară ce d-voastră ați fi făcut-o, voi procedea la cercetarea dosarului.

O perfectă concordanță există între tot ce spune d-l Stoicescu și ce spune administrația. D-l Stoicescu afirmă niște fapte, pe cari le găsim reproduse întocmai în actele din acest dosar, prin urmare sunt în drept să presupun o comună înțelegere între leaderul majorității și administrațiune. Iată, d-lor, primul act. Dar mai înainte de a vi-l citi, vreau să constat un lucru, că sistemul guvernului actual este de a cerceta delictele electorale prin autoritatea administrativă. Iată acum procesul verbal scris în întregimea lui de d-l Nicolae Teodorescu :

CITATIE

Noi, Nicu Teodorescu, ajutorul subprefecturei Vădenii, din județul Brăila, luând informațiuni că voturile alegătorilor direcți din comuna Filipești, anume Costache Petrescu, Tănase Boiangiu. . . au fost cumpărate etc.

Am supus cercetării pe Costache Petrescu, alegător în colegiul III, major, domiciliat în comuna Filipești și ne-a declarat : Sunt locuitor în această comună ; în ziua de 10 ianuarie a. c. m'am prezentat și eu la primărie a vota pe delegați ; aci am fost oprit de d. Costache Voinescu, spunându-mi că eu să votez direct la Brăila, așa că nu am mai votat. În ziua de 24 ianuarie, ajunul alegerii deputatului am pornit împreună cu toți la gara Făurei ; aci D. Ilie Belu ne-au plătit și scos biletele de tren ca să mergem la Brăila și să votăm ca deputat la colegiul III pe d. N. Filipescu.

Prin urmare, tot ce se constată prin acest proces verbal e, că un alegător direct a sfătuit pe un alt alegător direct

să nu voteze la alegerea delegaților, ci să-și păstreze intact votul lui direct pentru alegerea deputatului, iar un alt alegător direct a oferit unui alegător biletul de drum, fără de care poate acel cetățean nu și-ar fi putut îndeplini datoria sa de cetățean.

Iată un alt act isvorât tot de la ajutorul subprefecturei și adresat prefectului.

Este un model de protest scris de mâna ajutorului subprefecturei și menit a fi iscălit de alegători.

Iată actul în cestiune :

CITAȚIE

Pentru d-l Luca Ionescu, prefectul Brăilei.

Aleșii delegați ai colegiului III ca și în alți ani, iar unii de drept chemați a vota, am rămas nu surprinși ci sdruncinați până la suflet când am văzut că funcționarii d-voastră din județ nu sunt decât niște trădători, niște lași. Indignarea ne-a pătruns până la inimă, când am văzut că acești funcționari vin și aruncă cu noroi în marele cetățean al partidului liberal, Ioan Brătianu, care și-a sacrificat tinerețele pentru noi.

Ne-a dat toate libertățile, ne-a desrobit de sub biciul sălbatic al ciocoilor, care ne ducea cu bătaia la muncele lor, ne-a împroprietărit la 1864, etc..

D-l Panu zicea la o întrunire a opozițiunii, că d-l Brătianu se susține numai prin legende; vedeți acum și în ce mod se creează legendele d-lui Brătianu.

O VOCE: Sustracțiune de acte publice.

D-l N. BLARENBERG: Cel care sustrage corpul delictului nu e pedepsit (ilaritate).

D-l N. FILIPESCU: În orice cas, dacă actele s'au luat, interpelarea de față nu e decât o restituțiune publică a acelor acte.

D-l B. IEPURESCU: Aceasta nu face decât a atenua furtul, dar furtul există.

D-l N. FILIPESCU: Am aci, d-lor, o înșirare de vre-o 19 primari, meniți a fi revocați, cu câte o mică însemnare pe lângă fiecare nume: aceștia sunt funcționarii bănuți, cari în urmă ar fi fost suspendați.

Să citez câte-va exemple:

Primarul comunei *Romanul*, cu însemnarea făcută cu mâna ajutorului subprefecturei: «care-a ales delegat pe d-l C. Apostol, ruda d-lui Fleva».

Primarul comunei Sutești, «care a dat 10 voturi opoziției».

Primarul comunei Filipești, «care a ales pe d-nii Blaremberg și Fleva delegați».

Mai adaug, d-lor, că toți acești primari au și fost suspendați.

D-l ministru de interne cerea deunăzi d-lui Fleva fapte precise; ei bine, iată fapte precise:

La alegerea delegaților pentru colegiul III de Brăila, în comuna Viziru, primarul n'a lăsat să se introducă în urnă de cât acele bilete ale administrațiunei, cari erau scrise de mâna notarului și ajutorului de primar și cari purtau numele candidaților administrațiunei; aceste buletine, scrise chiar de mâna lor, le am aci. Cred că faptul acesta e destul de precis. Până azi însă, deși faptul a fost mai de mult denunțat, nici primarul nici notarul n'au fost suspendați, iar ceilalți primari notați de administrațiune au fost suspendați toți.

Acum, d-lor, intră în scenă un alt agent al administrațiunei: Crăiescu, subprefectul plășei Vădeni. Ajutorul subprefectului era poate foarte devotat guvernului și administrațiunei, dar nu avea atâta experiență, și d-l subprefect i-a dat instrucții și chiar concepte, ca să știe cum să facă procesele verbale. Și iată unul din acele concepte, scris de mâna subprefectului și pentru uzul ajutorului subprefecturei.

«Noi, ajutorul subprefecturei plășei Vădeni, din județul Brăila, astăzi, trecând în afaceri de serviciu prin comuna . . . . . din această plasă, am luat informațiuni indirecte că

d-l . . . . locuitor în această comună, delegat al colegiului III electoral, cu ocaziunea prezentării sale la biurul central din orașul Brăila, pentru a alege pe deputatul cerut de acest colegiu, în înțelegere cu d-l N. Filipescu, candidatul opozițiunii colegiului III, *a dat bani în scopul de a-l vota, etc.*»

Vedeți că nu cunoștea nici comuna nici pe locuitori, dar răspunsul îl cunoștea (ilaritate, aplauze din minoritate).

Nu vedeți oare, d-lor, o asemănare între acest concept și conceptul pe care-l voi citi și care circulă în toate comunele rurale? (citește).

Majestății Sale Regelui ;

Luând cunoștință de demisia cabinetului d-lui I. C. Brăianu, cel care timp de 12 ani a condus destinele țării pe cale de fericire și prosperitate, noi, locuitorii comunei. . . . venim cu profund respect, Sire, a vă ruga să binevoiți a a nu accepta această demisiune, etc.

Iată acum una tot a subprefectului :

Domnule Prefect,

Din cercetările directe și indirecte, ce am putut face până în prezent printre diferitele persoane din comunele ce am onoare a nota pe anexata listă, am constatat într'un mod palpabil, că parte din funcționarii comunali au lucrat în alegerea deputatului cerut de colegiul III *în contra interesului administrațiunii.*

Să vă pun acum în vedere un act foarte important al ajutorului subprefecturei, la care mă reîntorc, căci îl uitasem și are interes pentru noi.

Iată ce serie ajutorul subprefectului cu însăși mâna sa (citește).

ROMANIA

AJUTORUL SUBPREFECTUREI PLAȘEI VADENI

Domnule prefect,

În urma însărcinării ce mi-ați dat de a vă descoperi pe toți acei *funcționari trădători*, făcând scrupuloase cercetări atât direct cât și indirect, am constatat că funcționarii din această plasă, notați pe contra pagină, nu numai că au lucrat *contra administrațiunei*, dar au fost și uneltele opozițiunei în alegerea deputatului Filipescu și astfel merită, d-le prefect, pedeapsă, căci dacă d-voastră ați lăsa nepedepsiți pe acești trădători, nu numai că s'ar încuraja trădările, dar la timp opozițiunea *va avea din administrațiunea noastră comunală o armă puternică a lucră contra guvernului*, căci toți acești funcționari au fost și sunt, după cum am zis, uneltele opozițiunei.

Pentru aceste motive bine constatate de noi, am onoarea în interesul . . . a vă ruga să binevoiți a decide *cele convenite* pentru depărtarea lor, etc.

Ca să vedeți, d-lor, că toate acestea nu sunt excese de zel ale unor funcționari subalterni, iată ordinul prefectului:

PREFECTURA JUDEȚULUI BRĂILA

Ordin deschis către primarii comunelor din plasa Vădeni

Sunteți invitați a da d-lui Neagu Teodorescu, ajutorul subprefecturei plășei Vădeni, tot concursul de care va avea nevoie în urmăriile ce este însărcinat a face.

Prefect Brăila, L. IONESCU

No. 581.

1888, februarie 5.

D-lor, negreșit că toate aceste acte ar avea prin ele înșile o valoare destul de însemnată. Când însă avem declarațiunea d-lui Brătianu că aceste alegeri sunt un model pentru generațiunile viitoare, aceste fapte iau o importanță incomparabil mai mare și dobândesc toată însemnătatea unui program al d-lui Brătianu în materie electorală. D-lor, la alegerea delegaților colegiului III, precum v'a spus eri d-l Fleva, a fost o adevărată teroare: fel de fel de violențe s'au întrebuițat; pentruca să vă dovedesc că toate acele declarațiuni pe cari vi le-am citit sunt făcute prin silă, am să vă citesc câte-va declarațiuni tocmai ale acelor oameni pe cari d-l ajutor de subprefect și d-l subprefect credeau nemerit a-i lua ca martori contra noastră și pe depunerile cărora voiau să pue temei.

Iată o declarație către procurorul general din Galați:

D-lui procuror general,

Astăzi am fost ridicăți și arestați de către prefectul județului și procurorul însoțiți de 30 gardiști, bătuți și perchișionați fără intervenirea d-lui judecător de instrucție, smulgându-ni-se iscăliturile pentru niște declarațiuni ce nu le-am făcut.

Vă rugăm binevoii anchetați faptele și dați pe culpabili judecăței.

(ss) P. N. SILISTRĂREANU, GHIȚĂ N. SILISTRĂREANU.

Altă declarație din partea a doi alegători votanți direcți din colegiul III:

Domnule Procuror,

În seara de 23 spre 24, venind aci un copist dela subprefectură cu doi călărași să ne ducă la subprefectură să iscălim cu deasila un proces făcut de d-l pomoșnic, presupus că noi am fi luat bani dela d-l Filipescu, ceeace noi nu

știm ; și în lipsa de acasă am găsit nevestele și copiii plângând că ne duce la pușcărie.

Vă rog, d-le procuror, a ordonă asigurarea caselor și familiilor noastre.

Cu stimă, I. PETRESCU, TĂNASE BOIANGIU.

Procurorul, căruia sunt adresate aceste plângeri, este acela care a scos armata pe stradele Brăilei și în contra căruia s'a făcut un raport de către d-l procuror general, dar care a fost menținut, tocmai ca să săvârșiască faptele ce vă denunț aci.

V'am spus că s'au revocat o mulțime de primari ; voiu să citească o reclamațiune a unuia din primarii care și-a dat demisiunea. Acest primar este dela moșia mea Filipești.

Iată ce zice reclamantul :

În seara de 17 februarie curent, la ora 8, a venit Neagu Teodorescu, ajutorul subprefecturei Vădeni din județul Brăila în comuna noastră Filipești, adresându-se către mine, ca primar al acestei comune, cu aceste cuvinte : d-le Mocanu, sunt însărcinat de către d-l prefect prin ordinul No. 381, spre a cercetă pe alegătorii direcți d'aci, căci au luat bani dela Filipescu la alegerea sa ca deputat și că, chiar dacă acești alegători ar tăgădui și n'ar voi să iscălească, d-ta să subscrii procesul verbal împreună cu mine și doi asistenți prieteni ai d-tale, cari să mărturisească că au auzit dela dânsii că au primit bani dela Filipescu, căci ai să fii primar pe viață, iar de nu, vei fi dat afară.

Eu am răspuns că nu pot face aceasta și să subscriu acte mincinoase.

După terminarea mincinoasei instrucțiuni încheiată de numitul pomoșnic, m'am găsit cu d-nii Costache Petrescu și Tănase Boiangiu, cari mi-au declarat că au fost amenințați că-i va trimite cu dorobanți la pușcărie și că le va închide cârciumile, dacă nu vor declara că au luat, cel dintâi 600 franci și cel dealdoilea 300 franci dela d-l Filipescu, că au

votat pentru d-sa și că să iscălească procesul verbal pe care-l va încheia etc.

Iscălit *Th. Mocanu*.

Mă oprese aci cu citirea acestui act.

D-lor deputați, ași vreă să vă mai citesc un fapt, fiindcă d-l Stoicescu când a contestat alegerea mea, a articulat două fapte precise : unul, cum că eu ași fi dat bani și celalt, cum că alegerea delegaților din comuna Ianca nu s'ar fi făcut în regulă.

La prima acuzare nu vreau să mai răspund, fiindcă numai precisă nu e acea acuzare și, de altminterlea, toate actele, pe cari vi le-am citit, dovedesc cât de fantastică era acea acuzațiune. Dar cea ce este precis, este faptul alegerii delegaților de la Ianca. Când vorbea d-l Stoicescu, eu în adevăr nu puteam să'mi dau seama despre ce este vorba, dar uitându-mă pe urmă în dosar, am văzut o legătură perfectă între cea ce zicea d. Stoicescu și între cea ce se plămădia de administrația locală.

S'a zis, d-lor, că în comuna Ianca, primarul, care presida biuroul electoral pentru alegerea delegaților, la un moment dat a suspendat votarea și că în timpul acelei suspensiuni s'a umplut urnele cu buletine de-ale opozițiunii. Am văzut în adevăr în dosar că unul din secretarii biuroului denunța prefectului cum că la un moment dat s'a suspendat votarea și că dânsul imediat și-a dat seama de fraudă care s'a făcut, umplându-se urnele cu buletine de-ale opozițiunii. Prefectul hotărăște să se cerceteze faptul.

Asupra acestui punct, d-lor, este un lucru interesant și acest lucru interesant este data denunțării acelu secretar. Am văzut în dosul acestui act data de 14 februarie. Alegerea delegaților s'a făcut la 10 ianuarie, așa că tocmai după o lună și patru zile, când delictul era prescris — dacă delict era — tocmai atunci secretarul s'a deșteptat și a denunțat faptul acesta, pe care d. Stoicescu îl aducea înaintea d-voastră. Inșă, pentruca să se dovedească cele ce spunea d-l Stoicescu, era absolută necesitate de un lucru : ca să dis-

pară un dosar. Dosarul care trebuia să dispară este acesta (aplauze din minoritate).

Căci, d-lor, în urma alegerii, ca la toate alegerile, s'a făcut un procesverbal, prin care membrii biuroului declară că toate s'au făcut în perfectă ordine conform cu legea. Negreșit, dacă acel secretar al biuroului, care a denunțat acea neregularitate, ar fi scris procesul verbal că s'au făcut toate conform legei, n'ar fi mai putut avea nici un fel de valoare destăinuirile d-lui Stoicescu. Și în adevăr acel secretar al biuroului era iscălit și este iscălitura lui, aci; (aplauze din minoritate) nu se poate dar da o valoare celui de al doilea act de cât sustrăgând pe cel dintâiu.

D-1 P. P. CARP: Este interesantă, istoria modernă! (aplauze și ilaritate din minoritate)

D-1 N. FILIPESCU: Atunci d. subprefect... (aceasta o bănuiesc, căci n'ași putea s'o dovedesc), a sustras dosarul și acest dosar, care trebuia să se găsească la arhiva primăriei se găsește printre actele subprefecturii cari se află în posesiunea mea (aplauze din minoritate).

D-1 N. FLEVA: Vezi, aceasta este sustragere de dosare.

D-1 N. FILIPESCU: D-lor deputați, cred de prisos a adăoga orice fel de comentariu; voiesc numai să vă spun un lucru este că actele pe cari vi le am citit, ingerințele care vi le-am arătat, sunt o mică parte din ingerințele săvârșite cu ocaziunea alegerii colegiului al 3-lea din Brăila și că ceace s'a petrecut la colegiul al 3-lea s'a făcut cu ocaziunea alegerilor tuturor colegiilor din Brăila, și dacă voiți d-voastră să generalizați și să întindeți acuzațiunea, — pe care eu cu probe am formulat-o în contra administrațiunii în ceea ce privește județul Brăila — și la toate celelalte județe, vă veți putea da seamă dacă aceste alegeri sunt în adevăr un model pentru generațiunile viitoare (aplauze din partea opozițiunii).

La această interpelare răspunde ministrul de interne d. C. Nacu, ale cărui cuvinte stărnesc, din partea interpelatorului, un șir de vii riposte, caracteristice pentru moravurile de atunci:

D-1 C. NACU : Domnilor deputați, cu ocazia alegerilor dela Brăila, ași putea zice cu ocazia alegerilor din toată țara, la ministerul de interne nu avem nici o reclamațiune.

D-1 N. FILIPESCU : Fiindcă nu ne dăm osteneala să mai facem reclamațiuni în zadar.

D-1 C. NACU : Nu ași putea dar să controlez adevărul celor ce ni s'au relatat, dacă nu mi se vor pune la dispoziție actele, pe cari s'a bazat această interpelare.

D-1 N. FILIPESCU : Nu le dau.

D-1 C. NACU : Vasăzică nu voiți să se constate nimic.

D-1 N. FILIPESCU : Mă duc cu dănsese unde voiți, dar nu mă despart de ele.

D-1 C. NACU : Ași înțelege pentruce nu voiți cercetarea la fața locului...

D-1 N. FILIPESCU : Vreau, cum nu. Mă duc cu actele la orice cercetare, dar nu vi le dau, nu mă despart de ele.

D-1 C. NACU : Vă duceți?... Dar dacă nu-mi dați actele?

D-1 N. FILIPESCU : Vi le prezint.

D-1 C. NACU : Dacă îmi prezentați acele acte, făgăduiesc că de mâne chiar trimit o anchetă la fața locului, compusă din persoanele cele mai nebănuite și vă asigur că oricine se va descoperi vinovat il voi da judecății.

II.

ÎNFIINȚAREA CREDITULUI AGRICOL

În ziua de 12 maiu 1892 vine în discuția Camerei proiectul de lege, prezentat de Menelas Ghermani, ministrul de finanțe, proiect de lege prin care se înființează un Credit Agricol, menit a acorda sătenilor împrumuturi pentru cumpărare de vite, unelte agricole și sămânță. După ce raportorul legei, d-l C. C. Arion, dădu citire proiectului de lege, d-l N. Filipescu luă cuvântul în chestiune prealabilă. D-sa, care cunoștea așa de bine lucrurile și obiceiurile dela țară, arată că ideia, de-a face pe Stat creditorul micilor agricultori, este greșită, că această sarcină trebuie lăsată întreprinderii private și anume băncilor populare, cari tocmai începuseră să se înfiripeze c'un an înainte. (Cea dintâi bancă populară se întemeiasă din inițiativă privată în 1891 la Urziceni, în Ialomița). Aceste bănci zice d-l Nic. Filipescu, c'un admirabil simț de prevedere — în țara noastră a fost cel dintâi om politic, care a propovăduit înființarea și încurajarea băncilor populare — ar trebui sprijinite și organizate, după sistemul băncilor populare germane. Câtă dreptate a avut d-sa atunci, se vede atât din avântul uriaș ce au luat băncile populare (ajunse astăzi la un număr de 7.200, cu un capital de peste 100 de milioane) cât și din faptul că acest Credit Agricol, devenit acuma de prisos — locul lui fiind luat de băncile populare — a fost de curând desființat, prin legea depusă de d-l P. P. Carp, ministru de finanțe, în ziua de 3 februarie 1912.

DISCURS ROSTIT ÎN ȘEDINȚA CAMEREI DELA 12 MAIU 1912.

Domnilor Deputați,

Sunt mai bine de 50 de ani de când se caută în Franța, dar se caută în zadar, soluțiunea creditelor agricole. Și când în anii din urmă d. Leon Say a adus în Parlament proiectul d-sale pentru organizarea acestor credite, Senatul a crezut că face operă înțeleaptă înapoind acel proiect în studiul unei

comisiuni. Ministrul de finanțe nu s'a simțit atins prin această măsură de precauțiune, care n'a micșorat întru nimic meritele d-lui Leon Say, care rămâne și astăzi unul din economiștii cei mai eminenți ai timpului.

Cred că și ministrul nostru de finanțe nu va vedeà nici un act de ostilitate în propunerea formulată de un membru al majorității, ca proiectul ce ni s'a prezintat să se amâie pentru un timp oricât de scurt, întru cât i s'ar dovedi că acest proiect e insuficient studiat, conține numeroase lacune și proclamă niște principii periculoase.

Dealtmintrelea, s'ar puteà reduce această cerere de amânare și la mai puțin.

Recunosc că proiectul guvernului conține câteva inovațiuni fericite, cari s'ar puteà introduce de îndată în lege pe cale de modificare a legii actuale a creditelor agricole.

Printre aceste inovațiuni aș puteà cità punerea în concordanță a legii vânzării moșiilor Statului cu legea creditelor agricole, prelungirea termenelor împrumuturilor, simplificarea formalităților pentru facerea împrumutului și alte modificări a căror necesitate a fost dovedită prin experiență și contra cărora cred că nimeni, din nici o parte a acestei Adunări, n'ar ridica obiecțiuni.

Ceeace însă ni se cere de guvern este să răsturnăm cu desăvârșire organizațiunea creditului nostru agricol, să-l așezăm pe niște baze noi și, cutez a zice, greșite, să proclamăm câteva principii foarte contestabile și cari pot deveni periculoase din cauza lipsei de îngrădire puse în lege și din cauza multor lacune ce există în proiectul ce ni s'a prezintat.

Ași voi să demonstrez aceste lipsuri, să vă arăt aceste lacune și consecințele rele ce ar puteà decurge din ele.

Dar pentru aceasta sunt obligat să intru în câteva argumente de fond și o voi face, dacă Camera îmi va acorda câteva momente de ascultare, în schimbul făgăduiei ce îi fac, că voi fi foarte scurt și că vă voi scuti de orice intervenție din parte-mi, fie în discuțiunea generală, fie în discuțiunea pe articole.

D-lor deputați, dacă voim să așezăm creditul agricol pe niște baze sănătoase, trebuie mai întâi să recunoaștem un adevăr și anume, că creditul agricol trebuie să aibă origina și destinațiunea lui în economie. Zic că creditul trebuie să aibă origina lui în economie, adică că economia trebuie să preceadă creditul, cum se zice în limbajul economic, *l'épargne doit précéder le crédit*.

Ei bine, îndrăznesc a zice că la noi se face foarte mult pentru credit și foarte puțin pentru economie; creditul îl dăm sub toate formele. Prin legea tocnelilor agricole, țăranii noștri dobândesc creditul proprietarilor, cari din cauza unor garanții ce li se dau pot face de cu iarna avansuri țăranilor în contul muncii ce vor face în vara viitoare; prin Creditul Agricol se dă săteanului nostru creditul Statului. Creditul dar se dă sub toate formele, însă nimic nu se face pentru a încuraja economia și aceasta este cu atât mai rău într'o țară unde populațiunea rurală este înzestrată cu multe calități, dar îi lipsește simțul și deprinderea economiei. Acestea nu le spun pentru a refuza țăranilor un credit ce le-ar putea fi necesar; acestea le spun din punctul de vedere numai al interesului săteanului. Căci cred că este mult mai bună situațiunea acelor țărani cari au un mic capital acumulat decât situațiunea unei populațiuni rurale care e apăsată de datorii și trăește numai scontând viitorul. Și chiar în raporturile populațiunei rurale cu proprietarul este mai bună situațiunea țăranului, care are un mic capital adunat, căci poate să nu primească orice condițiuni i-ar impune proprietarul, decât situațiunea unor săteni cari, având deja datorii față cu proprietarul, cu care vor avea să contracteze munci agricole, sunt siliți a primi orice condițiuni li s'ar impune.

Dacă am făcut această lungă digresiune este pentru a ajunge la această concluziune, că tocmai fiindcă la noi economia nu a precedat creditul, trebuie cel puțin ca creditul agricol să aibă destinațiunea sa în economie. Și pretutindeni în alte țări se caută ca creditul agricol să conducă la eco-

nomie, silindu-se sătenii cari fac împrumuturi să-și întrebuințeze banii în cumpărare de obiecte ce pot sporî avuția lor.

Este dovedit din experiență că nu orice împrumut făcut de creditul agricol poate să fie folositor țăranului. Experiența altor țări ne arată că unele împrumuturi sunt periculoase. De aceea se condamnă cu desăvârșire împrumuturile de consumațiune și împrumuturile improductive. Se încurajază din contră împrumuturile cari servesc la cumpărare de instrumente agricole, la cumpărare de vite, de semințe și, în fine, la tot ce poate da înflorire unei exploatațiuni agricole.

Ei bine, această preocupare nu o are proiectul de lege ce ni s'a prezentat ; în alte țări grija de căpetenie a creditelor agricole este supravegherea întrebuințării banilor împrumutați. Așa, de exemplu, în Italia, prin legea dela 1888, se enumără pe larg cari sunt împrumuturile menite a îmbunătăți culturile și se declară prin lege că orice împrumut care n'ar intra în categoriile specificate de lege este exclus dela beneficiul legii. În Germania, în sistemul băncilor ce se cheamă «Darlehenskass», administratorii acestor case sunt în drept să cerceteze dacă împrumuturile ce li se cer sunt utile sau nu celui ce vreă să se împrumute. Dacă împrumutul este util, se acordă ; dacă nu este util, se refuză ; și când se acordă, se controlează întrebuințarea banilor și se dau banii pe măsură ce ei au fost întrebuințați la destinația lor. Sunt cazuri și mai caracteristice. Așa, în unele cantoane ale Elveției, sunt bănci cari nu împrumută bani decât pentru cumpărare de vite și un controlor al creditului agricol însoțește pe împrumutat la târg chiar și asistă la cumpărătoare.

La noi însă, prin proiectul de față, nu se prevede nimic, absolut nimic din toate acestea ; constat dar această primă lacună. Și consecința acestei lacune este că proiectul ce ni s'a prezentat accentuează și mai mult un rău existent, prin faptul că împinge la împrumuturi de consumațiune. Dovedă că azi se practică pe o scară întinsă împrumuturile de consumațiune, este că marea majoritate a împrumuturilor nu întrece suma de 100 lei. Dacă din această sumă se scad

cheltuelile de drum și de formalități, rămân țaranului 85 lei, și nu veți zice că cu 85 de lei se îmbunătățește cultura ; mai de grabă veți zice că acești bani se cheltuiesc pentru traiul de toate zilele și adeseori chiar la cârciumă.

Dar veți obiecta că Statul nu este apt pentru a controla întrebuințarea banilor împrumutați.

Recunosc aceasta, dar tocmai aceasta este un argument pentruca creditul agricol să nu fie făcut de Stat. Și dacă Statul nu este apt să facă această operațiune, cea mai simplă din toate cele ce e merit a face creditul agricol, adică împrumutul pe amanet, cum credeți că prin Stat veți putea înființa creditul personal pe care voiți să-l creați prin prezenta lege, intențiune pentru care vă felicit.

În adevăr, d-lor, dacă, în ceea ce privește creditul real, Statul nu este capabil de a face această mică operațiune de control a întrebuințării banilor împrumutați, cum credeți că el o să poată face operațiunea mai delicată, pe care o presupune creditul personal, aceea de a cerceta solvabilitatea celor ce vor să se împrumute ?

Pentru creditul personal, Statul va trebui să prețuească solvabilitatea unor oameni cari nu au nimic, nici măcar un obiect mobilier de amanetat. În acest caz, în ce constă solvabilitatea acestor oameni ? În condițiunile lor morale. Trebuie dar să se cerceteze dacă acel care împrumută este muncitor, harnic, sobru, om de cuvânt.

Iată o mulțime de împrăjurări, pe cari nu le pot cunoaște decât acei cari trăesc în contact zilnic cu țaranii.

De aceea, acest soi de credit personal se practică în alte țări prin intermediul băncilor populare locale. D-voastră voiți să faceți această operație a creditului agricol în modul următor : cel care nu are nimic de amanetat trebuie să prezinte garanția a două persoane solvabile. Ei bine, rezultatul va fi cel următor : Ori un om care merită toată sollicitudinea nu va găsi două persoane cari fără nici un folos să se angajeze solidaricește a-i plăti eventual datoria — și atunci nu va beneficia de legea d-voastră — ori, găsind două cauțiuni,

acești garanți vor fi niște cămătari, cari degeaba nu-i vor da iscăliturile lor.

În acest din urmă caz Creditul Agricol va împrumută în realitate nu cu 10 la sută, ci cu 20, 30 și 40 la sută, ținându-se seamă de ceea ce se va da acelor cămătari.

D-lor, criticând modul cum s'a organizat creditul personal prin proiectul de față, încă odată zic că nu critic ideea fericită ce-a avut-o d-l ministru de finanțe, de-a înființa creditul personal.

Însă cred că ar trebui să se facă în alte condițiuni și cred că dacă s'ar studia chestiunea am putea să ajungem la o soluțiune mai fericită.

Și v'ași propune chiar eu aci în privă o soluțiune: am putea să facem — pe lângă operațiunile pe cari, după proiectul de față, trebuie să le facă Creditul Agricol — să se adauge și următoarea operațiune: Creditul agricol să împrumute asociațiunile cari s'ar fondă pe baza solidarității și a mutualității. S'ar putea face ceea ce se face în Germania, însă în sens invers. În Germania s'a fondat mai întâi acele mii de case Raiffeisen, cari au dat atâta prosperitate populațiune rurale și, după ce s'au creiat aceste case Raiffeisen, s'a fondat niște case centrale, cari aveau de scop să serviască de intermediar între casele populare.

Aceste case centrale, pe cari Raiffeisen le chemă piețe de egalizare a banilor, sunt chemate a fi un regulator al băncilor populare și fac următoarele două operațiuni: pe de o parte primesc în depozit și fac să fructifice prisosul de bani care este în unele case, pe de altă parte acești bani îi împrumută caselor care nu au capital suficient, pentruca acești bani să fie împărțiți membrilor asociațiunei ce au nevoie de credit.

Ei bine, eu cred că această din urmă operațiune ar putea s'o facă la noi Creditul agricol.

Ca și casele centrale din Germania, Creditul agricol ar putea face împrumuturi asociațiunilor cari s'ar fondă pe baza solidarității și a mutualității.

D-l Negruzzi mă întrerupe zicându-mi că pentru această trebură altă cultură decât la noi.

Eu cred că nu. Pentru a întemeia asemenea asociațiuni nu trebuie nici capital, nici cultură.

Solidaritatea ține locul capitalului și e o garanție tot atât de mare ca și capitalul. Cât pentru cultură, nu știu pentru ce cultura noastră nu ne-ar permite să avem bănci populare, când în Rusia sunt vreo 1200 de asemenea bănci.

Dar chiar la noi există câteva rare specime de asemenea natură; așa, există două societăți de credit mutual în comuna Siliștraru din județul Brăila.

Asemenea mi s'a spus că există și în județul Neamț și d-l Dobrescu vedeți că spune că există și în Prahova.

Ei bine, d-lor, nu credeți că s'ar cuveni să ne dăm osteneala să studiem aceste începuturi de credit? Ar trebui să facem o anchetă în această privință, apoi să regulamentăm asociațiunile ce s'ar fonda pe baza mutualității și solidarității și, pentru a încuraja crearea acestor asociațiuni, ar trebui ca creditul agricol pe lângă celelalte operațiuni ce se fac să împrumute pe aceste bănci populare, cari ele apoi vor practica între membrii lor și în cunoștință de cauză creditul personal.

Dar d-voastră nu vă preocupați de toate acestea. Recunosc că proiectul pe care ni-l prezentați are un merit: acela al simplității. Cestiunea grea și complicată a creditelor agricole—care a dat loc pe aiurea la atâtea discuțiuni, la atâtea anchete, la atâtea congrese și care până azi n'a găsit soluțiunea ei definitivă—d-voastră o rezolvați în două cuvinte: Statul dă, țăranul ia și creditul agricol e fondat. E fondat, în adevăr, d-lor, dar e fondat pe niște principii, pe cari însuși d-l ministru de finanțe și d-l raportor, între patru ochi, recunosc, că nu sunt principiile adevărate cari trebuie să ne călăuzească în asemenea materie. D-lor recunosc că Statul nu trebuie să aibă în materie de circulațiune de bani rolul pe care i-l dați azi, dar fiindcă e o necesitate—și necesitatea nu se împacă cu principiile—se înlătură cu ușurință principiile și

107.103

se organizează creditele agricole pe niște baze greșite, făcându-se Statul bancher și, ce e mai grav, bancher agricol.

Nu s'ar cuveni dar să se studieze din nou cestiunea până ce se va găsi o soluțiune, care să împace și principiile și necesitățile de cari trebuie să ținem seamă?

Dealtminteri s'au propus soluțiuni, cari n'au fost încă experimentate la noi și cari ar merita să fie luate în băgare de seamă.

Așa, în anul 1886, când s'a discutat ultima modificare a creditelor agricole, d-l Carp a propus o soluțiune care tindea a organiza creditele agricole cu acțiuni la purtător. Atunci d-sa răspundea la toate obiecțiunile ce se puteau aduce în contra sistemului d-sale, care se baza pe inițiativa privată. D-sa zicea: «Cu acțiuni nominative nu veți avea capitaluri; faceți însă acțiuni la purtător și veți avea». Și d-sa adăoga că nu e nici un pericol pentru populațiunea rurală ca înșiși străinii să poată dobândi asemenea acțiuni și să-și pună capitalurile în creditul agricol. Dacă este așa, de ce nu experimentați acest sistem azi și de ce veniți să organizați creditele agricole de către Stat, când înșiși d-voastră denunțați altădată pericolul ce ar, fi ca Statul să se amestece în asemenea materie?

D-l P. P. CARP: N'am denunțat nici un pericol.

D-l N. FILIPESCU: Ba da. Și d-l Negruzți, care vorbea în numele d-voastră, care a subsemnat amendamentul d-voastră și care eră raportorul legii atunci în discuțiune, zicea: «D-voastră vedeți un pericol în acea că, între subscriitorii din orașe, ar putea să fie și subscriitori străini și nu vedeți un pericol în acea că capitalul este numai în mâna Statului. D-voastră vedeți că azi guvernul ține în mâna sa pe agricultorii din județe și aceasta vă pare o idee liberală. Dar scopul nostru este să fim independenți de guvern, să putem să formăm aceste case cu propriul nostru capital» (aplauze).

D-l BOBEICA: Atunci eră alt Stat și alt guvern (aplauze, ilaritate).

D-l N. FILIPESCU: De aceea, d-lor, eu stăruiesc a zice că chiar în lipsa unei alte soluțiuni am putea să menținem sistemul actual, care are două avantagii: proclamă un principiu just și ține seamă de o necesitate reală. Principiul just este că creditele agricole trebuiesc făcute de către particulari, iar derogațiunea dela acest principiu, derogatiune care ține seamă de greutatele ce întâmpinăm, este că Statul vine de dă ajutorul său întru cât el este necesar.

Ei bine, ce rău vedeți în proclamarea acestui principiu just, ce vă supără ca creditele agricole să fie lăsate inițiativei private, întru cât Statul e gata oricând a face față nevoilor micilor cultivatori?

Veți zice că e ceva cu totul platonice. Cel puțin cu sistemul azi în vigoare se rezervă viitorul, deoarece pe măsură ce banii particularilor vin în casa creditului agricol, se retrag capitalurile Statului. Pe de altă parte, pentru a activa inițiativa privată, n'ați avea decât să faceți acțiuni la purtător, și, în ceea ce privește emisiunile, în loc să mai fie 32 de tipuri, pentru 32 de case de credit deosebit în fiecare județ, ați putea centraliza aceste case și să emiteți un singur tip de efecte pentru un singur credit agricol. Această centralizare o găsesc și eu că e rea, nu e însă mai rea decât centralizarea d-voastră și de altminteri s'ar corecta acest rău prin cealaltă soluțiune ce v'am propus, aceea ca creditul agricol să se practice mai ales prin intermediarul asociațiunilor populare fondate pe baza solidarității.

Dar, d-lor, acest principiu economic greșit, ca Statul să se facă bancher agricol, ne duce la un alt principiu, care din punctul de vedere social e periculos, acela că veniți să proclamați dreptul sătenilor la capitalul mobilier. Deja s'a întâmpărit în spiritul țaranilor noștri ideea că au drept la pământ.

Sunt dintre cei ce au votat ultima lege pentru vânzarea moșiilor Statului la săteni. N'am dar în contra nimic de zis. Din potrivă, găsesc că legile, cari au avut de scop înființarea micii proprietăți individuale la noi, sunt excelente.

Ceea ce deplor însă este reclama inutilă ce se face în jurul acestei legi, reclamă grație căreia s'a întipărit în spiritul țăranilor noștri ideea că au drept la pământ.

D-l N. VOINOV : Aceasta nu ne sperie.

D-l N. FILIPESCU : D-le Voinov, pe d-voastră nimic nu vă sperie : nici principiile liberale, nici principiile conservatoare nu vă sperie (aplauze).

D-l N. VOINOV : Nici nu mă încălzește.

D-l N. FILIPESCU : Se vede că da, se vede că aveți un interes, deoarece cu principii liberale sunteți într'un partid conservator (aplauze prelungite).

D-lor, vă ziceam că adeseori o lege foarte bună poate fi prezentată în condițiuni foarte rele și foarte periculoase. Eu cel dintâiu laudam inițiativa luată de ministrul de finanțe în ceea ce privește înființarea creditului personal. Nu pot însă să nu deplor că se spune, în expunerea de motive, că creditul agricol trebuie făcut de Stat, *fiindcă Statul poate pășui, poate iertă*.

Eu înțeleg ca Statul să ierte și sunt convins că la vreme grea Statul va veni în ajutorul țăranilor. Dar ceea ce nu înțeleg este ca în preambulul legii să ziceți că faceți creditul agricol de Stat, pentruca Statul să poată iertă.

Prin aceasta nu faceți niciun bine celor ce vor beneficia de iertare și veți avea aerul să jigniți pe toți cei ce vor crede că merită să fie iertați de datoriile lor și nu vor fi iertați. Pe de altă parte, toți cei cari se vor împrumuta la credit, se vor împrumuta cu credința că poate nu vor avea să plătească datoriile, contractate.

Și sătenii se vor crede în drept să vină și să ceară stingerea datoriilor lor, zicând că înșiși d-voastră ați declarat că pentru aceasta ați făcut din creditul agricol o instituțiune de Stat.

Iată cum se poate ca o lege bună să fie prezentată în condițiuni periculoase. Dar v'am mai zis că pericolul din această lege e că se proclamă pentru săteni dreptul la capitalul mobilier.

În adevăr, d-lor, d-voastră recunoașteți că Statul are datoria să dea săteanului capitalul mobilier. Când Statul proclamă un asemenea principiu, el nu-l poate limita la o categorie de săteni; trebuie să dea aceleași favoruri la toți. Pe de altă parte, nu puteți limita aceste favoruri la nevoile pe cari le declarați astăzi legitime. Măine se vor găsi alte nevoi, cari să fie tot atât de legitime și atunci vă întreb: în virtutea cărui principiu veți declara că acele nevoi nu merită să fie îndeplinite?

O societate privată cu capitalul limitat are o margine unde se poate opri, în propriul ei capital, căci ea dă cât are. Dar creditul d-voastră agricol nu are o asemenea limită în capitalul lui, căci acest capital e capitalul Statului.

Dar nevoiți fiind a satisface pe toți și toate trebuințele, vedeți la ce operațiuni financiare hazardate veți fi siliți să ajungeți.

Și aci văd un puternic motiv de amânare, căci cred că nu a fost niciodată mai puțin oportun decât în momentul de față să ne azvârlim în niște operațiuni financiare atât de îndoioase.

Vă aduceți aminte, d-lor, că, cu ocaziunea discuțiunii bugetelor, toată lumea recunoștea că nu trebuie să mergem prea departe cu împrumuturile, și în momentul de față mi se pare că chiar consiliul de miniștri studiază cestiunea de a se fixa în mod precis bugetul extraordinar.

Ei bine, este nemerit ales acest moment ca să puneți în casa creditelor agricole bani de ai Statului, când sunteți atât de strâmtorați și nu aveți destui bani ca să faceți față tuturor nevoilor, cari nu pot fi satisfăcute decât prin intermediarul Statului? Dar chiar am votat o mulțime de împrumuturi, din cari unele n'au putut fi realizate: s'au săvârșit lucrările fără ca împrumutul să fie efectuat și pentru aceasta ați fost nevoiți să recurgeți la expedientul bonurilor de tezaur.

D-1 M. GHERMANI, MINISTRU DE FINANȚE: Nu este expedient.

D-1 N. FILIPESCU: Nu ați recurs la emisiune de bonuri de tezaur?

D-l M. GHERMANI, MINISTRU DE FINANȚE : Emisiunea bonurilor de tezaur este un expedient numai întru cât acoperă un deficit bugetar, dar nu și întrucât satisface oarecari lucrări votate de Cameră. Protestez contra cuvântului expedient.

D-l N. FILIPESCU : Zic că este expedient, întrucât nu ați putut realiză împrumutul pe care mărturisiiți că ați vrut să-l faceți și ați fost nevoiți să recurgeți la bonuri de tezaur.

Ei bine, credeți că este bine să creați astăzi un credit agricol pe care-l alimentați cu bani dobândiți cu bonuri de tezaur ? Eu cred că nu.

De aceea cred că ar trebui să fim ceva mai circumspecți. Să nu primim decât cu mare băgare de seamă un proiect de lege, care se bazează pe principiul economic fals, ca Statul să facă creditul agricol cu capitalul său, principiu care ne duce la un principiu social periculos, acela de a recunoaște dreptul pentru săteni la capitalul mobilier, care ne poate târi în niște operațiuni financiare foarte hazardate.

Și toate acestea voiți să le faceți pentru a face țăranilor noștri un dar periculos, ca acela al creditului fără măsură, fără socoteală, fără control de întrebuintarea banilor, lucru care ar avea de rezultat încărcarea populațiunii rurale cu datorii, fără să aibă în schimb nici un echivalent.

Dar d-voastră stăruiiți a face creditul agricol prin Stat. D-voastră, cari credeți că Statul trebuie să fie tutorul țăranilor, voiți acum să-l faceți și bancherul lor. Cel puțin atunci înfățișați-l sătenilor noștri ca un bun părinte de familie, care își deschide punga cu o parcimonie care dovedește solitudine, iar nu zgârcenie ; nu-l înfățișați însă sub priveliștea unui uzurar, care fără nevoe oferă dela sine creditul său, cu o ușurință care are de rezultat de-a încurcă în datorii pe cei pe cari cămătarul voește apoi să-i exploateze.

Negreșit risipitorul, care găsește cu atâta ușurință bani la uzurar, vede numai pentru un moment un binefăcător în acel cămătar. Nu trece multă vreme însă și vine timpul când el, vârat în datorii până în gât, blestemă pe acel în care vedeă un binefăcător.

Și d-voastră puteți trece, pentru un moment, drept niște binefăcători ai sătenilor. Inșă trebuie să vă temeți că în curând sătenii să nu aibă pentru d-voastră aceleași sentimente ca și pentru acei cămătari de cari vă vorbiam, când populațiunea noastră rurală, vârată până în gât în datorii, fără să aibă în schimb nici un echivalent, va fi aservită economicște și politicște prin proiecte ca acel pe care l-ați adus azi în discuțiune (aplauze).

III.

LEGEA MAXIMULUI

În ziua de 22 martie 1893 guvernul conservator aduce în discuția Camerei deputaților proiectul de lege asupra maximului taxelor, pe cari le pot pune comunele. Acest proiect de lege eră impus de nevoie, în care se aflau cele mai multe comune, de strâmtorarea financiară, pe care o arată așa de bine cu cuvintele lui simple bătrânul președinte al consiliului, L. Catargi:

«Vă voi da ca exemplu — zice dânsul — comuna București, pe care administrația liberală a lăsat-o în sarcina noastră în așa stare, încât plătește patru milioane și mai bine anuități la datoriile, în cari am găsit-o cufundată, iar noi revenind la guvern am ținut și ținem a apăra onoarea orașului, înlesnindu-i mijloacele de a-și plăti datoriile și de a putea face în același timp și pentru oraș câteva din îmbunătățirile cele mai grabnice și mai poruncitor reclamate»; și, mai la vale:

«Dar d-voastră nu știți că mortalitatea, care e mai ales prin comunele urbane, a ajuns până la un grad îngrijitor din cauză că nu au apă curată de băut și o beau din lacuri?... Sunt oameni cari trăesc în comuna lor numai în noroiu, din cauză că comuna nu e în stare să le facă niciun stângen de pavaj; sunt oameni cari mor pe stradă, deoarece comuna nu e în stare să le dea case de azil, spitaturi, serviciu medical.»

Opoziția însă, care căută cu orice preț un mijloc pentru a răsturnă guvernul, cere prin glasul domnului C. Ressu — din dizidența conservatoare — deocamdată amânarea discuției acestei legi până după vacanța paștelui, amânare care se admite de Cameră, hotărîndu-se ca discuția să înceapă în cea dintâi zi după vacanță, la 5 aprilie.

Vacanțele parlamentare însă opoziția le întrebuintează făcând o strașnică agitație în toată țara împotriva acestui proiect de lege, iar în dupăamiaza de 5 aprilie, data deschiderei Parlamentului, organizează o violentă manifestație de protestare chiar pe dealul

Mitropoliei. Se produce neînălăturabila ciocnire cu jandarmii și sergenții de stradă; comisari, jandarmi, sergenți sunt răniți, un cal ucis; se ridică baricade pe podul de peste Dâmbovița. În mijlocul ferberiei, stârnită de toate aceste turburări, se deschide Camera; în timp ce sub dealul Mitropoliei mulțimea ațâțată lovia oștirea și arunca cu pietre asupra venerabilului președinte al consiliului, L. Cărgari, ¹⁾ în incintă deputații opoziției tunau împotriva guvernului. Cu toată atmosfera înferbântată însă, Camera, sub președinția generalului G. Manu, intră în discuția proiectului de lege. Acesta e viu combătut de deputații opoziției, D. Popp, Em. Porumbaru, C. Stoicescu, iar a doua zi, 6 aprilie, de A. Stolojan. În ziua de 7 aprilie, d-l N. Fleva ia și d-sa cuvântul în potriva proiectului de lege. După d-l N. Fleva vorbește întru apărarea legii d-l N. Filipescu, primarul Capitalei, rostind această cuvântare luminoasă și bărbătească, în care răspunde criticilor aduse împotriva legii.

DISCURS ROSTIT ÎN ȘEDINȚA CAMEREI DELA 7 APRILIE 1893.

Domnilor Deputați,

Înainte de a răspunde obiecțiunilor pe cari d. Fleva le-a formulat în contra acestui proiect de lege, dați-mi voie să cercetez alte critici tot atât de interesante și de sigur mai legitime decât acele pe cari le-a adus d. Fleva dela această tribună.

În adevăr, sunt două feluri de obiecțiuni cari s'au produs în contra proiectului, care este astăzi în dezbaterea d-voastră.

Avem mai întâiu reclamațiunile legitime ale celor cari sunt chemați să plătească aceste taxe, cari cunosc interesele lor proprii poate mai bine decât noi și cari au putut da la iveală oarecari imperfecțiuni ale legii.

Acestor critice cată să dăm satisfacție. De aceea voi propune câteva modificări la legea de față, modificări cari sunt

¹⁾ Care a doua zi își arată indignarea lui în aceste cuvinte simple, dar bărbătești :

«Și încă dacă acei, cari i-au asmuțit la astfel de fapte, s'ar fi pus în capul lor, iar nu să se fi ascuns și strecurat pe din dos, ar fi arătat cel puțin că au curajul de a primi răspunderea pe seama lor».

împărtășite de comitetul delegaților și care mai toate au primit și adeziunea guvernului.

Intre altele, art. 2 a dat loc la oarecare critice ; deși acest articol conține un principiu absolut exact, totuși se poate zice că generalitatea termenilor, în care acest articol e conceput, poate da loc la oarecare vexațiuni în percepere. De aceea voi propune ca acest articol să se suprimă și să se înlocuiască cu un altul, care să enumere limitativ articolele pentru cari se pot percepe taxe și asupra fabricațiunii din lăuntru comunei.

Guvernul și unanimitatea comitetului delegaților primesc acest amendament. Și vă mai pot spune, d-le Porumbaru, care mă întrerupeți, că aseară comitetul delegaților a avut o întrunire cu reprezentanții Camerii de comerț. În această întrunire s'a formulat chiar textul articolului 2 și în această privință s'a stabilit o deplină înțelegere (aplauze).

Pe lângă aceasta voi avea onoarea de a propune și oarecari modificări de taxe. Aceasta când vom veni la discuțiunea pe articole.

Mă mulțumesc deocamdată să enunț câteva articole : taxa pe coaja de copac, care servă tăbăcarilor, trebuie desființată. Taxele asupra vinului, peștelui trebuie scăzute. Trebuie să se lămurească taxa privitoare la căruțe și oarecare modificări trebuie aduse la articolul conservelor alimentare. Aceste erori ale legii trebuie rectificate și reclamațiunile ce s'au produs în această privință trebuie satisfăcute.

Dar alături de criticele acestea mai sunt altele ; sunt acele învinuiri stereotipe, pe cari toate opozițiunile, când n'au altceva de imputat guvernului, le repetă în contra vericărei legi de impozit, oricât de legitimă ar fi ea, pentru a face dintr'însa o armă de agitațiune în contra guvernului. Negreșit că nu acestor critice avem să cedăm ceva.

Dar este ceva mai mult. La aceste critice, legitime până la un punct în nedreptatea lor, din partea unei opozițiuni, s'au adus o sumă de insinuări perfide și de învinuiri calomnioase. S'a zis că această lege, bună ori rea, nu ar fi

opera noastră, că ea ar fi fost făcută sub presiunea străinătății. Cu această din urmă acuzațiune și-a sfârșit discursul d. Fleva. Cu aceasta voi începe eu, căci nu putem rămâne un moment sub povara unei așa grave acuzațiuni.

Incepând dar cu pretensele concesiuni făcute străinilor, relevez mai întâiu criticele ce d. Fleva a formulat în contra paragrafului 2 din art. 2, care zice :

«Nu se admite nici o deosebire de taxare între articolele provenind din străinătate și cele similare produse în țară».

Ce e, d-lor, mai firesc decât acest articol? Ce se poate zice contra acestui principiu? Taxele de acciz nu sunt taxe vamale. Ele nu pot avea un caracter protector, ci numai fiscal.

Dar acest articol n'a fost el pus de liberali în toate convențiunile care s'au făcut? Insuși d. Fleva a recunoscut-o. Dar în afară de convențiuni, unde ați văzut d-voastră cea mai mică deosebire?

La 1886 au încetat efectele convențiunei cu Austria. Ei bine, ați văzut d-voastră că de atunci s'a perceput într'un oraș oarecare taxe de acciz deosebite pentru articolele provenind din Austria și pentru similarele lor române? Negreșit nu.

Și când veniți d-voastră și ziceți că s'ar fi întemeiat oarecari industrii la noi în țară pe asemenea taxe diferențiale, spuneți un ce neexact, căci taxe diferențiale n'au existat. Și, prin urmare, înscrierea acestui articol în lege nu poate atinge nici o industrie.

D-l N. FLEVA : Am zis că pe scutirile taxelor comunale din lăuntrul orașului s'au bazat și fabricanții cari s'au stabilit acolo.

D-l N. FILIPESCU : Vorbiți de un alt articol, despre care voi vorbi îndată.

Deocamdată, în ceea ce privește acest articol, susțineți ceva și mai curios. D-voastră pe deoparte spuneți că trebuesc suprimate accizele și tot d-voastră cereți menținerea lor ca un mijloc de protecțiune a industriei naționale.

Noi nu putem împărtăși acest mod de a vedea și punctul nostru de vedere eră împărtășit, când erați la putere, și de căpeteniile d-voastră. Și dați-mi voie să vă amintesc aci ceea ce zicea d. Stătescu în ședința Senatului dela 2 iunie 1881, cu privire la un proiect de taxe de acciz !

«Legea aceasta nu este o lege de protecțiune a industriei, să nu ne abuzăm asupra caracterului ei. Este o lege curat de taxe, o lege financiară prin care se crează resurse comune.... Intru cât privește însă măsurile de protecțiune a industriei naționale, aceasta se prevede prin legea vamală».

Acesta este adevărul. Și dacă voiți să protejați mai mult industria națională n'aveți decât să cereți sporiri de taxe în legea vamală.

Dar d-l Fleva este nerăbdător ; să-i răspunz la ceea ce a spus d-sa în privința paragrafului I-iu dela art. 2.

Iată ce zice paragraful I-iu :

«Taxele de acciz sau de consumațiune se vor percepe atât asupra obiectelor introduse din afară, cât și asupra celor produse, fabricate, preparate sau recoltate în interiorul comunei».

Și acest articol conține un principiu cu desăvârșire exact. Nu este, în adevăr, nici un motiv pentru ca să se facă deosebire între obiectele aduse din afară și cele fabricate în lăuntrul comunelor.

Un mare principiu în materie de impozite este că toți sunt egali înaintea impozitului, și nu vād pentru ce acel, care se află dincoace de barieră, să plătească altfel decât cel ce este stabilit dincolo. Dar recunosc că în aplicațiune se poate ca această dispozițiune generalizată să producă oarecari vexațiuni în percepere, și tocmai pentru aceasta am hotărât să modificăm acest articol.

Voiu vorbi mai pe urmă de termenii în cari vom alcătui acest articol ; pentru moment voiu să discut numai preținsele concesiuni, ce am făcut străinilor prin acest articol.

Teza d-voastră este aceasta, că fabricatele din interiorul comunei fiind scutite de taxe, se găsesc într'o situațiune mai

bună decât similarele lor, fie produse în țară, fie produse în străinătate, și de aci rezultă un tratament mai avantajos pentru industriile române.

Și d-l Aurelian susținea mai deunăzi că puterile străine n'au încetat să reclame aceasta dela guvern.

Iată ce scria acum câteva zile d-l Aurelian în «Voința Națională»: «Străinii repetau mereu: voim să taxați și pe «producătorii, pe fabricanții și pe meseriașii din interiorul comunei. *Această nedreaptă și exorbitantă pretențiune nu s'a admis nici odată până astăzi*».

La această alegațiune a d-lui Aurelian opun o dezmințire categorică. Și permiteți-mi a vă aminti aci că în 1881 s'a prezentat un proiect de lege pentru înființare de noi taxe pentru comuna București. Această lege conținea și vr-o 35 de articole de taxe asupra obiectelor manufacturate străine. Nu trecură 6 luni și se aduse o lege în Cameră prin care se ștergeau aceste 35 de articole. Motivul mărturisit pentru care se prezentase această lege eră că comuna București nu ar fi având nevoie de aceste resurse, lucru de altminteri neexact, cum îl pot dovedi.

Vă mărturisesc că această generozitate îmi părù suspectă și deaceea am cautat să aflu motivele pentru care se ștergeau acele articole și am descoperit un dosar conținând o lungă corespondență diplomatică, foarte interesantă, ce-mi propun a da pe față acum, deoarece nu a fost până acum adusă la cunoștința țării (aplauze).

Cari erau motivele pe cari puterile străine își întemeiau pretențiunile lor? Mai întâiu, eră, se zicea, că nu se pot pune taxe de acciz asupra obiectelor cari n'au similare în țară. Guvernul liberal n'a făcut nici o dificultate pentru a admite temeinicia acestei pretențiuni și a desființat pe acest motiv 4 din cele 35 de articole, a căror ștergere din tarif se ceruse.

Dar mai erau încă 31 articole, cari aveau similare în țară. Cari erau cuvintele pentru care se cerea și suprimarea acestor articole? Se zicea că la bariere nu se pot impune

taxe de acciz asupra fabricatelor străine, dacă nu se impun și similarelor lor, care se fabrică în interiorul comunei.

D-voastră ziceți că niciodată nimeni n'a cedat la o pretențiune ca aceasta, de a se pune pe un picior de egalitate produsele străine cu fabricatele române din interiorul comunelor. Ei bine, din ceceace vă voi citi, veți vedea că d-voastră ați concedat acest principiu.

D-l Aurelian scria mai deunăzi : «Această nedreaptă și exorbitantă pretențiune nu s'a admis niciodată până astăzi.»

Eu vă voi dovedi contrariul. Mai întâiu, iată un extract dintr'o notă a contelui Hoyos din 24 iunie 1881 :

«Presupunând, zice contele Hoyos, chiar că toate obiectele «ce se află în tabela A a zisei legi, ar avea similare în România, acest singur fapt încă n'ar da Primăriei Bucureștilor dreptul de a le izbi cu o taxă municipală. Ar trebui încă să se stabilească într'un mod irecuzabil că articolele «similare de producțiune ori de fabricațiune română sunt «atinse de noua taxă.

«Această probă Primăria nu numai n'a dat-o, ci din contra reese din adnotațiunile puse alături de articolele înșirate în «tabela alăturată că — afară de câteva excepții — articolele «similare sunt scutite de taxe de acciz, orașul București fiind «desemnat ca locul fabricațiunii lor.

«Dacă dar unele obiecte de producțiune ori de fabricațiune indigenă sunt prin acest fapt scutite de orice taxă, «obiectele similare trebuie să se bucure de aceiaș scutire».

Hoyos.

D-l EM. PORUMBARU : Eră convențiune.

D-l N. FILIPESCU : Dacă aruncați vina asupra convențiunii, vă voi dovedi mai pe urmă că nu numai ați propus d-voastră acelaș lucru, printr'o altă convențiune, dar ați făcut concesiuni mult mai mari (aplauze).

Guvernul liberal, față cu nota contelui Hoyos, a răspuns mai întâi în doi peri, contestând nu principiul, ci arătând dificultățile de percepere. Puterile străine, printre cari erau

Belgia, Franța, Austria, au stăruit în reclamațiunile lor. Atunci, după oarecari șovăeli din partea guvernului, vedem că se retrag taxele privitoare la cele 31 articole și iată circulara ministerului de externe, care erà d. Stătescu, către legațiunile străine:

*«Circulară către legațiunile, agențiile și consulatele străine
«din București.»*

«Pe baza unei comunicațiuni a ministerului de interne, de-
partamentul afacerilor străine are onoarea de a vă informa
«că consiliul comunal al Capitalei a renunțat, cu aprobarea
«ministerială, la perceperea taxelor prevăzute pe tabela A
«anexată la . . . . etc.»

D-l N. FLEVA: Erà o concesiune nedreaptă ce se făcea...
(zgomot).

D-l N. FILIPESCU: Vă mulțumesc că recunoașteți aceasta,
dar vă voiu dovedi că ați mers și mai departe (întreruperi).

D-l PREȘEDINTE: Vă rog nu mai întrerupeți, căci așa urmând nu se va mai putea aude.

D-l N. FILIPESCU: Nu erà destul ca consiliul comunal al Capitalei să suspende acest articol; trebuia să vie o lege în regulă, care să desființeze cu desăvârșire aceste taxe.

Se aduce la 12 mai 1882 legea prin care, asupra stăruințelor puterilor, se cere desființarea unor taxe pe motivul că nu poate fi deosebire de taxare între articolele străine și cele fabricate în interiorul comunei, ceea ce d-l Aurelian consideră ca o trădare. Această lege se primește în unanimitate de comitetul delegaților. Și știți cine erà în comitetul delegaților? Delegatul secției a IV erà d-l Aurelian (aplauze prelungite).

Dar vine cestiunea la Senat la 24 maiu 1882. Și iată expunerea de motive a d-lui I. Brătianu.

Ca să scurtez, voiu citi numai sfârșitul:

«Subscrisul, având în vedere opiniunea comisiei institu-
«tuite, care s'a aprobat și de consiliul comunal, și în dorința
«de a ține cont de reclamațiunile deja ridicate ale comer-
«țului și a se da satisfacere industriei și comerțului, are

«onoarea, de a supune deliberărilor d-voastră proiectul de «lege pentru desființarea taxelor din tabela litera A».

Ministru de interne, I. C. BRĂTIANU.

Vrea să zică, d-voastră, chiar când scutiți de taxe articolele străine, vă lăudați că protejați industria națională și chiar când faceți concesiuni presiunii din afară, găsiți mijlocul de a vă înfățișa ca mari patrioți (aplauze).

D-1 N. FLEVA: Ce faceți d-voastră acum?

D-1 N. FILIPESCU: Noi suprimăm articolul 2, pe care d-voastră l-ați aplicat (aplauze).

Dar, d-lor, vă întreb, este permis ca un ministru, când cere sub o presiune din afară suprimarea unor articole din tarif, să vie să spue în Parlament că face aceasta pentru a încuraja industria națională? (aplauze).

Și vă mai întreb: oare o asemenea purtare nu cade sub previziunile art. 3 din legea răspunderii ministeriale, care zice:

«Se va pedepsi cu interdicțiune, dela 3 ani până la maximum toată viața de a mai ocupa funcțiuni publice, ministrul, care, cu rea credință și în prejudiciul intereselor țării, amăgește reprezentațiunea națională asupra situațiunii afacerilor Statului».

Dar iată ce mai citesc în articolul d-lui Aurelian, care a comis adevărate falșuri pentru a făuri arme cu cari să ne combată.

Iată ce zice d-sa: «Ne-am întrebat: ce caută în proiectul de lege asupra taxelor comunale introducerea acestui principiu: *Nu se va admite nici o deosebire de taxare între articolele provenind din străinătate și acele similare produse în țară?* Cu ce drept, cu ocazia unor taxe comunale vine guvernul și proclamă sus și tare ceea ce nici un guvern n'a admis până astăzi, că de azi înainte să nu mai existe umbră de deosebire de taxare între produsele străine și cele indigene?... Cei cari au urmărit cu oarecare atențiune politica economică a guvernului liberal, își vor fi aducând aminte că în tratările urmate între delegații austroun-

«gari și delegații români, cei dintâi au cerut cu stăruință «ca să se șteargă orice deosebire între articolele introduse «din afară și cele fabricate sau produse în interiorul comunelor. Delegații și guvernul român nu au primit «nici să «discute cestiunea...»

Deschideți, d-lor, «Cartea Verde» și veți vedea ce s'a întâmplat cu ocaziunea negociărilor dintre Austro-Ungaria și România la 1886.

Găsesc în «Cartea Verde» două proiecte de convențiune: anteproiectul român și anteproiectul austriac.

În anteproiectul român iată ce propuneau delegații României dela sine și fără a fi făcut din aceasta, cum pretindeți, obiectul unei tocmeli:

«Dacă pe teritoriul uneia din Inaltele părți contractante, «în țara întreagă ori într'o circumscripțiune restrânsă, o taxă «internă este percepută fie pentru socoteala Statului, fie «pentru aceea a unei comune ori a unei corporațiuni, pe «producțiunea, pe fabricațiunea, ori pe consumațiunea unui «articol, acelaș articol care ar fi introdus de pe teritoriul «celeilalte Inalte părți contractante, nu va putea fi izbit, în «acea țară, ori în această circumscripțiune decât de o taxă «egală, iar nu de o taxă mai ridicată ori mai împovărătoare.»

Nu voiu șicana pentru acest articol, care e firesc să fie înscris într'o convențiune. Dar cutoatecă ați interpretat un articol cam identic din fosta convenție cu Austro Ungaria, ca punând produsele străine pe un picior de egalitate cu cele fabricate în interiorul comunei și ați propus și d-voastră acelaș articol, ați mai adăogat ceva. Pentruca să nu fie umbră de îndoială că și fabricatele din orașe sunt pe un picior de egalitate cu cele străine, ați mai adăogat următorul paragraf, care nu exista în convenția dela 1876:

«Nu se va putea percepe verice fel de taxă în cazul când «articolele de aceeași natură nu sunt produse, *ori, deși ar «fi produse, nu ar fi izbite de aceleaș taxe în această țară, «ori în acea circumscripție.*»

Iată dar că se renunță a face umbră de deosebire între fabricatele străine și cele din lăuntru comunelor.

Această concesiune, zice azi d. Aurelian, este o trădare a intereselor țării. Și cine făcea aceste concesiuni Austriei, în 1886?

Primul delegat român pentru negocierea acestei convențiuni eră d-l Aurelian (aplauze). Ei bine! cred că prea de multă vreme ne amăgește acest domn Aurelian cu aerile sale de protector al industriei naționale (aplauze prelungite).

VOCI: Stă bine d-l Aurelian, are astăzi moșii (aplauze).

D-l N. FILIPESCU: D-voastră, d-lor liberali, specificați lucrul, puneți punctul pe i; ziceți: *pretutindeni*, în orice circumscripțiune, *pretutindeni* trebuie să fie absolută *identitate* între produsele străine și produsele indigene.

Și tot d-voastră ne acuzați pe noi, spre a vă înfățișa pe d-voastră ca protectorii industriei naționale. Dar ce ați făcut d-voastră pentru industria națională?

În 1876, după ce ați protestat în contra convențiunei cu Austro-Ungaria, ați ratificat-o. N'a fost destul. Ați făcut alte convenții identice cu alte puteri. Ați mers mai departe, ați avut nedibăcia să prelungiți termenele convențiunilor înșirându-le până la 1892.

În fine ați introdus acea nenorocită clauză de naturalizare, grație căreia puterile, cari nu mai aveau convențiuni cu noi, precum Austria, cu care pretindeați că avem războiu de tarife, introduceau la noi mărfurile lor naturalizate în Olanda, ori în Elveția.

Iată, domnilor, sollicitudinea d-voastră pentru industria națională! Iată cum marele liberal, vestitul economist Aurelian știe a proteja industria națională! (aplauze prelungite.)

Iar noi, conservatorii, cari ziceți că nu știm să apărăm interesele industriei naționale, am oprit printr'o singură deciziune ministerială naturalizarea mărfurilor străine (aplauze).

Dar, d-lor, să lăsăm partea exterioară și să discutăm în sine acest paragraf al art. 2. Să vedem întru cât el este sau

nu legitim; să vedem dacă e drept să se impună fabricatele interioare ca și obiectele introduse pe la bariere.

Nu numai la noi, d-lor, se aplică acest principiu, dar în toate țările.

Permiteți-mi să vă citesc aci decretul dela 12 februarie 1870 din Franța, care zice:

«*În nici un caz, obiectele înscrise în tarif nu vor putea fi supuse la taxe diferite, pe motivul că ar proveni din afară, ori că ar fi recoltate ori fabricate în lăuntruul locului supus accizului.*»

Mărturisesc că poate rău fac că vă citesc aceasta. Articolul acesta eră făcut de împăratul Napoleon care, cum știți, eră slugarnic și târător față cu celelalte puteri și pentru care nu pot avea decât milă marii noștri patrioți (aplauze).

Dar nici d-voastră nu erați așa de lămuriti în privința acestui articol, cum vă arătați astăzi, și la 1879 d-l Costache Rosetti, fiind ministru de interne sau ad-interim la externe, cerea explicațiuni agenților noștri din străinătate, pentru a ști cum se petrec lucrurile în țările în cari sunt acreditați. D-sa scria agenților noștri la Paris, la Berlin și la Roma: Ași dori să știu «dacă obiectele preparate ori fabricate în interiorul orașului, precum vinurile, chibriturile și altele, sunt supuse la aceleaș «taxe de acciz ca similarele lor de producțiune străină ori indigenă, introduse în oraș.»

Mai întâi, d-sa și-a atras un răspuns puțin măgulitor din partea d-lui Vârnav Liteanu, care-i spunea că e greu să-i dea lămuriri asupra accizelor din Berlin, fiindcă la Berlin nu există accize (ilaritate).

Răspunzând agentului nostru dela Roma, care cerea lămuriri, ministrul de finanțe italian comunică că comunele sunt libere să impună și producțiunea internă. Această scrisoare conține următoarea frază: «Cu modul acesta accizul nu se poate transformă într'un mijloc de protecțiune pentru industriile «exploatate în lăuntruul orașelor».

Agentul nostru din Paris, d-l Calimach-Catargiu, răspunde d-lui Rosetti:

Domnule Ministru,

«Am cules informațiunile ce cereți prin telegrama d-voastră
 «cifrată cu No. 12.458 privitoare la regimul, la care sunt supuse
 «articolele preparate sau fabricate în Paris, ale căror similare
 «de proveniență indigenă ori străină sunt izbite de un drept
 «de acciz și mă grăbesc a vă face cunoscut că aceste arti-
 «cole, vinuri, spirtoase, făină, paste alimentare, chibrituri, etc
 «plătesc întocmai aceleaș taxe de acciz ca și similarele care
 «sunt introduse în oraș din afară, oricare ar fi proveniența lor.

«Primiți etc N. CALIMACH-CATARGI».

Prin urmare, vedeți că este conform principiilor și uzului
 general ca fabricațiunea interioară să fie taxată ca obiectele
 ce sunt fabricate afară din comună.

Dar la noi nu există în realitate aceleași taxe asupra fa-
 bricațiunilor interioare?

Se percep, d-lor, taxe asupra berei și asupra oțetului.

Iată dar că principiul ce-l susțineți are excepțiuni. Și dacă
 excepțiunile nu erau mai numeroase în legea din 1871, e că
 pe atunci nu existau multe fabrici. Dar puțin cu puțin s'a
 întins principiul.

D. Brătianu deja întindea excepțiunile la toate băuturile
 spirtoase, căci iată ce zicea d-sa în ședința Senatului dela 2
 iunie 1881 :

«Domnilor, berea și toate băuturile spirtoase au fost tot-
 «deauna impuse chiar când se fabrică în oraș și aceasta se
 «practică nu numai la noi, dar în toate părțile».

Și pe urmă, d-lor, s'a întins iarăși principiul acesta și s'a
 făcut în 1887 de către d. Ioan Brătianu un regulament pentru
 constatarea veniturilor comunale astăzi în vigoare și care zice :

«*Art. 57.* Orice persoană care cultivă, prepară sau fabrică
 «pe teritoriul comunei articole supuse taxelor de accize, este
 «datoare în momentul punerii în consumațiune în comună a
 «face declarațiunile prescrise și a achită pe dată taxele le-
 «gale de consumațiune.

«Agenții accizelor au dreptul a constată la fabrici și de-
«pozite, fără vreo prealabilă autorizațiune, cantitățile și cali-
«tățile recoltate, preparate sau fabricate și de a face orice
«verificare pentru a preveni fraudă».

Dar, d-lor, la urma urmelor aceasta este o discuțiune fără folos, căci noi am spus că nu menținem art. 2 cum a fost formulat de comitetul delegaților și sunt convins că chiar d-v. din minoritate o să fiți de acord în privința redacțiunei ce va trebui să dăm acestui articol.

Iată cum vă propun să redactăm art. 2: «Produsele fa-
«bricelor de chibrituri, de bere, de oțet și altele, *astăzi exis-*
«*tente în raionul comunei*, vor fi supuse la taxele de acciz
«prevăzute în tabela taxelor».

D-l C. C. DOBRESCU: Și altele?

D-l FLEVA: Cum și altele?

D-l N. FILIPESCU: Bine; și altele.

D-l N. FLEVA: Așa pot să fie multe (înteruperi). Nu pot primi acest articol.

D-l N. FILIPESCU: Ei bine, d-lor, dați-mi voie să vă spun că sunt de acord cu d. Fleva. Nu primesc nici eu acest articol, însă ceea ce am făcut a fost o simplă cursă pe care am întins-o d-lui Fleva și în care d-sa a căzut (aplauze).

Articolul, pe care l-am citit, a fost propus de d. Fleva și votat de consiliul comunal, pe când d-sa era primar, la 20 ianuarie 1886 (aplauze).

D-l FLEVA: Consiliul comunal l-a votat.

D-l FILIPESCU: Vă felicit atunci, d-le Fleva, de modul cum ați fost primar, în interesul... (nu se mai aude din cauza aplauzelor).

Erați primar care executați, în contra convingerilor d-voastră, ceea ce hotărâ consiliul comunal.

Dar vă întreb: de ce nu ați protestat atunci, cum protestați azi, când e vorba de interese ale țării sacrificate străinilor?

VOCI DIN MINORITATE: Nu trebuie să faceți ca noi.

D-l N. FILIPESCU: D-lor, veți admite ca pe lângă alte argumente, să vă amintim și ceeace ați făcut d-voastră. Dar, constat că d-voastră nu aveți alt argument decât acesta: *să nu faceți ca noi*; nu ne imitați pe noi (aplauze).

Acum, d-lor, voi trece la altă parte a proiectului de lege.

D-lor deputați, cari sunt motivele cari legitimează această lege cu articolul 2, modificat cum îl propun eu, adică specificându-se în mod limitativ anume articolele asupra cărora se pot percepe taxe, chiar când sunt fabricate în comună? Cari sunt motivele pentru cari s'a adus acest proiect de lege? Înainte de toate, este starea rea a finanțelor comunelor noastre. Imprumuturile însemnate, cari s'au făcut, au încărcat așa de mult bugetele comunelor, încât nu este mijloc de a merge mai departe cu împrumuturile. Când vă voi dovedi că unele comune au ajuns cu anuitatea datoriei la o treime din veniturile totale, veți recunoaște că nu se poate face altfel decât a se pune taxe.

D-l Fleva vorbiă de situațiunea comunei București. Iată, d-lor, situațiunea pe care ne-ați lăsat-o d-voastră.

În bugetul anului 1888—89 anuitatea datoriei eră de 2.989.300 lei, adică aproape 3 milioane, față cu un venit total de 7.584.350.

Vă aduceți aminte, d-lor, că d. Stolojan cu ocaziunea discuțiunii generale a bugetelor zicea: când un Stat, o instituțiune, o comună, a ajuns cu anuitatea datoriei la 35% din bugetul general, atunci a ajuns, dacă nu la faliment, dar aproape de faliment.

Ei bine, iată moștenirea pe care am primit-o dela d-voastră. Ne-ați pus în această teribilă dilemă în simplitatea ei: *ori falimentul, ori taxele*.

D-voastră preferați falimentul, noi preferăm taxele (aplauze).

Pe de altă parte, dacă resursele sunt mici, știți că nevoile comunelor sunt mari.

Ele nu au de executat, cum ați zis d-voastră, numai lucrări de lux. Când s'a prezentat proiectul pentru taxele din 1881, d-l Teriachiu, ca ministru de interne, le justifică astfel:

«Prin legea din 10 iulie 1878, comuna București a fost autorizată să contracteze un împrumut de 15.150.000 lei ca să execute lucrările proiectate pentru rectificarea râului «Dâmbovița, alimentarea orașului cu apă de băut, facerea de canale pentru scurgerea necurătențiilor și construcțiuni de pavaje».

Dacă, d-le Fleva, am fi găsit, după atâtea împrumuturi ce ați făcut, îndeplinite și lucrările pentru care ați făcut împrumuturile, de sigur că n'am fi avut nevoie de aceste taxe.

D-1 N. FLEVA: V'am lăsat 15 milioane la Casa de depuneri.

D-1 N. FILIPESCU: Le-ai lăsat d-lui Câmpineanu.

D-1 N. FLEVA: D. Câmpineanu le-a lăsat d-lui Pache.

D-1 N. FILIPESCU: D-le Fleva, n'am aci cifrele tuturor împrumuturilor, dar vă pot spune că afirmațiunile ce ați făcut în privința împrumuturilor sunt neexacte și sunt gata să vă dovedesc oricând aceasta.

Dar dovadă că comuna București are nevoie de taxe, este că d. Pake Protopopescu, care acum este contra accizelor, propune un proiect de lege pentru sporirea taxelor de acciz în 1890 și d. Fleva deja în 1886 nu se mai mulțumea cu taxele comunale pe care le avem azi și cu care d-sa pretinde ca să fim mulțumiți.

Dar *d-voastră* ziceți: aveți nevoie de taxe, vi le dăm. Dar care fel de taxe? Aci este pentru d-voastră chestiunea. D-nii Stolojan și Stoicescu ne-au spus că, dacă ar fi nevoie de taxe, să punem altele.

D. Stoicescu a susținut într-o câțva proiectul Camerii de comerț și d. Aurelian și l-a însușit printr'un articol publicat în «Voința Națională» și în care zice: «Deci noi propunem desființarea sistemului accizelor și al taxelor azi în vigoare și înlocuirea cu sistemul adoptat în țările liberale și democratice, cu sistemul expus și propus și de Camera de comerț din București».

Mă voi ocupa dar de acest proiect. Dar înainte de a spune ce a făcut, vă voi spune mai întâiu ce n'a făcut Camera

de comerț. Sunt în drept să spun că Camera de comerț nu și-a făcut datoria, că n'a apărat interesele comerțului. Ea trebuia să prezinte obiecțiunile sale asupra proiectului depus de guvern de mai bine de o lună și jumătate. Până azi ea n'a prezentat o singură observațiune, ci s'a mulțumit a cere numai amânarea cesiunii pentru a o studia și nu este în drept Camera de comerț ca să oprească lucrările unui Parlament. De ar fi prezentat obiecțiuni, de ar fi făcut observații la fiecare articol, negreșit că noi am fi ținut seamă de ele.

Dar Camera de comerț n'a făcut nicio critică proiectului nostru. A cerut amânarea legii, a făcut agitațiuni, dar n'a fost în stare să producă nimic serios.

Ne-a prezentat și un proiect de taxe comunale, pe care și l-a însușit d. Aurelian și pe care l-a dezvoltat aci d. Stoicescu. Să examinăm acest proiect.

D-l Stoicescu, care cu acea mulțumire de sine, care îl caracterizează, făcea paradă de știință, și, mirându-se singur de cunoștințele sale, ne aducea această veste mare, că în Elveția și Belgia s'au suprimat accizele, dovedindu-ne că nu știe ce sunt accizele. D-sa zice că acest proiect de lege al Camerei de comerț desființează accizele. D. Stoicescu a văzut, trecând pe la barierele Bucureștilor, că sunt la intrarea în oraș gherete, că în acele gherete se află un funcționar, purtând o șapcă cu inscripția *accizar*. Acesta, a zis d-sa, sunt accizele.

Și dacă suprimăm gheretele, funcționarul și șapca lui, am desființat și accizele. Ei bine, ceea ce propuneți d-stră nu este suprimarea accizelor, ci deplasarea accizelor. Prin accize noi nu înțelegem nici accizarul, nici ghereta lui. Prin accize înțelegem un impozit de consumațiune asupra unor anume obiecte, care izbesc o anume clasă de oameni.

Și faptul că se percepe taxele la vamă și la locul de fabricațiune în loc d'a se percepe la intrarea în oraș, ori de a se înlocui accizarii prin vameși și perceptori ai Statului, nu este decât un alt mijloc de a percepe taxele de consumațiune în contra cărora protestează adversarii accizelor.

Voiți să suprimați accizele, propuneți ca pe aiurea taxe directe, ori taxe directe și o subvenție a Statului, ori o subvenție a Statului și câteva suprataxe la vamă. D-voastră propuneți un alt mod de a percepe taxele de consumațiune, care este mult mai defectuos decât cel propus prin proiectul nostru. Afară de câteva taxe ce se vor percepe la vamă, taxele dela celelalte articole se vor percepe la locul de produțiune. Aceasta este propunerea Camerei de comerț.

Și tot ce criticați la art. 2, tocmai acest lucru îl faceți domniile voastre; și de unde noi recunoaștem că comunele pot alege articolele cari vor fi taxate și când sunt fabricate în oraș, proiectul d-voastră nu se poate aplica decât dacă toate articolele sunt taxate la locul de produțiune. Și prin ce mod aveți să percepeți taxele la locul de produțiune? Sau o să aveți acel număr colosal de funcționari, contra cărora d. Fleva declamă adineaori aci, funcționari cari, zicea d-lui, nu vor avea decât un rol politic, sau veți admite un alt sistem: vă veți mulțumi cu *declarațiunea* făcută de producător.

Acest sistem al declarațiunii a fost aspru criticat de d. Stoicescu care credeă că criticele sale privesc proiectul nostru și-și închipuia că susține proiectul Camerii de comerț, tocmai când îl combătea. (ilaritate).

Dar ce însemnează, d-lor, *declarațiunea*? Inșăși expunerea de motive la proiectul Camerei de comerț recunoaște că sistemul *declarațiunii* poate produce contrabande de sută la sută. Un asemenea sistem este o primă pentru comercianții necinstiți și însemnează distrugerea comercianților cinstiți de către contrabandiști.

Dar ce înlesnire dați d-voastră prin aceasta? Ziceți că lumea are să vie să facă declarațiune, căci puneți amendă foarte mare pentru acel comerciant care va neglija de-a o face.

Prin urmare, un om are zece pești și vinde unul: el trebuie să alerge să facă declarațiunea. Vinde încă un pește: trebuie din nou să meargă la biuroul de percepere. O babă

face câteva prăjituri, câteva borcane de dulceață; dacă din ignoranță nu și face declarațiunea, aveți s'o ruinați, să-i vindeți tot ce are în casă, pentru a plăti amenzile colosale ce le înființați.

Dar să mergem și mai departe în cercetarea acestui proiect. Impuneți deopotrivă la aceleași dări pe țaran ca și pe orășan. Un biet țaran care locuște într'un bordeiu, în mijlocul unor băltoace dintr'o comună depărtată, va plăti același preț pentru vinul, măslina, sardeaua, ca și bogătașul care se răsfată într'un palat ce se înalță pe marginile unui boulevard asfaltat, luminat cu lumină electrică! (aplauze).

D. Stolojan ne zicea dela această tribună, că în materie de impozite trebuie să ții seamă de acest precept: să jumulești găina pe câtă vreme nu cârâie.

Prin urmare, d-voastră v'ați zis: Să jumulim găina dela sat care nu cârâie. Să jupuim pe țararii, cari nu protestează, cari nu merg la Orfeu și nu vin pe dealul Mitropoliei. Să jumulim găina dela sat, să nu ne atingem însă de găștele din oraș, pe cari le aduceți pe dealul Mitropoliei ca să scape Capitoliul (aplauze numeroase, ilaritate).

Dar eu îmi închipuiam că cu sistemul d-voastră de vexațiuni, punând pe țarani să plătească ca și orășenii, ajungeți fără sporiri de taxe la sumele pe care le oferiți ca venit comunelor. Ei bine, nu este așa. Ați sporit taxele, deoarece taxele propuse de Camera de comerț și de d-voastră sunt mai mari...

D-l N. FLEVA: Dar nici nu le știu.

D-l N. FILIPESCU: D-le Fleva, d. Aurelian a declarat că sunteți pentru proiectul Camerii de comerț și cuvântul d-sale are mai multă valoare ca al d-tale în această privință. Căci eu știam, că d-ta ești agitatorul partidului, iar că economistul cel mare e d-l Aurelian (aplauze, ilaritate).

D-l N. FLEVA: Sunt și eu economist ca d-sa.

D-l N. FILIPESCU: În ori-ce caz, d-le Fleva, eu pretind că declarațiunile d-lor Aurelian și Stoicescu, înserate în «Voința Națională», angajează mai mult partidul liberal decât d-ta, care nici nu poți obține ospitalitatea «Voinței Naționale».

Și erai acum câteva zile atât de amărât în contra «Voinței», în cât ziceai aci, față cu 10 deputați de toate nuanțele, că «Voința Națională» este canalul de scurgere al murdăriilor Băncei Naționale (aplauze, întreruperi, zgomot mare).

D-l N. FLEVA: Banca Națională am criticat-o dela tribuna Parlamentului și am zis că cele ce se petrec acolo sunt făcute de ai noștri cu ai voștri, cari s'au vârât în cașcaval (zgomot).

D-l N. FILIPESCU: Sunt încântat că am provocat această întrerupere și sunt convins că ea nu va apare în «Voința Națională» (aplauze).

Și vei fi încă odată silit să ceri ospitalitatea «Luptei», «Adevărului» și-a altor ziare (aplauze).

Vă spuneam, d-lor, că proiectul pe care-l susțin d-lor, adică acel al Camerei de comerț, prevede taxe mai urcate decât proiectul guvernului.

Un exemplu. S'a făcut atâta vreme agitațiune în jurul unui articol din proiect, prin care se zice că se pune 5 franci pentru suta de kilograme de carne.

Și nu băgați de seamă că se zice în proiectul nostru 5 franci la suta de kilograme de carne tăiată introdusă în oraș. Iar vitele cari sunt tăiate la abatoriu, pe care vrem să-l protejăm, căci vitele sunt vizitate de veterinari, plătesc numai 4 franci.

Și d-voastră puneți tocmai 5 franci la suta de kilograme de carne, ceea ce face 15 lei, pentru o vită de 300 de kilograme.

D-lor, după ce am examinat proiectul Camerii de comerț, dați-mi voie să vorbesc de proiectul nostru.

Acest proiect nu are un caracter exclusiv fiscal, el prevede mai multe supresiuni și mai multe reduceri de taxe, chiar față cu legea maximului din 1871. Dar mai ales s'au făcut o mulțime de supresiuni dintre taxele cari sunt create prin legi speciale.

Este drept că adăogim și unele taxe. Dar multe din taxele, pe care le adăogăm azi, existau deja în practică, deși nu erau în lege.

Vă veți întreba cu mirare: Cum poate să existe taxe, cari se percep și nu sunt prevăzute de lege?

Credeți că aceasta nu se poate?

Ei bine, d-lor, da, se poate; și d-l Fleva, care ne făcea teorii despre modul cum trebuie să se autorizeze înființarea taxelor comunale și zicea că taxele create în limitele maximumului stabilit de Corpurile legiuitoare nu sunt constituționale, a înființat taxe prin asimilație, din voința d-sale. În legea maximumului dela 1871 erau oarecari articole. De atunci au venit o grămadă de obiecte în consumațiune cari nu se obicinuiau a se consuma în 1871. S'au întrebat atunci diferitele consilii comunale, ce să facem? Dece cutare obiect să fie taxat și cutare să nu fie? Și atunci ele au zis: hai să le taxăm prin asimilație! Avem taxă asupra cafelei, de ce să nu fie aceeași taxă la cacao? Și ai înființat această taxă fără lege, d-le Fleva!

D-l N. FLEVA: Dați-mă în judecată (zgomot).

D-l N. FILIPESCU: Nu sunt așa de aspru și mă mulțumesc a vă da în judecata opiniei publice.

Să vă citesc votul consiliului comunal din 1885.

D-l N. FLEVA: Consiliul comunal făcea astea, nu eu.

D-l N. FILIPESCU: Retractivez și zic că Consiliul comunal, în capul căruia era o păpușă, ce se chema N. Fleva, a hotărât.... (ilaritate) a hotărât la 22 februarie 1885 ca pe viitor cacaoa pisată să se considere și să se taxeze ca surogată de ciocolată. La 30 noembrie 1883, ca dela uleiul de bumbac să se ia taxă ca și pentru untdelemn. La 1886 s'a votat ca benzina să se taxeze ca esență de gaz; la 1886 ca melasa să fie taxată ca sirop de cartofi.

Iată, d-le Fleva, cum puneai d-ta impozite când erai în capul comunei și azi d-ta găsești că Constituțiunea noastră e violată când Camerile fac o lege a maximumului. Dar iată cum se interpretă Constituțiunea în această privință de o lege făcută sub liberali, pe care ai fi putut să o combați, dacă crezi că atunci se călca Constituțiunea. E legea comunală din 1887. Art. 97 zice: «*Strângerea veniturilor prevăzute prin*

«*legea de maximum se va încuviința prin decret regal, în urma unui aviz special al consiliului miniștrilor*». Și de atâta vreme de când ești în Corpurile legiuitoare, se autoriză pe fiecare zi de guvern ca să se taxeze diferitele obiecte în marginele maximumului, se calcă de atâtea ori Constituțiunea, și d-ta nu ai găsit mijlocul să protestezi (aplauze).

Iată dar ce însemnează adăogirile noastre de taxe. S'au adaos taxe, care unele erau deja percepute nu în mod legal, dar în practică. Pe de altă parte, dacă am adaos unele taxe, s'au desființat altele și pot să vă dovedesc că s'au adăogat peste legea maximumului, care conține vreo sută și câteva articole, s'au adăogat, zic, prin legi speciale, făcute sub liberali, 209 taxe pe care cele mai multe le desființăm prin prezenta lege.

D-l N. FLEVA : Pentru București.

D-l N. FILIPESCU : Nu pentru București. Sunteți în eroare. Pentru orașele din toate județele, am tabloul aci.

Vedeți, d-lor, cum noi am redus unele taxe, altele le-am sporit și vă voi dovedi acum că aceste taxe sporite nu sunt exagerate. Am să vă arăt cât de modești am fost noi și pentru aceasta am să iau ca termen de comparație un proiect de taxe votat sub guvernul liberal de consiliul comunal prezidat de d-l Fleva.

Iată, domnilor : *Untdelemnul ordinar*. D-l Fleva propunea 12 bani chilogramul, noi cerem numai zece maximum. D-l Fleva propunea 10 bani la chilogramul de carne introdus în oraș, noi propunem numai 5. Sardelele erau taxate în proiectul d-sale 40 bani chilogramul. Noi cerem 10 bani maximum. Făina de lux 2 fr. 50 bani suta de kilograme, în loc de 2 lei, cât cerem noi. Măslinile 30 bani, în loc de 15 cât vă propunem.

D-l N. FLEVA : Nu sunt aprobate.

O VOCE : Sunt votate de consiliul d-tale.

D-l N. FILIPESCU : Ei, d-le Fleva, ce bine ar fi fost dacă făceați atunci discursul pe care ni l-ați făcut astăzi. Urcarea prețului cărnei! Ce frumoasă temă pentru un discurs indignat.

Și ce ușor ne-ar fi și nouă să-ți tragem câteva tirade patriotice asupra măslinii săracului și asupra sardelei poporului. (aplauze).

D-lor, d-l Stoicescu a susținut proiectul Camerei de comerț; d-l Aurelian a susținut asemenea acest proiect. Ia să vedem acum taxele din acest proiect.

Camera de comerț cere pentru oțetul de vin și drojdia 50 bani de decaltru și pentru oțetul fabricat din orice substanțe 1 leu. Noi propunem numai 40 bani.

Untdelemnul pentru mâncare e taxat de Camera de comerț 30 bani, de noi numai 10.

Carnea e taxată 5 franci suta de kilograme, adică 15 franci vita de 300 kilograme. Noi punem numai 5 franci din diferite taxe la o vită și propunem să se mai reducă.

Pastele făinoase 20 bani chilogramul, pe când noi propunem numai 10.

Orezul se taxează de Camera de comerț 5 bani în loc de 2, ca în proiectul nostru. Scrobeala albă 10 bani în loc de 5, ca la noi. Scrobeala albastră 50 bani, în loc de 15, ca la noi. Zahărul 20 bani, în loc de 15; măslinile 30 de bani, în loc de 15. Și când d-voastră propuneți asemenea taxe, credeți că nu vom ști și noi să acoperim zidurile cu tarifele d-voastră și că va rămâne un singur sat unde să nu le afișăm? (aplauze).

Acum băgați de seamă, d-lor, încă un lucru; proiectul Camerei de comerț, deși are taxe destul de urcate; nu este însă un proiect de maximum, ca al nostru, ci conține taxe cari trebuiesc pretutindeni percepute în același quantum.

Legea noastră, o repet, are avantajul de-a fi o lege a maximumului. Și fiindcă vorbim de aceasta, dați-mi voie să vă arăt întru ce este util de-a avea o lege a maximumului.

O asemenea lege are un îndoit caracter: un caracter restrictiv și un caracter extensiv al libertății comunelor. Pe de o parte, ea stabilește oarecare unitate de fiscalitate în ceea ce privește impozitele comunale, suprimă obiectele care nu trebuiesc taxate, pune o margine prea marelui fantazii a comu-

nelor în alegerea impozitelor. Pe de altă parte ea permite comunelor de-a impune taxe în marginile unui maximum hotărît de Parlament.

Iată principiul; să-i vedem consecințele în aplicațiune.

D-lor, astăzi legea maximului este de fapt desființată.

Cadrul maximului, care conțineă diferitele taxe, a fost sfârșit când alături de cele o sută și câteva articole din legea maximului s'au mai îndesat 209 taxe înființate prin legi speciale.

D-l C. GRIGORESCU întrerupe.

D-l N. FILIPESCU: Mă întrerupeți foarte des, d-le Grigorescu, dar nici odată nu vă aud vorbind. Ar fi mai drept să nu mă întrerupeți, fiindcă eu n'am ocaziunea să vă întrerup niciodată (ilaritate).

Așa dar, d-lor, prin această lege suprimăm un număr oarecare de taxe și facem ca celelalte, care pot face obiectul unor taxe de consumațiune, să intre în albia bine regulată a legii maximului.

Dar nu numai s'au rupt malurile acestei legi, dar ați umflat așa de mult taxele asupra obiectelor prevăzute în legea maximului prin legi speciale și s'a urcat așa de sus nivelul lor, în cât s'au revărsat peste maxim. Și legea maximului, care în realitate, nu mai e decât a minimului, s'a înecat sub un potop de taxe speciale (aplauze).

Prin urmare, astăzi nu vă rămâne decât sau să desființați legea maximului, sau să urcați nivelul taxelor din acea lege, în cât să coprindă taxele diferitelor comune.

D-voastră, d-le Fleva, nu voiți aceasta, ci voiți ca comuna pentru necesitățile sale cele mai mici să nu poată impune decât cu învoirea Parlamentului.

Ei bine, acesta este un principiu centralizator care nu există în nici o țară din lume. În Franța, țară foarte centralizată, comunele nu au nevoie de o lege pentru a percepe dări.

Și acum de curând în parlamentul francez 100 și mai bine de voturi s'au întrunit asupra propunerii de a lăsa libertatea absolută comunelor de a determina natura dărilor și modul lor de percepere.

Dar în Belgia acest principiu există de mult și mi permit a vă aminti aci ceea ce zicea un liberal din Belgia, d-l Devaux, în congresul național dela 1831, cu privire la impozitele comunale :

«A reclamă intervențiunea puterii legiuitoare este a repro-duce toate neajunsurile sistemului de centralizare, în contra căruia s'au ridicat protestări atât de întemeiate.»

Nu este de mirare, d-lor, că opozițiunea, care până acuma aveà cal de bătae autonomia comunală, să susțină un principiu centralizator care nu există în nici o țară din lume. Nu mă mir de această contrazicere, căci la fiecare pas ne izbim de contrazicerile opozițiunei.

Sunteți, d-lor din opoziție, pentru suprimarea accizelor și voiți să le mențineți ca mijloc de protecțiune a industriei naționale ; sunteți pentru suprimarea accizelor, dar voiți să vedeți în ele mai mult decât accize : vămi interioare ; sunteți contra accizelor și cât timp ați fost la putere ați petrecut timpul d-voastră votând legi pentru înființare de taxe, de accize, (aplauze) ; sunteți în contra articolului 2 și l-ați practicat și ați propus a se înființa formal chiar în lege.

Dece m'ași miră azi că, dupăce până acuma ați fost partizani ai autonomiei comunale, acum să fiți pentru o centralizare care nu există nicăeri.

Pentru aceste cuvinte nu mă adresez la minoritate, ci fac apel la majoritate, ca să voteze acest proiect de lege cu modificările ce le-am arătat la începutul cuvântării mele. Vă cer să dați comunelor libertatea de a impune în marginele acestei legi ; făcând aceasta, nu veți da guvernului proba de încredere ce v'o cere, ci veți da o dovadă de încredere comunelor noastre și veți aduce un omagiu principiului autonomiei comunale (aplauze prelungite).

La 9 aprilie mai vorbesc intru apărarea legii d-nii Tache Ionescu și P. P. Carp ; în urma cuvântării d-lui P. P. Carp, legea se ia în considerare cu 80 de voturi din 113, iar la 10 aprilie începe votarea pe articole, care ține până în ziua de 17, când legea se votează în total cu 81 de voturi din 102.

IV.

ALEGERILE COMUNALE DIN 1894

Alegerile comunale avusese loc, în toată țara, în 1890; trebuia dar să se facă noi alegeri în 1894. În vederea acestui eveniment partidul din opoziție porni o propagandă dintre cele mai vii, încă cu două luni înainte de începerea alegerilor, cari trebuiau să aibă loc la 5 septembrie. Ziarele liberale, în frunte cu *Voința Națională*, atacă cu înverșunare guvernul pe tema obișnuită a ingerințelor, la cari se adaugă alta, tot așa de cunoscută, a falsificării listelor electorale. Această din urmă temă va fi reluată și adusă înaintea Camerei de unul dintre oratorii liberali, deputatul C. I. Stoicescu.

La campania violentă, dar nedreaptă adesea, a partidului din opoziție, partidul conservator răspunde printr'o serie de întruniri, în cari analizează opera făptuită de partidul protivnic în doisprezece ani de guvernare și cea adusă la îndeplinire de administrația conservatoare într'un timp neasămănat mai scurt.

Cea dintâi mare întrunire în această direcție are loc în sala Dacia, în ziua de 21 august 1894, întrunire la care ia cuvântul și primarul Capitalei, d. N. Filipescu.

În cuvântarea rostită aici d-sa desfășură înaintea cetățenilor întreaga operă săvârșită în scurtul timp cât a fost în fruntea Capitalei, cum și planul de lucrări ce a pregătit pentru viitor.

După aceasta se țin alte întruniri pe culori. La întrunirea din culoarea de roșu, care are loc în sala Gutenberg numai cu patru zile în urma celei dela Dacia, d. N. Filipescu ia din nou cuvântul și dezvăluie de astădată toate abuzurile săvârșite la comună de protivnici, în lunga lor guvernare de 12 ani, slujindu-se, întru aceasta, de dovezi temeinice, ba, mai mult decât atâta, de însăși mărturiile adversarilor.

Peste alte trei zile, la 28 august, se ține din nou o mare întrunire a cetățenilor din întreaga Capitală, la Dacia, unde d-l Nic. Filipescu ia pentru a treia oară cuvântul. Părăsind de astădată punctul

de discuție strict gospodăresc, în care se mărginise mai înainte, se ridică la considerații generale, punând față în față înșăși principiile celor două partide și linia lor de conduită, rostind un discurs de doctrină, intitulat «Albii și Roșii».

PROGRAMUL COMUNAL AL CONSERVATORILOR

I. DISCURS LA ALEGERILE COMUNALE, ROSTIT ÎN ÎNTRUNIREA DELA 21 AUGUST 1894, ÎN SALA DACIA

Domnilor,

În vederea scrutinului dela 5 septembrie, partidul conservator, care nu așteaptă izbînda decît dela încrederea d-voastră, liber exprimată, a organizat o campanie de întruniri publice, care se va continua pînă în preziua alegerilor. Am mers din culoare în culoare spre a da seamă alegătorilor de modul cum ne-am îndeplinit mandatul; astăzi a venit rîndul culorii de roșu și vreau să mă folosesc de această întrunire, pe care o ținem în centrul comercial al Capitalei, unde văd adunate atâtea căpetenii ale comerțului bucureștean, pentru a face o dare de seamă rezumată a administrațiunei noastre comunale și o scurtă expunere a proiectelor noastre pentru viitor; vă voiu vorbi dar puțin de administrațiunile trecute; vă voiu vorbi mai mult de ceea ce am făcut noi; vă voiu vorbi mai ales de ceea ce avem de gînd să facem.

Vă vom desfășura programul de lucrări ce ne propunem a săvârși, program care a primit deja un început de execuțiune, dar care a trebuit să fie precedat de o lucrare, poate mai puțin importantă dar necesară, a reorganizării administrațiunei comunale; căci trebuia mai întîi să făurim instrumentul cu care să aducem la îndeplinire opera măreață a transformării Bucureștilor.

Serviciile administrațiunei comunale erau pînă aci rezultatul succesivelor adaose, pe cari le superpuneau diferitele bugete, fără a stabili o legătură între ele, fără a le su-

bordona unele altora, fără a stabili un control apropiat la fiecare treaptă a administrațiunei comunale.

Spre a vă da un singur exemplu în privința modului cum funcționau aceste servicii, vă voi arăta cum era alcătuit serviciul asistenței săracilor — care ar trebui să fie unul din cele mai importante ale administrațiunei comunale — și vă rog să nu dați acestui amănunt decât valoarea unui exemplu.

Serviciul asistenței cuprindea numai câțiva funcționari de sine stătători și fără căderi bine definite, precum și câteva alocațiuni bugetare ce reprezentau ajutoarele ce se dădeau săracilor. Aceste alocațiuni figurau în bugetul anului 1887 cu următoarele cifre, sub titlul *asistența publică*:

Taxa pentru epizootie	35.000 lei
Ajutor de subsistență săracilor	8.000 »
Exterminarea câinilor vagabonzi	4.000 »

(ilaritate).

Amicul meu, d. Arion, mă întrerupe zicându-mi că aceasta era ajutorul vagabonzilor iar nu al câinilor vagabonzi (aplauze). Așa este, d-lor, căci serviciul asistenței era mai mult o organizațiune electorală decât o instituțiune de caritate.

Dar cum se împărțeau acele ajutoare destinate săracilor? Ele se dădeau pe baza unor petițiuni în genere iscălite cu nume fictive, sau se încredințau consilierilor comunali pentru a se împărți favoriților. Astfel un ajutor de primar se duse odată în Dealul Spirei spre-a împărți agenților electorali fondurile săracilor.

Asistența publică mai cuprinde întreținerea copiilor găsiți. În lipsa unui regulament, care să definească ce se înțelege prin copii găsiți, bunul simț ar fi putut cel puțin să indice că, pentru a fi copil găsit trebuiește mai întâi să fie copil; trebuiește apoi să fie găsit, adică să nu aibă părinți cunoscuți; trebuiește în fine să fie sărac. Ei bine, am moștenit dela liberali o droaie de indivizi, cari nu erau nici copii, căci unii din ei erau majori; nu erau găsiți, căci aveau părinți cunoscuți; nu erau nici săraci, căci părinții lor erau pro-

prietari, iar ei funcționari. De toți aceștia am curățit primăria și bugetul ei.

Cunoașteți, d-nilor, că s'a publicat adeseaori prin ziare bugetele mănoase ale colectiviștilor de frunte, din timpurile binecuvântate și ale cumulului; nu mai puțin interesant ar fi de a se stabili bugetele acelor colectiviști obscuri cari trăiau, cum spunea odată d. Fleva, din contrabandă, cari primiau lefuri lunare dela primărie ca copii găsiți și mai dobândiau câte un ajutor din fondul milelor la paște și la crăciun (aplauze).

Toate acestea au dispărut astăzi; serviciul asistenței nu admite, decât după anume regule și cu scrupulozitate, pe infirmi în ospicii, printre copii găsiți numai pe cei ce au drept și nu încuviințează ajutoare decât după o prealabilă anchetă (aplauze).

Această bună regulă în serviciul asistenței a inspirat publicului încredere, încât astă iarnă numai pentru crăciun ni s'au oferit de particulari ca daruri pentru săraci suma, ce încă n'a fost depășită, de 16.509 lei.

Bugetul general al asistenței, care în 1887 era de 234.000 lei s'a urcat în anul acesta la 458.000. Am îndoit în anul acesta numărul paturilor pentru infirmi și s'a îndoit dela 87 până azi suma afectată pentru ajutoarele medicale (aplauze)

Toate serviciile au fost astfel reorganizate, întrupându-le în opt direcțiuni și, pe lângă că am dat serviciilor o mai bună organizațiune, am adaos și câteva creațiuni noi. Am înființat *serviciul economatului*, care cumpără materialele ce nu se iau prin licitație cu 15 la sută în genere mai ieftine de cum se cumpărau în trecut, și care a înființat un inventar al averii mobiliare, de care până aci eră lipsită primăria. Am creat un *biurou statistic*, care trebuie să fie călăuza oricărei administrațiuni inteligente; am înființat un *biurou de analiză al alimentelor*, care apără sănătatea publică în contra falșificărilor vătămătoare; am întocmit *comisiunile locuințelor insalubre*, comisiuni cari au adus atâtea servicii în timp de epidemie. În fine, am reînființat *direcțiunea tehnică*, pe

lângă care am creat *serviciul studiilor*, compus dintr'un personal tehnic de elită, care întocmește proiectele tuturor marilor lucrări.

Odată cu reorganizarea serviciilor, m'am silit a mă încunjură de un personal de funcționari mai bine ales, căci știți cât de rău nume aveă mai înainte personalul primăriei.

Imi aduc aminte, că o comisiune parlamentară trimeasă la primărie în 1884, și din care făcea parte d. Dimitrie Sturdza, a constatat printr'un raport, care există încă, că chiar printre funcționarii tehnici erau unii cari nu știau să scrie și cari iscăliau cu punere de deget (ilaritate).

Și mi-aduc încă aminte de un incident caracteristic în această privință, care s'a petrecut acum un an înaintea trib. de Ilfov. Societatea de construcțiuni reclamă primăriei București 1.200.000 lei. Am fost fericit că am putut reduce, în primă instanță, această pretențiune la 343.000 lei. Unul dintre avocații societății, membru în clubul liberal, își întemeia pretențiunile pe pedicile și greșelile ce le săvârșia personalul tehnic al comunei, însărcinat cu supravegherea lucrărilor, căci acel personal era compus din Toboci și din hingheri al căror nume îmi scapă.

Dacă astfel era recrutat personalul tehnic, vă închipuiți ce spânzurați trebuie să fi fost prin celelalte servicii. Ei bine, am întocmit *un regulament de servicii*, ce până azi nu există, ale cărui dispozițiuni de fapt se aplică deja de un an de zile, și în care se stabilește că pentru cele mai neînsemnate funcțiuni de biurou se cere diploma de bacalaureat sau de absolvent al școalei de comerț. Fiind astfel recrutat personalul inferior, se rezervă pentru el cel puțin două treimi din locurile superioare vacante, ce se dau la înaintare; în fine, am pus acest personal la adăpostul destituirilor arbitrare, hotărând ca nicio depărtare din funcțiuni să nu se poată face decât în urma unei anchete făcută de înșiși funcționarii (aplauze).

Cu deosebire m'am ocupat de administrațiunea financiară. Neregularitățile, vechei contabilități întrecuseră orice mar-

gine. Lucrurile ajunseseră acolo că nici nu se încheiau anual socotelile. Ca dovadă vă pot spune că în 1888 s'a trimis la Curtea de Conturi, cu toptanul și printr'o singură adresă, socotelile anilor 1883—84, 1884—85 și 1885—86. Dar chiar când se întâmplă ca să se închee socotelile, ele erau atât de greșite, încât pentru unul din acei ani, Curtea de Conturi ne-a trimis înapoi socotelile cerându-ne să le descurcăm noi.

Am găsit la direcțiunea sanitară contabilități oculte, la direcțiunea tehnică angajamente peste prevederile bugetare, la toate serviciile virimente; în fine am găsit tot ce legea contabilităței oprește și pedepsește.

Am văzut chiar într'un an plătindu-se funcționarii pe trei luni înainte, și aceasta se făcea în luna martie tocmai pe lunile aprilie, mai și iunie, când trebuia să intervină un nou buget, așa că bugetele întâi se executau și apoi se aprobau.

Cupoanele datoriei se plăteau în mod atât de neregulat, în cât în 1884 Banca Națională a impus Primăriei o convențiune, prin care se stabilește că spre regularea plății cuponului, cu care Banca se însărcinase, *se va vărsa direct și treptat la Banca Națională produsul diferitelor impozite*. Căci Primăria nu inspiră nici măcar atâta încredere, că dacă produsul impozitelor ar trece mai întâi prin casa comunală, el să mai poată ajunge vreodată la Bancă.

Se recursese la expediente întrebuițate de state cu finanțe avariate, precum Turcia, care autoriză pe creditorii săi să încaseze veniturile asupra mieilor din Anatolia (aplauze).

Am reușit zilele acestea să obțin ca acest articol din convenție să se șteargă și am obținut totodată ca să nu mai plătiască Primăria decât o jumătate la mie, în loc de jumătate la sută comision pentru plata cuponului.

În ceea ce privește bugetele, știți că erau astfel echilibrate, încât dădeau deficite permanente. Într'o dare de seamă făcută de d. Fleva în 1886, d-sa zicea că: «Se treceau la veniturile sume fictive, pe când cheltuielile erau reale. O resursă de felul acesta eră pretinsul rest de rămășițe, care

«se treceà mai totdeauna cu suma necesară pentru echilibrare. Rămășițele trecute la venituri dela 1882—85 s'au «evaluat la suma de 1.162.000 lei, pe când nu s'a încasat în «acest interval decât 326.631 lei».

De aceea deficitul erà în permanență. Ei bine, sunt fericit că am putut acum echilibrà bugetul în condițiuni temeinice. Astfel bugetul pe exercițiul 1893—94 ne dă de pe acum un excedent de circa 150.000 lei și până la 30 septembrie cred că excedentul se va ridicà la aproape 200.000 lei. Cât pentru anul 1894—95 am încasat dela 1 aprilie și până astăzi 300.000 lei peste încasările anului trecut la epoca corespunzătoare (aplauze).

Și trebuie să ținem seamă că anul trecut recolta vinului, care este principalul izvor de venit pentru Primărie, a fost excepțional de rea și că anul acesta avem să suferim de criza generală care bântuie țara. Dacă dar ținem seamă de aceste împrejurări, dacă mai ținem seamă că din lucrările mari vom aveà un venit de cel puțin un milion, putem să prevedem că peste doi ani, în timp normal și când marile lucrări vor începe a rentà, pe lângă că vom fi săvârșit toate lucrările mari cari reclamă astăzi sacrificii, vom aveà venituri suficiente spre-a înzestra cu mai multă dărnicie diferitele capitale bugetare.

Aceasta fiind situațiunea bugetară, putem prezice că pentru zece ani nu vom aveà nevoie în București de impozite noi. Dacă nu vom urcà impozitele, recunosc totodată că nu vom puteà nici scădeà totalul veniturilor actuale. Ceeace însă vom puteà face este să transformăm unele din dările actuale în mod mai echitabil și mai democratic (aplauze).

Dar înainte de-a dezvoltà această cestiune, sunt dator a vă dà câteva explicațiuni. Partidul, care a venit la 1876 la putere, făgăduind desființarea licențelor, desființarea patențelor, desființarea monopolurilor, și care și-a călcat toate aceste angajamente, a avut cutezanța să spue că am luat, în materie de impozite, angajamente pe cari nu le-am ținut. Ei bine, atât de bine mi-am ținut promisiunile încât astăzi pot

aminti cu fruntea sus înaintea d-voastră acele angajamente, căci neadevărul este de partea adversarilor noștri.

Vă aduceți aminte că acum un an ei ziceau : că avem să punem taxe pe copii, pe găini, pe ferestre și câte și mai câte n'au spus. Toate aceste neadevăruri le-am dezmințit. Am mai zis că unele din taxele, ce se aflau în proiectul primitiv al degei maximului, precum : taxa pe metrii lineari de fațadă, taxa pe coaja de copac, acea de 5 bani la kilogramul de carne, acea de 5 lei pe lună asupra căruțașilor și altele nu se vor pune. Și în adevăr, nici nu s'au pus (aplauze). Dar niciodată n'am zis — și ar fi fost stupid din partea mea să spui, în momentul când se votau taxele — că nicio taxă nouă nu eră să se înființeze atunci.

Am dar pretențiunea că în această materie delicată a impozitelor, care dă loc atât de des la făgădueli înșelătoare, să mă credeți pe cuvânt. Dar, domnilor, eu nici nu vă cer aceasta. Vă cer numai ca atunci când noi sau adversarii noștri vă făgăduim ceva, să vă întrebați dacă acel ceva este posibil sau nu. Dacă este posibil, să ne dați crezământ ; dacă nu credeți că este posibil, să ne refuzați voturile d-voastră.

Dacă de pildă v'aș spune că vom desființa accizele, vă rog să nu mă credeți, căci aceasta este imposibil, cel puțin deocamdată. Și când vorbesc de desființarea accizelor, trebuie să ne înțelegem. În toate țările unde se tinde la desființarea accizelor, se înțelege prin această reformă desființarea taxelor asupra obiectelor de consumațiune și înlocuirea lor, cel puțin în parte, prin taxe directe. Ei bine, desființarea la noi a accizelor, cari produc în București 7 milioane și jumătate, ar trebui să fie înlocuită cu 43 de zecimi la impozitele directe peste cele patru zecimi ce se plătesc azi. Dacă consimțiți la aceasta, accizele se pot desființa (întreruperi : nu ! nu !) Dar tot ce au spus în această chestiune adversarii noștri nu privește decât modul de percepere a taxelor de acciz și toate sistemele de cari s'au vorbit sunt mai vicioase și mai asu- pritoare decât sistemul actual.

Dacă aceasta nu se poate, cred însă că păstrând totalul actualelor venituri comunale putem să introducem câteva inovațiuni cari să transforme unele taxe în mod echitabil și mai puțin împovăraător pentru contribuabili. O mică îndreptare ar fi mai întâi ca să desființăm vreo 60 de taxe, cari fiind pe de o parte o piedică pentru circulațiune, sunt pe de altă parte neproductive pentru comună, căci nu dau decât un venit mijlociu de 500 lei anual fiecare.

Deși față de excedentul, pe care nădăjduim să-l avem, n'au avea nevoie de a vă indica cum am putea să înlocuim acest gol neînsemnat de vreo 30,000 lei, totuși țin să vă spui că am putea găsi câteva resurse minime în unele taxe, precum ar fi aceea asupra căruțelor cari transportă vinurile prin oraș; căci cu aceasta facem și-o operă echitabilă, de oarece stabilim o egalitate între acei ce fac comerțul stabil de vinuri, plătind toate dările către Stat, și acei ce fac un fel de comerț ambulant de vinuri, pe care însă tribunalele, la cari ne-am adresat, nu ne-au permis să-i izbim cu legea comerțului ambulant (aplauze).

Dar este o altă reformă, mult mai însemnată decât aceasta. Pe lângă aceste mici taxe jicnitoare, dar neproductive, sunt altele cari apasă poate prea tare asupra unor obiecte de prima necesitate și reducerea acestor impozite nu s'ar putea face fără a pricinui un gol destul de însemnat în budget.

Înainte dar de a ne gândi să reducem acele taxe, este cinstit ca prealabil să vă spui prin ce cred că le-am putea înlocui. Credința mea este că o transformare a taxei asupra alcoolului ar putea să ne dea resursele cu care să putem face să dispară cele câteva neajunsuri ce ne înfățișează impozitele comunale.

Alcoolul plătește azi două taxe: una către Stat și una către comună; cea dintâi se percepe la fabrică, cea de a doua la intrarea în oraș. Pe cât taxa către Stat se percepe în mod ușor, pe atât taxa comunală percepută la barieră dă loc la multe neajunsuri și la numeroase contrabande. Căci alcoolul sub un volum mic este supus la dări relativ mari. Ași fi dar

de părere ca să se unifice ambele taxe și ca agenții Statului dela cele 40 de fabrici de spirt să perceapă și taxa Statului și o taxă pentru comune. Cât pentru această din urmă taxă ași fi de părere să se generalizeze taxa Bucureștiului, care este de 6 lei la decaltru.

Apoi Statul ar repartiza asupra comunelor venitul ce l-ar dobândi, și care va reprezintă mai întâi ceea ce comunele percep azi din alcool, plus ceea ce se pierde din contrabandă; plus, în fine, sporul ce ar rezultă din uniformizarea taxei de 6 lei la decaltru.

Azi unele comune percep 6 lei la decaltru de spirt, altele 5 lei; comunele rurale percep în genere 4 lei ori 3 lei. Ei bine, generalizarea taxei de 6 lei va da un mic spor de venit din alcool, dar stărpirea contrabandei, mai ales, va da un venit foarte însemnat.

Toate comunele din țară au un venit din spirt, care se urcă cel mult la 4 milioane. Taxa însă de 6 lei aplicată la întreaga producțiune de alcool va da 12 milioane.

Vom avea dar un spor de venituri pentru comune de 8 milioane. Și fiindcă am plecat dela principiul, că nu trebuie și nu este nevoie a mai spori taxele comunale, aceste 8 milioane vor trebui să serviască a desființa din dările comunale ceea ce este poate excesiv în taxele ce avem azi. Mai ales va trebui să căutăm a scădea unele dări ce apasă asupra obiectelor de prima necesitate.

Dar de oarece dobândim un spor de venit dintr'o băutură, din spirt, trebuie să descărcăm alte băuturi, reducând în primul rând taxele asupra berei și asupra vinului.

Astfel vom realiza o a doua reformă, ce se urmărește azi mai în toate țările, aceea de-a degreva băuturile igienice ca berea și vinul în paguba băuturilor alcoolice.

Această reformă pe care o propui, și pentru realizarea căreia voi prezinta un proiect de lege îndată după deschiderea Camerilor, nu are numai un caracter fiscal ci și un caracter de protecțiune pentru sănătatea publică.

La noi se consumă 4 litri de alcool de cap de locuitor pe an, ceea ce ne clasează deja în țările foarte alcoolice. Dacă însă ținem seama că în Muntenia se consumă multă țuică, quantumul de alcool consumat în Moldova este mult mai rădicat și dacă mai observăm că vara, singura epocă când țăranii muncind se justifică pânăla un punct consumația spiritului—însă pe niște călduri tropicale—trebuie să conchidem că alcoolul este pentru Moldova un adevărat flagel și cauza de căpetenie a degenerescenței populațiunei. Așacă pe lângă foloasele bănești, ce vor decurge din această reformă, ea va fi și o adevărată binefacere pentru sănătatea publică (aplauze prelungite).

Intreb acum: este oare aceasta imposibil? (voci: nu, nu.)

Ceece va contribui încă a ușura povara taxelor de acciz sunt *întrepozitele* pe cari le vom face pe câmpul Giagoga în partea de sus a Căiei Rahova. Aceste întreprizite, pentru construcția cărora avem un milion, pe lângă că vor da comunei un venit ce se poate evalua fără exagerare la 140.000 lei anual, va face comercianților această mare înlesnire de a nu-i sili să plătiască drepturile de vamă și de acciz decât în momentul când își desfac marfa (aplauze).

În fine voi propune înființarea unei *case de amortisment* care, în împrejurările actuale, va putea da rezultate minunate pentru finanțele comunei București.

Dar, domnilor, prosperitatea finanțelor comunei nu atârnă atât de la buna administrațiune financiară, cât dela direcțiunea înțeleaptă dată lucrărilor publice. Dacă uneori creditul comunei a fost zdruncinat, origina răului nu trebuie în genere căutată atât în împrejurări financiare cât în considerațiuni tehnice.

În 1881 s'a contractat un împrumut de 15.150.000 lei; în 1883 s'a făcut un alt împrumut de 13.200.000 lei. Acest apel la credit era justificat prin marile lucrări publice, ce se proiectaseră. Ei bine, banii s'au cheltuit iar lucrările nu s'au făcut ori s'au făcut rău.

La sfârșitul anului 1883, d. Gr. Cerkez, inginer și consilier comunal, își dădea demisia din consiliu însoțindu-și demisia de un memoriu adresat ministrului de interne, în care zicea : «Așa dar comuna a sleit toate resursele sale pentru a avea o Dâmboviță rău îndreptată, o canalizare a stradelor rău concepută și mângâierea de-a vedea apa de băut clocind în rezervoriile dela Cotroceni».

Și după ce nu se făcuse nimic ori se făcuse rău puținul ce se făcuse, se ceru în 1883 un nou împrumut de 8.500.000 lei pentru continuarea lucrărilor, împrumut justificat, zicea ministrul de interne de atunci, «pe motive de neprevădere».

Ei bine, vă întreb, cari finanțe, oricât de înfloritoare ar fi ele, ar putea să reziste unor asemenea sisteme de lucrări ? (aplauze).

Eu nu învinovățesc atât administrațiunile comunale libere fiindcă au făcut acele împrumuturi, cât le acuz fiindcă nu ne-au dat ca lucrări un echivalent al sacrificiilor bănești ce s'au făcut.

Dacă toate acele lucrări, dacă cestiunea apei, cestiunea canalizării erau rezolvate și bine rezolvate, ar mai fi fost nevoie de taxele ce am fost nevoiți să punem pentru facerea acelor lucrări, pe cari trebuie să le reîncepem dela capăt ?

Și este drept ca tocmai cei ce ne-au pus în trista necesitate de a face acele adăogiri de taxe, să ne învinovățească pe noi ?

Domnilor, pentru toate aceste considerațiuni am dat toată importanța ce o merită lucrărilor publice ale orașului.

Vă voi vorbi mai întâi de lucrările mai neînsemnate de *pavaje*.

În 1888 aveam 160 kilometri pavate. Astă primăvară aveam deja 212 și în cursul campaniei anului acesta se execută ori s'a executat deja încă 12 kilometri. Astfel că la toamnă vom avea 224 kilometri față cu 160 cât erau în 1888.

Nu numai că am făcut multe trotuare noi, dar am prefăcut multe trotuare de bolovani în trotuare de bazalt. Azi avem cu totul 313 kilometri de trotuare fie de piatră, fie de bazalt. Din această sumă cea mai mare parte din trotuarele de bazalt și anume 155 kilometri s'au făcut în cei 5 ani din urmă.

Serviciul salubrității a primit asemenea o dezvoltare însemnată. La 1 ianuarie 1878 aveam o rețea de 45 kilometri de canale; azi avem 95 kilometri, din care 10 sunt în lucrare în momentul de față.

Am sporit, dela 1888 până azi, numărul măturătorilor dela 177 la 251, numărul cailor dela 131 la 280. Am înființat o a doua rampă de gunoaie pentru evacuarea mai grabnică a gunoaielor, care ne-a costat 100.000 lei. Am construit un cuptor pentru arderea gunoaelor, care ne-a dat cele mai bune rezultate (aplauze).

Chestiunea apei. În primul rând al marilor lucrări ce am întreprins, am pus *chestiunea apei*.

În realitate, această chestiune nu ar fi trebuit să ne priască pe noi. Ea a fost deja odată întreprinsă sub administrațiunile liberale, ea a fost deja odată plătită. Însă în loc de-a avea o apă bună, avem o apă ce clocește în niște filtre, pe cari d. doctor Babeș le privește ca un mediu de cultură de microbi. O comisiune de 30 de bărbați, dintre cei mai competenți în asemenea materie, a condamnat în unanimitate apa ce se distribue azi în București.

Un proverb zice: «Apa trece, pietrele rămân». În cazul de față putem zice că apa a trecut, dar au rămas numai milioanele de plătit pentru apa pe care n'o avem. N'ați putut să simțiți măcar o zi gustul unei ape care să nu vă puie viața în pericol, ați gustat numai amărăciunea plății tuturor greșelilor ce s'au făcut în această chestiune (aplauze).

Am făcut, domnilor, un studiu complet al tuturor resurselor de apă de cari dispun împrejurimile Bucureștilor.

Împreună cu d. Bechmann, eminentul șef al serviciului însănoșirei Parisului, am constatat că pentru a avea filtre bine condiționate, ar trebui să cheltuim 12 milioane și încă n'am avea decât o apă de o calitate foarte contestabilă. Dintre apele de munte, izvoarele Dâmbovicioarei ne-ar putea da o apă excelentă, dar, după socotelile d-lui Bechmann, ea ne-ar costa 25 de milioane.

Am fost însă destul de fericiți, să găsim o apă de o calitate excelentă, pe care o luăm din straturile subterane din nordul Bucureștilor. Acest sistem de alimentare, care este foarte în favoare de câțiva ani, mai ales în Germania, unde a dat rezultate excelente, este experimentat de noi de mai bine de un an, fără a ne fi dat nici o deziluziune. Proiectul nostru a fost aprobat de d. Bechmann, de inginerii noștri cei mai de frunte, ca d. Saligny. Calitatea apei este excelentă, dezvelind, dupăcum spune d. doctor Bernarth, calitățile apei Dâmboviței dela obârșia ei, și lipsită, după spusele doctorului Babeș, de orice microb.

Experiențele, ce timp de un an de zile s'au făcut neîntrerupt, ne-au dat o constanță absolută a debitului. După lucrările de studiu acum s'au început lucrările definitive și nădăjduesc că până la sfârșitul anului vom putea amesteca deja apa actuală de proastă calitate cu apa din noua alimentare, iar până la toamna anului viitor, vom fi în măsură a da Bucureștilor apă numai din straturile subterane dela Chiajna.

Această soluțiune a apei nu va costă orașul decât un milion, încât, față cu soluțiunea transformării filtrelor, realizăm o economie de 11 milioane, și față cu costul aducerii apei dela munte un beneficiu de 24 milioane (aplauze prelungite).

Derivațiunea Argeșului. Apa dela Chiajna va servi tuturor trebuințelor casnice precum și necesităților udatului stradelor. Dar vom face un canal dela Argeș până în Dâmbovița, canal care să servească la spălatul canalelor și care să însănătoșească Dâmbovița, întreprind volumul ei actual. Studiile acestui canal, ce va avea o lungime de 21 kilometri și care va costă trei milioane, ne-a ocupat un an de zile; astăzi studiile sunt terminate și licitația pentru această însemnată lucrare e publicată.

Această derivațiune a Argeșului ne va aduce și alte foloase. Ajungând pe înălțimile platoului dela Cotroceni, vom avea o cădere de apă de 21 metri înălțime, care va da comunei un venit de vre-o 60.000 lei anual și va fi de mare folos

pentru industriile bucureștene, cărora li se va putea vinde forța motrice pe un preț foarte efitin.

Curentul de apă, ce va curge astfel permanent prin canale, ne va permite să introducem sistemul totu la canal, însăna- toșind subsolul Bucureștilor și aducând comunei un venit pe care-l prețuesc la circa 260.000 lei anual. Tot odată, cu acest curent de apă și cu gurile de canal, cu tipurile modificate ce vom introduce, vom putea scurge zăpezile prin canale, în loc de a le transporta cu atâta anevoință și chel- tuială cu căruțele la distanțe mari.

În fine, introducerea în albia Dâmboviței a unui volum de apă suficient va fi primul pas spre navigabilitatea Dâm- boviței (aplauze).

Planul Bucureștilor. Acum un an am obținut să se vo- teze de Corpurile legiuitoare un proiect de lege, care ne dă resursele necesare pentru facerea și aplicarea planului ge- neral al orașului. Această lucrare atât de delicată, care a trebuit să fie precedată de studii minuțioase, având a alege între vreo șase proiecte diferite, această lucrare pregătitoare e terminată și peste câteva săptămâni se vor începe lucră- rile planului.

După legea pentru facerea planului orașului se prevede că alinierea străzilor nu vor mai putea fi modificate fără procedura anevoioasă a aprobării Camerilor, iar orice modi- ficare ar atinge un imobil clădit pe liniile planului decretat, va dă drept proprietarului la o despăgubire.

Clădiri municipale. Azi avem 77 de școli, din cari 17 instalate în case cu chirii. Vom face localurile necesare în părțile lipsite de clădiri școlare.

Vom face, în culoarea de negru, o hală pe care am și dat-o în întreprindere.

Vom mai face încă o piață la răspîntia căiei Dudești cu strada Traian.

Am dat în întreprindere construirea băilor populare, cari vor permite săracilor să ia băi pe prețul redus de 5 și 10 bani.

Raza oraşului. Una din cele mai însemnate lucrări ce avem de săvârşit, este fără îndoială determinarea razei oraşului. Bucureştii au, pentru acelaş număr de populaţiune, o întindere de şase ori mai mare ca Parisul şi de cinci ori mai mare ca Viena. Păstrând proporţiunea Vienei, toată populaţiunea Búcareştiului ar trebui să încapă într'o singură culoare, de pildă în culoarea de roşu, şi deşi aceasta ar fi un exces contrar, vă închipuiţi cât de uşor s'ar face serviciul salubrităţii şi al poliţiei, şi cât de greu se face azi pe nişte străzi, cari străbat adevărate câmpii sămănate cu grâu şi cu porumb.

Aşi fi vrut deja ca această lucrare să fie făcută, însă întâmpinam o piedică din partea vechei legi comunale, care, pentru modificarea circumscripţiunilor dintre două comune, cerea concursul voinţei ambelor comune. Astfel că o comună rurală putea ţine pe loc comuna Bucureşti. Cu noua lege comunală vom putea determina raza oraşului şi vom avea sancţiunile necesare pentru întocmirea unor reglemente cari să facă cât mai anevoioase construcţiunile dincolo de raza stabilită.

Pe lângă aceste măsuri reglementare vom căuta să stabilim şi o rază materială, cumpărând cât mai multe locuri, pe cari să facem în jurul Bucureştiului plantaţiuni în limitele resurselor de care vom dispune şi obţinând facerea unui drum de fer de centură.

Gara dela Obor. Drumul de fer de centură ne aduce să vorbim de gara dela Obor. In această privinţă, liberalii nu încetează de a repetă că este o făgăduială ce nu se va ţine. Dar ce-i autoriză pe ei să vorbiască astfel şi de ce gara dela Obor ar fi o imposibilitate? Cum îndrăznesc, ei mai ales, să ne acuze în această privinţă, tocmai ei cari ar fi trebuit să facă gara Oborului, când au făcut linia Bucureşti-Călăraşi, şi nu au făcut-o. Graţie scandalului ce s'a petrecut cu această chestiune, locuitorul dela Obor, care vine cu drumul de fier pe linia Călăraşi, vede prin fereastra vagonului casa sa în apropiere şi se depărtează de dânsa, silit a merge

tocmai la Mogoșoaia, dela Mogoșoaia la gara de Nord și de la gara de Nord să mai facă cinci kilometri pe jos ori în trăsură, ori să plătească pentru transportul mărfurilor cu camioanele, adeseaori mai mult decât costă cu drumul de fier dela locul de pornire până la București. Și cei cari au făcut scandalul acesta numai pentru a favoriză pe unul din partizanii lor, care voia să aibă o gară la Mogoșoaia, mai au încă îndrăzneala să ne acuze pe noi în această chestiune! (aplauze; întreruperi: *Stoicescu, Costică Stoicescu!*).

Lucrările de înfrumusețare. Avem în programul nostru și câteva lucrări de înfrumusețare, precum este *Ospelul Comunal*, pentru care am și cumpărat locul eforiei, vecin cu actuala Primărie; precum este *transformarea câmpiei Filaretului într'un parc*, ceea ce este și o operă de salubritate pentru partea cea mlăștinoasă a orașului; precum este în fine *bulevardul Colței*.

În privința acestui bulevard, am să răspund unor obiecțiuni pe cari ni le fac adversarii. Este incontestabil că circulația exagerată, care este pe calea Victoriei, pricinuește însemnate neajunsuri. Cei ce locuiesc pe această stradă suferă de zgomotul ce se face zi și noapte de trăsură; primăria nu mai găsește soluțiune pentru pavaj, căci piatra tare devine alunecoasă, iar cea moale se fărâmă; și circulația devine din ce în ce mai anevoioasă.

Dacă astăzi simțim aceste neajunsuri, ne putem închipui ce va fi peste zece, douăzeci de ani; și astfel dar nu numai că nu este o cheltuială de lux, dar este o idee prevăzătoare și chiar o socoteală economică de a face o arteră de degajare, pe câtă vreme încă sunt locuri virane a căror expropriere ne va costă puțin (aplauze).

Pentru acest bulevard, care va fi în legătură cu șoseaua, nu vom impune condițiuni de clădire cu mai multe caturi, ci reglementul ce-mi propun a face este ca cel puțin pe o parte a lui să impunem alinierea cu retragerea de șase metri, cu grădină înainte; ceea ce va fi de un aspect prea frumos și nu va pricinui niciun neajuns. Căci acest bulevard nu este

menit a deveni o cale comercială, ci o arteră frumoasă și igienică, utilă pentru comunicațiuni și pe care vom abate tramvaele, tramcarele și prisosul supărător de circulațiune de pe calea Victoriei, care-și va păstra caracterul de arteră comercială (aplauze).

Viitorul Bucureștilor. Cred că am demonstrat că aceste lucrări de înfrumusețare de care v'am vorbit sunt totodată și lucrări utile. Nu spui însă aceasta pentru a mă feri de a propune orice fel de lucrare de înfrumusețare, care nu s'ar recomanda și prin vreo altă necesitate. Nu putem exclude, în mod sistematic, din programul nostru orice lucrare de înfrumusețare.

V'am arătat că situațiunea financiară ne permite, cu resursele noastre proprii, să săvârșim întreg programul nostru de lucrări; dar chiar dacă resursele noastre n'ar fi îndestulătoare, nu mă sfiesc a zice că Statul ar trebui, ca în toate țările, să intervină în favoarea Capitalei.

Sunt orașe cari trebuiesc administrate potrivit cu resursele lor, sunt altele cari trebuiesc administrate potrivit cu rolul ce sunt chemate a juca. Și eu cred că Bucureștii au o misiune de îndeplinit.

Victor Hugo a zis, vorbind de orașul Paris : « *A ceux qui l'ont, elle donne le monde* ». Cine are Parisul are domnia lumii.

Fără a avea vederi atât de ambițioase, cred că putem aspira cel puțin a avea eghemonia morală asupra tuturor Românilor, fie chiar și asupra celor ce sunt dincolo de granițele noastre și asupra țărilor balcanice care ne încunjoară.

Cine știe înrăurirea ce poate avea o capitală asupra destinelor unei națiuni, își poate da seamă de menirea ce trebuie să aibă Bucureștii (aplauze).

Legătura între noi și Români din celelalte state este mai ales o legătură culturală. Trebuie să ne silim să facem din București — și cred că la aceasta țintește proiectul pentru reforma învățământului superior ce se va prezenta la deschiderea Camerelor — trebuie, zic, să facem din București un centru universitor puternic, un focar de lumină, ale cărui

raze să se întindă peste granițele noastre. Astfel vom putea atrage la noi tineretul din țările vecine, (aplauze) care, venind să-și facă studiile superioare aici, să ducă apoi în țara lor dragostea țerei — în care vor fi petrecut cei mai fericiți ani ai vieții — și iubirea culturii românești (aplauze).

Dar pentru aceasta nu e destul să ai catedre și savanți, trebuie încă pe lângă fiecare facultate să ai instituțiuni anexe, laboratorii, muzee, biblioteci și un teatru național cu o scenă renumită. Trebuie apoi ca aceste edificii să fie legate între ele prin artere spațioase și perspective mărețe. Căci cei ce se expatriază pentru a-și face studiile, nu vor numai să învețe, ei vor să și vadă; ei nu aleargă numai după adevărurile științei, ce se pot căpăta ori unde, ci caută încă și orizonturi noi (aplauze).

Dar în afară de această chestiune special culturală, există o rivalitate firească, dela care nu ne putem sustrage, între București și capitalele țărilor învecinate.

Când vedem că Pesta pune în capul programelor sale municipale lucrările de înfrumusețare, când știm că în capul comitetului de înfrumusețare a Pestei este însăși președintele consiliului de miniștri și că primul-președinte al ei a fost contele Iuliu Andrassy, care nu se lăuda cu nimic mai mult decât cu opera de transformare a Pestei pe care-o începuse; când vedem pe Bulgari dărâmând în fiecare an câte un cartier întreg din Sofia pentru a trage deasupra străzilor întortochiate și obscure perspective mărețe, oare ne este permis nouă ca să nu avem alt ideal decât măturarea străzilor Bucureștilor? (aplauze).

Nu, domnilor. Pentru noi transformarea Bucureștilor are o însemnătate mai mare, ea nu e pentru noi nici o chestiune bucureștiană, nici municipală, ci trebuie să fie o preocupățiune națională (aplauze).

Dacă pentru adversarii noștri chestiunea Bucureștilor este numai o chestiune de salubritate publică, pentru noi este o chestiune de mândrie națională (aplauze repetate).

V.

12 ANI DE HOȚII

II. DISCURS LA ALEGERILE COMUNALE, ROSTIT ÎN ZIUA DE 25 AUGUST ÎN SALA GUTENBERG

Domnilor Alegători,

Un ziar independent scrie în numărul său de astăseară :

«Ceeace e, întradevăr, de remarcant în actuala campanie electorală pentru alegerile comunale din Capitală, e următorul fapt caracteristic și anume: că partidul care se mișcă, partidul care lucrează, care ține întruniri, care face propagandă în vederea reușitei «candidaților lui, e partidul de la guvern, sau, mai drept, e actualul «primar al Capitalei și partizanii săi».

Da, domnilor ; noi am dus în aceste alegeri o campanie de întruniri, o campanie de presă, am căutat să determinăm un curent și să convingem opiniunea publică. Liberalii, dinpovtrivă, se mărginesc la conciliabule intime, ținute în întuneric, unde șoptesc la ureche neadevărurile pe cari nu îndrăznesc să le spue în public. Noi am îndemnat pe adversarii noștri să ducă și ei campania cinstită a discuțiunilor publice, le-am făcut toate înlesnirile. De unde sub liberali eram siliți să plătim 12.000 de lei o sală de întrunire, noi le-am oferit gratis 70 de localuri școlare pentru întrunirile lor (aplauze).

Dar să vedem acum în ce mod au uzat unii și alții de această libertate.

Noi am căutat să ridicăm nivelul luptelor noastre politice, am lăsat la o parte recriminările și acuzațiunile ce am fi putut adresa trecutului liberalilor. V'am făcut dări de seamă sincere a activității noastre la comună și v'am spus cinstit ce avem de gând să facem în viitor.

La aceasta ce au răspuns liberalii? La făgăduelile noastre, au răspuns tăgăduind tot; la faptele noastre împlinite, au răspuns cu calomnii în contra administrațiunei noastre.

Făgăduelile noastre le-au taxat de neadevăruri.

Dacă făgăduim că vom aduce o apă bună în București, ei ne răspund că nu-i adevărat; că ei vor face această lucrare, ei cari au înghițit un număr oarecare de milioane pentru apă, fără a ne da apă (aplauze).

Dacă zicem că se va face gara dela Obor, ei răspund că aceasta nu se va face. Oare tot ei o vor face, ei cari aveau prilejul să facă gara dela Obor când s'a făcut linia București-Călărași și cari au schimbat planurile inginerilor spre a face o gară la Mogoșoaia, sacrificând astfel 50.000 de locuitori din culoarea de negru în folosul unui favorit al lor? (aplauze).

Iar când vorbim de faptele împlinite, ei caută să discrediteze prin calomnii administrațiunea noastră.

Ei cari n'au îndrăznit să se folosească de mijlocul probei ce le ofeream spre a dovedi oricare din acuzațiunile ce au adus în contra administrațiunii comunale, fac pe vitejii în întrunirile lor.

Ne-au spus prin ziarele lor că este nepotrivire între scriptele contabilității și casa primăriei. Le-am răspuns: veniți de verificați înșiși voi casa. Ne-au zis că lipsește un milion și jumătate și i-am invitat să vie să li-l arătăm. Au zis că s'a cheltuit în mod abuziv fondul milelor, că printre cantonierii primăriei sunt înrolați bătauși. Noi le-am răspuns: veniți înșiși voi să faceți ancheta la primărie (aplauze).

Au refuzat, le-a fost frică de adevăr, dar fac pe curajoșii, în întrunirile dela Orfeu, unde nu le poate răspunde nimeni

unde o simplă întrerupere a unui lucrător tipograf a fost destul ca dânsul să fie snopit în bătai.

Dacă vor liberalii să se pue pe terenul acesta, primim provocarea lor.

Ei nu și-au dat seamă că punând cestiunea pe un teren mai ridicat, că lăsând la o parte recriminările în contra trecutului, făceam un act de generozitate față cu ei. Ei nu au fost măcar atât de deștepți ca să văză cât de inegală pentru ei e lupta astfel angajată, căci la cea mai mică învinuire a lor, le răspundem oferindu-le să dovedească afirmațiunile lor cu actele din primărie ale cărei uși le sunt deschise, iar noi putem să-i zdrobim sub dosarele păcătoșielor lor.

Totuși au vrut să angajeze această luptă! O primim și vă rugăm ca pentru odată să ne scuzați dacă ne vom depărta dela tonul obicinuit al întrunirilor noastre. Ne vom scobori, pentru azi, până la nivelul lor. Dar pentru a nu ne mânji, îi vom lăsa pe ei să-și vâre mâinele în albia cu rufe murdare: nu vom produce decât mărturisirile izvorând dela dânșii în contra administrațiunii lor și le voi lua cu cleștele ca să vi le prezint (aplauze).

Voi împărți mai întâi administrația de 12 ani a liberalilor în două faze: Înainte de Hristos și după Hristos; înainte de Fleva și după Fleva; înainte de 1884 și după 1884 (aplauze).

Domnia lui Cariagdi dela 1877 — 84. Prima fază aparține lui Cariagdi. Mă voi ocupa dar mai întâi de domnia lui Cariagdi, care a ținut 7 ani, care a fost lungă ca domniile vechilor noștri domni.

În acest period s'au făcut două împrumuturi:

în 1881	15.150.000 lei
» 1883	13.200.000 »

Cu acești bani, trebuiau să se facă—nu zic că s'a făcut—trei lucrări mari: *rectificarea Dâmboviței, alimentarea orașului cu apă, canalizarea orașului.*

Aceste lucrări au fost conduse cu atâta nepricepere, au dat loc la atâtea abuzuri, în cât consiliul care a condus acele

lucrări s'a cufundat sub oprobiul opiniunii publice și a fost veștejit de chiar cei cari îi dăduseră încrederea timp de 7 ani.

La sfârșitul lui 1883, 11 consilieri scandalizați de ce se petrece și-au dat demisiunile, motivat. Din dosarul ministerului de interne au dispărut acele demisiuni, ale căror motive ar fi fost interesant a se cunoaște. Dar tocmai de aceea au dispărut. D. consilier Cerkez a însoțit însă demisia sa de un memoriu pe care îl posed și de care mă voiu servi pentru a arăta păcătoșiile ce se făceau la comună.

Față cu atâtea manifestațiuni, guvernul fu nevoit să dizolve consiliul, motivând dizolvarea pe faptul că *«consiliul dela constituirea sa și până astăzi a dat loc la prejudiții simțitoare asupra fondurilor casei comunale» (aplauze).*

Iată sentința care osândește pe acel consiliu comunal, căruia i s'au încredințat atâtea milioane și care a fost însărcinat cu conducerea marilor lucrări.

O ceartă se ivi între liberali în această privință, între cei ce erau partizanii acelui consiliu și adversarii lor. Grație acestei certe s'au dat pe față toate abuzurile, cu toate silințele lui Ion Brătianu de-a acoperi totul.

O interpelare fu adresată guvernului de către partizanii consiliului comunal hrăpitor. Se dete pe față toate abuzurile în fața guvernului nepăsător, care zicea că el care are tutela comunelor nu are a se amesteca în asemenea cestiuni.

Parteă din Cameră ostilă consiliului alese, după acea interpelare, o comisiune de anchetă parlamentară, care constată lucrurile cele mai uimitoare, dar lucrul apoi se făcù mușama, cum voiu arăta mai pe urmă.

Comisiunea parlamentară se compunea din d-nii V. Gheorghian, D. Sturdza, Costescu-Comăneanu, C. F. Robescu și Filiti.

După acest raport, după memoriul d-lui Cerkez și după debaterile parlamentare, voiu face bilanțul administrațiunii liberale timp de 7 ani, tocmai în epoca când s'au cheltuit atâtea milioane, al căror pretext erau marile lucrări ce se porniseră.

La 1881 se realizează un împrumut de 15.150.000 lei.

Articolul 5 din legea care autoriză acel împrumut zice :

«Primarul, ajutoarele și membrii consiliului, cari ar întrebuința acești bani afară dela destinațiunea lor, vor fi pasibili fiecare în parte de penalitatea prevăzută în codul penal, pentru deturnători de bani publici (art. 140 codul penal)».

Ei bine, comisiunea parlamentară din care făceau parte dd. Sturdza, Gheorghian, etc. constată «că s'a schimbat cu totul întrebuințarea fondului». S'a schimbat întrebuințarea fondurilor, dar articolul 140 nu s'a aplicat culpabililor.

Cu chipul acesta, s'au cheltuit pentru exproprieri 2.500.000 lei, când în lege eră prevăzut 1 milion. Pentru rectificarea Dâmboviței 4.220.167 lei, pe când în lege eră 1.500.000 lei (aplauze).

După acest prim abuz, să vedem cum s'au săvârșit lucrările cu banii din acest împrumut.

Proiectele pentru marile lucrări, întocmite sub d. general Manu de d. Guilloux și cari s'au găsit perfecte de către comisiune, sunt înlăturate.

D. Cariagdi însărcinează pe nepotul său, d. Matak, să-i recomande cine să întocmească proiectele noi. D. Matak recomandă pe profesorii săi Culmann și Burkly-Ziegler. La rândul lor aceștia recomandă pentru conducerea lucrărilor pe d. Matak. Serviciu pentru serviciu. După aceasta intervine o nouă tovărășie între d-nii Cariagdi și Matak pe de o parte și antreprenorii lucrărilor de alta (aplauze).

Aceasta o voi dovedi mai ales cu ocazia lucrărilor canalului Dâmboviței.

Afacerea rectificării Dâmboviței. După ce se formează această asociațiune Culmann-Matak-Cariagdi, d. Matak din partea unchiului său d. Cariagdi, se face tovarăș cu antreprenorul lucrărilor de rectificare a Dâmboviței, d. Boisguérin.

Iată, după raportul comisiunei de anchetă, cum s'a săvârșit această din urmă pungășie ce se cheamă canalizarea Dâmboviței.

Licitațiunea pentru rectificarea Dâmboviței se face la 20 septembrie 1880 și se aprobă de consiliul comunal pe numele d-lui Boisguérin pentru suma de lei 4.321.328 lei.

Licitațiunea se făcuse asupra unui caiet de sarcini semnat de d. Matak și ca primar de d. doctor Sergiu.

«Asupra acestui caiet de sarcini, zice raportul comisiunii de anchetă, s'au făcut sumisiunile, fiind câte un exemplar iscălit de fie-care concurent. Nu poate exista și ar fi o flagrantă călcare a legei dacă s'ar afla un alt exemplar ce nu ar fi fost cunoscut concurenților.

«Cu toate acestea un nou caiet de sarcini iese la iveală ; «el este scris pe format mare, legat, foi din el lipite ca și «cum ar denota o înlocuire a unora dintr'însele ; el nu este «nici parafat, nici sigilat la fine».

**«Ei bine, acest caiet de sarcini a fost făcut după li-
«citațiune ; el nu este conform cu cel aprobat de con-
«siliu, deși certifică aceasta fostul domn primar, căci
«coprinde adăogiri și suprimări toate defavorabile in-
«tereselor comunei, făcute intenționat spre a favoriza
«pe antreprenor și a-i da pe viitor arme în contra co-
«munei, ceea ce s'a și întâmplat»** (aplauze, întreruperi : *Hoții ! Hoții !*).

Despre acest fapt d. Bibicescu, în ședința Camerei dela 9 noembrie 1883, a zis că el «o atâta de mare îndrăzneală încă n'a crezut că se poate comite într'o administrațiune în țara românească».

D-l Bibicescu n'a găsit altceva de lăudat, în întrunirea dela Orfeu, dintre actele liberalilor decât canalizarea Dâmboviței (strigăte de «bravo!»).

Toate abaterile dela adevăratul caiet de sarcini, abateri toate în favoarea antreprenorului, ocupă, numai pentru înșirarea lor, vreo zece pagini. Nu vă voi obosi cu înșirarea tuturilor acestor abuzuri.

Țiu însă să adaog că pe lângă falsificarea textului caietului de sarcini toate dispozițiunile, chiar din textul falsificat, se interpretau întotdeauna în favoarea antreprenorului.

Așa, prin contract antreprenorul departe de a dobândi un drept de proprietate asupra excedentului de debleuri și asupra

nisipului scos din Dâmbovița, era îndatorat a-l transporta acolo unde i s'ar cere de administrația comunală.

Consiliul comunal hotărăște ca acel nisip să fie întrebuințat la pavaje oferind 25 bani de metrul cub pentru transport. Primarul însă consimte a degaja pe antreprenor de obligația de a preda nisipul. Antreprenorul oferă nisipul pe prețul de 1 leu 50 bani metrul. Dar nici aceasta nu e destul, căci la urmă se cumpără de primărie 15.000 metri cubi de nisip cu prețul de 3 lei 60 bani metrul dela d-l M. Constantinescu.

În această privință ancheta constată că «pavagiul în mare parte s'a făcut tot cu nisipul de gârlă; *astfel primăria plătea cu 3 lei 60 bani metrul cubic cea ce i se oferise mai înainte cu 1 leu și 50 bani, adică răscumpără îndoit proprietatea sa, nisipul, abandonată în mod culpabil unui antreprenor favorit*».

Nu eră destul atât. Modificările introduse în caetul de sarcini devin motive pe cari antreprenorul se întemeiază spre a cere despăgubiri comunei. Și în această afacere apărătorii firești ai intereselor comunale deveniră apărătorii antreprenorului.

Iată cum se exprimă în această privință d-l consilier Cerkez, în memoriul său :

«Atunci se văzu ceva nemai pomenit. Membrii administrațiunii se făcură apărătorii antreprenorului contra comunei. Gînerile d-lui Serurie, ajutor de primar, avocat plătit cu luna de antreprenorul Boisguérin, a mers pînă a induce în eroare pe membrii tribunalului, pentru a ajuta pe antreprenor a pune mîna pe paralele comunei; a mers mai departe încă, sub îndemnul, se zice, al persoanelor înalte ale administrațiunii: a venit cu portăreii în palatul municipal ca să pue sechestru și pecețile pe casa comunei».

Canalizarea orașului. D-l inginer și fost consilier Gr. Cerkez arată, în memoriul său, că proiectele pentru canalizarea orașului s'au făcut în mod greșit. Extrag numai câteva fragmente din acel memoriu :

«Canalele de sub străzi s'au tratat ca simple drene pentru scurgerea apelor; s'a dat acestor canale dimensiuni prea mici... La

«canalul colector după malul drept al Dâmboviței s'au făcut o greșală neertată, de-a pune fundul său cu 1 m. 50 mai jos decât trebuie, astfel că apa Dâmboviței se ridică îndărăt pe canal pe o lungime de mai bine 2 kilometri, potmolindu-l și împedcând scurgerea murdăriilor. Gurile de scurgere sunt prevăzute cu un capac închis ermetic; în dreptul fiecărei guri de scurgere se stabilește câte-o hazna destinată a reține toate noroaele și necurăteniele uliții, cari haznale se vor curăți la suprafața străzii scoțându-se noroaiile infecte cu gălețile, pentru a fi transportate cu căruțele».

«Așa dar canalele în loc să fie un mijloc de însănoșire al orașului, ele vor crea o nenumărată mulțime de focare pestilențiale».

După greșelile concepțiunei să trecem acum la abuzurile execuțiunei.

Societatea marsilieză, care executa canalele, adusese 5.000 butoae de ciment cari fură refuzate în diferite rânduri de două consilii comunale, fiindcă nu îndeplineau condițiunile contractului din punctul de vedere al întăririi cimentului sub apă.

Ei bine, *«acelaș ciment — zice d-l Gr. Cerkez, — refuzat de atâta vreme, refuzat de consiliu, stând de mai multe luni expus stricăciunei, scos afară din butoae și răsfirat prin hambare, se tolera a se întrebuița pe sub mână, sub pretext că antreprenorul l-ar fi amestecat cu ciment de Portland, lucru care este cu totul și anume poprit de aceleași condițiuni ale contractului și lucru care nu putea decât să strice și mai rău calitatea cimentului».* (aplauze).

Abia se făcuseră canalele în asemenea condițiuni și unele începură să se surpe. Se constată din procesele-verbale ale d-lor ingineri Cepescu și Petrescu din 12 iulie 1882, se constată și de comisia parlamentară că canalele din stradele Sfintii, Batiștea, depe cheiul stâng și altele s'au surpat, îndată după ce se sfârșiseră.

Cestiunea iluminatului. Un alt abuz, acesta denunțat în Cameră de d-l Vulturescu, a fost hoția cu antreprenorul iluminatului cu petrol. Deși în contract plata taxelor de acciz pentru orice material introdus în oraș de antreprenor eră stipulată și această clauză eră primită de antreprenor, totuși i s'a acordat să nu plătiască aceste taxe.

Apoi s'a mai modificat contractul în părțile lui cele mai esențiale. Așa, în contract se stipulase ca becurile să aibă 16 linii în rotunjime și cu toate acestea antreprenorul a fost tolerat să ilumineze cu becuri drepte de 11 linii.

«Vă puteți închipui d-lor, zicea d-l Vulturescu în Cameră, ce beneficii a realizat antreprenorul din această modificare a contractului». (aplauze).

Cestiunea apei. A treia mare cestiune, pe care au vrut acele consilii comunale s'o rezolve, a fost cestiunea apei. Știți, domnilor, că s'au cheltuit milioane pentru o lucrare stupidă care ne-a dat apă mai proastă decât apa naturală din Dâmbovița, o apă pe care toți igieniștii au condamnat-o.

În rezumat, pentru toate aceste lucrări mari s'au cheltuit bani și nu avem în schimb, în lucrări, echivalentul banilor cheltuiți.

Iată cum prătuește d-l Cerkez, în memoriul său, rezultatul acelor lucrări întreprinse, nu pentru satisfacerea nevoilor Capitalei, ci în scop de căpățuire pentru cei ce erau în capul comunei :

«Așa dar, zice d-l Cerkez, comuna a sleit toate resursele «sale pentru a avea o Dâmboviță rău îndreptată, o canalizare a străzilor rău concepută și o mângâiere de a vedea «apa de băut clocind în rezervoarele dela Cotroceni» (aplauze).

După toate aceste strălucite rezultate consiliul comunal veni la sfârșitul anului 1883 să ceară încă 8.500.000 lei pentru continuarea lucrărilor, întemeind această cerere, precum o spunea ministrul de interne de atunci, *pe motive de neprevedere.*

Ei bine, întreb, ce finanțe, oricât de înfloritoare ar fi, ar putea să reziste unui așa sistem de lucrări? Mai întreb : oare dacă toate lucrările mari, cari azi ar trebui să fie terminate și să fie productive de venituri, ar fi sfârșite, ar mai fi fost nevoie să cerem resursele necesare pentru a desăvârși acele lucrări cari s'au plătit și nu s'au făcut? Dar nu este o îndrăzneală ce întrece orice margine, ca tocmai cei ce s'au ilustrat cu asemenea isprăvi să vie să ne arunce piatra când

am fost puși de ei în greaua necesitate de a pune câteva impozite noi, pentru a putea plăti anuitățile banilor cu cari trebuie să facem lucrările pe cari ei nu le-au făcut?

Înainte dea trece la altă cestiune, voesc să mai fac o observație.

Este exagerat poate de-a acuză un guvern și un partid întreg pentru abuzurile consiliilor comunale, ai căror membri fac parte din acel partid. Numai Roșii au obiceiul să facă răspunzător pe un guvern fiindcă un subcomisar a comis vreun abuz, ori fiindcă un casier a fugit cu bani.

În cazul de față însă, guvernul liberal a fost complicele actelor consiliilor sale comunale.

Nu numai că guvernul n'a exercitat asupra actelor consiliului comunal controlul ce se cădea să-l exercite, nu numai că 7 ani el a lăsat să se petreacă asemenea abuzuri și s'a deșteptat când eră prea târziu, dar când cele două tabere au început să se încaere în Cameră, am văzut pe ministrul de interne zicând că aparține Camerii iar nu lui, care după lege are tutela comunelor, să-și facă datoria. Cât pentru Ion Brătianu, el a făcut această prețioasă declarațiune, după ce se dedeseră pe față toate abuzurile :

«Ce însemnează aceste neconținute cestiuni personale ce vă faceți unii altora? Toți avem păcatele noastre, toți avem slăbiciuni, viciuri chiar (felicitările noastre imaculatului Ion Brătianu) dar nu trebuie să ne ducem să le dezvelim înaintea țării, ci să căutăm să le mai ascundem, până vom deveni mai stăpâni pe noi și ne vom vindeca de ele (bravo!... bravo!...)».

Această intervențiune a președintelui consiliului a făcut ca cestiunea să rămână baltă, ca propunerea de dare în judecată să rămâe nerezolvată și Camera să se despartă fără a lua nici o rezoluțiune.

Dela 1884 — 1888. Acestea sunt, domnilor, câteva numai din actele ce au ilustrat domnia lui Cariagdi.

La 1884 a început o eră nouă. Această fază se împarte în două.

Doi ani, dela 1884 — 1886, aparțin d-lui Fleva și doi ani, până în 1888, succesorilor săi.

Acești 4 ani au costat Bucureștilor *28 milioane și 200.000 lei*. În adevăr s'a contractat în 1884 un împrumut de 16 milioane și s'a votat în 1887 un nou împrumut de 13 milioane. Afară de 800.000 lei cheltuiți de administrațiile ce au venit după 1888, tot acest din urmă împrumut s'a cheltuit pentru lucrările angajate și datoriile contractate de ultima administrație liberală.

Să ne ocupăm mai întâi de administrația d-lui Fleva. Netăgăduit că aceasta a fost cea mai bună dintre diferitele administrațiuni liberale.

Să vedem însă, cum i se încheie bilanțul de către înșiși membrii partidului liberal.

După doi ani, d-l Fleva e silit să se retragă. Într'o broșură apărută în 1886, d-l Fleva își explică demisiunea prin niște considerațiuni cari ne pot da o justă idee de modul cum d-l Brătianu respecta ideile de autonomie comunală. Cunoașteți toți ideile centralizatoare pe cari șeful partidului liberal le formula în orice ocazie. Iată acum și în practică cum el ținea comunele sub tutela poliției administrative.

«Poliția, zice d-l Fleva, obicinuită a avea în autoritatea comunală un instrument docil la toate planurile și capriciile ei, găsisse în mine un obstacol și, văzând că nu mă poate dezarma, căci nu primisem a-i da poliția comunală și a face astfel din primăria Capitalei o sucursală, s'a hotărât să mă combată. Atunci văzând că uită rolul și datoriile sale legale și lovește în interesele cele mai vitale ale orașului; că tolerează și încurajează pe contrabandisti.....; că primește în sânul ei și protejază pe toți oamenii vițioși și incapabili alungați din primărie, până a da funcțiuni celor culpabili de mituire și trimiși sub această inculpare înaintea justiției; că paralizează în fine, prin toate mijloacele de cari dispune, mersul administrațiunei comunale; când am văzut, zic, toate acestea, am hotărât să mă retrag.»

Acestea sunt explicațiunile d-lui Fleva. Altele sunt însă explicațiunile date de guvernul liberal și de partizanii săi. Știți că în Cameră d-l Brătianu a spus d-lui Fleva că săvârșise abuzuri la primărie. Eu n'am să mă amestec pentru a

hotări cine are dreptate. Azi d-l Fleva aflându-se alături de acuzatorii săi, nu-i poate taxa de calomniatori.

O comisiune din sânul consiliului comunal, compusă din d-l Bibicescu, acum candidat de consilier comunal alături de d-l Fleva și din dd. dr. Sergiu și A. Vlădescu, făcu după plecarea d-lui Fleva o anchetă la serviciul salubrității și consemnă constatările sale într'un raport publicat la 1 iulie 1886, raport din care extrag părțile următoare :

Domnilor consilieri, în urma cercetărilor ce am făcut în scriptele contabilității și la grajdurile comunei, ne-am convins cu prisosință că *cumpărările de cai, căruțe și de orice obiecte necesare pentru serviciul salubrității publice și private s'a făcut fără nici o regulă...*

Un alt fapt de natură destul de gravă e cel următor :

Cu ocaziunea rezilierii contractului antreprenorului pentru curățitul și udatul străzilor, antreprenorul, conform contractului, era obligat să restituie comunei 83 cotige, 20 sacale, 83 sănii, toate în bună stare. Voind a ne da seamă de starea în care s'a aflat acest material, am constatat că s'au luat numai 25 cotige, 36 sacale și 83 sănii, în stare de a fi reparate cu suma de lei 2.060, sumă care urma să se reție dela antreprenor din garanție și care nu s'a reținut.

Pe lângă faptele mai sus descrise, am constatat că *toate obiectele, cumpărate pentru sume însemnate de bani, nu au fost trecute în registre speciale, nici în inventariu.*

Am constatat asemenea, din mandate și chitanțe, că *d-l primar a vândut Comunei patru cai pentru suma de lei 1.002, fapt nepermis de lege.*

După libretetele de cumpărătoreea cailor se vede asemenea că s'a cumpărat o iapă cu mânz și două însărcinate, cari au fătat în grajdurile primăriei și *cari mânji s'au vândut de d-l primar, fără votul și fără știrea consiliului.*

În ce privește prețurile cu cari s'a cumpărat cea mai mare parte din cai și din articolele necesare serviciului salubrității publice și private, *toate în genere se par scumpe*; căci după opiniunea ce ne-au dat diferitele persoane cunoscătoare, prețul cailor este mai cu seamă exagerat în raport cu etatea și calitatea lor. Prețul cu care s'a cumpărat cei mai mulți din caii Comunei a fost de 1.300 și 1.350 unul, pe când la tramvaie caii cei mai buni au costat maximum lei 700 și la Stat un cal bun pentru serviciul artileriei costă lei 500. Tot cu această ocaziune comisiunea a constatat că prețul fiecărui cal *a fost încărcat cu o taxă de 2 lei* la sută ca și cum caii s'ar fi cumpărat în târgul oborului, *fapt dezaprobat de instanțele judecătorești.*

Comisiunea, domnilor consilieri, a dorit să facă o comparație cantitativă între materialul cumpărat și între materialul existent. *Această comparațiune a fost peste puțință de a o stabili, pentru că ceea ce se constată din scriptele contabilității nu se potrivește nici de cum cu ceea ce există în inventariile făcute acum în urmă...*

A. VLĂDESCU, DR. SERGIU, I. G. BIBICESCU.

Iată ce ziceau amicii d-lui Fleva despre d-sa. Eu ca adversar politic mă mărginesc a consemna aceste fapte fără a le comenta.

In fine, d-l Fleva pleacă dela primărie. Ca să vedeți pe ce mâini încap administrațiunea comunală vă voi ceti câteva extracte dintr'o broșură publicată de d-l Fleva în 1886. Iată cum descrie d-l Fleva pe puternicii zilei la primărie după plecarea d-sale. Iată câteva portrete zugrăvite cu măestrie de d-l Fleva:

«D-l Al. Vlădescu, care fusese revocat printr'un raport al meu «motivată către ministerul de interne din funcțiunea de ajutor de «primar de care abuzase; d-l Dănescu care fusese, ca ajutor de «primar, trimes înaintea parchetului pentru abuzurile și neregularitățile constatate de mine la oficiul de stare civilă, astfel că «acest personaj, nou campion al zilei și care dă un adevărat relief situațiunii, se găsește în același timp și înaintea voastră și «înaintea judecătorului de instrucție. Pentru d-nii doctor Sergiu și Procopie Dumitrescu nu mai vorbesc. D-lor sunt de atâția ani *mo-lile* primăriei (aplauze).

Toți aceștia s'au pus pe lucru și după câteva luni numai de activitate, iată ce-a constatat d. Fleva în sarcina lor.

Iată în ce termeni se adresează d.Fleva membrilor consiliului comunal:

«Ați pus la loc pe toți funcționarii abuzivi și incapabili și a- «ceasta numai crezând că loviți în mine și cu ideea că vă sunt tre- «buincioși la alegeri. Și cu această preocupare ați împins sistemul «de favoruri și gratificații până a da din casa comunală suma co- «losală de 8.000 lei unui perceptor cu greutate și cu pricepere, sub pretext de remiză pentru o sumă pe care casa comunală a încasat-o direct de la stat în urma unui vot al Camerei.»

Alt fapt:

«Ați dat pe sub mână, fără licitație, piața de la Obor cetățea- «nului Toboc, ca să speculeze pe nenorocii zarzavagii ce o iau cu

metrul și ați dat fânul, ovăzul și alte provizii pe la protejații și «favoriții voștri, iar pe antreprenorul de transport al petrii de la «Belia l-ați scutit de plata taxei de povară, fără să fie această «condiție prevăzută la concurență și aceasta numai fiindcă este dintre «cetățenii pașnici ce vă ajută la alegeri» (aplauze).

Veți vedea, domnilor, pe d. Fleva în ziua de 5 septembrie susținut aci în coloarea de negru de acei pașnici cetățeni, de cetățeanul Toboc și de toți bătașii colectivști cari—din recunoștință pentru partidul d-sale, care le-a permis să săvârșească toate cele abuzuri descrise de d. Fleva, și din ură în contra noastră, cari le-am răpit acele profituri — vor pune umărul pentru d. Fleva, care nu mai vede în ei de cât cetățeni independenți ce luptă dezinteresat pentru cinste și libertate (aplauze).

Ar fi, domnilor, să vă obosesc dacă v'ași ceti toate abuzurile denunțate de d. Fleva în contra succesorilor săi. Descrierea acestor abuzuri ocupă o broșură de 62 de pagini. V'am citat numai câteva exemple și cred că sunteți edificați (aplauze).

Bilanțul administrației liberale. Acum, domnilor, să rezumăm activitatea tutulor administrațiilor comunale ce s'au succedat timp de 12 ani.

În capul comunei era o administrațiune nechibzuită, servită de un personal păcătos. Consecința a fost că toate lucrările s'au făcut în mod greșit sau abuziv.

N'a rămas stradă, zice d. Cërkez în memoriul său, n'a rămas aliniere care să nu fie pocită pentru a favoriza pe cutare sau cutare persoane, sau a asupra pe altele ; învoirile de reparări date pe favoruri, contra regulamentelor. Lovesc ochii alegătorilor stradele a se pava cari se fac după persoanele ce locuesc pe acele strade (aplauze).

Contabilitatea era într'o neregulă nemai pomenită. Politica era vârată în toate. Ca dovadă iată ce spunea d. Fleva în 1886 despre administrația orașului București.

«Pentru politică se cheltuiau sau nu se strângeau banii ; «din cauza ei se strâmbau străzile, nu se reglau halele și «se lăsau în părăsire interesele cele mai vitale ale orașului.

«Pentru ea, în fine, se mișcă în mare parte acest furnicar de «oameni și de milioane ce se găsesc în această administrație.»

Dar ceace pune vârf tuturilor acestor scandaluri sunt hoțiile nesfârșite ce s'au săvârșit neîncetat timp de 12 ani.

V'am citat deja atâtea hoții; să vă mai dezvălui în treacăt încă câteva.

Comisia parlamentară arată că s'a cumpărat piatră de Belia, din România, pe 56 bani bucata, pe când piatra mult mai bună din Belgia costă 52 bani bucata.

S'a contractat facere de trotore cu dale de ciment, cu un domn Riboulet, pe prețul de 9 lei metrul pătrat și fără licitație.

Ei bine, iată cum se exprimă în această privință comisiunea parlamentară din care făcea parte d. Dim. Sturza:

«Dacă s'ar fi făcut licitațiune s'ar fi prezentat oferte mai «avantajoase și material de calitate mai superioară. In a-«devăr, la dosarul afacerii vedem o altă ofertă a d-lui Ma-«nuel... prin care ofertantul propune dale cu prețul de 5 lei 75 bani metrul pătrat.

«Acestei propuneri nu s'a dat nici un curs, deși ingine-«rul șef al comunei atestază că propunerea e foarte avan-«tajoasă... Mai rezultă din actele din dosar și raportul ingi-«nerului șef, că lucrările făcute de d. Riboulet sunt proaste și că toată lucrarea e defectuoasă» (aplauze).

Acest raport care trebuia supus consiliului a fost ascuns precum și oferta d-lui Manuel.

Ce să mai vorbesc de hoțiile săvârșite cu exproprierile.

Depildă: cu exproprierile pentru canalul Dâmboviței s'au cheltuit în loc de 1 milion, cum era prevăzut în lege, 3.775.000 lei. Vă puteți închipui ce abuzuri și ce favoruri s'au săvârșit, dacă vă voi spune că comisiunea de anchetă n'a putut afla nici pe ce preț s'a expropriat fiecare proprietar și că nu s'a putut da nicio socoteală de modul cum s'au întrebuințat acești 3.775.000 lei (aplauze prelungite).

Acest sistem de administrație a făcut pe Dim. Brătianu să publice într'un manifest din 1887 următoarele declarațiuni, pe cari le reproduc aci ca încheiere:

«Și cu toate aceste sarcini strivitoare, pe cari generațiuni «întregi vor munci spre a le plăti, datoria flotantă a comunei București s'a urcat iarăși la 2 milioane, *deficitul e în permanență, marile lucrări de îmbunătățire sunt deabia începute, distribuțiunea apei în oraș în stare de proiect și înfățișarea capitalei României nedemnă de un stat ce se pretinde civilizată.*»

Acesta este bilanțul celor 12 ani de administrație comunală liberală.

Dupăce, domnilor, v'am hrănit timp de aproape o oră cu o mâncare atât de indigestă și de puțin curată, să vă prezint și socoteala.

Cât a costat Capitalei acest regim de scandal?

D-l Bibicescu în întrunirea dela Orfeu a zis că liberalii în 12 ani au împrumutat 29 de milioane.

Dumitru Brătianu constată că până la 1886 se împrumutaseră 34.950.000 lei. Iată d-l Bibicescu dezmințit de însuși fostul șef al partidului liberal.

Dar această socoteală nu este exactă și după 1886 s'a mai votat de liberali un împrumut de 13 milioane.

Iată împrumuturile votate de liberali :

In 1881 s'au votat	15.150.000 lei
» 1883 »	13.200.000 »
» 1884 »	16.000.000 »
» 1887 »	13.000.000 »

Toate aceste împrumuturi fac un total de 57 de milioane și 350.000 lei.

Este drept că trebuie să scădem 800.000 lei din împrumutul din 1887, ceea ce face un total de **56.580.000 lei.**

În adevăr, ultimul împrumut a fost votat în 1887, cheltuit în parte înainte de a fi realizat, căci legea acelui împrumut zicea că până la emisiune comuna este autorizată a face asupra viitoarelor obligațiuni împrumuturi provizorii. Împrumutul s'a realizat în 1888 și a fost întrebuințat în a plăti datorii și lucrări angajate dinainte și între altele în a plăti, cum zice legea, cheltueli angajate în afară de prevederile bugetare

Au rămas din acel împrumut lui Pake Protopopescu numai 800.000 lei, de cari a fost liber el să dispue.

Trecând la împrumuturile noastre, constat că s'au mai făcut sub Pake Protopopescu un împrumut de 16 milioane, din cari s'au cheltuit 2.200.000 lei pentru stingerea împrumutului Poumay, ceea ce reduce cheltuelile pentru lucrări ale acestui împrumut la 13.800.000 lei.

S'au mai făcut încă în 1892 un împrumut de 3.200.000 lei și în 1894 un altul de 750.000 lei.

Să adunăm toate aceste țifre:

	800.000	lei	din	împrumutul	din	1887
	13.800.000	»	»	»	»	1890
	3.200.000	»	»	»	»	1892
	750.000	»	»	»	»	1894
	<u>18.550.000</u>					

Am mai fost, ce-i drept, nevoiți să facem un împrumut de 1.500.000 pentru repararea stricăciunilor făcute de inundații canalului Dâmboviței, împrumut pe care nu am fi fost nevoiți să-l facem, dacă canalul ar fi fost săvârșit cu mai multă înțelepciune. Dar n'am cheltuit din această sumă decât abia 80.000 lei și avem încă disponibil 1.420.000 lei.

Infine am făcut anul acesta un împrumut de 5 milioane pentru marile lucrări, precum aducerea apei, care asemenea ar fi trebuit să fie săvârșite de administrațiile trecute, căci pentru aceste lucrări s'au dat milioane de contribuabili.

Din acest împrumut nu s'au cheltuit până azi decât 806.465 de lei.

Dacă dar adăogăm această sumă precum și cei 80.000 lei cheltuiți pentru reparații la canalul Dâmboviței, dacă adăogăm aceste sume la suma de 18.550.000 lei avem un total de 19.436.465 lei.

19 milioane și jumătate s'au cheltuit din împrumuturi dela 1888 până azi.

Așa dar 56 milioane și jumătate ne-au costat păcătoșiele administrațiunilor liberale, 56 milioane și jumătate s'au chel-

tuit pentru lucrări pe cari trebuie să le reîncepem dela capăt (aplauze).

Care este acum morala, pe care trebuie s'o tragem din toate aceste fapte ?

D-l Fleva zicea, dupăce s'a retras din primărie, că cele două bande vrăjmaşe cari se luptau pentru a fi stăpâne pe primărie se împăcaseră ; şi d-l Fleva se exprimă astfel :

«Astăzi aceste tabere s'au înfrăţit ; acuzatorii şi acuzaţii reciproci s'au iertat unii pe alţii şi se sărută înaintea noastră.»

Nu lipsia acestui tablou idilic decât un personaj : d-l Fleva. Astăzi acea scandaloasă împerechere a primit binecuvântarea fostului primar Fleva (aplauze).

Astăzi d-l Fleva a intrat şi el în horă şi cu toţii au început să întinză o horă desfrânată în faţa d-voastră ca spectatori. Mai mult, ei nu vor să vă mărginiţi la acest rol de spectatori, ci vor să participaţi şi d-voastră la aceste saturnale, să ţineţi locul orhestrei, pentruca ei să joace cum le cântaţi.

Ei bine, eu cred că ceea ce veţi face este să-i luaţi pe toţi la goană.

Şi acelora, cari vor veni să vă ceară voturile ca să-i trimeteţi la primărie, le veţi răspunde : *Nu la primărie, ci la puşcărie* (aplauze prelungite).

VI.

ALBII ȘI ROȘII

III. DISCURS LA ALEGERILE COMUNALE, ROSTIT ÎN ÎNTRUNIREA
DELA 28 AUGUST 1894 ÎN SALA DACIA

Domnilor alegători,

Alegerile comunale dela 5 septembrie vor avea un caracter special și-o importanță deosebită.

Liberalii, nepăsători de interesele mari ale d-voastră despre cari trebuie să se hotărască în aceste alegeri, îngrijați numai de interesele lor proprii de partid, voesc să prefacă aceste alegeri comunale în alegeri politice.

Eu vă denunț această tactică, v'o denunț însă fără a mă jeli de dânsa, căci din punctul nostru de vedere, de partid, ea nu poate să ne fie decât folositoare.

În adevăr, cestiunea pusă pe acest teren, victoria pentru noi va fi mai mare, deși lupta va fi mai mică. Victoria va fi îndoită, căci nu numai din urnă vor ieși biruitoare numele noastre, dar din luptă vor ieși triumfătoare principiile sub scutul cărora punem programul nostru comunal (aplauze).

De aceea dați-mi voie ca pentru astăzi, lăsând la o parte chestiunile comunale pe cari cu atâta competență le-a tratat înaintea d-voastră d. Ciureu, să pun neted înaintea d-voastră cestiunea politică, să pun limpede cestiunea între principiile liberale și principiile conservatoare. Astfel pusă cestiunea, lupta

va fi totodată, precum v'am spus-o, și mai ușoară, căci ușor va fi să biruim un partid ajuns în starea de decadentă în care-a ajuns partidul liberal (aplauze).

Lucru curios, domnii mei: cu cât acest partid este mai de-căzut, cu atât pretențiunile sale sunt mai mari.

Astăzi partidul liberal a ajuns să creadă că e un partid de drept divin; îngâmfat de dreptul său, el nu mai e primitor de nicio idee nouă; adversar al ideilor noi, el nu se mai reazămă decât pe trecutul său; astfel el este un partid reacționar.

Dezbrăcat de toate însușirile generoase, cu cari se recomandă țării un partid politic, el nu mai este decât o sectă fanatică, îngrijată exclusiv de propriile ei interese (aplauze).

Aceste afirmațiuni au nevoie de a fi demonstrate; și aceasta mă voi încerca s'o fac.

Cari sunt azi ideile partidului liberal?

Iată în două cuvinte crezul liberalilor:

«Țara este liberală — zic ei — noi suntem liberali, prin urmare noi suntem ai țării și țara este a noastră» (aplauze).

Pe acest păcătos joc de cuvinte, pe această potrivire a cuvântului *liberal* în înțelesul larg în care se poate zice că țara e liberală, cu cuvântul liberal indicând tendința unilaterală de liberalism a unui partid, își întemeiază ei toată doctrina lor.

De treizeci de ani ei apasă inteligența acestei țări sub tirania unui cuvânt și sub despotismul unui sofism (aplauze).

Din fericire, ei vor fi cele dintâi victime ale fățărniciei lor; căci acel sofism, care pentru șefii lor iscusiți de altădată nu avea decât valoarea unui șiretlic cu care înșelau pe adversarii lor, a ajuns să înșele și să cuceriască pe înșiși șefii lor de astăzi, să fie pentru dânșii o credință, ba chiar singura lor credință (aplauze).

Ei bine, eu știu că un partid se recomandă țării prin serviciile sale, prin servicii reale, prin fapte pozitive, prin acte cari au o ființă; ei însă cred că nu au nevoie de alt titlu în fața țării decât de un cuvânt și că este destul ca să se zică liberali pentru ca să aibă țara la picioarele lor (aplauze).

Această îngâmfată pretențiune că țara e a lor fiindcă țara e liberală și ei sunt liberali, răsare din toate actele lor. Și ca să vă dovedesc și mai bine aceasta, să urmărim pe liberali, de pildă dela căderea lor dela putere și până azi, și veți vedea că toate manifestațiunile lor desvelesc această pretențiune.

Totodată, cercetând activitatea lor de șase ani încoace ne vom putea desluși dacă prin atitudinea lor de când sunt în opoziție merită să capete iarăși încrederea d-voastră, pe care au pierdut-o de șase ani.

La 1888 cade partidul liberal dela putere.

In ce condițiuni?

Nu erà numai o cădere, erà o prăvălire: ei nu comiseseră numai greșeli, ci și abuzuri; ei nu compromiseseră numai principiile lor, ci și țara, căci alături de principiile lor pierdute am avut să înregistrăm și pierderea unei provincii și atâtea umilinte față cu străinii (aplauze).

Dar să zicem că ei nu ar fi comis nici una din acele greșeli și încă domnia lor, nepotrivit de lungă într'un regim parlamentar, ar fi trebuit să-i facă să primiască cu resemnare rolul de opozanți ce li se dădă.

Ei bine, nu. Din prima zi după cădere ei au pornit în contra noastră o campanie de o violență care ar trebui să vă deștepte asupra sincerității violențelor lor de azi; au debutat printr'un manifest celebru, în care trăgeau la răspundere și țara și tronul și puterile străine, pe cari le făceau răspunzătoare de căderea lor! (aplauze prelungite).

Căderea pentru ei erà un act de neînchipuită nedreptate, opozițiunea pentru ei erà o năpaste ce căzuse pe capul lor, iar succesorii lor erau niște uzurpatori.

Iată cum pricep acești oameni regimul parlamentar. Iată cum dogma lor nu se poate împacă cu practica guvernului de partide!

Și lucrul se explică; din punctul lor de vedere au dreptate: căci dacă este adevărat că ei sunt liberali și că, în același înțeles în care ei sunt liberali țara este liberală, negreșit

că nimeni alt decât ei nu are dreptul să guverneze această țară și toți câți ar putea îndrăzni să aibă o asemenea pretențiune și ar ajunge la putere nu ar fi în ochii lor decât niște uzurpatori (aplauze).

Dar iată-i în opoziție.

În ce condițiuni speră ei să urce iarăși treptele puterii?

Pentru ei puterea nu este răsplata pe care țara le-o va da în ziua când va fi convertită la ideile lor, prin desfășurarea unui program seducător și prin propaganda făcută în juru-i.

Nu.

Pentru ei puterea nu este o favoare, pe care se silesc s'o capete dela țară, ci este un drept pe care îl revendică și pe care vor să-l zmulgă dela d-voastră (aplauze).

Ei cred că puterea le revine de drept; că întoarcerea lor la cârma Statului este ceva fatal; că înlăturarea conservatorilor este înlăturarea unei nedreptăți; că dreptul lor va trebui la urma urmelor să biruiască uzurpațiunea. De aceea ei nu au nevoie de program, nu au nevoie să dea țării făgădueli, să ia angajamente, de aceea ei s'au arătat refractari la orice încercare de regenerare a principiilor lor și la orice îndemn de purificare a personalului lor compromis. Ei nu consimt la nicio concesiune; ei nu se pleacă la nicio dorință a opiniunii publice, căci nu prin dânsa vor reveni la putere. Puterea o vor avea prin forța lucrurilor, căci țara e liberală, ei sunt liberali, ei sunt ai țării și țara e a lor (aplauze).

Așa se explică pentru ce ei nu au nevoie de program; pentru ce nu au talente, cari să popularizeze programul lor, pentru ce nu au o presă ageră, care să facă să pătrună în toate straturile ideile lor (aplauze).

Dacă nu au un program, nu este un fapt întâmplător, dacă nu au talente nu este că se nasc mai mulți oameni de valoare într'un partid decât într'altul.

Aceste lipsuri decurg în mod fatal din dogma lor ucigătoare, că țara le aparține, fiindcă ei sunt liberali și țara e liberală.

Idei, program, talente, reforme, toate acestea sunt însușiri bune poate pentru conservatori, dar inutile pentru un partid

care crede că-i revine de drept și fără alt titlu cărmuirea acestei țări (aplauze).

Astfel, domnilor, vedeți că ei tind a stabili un fel de drept divin al liberalismului, care să le dea guvernarea țării fără împărțeaală.

Insă dreptul lor divin se reazemă pe temelia șubredă a unui joc de cuvinte; legitimitatea lor are drept titlu un sofism și drept pergamente foile «Voinței Naționale», în care se exploatează tema țării liberale (aplauze).

Acesta este dreptul divin al prostiei și nădăjduesc, pentru cinstea țării noastre, că se va scutura acest jug amenințător pentru inteligența acestei țări.

Dejă vedem câte victime a făcut șarlatanismul liberal bine exploatat.

Astăzi, dacă întrebi pe membrii din partidul protivnic de ce sunt liberali, abia poate unul din zece va putea să răspundă: «sunt liberal, fiindcă doresc cutare sau cutare reformă și cred că numai partidul liberal o va putea îndeplini», iar ceilalți vor răspunde această neghiobie: «sunt liberal, pentru că țara este liberală, ori fiindcă secolul nostru este liberal» (ilaritate).

Aceștia sunt victimele ipocriziei liberale. Ei au mîntea atât de întunecată de sofismele liberalilor, încât ei nu mai sunt în stare să priceapă că libertatea — în înțelesul filozofic al cuvîntului, pe care orice spirit independent din orice partid o revendică deopotrivă, că libertatea în înțelesul libertăților constituționale cari sunt patrimoniul comun al tuturor partidelor, că libertatea în înțelesul larg al cuvîntului în care se zice că țara e liberală, țara din care toți facem parte, — însemnează fondul comun de aspirațiuni spre libertate al tuturor partidelor și nu are nimic a face cu tendințele unilaterale de liberalism ale programului unui grup politic (aplauze).

De aceea, domnilor, ar trebui chiar să încetăm de a-i mai numi liberali, întrucât cuvîntul de liberal nu are un înțeles distinctiv și nu este interpretat printr'un program care săi

arate ceea ce este special partidului liberal, în afară de libertățile constituționale, ce sunt comune tuturor partidelor.

Și mult mai bine ar fi să revenim la numirea veche de Roșii, care indică tendințele ce caracterizează pe adversarii noștri (aplauze).

Dacă Roșii nu au program, dacă sunt adversari ai ideilor noi, ce le mai rămâne?

Nu le mai rămâne decât trecutul.

Dacă, precum v'am arătat, dogma lor nu se impacă cu necesitatea unui program, ea din contră se întărește prin glorificarea trecutului transformat prin legende, cari par a fi un titlu mai mult pentru întemeierea dreptului lor divin.

De aceea vedem pe Roșii invocând în discuțiunile noastre de azi pe Costache Rosetti, amestecând în certurile noastre actuale persoana neașteptată a lui Tudor Vladimirescu și privind evenimentele din 94 prin prizma revoluțiunii dela 48 (aplauze).

De aceea zicem că ei sunt reacționari. Ei nu sunt oameni de progres, cari să priviască mișcările actuale politice și sociale cu acel spirit de cercetare, care este caracteristica secolului nostru.

Ei mai de grabă s'ar asemena cu acele secte religioase închise într'o dogmă din care le este interzis de-a eși și pe care spiritele cele mai îndrăznețe cutează cel mult a o interpreta, astfel încât prin interpretare arată că adevărurile de ieri nu sunt și adevărurile de astăzi.

Astfel, când azi le ceri Roșilor o soluțiune privitoare la nevoile timpului nostru, ei ne răspund:

«Așa a zis Rosetti, așa a grăit Brătianu»; sau ne recitează evangheliile lui Costache Rosetti, sau crezul dela 48 (aplauze).

Dar alături de aceste dogme, ei au și apucăturile sectelor religioase. Ei au ritul, disciplina, ceremonialul religiunii lor.

Ei au cultul morților, pelerinagiile la mormintele străbunilor, adorațiunea sfinților, căci pe toți oamenii lor, după doi, trei ani de uitare, îi canonizează, îi fac sfinți.

Începând dela acel care a făcut să treacă țara prin cea mai îngrozitoare epocă de corupțiune și sfârșind cu complicele lui, despre care el zicea că ar putea să-l pună cu picioarele în fiare și care a fost gonit dintr'o Cameră română pentru imoralitate (aplauze) . . . pe toți i-au canonizat. Numai unul singur a fost lăsat uitării, la mormântul lui nu se mai fac pelerinagii. Acesta este bietul Dumitru Brătianu, singurul care a fost dezinteresat și care a denunțat hoțiile lor. (aplauze).

Astfel dar, dacă ar trebui să se ridice un monument oamenilor mari din partidul liberal, ar trebui să se prefacă un penitenciar într'un Pantheon (aplauze).

Cu aceste ceremonii, cu aceste parastase politice este însărcinat șeful partidului, care este mai mult un mare pontif decât un om politic modern (ilaritate).

El este însărcinat să rânduiască toate ceremoniile cultului lor, să serbeze misterele religiunii lor, să inițieze pe neofiți.

La glasul lui se adună drept credincioșii la zilele de jale sau de fericire ale sectei roșii. Celor ce nu pot veni, el însuși le ticluiește depeșile de adeziune, așa că dacă citiți «Voința Națională» la zile mari, când se alege deputat un liberal de a treia mână, sau când moare un roșu cât de obscur, vezi coloane pline de depeși de poruncea formulată aproape în aceiași termeni, astfel că entuziasmul dela Severin și entuziasmul dela Dorohoi găsesc aceiași formă, aceiași expresiune (aplauze).

Din toate aceste manifestațiuni răsufală un aer de ipocrizie și de spirit sectar (aplauze).

Aceștia sunt șefii. Să vorbim acum de soldați. Aceștia nu au credințe, ei au evlavie. Ei sunt siliți să creadă fără a cerceta, căci sfinții și dogmele nu se discută. In loc de credință, ei au un fel de bigotism ; la dâșii disciplina a omorâ convingerile raționate. Urmează de aici că Roșii prin natura lor sunt fanatici și intoleranți față cu cei ce nu cugetă ca dâșii. Ei sunt intoleranți chiar față cu propriii lor partizani. Intoleranța lor o puteți vedeți și din modul cum pricep li-

bertățile. Ei fac deosebire între libertăți. Așa odată d. Stătescu zicea în Cameră adresându-se d-lui Fleva: că sunt două feluri de libertăți: libertăți țigănești și libertăți nețigănești (aplauze, ilaritate).

Ce se înțelege prin libertăți țigănești?

Mi se pare că foarte bine a spus-o anul acesta în Senat d. Panu, când a zis că este o libertate, este un drept pe care un spirit mai ridicat nu o revendică, aceea anume că atunci când eși dela o întrunire, unde, dealtminteri, nu ai spus decât panglicării, să te apuci la ceartă cu agenții forței publice, să te iei de guler cu sergenții de oraș și să te tăvălești cu ei în noroiu (aplauze, ilaritate). Iată o libertate, față de care un spirit mai superior rămâne nepăsător. Ei bine, aceasta este singura libertate pentru care se mai luptă Roșii.

Dar la antipodul acestei libertăți este o altă libertate, cea mai scumpă dintre toate unui spirit independent, este dreptul de a *cugeta liber*.

Ei bine, acest drept Roșii nu-l acordă nici măcar partizanilor lor!

Vă aduceți aminte, ca probă de aceasta, de acea majoritate servilă, pe care Radu Mihaiu de pe banca ministerială o apostrofă cu cuvântul de: *aleșii mei* și al cărei purtător de cuvânt în Cameră era d. Dimancea, care o supunea la un adevărat spionagiu.

Un surâs din partea unui membru al majorității la un cuvânt de spirit al unui adversar, un semn de aprobare la un argument al unui membru din minoritate erau la moment reprimare.

Astăzi chiar cunosc pe un liberal, membru în Parlament, tânăr de valoare, care este oareșicum pus la index, fiindcă îndrăznește să zică câteodată că Stoicescu a spus prostii, ori că Lahovari sau Tache Ionescu au fost elocvenți. Aceasta ei nu o pot admite, căci talentul este decretat de șef, iar entuziasmul este poruncit de sus.

De aceea, vedeți că orice spirit independent fuge dintre ei. Și fiindcă, precum vă ziceam, ei nu a nevoe de oameni

de valoare, ei nici nu caută să-i reție. Astfel ați văzut atâția tineri plecând din mijlocul lor, fără părere de rău măcar din partea partidului, căci el preferă un Toboc stupid, dar disciplinat, decât un Disescu inteligent, dar care ar putea să le discute ideile lor. De aceea vedeți pe toți oamenii de talent fugind dintre ei.

Și lucrul acesta e firesc. Ca să intri în francmasoneria lor, trebuie să fii ori mărginit, ori interesat, căci intrând acolo trebuie să abdicai la orice spirit de independență, la dreptul tău de judecată, la orice fel de ideal.

Ce-i drept, alienându-ți dreptul de judecată, câștigi în schimb printr'un fel de contract tacit toate favorurile la cari au drept cei ce se zic «ai noștri.»

În lipsă de satisfacțiune morală, dobândești mai mult ca în orice alt partid satisfaceri materiale. În această privință ei sunt foarte darnici, căci aceste favoruri nu le dau din punga lor, ci din punga Statului. Deaceia zic că ei sunt în mod firesc și necesar necinștiți (aplauze).

Roșii sunt interesați în opoziție și necinștiți la putere (aplauze prelungite).

În opoziție acești oameni mișună prin instituțiile de Credit (negreșit, aceasta este un drept al lor, dar când devine o specialitate este un simptom al stărei lor sufletești). Ei mișună printre avocaturile publice, printre sindicatele de falimente, pe cari un guvern nepătimaș nu le refuză (aplauze).

Dacă ei se mulțumesc azi cu aceste foloase îngăduite; pricepeți că nu se vor mulțumi cu ele la putere și vor voi ceva mai mult, fie numai ca să deosebiască guvernamentalismul de opoziție (aplauze).

Această creatură interesată și intolerantă este Roșul. Desbrăcați pe liberali de teoriile lor, cari nu sunt decât haine de paradă, și în dosul declamațiunilor lor veți găsi întotdeauna această creatură care este prototipul Roșului. Țara îl pricepe fără a-l fi definit; ea îl simte oarecum în mod instinctiv și are oroare de dânsul; poate câteodată să aibă

frică de dânsul, dar simpatie pentru el niciodată (aplauze prelungite).

De aceea un spirit independent nu se poate alipi de dânsii.

Tot ceea ce nu este ferment roșu în țară nu se poate încheia cu dânsii.

Așa se explică pentru ce, cu toate silințele ce și-au dat astă iarnă să facă o coaliție cu elemente străine partidului Icr, n'au reușit.

Nu sunt partizanul coalițiilor, dar întru cât Roșii au încercat să facă o coaliție, îmi este permis să zic că nu au reușit să facă demonstrația ce voiau să o facă înaintea țării. Nu voi face apologia coalițiilor: știu toate neajunsurile lor, dar nu e mai puțin adevărat că o coaliție în anume împrejurări poate fi un simptom al opiniunii publice.

La noi se zice că toate opozițiunile aduc tutulor guvernelor aceleași stereotipe învinuiri. Aceasta nu vrea să zică că toate guvernele sunt deopotrivă rele. Nu. Sunt oarecari simptome, după cari se poate vedea când acele învinuiri sunt sau nu întemeiate.

Un simptom de felul acesta poate fi o coaliție. Intre cele două mari partide sunt o sumă de grupuri și de personalități indiferente unora sau altora, ori deopotrivă vrăjmași și unui partid și celuilalt. Ei bine, când un guvern se confundă în greșeli, toate acele elemente se unesc laolaltă și fac o coaliție.

Așa s'a întâmplat la 1888. Atunci Ion Brătianu era atât de izolat în cât — lucru de necrezut — nici nu mai găsea pe cine să facă miniștri și știți că nu era așa de pretentios în privința calității miniștrilor săi, dacă s'a mulțumit cu Radu Mihai la interne și a încredințat interesele mari ale industriei și comerțului nostru unui transfug mărginit ca Nicu Ganea. Pe de altă parte noi biciuim colectivitatea servindu-ne de acuzațiunile lui Rosetti, Cogălniceanu, Dumitru Brătianu și atâția alții.

Roșii s'au încercat și ei să facă același lucru. Au încercat și ei să facă aceeași demonstrațiune, dar n'au izbutit. S'au

adresat la toți acei ce nu erau din partidul roșu, dela oamenii de întâia mână până la oamenii de a zecea mână : au desgropat la sfârșit pe toate căzăturile, pe toți pensionarii vieței noastre politice, pe toți demonetizații cari nu mai au trecut, au căutat să înhame la carul lor toate gloabele spetite, pe cari nimeni nu le mai întrebuintă (aplauze, ilaritate).

S'au adresat întâi la d-l Vernescu și acesta le-a zis : *schimbați-vă numele*. S'au adresat d-lui Panu și d-sa le-a răspuns : *schimbați-vă programul*. S'au adresat lui Beizadea Mitică și acesta le-a zis : *schimbați-vă șeful*. Așa că fiecare rupând câte o bucată din zdrențele ce acoperiau colectivitatea, aceasta rămânând goală de tot și uitându-se în oglindă s'a văzut așa de slută și de zbârcită, în cât a renunțat de a mai atrage pe cineva prin farmecele ei (aplauze prelungite).

Cu chipul acesta avem în fața noastră colectivitatea izolată și astfel, între această pocitură și imaginea senină a partidului conservator, aveți d-voastră să alegeți.

Veți alege, sunt convins, în deplină libertate, fără să țineți seamă de calomniile ce ni se adresează, nici de legendele ce s'au încercat Roșii să creze în contra noastră. Nu veți ține seamă de acea legendă stupidă, care ne înfățișează pe noi ca adversari ai libertăților publice. Căci cine a dat țării aceste libertăți ? Cine le-a înscris în Constituțiunea dela 1866, dacă nu o Cameră conservatoare ? (aplauze).

Și dacă acțiunea partidului Național, care coprindea și liberali și conservatori, se putea zice că eră mai mult liberală, întru cât țintia atunci la cucerirea libertăților publice, astăzi păstrarea acestor libertăți este o operă conservatoare.

Dar nu numai prin aceasta este conservatoare, dar și prin natura vrăjmașilor în contra cărora trebuie să apărăm acele libertăți.

Libertățile astăzi nu au nimic de temut din partea acelor cari ar voi să le combată fățiș, ci cel mult numai din partea acelor cari ar putea să le descrediteze împingându-le la extrem și ducându-le la absurd.

Libertățile nu au astăzi vrăjmași, ci poate numai amici compromițatori (aplauze).

Mă explic.

Constituanții dela 1866 nu ar fi făcut desigur o operă glorioasă, dacă s'ar fi mărginit a ne da o simplă declarațiune de principii, dacă ar fi făcut numai o listă, o nomenclatură a libertăților zise necesare. Ei au avut însă meritul să ne dea într'o operă complectă, cum este Constituțiunea, pe lângă libertățile publice și garanția acelor libertăți. Ei au organizat mecanismul forțelor publice cu toate cheazășile necesare, astfel în cât să poată funcționa garantând liberul exercițiu al libertăților.

Ei au organizat corpul electoral în așa mod în cât au dat fiecăruia drepturi potrivit cu gradul lui cultural, cu inteligența lui, cu averea și gradul lui de independență.

Și celor ce compun acest corp electoral împărțit în colegii ei au zis: «Vouă vă încredințăm paza libertăților publice».

Ei bine, partidul liberal tinde să distrugă aceste garanții, când în programul dela Iași vorbește — ce-i drept, pentru viitor — de sufragiul universal care, încredințând suveranitatea unor elemente lipsite de independență și de capacitate, nu poate decât să facă să înceteze orice viață publică și să pregătiască calea despotismului.

Partidul conservator nu este dar numai în teorie partizanul libertăților publice, el asigură și garanțiile acelor libertăți, păstrând în întregul ei Constituțiunea actuală.

De aceea zic, că pericolul pentru libertăți nu poate veni din dreapta, ci numai din stânga (aplauze).

Vă ziceam, domnilor, că această operă de libertate ni se datorește nouă, că libertățile de cari ne bucurăm azi au fost înscrise în Constituție de către partidul conservator la 1866.

Nu e numai atât; să nu să crează că acesta a fost un act de entuziasm, un act necugetat, în cât să se poată zice că deși noi am înscris în Constituție toate libertățile publice, astăzi în fapt partidul conservator ar tinde să restrângă exercițiul acelor libertăți.

Nu, domnilor, conservatismul prin firea lui asigură unei țări cea mai întinsă libertate.

Libertățile publice nu pot să aibă o dezvoltare mai mare, nu pot să fie mai în siguranță decât sub un regim conservator. Aceasta voesc să v'o dovedesc.

Lucrul este ușor de priceput: alături de elementele neschimbătoare ale unei constituțiuni, sunt și elementele schimbătoare, acelea cari sunt supuse unei constante și necesare prefaceri.

Cu cât ceace trebuie să fie fix și permanent în instituțiunile unei țări e mai bine asigurat, cu atât se poate lăsa lațitudine mai multă exercițiului libertăților și poate fi mai liber avântul manifestațiunilor opiniunii publice, fără temere de a se zdruncină temeliele societății.

Domnilor, o națiune nu poate să aibă drept temelie numai mobilitatea pasiunilor populare. Nu; sunt câteva principii de guvernământ, există câteva instituțiuni mari, cum este *Proprietatea, Religiuinea, Monarchia*, cari sunt oareșicum principiile esențiale ale societăței și cari nu pot fi puse zilnic în discuțiune și periodic la vot.

Ne aparține nouă, conservatorilor, mai ales, este menirea noastră, este gloria noastră nu numai să păstrăm, dar încă să dezvoltăm, să întărim, să popularizăm aceste instituțiuni, cari constituiesc tot ce este mai sfânt în avutul unui popor și fără de cari o țară se duce la peire (aplauze).

Cu cât aceste principii esențiale de guvernământ sunt mai bine înrădăcinate, cu atât se pot da unei țări mai întinse libertăți, cari nu mai pot expune astfel o țară la niciun pericol.

Cu cât bazele sociale sunt mai puternic înrădăcinate, cu cât pe de altă parte înșiși elementele schimbătoare din instituțiunile unei țări sunt supuse unei prefaceri constante, de cătră un corp electoral mai prudent, divizat în colegii cum este al nostru, unde fiecare are dreptul în raport cu inteligența, averea sa și independența sa, cu cât în fine însăși abaterile și capriciile posibile ale acestui corp electoral pot fi înfrânate de niște frâne constituționale mai puternice, cum este dreptul de veto al Regelui, dreptul de dizolvare al Soveranului, un Senat ponderator, cu atât mai mult se poate

da liber avânt manifestațiunilor publice și cu atât mai multă libertate este în acea țară (aplauze).

De aceea, domnilor, zic că la noi ca și pretutindeni, la noi ca și în Englitera, țara cea mai conservatoare, care totodată se bucură de cele mai întinse libertăți, libertatea se împacă cu conservatorismul, mai mult încă; conservatorismul este garanția libertății.

Dar, îmi veți zice, toate acestea sunt vechituri, sunt discuțiuni cari nu și mai au rost astăzi, că aceste chestiuni se puteau discuta la 1866, când s'a făcut Constituția. Așa este, dar ce voiți? Când discuți cu Roșii, firesc este să fii silit să te întorci la punctul unde au rămas ei.

De unde partidul conservator a evoluat neconținut, s'a transformat fără încetare, partidul liberal a rămas pe loc. Ce este drept, el a rămas pe loc oscilând între ideile cele mai extreme. L-am văzut susținând întâi idei republicane, apoi forma monarhică; l-am văzut îmbrățișând idei quasi-socialiste și apoi susținând la guvern ideile cele mai opuse; l-am văzut la putere profesând ideile cele mai autoritare și astăzi, în opoziție, vine să afirme principiile cele mai anarhice, prin programul său dela Iași, prin care desbracă puterea executivă de toate atributele ei, spre a le arunca asupra puterii judiciare, luate astfel în vârtejul pasiunilor politice.

Partidul conservator dinpotrivă s'a transformat, cu o admirabilă unitate de vederi, cu o pătrundere perfectă a nevoilor timpului (aplauze).

Partidul conservator a fost acela care cel dintâi, în Muntenia, prin organul lui Barbu Catargiu, a formulat înainte de 1857 în programul său cele 4 puncte cari s'au votat în Divanurile ad-hoc.

La 1866 aceste mari principii sunt traduse și dezvoltate în Constituțiunea, care a fost votată de o Cameră în majoritate conservatoare.

La 1871 partidul nostru revine la putere numai pentru ca să apere opera constituțională dela 1866, care era amenințată de mișcarea republicană a Roșilor. În fine, când par-

tidul conservator revine la putere în 1888, el găsește pe toți adversarii instituțiilor noastre dezarmați și atunci el zice : ȧra luptelor constituționale este sfârșită, acum trebuie să ne folosim de libertățile pe cari le-am dobândit, pentru ca în marginile Constituției noastre să ne dăm organizațiunea interioară de care avem nevoie (aplauze).

Aceste reforme au fost aspru criticate de adversarii noștri.

O singură critică însă ni se poate adresa și această critică este că poate am întreprins prea multe reforme deodată. Știu că un partid, oricât de puternic ar fi, nu se poate atinge deodată de prea multe interese.

Partidul conservator, tare prin popularitatea cu care a venit la 1888 la putere, doritor numai de a face bine și nepăsător de interesele sale de partid, a întreprins prea multe lucrări deodată. Și știți că aci e poate un pericol pentru un partid, căci nicio reformă nu se face fără oarecari neajunsuri orice reformă este deplasarea unui interes, care se săvârșește luând dela unul ca să dai la altul, luând dela cel asuprașitor ca să dai celui asuprașit. Ei bine, acel dela care iei devine totdeauna un nemulțumit, iar acelaia căruia îi dai prea adeseori devine un ingrat (aplauze).

De aceea partidul conservator a suferit poate că a întreprins prea multe deodată, dar de acest lucru numai partizanii lui îl pot învinovați. Ceilalți nu-i pot aduce pentru aceasta decât laude.

Intreprinzând dar acea operă de reforme, am pus temeliele micii proprietăți prin legea vânzării bunurilor Statului ; am făcut legea obligativității învățământului primar și am îndoit bugetul ministerului instrucțiunei publice, numai ca să se poată da poporului învățătura primară (aplauze).

Am făcut legea clerului, pe care vor să o desființeze acei ce au făgăduit-o timp de 20 de ani, fără a o putea săvârși (aplauze).

Am făcut reforma administrativă, am pus bazele sistemului nostru monetar, am săvârșit marea reformă a magistraturii (aplauze).

Dar, după reformele conservatoare săvârșite, se cade acum să dezvoltăm și *spiritul conservator*. Prin îmbunătățirea normelor sociale am săvârșit oarecum condițiunile artificiale ale civilizațiunei. Se cade, deci, ca aceste reforme să se dezvolte într'o atmosferă de ordine morală, și această operă, care este o operă de timp, nu poate fi săvârșită decât de partidul conservator.

Dacă în epoca cuceririlor constituționale și a săvârșirii reformelor organice, în care un partid conservator ar fi putut să aibă un rol mai puțin activ, el a avut totuși o acțiune atât de determinantă, negreșit că atunci când e vorba de-o operă de regenerare morală, care nu poate fi decât o operă a timpului și nu se poate săvârși decât cu guverne de ordine, o asemenea întreprindere nu poate fi încredințată decât unui guvern conservator.

De aceea zic că dacă nu guvernul conservator, de sigur partidul conservator și ideile conservatoare vor trebui să aibă o mare preponderență pentru mulți ani asupra afacerilor publice (aplauze).

Cu atât mai mult această misiune trebuie să aparție conservatorilor, cu cât, trebuie s'o mărturisesc, ne aflăm într'o stare de *dezordine morală*, pe care nu o putem ascunde. Și aceasta se explică ușor.

Pripa cu care ne-am dat instituțiile noastre sociale, enervarea demagogică de care am fost coprinși în chiar epoca noastră de tranzițiune, excesele unei oarecari prese, care s'a folosit de binefacerile libertății nemărginite a presei pentru a sămăna idei subversive în unele spirite cari nu erau încă destul de bine oțelite printr'o puternică cultură morală și religioasă spre a păstră numai ce e bun și a lepădă ce e rău; în fine o administrație demagogică care a durat 12 ani, care, făcând să cedeze chiar respectul legii înaintea necesităților electorale, a deprins lumea cu nerespectarea legilor; toate acestea au creat starea de dezordine morală de care suferim azi și care se manifestă prin atâtea simptome (aplauze).

Aceste simptome, această stare de lucruri care nu se poate atribui decât dezvoltării demagogice a spiritului public, ar voi adversarii noștri să ni le impute nouă și să ne facă pe noi răspunzători de acele rele. Însă numai niște spirite strâmte pot atribui efecte atât de îndepărtate acțiunii mărginite a unui minister! (aplauze).

Să vă arăt numai câteva din acele simptome. Am văzut cu uimire astă iarnă un congres de învățători și preoți venind să ceară desființarea învățământului religios din școlile primare. Am văzut armata noastră, de care suntem atât de mândri, dedându-se la oarecari acte de indisciplină cari dovedesc că, dacă în alte privințe putem fi mândri de dânsa, în cât privește însă spiritul de disciplină nu a ajuns încă cum s'ar cădea să fie, oareșicum în stare de superstițiune la soldatul nostru. Am văzut țărani proprietari dedându-se la acte de violență contra proprietarilor. Am văzut greșeli ale presei reprimare nu de judecătorii ei firești, cari sunt jurații, ci năbușite prin acte de agresiune în contra redacțiilor. Am văzut în fine însuși patriotismul parodiat și am văzut un partid dedându-se fără protestare din partea opiniunii publice la niște manifestări cari dovedesc din parte-i mai mult un șovinism demonstrativ, decât patriotism adevărat și am văzut astfel compromițându-se o cauză mare, a cărei apărare aparține mai ales unui partid de opoziție (aplauze).

Și în mijlocul acestei stări de dezordine morală, vedem producându-se o selecțiune păcătoasă a personalului nostru politic.

Noi nu aparținem țărilor cari au o ierarhie; noi suntem o țară de opiniune. Nu voi zice că suntem o țară de opiniune fără opiniune, însă trebuie să recunosc că opiniunea publică, dela care la noi totul e presupus că atârnă, nu'și exercită controlul cu destulă energie. În loc ca fiecare să fie pus acolo unde îl desemnează meritele sale recunoscute de opinia concetățenilor săi, fiecare vrea să se urce acolo unde îl înalță propriile sale pretențiuni. Așa se explică toate păcătoșiile vieții noastre publice. Așa se explică toate ces-

tiunile personale, toate dizidențele, cari n'au origina lor în nici o cestiune de principii, ci numai în ambițiuni nesatisfăcute. Aceasta a dat naștere scepticismului ce a coprins țara.

De aceea zic : datorita noastră este să căutăm a regenera spiritul public. După ce am transformat cu atâta fericire instituțiunile noastre, trebuie să ne silim să prefacem și spiritul public (aplauze).

În 1871, Franța după ce trecuse printr'un dezastru teribil, când toți fruntașii ei indicau soluțiunile lor pentru a o rădica din acel dezastru, când unii ziceau să refacă finanțele, alții să organizeze armata, etc. atunci se rădică un om, Renan, care a zis : Ceea ce trebuie Franței, este o *reformă intelectuală și morală*.

Ceea ce trebuie să ne silim și noi să facem este să realizăm o asemenea *reformă intelectuală și morală* (aplauze).

Spre acest țel trebuie să țintiască reformele ce ne rămân de săvârșit și această operă se va începe în viitoarea sesiune a Camerilor prin însemnatele reforme ale învățământului secundar și superior.

Partidului conservator îi va fi dat astfel să întreprindă această mare operă de regenerare morală, care va fi mai fecundă decât toate legile, căci o țară nu este mare atât prin legile și instituțiunile sale, cât prin virtuțile ei și aptitudinile sale la lucrurile mari (aplauze).

Ei bine, o asemenea reformă nu o poate realiza oricare partid și, în orice caz, nu o pot realiza elementele demagogice ale partidului roșu, cari s'au tăvălit în mocirlă prin colectivismul lui. O asemenea operă înaltă nu o poate realiza decât un partid dezinteresat ca partidul conservator, partid de ordine prin firea lui, partid credincios tradițiunilor și ideilor religioase, partid a cărui menire este să rezolve cestiunile sociale nu prin învrăjbierea claselor, ci prin împăcarea lor (aplauze).

Domnilor, dacă aceste idei sunt ale d-voastră, dacă împărtășiți acest mod de a vedea, puteți contribui la triumful acestei politici.

Adversarii noștri au pus la alegerile comunale lupta pe terenul politic; prin urmare cestiunea comunală dispăre înaintea cestiunii politice. Atârnă de d-voastră dacă voiți să faceți să triumfe aceste mari principii, să le afirmați și, în cazul acesta, nu printr'o mică majoritate îndestulătoare ca să intrăm în consiliul comunal, ci printr'o așa majoritate în cât să fie o manifestațiune în favoarea politicei noastre (aplauze; «bravo» repetat).

Candidații partidului conservator la alegerile comunale din București erau :

La colegiul I domnii N. Filipescu, I. P. Balanolu, Al. Știrbey, Russu Rușescu, C. C. Arion, Luca Niculescu, Andrei Popovici, Dim. Roșu, Al. Gr. Ionescu, Dumitrescu Mirea, G. M. Eftimiu, N. N. Șoimescu, Dr. Severeanu, Ion Colțescu, N. Gherassi, Dim. Hagi Pandele.

Iar la colegiul II domnii : Al. Ciurcu, I. Brătescu, căp. I. Obedeanu. Toma Zamfirescu. Th. Alexandrescu. Eniu Bălțeanu Al. Bălășeanu, N. G. Dobrescu, Victor Ionescu, Doctor Tomescu, G. Florian, St. Velescu, Petre Ionescu, D. Ioachimescu, N. Cosăcescu.

Alegerile au loc pentru colegiul I la 5 septembrie, iar pentru colegiul II la 8. Partidul conservator reușește în 21 de județe; în 6 județe, anume : la Brăila, Bârlad, Târgoviște, Buzău, Giurgiu și Călărași perde ambele colegii, iar în cinci capitale de județ, la Iași, Tecuciu, Constanța, Craiova și Slatina, se declară balotaj.

Acest rezultat, oarecum îmbucurător pentru opoziție, fusese atins numai mulțumită agitației, mai mult de cât violentă, pornită în toată țara pe tema legii impopulare a maximului, votată în anul precedent de Parlamentul conservator, cum și făgăduelilor, făcute cu dărnicie de partidul liberal, de a desființa impozitele puse de conservatori. În al doilea rând, libertății aproape desăvârșite, ce domnise în toată țara în curgerea acestor alegeri, libertate atât de vădită, încât nu o tăgăduiau nici protivnicii. «O văzurăm și pe asta — scrie un ziar de opoziție, *Adevărul* — : nici pic de chinoros, nici dram de sânge pe străzile capitalei și cu toate acestea guvernul a triumfat».

Totuși opoziția nu vroește să recunoască această libertate și continuă pe această temă atacurile împotriva guvernului, atacuri pe cari și le vor însuși, la deschiderea Parlamentului, deputații și senatorii partidului liberal.

VII.

DISCUȚIA LA MESAJ IN NOEMBRIE, 1894

La 15 noembrie, același an, are loc, ca de obicei, deschiderea Parlamentului. Mesajul regal vorbește despre modificarea legii electorale comunale, despre organizarea comunelor rurale și a polițiilor, trece apoi la criza agricolă și la situația financiară, care se speră «a nu fi zdruncinată din pricina crizei».

Din opoziție se înscriu, pentru a vorbi în discuția Adresei, deputații C. Stoicescu, Nicolaiescu, B. Delavrancea, A. Stolojan, Em. Porumbaru, I. Grădișteanu, N. Fleva și Gr. Păucescu.

În ședința Camerei dela 28 noembrie ia deci cuvântul deputatul C. Stoicescu, care formulează următoarele critici împotriva răspunsului la Mesaj: a) în Adresă se vorbește despre criza agricolă, despre care se speră că va fi trecătoare; oratorul nu împărtășește această părere, ci somează guvernul să ia măsuri pentru înlăturarea crizei; b) după ce vorbește de situația financiară și de proiectele de legi anunțate, trece la alegerile comunale din septembrie și spune că prin ele țara s'a rostit împotriva guvernului, deși guvernul s'a dedat — zice oratorul — la înșiruire și corupții; c) ajunge apoi la politica externă și îndeosebi la relațiile noastre cu frații de peste munți; aici găsește că guvernul nu e destul de patriot, căci nu susține îndeajuns cauza fraților noștri; d) trece după aceea la armată, atacând îndeosebi pe ministrul de războiu, generalul Poenaru, care e amestecat în polițele emise de majorul Poenaru, fugit în America; e) la urmă, invită guvernul să plece, deoarece țara îi este protivnică și locul, pe care-l ocupă, e deci o uzurpațiune.

Acestui discurs răspunde d-l Nicolaie Filipescu în aceeași zi prin următoarea cuvântare, în care înlătură inviniurile aduse guvernului conservator și dezvăluie în deosebi purtarea partidului liberal în chestia națională.

DISCURS ROSTIT ÎN CAMERA DEPUTAȚILOR
LA 28 NOEMBRIE 1894.

Domnilor Deputați,

Nu am de gând să urmez pe domnul Stoicescu pe toate tere-nurile, pe care i-a convenit d-sale să se puie. D-sa a aborda toate cestiunile și în câteva cuvinte le-a rezolvat pe toate. Cu competența care-l caracterizează a tranșat în două cuvinte cestiunea crizei agricole, cu două vorbe a rezolvat cestiunea financiară. Dacă ar fi să-l urmăim pe această cale, ar trebui la sfârșitul discuțiunei Adresei să se pună la vot toate legile indicate în Mesagiu și apoi să se închidă și sesiunea Camerilor. Din câte a spus d. Stoicescu vom lua numai ceea ce este mai însemnat pentru caracterizarea situațiunei politice care este azi în discuție cu ocazia dezbaterilor Adresei.

D. Stoicescu a dat o deosebită importanță alegerilor comunale și rezultatelor acestor alegeri. Mai ales pentru că am avut și eu un mic rol în aceste alegeri, îmi veți permite să mă întind puțin.

D-l N. FLEVA: Am cerut cuvântul.

D-l N. FILIPESCU: D. Stoicescu a zis că s'au făcut ingerințe ne mai pomenite, însă nu a precizat absolut nimic. În treacăt, a precizat numai că s'au falsificat listele electorale, fără însă a spune unde.

Voci: Peste tot locul.

D-l N. FLEVA: La București mai ales.

D-l N. FILIPESCU: Mă așteptam la acest răspuns și de aceea v'am și pus întrebarea. Partidul liberal în adevăr mi-a făcut chiar deosebita cinste ca pentru falsificarea listelor electorale să mă dea în judecată. Mai drept vorbind, el s'a prefăcut numai că mă dă în judecată, căci a fost numai o simplă înscenare și ați făcut tot posibilul ca cererea d-voastră de dare în judecată să n'aibă nici o urmare. Era în mâna d-voastră ca să-i dați curs. Dacă voi ați ca această afacere

să se judece neapărat, trebuia să sesizați pe președintele Curței cu jurați: în loc de aceasta, v'ați adresat parchetului.

Astfel, pe de o parte credeți că veți impresiona lumea, iar pe de alta evitați procesul și nu ne dădeți nouă mijlocul de a beneficia de un verdict de achitare, ci cel mult de un act, pe care erați să-l înfățișați ca un act de complezență din partea parchetului.

Pentru că ați pornit pe această cale, sunt în drept să vă rog, să vă rog cu stăruință, să urmăriți această afacere și să mă trimiteți înaintea curței cu jurați și, dacă nu o veți face, atuncea îmi va fi permis să zic că toate câte ați spus nu sunt decât calomnii (aplauze).

Fiindcă am fost acuzat, mă folosesc cu plăcere de această ocaziune ce mi se dă, 'ca să mă apăr. Ați spus prin ziarele d-voastră că am înscris persoane străine în liste și v'am dovedit că toți acei pe care i-ați citat, erau înscriși de d-voastră încă din 1887. Ați mai spus că am înscris unele persoane de câte două și trei ori. Așa e. Cine are mai multe proprietăți este înscris în mai multe locuri, rămânând să voteze acolo unde voește să voteze. Așa s'a procedat și sub guvernul liberal și cred că această procedură este în favoarea libertății alegătorului. În loc de a lua pe d. Fleva, de exemplu, din albastru și, sub cuvânt că are o cocioabă în galbăn, să-l trântesc în galbăn și pe d. Paladi din galbăn, unde își are legăturile, să-l trimet în roșu și să nu-l las să ia parte la alegeri acolo unde își are cunoștințele, am crezut că dau o libertate mai întinsă permițând alegătorului ce are mai multe proprietăți să voteze acolo unde vrea el, iar nu acolo unde vreau eu.

Și, cum foarte bine îmi observă d. Arion, d. Stolojan, care este unul dintre subscriitorii cererii de dare în judecată, îl găsesec înscris în mai multe locuri; asemenea și d-nul Bibicescu, precum și multe persoane cari fac parte din opoziție.

Dar dovadă că toate acestea nu aveau nici o valoare, este că în cererea d-voastră de dare în judecată n'ați mai citat aceste fapte, ci v'ați mărginit să reluați șapte nume, pentru

ștergerea căroră depe liste ați cerut darea mea în judecată. Ei bine, chiar dacă ar fi adevărate cele ce ați afirmat, faptul că din 100.000 de persoane înscrise pentru diferite colegii ale diferitelor corpuri electivă și din 15.000 de alegători de comună nu ați constatat decât șapte erori, este cea mai bună dovadă că a putut fi eroare, iar nu reaua credință, pe care o cere legea spre a stabili vinovăția unei administrații comunale.

Aceste 7 cazuri constituiesc tot ce ați putut găsi mai grav. Și în adevăr la primul moment pare că aveți dreptate. Ați zis : iată 7 persoane, cari n'au fost omise numai, ci șterse depe liste ; iată 7 persoane cunoscute ca având avere, iată 7 persoane știute ca făcând politică militantă în contra conservatorilor și prin urmare aci nu poate încăpea îndoială că ștergerea lor a fost făcută cu intențiune.

La prima vedere așa se prezintă lucrurile. Dar am prezentat parchetului listele anilor anteriori, prin cari am dovedit că acele persoane nu figurau pe liste, prin urmare nu mi-a fost cu putință să le șterg. Dar am adaos că dacă le-aș fi găsit pe listele anilor anteriori, le-aș fi șters, căci cele mai multe nu întrunesc condițiunile pentru a fi alegători.

Și să iau ca exemplu pe cea mai ilustră dintre cele 7 persoane pe cari le-ați citat, pe d-l Carada. D-l Carada nu are dreptul de vot și, dacă l-ați înscris d-voastră într'un timp, atunci ați comis o fraudă: d-l Carada n'are cens și am produs la parchet în privința d-sale cinci certificate emanând dela cele cinci percepțiuni ale Capitalei, prin cari am dovedit că d-l Carada nu plătește nimic la patru din aceste percepțiuni, iar la una nu plătește decât șase lei pe an, căile de comunicație (aplauze).

D-l ȘTEFĂNESCU DELAVRANCEA : Are case d-l Carada.

D-l N. FILIPESCU : Poate să aibă și milioane (aplauze).

Eu nu mă ocup decât de averea vizibilă, pe care o constat prin impozitele ce se plătesc și mă pun la dispoziția d-voastră spre a vă dovedi că d-l Carada nu plătește decât șase lei pe an, pentru căile de comunicație. Negreșit, pricep sen-

timentul d-voastră de revoltă pentrucă nu am înscris în liste pe d-l Carada. De bună credință ați putut să vă ziceți, cum se poate susține ca un milionar, ca d-l Carada, să nu contribue la sarcinile statului decât în măsură unui simplu lucrător manual? Cu toate acestea așa este. Ați putea adăoga că el poate fi înscris cu dispensă de cens. Dar pentru aceasta trebuie să justifice că are patru clase gimnaziale, pe cari nu le are d-l Carada (aplauze).

Și aci pricep indignarea d-voastră ca să se zică că un om care pretinde să conducă destinele țării și care se zice că dirige în mod ocult un partid politic, să nu aibă măcar patru clase gimnaziale. Totuși așa este și mărturisesc că nu sunt vinovat decât într'o privință : e că nu am înscris pe d-l Carada ca alegător indirect. Această lacună o voi umple la confectionarea viitoarelor liste electorale.

Nu inzist mai mult. Când veți voi, vom continua această discuție înaintea cartii cu jurați, înaintea căreia încă odată vă invit să mă trimiteți.

Listele nu s'au falsificat, violențe nu s'au săvârșit. Ce mai aveți de zis în privința pretinselor ingerințe făcute în alegeri?

Dar ar fi drept să vorbim și noi de ingerințele d-voastră. Să vorbim de influența exercitată de creditele funciare, de Banca națională, ar trebui apoi să vorbim de calomniile ce le-ați răspândit în timpul perioadei electorale. Este un motiv mai puternic poate decât toate celelalte pentru caracterizarea ingerințelor săvârșite în alegeri : vreau să vorbesc de calomniile întrebuintate ca manopere de ultima oră pentru a induce în eroare pe alegători. Ași vroi să știu care este calomnia pe care n'ați pus-o în circulație în ajunul alegerilor? Ați vorbit de milionul Poumay. Dece nu mai vorbiți acum nimic de dânsul? Eu vă somez ca azi în mod contradictoriu să vorbiți de această afacere. Ați spus că a dispărut un milion și jumătate dela lucrările Dâmboviței. Ei bine, vă desfid să veniți cu această chestiune în fața mea. Vă desfid să faceți o interpelare despre această afacere. Este vreunul dintre

d-voastră care să aibă acest curaj? Nu. Dacă nu, atunci îmi este permis să spun că tot ce au spus ziarele d-voastră sunt curate calomnii (aplauze).

D-I B. ȘTEFĂNESCU DELAVRANCEA: Eu vă voi aduce aci cărți de alegători, iscălite de funcționarii primăriei, prin cari să vă dovedesc că 60 de persoane au votat pe nedrept.

D-I N. FILIPESCU: Nu aveți nevoie să-mi aduceți această probă. Eu am întreat dacă este cineva dintre d-voastră, care să aibă curajul să vină într'o discuțiune contradictorie aci în cestiunea dispariției milionului și jumătate. Ei, văd că nimeni nu răspunde.

D-I Delavrancea mă întrerupe cu altceva, zicând că sunt persoane cari au votat de mai multe ori în colegiul II, adică acolo unde nu era nicio luptă, nicio opozițiune.

În adevăr, mi s'a întâmplat un incident, pe care eu l-am dat pe față.

Intr'o zi, niște persoane au venit și mi-au spus că unii au votat de mai multe ori. Și iată cum s'a făcut această mărturisire.

Erau câțiva indivizi cari cereau slujbe și cari n'au putut fi satisfăcuți, căci erau oameni destituiți sau condamnați. Atunci aceștia au declarat că au votat de mai multe ori și că dacă nu le voi da slujbă, vor destăinui aceasta. Am luat numele lor în scris și, în loc de a le da slujbă, i-am dat pe mâna parchetului. Acest lucru l-am publicat și prin ziare și nu mai erà nevoie să prezentați ca o destăinuire un lucru pe care eu l-am dat pe față.

Sistemul de a vota unii pentru alții erà practicat sub liberali și am aci fotografiate iscăliturile a cinci alegători ce au fost plastografiate de una și aceeași persoană, care a votat în locul lor. Acest document cred că-l cunoașteți, d-le Delavrancea, căci el a apărut în «Epoca», și pe acel timp colaborați împreună cu mine la acel ziar (mare ilaritate).

Dar să-mi permiteți, domnilor, să ies din aceste mici incidente, cari n'au mare valoare într'o discuțiune la Adresă, în care se cade să cercetăm situația generală a partidelor noastre.

Mai important din acest punct de vedere este să analizăm rezultatul alegerilor comunale.

Partidul liberal este plin de orgoliu pentru rezultatele strălucite pe cari le-a dobândit în alegerile comunale și d-l Stoicescu zicea că de aci înainte nu mai rămâne guvernului decât să-și facă bagajul și să plece.

Să cercetăm puțin aceste rezultate. Dacă nu mă înșel, domnilor—vă rog să mă rectificați, dacă comit vreo eroare—oposiția a luat în șase orașe reședințe de județ ambele colegii; acestea sunt: Bârlad, Craiova, Buzău, Giurgiu, Târgoviște, Brăila. În alte 4 orașe reședințe de județ a luat numai câte un colegiu. Aceste orașe sunt: Călărași, Iași, Ploești, Caracal.

D-l I. POENARU-BORDEA: Călărași? Vă înșelați.

D-l N. FILIPESCU: Rectific. Voiu trece dar Călărașii printre orașele, unde ați câștigat ambele colegii.

Alegerile comunale, dacă au însemnătate politică, este că sunt prefața alegerilor legislative și că ele ne permit a judeca întrucâtva rezultatul alegerilor pentru Corpurile legiuitoare.

Raportând dar aceste rezultate la punctul nostru de vedere special legislativ și dacă presupunem că acolo unde ați luat ambele colegii la comună, veți avea unanimitatea scaunelor pentru Parlament din acel județ, am avea șapte orașe de reședință, cari reprezintă 43 locuri.

Alte trei județe, unde ați luat comuna de reședință cu un colegiu, reprezintă 26 scaune parlamentare. Reducând la jumătate, căci n'ați luat decât un colegiu comunal din două, face 12 locuri; prin urmare aveți un total de 53 de locuri; ceeace reprezintă tot ce puteți nădăjdui să aveți—judecând după alegerile comunale—în Camera viitoare. Opoziția e dar în drept să nădăjduiască să aibă în viitoarea Cameră ceva mai puțin de $\frac{1}{3}$ din scaune și câteva locuri mai mult decât are azi.

Astăzi opoziția, când ar fi toți membrii ei prezenți, ar putea dispune de vreo 50 de voturi. Prin urmare ar fi un câștig cu vreo 5 voturi.

Dar acest rezultat brutal al cifrelor supus fiind analizei se mai schimbă puțin. Negreșit că succesul dobândit de d-voastră în alegerile comunale dela Iași și Craiova se datorește și unui număr însemnat de voturi dat de unii dizidenți conservatori.

Dar veți zice : ori de unde ar veni aceste voturi, ele sunt bune pentru noi și este atât mai rău pentru guvern, dacă opoziția se ridică chiar din sânul partidului conservator.

Știu că una din mașinele de războiu, ce rădicați mereu în contra guvernului, este cestiunea dizidenței și a coalițiunei. Ei bine, s'a dovedit că coaliția a fost numai o gogoriță și în adevăr ați alergat pe la toate personalitățile politice mai însemnate cari nu fac parte din partidul liberal și niciuna nu v'a primit propunerile, ba unele chiar v'au întors spatele.

Cât pentru spectrul dizidenței, pe care îl agitați mereu, el se prezintă sub fizionomia blândă și senină a d-lui Păucescu.

Nu avem o dizidență, avem numai un dizident, care este d-l Păucescu.

Nu oricine poate fi dizident. Trebuie să ai un trecut politic bine stabilit, să înfățișezi servicii îndelungate aduse unui partid, trebuie să ai convingere adâncă ca să poți spune unui guvern : d-voastră v'ați schimbat, eu însă rămân același, de aceea ne despărțim. Acest lucru îl poate spune d-l Păucescu, care a adus servicii însemnate partidului conservator ; nu văd pe un altul, care să poate ține un asemenea limbagiu. Prin urmare pretinsa dizidență este lipsită de forța morală de care are nevoie orice dizidență, pentru a putea izbi cu succes în însuși principiul guvernului.

Dar când este vorba de alegeri comunale, dizidențele de cari vorbiam au un alt caracter.

Am avut la alegerile comunale dizidențe nu dela principiile conservatoare, nu dela guvernul conservator, ci numai dizidențe locale, cari, văzând în alegerile comunale numai prilejul de a-și regula afacerile locale, au propus liste dizidente și v'ați amăgi grozav dacă v'ați închipui că ați avea

voturile acestor dizidenți la alegerile legislative, în cari se va hotărî despre soarta guvernului conservator.

Așa, la Iași v'ați folosit de voturile unor persoane ca dd. Al. Mavrocordat, Iorgu Catargi, Al. Holban, Gr. Cogălniceanu, Căpitan Mavrodi, Dim. Greceanu, Zarifopolu și ale amicilor lor. Dar în alegerile legislative vă puteți măguli cu credința, că veți avea concursul lor ?

Dar în fine să presupunem că cu propriile d-voastră forțe ați dobândit câteva succese, cari reprezintă 5 voturi în parlament peste ceea ce aveți astăzi. Fie și așa.

Ați câștigat 5 voturi, acesta vă este tot câștigul.

Ia să vedem acum și pierderile. Să vedem cât v'a costat acest câștig de 5 locuri de deputați. Să vedem dacă sacrificiile sunt în raport cu rezultatul minim ce ați obținut. Să facem bilanțul câștigurilor și pierderilor și apoi vom putea trage morala alegerilor comunale.

Și de mai înainte vă pot spune că veți rămâne în deficit.

Domnilor, cred că este o banalitate de a zice că un partid trebuie să dispue de două forțe: forța numerică și forța morală. Mai ales forța numerică singură este absolut insuficientă pentru a aduce ori pentru a menține la putere un partid politic; dovadă despre aceasta este că am văzut guverne, cum a fost guvernul lui I. Brătianu, având unanimitate în Senat și $\frac{2}{3}$ în Cameră și a fost nevoit să capituleze și să se predea unei minorități de $\frac{1}{4}$. Tot atunci a venit la cârmă un guvern, care nu avea nici majoritate, nici măcar o mare minoritate și a știut să se impue nu numai la guvern, dar și adversarilor săi. Guvernul lui Th. Rosetti a guvernat câtă vreme a vrut cu majoritatea lui I. Brătianu și nu am văzut majoritate mai devotată, mai complezentă, ca majoritatea de două treimi a lui I. Brătianu din 1888 față cu ministerul Th. Rosetti. Ei bine, în acea zi, acea majoritate a recunoscut că ea nu mai însemnă moralmente nimic, deși numericeste era atotputinte în Camere și-a adus un stră-

lucit omagiu autorității morale a guvernului, care, fără majorități, a știut să se impue chiar adversarilor săi.

Ei bine, domnilor, de ce un guvern care are majoritate în Camere se face imposibil, iar un partid politic ajunge să se impue fără majoritate? Fiindcă, indiferent de majoritate și de minoritate, sunt unele condițiuni pe cari un partid nu poate să le nesocotiască, fără a încetă de-a mai fi un partid de guvernământ, fără a se face imposibil pentru guvern. Cred că toate aceste însușiri le-ați sacrificat puțin câte puțin și ați sacrificat în alegerile comunale ceea ce vă mai rămăsese necompromis. Și, ca să arăt o aplicațiune de actualitate a acestei teorii, pot spune că, de pildă, când în politica exterioară conducătorii unui partid politic în loc de-a înfrâna exagerațiunile șovinismului, din potrivă le împing până acolo în cât acel partid n'ar putea veni la putere fără a crea țării o situațiune internațională delicată; când un partid ia angajamente ce știe că nu le va putea ține; când el crează precedente ce se vor invoca în contra lui; când în fine el nesocotește toate condițiunile unui guvernământ regulat, atunci se poate zice că acel partid s'a făcut imposibil pentru putere.

Ei bine, ați sacrificat toate aceste însușiri necesare unui partid de guvernământ și aceste sacrificii le-ați făcut ca în schimb să câștigați 5 voturi. De aceea pretind că aceste alegeri v'au îndepărtat mai mult decât v'au apropiat de putere.

Voiu vorbi mai pe urmă de sistemul demagogic transportat de d-voastră în politica externă. Voiu începe însă cu politica internă. Aci, pe ce teren v'ați pus? Pe terenul demagogiei celei mai puțin învăluite.

Care este mijlocul cel mai obișnuit și cel mai la îndemână oricărui demagog? Este făgăduela desființării impozitelor. Acestea au fost și platforma d-voastră în alegerile comunale.

În programul dela Iași ați făgăduit desființarea impozitului personal; la alegerile comunale ați făgăduit desființarea taxei clerului și desființarea legii maximului. Așa încât,

s'ar părea că partidul liberal, care era învinuit că nu are program, s'a trezit acum cu două programe: unul, care este o bucată de literatură, de care nu se vorbește niciodată, și altul care se desfășură în toate împrejurările înainte de alegeri (aplauze). Acest program se poate rezuma în două cuvinte: la alegeri legislative se făgăduiește desființarea impozitelor către Stat; la alegerile de comună, desființarea taxelor comunale; la alegerile de județ, desființarea zecimilor județene (aplauze).

Acesta este un program, care face onoare autorului lui și care are meritul originalității. Eu nu cunosc în altă țară un partid politic, care să fi făgăduit desființarea unui impozit, fără să fi spus ce are să pună în loc. Mai mult încă, obișnuit ceea ce se discută este impozitul cel nou care se va pune în loc, iar nimeni nu-și arată capacitatea financiară în degrevările de impozite, cari sunt la îndemâna oricărei inteligențe.

Ceva mai mult, prin programul dela Iași făgăduiți nu numai desființarea acelor impozite, dar tot odată echilibrarea bugetului; mai făgăduiți încă ceva: că veți înființa o casă de amortizare, care să amortizeze peste amortizările ce facem azi. Această din urmă propunere presupune două lucruri: că, cu toate desființările de impozite, veți avea excedente și că veți înceta să faceți apel la credit.

Iată făgăduielile nerealizabile cu cari ați căutat să amăgiți pe alegători, cu cari însă n'ați dobândit decât un câștig de 5 voturi, dar pe cari sunteți obligați ca venind la putere să le realizați.

Pe lângă acest sistem demagogic întrebuițat în materie de impozite, ați propagat o mulțime de alte teorii, cari nu știu dacă v'ar conveni, când veți fi la putere, să se invoace în contra d-voastră. Așa, d-l Stoicescu a spus că a fost legitimă răscoala țăranilor în unele părți din Moldova; ați spus că impozitele, cari displac, pot să nu se plătiască; când s'a dizolvat consiliul comunal de Brăila, ați spus că un consiliu comunal în loc de a fi un organ al legii și un

primar în loc de a fi un agent însărcinat cu aplicarea legilor, au dreptul, când le place, să nesocotiască legile, să le desființeze, să le abroge.

În treacăt fie zis, enunțarea acestor doctrine este pentru mine suficientă ca să afirm că tot ce ați făgăduit în materie de autonomie comunală nu veți aduce la îndeplinire. Și veți avea dreptate, căci dacă consiliile comunale s'ar pătrunde de teorii atât de subversive, o centralizare mult mai strașnică ar fi necesară.

Domnilor, pe lângă aceste făgădueli ce ați luat și aceste doctrine ce ați propagat, trebuie să mai adaog—pentru a completa fizionomia partidului liberal, în noua lui fază demagogică, pe care încă o dată a inaugurat-o—și mijloacele de luptă pe cari le-a adus d-l Stoicescu în această discuțiune.

D-l Stoicescu pretinde că guvernul este răspunzător de tot ce nu poate face și de tot ce nu poate împiedica și d-l Stoicescu întrebuițează calomnia ca armă de predilecție, pentru a combate pe adversarii săi.

Mai întâi d-l Stoicescu a zis că guvernul este răspunzător de criza agricolă.

În parlamentul englez sir Wiliam Harcourt a declarat că el în contra crizei agricole nu cunoaște nici un leac guvernamental, dar sir W. Harcourt este un om, pe care d-l Stoicescu îl poate lua peste picior (ilaritate).

Domnilor, criza agricolă este generală, ea se întinde la toate țările Europei; sunt alte țări chiar cari suferă mai mult de cât noi; sunt țări unde suprafețele cultivate au scăzut cu 50 0/0 în câțiva ani. D-l Stoicescu zice cum că vina este a guvernului și că, dacă s'ar scădea puțin taxele de transport asupra fânului, criza ar înceta.

Nu, domnilor, cauzele crizei toată lumea le cunoaște; ele sunt generale. Criza este datorită luptei între Europa veche și continentele cele noi. Europa a voit să cuceriască continentele cele noi și s'a întâmplat că țările cele noi au cucerit Europa. S'a tăiat istmul de Suez, s'au construit căi ferate în țări încă virgine, s'a aplicat aburul la navigațiune

și, de unde credeam că toate aceste mijloace de comunicație ne vor servi de căi de penetrațiune pentru produsele noastre, s'a întâmplat că ele au servit continentelor celor noi spre a-și aduce produsele și a ne concura pe piețele Europei. Aceste cauze generale nu contează pentru d-l Stoicescu. Lumea economică zice că una din cauzele depărtate ale crizei este, de pildă, tăerea istmului de Suez, iar d-l Stoicescu zice că pricina e d-l Catargiu. Alții zic că aburul aplicat navigațiunii este iarăși una din cauzele crizei; d-l Stoicescu desemnează pe d-l general Poenaru ca fiind cauza tuturilor relelor (aplauze). Nu, domnilor, cauza e generală și cred că nimeni în contra ei nu ne poate apăra. De treizeci de ani prețurile scad constant și nu numai prețurile grânelor dar și prețurile produselor manufacturate și ale minelor și cred că această scădere de prețuri nu va înceta.

D-l N. FLEVA: Criza așa dar nu e trecătoare.

D-l N. FILIPESCU: Am numai un mic amendament de adaos la această teorie generală. Este că pe lângă această cauză generală sunt și câteva cauze accidentale, cari în momentul de față au produs o scădere excepțional de mare asupra prețurilor. Aceste cauze sunt că unele țări sunt obligate să vândă cu pagubă, pentru motive ale lor interne. Au fost și câteva recolte excepțional de abundente. Acestea sunt cauze excepționale, cari nu pot fi persistente. Credința mea dar e că prețurile nu vor ajunge niciodată la înălțimea de odinioară.

D-l P. P. CARP, MINISTRUL DOMENIILOR: Ba o să ajungă.

D-l N. FILIPESCU: Ceeace cred eu este că dispărând cauzele accidentale, pe cari vi le arătaiu, o să avem o oarecare urcare de prețuri, fără ca vreodată să mai avem prețurile urcate de altădată.

Cred că munca agricolă va fi încă remuneratorie, când vom avea acea urcare de prețuri și totodată când vom îmbunătăți mijloacele noastre de cultură și vom schimba intrucâtva condițiunile producțiunii. Este mai ales unul din factorii producțiunii, care cere dela Cameră o deosebită sollicitudine și

care, după mine, dacă ar dispărea cu totul, în criza actuală, ar trebui să ne felicităm de criza momentană prin care trecem. Acesta este arendașul. Profitul, pe care până azi îl câștigă intermediarul, ar trebui fără neajuns să se împartă pe viitor numai proprietarului și țăranului. Acest intermediar nu este indispensabil. Criza actuală ne-a dovedit că persoane, doamne chiar, cari niciodată nu s'au ocupat de agricultură, au reușit, fiindu-le moșiile părăsite de arendași, să-și cultive proprietățile foarte bine. Astfel această dispariție a arendașilor e posibilă, este utilă, profiturile lor vor folosi și proprietarului și țăranului, căci se vor stabili raporturi mai umane între proprietari și țărani.

Pe lângă că este o anomalie ca într'o țară agricolă proprietarul să îmbrățișeze orice carieră, să se facă avocat, magistrat, medic, mamoș, ori spițer, numai agricultor să nu fie, dar este în interesul agriculturii și al bunelor raporturi între muncă și capital, ca proprietarul să se ocupe de agricultură și să-și exploateze singur moșiile fiind în relațiuni directe cu țăranul. Astăzi arendașul, care uneori a oferit pe o moșie prețuri exagerate, care se află între ciocan și nicovală, care e obligat să plătească proprietarului și nu poate face nimic concesie măcar de umanitate țăranului, arendașul care e trecător pe moșie și nu-i pasă să-i sleiască puterile de producțiune, arendașul care în genere e străin și nu-i pasă de țăranul român, nu poate face ceea ce ar sta în mâna proprietarului, care, oricât de crud ar fi, n'ar lăsa pe un om să moară de foame pentru 2—3 napoleoni, pe cari nu e nevoie să-i plătească altaia, ci reprezintă un sacrificiu, ce ușor îl va face, renunțând la o lojă la teatru, ori la curse.

Dar să revenim la chestiune.

Pentru d-l Stoicescu criza agricolă e o chestiune de portofoliu și își ia angajamentul că atunci când liberalii vor veni la putere prețurile vor fi rădicate.

D-l Stoicescu a mai creat și alte precedente, de cari va avea să se căiască partidul liberal când va veni la putere, acela de a face din calomnie un sistem de luptă.

D-sa a mai adus pe tapet afacerea Ioan Lahovari. Dar ce probă ați adus pentru a dovedi că d-l Ioan Lahovari, care și-a expus viața pentru țară, e mai puțin patriot ca d-voastră? Ați alergat din redacție în redacție prin Paris, doar veți putea avea vreo probă contra d-lui Lahovari și gata a da crezământ oricărui declasat al presei în contra unui ministru român.

Dar n'ați reușit. Dar deși d-voastră vă incumba sarcina de a face proba, noi v'am dovedit că sunt infamii toate cele spuse în contra d-lui Lahovari. Astăzi nici nu mai e gazetă, care să se mai coboare la asemenea calomnii și să mai exploateze această afacere atât de josnică; d-voastră ați avut însă acest curaj.

Nu mă mir dar, că ați adus aci în discuțiune și afacerea polițelor d-lui general Poenaru. Ați spus, că se cădea ca d-l general Poenaru să nu mai fie ministru de războiu, pentrucă a girat polițe, lucru pe care îl credeam permis după codul de comerț, și pentru că acela pentru care d-l general Poenaru și-a dat girul a dispărut, lucru de care d-sa suferă cel dintâi.

Dar ați zis că d-sa nu poate să rămână în capul ministerului de războiu, căci sunt persoane cari afirmă că polițele ar fi în adevăr iscălite de d-l general Poenaru și că aceste afirmațiuni ar fi în contradicere cu cele afirmate de d-l ministru de războiu. Intre afirmația unui general român și aceea a unor cămătari evrei, d-l Stoicescu nu stă la îndoială și dă crezământ jidanilor.

În alte țări, pe câtă vreme un om poartă epoleta, nu se pune la îndoială cuvântul lui; el este un om de onoare, el este un om nepătat, el este un brav, până la proba contrarie.

Sperăm că asemenea moravuri, cari onorează o țară, nu va izbuti să le schimbe onorabilul d. Stoicescu.

În alte țări este un ministru între toți care are o situațiune excepțională printre colegii săi, este ferit de acuzațiunile aruncate cu ușurință: acesta este ministrul de războiu.

Am văzut în Parlamentul francez miniștri de războiu incapabili, cari abia puteau bâlbâi câteva cuvinte la tribună, însă cărora le eră suficient ca să ceară încrederea cu o frază sforăitoare despre onoarea drapelului și necesitățile apărării naționale, pentru-a avea aprobarea tuturor și pentru a fi populari.

La noi din nenorocire, acei cari vorbesc de chestiunea națională au creat ministrului de războiu o situație excepțională, în sensul dezavantajos. Ministrul de războiu este ținta atacurilor lor. Sperăm că opinia publică va trata cum merită pe acei cari vor să introducă asemenea moravuri, pe acei cari n'au avut în viața lor cinstea de-a îmbrăcă uniforma militară și cari și-au făcut o specialitate și au acest singur curaj de-a arunca noroi pe uniforma generalilor ce șed pe acea bancă (aplauze).

Dela aceste obiceiuri ce practicați în luptele noastre interne să trecem la politica externă.

Să vedem dacă angajamentele pe cari le-ați luat în politica externă, dacă atitudinea d-voastră demagogică în afară vă apropie de putere, în înțelesul că venirea d-voastră la cârmă ar fi utilă intereselor românești. Să vedem dacă din contra nu v'ați depărtat de putere, cu toate cele 5 voturi dobândite în alegerile comunale.

Dar mai întâi să mă întorc puțin îndărăt pentru a cerceta cari sunt ideile ce în anii din urmă partidul liberal a afirmat cu privire la politica exterioară.

Acum 3—4 ani partidul liberal publica un manifest care conține aceste categorice declarațiuni, atât de categorice că unii din membrii partidului au refuzat să le iscăliască:

«Acei cari văd în progresarea conștientă a popoarelor din «Orient un obstacol al poftei lor de mărire teritorială...»

«Acei cari nu fac din libertatea popoarelor și din apărarea creștinătății ortodoxe decât arme de cucerire..... cu un «cuvânt *inamicii României.....*»

Și această politică, prin care Rusia eră arătată ca inamica României, s'a afirmat cu mai multă putere de șeful actual

al partidului liberal într'o publicațiune apărută sub iscălitura d-sale în «Revista Nouă», acum vre-o trei ani. D. Sturdza zice :

«Lupta Românilor din regat și afară din regat a fost, «este și va fi Alătura cu Occidentul cult în contra aspira-
«țiunilor cotropitoare ale Răsăritului încă incult....»

«Aceasta este politica românească, o alta nu există și nu
«poate exista».

Și nu au trecut trei ani de atunci și s'a dat pe față o altă politică absolut contrarie acesteia și d-l D. Sturdza în discursul d-sale de astă vară, la Orfeu, făcea următoarea importantă declarațiune :

«Dece ne temem de Rusia? Pentru că *așă merge zică-
toarea*, că Rusia mare și puternică vrea să meargă la Cons-
«tantinopole, vrea să meargă din țara, unde sunt opt luni
«de iarnă, în țara unde sunt opt luni de vară....»

«*Azi un pericol mai iminent decât acela ne amenință.*
«Atunci când cu războaiele ruso-turce ne-a ajutat mult,
«foarte mult pozițiunea noastră la gurile Dunării, unde sunt
«interese mari europene în joc, când Rușii făceau un pas
«înainte, toate puterile săriau și le țineau calea. *Dincoace*
«*însă, dinspre Ungaria, pericolul e mai mare și mai iminent.*»

Ei bine, să-mi permiteți să vă spun că, dacă pericolul ru-
sesc este o politică și dacă pericolul austro-maghiar este iar
o politică, combinarea amândurora nu mai este o politică de
loc, ori cel mult este o politică nesocotită și provocătoare în
contra tuturor, care numai politică națională nu poate fi.
Și această politică ați voi d-voastră s'o înfățișați ca inspi-
rată de interesele Românilor de peste munți?

Domnilor, permiteți-mi să cercetez care ar fi situația țării
și cea a Românilor din Ardeal, dacă partidul liberal ar fi la
putere.

Izolați în afară, căci am avea în contra noastră reaua
voință a celor două mari grupuri de puteri în care și Rusia
și Austria joacă roluri însemnate; am fi dezbinați înăuntru,
căci, în loc de a ne împărți în liberali și conservatori, am fi
divizați în patrioți și nemernici, după cuvintele d-lui Stur-

dza, și ca sigur reazăm al politicei naționale n'am avea decât politica d-voastră de manifestațiuni incoherente (aplauze).

Politică bogată în manifestațiuni, săracă în rezultate politice, care constă ca în zilele de sărbătoare să cânti *Deșteaptă-te, Române* pe peronul gărilor, să mânânci pe Unguri cu diferite sosuri după liste de bucate spiritual întocmite (ilaritate) și să plimbi steagul național la zile mari pe străzile Capitalei.

Ei bine, o asemenea politică cred că nu poate fi întru nimic folositoare Românilor de peste Carpați; o asemenea politică poate să ne înstrăineze simpatiele unor puteri cari voesc pacea și căroră turbulența noastră inutilă nu le convine; ea poate să inspire Românilor de peste munți iluziuni cari nu sunt în raport cu sacrificiile pe cari le facem, ea însă nu poate da nici un rezultat practic (aplauze).

Față cu această politică, care trebuie să fie atitudinea guvernului? După mine, atitudinea guvernului este foarte clară: guvernul trebuie să asigure exercițiul tuturor libertăților în limitele constituțiunei; atât, dar nimic mai mult.

Libertatea presei și-a întrunirilor permit în destul toate manifestațiunile în contra curentului de idei barbare ce există în Ungaria și care nu cadrează de loc cu ideile de generozitate, cu cari se onorează secolul nostru (aplauze prelungite). Atât trebuie să facă guvernul în această privință și mai mult ar fi o greșală.

Cred de altminteri că veți observa o nuanță între această politică și cea, care a fost urmată de guvernul național-liberal. Căci acest partid nu s'a mulțumit să aplice legile existente, ci guvernul liberal a zis: sunt dezarmat față cu aceste manifestațiuni ce au de obiect politica externă și atunci a intrat pe calea restrângerii libertăților noastre, pe o serie de legi inspirate din afară și a început cu legea care a luat de la jurați procesele pentru ofensele aduse suveranilor străini și le-a dat tribunalelor. Apoi a făcut legea expulzărilor. Ei bine, ași dori ca guvernul actual să declare că nici o dată nu va intra pe această cale, ași dori ca guvernul să spună, ca să

se știe și în țară și în afară din țară, că are să se respecte cu sfințenie toate libertățile noastre.

Ași dori să se știe că se va asigura exercițiul libertăților noastre constituționale *fără restricție* (aceasta să se știe în afară), *fără depășire*, aceasta să se știe înăuntru; zic *fără depășire*, fiindcă orice manifestațiune care iese din limita legilor, cum sunt manifestațiunile pe străzi, nu se pot face de cât cu îngăduirea guvernului și prin urmare pe răspunderea lui. Când sunt atâtea mijloace de a se manifesta toate opiniunile, manifestațiunile făcute afară din cadrul legii sunt atât de inutile, în cât cred că guvernul trebuie să fie în această privință foarte circumspect (aplauze).

Guvernul nu trebuie să uite că, atunci când autoriză manifestațiuni pe stradă, el poate fi făcut răspunzător de actele a cine știe ce energumen, sau a cine știe ce agent provocator, poate chiar străin, care va voi să încalice pe statuia lui Mihai Viteazul (ilaritate) și să împingă mulțimea la un act nesocotit. Și dacă consecințele unor asemenea acte atât de inutile cauzei Românilor din Ardeal ar fi o știrbire a autorității guvernului nostru în afară, dacă am avea să suferim vreo umilință, atunci vom trage noi la răspundere pe guvern în numele chestiunii naționale, al cărei reazăm cel mai puternic este autoritatea în afară a regatului român independent (aplauze).

Aceasta este atitudinea care îmi pare că se impune guvernului, față cu manifestațiunile ce se repetă sistematic în țară.

Dar în afară ce este atunci de făcut?

Aceasta nu ne-a spus-o d. Stoicescu. D-sa a spus numai că Kalnoky n'a vorbit după placul d-sale; aceasta este incontestabil și aci mă asociez cu cea ce a spus d-sa în această apreciere.

D-sa a mai reprodus aprecierile simpatice ale unor ziare, cari ne susțin în chestiunea națională. Mă unesc și eu în această privință cu d. Stoicescu în exprimarea recunoștinței noastre acestor apărători ai cauzei naționale.

Aceasta însă nu ne dă o soluțiune.

Ceeace ași voi, este să eșim din faza nebuloasă a sentimentalismului și a protestațiunilor de patriotism. Noi nu avem nevoie de a face asemenea protestațiuni; poate că alții simt nevoie de a face asemenea profesii de credință. Aci în parlament se cade să ne dați soluțiuni precise, dacă nu pentru rezolvirea cestiunii, care nu comportă o soluțiune imediată, cel puțin pentru ce este de făcut în această cestiune.

Ce soluțiuni ați adus până astăzi?

D. Sturdza, ce-i drept, anul trecut la Senat a venit cu o formulă, care avea aparența unei soluțiuni.

D-sa a zis: nu vreau să intervin; recunosc că intervențiunea este imposibilă; dar guvernul să facă pe samsarul cinstit.

Ași voi să știu, dacă politica preconizată anul trecut de d-sa mai este politica de azi a partidului liberal?

Mi se pare că o asemenea pretențiune este greu de susținut.

În adevăr, domnilor, un samsar este un mandatar; acest mandatar lucrează cu învoirea acelor care doresc să ajungă la o înțelegere.

Ei bine, mandatul ce singur și-a arogat d. Sturdza i-a fost retras de ambele părți. Românii din Transilvania nu voesc să auză de concesiunile d-lui Sturdza, de renunțarea la autonomia Transilvaniei; chiar în această privință s'a încins o luptă între cei ce voesc să renunțe la autonomie și cei cari nu voesc.

Și aci permiteți-mi să deschid o paranteză.

Cei cari în Ardeal între altele voesc să renunțe la autonomia Transilvaniei, cei cari sunt desemnați sub numele de *moderați*, sunt înfățișați ca partizani ai noștri, când tocmai se pare că se apropie de politica d-lui Sturdza. Ei bine, țin să declar că nu avem nici un partid, nu vrem să avem nici un partizan în Ardeal. Românii de dincolo să-și croiască singuri politica cum vor și toți ne sunt deopotrivă simpatiei.

Dar chestiunea renunțării la autonomia Transilvaniei a fost aspru criticată chiar de unii membri ai partidului liberal.

Iată ce zicea acum un an colegul nostru d. Delavrancea:

«Numai un mizerabil poate declara astăzi de pe banca «ministerială a României că nu toate aspirațiunile celor de «dincolo sunt legitime. Acest cutezător inconștient sau tră- «dător....».

Noi niciodată nu am încercat să indicăm Românilor de dincolo programul ce ei trebuie să urmeze; d. Sturdza este acela care a precizat concesiunile de făcut.

Prin urmare, calificațiunile d-voastră atât de grațioase le respingem și nu voesc să spun, dar d-voastră pricepeți cui ele se adresează (aplauze).

Dar, fiindcă vorbesc de aceste manopere ale partidului liberal, vroesc să mai adaog două vorbe. S'a vorbit de amestecul nostru în afacerile de dincolo. Țin să precizați cari sunt acei emisari ai noștri, la cari faceți aluzie. Ați vorbit de d. Lupulescu. Pe d. Lupulescu l-am cunoscut la ligă, unde eră și unde nu l-am introdus noi. D. Lupulescu poate face politică pe socoteala sa, nu are însă calitate de a ne angaja pe noi. Ați mai vorbit de mergerea d-lui Virgil Arion în Transilvania. Să-mi fie permis a face în această privință o indiscreție, astăzi când d. Arion nu mai e funcționar.

D. Virgil Arion, tânăr plin de patriotism, a mers fără știrea d-lui ministru al cultelor în Transilvania. Și a fost destul ca el să treacă granița, pentru ca să-l acuzați de trădare și să spuneți c'a avut o misiune nemărturisită. D. Arion fiind funcționar a trebuit să îndure tortura de a fi taxat de trădător. Azi în fine când nu mai e funcționar, îmi este permis să vă spui că vă propun să facem judecător pe d. Rațiu sau pe părintele Lucaciu despre patriotismul d-lui V. Arion și ei să hotărască dacă a fost trădător sau nu.

Dar să reiau șirul argumentațiunei mele.

Românii de dincolo n'au primit samsarlâcul d-voastră, în condițiunile în cari l-ați propus. Pe de altă parte contele Kalnoky v'a refuzat bunele oficii ale d-lui Sturdza cu o asprime de limbagiu pe care eu ca Român o regret, dar tot odată mă bucur că guvernul nostru, neinspirându-se de la politica d-lui Sturdza, nu s'a expus la neajunsul ca umilitoarele cū-

vinte ale contelui Kalnoky să se adreseze țării în persoana unuia din miniștrii săi (aplauze). Ei bine, după refuzul contelui Kalnoky, după refuzul Românilor transilvăneni, ce-i mai rămânea samsarului cinstit de făcut? A fost concediat fără multă vorbă.

Prin urmare politica preconizată acum un an de d. Sturdza a dat un faliment cumplit. Iar d. Stoicescu n'a venit să ne prezinte altă formulă în locul *samsarului cinstit*.

Dar totuși care trebuie să fie acțiunea noastră în afară? Sunt între noi, fie în majoritate, fie în minoritate, persoane cari susțin că guvernul trebuie să susție mișcarea pe sub mână și s'o dezaprobe pe față. Mărturisesc că pe mine unul nu mă seduce această politică de duplicitate, care nu poate înșelă pe nimeni.

Eu cred că sunt unele aspirațiuni ale noastre, cari pot fi înfățișate ca france, leale și cinstite revendicațiuni.

Cred că diplomația noastră trebuie să arate și să fie neobosită a arătă pericolele ce pot rezultă din cauza politice de opresiune pe care șovinistii unguri o exercită peste munți.

Și cred că acest pericol pentru liniștea Europei este bine să-l arătăm la orice ocazie, e bine să-l indicăm aci în Parlament.

Trebuie să arătăm aceasta cu toată autoritatea de care se bucură statul nostru. Și fiindcă suntem la discuțiunea mesagiului, permiteți-mi să citesc o parte dintr'un mesagiu pe care regele Victor Emanuel îl citiă la 10 ianuarie 1859 în Parlamentul piemontez.

D-1 MINISTRU DE EXTERNE: Două luni înainte de declarațiunea de războiu.

D-1 N. FILIPESCU: Rog pe d-1 ministru să nu mă întrerupă. De altminteri nu fac o asemănare între aribele situațiuni.

«Țara noastră — zice regele Italiei — mică prin teritoriu, «a devenit influentă în Europa, fiindcă este mare prin ideile, «pe cari le reprezintă, prin simpatiile pe cari le inspiră... «Această situație nu e fără pericol, căci nu putem fi nesimțitori strigătului de durere, care se ridică din toate părțile «Italiei».

Lăsând la o parte provocațiunea finală, pe care foarte bine o relevă d. ministru de externe, când zicea că a precedat declarațiunea de războiu, căci — venind după întrevederea dela Plombières și după apostrofa împăratului Napoleon ambasadorului Austriei, — a dezlănțuit războiul Italiei, lăsând zic la o parte această provocațiune și protestând în contra oricărui gând de irendentism, putem spune și noi (și măcar una din puterile triplei alianțe ne va pricepe) că țara noastră, mică prin teritoriu, a devenit influentă prin ideile pe cari le reprezintă, prin simpatiile pe cari le-a câștigat, dar mai ales prin pozițiunea ei geografică, care ne dă cheia chestiunii Orientului și face să reșeadă în mâinile noastre pacea Europei (aplauze prelungite).

Ei bine, domnilor, ași vrea ca inspirându-ne dela această situațiune privilegiată, ași vrea ca, cu autoritatea pe care pozițiunea noastră ne-o dă, să arătăm pericolul ce este dincolo de munți, pentru pacea Europei, din cauza politicei șoviniștilor maghiari.

Guvernul ne-a adus în mesagiu asigurări de pace. Sunt mulțumit cu această declarațiune a guvernului, care este mai în măsură decât noi să cunoască situațiunea Europei.

Dar, ceea ce putem ști și noi, Parlamentul, este că aci în acest colț al Orientului este un punct negru pe orizontul politic.

Este un punct negru, care ar depinde de puțină bunăvoință, de o suflare de umanitate, ca să se risipiască și care se poate schimba în furtuni.

Ași dorî ca acest pericol să fie semnalat în toate zilele, ași dorî ca diplomațiunea noastră să fie neobosită a arăta acest pericol nu prin note oficiale, nu prin ultimaturi, dar prin mulțimea de mijloace de convingere ce sunt la îndemâna unei diplomații abile (aplauze prelungite).

Nu cer, domnilor, guvernului vreo explicațiune.

Prin faptul că am încredere în el, este evident că înainte de toate am încredere în patriotismul lui. Nu cer guvernului o soluțiune imediată, fiindcă o asemenea cestiune nu comportă o soluțiune imediată și am văzut împărății mari, cari

așteaptă zecimi de ani realizarea aspirațiilor lor, ferindu-se a le compromite printr'o întreprindere hazardată.

Nu cer o soluțiune, cer numai ca pentru ziua soluțiunei să fim gata (aplauze).

Mă explic. Dacă politica de opresiune de dincolo va continua, dacă situațiunea peste munți se va încorda până unde poate nu ne așteptăm azi, atunci ținta noastră nu poate fi alta decât să ne pregătim să ne asigurăm prietenii pentru ca, de pildă, în cazul întrunirii unui congres european (și nu printr'o politică de agresiune, ci prin simpatiile și legăturile, cu cari putem interesă Europa la cauza Românilor de dincolo) să putem veni în ajutorul lor.

Să putem face în această privință ceea ce a făcut Cayour, trăsând Austria prin introducerea cestiunei Italiei în congresul dela Paris (aplauze).

Să putem face ceea ce Israeliții au obținut la congresul din Berlin, când au obținut un amestec în afacerile noastre în folosul Evreilor ce se pretind că sunt asupriți și cari nu umple pușcăriile noastre ca Românii de peste munți și cari prosperează, se îmbogățesc și se înmulțesc la noi în țară (aplauze).

Acest lucru, din care exclud orice idee de iredentism, ar trebui să fie ținta îndepărtată la care să ne gândim.

Încă odată, spun că am deplină încredere în guvern și nu-i cer explicațiuni:

Explicațiunile cari m'ar satisface mai mult, ar fi tocmai acelea pe cari le-ași blama mai cu putere (aplauze).

Această cestiune, fără dealtminteri să fie altă asemănare, este dintre acelea despre cari Gambetta zicea:

Il faut y penser toujours, il ne faut en parler jamais (aplauze prelungite).

VIII.

MANIFESTAȚIA STUDENȚEASCĂ DIN 14 SEPTEMBRE 1894

În ședința Camerei dela 10 februarie 1895 d-l Ionel Grădișteanu își dezvoltă interpelarea, anunțată cu câteva săptămâni mai înainte, asupra încăerării întâmplată în seara de 14 septembrie 1894 între studenți și poliție, cu prilejul manifestației dela statuia lui Mihaiu Viteazul.

D-sa povestește mai întâi faptele: Studenții universitari au luat de câțiva ani obiceiul, de a ține odată pe an câte un congres, la care iau parte și studenții români de peste hotare. Până în anul acesta veniau studenți numai din Transilvania și Ungaria; de data asta veniră pentru întâia oară și studenți din Bucovina. Congresul se ținut la Constanța, unde oaspeții sunt strălucit primiți și găzduiți de Primărie. După terminarea congresului, studenții hotărăsc să se întoarcă cu toții în București, unde aveau să depună o coroană la statuia lui Mihaiu Viteazul. Pe drum însă, la stația Fundulea, în mijlocul Bărăganului, trenul se oprește, sub motiv că mașina e stricată și congresiștii sunt ținuți pe loc aproape 4 ore. Ajunși în București, o pornesc spre bulevard. Aici însă lumina electrică e stinsă, iar în jurul statuiei e așezată poliția și jandarmii, din care pricină se stârnește o încăerare, în care mulți studenți și polițiști sunt răniți.

Interpelatorul invinuește guvernul de această tristă întâmplare, «deși — adaugă d-sa — când este vorba de răspundere, nu mai găsim pe nimeni răspunzător. Căci oridecâte ori întreb: cine a condus toate lucrurile acestea, fiecare se spală pe mâini, singur primarul spune că el a stins lămpile. Este un merit din partea d-sale, căci cel puțin are curajul faptelor sale.» Guvernul e însă vinovat, căci — după spusa contelui Kalnoky — ministrul de externe al României a făgăduit că nu va mai îngădui nici o manifestație de simpatie pentru Români de dincolo. Guvernul și-a ținut cuvântul — spune oratorul —; aceasta însă constituie o umilintă față de străini.

După d-l Ionel Grădișteanu, ia cuvântul d-l Tache Ionescu, ministrul cultelor și instrucțiunii, spre a răspunde interpelatorului. D-sa. spune că manifestația aceasta a avut dedesubturi politice: ea a fost pusă la cale spre a creă incurcătură guvernului. Guvernul era deci în dreptul său să interzică manifestația. D-sa dă ca exemplu Franța, unde manifestațiile naționaliste pe piața Concordiei, în fața statuiei orașului Strassburg, manifestații, cari ar fi socotite peste hotare ca iredentiste, sunt interzise. D-l ministru al instrucțiunii atacă partidul liberal, care face o nenorocită școală politică tineretului acestei țări, căutând să exploatze simțimăntele cele mai curate ale acestei tinerimi.

Spre a răspunde acestor din urmă invinuiți, aruncate partidului liberal, d-l Barbu Delavrancea ia cuvântul după d-l Tache Ionescu. D-sa spune, că altele sunt mijloacele de a conrupe tinerimea curată și fără experiență. «Dacă ași fi știut, ași fi venit cu un dosar întreg, pentru a dovedi cine și unde sunt conrupătorii.»

Acești conrupători — zice d-sa — sunt bărbații politici, cari n'au în viața lor niciun crez și niciun ideal și cari nu urmăresc altceva decât mulțumirea intereselor lor materiale sau a deșertăciunii lor.

«Toți acei, cari n'au dovedit, că nu din interesele lor personale, au trecut dintr'o parte într'alta, toți aceia sunt factorii imoralității politice din România».

După d-l Delavrancea, ia cuvântul d-l Nicolae Filipescu, care, ca primar al Capitalei, era direct amestecat în această chestiune. D-sa rostește cu acest prilej o cuvântare concisă, în care restabilește adevărul asupra faptelor petrecute și termină c'o declarație sinceră și bărbătească, plină de un adânc patriotism, dar în același timp și de înaltul simț al răspunderii, care călăuzește pe orice om de stat.

DISCURS ROSTIT ÎN CAMERA DEPUTAȚILOR LA 10 FEBRUARIE 1894

Domnilor Deputați,

Ați auzit cu câtă pricepere d-l Delavrancea v'a vorbit despre variațiunea în principiile politice. Mă unesc și eu absolut cu d-sa, spre a biciui pe toți aceia cari, precum a zis d-sa, trec dela partid la partid, dela drapel la drapel, și, voiu adăoga, dela gazetă la gazetă (aplauze).

Fac o rezervă însă. Sunt schimbări de opinii, cu deosebire onorabile. Așa, ași putea cită dizidența de sub Ion

Brătianu. Nu putem decât să onorăm, și cred că D. Delavrancea nu mă va contrazice, pe toți aceia dintre colegii d-sale, precum D. Fleva și ceilalți dizidenți, cari au rupt cu guvernul d-lui Brătianu la apogeul puterii sale, și abnegațiunea și bărbăția lor au contribuit la răsturnarea aceluia regim (aplauze).

Și tocmai pe când se făcea această glorioasă dizidență, alții părăsiau opozițiunea pentru a trece în tabăra guvernamentală.

D-l B. ȘTEFĂNESCU DELAVRANCEA : Cari sunt aceia ?

D-l N. FILIPESCU : Nu fac nici o aluziune. D. Delavrancea ne-a mai făcut și un curs de morală că, partidul liberal va ști să tragă foloase din sfaturile d-sale.

D-l B. ȘTEFĂNESCU DELAVRANCEA : D-voastră n'o să trageți foloase ?

D-l N. FILIPESCU : Nu, fiindcă partidul conservator nu are să primiască sfaturi dela un partid care a căzut în noroiu în 1888, prăbușindu-se sub acuzațiunile cele mai dezonorante pentru el, ce i-au fost aduse de oameni ce joacă azi un rol de frunte în partidul liberal (aplauze).

Partidul liberal ne va putea da sfaturi când se va fi purificat, ceeace putem nădăjdui că se va întâmpla, astăzi când un moralist apare în sânul său. Astfel partidul liberal, venind la putere, va avea și un Socrate colectivist, dacă aceste cuvinte se pot împărechia (aplauze).

Permiteți-mi acum, domnilor, să trec la chestiune.

D-l Delavrancea a zis că d. ministru al instrucțiunii publice nu a răspuns la chestiune și că, în loc de a se ocupa de studenți, a vorbit de partidul național liberal.

Eu unul nu afirm, dar permiteți-mi să bănuiesc că oarecare legătură a trebuit să fie între studenți și opoziție și zic, nu afirm, căci este firesc ca partidul liberal tăgăduind participarea sa la incidentele dela 14 septembrie să fi ascuns tot ce-l putea implica în acele evenimente. Dar sunt oarecari indicii de amestecul partidului liberal.

Eu afirm că am văzut — și nu veți contesta aceasta — că au fost membri ai partidului liberal, cari au făcut parte din cortegiu.

Nu veți tăgădui că la clubul liberal s'a aplaudat când treceau studenții, fie când mergeau la gară, fie când se întorceau. Dar d-voastră ziceți : arătați-ne o persoană, un agent.

D-le Delavrancea, mi se pare că nu mă înșel când zic că d-l Cezar Ionescu, care a fost arestat și dat judecăței, cumula situațiunea de student și aceea de ziarist.

D-l B. ȘTEFĂNESCU-DELAVRANCEA : Te înșeli.

D-l N. FILIPESCU : V'am întrebat, n'am afirmat. Totuși însă mi se pare că acel domn este redactor la «Românul».

D-l B. ȘTEFĂNESCU DELAVRANCEA : Apoi «Românul» este organ național-liberal ?

D-l N. FILIPESCU : Până acum credeam că da.

D-l B. ȘTEFĂNESCU DELAVRANCEA : Liberal-democrat da, dar liberal-național, nu.

D-l GENERAL G. MANU : «Românul» nu mai este ziar național-liberal ?

Aștept să văd ce va zice «Românul», care este cel mai vechiu organ liberal.

D-l N. FILIPESCU : Dar pentruca d-l Delavrancea să nu mă acuze și pe mine că vreau să ocolesc chestiunea, voi intra imediat în cercetarea incidentelor dela 14 septembrie, și voi începe prin a lămuri mai întâi acțiunea stingerei lămpilor de pe bulevard, pentru care am fost pus personal în cauză.

În cursul discuțiunei Adresei s'a întrebat, cu oarecare naivitate, cine a stins lămpile de pe bulevard ? Zic, cu naivitate, căci știut este că nimeni afară de mine nu le putea stinge, doar numai dacă ași zice că lămpile s'au stins singure, ceeace se întâmplă, din nenorocire, prea des. Nu am voit însă să alerg la un asemenea subterfugiu și am declarat că le-am stins eu.

Iată acum și explicația lucrului. D. Grădișteanu spune că primăria nu are nici un amestec în ceeace privește ordinea

publică. D-sa nesocotește, zicând aceasta, art. precis din legea comunală, care zice că : «primarul are paza ordinii și supra-veghierea poliției».

Călăuzit de acest articol al legii comunale....

D-l N. FLEVA : Este un alt articol, care zice că aceasta este de competența administrațiunii, în Capitală și în câteva orașe mari.

D-l N. FILIPESCU : Mă ertați, d-le Fleva, articolul pe care îl invocați eră în legea veche, astăzi acest articol a fost șters. Vă rog să cercetați, și veți vedea că am dreptate.

Ei bine, domnilor, având sarcina ordinii publice m'am preocupat de cele ce se petreceau și am știut că în seara de 14 septembrie eră să fie oarecare dezordine la statuia lui Mihai Viteazul.

Știind aceasta, m'am preocupat mai mult de cei cari nu făceau parte dintre manifestați, de simpli curioși, cari, în genere, fără voia lor sunt luați în manifestație, decât m'am îngrijit de manifestații, cari, dacă vor cu orice preț să-și spargă capul, liberi sunt să și-l spargă ; m'am îngrijit însă mai mult de oamenii pașnici, femeii și copiii, cari puteau fi surprinși de manifestație și de aceea tuturor acelora ce aveau să treacă pe bulevard, am voit să le arăt printr'un semn exterior ca să-și caute drumul pe aiurea.

Și, în adevăr, eu, care eram față, pot afirma că până în momentul sosirii manifestației bulevardul eră gol, trăsurile nu mai treceau pe acolo, din cauza întunecului.

La teatru, când publicul nu vrea să părăsiască sala, se sting lămpile. Același lucru l-am făcut, când am stins gazul ; am voit să arăt că, cu toate că se afișase un program bogat, eră să fie *relâche* în acea seară la statuia lui Mihai Viteazul (aplauze).

O VOCE : Spirit pe socoteala lui Mihai Viteazul.

D-l I. RĂDULESCU : Și a manifestațiilor.

D-l N. FILIPESCU : Trec acum la celelalte incidente din seara de 14 septembrie. D-l Grădișteanu zicea că nu s'a luat nici o măsură de a se împedica manifestațiunea. Eroare ! Mai

întâi eră ordonanța prefectului de poliție. In alte țări este suficientă o ordonanță pentru a împedica o manifestație : ordonanța în sine e un act de execuțiune și se credea că, față cu tinerimea universitară, nu eră nevoie de a se recurge la alte mijloace.

D-I I. GRĂDIȘTEANU : Se spunea de agenții poliției că nu se aplică ordonanța.

D-I N. FILIPESCU : Acesta este un simplu cancan, care s'a raportat d-lui Grădișteanu, care în ziua de 14 septembrie nici nu eră în București.

Dar este inexact că nu s'a luat nicio măsură polițienească. Manifestațiunea a pornit la gară. Pot să vă dovedesc că la gară eră poliție, că la gară un cordon de sergenți a vrut să opriască pe manifestanți să treacă pe peron, aceasta în interesul chiar al propriei lor siguranțe. Iată primul act de agresiune, care a fost săvârșit de manifestanți, cari, cu toată ordonanța, cu împotrivirea poliției, au rupt rândurile sergenților și-au ocupat întreaga gară.

S'au întors manifestanții liberi iarăși până-la statuia lui Mihaiu Viteazul. Aci se știa că cortegiul eră să se opriască, eră să staționeze poate mai multă vreme, și de aceea s'au postat vre-o 30 de sergenți și jandarmi, ca să invite publicul să se împrăștie.

Aceasta a fost singura măsură luată, și cred că nu aveți să ziceți că a fost prea aspră.

Cum că așa s'au petrecut lucrurile și că în contra acestei blânde măsuri au pornit violențe din partea manifestanților, am să o dovedesc cu însăși afirmațiunile presei d-voastră. Vă rog dar să nu mă credeți pe cuvânt, ci să credeți ziarele d-voastră, ziare, cari se recomandă bunei voințe a opozițiunei prin titluri pompoase de tot felul : «Naționalul» : «*Studentii măcelăriți*» ; «Românul» cu «*Mișelia de ieri seară*» ; «Adevărul» cu «*Barbariile de astă noapte*».

D-I B. ȘTEFĂNESCU DELAVRANCEA : Ziarele acestea d-voastră nu vi se recomandă ?

D-l N. FILIPESCU: Voiu adăoga dar și «Voința națională», care cred că nu ni se recomandă nici într'un fel.

La toate aceste ziare se vede hotărârea de-a învinovăți pe guvern, însă, fiindcă scriau chiar pe când se petreceau evenimintele, ele nu s'au putut sfătui pentru a da toate aceeși versiune și din contrazicerile lor, din mărturisirile lor stângace, veți vedea reeșind adevărul.

Ia ascultați pe «Naționalul»:

«Studentii merseră până la statuia lui Mihaiu, unde, spre marea lor mirare, o găsiră înconjurată cu un cordon de jandarmi.... Se înțelege că entuziasmul studenților eră mare, el a făcut ca acel cordon de jandarmi să fie înlăturat, iar coroana și drapelele să fie depuse la statuie».

Cred că prețuiți frumusețea acestui eufemism: «entuziasmul a făcut ca cordonul să fie înlăturat». Când un inspector de poliție zice mulțimei: circulați, d-lor, acel inspector măcelărește pe studenți, el răspândește teroarea în Capitală, ziarele opozițiunii anunță cu litere mari: *Capitala e în stare de asediu*; iar dacă manifestanții rup cu violență rândurile sergenților, studenții cuceresc statuia; atunci entuziasmul a suflat și, suflând entuziasmul, s'au rupt îndată rândurile sergenților.

Ziarul «Românul» n'are aceeași dibăcie în învârtirea condeiului și spune lucrurile mai verde. Iată ce scrie redactorul «Românului», care eră martor ocular:

«Eram în primele rânduri; când ne-am apropiat de statuie, ne-am izbit de un cordon de sergenți, în fruntea căroră se afla inspectorul Dristorian.

— «Circulați, d-lor, circulați, ne spune d-l inspector.

«*Avizul său însă era de prisos și venit la timp rău*, căci primele rânduri, împinse de celelalte dela spăte, nu putură să se opriască curentului și, rupând cordoanele sergenților, *cuceriră statuia*, de unde se rostiră discursuri».

Provocațiunea de unde a venit, d-le Delavrancea?

D-l B. ȘTEFĂNESCU DELAVRANCEA: Dela poliție.

D-I N. FILIPESCU : Dacă și după aceste probe susțineți că tot poliția a provocat, orice discuțiune devine inutilă.

D-I B. ȘTEFĂNESCU DELAVRANCEA : Cine a stins lămpile ? Și cine a stricat mașina dela drumul de fer ?

D-I N. FILIPESCU : S'au dat toate explicațiunile în această privință ; acum voiesc să vă dovedesc cu ziarele opozițiunei, cum s'au petrecut lucrurile la statuia lui Mihaiu Viteazul.

Iată ce scrie «Adevărul» :

«Dar mulțimea eră atât de imensă, încât numai decât i-a pus pe goană, *azvârlindu-le cu nisip în față. Mai mulți sergenți au fost prinși și li s'au luat tesacele și chipiurile. Un sergent a fost grav rănit.*

Sergenții izgoniți din parc au fost urmăriți de o mulțime de vreo sută de oameni».

Iată ce mai scrie un ziar din opoziție.

«Cele dintâi lovituri de pietre și de bastoane le-a primit căpitanul, care a căzut jos grav rănit. Atunci a intrat panica în soldați, cari au luat-o la fugă.

«Lumea i-a urmărit până în pasagiul Caragheorghevici.

«A produs un mare și ridicol efect fuga dezordonată a sergenților din fața pietrelor. Este interesant acum să se știe cum explică poliția fuga aceasta... rușinoasă dar sănătoasă».

Probabil se va susține și aci că tot poliția a atacat. De ce nu, când poliția este urmărită, tot ea provoacă.

D-I B. ȘTEFĂNESCU DELAVRANCEA : Dacă d-voastră n'ați văzut și provocatori fugind, ceea ce întrebați nu mă surprinde.

D-I N. FILIPESCU : Eu, d-lor, n'am văzut nimic și nu vreau să știu decât ceea ce se spune chiar de jurnalele d-voastră.

D-I B. ȘTEFĂNESCU DELAVRANCEA : Dar de baricade nu zice nimic ?

D-I N. FILIPESCU : N'am văzut nici o baricadă și vă rog să nu întrerupeți citirea ziarelor d-voastră, cari sunt foarte interesante.

Iată ce mai găsește în ziarul «Adevărul» :

«Sosiți în fugă, în pasagiul Caragheorghevici, sergenții și jandarmii au oprit intrarea în pasagiu. *Lumea caută să-i*

goniască și de aci, azvârlind cu pietre asupra porței de sticlă și sfărâmând toate geamurile. Un glonț de revolver tras în mulțime găurește un geam dela restaurantul Băncii Naționale. O cărămidă sparge un alt geam al aceluiași restaurant.

Cu pietre și cu bastoane ceata a gonit în sfârșit din pasagiu pe sergenți, cari s'au refugiat în curtea poliției. Mulțimea a intrat apoi în pasagiu spargând felinarele, sfărâmând mesele, precum și câteva scaune (aplauze).

La miezul nopții manifestanții pleacă dela Mihaiu Vi-teazul și în sunetul muzicii parcurg bulevardul și calea Victoriei. În dreptul poliției vreo câțiva agenți provocatori caută să între cu sila în curtea poliției, iar mulțimea, care se îndreptă spre otel Gabroveni, în strada Covaci, prin Lipscani, a început să huiduiască poliția.

Iată cum «Naționalul» confirmă cele întâmplate în fața poliției :

«Însă aflând pe drum că cordonul respins dela statuie arestate câteva dintre studenți, toți apucară spre poliție să vadă ce s'a întâmplat.

«Ajungând la poarta poliției, vreo câțiva studenți somară pe jândarmi să le dea drumul înăuntru ca să se încredințeze dacă e vreun coleg de ai lor arestat».

D-l Grădișteanu s'a plâns că nu s'au făcut somațiunile. D-sa se înșală. Somațiunile s'au făcut, însă ele s'au făcut de manifestanți.

Cred că după cele ce v'am citit, nu se mai poate tăgădui că poliția a procedat cu o extremă blândețe.

Manifestațiunea în sine putea fi oprită ca orice manifestație, făcută într'un loc deschis. Acest lucru nu se poate tăgădui și, dacă s'ar tăgădui, ași aduce ordonanțele poliției din timpul partidului liberal, cari împedicau asemenea manifestațiuni pe stradă.

Rămăsese dar o simplă cestiune de deslușit : în ce mod s'a împedicat manifestațiunea. Această simplă cestiune de procedură am lămurit-o, cred, în destul, și nu se poate tă-

gădui, după dovezile ce am adus, că s'a procedat de poliție cu o extremă moderațiune și că provocațiunea a pornit numai dela manifestați.

Dar se mai poate zice altceva și aceasta a spus-o d-l Grădișteanu: era bine, era folositor să se împedice manifestațiunea ?

D-l ministru al instrucțiunii publice a răspuns pēntruce, mai ales din punctul de vedere internațional, era necesar să se împedice manifestațiunea. Eu voi spune pēntruce, din punctul de vedere special al chestiunei naționale, după părerea mea, guvernul a făcut foarte bine de-a împedecat-o...

D-l I. GRĂDIȘTEANU: Cer cuvântul în chestiune personală.

D-l N. FILIPESCU: Evident, chestiunea națională e chestiunea personală a d-lui Grădișteanu (ilaritate).

Eu, domnilor, am spus-o deja, cred că în această chestiune manifestările nu sunt de folos și sunt chiar vătămătoare, când ies din cadrul Constituțiunei: cred că terenul cel mai solid ce putem avea toți, pentru guvern, față cu puterile străine, și pentru cei dintre noi cari sprijină mișcarea națională, este să rămânem în cadrul Constituțiunei.

Ei bine, vă întreb, constituțională era manifestarea dela 14 septembrie? Pe lângă că manifestația se făcea sub cerul liber, mai participau la dânsa și studenți cari nu erau cetățeni români. Evident că Românii de dincolo sunt frați de sânge cu noi, de inimă, suntem același popor, dar este încă o nefericită întâmplare care ne impune sarcina să îndeplinim acea formalitate pe care o săvârșim zilnic, ca să votăm la acea tribună, pentruca Românii de dincolo să scape de despotismul maghiar și să se poată bucura de drepturile politice ce le conferă cetățenia română.

În asemenea condițiuni se pregătia manifestația dela 14 septembrie. Se mai lipiseră pe ziduri și proclamațiuni îndreptate în contra Ungurilor și în asemenea împrejurări se pornește manifestația la statuea lui Mihaiu Viteazul. Manifestația deci nu se va tăgădui că avea un caracter special.

Se poate serios susține că, în asemenea împrejurări, studenții din Transilvania nu voiau decât să afirme unitatea culturală dintre toți Români? Aceasta o puteau face fie la statua lui Lazăr, fie la statua lui Eliade.

Evident că o manifestație făcută în asemenea condițiuni de studenții supuși unguri, la statua lui Mihaiu Viteazul, putea fi interpretată, dacă nu de noi, dar de Unguri, ca o mișcare iredentistă.

De aci erau să rezulte două rele pentru mișcarea națională : cel dintâi rău era, dacă nu împedicam pe tinerii transilvăneni să ia parte la manifestație, că ar fi fost expuși la multe neajunsuri în școlile din Ungaria. Apoi era să mai fie un rău că se putea da mișcării un caracter iredentist, care, după spusele d-voastră, nu poate decât să aducă vătămare chestiei naționale.

Iată ținta la care tindea manifestația și pe care ar fi atins-o, dacă nu s'ar fi oprit (aplauze).

Credeți că aceasta putea să folosiască chestiunii naționale? Nu, domnilor! Dar mai e ceva.

Printre manifestați erau nu numai Români din Ungaria, dar erau și Români din Bucovina. Serviau aceștia cauza națională?

Dar oare aceasta nu era chiar în contrazicere cu politica însăși a comitetului național de peste munți?

Români din Transilvania spun că ceea ce ei cer nu este alipirea lor de România liberă, dar numai folosința drepturilor lor, recunoscute de lege, și tratamente mai dulci, cum de pildă tratamentele Românilor supuși Austriei, adică Bucovinenii.

Aceasta a și voit să spună comitetul național de dincolo, când a mers cu memorandumul la Împăratul Austriei, pentru a se plânge în contra Regelui Ungariei, când au mers la Viena pentru a reclama în contra Pestei.

Și credeți că era în folosul cauzei naționale ca să luați pe studenții bucovineni și să-i asociați la manifestația studenților din Ungaria la statua lui Mihaiu Viteazul?

Dar d-l Grădişteanu a mai zis că guvernul s'a plecat Ungurilor ca să le complacă ; v'ați plecat poruncilor străinilor, a zis d-l Grădişteanu, fiindcă acest eveniment coincide cu discuțiunea din delegațiuni și cu declarațiunile contelui Kalnoky.

Ei bine, domnilor, eu voi avea o îndrăzneală, aceea de-a apăra pe contele Kalnoky.

Știu ce efecte oratorice veți trage din această declarație ; totuși, voi avea acest curaj.

Știți, domnilor, care era situațiunea în delegațiuni ; afară de unele declarațiuni, pe cari le-a făcut contele Kalnoky și cari nu pot decât să ne displacă, cred că toți a trebuit să ne bucurăm, de ceea ce s'a întâmplat anul acesta în delegațiuni. Deosebirea de vederi între d-l Kalnoky și Unguri, imposibilitatea pentru d-l Kalnoky de a dobândi timp de 15 zile votul de încredere al delegațiunii ungare ; răsunetul ce l-a avut în Europa chestiunea română prin faptul acestor discuțiuni, n'au putut decât să folosiască cauzei române. Chiar dacă ar fi o legătură între împedicarea unei manifestațiuni ilegale și cele întâmplate în delegațiuni, întreb : rău a făcut guvernul ca în acele împrejurări să vină mai bine în ajutorul contelui Kalnoky, decât în ajutorul Ungurilor ?

Eu cred că guvernul foarte bine a făcut, mai ales când această manifestație nu putea servi la nimic, și când ar fi folosit, din contra, dacă se făcea în mod legal într'o sală închisă.

Știu, însă, domnilor, că mă pun într'o situațiune foarte neplăcută făcând asemenea declarațiuni.

Este foarte plăcut, este foarte ușor, este în aparență foarte patriotic de a declama în contra contelui Kalnoky și de a susține toate manifestațiile, chiar atunci când ele în realitate fac mai mult rău decât bine.

Și, fiindcă vorbim de manifestații, permiteți-mi să sfârșesc cu o amintire istorică împrumutată dela o țară pe care îmi place s'o luăm de exemplu, căci ne-a dat atâtea dovezi de simpatie, atâtea pilde de patriotism cumpătat și prudent ; vreau să vorbesc de Italia.

În 1853 sau 1854, în Piemont, spiritele erau foarte aprinse, pasiunile patriotice clocotiau în toate inimile patriotice, din cauza suferințelor ce le îndurau Italienii, cari gemeau sub dominațiunea Austriei.

La cârmă era un guvern care era taxat de trădător, fiindcă acel guvern în toate ocaziile declara că trebuie să mențină ordinea și să facă să se respecte îndatoririle internaționale.

Intr'o zi spiritele se aprinseră în așa grad, încât o mână de demagogi izbuti să ducă mulțimea pe dinaintea casei primului ministru, unde sparseră gemurile în mijlocul strigătelor de «Jos trădătorul».

Acel ministru, domnule Delavrancea, a știut să disprețuiască acea manifestație; el nu s'a simțit atins de acuzațiunea de trădător. El însă și-a răzbunat în contra demagogilor, căci acel trădător se cheamă Cavour, care câțiva ani în urmă, dupăce învinsese pe demagogi, realizează unitatea Italiei (aplauze, zgomot).

Ei, domnule Delavrancea, dați-mi voie să vă spun că nu ambiționăm să fim populari și patrioți ca demagogii dela Turin și că, dacă avem o ambițiune, ar fi ca să fim trădători ca un Cavour (aplauze).

Vă rog însă să nu trageți alte concluzii din cele ce am spus și, dupăce ne-ați tratat de trădători, să ne acuzați că suntem și iridentişti.

Tot ce am vrut să spun este, că șovinismululi demonstrativ și zgomotos noi preferăm patriotismul luminat, clar văzător, cumpătat (aplauze).

IX.

LOVITURA DE STAT DIN 1864

În ședința Camerei dela 16 martie 1895 vine în discuție bugetul ministerului de culte și instrucțiune pe 1895—96. Cel dintâi care ia cuvântul în discuția generală, este d-l A. C. Cuza, D-sa găsește prilej, vorbind de bugetul ministerului de culte, să discute chestiunea țărănească, stăruind asupra loviturii de stat din 15 august 1864, despre care spune că, dacă n'a dat rezultatele pe cari trebuia să le dea, aceasta s'a întâmplat din pricină că a fost știrbită pentru motive politice. Cât pentru administrația publică, oratorul găsește că prevederile regulamentului organic erau mai folositoare populației rurale decât măsurile actuale.

După d-l A. C. Cuza ia numai decât cuvântul d-l Nicolae Filipescu, care se oprește la părerile emise de orator asupra improprietății țaranilor din 1864 și face, cu acest prilej, o scurtă pagină de istorie, de cea mai mare însemnătate.

DISCURS ROSTIT ÎN CAMERA DEPUTAȚILOR LA 16 MARTIE 1895.

Domnilor Deputați,

Dacă ar fi să urmărim discuțiunea bugetului ministerului instrucțiunii publice, evident că ar trebui să nu răspundem discursului d-lui Cuza, ci să-l privim ca unul din acele discursuri ale d-lui Dobrescu-Argeș, cu care se aseamănă și la care se răspunde cu închiderea discuției. Dar este o deosebire între d-l Dobrescu și d-l Cuza. D-l Dobrescu vorbește pe socoteala d-sale, pe când d-l Cuza vrea să vorbiască pe

socoteala noastră. D-l Cuza s'a ales ca membru al partidului conservator și când astăzi ține un asemenea limbajiu, noi suntem datori să protestăm.

D-l A. C. CUZA : M'am ales pe temeiul aceluiași idei pe cari le susțin și acum în Cameră.

D-l N. FILIPESCU : Nu cunosc nici ideile d-voastră, nici partidul d-voastră și, permiteți-mi să vă spun, că nu am datoria să le cunosc ; dar d-voastră trebuiați să cunoașteți programul nostru când v'ați ales alătura de noi.

Răspunzând d-lui Cuza, constat mai întâi că d-sa și-a presărat discursul cu o mulțime de erori istorice. D-sa ne-a făcut o istorie a loviturii de stat și a legii rurale, pe care pentru prima oră am auzit-o, d-le Cuza: legea rurală, pentru care ne învinovățiți, nu s'a făcut de nici unul din partidele noastre.

Nu s'a făcut de partide, nu s'a făcut de Parlament; a fost decretată și a fost decretată în contra noastră a tuturilor. Și s'a făcut în contra noastră, nu fiindcă nu voiam să dezlegăm cestiunea rurală, ci din contra, căci cel dintâiu care a voit să-i dea o dezlegare a fost Barbu Catargi.

Barbu Catargi voia o altă sistemă care scapă chiar criticii făcută azi de d-l Cuza legii rurale. Barbu Catargi zicea : sunt în țară moșii ale bisericilor, ale Statului, în întindere de aproape a trei părți din teritoriul arabil ; deocamdată să vindem aceste moșii țăranilor, fără să facem un act de violență în contra proprietarilor. Aceste vânzări erau să se facă cu prețul curent pe atunci al pământului, fiindcă eră o simplă vânzare și, prin urmare, acestui sistem nu se putea adresa critica ce d-l Cuza a adresat legii rurale, cum că a dat pământurile pe un preț mai mare ca valoarea lor. Statul cu acest sistem trebuia numai să înlesniască modalitatea plăților în rate. Aceasta zicea Barbu Catargi; ceeace facem este un început și, de vom reuși, vom merge mai departe.

Gred că soluțiunea era nemerită, căci, fără a se aduce o atingere dreptului de proprietate, se împământeniau sătenii pe o treime din suprafața arabilă a țării, iar proprietarii,

văzând că fug țăranii după moșiile lor, ar fi găsit de cuviință să dea și ei din pământurile lor, fără ca să intervină mijlocul violent ce s'a întrebuintat atunci, și statul ar fi avut misiunea să înlesniască plata pământurilor prin anuități.

Dar mai în urmă partidul conservator s'a raliat chiar la o idee de împroprietărire, numai spre-a înlătura posibilitatea lovituri de stat, și totuși s'a făcut lovitura de stat.

D-l ROSETTI-TEȚCANU : Nu există atunci denumirea de partid conservator. A fost C. Negri mai înainte care a propus împământenirea, nu Barbu Catargi.

D-l N. FILIPESCU : D-le Tețcanu, dacă nu știi că pe atunci erau conservatori, nu mă miră că nu știi nici astăzi ce este liberal și ce este conservator.

D-l I. MICLESCU : Suntem mai mulți de părerea d-lui Tețcanu.

D-l B. ȘTEFĂNESCU-DELA VRANCEA : Văd că vă părăsese mulți, d-le Filipescu.

D-l N. FILIPESCU : În orice caz, d-le Tețcanu, personalități marcante dintre conservatori, ca d-l L. Catargi, ca Manolache Costache erau în comitetul delegaților pentru legea rurală. Ei au primit soluțiunea trecerei pământurilor la țăranii, și acest lucru l-a recunoscut însuși C. Rosetti, care a declarat aci că toți, și conservatori și liberali, au voit să facă împământenirea țăranilor. Iată ceea ce se urmăria de Vodă Cuza și de Kogălniceanu : era înființarea dictaturei și legea rurală era pretextul lovituri de stat.

D-l N. VOINOV : Cer și eu cuvântul, dacă este în discuțiune împroprietărirea țăranilor.

D-l N. FILIPESCU : Vorbesc de această chestiune, fiindcă s'a adus în discuțiune de d-l Cuza ; și, d-le președinte, vă rog să binevoiți a-mi da și mie latitudinea pe care ați dat-o d-lui Cuza.

D-l A. C. CUZA : Cer, d-le președinte, și eu să i-o dați și mai mare.

D-l N. FILIPESCU : Ziceam că ceea ce se urmăria era săvârșirea lovituri de stat.

Acest lucru îl prezicea cu doi ani de zile mai înainte Barbu Catargi.

El, apărătorul libertăților noastre, a prevăzut desființarea acestor libertăți cu doi ani înainte, ceea ce dovedește că se ghicise scopul ce se urmăria. El a făcut toate concesiunile pentru a scăpa libertățile țării și, cu doi ani înainte de lovitura de stat, el declara că vrea să dezlege cestiunea socială—cestiunea rurală— cu legi, iar nu cu decrete.

Și mi-aduc foarte bine aminte ; eră într'o zi memorabilă, 11 ori 12 februarie 1882, Costache Rosetti s'a ridicat la această tribună și a zis : toți voiam să se rezolve cestiunea rurală, și conservatorii și liberalii ; toți au primit împământinirea și în condițiuni mai avantajoase decât a făcut-o lovitura de stat; dar legea rurală nu era pentru Cuza și Kogălniceanu decât un pretext pentru a stabili dictatura.

Dar această eroare istorică din partea deputatului Cuza nu mă miră. Inșă aplauzele liberalilor de azi la cele spuse de d-l Cuza mă surprind, căci ele sunt o ofensă adusă memoriei lui Costache Rosetti și Ioan Brătianu.

Dar d-l Cuza, după ce a făcut apologia lovitului de stat, a făcut și apologia Regulamentului Organic.

D-sa a lăudat acele măsuri tutelare ce aparțineau statului, după Regulamentul Organic, față de cei mici.

Este și aceasta o școală, dar nu e școala noastră. Căci acele măsuri, atât de lăudate de d-l Cuza, nu au făcut fericirea maselor populare. Regimul de libertate economică înșă, sub care trăim azi, a îmbunătățit simțitor condițiunea claselor de jos.

Astăzi salariul agricol a sporit la noi în mod simțitor ; a sporit mai mult decât în orice altă țară.

Astăzi se plătește la noi, în sezoanele de muncă, adică primăvara, vara și toamna, în mijlociu 1 leu și 50 de bani ziua de muncă agricolă, preț care este mai rădăcat decât în unele părți din Rusia și din Italia, și chiar din unele părți din Franța.

Și d-l Cuza, care ne vorbește de bunăstarea Românilor de peste munți, nu binevoiește a-și da seamă că din toate părțile de prin prejur vin de peste graniță la noi lucrători, muncitori, alergând după acest salariu, pe care d-l Cuza îl găsește nesuficient, dar pe care muncitorii îl găsesc satisfăcător, de oarece Românii de peste munți, Bulgarii, Sârbii se expatriază spre-a alerga după el (aplauze). Iată dar ade-vărata stare economică din țara noastră ; iată în ce condi-țiuni se face munca la noi.

După cum vedeți, ea se face în condițiuni mult mai avan-tajoase pentru săteni decât în țările vecine. Și dacă trebuie să comparăm epoca Regulamentului organic cu cea de azi, cel puțin trebuie să constatăm cu mulțumire că azi nu se mai reproduc unele nenorociri din vremurile acelea ; nu mai avem foametea periodică, nu mai vedem emigrațiune de ță-rani ca acum 50 de ani, când într'un singur an au emigrat de aci peste hotare 40.000 țărani români din cauza foametei.

Din contra, astăzi vin la noi țărani din toate părțile, pentru că găsesc aci un salariu remuneratoriu.

Abordând discuțiunea bugetului ministerului instrucțiunii, care e în discuție, d-l Cuza a fost foarte scurt și nu a vorbit aproape decât de numărul insuficient al școalelor primare. Sunt de acord. Dar ași vrea să știu, care guvern a făcut mai mult pentru școli ca guvernul conservator ? (aplauze).

Am îndoit numărul școalelor ; și numărul școalelor rurale a sporit într'o proporție și mai mare ca acela al școalelor urbane. În 7 ani am îndoit sacrificiile ce se făceau sub domnia liberală pentru școale (aplauze).

D-l Cuza poate să critice toată lumea, d-sa, care se pune mai pre sus de partide, dar mă mir de aplauzele minorității, când partidul liberal nu a făcut timp de 12 ani ceea ce am făcut noi în 7 ani.

O VOCE : Lefurile s'au mărit.

D-l N. FILIPESCU : S'au făcut sacrificii în toate privințele ;

s'au sporit, este drept, și lefurile învățătorilor, adică s'au egalizat la 90 de lei.

D-1 B. ȘTEFĂNESCU DELAVRANCEA : Nu s'au sporit.

D-1 N. FILIPESCU : Nu s'a sporit, d-le Delavrancea ?

Atunci, d-le Delavrancea, binevoîți a declară, ca să se știe, că d-voastră voiți să reveniți, în cecece privește salariile învățătorilor, la cecece eră sub guvernul d-voastră. Vom vedea dacă și corpul profesoral va prețui ca d-voastră că lefurile au rămas aceleași.

D-1 B. ȘTEFĂNESCU DELAVRANCEA : Nu s'au sporit ; gradațiunea eră altceva.

O VOCE : Da, s'a sporit.

D-1 N. FILIPESCU : Nu pricep. D-1 Ghelmegeanu zice că s'au sporit lefurile învățătorilor, sunt de acord ; dar atunci nu sunt de acord cu colegul d-voastră din opozițiune, d. Delavrancea.

D-1 B. ȘTEFĂNESCU DELAVRANCEA : Nu s'au sporit ; s'au egalizat.

D-1 I. NEGRUTZI : S'au egalizat și s'au plătit gradațiunile, cari nu se plăteau înainte ; cuvântul îmi este indiferent ; constat, însă, că suntem de acord asupra fondului.

D-1 N. FILIPESCU : Pe lângă aceste sacrificii, trebuie să constatăm sacrificiile mari pe cari le fac județele și comunele pentru învățământ.

Pot să vorbesc mai în cunoștință de cauză de județul Brăila și de Capitală.

Ei bine, știu că în județul Brăila nu mai este sat, afară, poate, de unul sau două, în care să nu fie un local propriu pentru școală.

În București s'a îndoit numărul școalelor primare.

De aceea vedeți, d-lor, că în această privință nu merităm criticele d-lui Cuza.

D-1 A. C. CUZA : Nu v'am adresat critică ca partid ; am vorbit de păturile conducătoare, în cari intră și liberalii și conservatorii ; intrăm cu toții.

D-1 N. FILIPESCU : D-le Cuza, evident că d-voastră vă deosebiți de noi toți. D-voastră ați venit și ați făcut aci apologia Regulamentului Organic.

Acesta este programul d-voastră.

D-l A. C. CUZA : Nu am făcut apologia.

D-l N. FILIPESCU : Dar ni l-ați citit, pentru a ne spune că astăzi regimul de libertate economică dă rezultate mai rele decât Regulamentul Organic.

Prin urmare, constat preferința d-voastră pentru acel regim, care conține ultimele urme ale muncii de robi la noi în țară.

Aceasta, în adevăr, vă așează în afară de partidul nostru. Dacă sunteți pentru Regulamentul Organic, trebuie să știți că nu sunteți cu partidul conservator (aplanze).

D-l A. C. CUZA : Sigur.

D-l N. FILIPESCU : Este drept că nici d. Cuza nu prea știe cu ce partid este. Ași dori, însă, să-mi spună măcar din care din păturile de cari a vorbit face d-sa parte? Ești din păturile conducătoare, ori din pătura muncitoare? Ași vroi să știu (aplauze).

X.

IMPRUMUTUL DE 30 DE MILIOANE AL COMUNEI BUCUREȘTI

La 20 martie 1895 vine în discuția Camerei proiectul de lege, prin care comuna București este autorizată să facă un împrumut de 30 de milioane, din cari o jumătate să plătiască datoria existentă la Casa de Depuneri, iar cu cealaltă să continue marile lucrări de însănătoșare și înfrumusețare a Capitalei.

La discuția generală ia cuvântul d-l deputat Em. Porumbaru, care cere câteva lămuriri asupra condițiilor împrumutului, cum și asupra lucrărilor ce se plănuiesc a se face, lucrări despre cari proiectul de lege nu conține știri precise.

D-l N. Filipescu, primarul Capitalei, răspunde d-lui Em. Porumbaru, dând lămuriri amănunțite asupra împrumutului și asupra lucrărilor de alimentarea orașului cu apă subterană.

DISCURS ROSTIT ÎN CAMERA DEPUTAȚILOR LA 20 MARTIE 1895.

Domnilor Deputați,

D-l Porumbaru a început prin a legitimă dreptul de control al Camerei asupra afacerilor comunelor, când Camera e chemată a da comunelor o autorizație, cum de pildă pentru contractarea unui împrumut. Nu numai nu tăgăduiesc acest drept, dar recunosc d-lui Porumbaru un drept și mai larg de critică. După învinuirile ce se aduc administrațiunii comunei Bucur ști de presa opoziției, mă așteptam ca opoziția din Cameră să se folosiască de prilejul împrumutului, spre

a formulă aci, în mod contradictoriu, criticele sale asupra administrațiunei orașului București.

Nu pot decât să fiu recunoscător d-lui Porumbaru că s'a mărginit a pune înaintea d-voastră numai câteva întrebări, fără a arăta vre-o nemulțumire. Mă voiu grăbi a-i da toate deslușirile asupra punctelor, în privința cărora pare a fi nedumerit.

Colegul nostru a întreat mai întâi, dacă împrumutul este deja contractat.

Domnilor, acest împrumut se prezintă în condițiuni deosebit de avantajoase în privința controlului ce sunteți chemați a exercita. De obicei, când se face o cerere de împrumut, el nu este contractat și deci se lasă o latitudine oarecare administrației, căreia i se dă autorizațiunea de a se împrumută, stabilindu-se un maximum de dobândă peste care nu e permis a se trece.

Obișnuit, aceste proiecte de legi sunt formulate cam astfel: Statul sau comuna cutare este autorizată a contracta un împrumut în suma, cu dobândă, care de pildă, nu va trece peste 5⁰/₀.

De astădată controlul Camerei poate fi și mai eficace, căci venim cu ceva precis.

În adevăr, obținând condițiuni pe cari le-am crezut avantajoase, am iscălit personal un contract provizoriu pentru realizarea împrumutului, contract care se specifică că nu va legă administrația orașului, decât după ce va obține aprobarea consiliului comunal, a consiliului de miniștri și aprobarea Parlamentului. Aceste condițiuni sunt următoarele: 4 ¹/₂ ⁰/₀ pe cursul de 92 fără comision, fără plată de timbre sau alte plăți accesorii. D. Porumbaru însuși a recunoscut că aceste condițiuni sunt avantajoase și de aceea m'am mirat văzând că d-sa pare a da oarecare importanță faptului că există un contract provizoriu iscălit.

Domnilor, obișnuit, o convenție provizorie nu poate decât să fie primită sau să fie respinsă. Dar nu pun cestiunea așa. Admit ca Parlamentul în deplină libertate să recurgă și la altă so

luție : aceea de-a modifica condițiunile coprinse în contractul provizoriu ; bineînțeles că atunci convenția cade dela sine. Dar dacă credeți că se pot dobândi condițiuni mai avantajoase, eu vă rog ca, pe cale de amendament, să modificați proiectul de lege, anulând astfel convențiunea provizorie încheiată cu consorțiul de bancheri, cu cari am contractat. Nu presupun însă că Camera va admite o asemenea modificare și cred că nici d. Porumbaru, care e destul de priceput în finanțe, nu va propune ca comuna București să contracteze împrumutul cu o dobândă mai mică decât aceea ce am obținut.

D-l EM. M. PORUMBARU : Am propus o modificare asupra garanției împrumutului.

D-l N. FILIPESCU : Aceasta e altă chestiune, de care mă voi ocupa în urmă. Am aci cursurile dela Berlin. Puteți vedea în ce condițiuni împrumută celelalte orașe din Europa și face o comparație, în multe privințe favorabilă comunei București. Astfel Moscova, a doua capitală a imperiului rusesc, împrumută cu 5⁰/₀ și obligațiunile sale sunt la 78. Roma, care, deși nu are finanțe înfloritoare, o recunosc, dar ale cărei împrumuturi sunt garantate de stat, are obligațiuni 4⁰/₀ cari, după Börsen-Courier, erau acum câteva zile la 84. Aș putea de asemenea să ne întrebăm : cât plătesc, în mijlocie, comunele din Franța. S'a stabilit printr'o statistică, că acum trei sau patru ani toate împrumuturile făcute la creditul fonciar de comunele franceze se ridicau la cifra de 1 miliard 765 milioane, pentru care se plătește o dobândă mijlocie de 4.25⁰/₀. Vedeți, dar, că creditul comunei București este destul de bine stabilit, în comparație cu creditul altor orașe importante din Europa. D. Porumbaru a cerut însă ca să nu afectăm nicio garanție pentru plata anuităților împrumutului. Domnilor, dacă am adus această clauză de garanție, este că această clauză e de style în toate convențiunile. Nu există un împrumut contractat de comuna București, contractat fie în străinătate fie chiar la Casa de Depuneri, care să nu fi fost garantat. Garanția pe care o dăm în cazul de față afectează venitul accizelor abia în al treilea sau al patrulea rând și

cred că ceea ce s'a admis pentru alte împrumuturi nu se va refuza unui împrumut făcut în condițiuni atât de avantajoase.

Veți recunoaște, domnilor, că acest împrumut este avantajos, nu numai prin folosul bănesc ce-l dă comunei, dar și prin întărirea creditului nostru, și ca consecință prin perspectiva ce ne înfățișează a unei apropiate conversiuni a întregii datorii.

Sper că chiar în această sesiune, după vacanțele Paștelor, vi se va prezentă un proiect de conversiune, prin care anuitățile datoriilor comunale vor fi reduse în mod simțitor (aplauze).

Voci: Inchiderea discuțiunii.

D-l N. FILIPESCU: Dați-mi voie să complectez explicațiunile ce mi-a cerut onor. d. Porumbaru. Dacă nu ași vedea că se cere închiderea discuțiunii, ași intră în mai multe amănunte și v'ași înfățișă un tablou al lucrărilor mari, ce sunt a se efectua cu acest împrumut. Văzând graba ce aveți de a slei, în aceste câteva zile, ordinea de zi, voi răspunde numai la câteva întrebări precise, puse de d. Porumbaru.

Domnilor, este adevărat că un inginer dela noi, nu chemat de noi, ci care s'a oferit singur, ne-a cerut autorizația de a face un studiu asupra lucrărilor de alimentare cu apă a Bucureștilor. După ce i-am dat toate informațiunile și mi-a mulțumit pentru aceasta, d-sa a făcut o lucrare care conchide tot la soluțiunea apelor subterane, cere însă ca aceste ape să se capteze în alt mod și anume prin galerii.

Studiul d-lui Drăghiceanu, care e defavorabil lucrărilor făcute de primărie, se reazimă în mai multe rânduri pe autoritatea d-lui Daubrée, membru al institutului francez și director al școalei de mine din Paris. De aceea am hotărât a cere avizul însuși a d-lui Daubrée asupra lucrării d-lui Drăghiceanu. Iată ce zice d-l Daubrée: «Din cele ce preced, putem conchide că sistemul, prin care comuna București își propune a capta apele dela Chiajna, este studiat cu îngrijire și potrivit rezultatelor ce se caută a se dobândi.»

Și fiindcă d-l Porumbaru a dat atențiune lucrării d-lui Drăghiceanu, să mi permită a-i arăta concluziunile d-lui Daubrée asupra acestei lucrări, în care se arată că lucrarea d-lui Drăghiceanu nu desvelește vreun fapt de natură a putea pune la îndoială reușita sistemului prin care se propune a se prevedea cu apă potabilă capitala României.

«Credem chiar—zice d-l Daubrée—că acest sistem, care face mare onoare inginerului care l-a conceput și primarului care a știut să-l prețuiască și a-l pune în execuțiune, poate rezolvî în mod foarte avantajos chestiunea atât de anevoioasă a alimentării Bucureștilor.

«Descoperirea unui strat de apă ascendent, ce conține câmpia românească, precum foarte bine observă eminentul d-l Bechman, constituie o bogăție idraulică pe care deja particularii, ca prințul Știrbeiu, au început a o utiliza și din care, negreșit, orașele vor avea a trage mare profit, spre folosul igienei și bunului trai a acestei simpatice populațiuni a României.»

D-l EM. M. PORUMBARU : Cui adresează acestea d-l Daubrée; cărui proiect ?

D-l N. FILIPESCU : Aceste elogii le adresează lucrărilor făcute de primăria Bucureștilor. D-l Drăghiceanu nu a făcut niciun proiect și nu lui se putea adresa d-l Daubrée.

E vorba de lucrările de apă, ce le-am început deja de vreo doi ani. În acest timp am făcut o anchetă generală asupra tuturilor sorgintelor din zona învecinată cu Bucureștii. S'a studiat, de serviciul tehnic, apa de munte, având un inginer la Dâmbovicioara în timp de un an de zile; am studiat sistemul apelor filtrate prin nisip și apele subterane. Lucrările privitoare la apele subterane sunt foarte înaintate. Avem deja studii și observațiuni făcute în decurs de un an și jumătate asupra acestui sistem, care a dat rezultate excelente. Am stabilit excelența calității apei, constanța debitului. În darea noastră de seamă anuală, care e la tipar și pe care o voi împărți membrilor Parlamentului peste câteva zile, veți vedea această diagramă arătând debitul apelor timp de un an. Acest debit a scăzut puțin în timpul secetelor din urmă, cari au fost

excepționale, căci nu se întâmplă decât la 30 de ani poate odată asemenea secetă, dar în urmă s'a ridicat iar la nivelul primitiv. De aceea pot zice că rezultatele date la Joița și la Chiajna sunt cu totul îmbucurătoare.

Acestea sunt explicațiile, pe cari mă credeam dator să le dau d-lui Porumbaru.

XI.

LEGEA MINELOR

Încă dela începutul anului 1894 d-l ministru al agriculturii și industriei P. P. Carp terminase proiectul de lege asupra minelor.

Indatăce proiectul fu gata, autorul, credincios unui minunat principiu care mai fusese de câteva ori pus în practică de partidul conservator, îl aduse în discuția publică, înainte chiar de a-l depune pe biroul parlamentului. Ziarele publică expunerea de motive ce însoția proiectul, răspândind astfel în mulțime atât principiile legii, cât și temeiurile, cari determinase adoptarea acestor principii. Dintre numeroasele comentarii făcute în jurul acestui însemnat proiect, menționăm în deosebi articolul de fond din organul partidului junimist, «Constituționalul», dela 11 noembrie 1894, articol remarcabil prin adâncimea concepțiunii, cunoașterea temeinică a chestiunii și claritatea expunerii și pe care îl vom rezuma aci.

Legea minelor, spune autorul articolului, este trebuitoare, de oarece agricultura nu mai poate ea singură îndești nevoile țării și este prin urmare o nevoie absolută de a ne crea o industrie națională.

Pentru-a avea însă o industrie națională *reală*, ne trebuie în primul rând combustibil și materie primă: acestea se găsesc în subsol; în al doilea rând, lucrători perfecționați. Legea se ocupă de amândouă aceste laturi ale chestiunii: în prima parte ea tratează chestiunea subsolului, în cea de a doua se ocupă de lucrători, pentru cari legiuitorul arată o deosebită grijă dispunând în folosul lor *crearea unei case de ajutor și de pensii*, măsură esențial democratică și despre care autorul articolului se rostia în acești termeni:

«Pentru prima dată o asemenea chestiune își găsește locul într'un proiect de lege prezentat parlamentului român. Nici nu se putea ca statul român să se dezintereseze de cele ce se petrec în alte țări mai înaintate și mai cu experiență decât noi în această materie. Pretutindeni statul intervine astăzi într'un mod

tutelar în regularea unor chestiuni, cari privesc de aproape traiul claselor muncitoare. Este dar **un act prevăzător** din partea autorului legii, de a cuprinde într'însa stipulațiuni privitoare la instituțiuni menite a asigura soarta lucrătorilor. *Acî nu e chestiune de socialism de stat, ci de măsuri umanitare și de ordine publică*, pe cari un stat bine organizat trebuie neapărat să le aibă în vedere într'un timp de progres ca al nostru».

Cât privește expunerea de motive însăși, ea este un adevărat monument de știință economică, de înțelepciune politică cuminte și prevăzătoare, de dragoste sinceră și adâncă, dar fără fraze, pentru pătura muncitoare.

«Se vorbește întruna și pe toate tonurile—glăsuște expunerea de motive — de crearea și încurajarea unei industrii naționale, dar, fiind dată ușurința ce ne caracterizează, puțini își dau seamă de adevăratele condițiuni, în cari ea poate prospera. Pentru aceasta trei sunt factorii, fără de cari progresul nu trece din câmpul steril al aspirațiunilor în câmpul fertil al realizărilor: 1. materia primă abundentă; 2. combustibil și forță motrice efitnă; 3. mașini și lucrători perfecționați».

Trecând la extragerea materiei prime și a combustibilului din subsol, arată că aici problema cea mai grea este cea a proprietății subsolului. E intradevăr o mare deosebire între exploatarea solului și exploatarea subsolului: a) solul nu dispăre prin întrebuințare; agricultura, oricît de mari venituri ar scoate, nu consumă fondul, întîmpe la mine venitul nu e cu puțință decât tocmai prin consumarea fondului, ba în unele cazuri subsolul poate chiar să dispără; b) în agricultură, solul poate să se fracționeze cît de mult, o mină însă nu se poate fracționa fără primejdii; c) solul se poate exploata fără mult capital și fără mult știință, pecând cu solul dimpotrivă.

Exploatarea subsolului find dar anevoioasă și costisitoare, ar rămâne în părăsire, dacă s'ar lăsa la discreția absolută a proprietarului solului. Din lipsă deci de inițiativă, de capital, sau de știință, ar rămâne neîntrebuințate bogățiile imense aflătoare în sânul pământului. Pentru aceste cuvinte, se iau măsurile propuse de lege: se recunoaște mai întîi proprietarului solului și proprietatea subsolului; la acest principiu general se pun însă numai decât restricțiunile cuvenite. Cea dintîi, este că dreptul de a căuta mine este nelimitat. Deîndată ce o mină este descoperită, proprietarul solului trebuie să se pronunțe dacă o exploatează el sau nu. Dacă nu, o exploatează atunci descoperitorul, căruia i se recunoaște coproprietatea minei, stabilindu-se un fel de tovarășie între proprietarul solului și exploatător.

Trecând la partea a doua a legii, care se ocupă de lucrători, expunerea de motive arată necesitatea unei reglementări speciale a lucrătorilor mineri și aceasta pentru următoarele cuvinte: a) munca acestor soiuri de lucrători sleiește puterile mai repede decât oricare

alta; b) în afară de aceasta, lucrătorii mineri sunt mai expuși de cat oricari alții la accidente primejdioase.

Pentru aceste motive, se prevede înființarea unei case de ajutor pentru lucrători în caz de boale și de accidente, cum și o casă de pensiuni, case a căror nevoie expunerea de motive o documentează pe larg. Ajungând în sfârșit la partea socială a acestei chestiuni — trebuința de a se preîntâmpina revendicațiunile lucrătorilor și a le satisface în limitele dreptăței, spre a se înlătura turburările — expunerea de motive se termină cu aceste cuvinte înțelepte și prevăzătoare :

«Trăim, domnilor miniștri, într'o țară în care aceste chestiuni nu sunt încă acute. Această liniște însă este un semn al stării înapoiate în care ne aflăm.

«Cu cât va propăși munca națională, cu atât se vor ivi și la noi problemele, cari s'au ivit aiurea și este nemerit ca, de bună voea noastră iar nu sub imperiul unor necesități strângătoare, să dăm lucrătorilor noștri o organizare astfel încât să ne punem la adăpostul unor pericole, cari în țările cele mari amenință numai prosperitatea statului, dar cari în țările cele mici amenință însăși existența lor.

Legea minelor se anunță prin Mesajul regal, cu care se deschide parlamentul în 15 noembrie 1894, iar la 17 noembrie autorul ei, d. P. P. Carp ministru al domeniilor o și depune pe biroul Senatului. La 31 ianuarie 1895 se începe în Senat discuția generală a legii, discuție în care partidul liberal—prin glasul d-lor D. Sturza, G. Mărzescu, P. S. Aurelian — combate cu înverșurare legea. Susținută însă cu mult succes de Gh. Panu, Gr. Tocilescu, Al. Lahovari și mai cu seamă de autorul ei, d. P. P. Carp, legea se votează în total în ziua de 11 februarie 1895, cu 65 bile albe din 87 de votanți.

La 16 februarie ea trece la Cameră; discuția generală începe în ziua de 10 aprilie. În potriua legii—pe care o atacă pe motivul că nu este constituțională — vorbește deputatul A. Stolojan, care ocupă ședința dela 10 aprilie și o parte din ședința de a doua zi 11 aprilie.

Imediat după An. Stolojan, ia cuvântul într'u apărarea legii d. N. Filipescu, care răspunde criticilor aduse de către An. Stolojan în ședința precedentă și în prima parte a aceleiași ședințe. A doua zi, 12 aprilie, vorbește deputatul N. Ceaur-Aslan, din dizidența conservatoare, care critică în deosebi partea a doua a legii — aceea care cuprinde dispozițiile în favoarea muncitorilor, casa de ajutor și de pensiuni — pe cuvântul că atari măsuri sunt socialiste. La 13 aprilie, d. M. Săulescu ia cuvântul într'u apărarea legii, urmat fiind de d. C. C. Arion, care rostește un discurs admirabil, punând în relief netemeinicia atât a acuzațiilor de neconstituționalitate, formulate de An. Stolojan, cât și celor de socialism, invocate de N. Ceaur-Aslan. După d. C. C. Arion ia cuvântul, în aceeași șe-

dintă — 14 aprilie—însuși autorul legii, d. P. P. Carp, rostind o cuvântare cu adevărat magistrală, după care legea se ia în considerare cu 77 de bile albe din 106; în ziua de 18 aprilie legea se votează în total și la Cameră cu 81 de bile albe din 87 de votanți, după ce c'o zi înainte, la 17 aprilie, opoziția întreagă, în număr de 26 deputați și 15 senatori, se retrăsese din parlament, în semn de protestare împotriva acestei legi.

În toamna aceluiaș an însă, la 2 octombrie 1895, partidul conservator se retrage dela guvern. Noul guvern liberal, abia venit, se și grăbește să modifice legea minelor și la 16 decembrie acelaș an depune un proiect de lege, prin care îi aduce unele schimbări: între altele, acest proiect desființează cu desăvârșire partea a doua a legii, care cuprindea casa de ajutor și de pensiuini. Această suprimare este viu criticată, între alții și de d. V. Morțun, care spune cu acest prilej:

«Liberalii, în loc să îmbunătățească soarta muncitorilor, scot din lege toate dispozițiile bune, puse de conservatori».

DISCURS ROSTIT ÎN CAMERA DEPUTAȚILOR LA 11 APRILIE 1895.

Domnilor Deputați,

Proiectul de lege, care e azi în discuțiune și care poartă titlul de proiect de lege al minelor, conține în realitate două proiecte distincte de-o importanță egală: unul privitor la mine, altul privitor la asigurările lucrărilor. Voiu da o însemnătate egală, în cuvântarea mea, și unuia și celuilalt din aceste două proiecte, cutoatecă d. Stolojan nu s'a ocupat decât de legea chiar a minelor, cu care voiu începe și eu. Și voiu trece repede asupra chestiunilor juridice și constituționale, pe cari le deșteaptă această lege, căci în această privință mi se pare că s'au cam sleit argumentele, mai ales prin discuțiunea de la Senat, fără totuși a se fi limpezit pe deplin chestiunea. Ba chiar mi se pare că opozițiunea a căutat mai mult să întunece decât să deslușiască chestiunea.

Ați văzut cum d. Stolojan s'a silit să producă confuziunea.

D-sa ne-a zis că s'a luat de bază, pentru întocmirea acestui proiect, legea cea mai confuză, aceea din 1810 din Franța. Guvernul a mai adaos câteva dispozițiuni din legi-

slațiunile streine, măbind încă cu chipul acesta confuziunea, care a fost dusă la extrem prin modificările Senatului. Și d-sa a conchis că această lege este o adevărată cacofonie.

Cred că d. Stolojan cu intenție a vroit să producă următoarea impresiune: autorul legii a grămădit o mulțime de controverse, de subtilități juridice, de distincțiuni, de sol și subsol, de proprietate minieră mobilă ori imobiliară, mobilă urbană, dobândită prin expropriere ori pe cale de distincțiune. Apoi autorul legii s'a dedat la o operă de bizantinism, la o muncă de despicare a unui fir în patru și torturându-se textele, s'a ajuns la această lege, care, dacă nu izbește fățiș în litera Constituțiunei, îi alterează însă de sigur înțelesul.

Aceasta este impresiunea ce s'a cătat a se produce asupra spiritului celor necunoscători de materie, cari și-au putut astfel închipui că d. ministru de domenii e înzestrat cu un spirit de bizantin atât de ascuțit, în cât a putut să inventeze toate aceste sisteme și subtilități, ca și când ele nu te-ar întâmpina încă de la pragul a oricărei legi a minelor, ca și când ele nu ți-ar atrage atențiunea și nu ți-ar cere dezlegare, ca și când, în fine, a face o lege a minelor, ar consta în altceva de cât a alege între diferitele sisteme între cari legislațiunile streine își împart preferințele.

Și având a alege între aceste sisteme, este evident că s'au ales nu numai sistemele ce în sine păreau a fi mai bune, dar și acelea cari se împacă cu dispozițiunile Constituțiunii noastre.

Așa dar vedeți că chestiunea constituțională se rezolvă prin chestiune. Astfel dar având a hotărâ dacă proprietatea minieră este mobilă sau imobiliară, mobilă rurală sau imobiliară urbană, pe lângă neputința, pare-mi-se, de a confunda proprietatea imobiliară rurală cu proprietatea minieră, mai era și considerațiunea că, dacă hotărâm că proprietatea minieră e o proprietate imobiliară rurală, era să ne izbim de textul articolului 7 din Constituție.

Dar această proprietate se dobândește ea pe perpetuitate în deplină proprietate, prin expropriere? Ori este ea temporară și se dobândește pe timp mărginit, pe cale de concesiune?

Aci poate că preferințele guvernului ar fi fost pentru un alt sistem de cât cele ce s'au pus în lege. Se pare că d-nul ministru al domeniilor ar fi preferit perpetuitatea, pentru a îndruma mai mult capitalurile spre exploatarea minelor. Cu toate acestea, însă, din temere de a nu izbi într'un text constituțional, s'a hotărât sistemul concedării minei pe termen mărginit.

Astfel, vedeți că îndată ce s'au pus aceste premize, că adică proprietatea minieră e o proprietate imobiliară *sui generis*, ce se dobândește în mod temporar pe cale de concesiune, au decurs de aci toate consecințele: adică nu mai poate fi vorba de art. 7, nu mai ne izbim de art. 19 paragraful 1 ori paragraful 3, nu mai întâlnim o piedică în art. 20 din Constituție.

D. Stolojan ar fi vrut să facem tocmai contrariul. Pe când noi alegem cu intenție sistemele cari nu pot izbi vreun text din Constituție, d-sa din potrivă alege sistematic pe acelea cari ne-ar pune în conflict cu vreun text constituțional. Când cumva găsește că o dispozițiune oarecare s'ar izbi de un articol din Constituțiune, d-sa vine și zice: «acesta este sistemul fără care nu poate să existe o exploatare minieră, acesta este sistemul modern, pe care-l gălesc recomandat de autorii nenumărați pe cari i-am citit».

D-sa a mers chiar până acolo în cât să susțină în discursul d-sale contrariul de tot ce s'a zis de asociația antiminiere. Și pentru că discursul d-lui Stolojan este oareșicum încheierea campaniei antiminiere, permiteți-mi să mă abat un moment dela șirul argumentațiunii mele și să pun acest discurs — prin care s'a contrazis tot ce s'a spus până aci de liberali — în legătură cu celelalte manifestațiuni ale coaliției antiminiere.

Campania aceasta s'a pornit cu multă gălăgie și cu multe speranțe din partea opoziției. Trebuia să se joace o piesă, cum se zice în franțuzește *à grand spectacle*. Nimic nu s'a cruțat pentru punerea în scenă și pentru reclamă.

După acest program atât de bogat, s'a jucat la Senat actul I, care veți recunoaște că a fost o deziluzie. Primele roluri au fost mai pre jos decât reputațiunea lor.

Dar se pare că se puneau mari speranțe cu actul al doilea, ce trebuia să se joace, aci, la Cameră. Mai mulți artiști făgăduiseră concursul lor grațios în mod excepțional pentru această împrejurare. Ei însă nu s'au manifestat, afară numai dacă n'am ține seamă de intervențiunea elocintă a d-lui Păcleanu, care a cerut citirea tuturilor articolelor dela tribună. Dar chiar dintre artiștii obicinuiți, mai mulți au lipsit. Primul tenor încă a lipsit și, mi se spune, va lipsi până la sfârșitul discuțiunii acestei legi. În fine în acest concert, la care nu mai iau parte decât artiști de a doua mână, d-l Stolojan a venit să aducă o notă discordantă, care legitimează pe deplin cuvântul de *cacofonie* rostit de d-sa. D-sa a combătut tot ce au susținut partizanii d-sale politici în cursul campaniei antiminiere, care sfârșește în mod ridicol, printr'o luptă între d-voastră.

În adevăr, erau două argumente de căpetenie, ce se aduceau în contra legei minelor: «legea este anticonstituțională și antinațională.» Aceste două cuvinte se repetau în toate manifestele d-voastră, chiar pe toate afișele opoziției. Dintre aceste două învinuiri, cea de antinaționalism era argumentul de efect. Chestiunea de procedură, chiar constituțională, pasionează mai puțin masele. Însă argumentul că legea e antinațională, era sentimentul ce trebuia să înpresioneze țara. Ei bine, cu plăcere dar și cu mirare am văzut că d-l Stolojan nu numai n'a mai reeditat acuzațiunea de trădare națională, dar chiar ne-a imputat că nu favorizăm în destul capitalurile streine. D-sa ne-a spus că concedându-se minele pe 75 de ani, în loc de a le da pe perpetuitate, nu vor veni străinii și a cerut ca să admitem perpetuitatea, pentru că atragem capitalurile streine.

Atunci, domnilor, ce mai însemnează campania antiminieră pornită pe terenul străinismului?

Ce însemnează apelul acela vestit, intitulat **Români!** În care se zicea că, după această lege, numai până unde intră cuțitul plugului numai până acolo se va întinde țara românească, că mormintele străbunilor nu vor mai odihni în pământ românesc ci în pământ străin și vitreg, că se va auzi în vâlcelele noastre numai fluierul mașinelor și nu se va mai auzi fluierându-se doina? (aplauze).

Argumentul cel de căpetenie, chestiunea națională, a dispărut cu desăvârșire. D-l Stolojan a venit chiar să pledeze în favoarea străinilor, zicând că nu s'a dat destule garanții capitalurilor străine.

D-l AT. STOLOJAN : Am spus că, din punctul de vedere al d-voastră, cu chemarea capitalurilor străine nu o să ajungeți la rezultat.

D-l N. FILIPESCU : Mă iertați, d-le Stolojan, nu pentru aceasta presupun că ați adus aminte tot ce a făcut partidul liberal în favoarea străinilor, toate favorurile ce li s'au dat prin legea pentru protecțiunea industriei române.

D-l TAKE IONESCU, MINISTRU AL CULTELOR : La Senat d-l Sturza a zis că legea pentru protecțiunea industriei naționale este anticonstituțională, iar d-l Stolojan a spus că este foarte constituțională.

D-l B. ST. DELAVRANCEA : Așa a zis d-l Sturza și v'a spus că nu v'ați făcut datoria s'o combateți.

D-l N. FILIPESCU : Mi se pare că este alt motiv pentru care d-l Stolojan a renunțat la acuzațiunea de trădare națională.

Argumentele se aleg și după temperamentul și felul de talent al oratorului.

D-l Stolojan pare că nu are temperamentul care să vibreze fibra patriotică și pare că ghicesc de acuma că chestiunea națională va fi tema d-lui Delavrancea. D-l Stolojan simțind că n'are avântul oratoric necesar pentru a mișca inimile agitând spectrul străinismului, preferă a se înfățișa drept bătrânul parlamentar, omul hârșit în luptele politice, dibaciu

Atunci, domnilor, ce mai însemnează campania antiminiară pornită pe terenul străinismului?

Ce însemnează apelul acela vestit, intitulat **Români!** În care se zicea că, după această lege, numai până unde intră cuțitul plugului numai până acolo se va întinde țara românească, că mormintele străbunilor nu vor mai odihni în pământ românesc ci în pământ străin și vitreg, că se va auzi în vălecelele noastre numai fluierul mașinelor și nu se va mai auzi fluierându-se doina? (aplauze).

Argumentul cel de căpetenie, chestiunea națională, a dispărut cu desăvârșire. D-l Stolojan a venit chiar să pledeze în favoarea străinilor, zicând că nu s'a dat destule garanții capitalurilor străine.

D-l AT. STOLOJAN : Am spus că, din punctul de vedere al d-voastră, cu chemarea capitalurilor străine nu o să ajungeți la rezultat.

D-l N. FILIPESCU : Mă iertați, d-le Stolojan, nu pentru aceasta presupun că ați adus aminte tot ce a făcut partidul liberal în favoarea străinilor, toate favorurile ce li s'au dat prin legea pentru protecțiunea industriei române.

D-l TAKE IONESCU, MINISTRU AL CULTELOR : La Senat d-l Sturza a zis că legea pentru protecțiunea industriei naționale este anticonstituțională, iar d-l Stolojan a spus că este foarte constituțională.

D-l B. ST. DELAVRANCEA : Așa a zis d-l Sturza și v'a spus că nu v'ați făcut datoria s'o combateți.

D-l N. FILIPESCU : Mi se pare că este alt motiv pentru care d-l Stolojan a renunțat la acuzațiunea de trădare națională.

Argumentele se aleg și după temperamentul și felul de talent al oratorului.

D-l Stolojan pare că nu are temperamentul care să vibreze fibra patriotică și pare că ghicesc de acuma că chestiunea națională va fi tema d-lui Delavrancea. D-l Stolojan simțind că n'are avântul oratoric necesar pentru a mișcă inimile agitând spectrul străinismului, preferă a se înfățișa drept bătrânul parlamentar, omul hârșit în luptele politice, dibaciu

în alegerea terenului pe care ştie să dea lupta adversarilor săi şi să-i prinză în cursă.

Iată cursa ce a voit să ne întinză d-l Stolojan. Şi arătând aceasta, reiau şirul argumentaţiunii mele, întrerupt printr'o prea lungă paranteză.

De unde, precum v'am arătat, noi am căutat să dăm în legea minelor soluţiunile ce nu se ciocneau cu vreun articol din Constituţie, d-l Stolojan a ales tocmai acele sisteme ce vedeà că ne vor pune în conflict cu Constituţia.

D-sa a venit să ne dovediască, că sistemele cari nu se potrivesc cu Constituţiunea noastră, sunt singurele cari ne pot da rezultate favorabile exploataţiunii miniere.

Faptul că un sistem e în contradicere cu Constituţia e un cuvânt suficient pentrucasă obţie favoarea d-lui Stolojan.

Aşa, de pildă, d-sa voeşte cu orice preţ ca minele să se dobândiască în deplină proprietate, prin expropriere: consecinţa şi probabil dorinţa d-lui Stolojan e violarea art. 19 din Constituţie.

D-sa voeşte ca acest sistem să se întinză la toată ţara, adică şi la pământurile ţărăneşti. Consecinţa: violarea art. 20 din Constituţie. In fine d-sa cere ca şi străinii să poată în modul acesta deveni proprietari de mine. Consecinţa: violarea articolului 7.

Incât, vedeţi, după sistemul d-lui Stolojan, nu un articol ci 10 articole din Constituţie vin de protestează în contra d-sale.

Şi atunci concluzia este: Bună o fi legea minelor, dar Constituţia se împotrivesc la exploatarea minelor. Ciudat mijloc de a face populară Constituţia! Ciudat şi caracteristic, pecăt de periculos mijloc! Băgaţi de seamă, că nu pentru prima oară ci în mod sistematic se produce acest argument.

Nu este lege, care să nu fie foarte combătută de d-voastră din punctul de vedere constituţional.

Dacă o lege e bună, dacă din punctul de vedere al utilității legea nu poate fi combătută, atunci ultimul refugiu, ultima scăpare a opoziției, este argumentul constituțional: «Bună ar fi legea, se zice, dar Constituția se opune».

D-1 B. ST. DELAVRANCEA: Exemplu.

D-1 N. FILIPESCU: Însăși legea minelor.

D-1 B. ST. DELAVRANCEA: Afară de aceasta.

D-1 C. C. ARION: Legea drumurilor de fer.

D-1 B. ST. DELAVRANCEA: De aceea ați modificat-o.

D-1 N. FILIPESCU: Eu cred că este un ciudat mijloc de apărare și de a populariza o Constituțiune, de-a o arăta la fiecare pas ca fiind o piedică la orice reformă și la orice progres.

Dar știu că d-1 Stolojan are un mijloc, pe care îl recomandă pentru a eși din acest impas în care a căutat să ne pue: D-sa ne zice: revizuiți Constituția.

Deși vă înfățișați ca impecabili constituționali și vroiți să ne arătați pe noi drept vrăjmași ai Constituției, ne propuneți a fiecare moment revizuirea Constituției și astfel d-voastră sunteți anticonstituționali.

În adevăr, d-1 Stolojan s'a prezentat acî ca un bărbat puțin încredințat despre virtuțile Constituției, dar pasionat de procedura constituțională. Pentru d-sa e un articol care domină toată materia constituțională, art. 153, care prevede modul cum se modifică Constituția.

D-sa zice: «Revizuiți Constituția, noi nu ne opunem». La fiecare lege, d-voastră vă arătați indiferenți la modul cum se va revizui Constituția, numai cereți ca în mod regulat să se revizuiască pactul fundamental.

D-voastră, în 12 ani, ați schimbat-o de două ori; dacă ar fi fost după d-voastră, noi în 7 ani ar fi trebuit s'o schimbăm cel puțin de 7 ori.

D-1 DELAVRANCEA: Dece? Ar fi trebuit odată.

D-1 N. FILIPESCU: Noi nu admitem aceasta. Noi credem că o Constituție prețuește nu numai prin virtuțile ei, ci și prin vechimea ei. Și dacă aceasta este un adevăr în orice

țară, acest adevăr trebuie mai ales respectat în țară la noi. La noi stabilitatea constituțională trebuie cu atât mai prețios păstrată, cu cât știm în ce mod se fac la noi alegerile. Nu este alegere, despre care partidul învins să nu zică că prin ingerințe și violențe a triumfat partidul advers. Consecința este că partidul înfrânt declară că venind la putere el va schimbă toate legile făcute de celalt partid.

Aceasta e un mare rău, care totuși e mărginit, pe câtă vreme această prefacere legislativă neîncetată se mărginește la legile ordinare. Răul ar fi însă incalculabil, când acest sistem de prefacere s'ar întinde și la Constituție chiar, când fiecare partid va veni la putere nu numai cu legea lui comunală, ori legea lui județeană, dar și cu Constituția lui.

Atunci s'ar distruge singura garanție de lealitate ce mai există între partidele noastre, cari se sfâșie cumplit pe toate celelalte tărâmurii. Atunci s'ar distruge principiile cele mai primordiale ale oricărui guvernământ regulat.

De acea noi credem că suntem mai constituționali ca d-voastră, noi, cari printr'o Cameră în majoritate conservatoare am votat această Constituție.

D-l C. GRIGORESCU : Nu ați avut majoritate.

D-l N. FILIPESCU : Este destul, d-le Grigorescu, să vă spun că acea Cameră avea de președinte pe conservatorul Manolache C. Iepureanu, și atunci președinte al consiliului era d-l L. Catargi și că toate propunerile d-voastră, precum cele două colegii electorale, electivitatea magistraților, toate aceste propuneri ale stângei au căzut în Constituantă.

D-l DELAVRANCEA : Și articolul 7 ?

D-l N. FILIPESCU : Dar mai avem și-o altă superioritate față cu d-voastră : acea că în 29 de ani nu am revizuit această Constituție o singură dată (aplauze).

Și azi încă noi credem că această Constituție, întrucât e înțeleasă în mod larg iar nu cum o interpretați d-voastră, de parte de a fi o piedică la orice fel de progres, poate să adăpostiască multe generații, cari la umbra ei să se dezvolte și să propășiască (aplauze).

Odată împăcați cu orice scrupul constituțional, permiteți-mi să mă ocup de legea minelor, din punctul de vedere economic. Să ne întrebăm, de unde a izvorât acest proiect, la ce necesitate răspunde și ce putem aștepta dela dânsul?

În timpul discuțiunii Adresei, vă aduceți aminte cu câtă înverșunare opoziția a exploatat criza agricolă care ne bântuie și cu câtă patimă ne-a acuzat, că nu aducem nici o soluție pentru a îndulci efectele crizei.

Atunci v'am avut de protivnici; ațtăzi, când vă aducem prima soluție, vă găsim iar în calea noastră (aplauze), căci, evident, legea minelor corespunde grijei ce ne-a cuprins, când am văzut că o singură secetă poate secă singurul izvor de avuție al țarei: agricultura. Am crezut atunci că trebuie să înmulțim izvoarele noastre de bogăție și să ne îndreptăm activitatea spre industrie. Credeam că astfel ne vom întâlni în păreri cu partidul liberal. Căci partidul liberal se laudă că el a pus temeliala industriei naționale la noi.

Se vede însă că nu suntem înțeleși decât asupra cuvântului, căci în afară de cuvânt totul ne desparte. Noi credem că ceea ce ați făcut d-voastră nu e nici industrie, nici națională. Industria pe care o avem azi e o simplă fanfaronadă. Mi s'a povestit că, pe când se clădia linia Ploești-Predeal, un fost ministru liberal a întrebat pe d-l Guilloux câte tunele o să avem până la reușită?» Guilloux i-a spus: «trei tunele.» Ministrul liberal ar fi răspuns la aceasta: «știi că nu-i rău pentru o țară mică» (ilaritate).

D-l BARBU ȘTEF. DELAVRANCEA: D-voastră aveți un ministru, care a făcut un tunel cu orice preț; să nu mai vorbim de tunele.

D-l N. FILIPESCU: Ei bine, precum acel ministru credea că o țară e dezonorată dacă n'are măcar trei tuneluri, tot astfel v'ați zis că trebuie să avem câteva fabrici, câteva obiecte de expus la vreo expoziție, pentru a susține măcar mândria și renumele nostru față cu țările streine. De aceea prin mijlocul foarte lesnicios al votării câtorva taxe s'a creat un început de industrie, care numai națională nu este: capi-

talul e străin, meșterii străini. Numai pe obiectul fabricat se lipește eticheta de «industrie națională» și atunci d-voastră ziceți cu mândrie: onoarea națională e salvată!

Dar precum aceasta nu e național, nu este nici industrie.

Prin industrie națională înțeleg o formă a muncii naționale, menită a îmbogăți țara.

Și nu e decât parodia industriei aceea care te sărăcește și pe care o susții prin subvenții. Ceeace avem azi e o industrie artificială creată prin mijloace factice, prin prime și taxe vamale, o industrie ofticoasă ce se susține numai cu doctorii (aplauze).

De aceea noi credem că protecțiunea vamală, ce se stabilește la graniță, trebuie să fie însoțită în mod paralel cu dezvoltarea și perfecționarea mijloacelor de producțiune înlăuntrul granițelor țării. Altminteri, sistemul protecționist este numai exploatarea consumatorilor și înșelarea țării.

De aceea, domnilor, guvernul actual a căutat, că pe toate căile să organizeze munca națională. In această ordine de idei, semnalez în treacăt organizația învățământului profesional.

Este onoarea acestei Camere că a votat legea învățământului profesional și că a făcut cu atâta dărnicie sacrificii imense pentru crearea de ferme model.

Dupăce vom fi creat meșteri îndemânateci, va trebui să le dăm în mod lesnicios și eftin materia primă.

La această nevoie e menită să răspundă legea care astăzi este în discuțiune.

Ar fi, negreșit, o banalitate ca să arăt importanța ce pot să aibă materiile prime și combustibile în industrie; asupra unui lucru însă țin să apăs: este că, în special la noi, exploatarea minelor este o condițiune *sine qua non* pentru existența unei industrii.

Din cauza populațiunei noastre rare, industria are nevoie să întrebuințeze mașinele pe o scară întinsă și deaceea e nevoie să avem combustibilul la îndemână.

Accest combustibil, întrucât e adus din străinătate, nu poate fi decât foarte scump. Din cauza depărtării noastre de mica

noastră coastă maritimă, metalurile și toate materialele grele sunt foarte scumpe, căci transportul lor pe uscat dela Brăila până la București, de pildă, e îndoit cât prețul transportului din Anglia până la Brăila.

În fine, ceva mai important de cât scumpetea materiei prime este că această materie primă, fiind adusă din străinătate, este în totdeauna o bază nesigură și plină de incertitudine pentru industrie. O industrie însă trebuie să aibă în primul rând siguranța.

Situația noastră geografică face că mai puțin ca oriunde aiurea să avem această siguranță, pe câtă vreme nu am extrage mineralele chiar din solul nostru. Prețul materiei prime depinde pentru noi nu numai de-o întâmplare, de o schimbare de tarif, dar în caz de războiu, se poate întrerupe cu cea mai mare ușurință orice comunicație maritimă prin închiderea Dardanelelor și închiderea gurilor Dunărei. Care industrie dar ar consimți să se stabilizească în condițiuni atât de problematice?

Veți admite, probabil, aceste considerațiuni, dar poate veți zice: să se exploateze minele, dar să înlăturăm capitalurile streine.

Aci se pune marea cestiune națională pe care-a agitat-o opoziția. Permiteți-mi dar să examinez această cestiune, cercetând în grabă regimul la care sunt supuși străinii la noi.

Acest examen e cu atât mai interesant, cu cât tocmai proivnicii noștri au stabilit, fiind la putere, acel regim.

Înainte de 1879 toți străinii, afară de Evrei, erau tratați pe un picior de egalitate. În 1879 s'a votat art. 7 din Constituție.

Prin acest articol s'au îndepărtat străinii numai dela proprietatea imobiliară rurală și li s'a dat acces larg pe toate celelalte câmpuri de activitate. Când a venit apoi timpul să ne ocupăm cu întemeierea industriei naționale, partidul liberal nu numai nu a exclus pe străini dela dobândirea proprietății industriale dar i-a și favorizat. Prin tariful vamal

nu i-a exclus, iar prin legea pentru protecțiunea industriei naționale i-a favorizat. In ceea ce privește tariful vamal, nu se putea face, o recunosc, o distincțiune între naționalitatea celor ce importă mărfurile, ci numai între mărfuri chiar. Așa fiind, consecința fatală a protecționismului — care nu e însoțit în acelaș timp de o puternică organizație a muncii naționale înlăuntrul țării și de îmbunătățirea sistemelor de producțiune — este că, în loc să mai importezi fabricate streine, importezi pe fabricantul strein.

Avem despre, aceasta, un exemplu hotărâtor cu Rusia. Indatăce Rusia a intrat pe calea protecționismului, toate industriile streine, cari erau în apropiere de granița rusească, au trecut granița.

Poate că această importatie a industriașilor străini în locul importației produselor streine să aibă foloase, dar de sigur că înfățișează și neajunsuri. S'a privit ca un mare pericol, faptul așezării fabricelor străine pe teritoriul rusesc. Ba pericolul a părut a fi așa de mare, în cât s'au făcut diferite propuneri, ca să se combată aceste industrii străine. Așa, de pildă, s'a propus să se stabilizească vămi interioare și un jurnal șovinist, «Gazeta de Moscova», într'un avânt de șovinism a propus chiar să se cedeze Germaniei jumătate din Polonia, pentrucasă se poată protege industria adevărat rusească.

D-voastră însă, domnilor liberali, n'ați văzut niciun pericol în această naturalizare a industriașilor străini la noi în țară, ați protejat prin tariful vamal industria străină fără a lua în favoarea industriei cu adevărat românească măsurile ce prudența le comanda.

Dar dupăce ați făcut aceasta, ați făcut legea pentru protecțiunea industriei naționale. După atâtea avantaje ce rezervă străinilor tariful vamal, ați fi putut rezerva Românilor măcar acele favoruri excepționale, cari se acordă prin legea pentru protecțiunea industriei naționale.

Însă n'ați vrut să admiteți aceasta. S'au propus la votarea legii amendamente de d-l Pop și Butculescu, prin cari beneficiile legii acesteia să se acorde exclusiv Românilor.

Ați respins însă acele amendamente și legea s'a votat așa cum fusese propusă în urma unui raport foarte interesant al d-lui Costinescu, din care să-mi permiteți să extrag câteva pasagii :

«Mai este o prejudecată, mai răspândită încă — zicea d-l «Costinescu—care ne face mare rău și oprește emanciparea «noastră economică. Mulți își închipuesc că industria națională e exclusiv cea care se face nu numai în țara românească, dar și numai de capete și de brațe românești.

«Dacă această adâncă eroare s'ar traduce în vreo măsură legislativă, ea ar fi de ajuns spre a lovi de paralizie producerea industrială a țării. În adevăr, ceea ce ne lipsește «nouă Românilor nu este numai capitalul trebuincios între-prinderilor industriale, dar și specialitatea și experiența, «fără de cari asemenea întreprinderi nu pot să izbutiască».

Și se pare că această lege prejudecă deja chestiunea minelor, la cari deasemenea se aplică. Iată în adevăr ce mai zicea d-l Costinescu :

«Nu de mult un străin a descoperit în România un mare «zăcământ de asfalt și a început de îndată să-l exploateze. «Nu trebuia să fim oare recunoscători acestui străin, că a «făcut această descoperire și că astfel în curând ne va scuti «de a vărsa peste fruntarii banii noștri spre-a aduce asfalt?»

«Pentru aceste cuvinte, proiectul de lege nu refuză in-dustriașilor streini din România foloasele acordate în ge-nere tuturilor industriilor, ori de cine ar fi ele făcute.»

Ei bine, vă întreb, cum d-voastră, cari ați profesat ase-menea păreri în privința industriei manufacturare, veniți să cereți ca să se excludă străinii tocmai dela exploatarea minelor? Căci este o mare deosebire între industria minieră și cea manufacturată.

Industria manufacturată produce obiecte definitiv fasonate, gata a se pune în consumațiune, cari nu mai solicită nici un adaos de muncă națională, cari nu mai permit nici un câștig vreunui intermediar. Dacă acea industrie înflorește, ea folosește numai străinului care se află în capul acelei industrii, iar dacă acea industrie dă produse rele, cari nu merită nici

un sprijin și totuși se susține grație protecțiunii vamale, în acest caz acea industrie ruinează pe consumatori. Prin urmare, în asemenea împrejurări, consumatorul e exploatat și fabricantul străin e favorizat în mod păgubitor pentru țară.

Acelaș lucru este și cu industria minieră? Nu. Exploatatorul minei produce materie primă. Această materie primă, chiar scoasă la iveală de streini, va contribui la întemeierea industriei naționale și ca atare va constitui o bogăție pentru țară.

În adevăr, bogăția minieră constă nu în câștigul ce-l pot realiza câțiva exploatatori de mine, ci în faptul că țara are la îndemână materiile minerale ieftine. Folosul mare ce-l trage o țară din faptul că are cărbuni constă în aceea că industriașii plătesc cu 18 ori 20 lei tona de cărbuni ce se găsesc la fața locului, în loc de 40 lei aduși din Anglia, iar nu în faptul că exploatatorul străin ori pământean va câștiga 2 lei de pildă la tona de cărbuni, drept beneficiu cuvenit capitalurilor sale angajate în mine.

Nădăduesc că și acest câștig va aparține Românilor cari se vor deda, sper, la exploatarea minelor, dar zic că chiar dacă minele ar fi exploatate și de străini, aceștia, vrând nevrând, vor contribui la întemeierea unei industrii adevărat naționale (aplauze).

Nu vreau să prejudec cestiunea pe care voește să o prejudece d. Stolojan, zicând că vom avea ori nu mine. Dar indiferent de aceasta, zic că această lege, oricare ar fi soarta ei, va fi o mărturie despre o rivnă laudabilă de a ne îndruma spre o stare economică mai bună, lucru care onorează pe autorul acestui proiect de lege. Iar dacă și norocul va însoți pe autorul legii în sforțările sale, dacă vom avea mine bogate și vom întemeia o industrie națională înfloritoare putându-se baza pe materia primă scoasă din chiar solul nostru, atunci această lege va fi pentru cel ce-a întocmit-o un titlu la recunoștința țării (aplauze).

Acum, domnilor, permiteți-mi să trec la partea a doua a legii, adică la cea privitoare la asigurările lucrătorilor. Voiu

discuta însă mai mult principiile ce pune aceasta, decât însăși aplicațiunea ce legea a dat acestor principii.

Dela început declar că sunt în principiu partizan al asigurării libere; însă admit cu toate acestea dispozițiunile conținse în această lege, privitoare la asigurarea obligatorie a muncitorilor în mine. Dacă admit asigurarea obligatorie aplicată lucrătorilor din mine — cu toate că fac rezerve asupra principiului asigurării prin stat — o fac tot întemeindu-mă pe acea fericită distincțiune a solului de subsol.

În adevăr, întru cât proprietarul suprafeței nu este stăpân în subsol, întru cât statul are amestec în subsol până acolo în cât chiar poate concede altuia decât proprietarului suprafeței exploatarea minei, evident este că statul poate să prescrie și anume condițiuni în cari se va săvârși munca în mine.

Și știți că această muncă în mine e cu deosebire grea, insalubră și periculoasă. De aceea, admit asigurarea obligatorie, întrucât se mărginește la mine, dar voi discuta *principiul* asigurării obligatorii, spre a ne lămuri dacă am putea admite o aplicare mai departe a acestui principiu.

Sunt partizanul cel mai fervent al asigurării. Cred că orice om cât de puțin civilizat când e sărac trebuie să se asigure în contra tuturilor împrejurărilor nenorocite ale vieții. De aceea cred că ar trebui să căutăm a întinde asigurările la întreaga populațiune a țării. Aceste asigurări sunt la noi cu atât mai necesare, cu cât muncitorii de pământ nu au putința de a face economii ca pe aiurea. Țăranii nu prea pun bani la casa de economie, ei fac economii spre a cumpără terenuri și a-și mări proprietățile. La noi, aceasta nu e cu puțință, căci proprietatea țărănească este înghesuită între marea proprietate (care e prea scumpă, pentruca țăranii s'o poată cumpăra) și proprietățile țăranilor, cari sunt inalienabile.

De aceea, noi trebuie să căutăm a dezvolta celelalte mijloace de economie și să seducem pe muncitori îndemnați la economie prin minunile dobânzii compuse, care, mai mult

decât depozitele dela casa de economie, atrag economia când arăți omului că printr'o cotizație minimă poți avea după un număr de ani un însemnat capital ori o mare pensie pe viață. Fac însă o obiecțiune: doresc ca aceste asigurări să se facă în mod liber, căci asigurarea liberă e un act de prevedere, care ridică și onorează pe acel care-l săvârșește, pe când asigurarea obligatorie nu e decât un impozit pe care lucrătorul posomorât îl plătește în mod mecanic și pe care statul îl percepe cu toată rigoarea legilor de împlinire. Iar acest impozit este o dare dezastroasă, care în schimb nu dă niciun folos celor ce plătesc acest impozit; căci, după părerea mea, asigurările obligatorii n'au dat până acum decât rezultate dezastroase.

La noi, asemenea, asigurările obligatorii nu s'au experimentat și de acea trebuie să cercetez ce rezultate a dat principiul asigurării în alte țări. Permiteți-mi dar să vă arăt ce s'a petrecut în această privință în alte țări și să vă citec alte țifre.

Prima asigurare de către stat datează dela 1864 în Anglia. Atunci Gladstone a creat prin stat casele sale de asigurare.

Rezultatul a fost că până în 1881 nu se crease decât pentru 4 milioane rente viagere și asigurări pe viață numai pentru 12 $\frac{1}{2}$ milioane. O anchetă a dovedit în 1881 lipsa de aptitudine a statului pentru săvârșirea unei asemenea opere și casa de asigurare s'a desființat.

Locul acestor case fu luat din ce în ce mai mult de acele asociațiuni ce poartă numele de *Freudly Societies*. Ele au dat rezultate excelente.

Inainte de a fi organizate aceste societăți, guvernul era silit să ajute mai mult de 1.500.000 persoane pe an, adică $9\frac{1}{2}$ la sută din populația Angliei, pe când acum, cutoatecă populația Angliei a sporit, numărul celor ajutați nu mai e decât 900.000 oameni, ceea ce reprezintă $2\frac{1}{2}$ la sută din populațiune.

Raportul *Registrarului general* constată că aceste asociațiuni au cruțat națiunei mai mult de 500 milioane pe an, cari se duceau înainte în taxe pentru săraci.

Dar în fața rezultatelor date de casele de asigurare ale lui Gladstone și în fața rezultatelor date de casele din Germania, de care voiu vorbi îndată mai pe larg, permiteți-mi să vă înfățișez rezultatele minunate pe cari sistemul libertății le a produs în Statele-Unite.

Asigurările realizate în Statele-Unite de asociațiunile de asigurare liberă s'au ridicat la următoarele cifre, în adevăr fantastice :

1861	5.975.000.000
1871	21.235.000.000
1881	27.985.000.000
1891	49.465.000.000

La sfârșitul anului 1892 totalul asigurărilor numai *mutuale* a atins 53 miliarde, iar totalitatea asigurărilor de tot felul era de 85 miliarde.

Iată rezultatele admirabile ce s'au dobândit numai prin libertatea absolută, care domnește în Statele-Unite.

Dece aceste rezultate au fost excelente în țările de libertate și rele în celelalte țări, unde asigurările se fac de Stat în mod obligatoriu ?

Aceste asigurări organizate de Stat sunt foarte scumpe și împovărătoare pentru cei asigurați.

Aplicațiunea legii accidentelor, în Germania, a costat, în 1886, numai pentru cheltueli de administrație, 2.324.240 mărci, față cu 1.711.699 mărci, ce s'au împărțit ca despăgubiri celor asigurați.

Vedeți, domnilor, că s'au cheltuit în 1886 îndoit pentru cheltuelile de administrație de cât s'a împărțit drept despăgubiri.

Pe de altă parte, această asigurare eră un puternic îndemn pentru sporirea numărului accidentelor, cei asigurați fiind îndemnați a îndurà accidente (precum vă voiu dovedi) pentru

a deveni pensionari. Aceasta împreună cu scumpetea cheltuelilor de administrație au făcut că s'a sporit costul primei în mod colosal.

Iată după d. Yves Guyot sporul primelor plătite de lucrători, în corporațiunile profesionale germane :

	la sută din salariu
1886	0.40
1887	0.73
1888	0.90
1889	1.00
1890	1.00
1891	1.14
1892	1.17

Iată dar cum, din an în an, asigurările devin mai costisitoare. Dar se pare că cel puțin asigurarea obligatorie, prin faptul că fiind obligatorie, funcționează în mod mecanic, eră să cruțe procesele și să scutiască de cheltuelile de procese pe lucrătorii cari își revendică drepturile.

Ei bine, nu. Numărul proceselor și al contestațiunilor a sporit din an în an.

«Ultima statistică, ne zice d. Yves Guyot, ne arată că «cheltuelile de anchetă și de justiție arbitrală s'au *încincit* «dela 1886 la 1892».

«Cele 1.248 tribunale arbitrale au fost sesizate de următoarele afaceri :

în 1890	14.879
» 1891	18.423
» 1892	22.249
» 1893	25.348

«Luând de bază deciziunile biurourilor de corporațiuni, «rezultă că o afacere din cinci a fost supusă tribunalului arbitral».

D-1 P. P. CARP, MINISTRU AL DOMENIILOR : Asupra a câtor milioane de contribuabili ?

D-1 N. FILIPESCU : Puțin importă numărul contribuabililor ; eu vă arăt progresiunea numărului și această accentuare a

răului o voiu pune în lumină și pentru un alt neajuns: neajuns ce-l înfățișează asigurarea obligatorie.

Acest neajuns este sporirea numărului accidentelor. Scopul oamenilor de stat nu poate fi de-a avea un număr mare de schilozi, cari primesc pensuni, ci mai ales de a reduce pe cât se poate numărul accidentelor.

Această scădere a accidentelor a fost realizată de numeroase asociațiuni libere, cari știu să îndeplinescă asemenea nobile misiuni sociale cu mai multă inimă și cu mai mult succes decât funcționarii plătiți de stat.

Ca exemplu pot să vă dau *Societatea industrială* din Mulhouse, care, după datele adunate de d. Leroy Beaulieu, a făcut să scază, dela 1867 până azi, în regiunea ei, numărul accidentelor cu 60 la sută.

Ia să vedem însă cum stăm cu accidente în Germania, unde statul practică asigurările. Și ca să nu-mi spună d. ministru al domeniilor că din cauza numărului din ce în ce sporit al asiguraților a sporit și numărul accidentelor, voiu face o comparație între accidente grave cari au cauzat moartea și accidente mai puțin grave, cari nu au cauzat moartea dar cari dau dreptul la pensune. Fiindcă nimeni nu se expune de bunăvoie la accidente mortale, numărul celor izbiți de asemenea accidente a rămas aproape staționar, precum vă voiu dovedi, pe când numărul celor ușor răniți a sporit colosal, căci nimic nu-i îndeamnă să se feriască de accidente, ba adeseori li se face câte o mică amputațiune, care le dă dreptul să trăiască pe spinarea statului.

Să facem dar o comparație între aceste două feluri de accidente.

D-l Dejace, profesor la universitatea din Liège, a întocmit tabloul diferitelor feluri de accidente din Germania, pe anii 1886 până la 1892.

Iată tabloul accidentelor grave urmate de incapacitate totală de a munci:

1886	1.548 accidente
1887	2.827 »
1888	1.886 »
1889	2.331 »
1890	1.869 »
1891	1.570 »
1892	1.507 »

Precum se vede, numărul accidentelor grave, de cari lucrătorii se feresc, a rămas staționar. Ia să vedem acum numărul accidentelor puțin grave, la cari mai cu ușurință se expun lucrătorii în scop de-a obține pensii.

Iată numărul accidentelor urmate numai de incapacitatea parțială de a munci, adică accidente cari n'au fost înfrânate de frică și cari au fost încurajate de speranța îndemnizării:

1886	3.780 accidente
1887	8.126 »
1888	10.270 »
1889	12.788 »
1890	16.109 »
1891	17.481 »
1892	18.049 »

Iată proporția imensă în care a sporit numărul accidentelor, producând ca consecință urcarea prețului cotizațiunei, spre cea mai mare pagubă a muncitorilor.

În Austria, unde există asemenea asigurarea obligatorie, s'a constatat același fenomen.

Însuși inspectorul superior al departamentului asigurărilor, d-l Kaan, într'un raport al său zice:

«Pentru accidentele urmate de invaliditate puțin gravă, cazurile de indemnitate de plătit fură cu 89% mai numeroase în 1892 ca în 1890, pe când accidentele grave ce dau drept la mai mult de 20% din salariul anual, au suferit un spor numai de 20% și, în cazurile urmate de moarte, sporul n'a fost decât de 5%».

Iată dar, cum asigurarea obligatorie face să scază simțul de prevedere. Totdeodată înmulțirea accidentelor face fatal-

mente să se urce prețul primelor de plătit, precum am arătat.

Dar mai e ceva. Asigurarea obligatorie face să dispară instituțiunile de patronaj.

În Franța, din 5.512.000 lei ce întocmiau veniturile caselor de ajutor franceze din industria minieră, 2.622.000 lei numai proveniau din rețineri, iar 3.177.000 lei din vărsăminte efectuate de companii.

Ei bine, de ce să credem că la noi nu ar exista aceleași sentimente de fraternitate ca în alte țări? Din contră, dacă este o țară, în care asemenea sentimente există în cel mai mare grad la clasele superioare, aceea e desigur țara noastră.

Și fiindcă în această Cameră s'a atacat mai deunăzi cu atâta violență clasele superioare, să-mi permiteți să vă amintesc aci că țara noastră este poate singura, unde azistența publică nu cade în sarcina statului.

O ramură întreagă a azistenței a fost dotată numai prin dărnicia claselor bogate.

Așa, s'a creat în Moldova institutul de binefacere Sfântul Spiridon, aci în Muntenia Eforia Spitalelor civile, Așezămintele Brâncovenești, Epitropia Crețulescu, cari singure au luat asupra lor azistența publică în țara românească (aplauze).

D-l DELAVRANCEA : Noi ce facem ?

D-l A. CUZA : Lăsați trecutul, noi când am vorbit, am vorbit de clasele diriguitoare de astăzi.

D-l N. FILIPESCU : D-le Cuza, eu nu cred că natura omească să se fi schimbat în rău, eu cred că țara a mers spre progres și că nu s'a schimbat fondul blând și bun al caracterului național.

Dacă am vorbit în treacăt de trecut, este că trebuie, cred, să fim mândri că în această țară, numai prin dărnicia oamenilor bogați s'au creat asemenea așezăminte de binefacere. Este un merit cu atât mai mare, cu cât cei ce au creat aceste așezăminte știau că alături de mulți nenorociți, cari

le vor fi recunoscători pentru că grație dărnicii lor și-au recăpătat sănătatea și viața în aceste așezăminte, vor fi și oameni cari, invidioși, nu vor ști decât să-i gratifice cu injurii și invective (aplauze).

D-l Al. CUZA : Cer cuvântul în chestiune personală (ilari-tate, întreruperi).

D-l N. FILIPESCU : Ca să complac d-lui Cuza . . .

D-l A. C. CUZA : Am cerut cuvântul în chestiune perso-nală, pentrucă am fost acuzat că ași fi aruncat bănueli asu-pra trecutului.

D-l N. FILIPESCU : Ca să complac d-lui Cuza, îi voiu spune ce cred că avem astăzi de făcut în această direcțiune.

Spre a vă expune mai clar ce cred că trebuie făcut în ma-terie de asigurări, voiu distinge între asigurările în caz de accidente și de moarte.

Domnilor, cer un singur lucru : anume, să nu mi se răs-punză cu o singură frază, cu celebra formulă, că la noi nu există inițiativă privată.

Cu acest argument partizanii amestecului statului în toate cred că scapă de orice discuțiune. Mi-aduc aminte, că atunci când s'a fondat creditul agricol și când am cerut să se facă creditul din inițiativă privată, s'a zis : «Nu se poate, nu există inițiativă privată». Și, ca o amenințare, s'a mai zis : «Vom aduce un proiect de lege pentru crearea Băncii agri-cole cu capitaluri private și veți vedeà că aceste capitaluri nu vor veni.» Ei bine, evenimentele v'au dezmințit. Cutoatecă am fost bântuiți de o criză teribilă, totuși s'au oferit capi-taluri mai multe decât s'au cerut și, fiindcă vorbesc de cre-ditul agricol, permiteți-mi să vă spun ce se petrece în mo-mentul de față în Bulgaria.

Acolo de 15 ani s'a început a se organiza creditul agricol.

S'au creat în acest timp 60 de bănci agricole libere, spre a veni în ajutorul agriculturii. Aceste bănci astăzi au un capital de 21 milioane în bani bulgărești, adunați în Bulgaria.

Azi Bulgarii vor să mai aibă 15 milioane pentru băncile agricole și tot ce se cere de unii este ca aceste 15 milioane să se împrumute de bănci cu garanția statului, pentru a obține o dobândă mai mică.

Nu știu ce se va face cu acel împrumut, știu numai că până astăzi s'au adunat de Bulgari 21 milioane.

Ei bine, protestez când aud zicându-se mereu că noi, Românii, suntem atât de păcătoși, că suntem incapabili de orice ar cere inițiativa privată!

Permiteți-mi să cred că nu suntem atât de inferiori; nu zic că ne putem compara cu rasa anglo-saxonă, dar cred că nu suntem inferiori Bulgarilor (aplauze).

Dar în ceea ce privește asigurările în caz de boală, e cu putință să se susțină că nu există inițiativă privată la noi?

Dar este un orașel, un târg cât de mic, care să nu aibă o societate de ajutor mutual, care sub numele de Albina sau Furnica, nu realizează prima speță de asigurări de cari mă ocup, asigurările în contra boalei?

Aceste societăți cari se impun privirilor noastre mai mult prin plimbarea lor pe strade, cu steagul desfășurat, cu cocarde la butonieră, îndeplinesc cea mai nobilă, cea mai sfântă misiune. Negreșit că mai sunt multe imperfecțiuni de semnalat în organizarea acestor societăți; ași cere dar ca guvernul să aducă o lege privitoare la societățile de ajutor mutual.

Mă explic.

Nu e vorba ca guvernul să se amestece în daraverile acestor societăți, nu! Ceeace eu aș dorî este, pe de o parte să se respecte societățile astăzi existente; iar pe de alta, spre a se încuraja aceste societăți, să se creeze, cum se propune în Franța, societăți de ajutor mutual recunoscute, cari să fie favorizate în cazul când vor supune la aprobare statutele lor, când se vor supune la oarecari reguli de contabilitate, vor admite sistemele recunoscute mai perfecte pentru fructificarea fondurilor lor și se vor supune la un control. În schimb statul să le acorde personalitatea morală, să declare inzezi-

sibile pensiile până la o oarecare sumă și alte avantaje de felul acesta.

Acordându-li-se oarecari foloase de felul acesta, societățile de ajutor mutual vor prospera și inițiativa privată, deja existentă la noi, își va lua un puternic avânt.

Nu este bine, domnilor, să se ucidă, dela început, principiul inițiativei private; din contra, cu toții cată să lucrăm la dezvoltarea acestor utile asociațiuni la noi în țară (aplauze).

În ceea ce privește asigurarea în contra accidentelor, codul nostru civil prevede deja oarecari dispozițiuni salutare.

Art. 998 zice: «Orice faptă a omului, care cauzează altuia «prejudiciu, obligă pe acela din a cărui greșală s'a ocazionat, a-l repara».

Și art. 999 completează articolul precedent cu următoarele dispozițiuni:

«Omul este responsabil nu numai de prejudiciul ce a cauzat prin fapta sa, dar și de acela ce a cauzat prin negligența sau prin imprudența sa».

Nu mă mulțumesc negreșit cu ceea ce este coprins în codul civil; eu aș dori să admitem ceea ce se cheamă *profesionalizarea accidentelor*.

Dacă se poate critica ceva în aceste dispozițiuni, este că șeful de industrie nu e dator să repare accidentul decât dacă lucrătorul a putut dovedi că din cauza stăpânului lui sau din pricina instalațiunilor lui a suferit un accident.

Această probă e adeseori greu de făcut.

De aceea ași dori ca sarcina probelor să fie în sarcina șefilor de industrie; ei să fie îndatorați a repara consecințele accidentelor, întrucât nu sunt în stare a dovedi că muncitorul, prin vina ori negligența sa, a pricinuit accidentul.

În ceea ce privește pensiunile, am putea mai întâi să ne folosim întrucâtva de companiele de asigurare. V'am arătat ce rezultate minunate au dat în Statele-Unite aceste companii.

Recunosc că cele două companii de felul acesta, cari există la noi, azi au mai mult în vedere specula decât misiunea socială ce le incumbă.

Ași crede dar că guvernul ar trebui să întindă un control mai vigilent asupra operațiunilor acestor societăți. Ași fi încântat asemenea dacă guvernul ar veni să declare, că el nu voește a da un monopol la cele două societăți azi existente cari sunt înțelese pe sub mână (aplauze) pentru a împiedica orice concurență și a spori pensia nenorociților cari se duc să se asigure (aplauze prelungite).

Cred că aceste aplauze vor avea drept sancțiune, ca guvernul să vină să declare categoric aceasta.

Sunt convins, domnilor, că, dacă ar face această declarație, nu ar trece câteva zile și imediat s'ar înființa alte societăți, cari imediat ar scade prețul asigurărilor. Dar recunosc că cea mai mare protecțiune pe care statul ar trebui să o dea, ar fi pentru companiile de asigurare mutuală.

În fine, când se va aduce o lege privitoare la societățile de ajutor mutual, va trebui să se admită posibilitatea pentru aceste societăți de a se federaliza, pentru a putea efectua asigurări în caz de bătrânețe și de moarte, cari nu se pot face de societățile ordinare de ajutor mutual, căci e nevoie pentru acest fel de operațiuni de un mare număr de participanți.

Vedeți că inițiativa privată nu e lipsită de soluțiunile cele mai diverse pentru a se veni în ajutorul muncitorilor.

V'am arătat superioritatea asigurărilor libere asupra celorlalte, din punctul de vedere al rezultatelor materiale pe cari le dau. Dar mai ales efectele lor morale sunt de prețuit.

În asociațiunile obligatorii plata primei devine un impozit; în asociațiunile libere, din contră, este un act de prevedere, un act de economie, un act care dovedește o sfortare din cele mai laudabile spre o stare de lucruri mai bună.

Acestea sunt calitățile fundamentale, pe cari se întemeiază o țară.

Când aceste virtuți nu mai există, când o țară nu mai e capabilă de acte de energie și de prevedere, e proba cea mai neîndoioasă că această țară e în decadentă.

Este semnul democrațiilor ostenite faptul că nu mai pot face acte de energie și că lasă statului sarcina de a fi pre-văzător pentru ele.

Dar, domnilor, mi se zice că sunt și considerațiuni politice cari ar trebui să ne îndemne să recurgem la socialismul de stat. Considerațiuni de conservare națională ar trebui să ne împingă pe această cale.

Domnilor, știu că prințul de Bismarck, când a prezentat primul său proiect de asigurare obligatorie, a zis : fac aceasta pentru ascoate pe lucrători din mâinile socialismului. Iar Liebknecht, unul din șefii socialismului, a votat acel proiect de lege, zicând : «această lege este ca o pană care s'a vârat în societatea burgheză și care o va spînteca».

Dintre amândoi, Liebknecht este acela care-a avut dreptate.

Din an în an elementul socialist a sporit în Germania și când, într'un congres recent, reprezentanții Germaniei amenințau pe delegații englezi cu invaziunea Angliei de către socialism din cauza politicei sale liberale, d. Yves Guyot se sculă și arată pe cei 11 socialiști din 670 membri ai Camerii Comunelor, față cu 46 socialiști germani din 397 membri ai Reichstagului. Iată unde duce socialismul de stat !

Dar încă mai pricep ca să se zică — în alte țări, nu însă la noi — că întărind statul faci operă de conservare socială. Aceasta, încă odată, poate fi adevărat aiurea, nu însă la noi. Totul depinde de natura statului. Statul german, spre exemplu, este o monarhie conservatoare autoritară, mai mult autoritară decât conservatoare, care are o instituțiune permanentă, stabilă, ereditară și populară : monarhia. Impăratul domnește și guvernează. Fără dânsul, nicio lege nu se poate aplica. El schimbă guvernele, el schimbă pe cancelarul său, oricât de ilustru ar fi el, după plac. Vrei să întărești statul german ? Întărindu-l, știi că întărești monarhia autoritară conservatoare din Germania.

Anglia este o țară liberal-conservatoare, care are unele instituțiuni seculare, menite a apăra ordinea socială. Ea are

de pildă o Cameră a Lorzilor, care este cea mai conservatoare Cameră din lume. Când vrei să întărești statul englez, nu ai de ce să te sfiiești; știi că nu poate să fie nici un pericol: ai o garanție în Camera Lorzilor, fără de care nu poate fi aplicată.

D-l B. ȘTEFĂNESCU DELAVRANCEA: Ce preferi să întărești, Camera Comunelor sau pe a Lorzilor? De ce această diferență?

D-l N. FILIPESCU: Ași întări întreg regimul englez, care se bazează și pe Camera Lorzilor și pe Camera Comunelor.

D-l P. P. CARP, MINISTRUL DOMENIILOR: Și pe bunul simț.

D-l N. FILIPESCU: Dar la noi, care este fizionomia caracteristică a statului nostru? Ea reșade într'o Cameră, care se schimbă din 4 în 4 ani, astăzi conservatoare, mâine liberală (lucru care nu mă sperie); poimâne, nu știu ce va fi. Aceste fluctuațiuni nu sunt măcar îngrădite de-o opiniune publică bine fixată, care să se ție de secole de oarecari principii fundamentale, de oarecari idei de libertate.

Acest stat este deja la noi atotputernic. Cine pune mâna pe stat, pune mâna pe Cameră, pe toată țara. Ei bine, într'o țară, unde statul este deja atât de puternic, unde nu există descentralizare administrativă și comunală, unde nu există nimic care să poată rezistă la un moment dat unei voințe necugetate a corpului electoral ori a Camerei, să mai întărești statul peste măsură, este să te arunci în necunoscut. De aceea cred că statul este, la noi, un pericol pentru toate partidele și pentru liberali și pentru conservatori și pentru radicali ca și pentru socialiști.

Trebuie să ai o mare doză de abnegațiune a principiilor tale, ca să crezi acest despotism, mărinind în mod disproporționat puterile statului, încât orice ambițios, orice aventurier, luând într'un moment de zăpăceală frânele statului în mână să poată să ne ducă spre necunoscut, să poată să abată destinele țării altundeva decât unde ele trebuie să meargă prin desfășurarea normală a evenimentelor. De aceea pentru mine este un mare pericol să vii să mai mărești aparatul guvernamental și să vii să-i dai în mână, prin sistemul

asigurărilor, toată populațiunea muncitoare din țară, încât aparatul statului să poată, la un moment dat, deveni cel mai formidabil instrument de reacțiune, fie în spre dreapta, fie în spre stânga.

Atunci nu garantez că socialiștii, cari reclamă intervențiunea statului, nu vor fi trimiși la închisoare după ce despotismul se va fi întemeiat, precum nu sunt sigur că d-l Morțun cu amicii săi nu ne va trimite pe noi la ghilotină. Eu nu doresc nici una, nici alta din aceste eventualități și de aceea sunt adversarul intervențiunii statului (aplauze).

Domnilor deputați, declar că voiu vota această lege fără a excepta paragrafele privitoare la asigurările lucrătorilor cari, în limitele acestei legi și cu rezervele ce m'am crezut dator să fac, nu prezintă niciun pericol.

In asemenea condițiuni voiu vota proiectul de lege (aplauze prelungite).

XII.

INTRUNIREA DELA CLUBUL CONSERVATOR

Guvernul conservator de sub președinția lui Lascar Catargi se retrage în ziua de 3 octombrie 1895. Iată cum explică această retragere articolul de fond din «Constituționalul» cu data de 5 octombrie, articol intitulat «Cauzele Crizei» și care, prin cunoașterea adâncă a situațiunii politice, prin lărgimea sa de vederi, prin sinceritatea și bărbăția ce dezvăluie, trădează o personalitate politică cu totul superioară.

«În consiliul de miniștri ținut la Sinaia sub președinția Regelui, d. Carp, anunțând retragerea unei părți din cabinet, a expus pe larg motivele acestei hotăriri.

«În prima linie a fost hotărâtoare starea psihologică a partidului conservator. Deși o perfectă unitate domnia între miniștri, nu același lucru se întâmpla cu aderenții și semne neîndoioase a unor animozități crescânde atrăgeau atenția conducătorilor. Pe de altă parte, o îndelungată deținere a puterii făcuse să nască în mintea multora simțământul atotputerniciei; nerăbdările și apetiturile creșteau și câteodată ele nu se opriau nici măcar dinaintea preceptelor celei mai elementare morale.

«Trecând la un alt ordin de idei, d. Carp a arătat cum, din cauza unei experiențe neîndestulătoare încă, corpul electoral nu-și dă bine seama de momentul în care trebuie el să impună o schimbare de regim și această stare de neexperiență, iar nu preținsele înriuriri culpabile de cari se acuză rînd pe rînd toate partidele, ne explică pentru ce alegerile sunt aproape fără excepțiune guvernamentale.

«De îndată însă ce corpul electoral e pasiv, nu mai sunt decât doi factori, cari pot aprea necesitatea unei schimbări și acei doi factori sunt Coroana și puterea executivă.

«A lăsa Coroanei inițiativa, deși această inițiativă a fost cerută rînd pe rînd de toate partidele, ne pare periculos. Nu rămâne deci decât puterea executivă, care, în cumințenia ei, trebuie să judece dacă nu a venit momentul de a pune la largul lor și pe Coroană și pe corpul electoral.

«D-l Carp a arătat că situațiunea impune retragerea și a terminat exprimând părerea că chemarea partidului național-liberal e singura soluțiune posibilă».

Ceeace se și întâmplă, căci după demisiunea cabinetului conservator vine la guvern cabinetul prezidat de d-l D. Sturza.

După 7 luni dela retragerea guvernului conservator, fruntașii acestui partid convoacă o întrunire la club, spre a se consfătui asupra situațiunei. Această mare întrunire, la care vin și numeroase delegații din țară, are loc în ziua de 21 aprilie 1896.

Intrunirea o deschide venerabilul bătrân, Lascăr Cătargi, care rostește o scurtă cuvântare, arătând rostul și scopul întrunirii. Guvernul liberal, spune venerabilul bătrân, a făptuit o mulțime de greșeli, mai cu seamă în materie financiară. A făcut însă și adevărate crime: a desființat inamovibilitatea supremei instanțe judecătorești, a Curții de Casație, inamovibilitate care este consfințită prin acte solemne anterioare chiar Constituțiunei.

În urmă ia cuvântul generalul G. Manu, care arată împrejurările în cari partidul conservator a plecat dela putere anul trecut și cum acest partid era hotărât să întârzie opoziția împotriva guvernului liberal. Față însă de păcatele guvernului liberal, față de afirmăția gener. Budișteanu, că pușca Manlicher, cu care e înarmată oștirea noastră, e un ciomag, față de politica lui răzbunătoare, de distrugere, partidul conservator trebuie să ia poziție.

Mai vorbește după aceea d-l Gh. Cantacuzino și Al. Lahovari, care atacă conduita guvernului liberal și în deosebi a șefului partidului în chestia națională, arătând că partidul liberal a voit să tragă foloase de partid din agitarea acestei chestiuni. După Al. Lahovari ia cuvântul d. Nicolai Filipescu, care rostește o cuvântare sobră, analizând situația politică și făcând o comparație între atitudinea celor două partide; relevă la urmă meritele șefului partidului conservator, pentru care cere credință și supunere necondiționată de la partizani.

PARTIDELE ISTORICE

DISCURS ROSTIT LA INTRUNIREA DELA CLUB, LA 21 APRILIE, 1896

Domnilor,

După cuvintele elocinte ale d-lui Al. Lahovari ar fi îndrăzneț și, după descrierea complectă a situațiunei făcută de d-nii general Manu și Cantacuzino, ar fi inutil ca să mai adaog ceva. Domniile lor v'au aratat răul, eu ași voi numa să caut origina răului ce vi s'a semnalat.

Pentru mine, domnilor, situațiunea nu se poate explica decât printr'o inițială greșită direcțiune din partea guvernului și, pentru a ne da seamă de situațiune, trebuie să punem în cum-pănă modul cum guvernul exercită puterea și condițiunile în cari a dobândit-o.

În ce împrejurări a venit la putere guvernul liberal?

Voiu relua fericita expresiune a d-lui Cantacuzino și voiu zice: guvernul liberal a venit la putere printr'un act de cavalerism din partea noastră. Al doilea, noi am cedat puterea unui partid pe care l-am considerat ca partid legitim în această țară și, în fine, noul guvern a găsit, din prima zi, în fața lui o opozițiune leală, care a repudiat formula cu care Dim. Brătianu ne-a întâmpinat în 1888, când am venit la putere: «Vă vom împiedica a face chiar binele».

La atitudinea noastră, cum a răspuns partidul liberal? A răspuns aducând unanimități în Cameră și acestor unanimități d-l Sturdza le-a zis de pe tribuna Senatului: «la urma urmei, este destul un singur partid pentru a satisface toate nevoile țarei» și dela teorie a pășit la practică, el a dat guvernului lui caracterul unui guvern de răzbunare.

Niciodată partid nu s'a retras mai liniștit dela putere ca partidul conservator, niciodată partid n'a venit mai răzbu-nător la cârmă decât partidul liberal! A venit... mai bine așa zice, a năvălit la putere. Au venit ca barbarii, cari cred că au dreptul de viață și de moarte asupra vrăjmașilor lor, cari nu pricep lupta decât în scopul final al distrugerii și cari nu atacă numai persoanele, dar și operele lor și vor să distrugă orice urmă de civilizațiune, care nu poate decât să supere simțul lor nesubțiat. Ei distrug în calea lor tot, dau foc satelor și orașelor, dărâmă monumentele ce întâlnesc. Așa și liberalii: după ce au pornit lupta în contra partidului nostru, au voit să nu lase piatră peste piatră din monumentul nostru legislativ. Dar, în politică, asemenea porniri nu nimicesc, ci înalță pe adversar (aplauze).

Aceasta și explică adunarea de azi. După 7 luni dela venirea liberalilor la putere avem o adunare de stat major

cum n'am văzut nici în timpul opozițiunei unite. Deja toate speranțele se îndreaptă spre noi și toate gândirile spre guvernul, ce am dat țării timp de 7 ani.

De am fi întrebați azi ce program avem, la nevoie am putea zice, deși aceasta nu traduce întreaga mea gândire, că vom relua firul întrerupt la 1895. Liberalii, după 7 ani de opozițiune, când au declarat — și n'au îndrăznit s'o spue în opoziție — că vor să reia firul întrerupt la 1888, au stârnit o furtună de protestări. Noi, când declarăm că vrem să reluăm firul dela 1895, suntem întâmpinați cu entuziasm.

Dar, domnilor, n'am venit azi aci ca să ponegrim un adversar absent: am venit să ne sfătuim. Am spus acestea pentru a face o constatare și a trage un învățământ.

Constatarea e că reprezentăm, liberalii și noi, două școli, și că școala noastră reprezintă progresul. Învățământul e că, dacă noi reprezentăm progresul, e cert că prefacerea moravurilor se va face în direcțiua noastră; trebuie dar să stăruim în modul nostru de a face politică. Să fim siguri, că ori câte neajunsuri am avea din cauza unei lupte dusă cu arme inegale, avem pentru noi prestigiul moral în prezent și vom avea largi compensațiuni în viitor, când partidul conservator, care va fi fost premegător în prefacerea moravurilor politice, va dobândi situațiua de partid dominant în țară.

De aceea, oricât de grele ar fi loviturile ce ni se dau, nu trebuie să uităm, că pornesc dela un partid care este ca și noi unul din partidele legitime din această țară, că ei ca și noi și noi ca și ei reprezentăm cele două curențe ale opiniunei publice, sub îmboldirea căroră s'a făcut de 40 de ani transformarea acestei țări, că trebuie să avem dar față cu partidul liberal relațiunile ce trebuie să existe între cel care a fost moștenit de celalt și cel care la rândul lui îl va moșteni. De aceea chiar în aprigimea luptelor celor mai înverșunate trebuie să găsim un teren de conciliațiune.

Unul dintre d-voastră îmi spunea că întâlnind pe d-l Al. Lahovari la înmormântarea lui Costache Rosetti și exprimându-și mirarea de a-l vedea acolo, d-l Al. Lahovari îi spuse: «Ce,

crezi că 20 de ani de vrăjmășie neîmpăcată nu creează și ei un fel de colegialitate?»

Da, domnilor, și alături de colegialitatea luptelor pătimașe mai e și solidaritatea intereselor comune, a intereselor mari ce sunt deasupra partidelor, este și amintirea luptelor comune când, în trecut, în împrejurări grave, partidele își dădeau mâna, și este perspectiva că ceea ce a fost se poate repeta, când cumva un curent nesănătos ar veni să schimbe normele constituționale ale luptelor noastre de partid.

Acestea trebuie să fie relațiunile între cele două partide de guvernământ, însă, când vorbesc de cele două partide istorice, știu de mai înainte că întâmpin o obiecțiune, la care de îndată voi să răspund.

Prin partid istoric nu înțeleg un partid închis într'o dogmă neschimbată; înțeleg ca partidul să fie continuu frământat de un spirit renovator, înțeleg ca partidul conservator, mai ales, care întotdeauna a căutat să fie în nota momentului și opiniunii publice, să-și însușiască toate curentele sănătoase ale opiniunii, sau cel puțin toate curentele capabile de a se lăsa să fie canalizate în albia regulată a partidului, încât să poată să rodiască câmpurile învecinate, iar nu să rupă zăgazurile și să aducă pustiirea prin mersul lor turbulent. Sub chezășia unui partid cunoscut în țară, ca al nostru, aceste elemente își pot da roadele fără a dezorienta opiniunea publică și fără a schimba simetria luptelor noastre de partid.

În asemeni condițiuni partidul conservator a dat pildă că știe să-și asimileze elemente noi și o asemenea pildă poate să mai dea.

Domnilor, partidele istorice nu mai înfățișează în atari condițiuni nici un neajuns, ci prezintă numai avantaje. Cel mai de căpetenie folos e de a face clare situațiunile politice, înfățișându-le sub chezășia unor partide cunoscute țării de timp îndelungat, de a limpezi cestiunile, înfățișându-le sub forma simplă a unei singure alternative. Această nevoie de claritate e indispensabilă pentru un partid, care se adresează ma-

selor, care ține seamă și de număr, oricât de demodată ar fi această expresiune.

De aceea politica noastră este clară, ea se prezintă sub garanția unui partid cunoscut, care de 40 de ani îndeplinește o misiune. Și cred că această expresiune e justă; noi întradevăr îndeplinim o misiune, nu servim o ambițiune (aplauze).

Noi, domnilor, suntem un partid care a fost și va fi, reprezentăm o tendință necesară.

Nu reprezentăm o aventură politică, suntem un partid în toată accepțiunea cuvântului, un partid care se bazează pe doctrină nu pe echivocuri.

Preferim rectitudinea politică iscusinței combinațiilor. De aceea ne resemnăm să avem inamici, iar în rândurile noastre vrem să avem amici, nu însă amăgiți (aplauze).

Astfel fiind, situațiunea noastră este simplă și clară: urmăm o politică a cărei interes este limpede nu numai în conștiința noastră, ci și chiar a aceluia care nu pot să definească principiile noastre și totuși le pricep în mod instinctiv. Avem un șef cu o situație neechivocă, recunoscut de toată lumea, chiar și de adversari, ca atare (aplauze).

Avem un trecut și un viitor.

Avem un program, care decurge dintr'o doctrină bine limpezită în conștiința națională.

Ne mai trebuie încă un lucru, care depinde de d-voastră să-l dați azi: acesta este disciplina (aplauze).

Acest lucru puteți să ni-l dați cu ușurință, căci este cu atât mai ușor a ne supune unei discipline, cu cât dânsa se exercită de un om care de 40 de ani cel puțin, dela Unire de când joacă un rol determinant în acest partid, n'a dat greș niciodată.

La 1857 d-l Lascar Catargiu, în divanul ad-hoc, pune bazele viitoareii Constituții. La 1866, sub dânsul, ca întâiul președinte al consiliului lui Vodă Carol, Constituția ia ființă. La 1871 el scapă opera sa și salvează Dinastia împreună cu Constituția (aplauze).

După actul de autoritate dela 1871, când lucrurile au re-
intrat în starea lor normală, de atunci am avut trei guverne
stabile, din cari două au avut onoarea a fi prezidate de d-l
Lascar Catargi. Acestea au fost cele două mai strălucite gu-
verne pe cari le-am avut; pentru alcătuirea lor d-l Catargi
a știut să adune oamenii cei mai luminați din țară și el prin
autoritatea lui le-a dat acea stabilitate, fără de care eforturile
chiar celor mai inteligenți ar fi fost zadarnice.

Dar în opoziție? În opoziție d-l Catargi a fost stâlpul fai-
moasei opozițiuni, care a început în 1876.

Venind la putere, Ion Brătianu făgădui Basarabia la Li-
vadia. Dar pentru a da Basarabia, trebuia dat Lascar Catar-
gi în judecată. Și l-au ținut sub amenințarea dării în ju-
decată un an și jumătate, ca să nu poată protesta, și apoi
au renunțat la judecata lor, pe care d-l Catargi n'a încetat
s'o solicite, pe când adversarii lui amenințați în 1888 se
milogiau ca să scape de ea (aplauze).

Apoi începând, în așa grele împrejurări, lupta în contra
regimului Brătianu, el a fost stâlpul neclintit al opoziției.

El ne-a apărat nu numai de adversari, dar și de greșeli,
împiedicându-ne să intrăm în combinațiuni complicate cari
ne-ar fi dus la pieire. Acela dar, care a păstrat partidul con-
servator, are datoria să-l conducă (aplauze).

Intorcându-ne privirile și spre partidul liberal și văzând
lipsa de autoritate a șefului său, să ne întrebăm: dacă cumva
la un moment dat, în împrejurări exterioare grave, ar trebui
să se facă apel la unirea tuturor partidelor, care este omul
spre care s'ar îndreptă toate speranțele? Poate fi un altul
decât acela, care a fost primit ca șef de guvern și de I.
Brătianu și de C. Rosetti, fără a mai vorbi de d-l Sturdza,
și care, prin trecutul și vârsta, prin autoritatea și energia lui,
se poate impune și amicilor și chiar adversarilor? (aplauze).

Azi, domnilor, împrejurările sunt mai ușoare și conducerea e
mai lesnicioasă. În asemenea împrejurări putem fi siguri că
va ști să ne conducă d-l Catargi, care n'a dezmințit incre-
derea pusă în dânsul în timpuri desigur mai grele.

Eu vă cer dar ca vorba d-lui Catargi să fie lozincă pentru noi și să-i cerem lui ca acest cuvânt să-l spuie și să pretindă ca vorba lui să fie ascultată. Suntem destul de numeroși azi, ca să nu primim reerați îndoioși, cari n'ar voi să se supună (aplauze prelungite).

Ca soldați, să ne legăm să ascultăm cuvântul d-lui Catargi și binevoiască d-sa a face ca acel ce nu-i va îndeplini lozincă să fie executat (aplauze).

Dacă sunteți, domnilor, în stare să luați un așa legământ și să faceți un așa act de solidaritate, atunci nu spun că partidul liberal va cădeà imediat (el nu va trebui să cadă decât atunci când ar fi momentul, spre folosul lui ca și al nostru) dar vă pot spune că izbânda va fi sigură și, înainte ca guvernul să fi căzut, și încă de azi, vom putea zice că el este condamnat (aplauze prelungite).

XIII.

DETRONAREA MITROPOLITULUI GHENADIE

La 1 maiu 1896 trebuia să se deschidă sesiunea de primăvară a sfântului sinod. Înălții prelați însă nu vin la ședință, lucru care se repetă și a doua zi și zilele următoare.

Prin public încep să alege felurite zvonuri asupra pricinei acestei greve ciudate; un singur lucru reeșia însă: ea era îndreptată împotriva mitropolitului primat, care — se spunea — se făcuse vinovat de mari greșeli. În sfârșit, în ziua de 18 maiu ministrul cultelor, d. P. Poni, citește în sânul aceluiaș sinod decretul de darea în judecată a mitropolitului primat Ghenadie Petrescu, învinuit de erezie, de lăcomie de bani, de luare de mită și de amestec într'un proces scandalos (în care era învinovățit de furt). În aceeași zi i se comunică decretul regal, prin care era suspendat din înalta sa treaptă bisericească. Peste 2 zile, la 20 maiu, este judecat de înaltul sinod pentru pările aduse și pedepsit cu caterisirea, iar la 22 maiu este ridicat cu sila din palatul mitropolitan și dus la mănăstirea Căldărușani.

Procesul acesta așa de pripit, judecata aceasta așa de grabnică, oarecare taină care plutia în jurul tuturor acestor grave evenimente pe deoparte, iar pe de alta asprimea neobișnuită, cu care fusese tratat acest prinț al Bisericei, stârni în public o mare mișcare, de compătimire mai întâi, de revoltă mai pe urmă. O puternică agitație se pornește în favoarea fostului mitropolit. Doamnele române din înalta societate îi trimit o adresă de încurajare, acoperită de sute de iscălituri, cuprinzând numele cele mai ilustre ale țării. Pe de altă parte, partidul conservator convoacă o mare întrunire de protestare la Dacia, în ziua de 16 maiu. La această întrunire iau cuvântul L. Catargi, șeful partidului conservator, generalul Gr. Manu, apoi domnii Gr. Cantacuzino, N. Filipescu, C. Disescu și Tache Ionescu.

Credincios însă principiilor sale, de-a apăra demnitatea și neatrănarea Bisericei, partidul conservator nu se oprește aici, ci continuă cu campania în favoarea revizuirii procesului mitropolitan, fără

să facă însă din această tristă afacere o armă pentru răsturnarea guvernului. În toamnă, când se începe activitatea politică—întreruptă peste vară nu numai din pricina liniștei ce aduc vacanțele, ci și din pricina unor însemnate evenimente dela curtea regală, ca vizita M. S. Împăratului Frantz Ioseph și a regelui Alexandru al Serbiei—partidul conservator pornește o nouă serie de întruniri de protestare în principalele orașe ale țării. Astfel, la 27 octombrie ține o mare întrunire la Dacia; la 3 noiembrie o altă întrunire la Craiova, în care vorbește însuși șeful partidului, Lascar Catargi, apoi generalul Gr. Manu, domnii Ionel Grădișteanu, C. Disescu, Tache Ionescu și Nicolae Filipescu.

Peste o săptămână, la 10 noiembrie, are loc o nouă întrunire, la Iași, prezidată tot de bătrânul șef al partidului, Lascar Catargi.

Se dă citire unei petiții către Majestatea Sa Regele, petiție în care se cere să se revizuiască procesul și să se facă dreptate. Întru lămurirea acestei petiții, cum și a situațiunei partidului conservator față de guvern, iau cuvântul domnii Gr. Cantacuzino, general Manu, N. Filipescu, C. Disescu, George Panu și Tache Ionescu. În deosebire de ceilalți oratori, cari la această din urmă întrunire s'au mărginit mai mult să analizeze situația actuală, d-l Nicolae Filipescu, deși pornind dela același fapt, se ridică aproape numaidecât la principii, îmbrățișând într'o largă excursiune istorică trecutul ambelor partide și rostește, cu acest prilej, un discurs de doctrină conservatoare, care, având în vedere superioritatea concepțiunei politice, vederea limpede a realității și sinceritatea desăvârșită a atitudinei, se poate pune alături cu celalt discurs de doctrină, *Albii și Roșii*, rostit cu 2 ani mai înainte.

Campania, întreprinsă de partidul conservator, continuă totuși și după întrunirea de la Iași.

În această tristă afacere însă nu luase poziție numai partidul conservator. Liberalii dizidenți, în frunte cu d-l Nicolae Fleva, încă protestează împotriva conduitei guvernului și țin o serie de întruniri în Capitală. Cea dintâi are loc la 20 octombrie. A doua se ține la 16 noiembrie, ora 11 dimineața, la Dacia. Se redactează o petiție către Cameră și mulțimea pornește la 12 jumătate, când se isprăvește întrunirea, spre dealul Mitropoliei, spre-a înmâna petiția. Este însă atacată și împrăștiată de poliție și de jandarmii călări, cari năvăliră asupra publicului în goana cailor.

La 18 noiembrie, gruparea liberală dizidentă convoacă a doua întrunire, la Dacia. După ce miile de cetățeni iscălesc petiția, mulțimea pornește cu ea la Senat. Aci însă e atacată de poliția, care pătrunde până și pe coridoarele universității — pe urma publicului care căuta un adăpost — ba intră chiar prin sălile de cursuri, atâcând și lovind pe studenți și studente, fapt dovedit de însuși rectorul universității d. Titu Maiorescu, într'o proclamație oficială.

Toate aceste greșeli ale guvernului nu rămân fără urmări. A doua zi după atacul nehibzuit al poliției, cabinetul d-lui D. Sturza demisionează. Este chemată la putere o fracțiune a parti-

dului liberal, gruparea drapelistă, în frunte cu domnia P. Aurelian, Emil Costinescu, Vasile Lascar, președinte de consiliu fiind d-l P. Aurelian. La 4 decembrie se convoacă sinodul în sesiune extraordinară. Noul ministru de culte, d. Gh. Mârzescu, citește un discurs, în care spune că guvernul actual a luat frânele puterii, spre a readuce pacea în biserică. Călăuzit dar de aceste sentimente, el cere anularea hotărârii sinodale din 20 maiu 1896 pentru cuvintele următoare.

a) învinuirile de drept comun — luare de mită și furt — cari sunt de competența justiției civile, au făcut obiectul unei ordonanțe a judecătorului de instrucție, ordonanță, care a fost anulată de camera de punere sub acuzare. Astfel cad acuzațiile de drept comun.

b) în ceea ce privește vinile spirituale, cea dintâi este acuzația de erezie. Mitropolitul primat însă a declarat solemn că protestează împotriva acestei acuzații și, după canoane, simpla declarație a celui acuzat de erezie cum că nu e eretic, îndepărtează de pe capul lui atare acuzație.

c) în privința celeilalte învinuiri, potrivit canonului 136 al sinodului din Cartagena, când o acuzație s'a dovedit a fi neintemeiată, toate celelalte nu mai pot fi cercetate.

Sinodul revine dar asupra primei lui hotărâri și declară nevinovat pe mitropolit, care este astfel reîntronat pe scaunul lui. Numai decât însă după aceasta demisionează. Bătrânul șef al partidului conservator, L. Catargi, duce M. S. Regelui demisia mitropolitului.

La 6 decembrie marele colegiu se întrunește și alege mitropolit primat pe venerabilul episcop al Hușilor, Iosif Gheorghian, care mai ocupase odată această înaltă demnitate, însă demisionase din pricina unor neînțelegeri cu sinodul.

Astfel se termină această nenorocită chestiune, care frământase țara, întreagă mai bine de jumătate de an.

I DISCURS ÎN AFACEREA GHENADIE ȚINUT ÎN SALA DACIA LA 26 MAIU 1896.

Iubiți cetățeni,

Sunt 10 zile de când în toate părțile auzim zicându-ni-se: unde este partidul conservator? Ce face partidul conservator? Dece nu se mișcă partidul conservator?

Voci: Așa este.

D-l FILIPESCU: Mi s'a spus: convocați întruniri publice, veniți în contact cu cetățenii! Iată că am venit. Am venit în această întrunire, care este mai mult a d-voastră decât a noastră.

Când zic că am venit, mă înșel: am fost împinși, îmbrânciți la această întrunire de cătră curentul opiniunii publice mai mult decât am convocat-o noi.

Recunosc în adevăr că suntem mai prejos de nota opiniunii publice și că ne aflăm la spatele curentului, în loc de a fi în fruntea lui.

Dar aceasta, domnilor, se explică. Ne-am retras de curând dela putere, în condițiuni excepționale, cu inima liniștită și cu fruntea senină; avem încredere într'un viitor strălucit și apropiat, pentru îndeplinirea căruia nu e nevoie nici de zguduri, nici de violențe.

Eram dar hotărâți să dăm pilda unei opozițiuni moderate, utilă și țării și chiar adversarilor noștri.

Deaceea am îndurat cu seninătate toate loviturile ce ni s'au dat. Am fost înlăturați dela putere și n'am protestat; am fost înlăturați din Parlament și am surâs de nedibăcia adversarilor noștri, cari nu știau că unanimitățile nu zdrobesc pe adversari, ci pâcălesc pe autorii lor. Au fost înlăturați din funcțiunile publice nu numai cei bănuți de a fi conservatori, dar și cei cari serviseră în timpul guvernului nostru, și am protestat fără a ridică glasul.

Așa dar am fost dați afară din guvern, din Parlament, afară din demnitățile publice. Acum guvernul voește să ne dea afară din lege. Ei bine, aceasta nu o vom tolera (aplauze).

Dupăce a cucerit tot ce este permis unui guvern să cuceriască, guvernul a vrut să easă din sfera în care acțiunea lui trebuie să fie circumscrisă și a vrut să cuceriască armata și magistratura.

Guvernul nostru de bunăvoie lepădase cel mai formidabil instrument de presiune ce-l poate avea un guvern și a făcut pe magistrați neatârnați de dânsul.

Adversarii noștri, dupăce s'au folosit de aceste garanții, s'au grăbit, îndatăce au venit la putere, să le desființeze pentru noi.

Dar au făcut și mai mult. Dupăce au desființat toate garanțiile constituționale la cari, ca partid, avem drept, liberalii

și-au închipuit că, adversarii lor fiind reduși, pot trata țara aceasta ca o țară cucerită și au început să sape însași bazele naționalității noastre.

Națiunea românească are o îndoită temelie : religiunea și limba românească.

În ceea ce privește limba românească, ei s'au apucat să distrugă instituțiunile de cultură națională. Sub guvernul nostru¹⁾ și cu participarea mai multora dintre noi în comitetul dirigent, s'a întemeiat Liga, care aveà menirea de a stabili o legătură culturală între toți Românii și de a lucra la întărirea sentimentului românesc pe căi pașnice și liniștite. Această instituțiune liberalii s'au silit s'o abată dela menirea ei; au prefăcut-o într'un instrument de partid și, cercând să creeze conflicte înafară guvernului nostru, s'au muncit să grămădiască asupra țarei cele mai îngrozitoare pericole, numai ca să ajungă la putere. Atunci s'au pornit acele lupte josnice, menite a sămăna dezbinarea între Români; atunci regimul suspectilor domnia la noi în țară. Oricine luà un bilet pentru Buda-Pesta sau se duceà la Sibiu ori la Brașov, erà acuzat fără probe că merge să conspire cu Ungurii ori să dezbine pe Români.

Avem aci față pe una din victimele infamelor lor calomnii.

D-l I. Lahovari, care n'a făcut pe patriotul de meserie, care n'a făcut naționalism în cabinetul lui, care a dobândit crucea vitejiei pe câmpiile Bulgariei, pe acesta au cutezat să-l înfățișeze ca trădător, oameni, cari deși vrâstnici pentru a lua parte la războiu, n'au expus un fir de păr pentru țară (aplauze).

Acest om însă a avut satisfacția de a vedeà pe calomniatorii săi făcându-i scuze de cari n'avea nevoie și pe cari nu le-a cerut. Pe acești calomniatori putem să-i ertăm, dar este unul, d-l Gogu Cantacuzino, care, după ce a dus o campanie nedemnă un an de zile pe această chestiune, nici n'a avut lealitatea să-și recunoască greșelile (aplauze).

---

1) Liga pentru unitatea culturală a fost întemeiată în anul 1891.

Dar nu este numai atât. După ce Liga a fost întrebuintată ca armă în contra noastră, apoi liberalii au întors-o chiar în contra naționalității române.

Evident că nu pentru un interes ce se poate mărturisi stau cu forța în Ligă aceia, a căror direcțiune a fost condamnată de congresul Ligei, care e vestejită de unanimitatea presei din Transilvania, care a fost înfierată de comitetul național de dincolo (aplauze).

Ceeace au făcut cu această instituțiune de cultură, liberalii au făcut apoi cu Biserica.

Biserica la noi, domnilor, are un îndoit înțeles: în epoca turbure, în starea de anarhie morală în care trăim, Biserica este singurul leac în contra păcătoșilor de cari suferim. Biserica singură poate să ne dea acele virtuți mari, de cari vorbea d. I. Lahovari și cari nu izvorăsc decât dintr'un puternic simțimânt religios.

Dar Biserica la noi mai are și un alt înțeles.

Biserica noastră e națională, ea a fost scutul românismului și dincoace și dincolo de hotarele României (aplauze).

În timpurile de primejdie în Biserică au găsit Românii un adăpost în contra vijeliilor ce amenințau naționalitatea noastră.

N'ași putea mai bine să vă arăt însemnătatea ce are și astăzi Biserica noastră din punctul de vedere național, decât citindu-vă câteva rânduri dintr'o scrisoare pe care un fruntaș din Transilvania o trimetea zilele acestea unuia dintre amicii noștri.

Iată ce-i scria:

Ungurii noștri se bucură grozav de acest incident și de sigur toate foile lor vor striga în gura mare că nu-i vreun lucru mare a da jos un Mitropolit, precum o dovedesc Valachii; deci vor cere cu toată puterea destituirea Mitropolitului Miron, pe care, de când cu circulara față de mileniu, nu-l mai pot suferi . . . . .

Hei, Sturdzo, Sturdzo! multe ai pe sufletul tău».

Fără a se gândi la urmările faptei sale, guvernul a pornit lupta în contra Mitropolitului Primat.

În această privință, nu vreau să adaug nimic la descrierea făcută de oratorii, ce m'au precedat, a fărădelegilor săvârșite de guvern.

Mă voiu mărgini a rezuma chestiunea în două cuvinte. Făcând pasul pe care l-a făcut d. Sturdza, s'a rădicat prestigiul bisericii noastre, ori s'a coborât?

VOCI: S'a coborât!...

D-l N. FILIPESCU. Nu vă întreb pe d-voastră. Iau ca și d-l Sturdza pe acuzatorii noștri drept judecători. Să ne răspundă la această întrebare ce le fac înșiși membrii unanimităților din Parlament. Desfid pe guvern să facă chiar pe deputații și senatorii săi să declare că biserica a câștigat prin ultimile scandaluri.

Ei bine, domnilor, dacă d. Sturdza, prin fapta sa, ar fi ridicat prestigiul bisericii noastre, el ar merită cea mai mare laudă. Dacă însă guvernul a coborât vaza religiei noastre, dacă a zguduit temeliiile bisericii, atunci faptul este așa de grav încât nu se poate erta, fiind dată mărimea greșelii; e încă puțin lucru ca pentru aceasta guvernul să fie pedepsit cu pierderea puterii.

Dar acum să vedem în ce mod a săvârșit acest fapt d-l Sturdza, ori, mai bine, d-l Stătescu, căci acesta e adevăratul autor al ultimului scandal. Vă rog însă să nu ziceți că cobor afacerea la o simplă chestiune de procedură.

Procedura, în cazul de față, are o deosebită însemnătate. Procedura urmată de guvern ne dovedește ținta pe care el a urmărit-o.

Negreșit, guvernul ar fi putut să facă o judecată dreaptă, căci Mitropolitul nu este mai presus de lege și ar fi putut să fie dat judecăței fără protestațiuni din parte-ne. Se putea face o judecată care să satisfacă inimile tuturor creștinilor și să împace noțiunile moderne de drept, singurele cu cari se pot învoi spiritele luminate: o judecată dreaptă, nepărtinitoare și ferită de amestecul guvernului.

Dar în cazul acesta guvernul n'ar fi câștigat nimic. El nu și-ar fi atins ținta, care e să arate că el poate tot, că Mi-

tropolitul nu este nimic, că-l poate izgoni ca pe un simplu zapciu (aplauze).

De aceea guvernul n'a căutat să înlăture dificultățile, să respecte legile. El și-a pus din potrivă toate silințele ca să grămădiască în această afacere ilegalitățile și toate infamiile.

De aceea a dorit el ca acuzatorii să fie și judecători.

De aceea, deși putea să execute sentința ziua, a executat-o noaptea. De aceea el a îndeplinit această hotărâre fără lege și fără Rege (aplauze).

Și dece credeți că au pus pe Sărățeanu să înjure pe Mitropolit, dece au vrut să-l scoată din palatul mitropolitan?

Lucrul e foarte firesc. Ei țineau să arate că cel dintâi demnitar al țării, după Rege, Mitropolitul Primat, a fost izgonit ca o slugă de cătră cel din urmă dintre Români (aplauze).

Cel mai mare demnitar al țării, după Majestatea Sa Regele, urmașul marilor noștri mitropoliți, a lui Veniamin Kostaki și a lui Grigorie, acela căruia, fie el în palatul mitropolitan, ori la Secu, fie el Mitropolit ori numai monachul Ghenadie, Carol II-lea. va trebui să-i spună «nașule» (aplauze entuziaste) acest om a fost izgonit ca o slugă (aplauze).

Altă dată știm că se întâmpla ca Mitropolitul țării să fie zmulș de pe scaunul lui de cătră Țarul tuturor Rușilor, spre a fi surghiunit, când lupta pentru independența țării. În zilele noastre, sub Mitiță Sturdza, mantia arhiepiscopală a fost mânjită de degetele unui Sărățeanu (aplauze).

Intradins s'au făcut toate aceste înscenări; intradins s'au comis toate aceste infamii, ca să poată zice d-l Stătescu: *iată ce putem!*

Și morala, ce se poate trage din toate acestea, sunt următoarele cuvinte, pe cari le-am cules dela un partizan al guvernului care-mi zicea: «Așa guvern știm să avem noi, nu guvern de legalitate, nu guvern cu scrupule, ca al d-voastră. Intr'o lună de zile am făcut șapte generali, am dat afară doi membri dela Curtea de Casație și am izgonit ca pe-o slugă pe Mitropolitul Primat.

Aceasta trebuie să caracterizeze sistemul actual de guvernământ, merit a înfricoșă țara pentru a prelungi domnia liberală și a stabili atotputernicia autorului acestor infamii, adică a d-lui Stătescu. Ei bine, nu ne sperie atotputernicia acestui bolnav.

Toată lumea își dă seamă că tiranul bufon al liberalilor e un Cesar de operetă (aplauze) un Cesar îmbrăcat în macferlan (aplauze).

Oricât și-ar da aere de leu, acest leu cu coama tăiată și cu coada între picioare (aplauze) seamănă mai mult a o pisică opărită (ilaritate, aplauze).

Vă închipuiți dar ce teamă poate să ne inspire un asemenea personaj.

Când lucrurile au ajuns aci, partidul conservator care, cum spunea d-l general Manu, păstrase până acuma o atitudine liniștită, moderată, chibzuită, trebuie să easă acum din faza expectativă spre-a intra în faza acțiunii (aplauze).

Dacă cumva împrejurările verei vor potoli prin firea lucrurilor energia luptei timp de câteva săptămâni, să știți că nu e o dezarmare, ci numai un armistițiu.

Suntem hotărâți să luptăm cu energie...

O VOCE : Prin revoluție.

D-l N. FILIPESCU : Nu prin revoluție, ci pe căile legale și trăgând la răspundere pe factorii, cu cari trebuie să stăm la vorbă.

Dar recunosc că nu numai caracterul luptei trebuie să fie mai energic, dar și mijloacele de luptă trebuie să fie altele. Avem, în adevăr, a face cu un guvern, care ne răpește toate garanțiile judiciare și toate drepturile constituționale, de cari o opoziție nu poate fi lipsită; un guvern care procedează cu fapte îndeplinite. Avem un guvern, al cărui simbol ar putea fi trinitatea fraților Stătescu, în care Paul te bate, Eugen te dă în judecată, iar Spiridon te judecă.

În contra acestui guvern vom întrebuința toate mijloacele legale. La loviturile leale vom răspunde cu protestări, dar la ilegalitate vom ști să ne împotrivim.

Se amenință dejă arhierul și episcopul, cari au fost pentru Mitropolit. Ei bine, să încerce d-l Stătescu să mai facă cu un alt episcop ceea ce a făcut cu Mitropolitul, să încerce de aici înainte să izgoniască pe inamovibili din magistratură (aplauze).

În această luptă pe care o întreprindem, vă cerem concursul d-voastră. Vă cerem să ne sprijiniți, vă cerem să răspundeți la apelurile noastre (aplauze).

Pentru religia și naționalitatea d-voastră, vă cerem să disprețuiți micile șicane polițienești și procesele de contravenții.

Sacrificiul e mic pentru o cauză și o luptă atât de mare.

Sunt 800 de ani de când în orașul Clermont se adunase creștinătatea și la apelul monahului Petru creștinii au proclamat cruciada și au pornit la Ierusalim uniți în lozincă : Așă vroește Dumnezeu !

Azi, în această impunătoare adunare, să proclamăm și noi cruciada, să pornim cu toți la luptă în contra barbarilor și necredincioșilor. Cruciada noastră însă va fi mai pașnică, pericolul va fi mai mic, drumul va fi mai scurt și mai puțin obositor, căci n'avem să vă ducem la Ierusalim, la mormântul lui Hristos : vă vom duce aproape, foarte aproape, la mormântul unde vom îngropa colectivitatea (aplauze prelungite).

XIV.

PARTIDUL DOMINANT

AL II DISCURS IN AFACEREA GHENADIE, ROSTIT LA IASI,
LA 10 NOEMBRIE 1896.

Domnilor,

Un bărbat politic englez, care era un parlamentar cumpătat, un conservator de baștină, un om de ordine prin excelență, zicea totuși că «cea dintâi datorie a unei opozițiuni este de a face opoziție».

Această primă îndatorire, domnilor, noi, partidul conservator, ne-o îndeplinim fără a fi permis cuiva să spuie că ne îndepărtăm de principiile de ordine, cari trebuie să călăuziască un partid conservator (aplauze).

Prezența noastră aci e încă o dovadă de aceasta. Primirea călduroasă, pe care ne-ați făcut-o în Iași, ne dovedește că ne aprobați și ne secundați în lupta pe care noi, partidul conservator, o ducem cu prețul atâtor munci și osteneli, cu sacrificii de tot felul (aplauze).

Dar, domnilor, ar fi de temut, dacă nu ne-am ține de cât de această primă îndatorire a oricărei opoziții, ca acțiunea noastră să nu se prefacă într'o stearpă agitațiune, care n'ar putea atrage în curenții luptelor noastre de cât pe profesionali politici.

Și nu trebuie să uităm că afară de acești politicieni sunt o mulțime de elemente sănătoase, cari prea mult se țin de parte de politică, pentrucă prețuesc că sacrificiile la cari te expune politica sunt prea mari, iar deosebirea în bine dintre guvernele ce se succed e prea mică. Dacă voim ca și aceste elemente să vie să ne sprijiniască, trebuie să le arătăm nu numai răul de azi, dar și pentru ziua de mâine speranța într'un viitor mai bun.

Despre aceste speranțe mai îndepărtate, ca și despre re-
lele mai profunde ale liberalismului, decât despre greșelile trecătoare ale unui guvern efemer, voesc să vă prezint câteva scurte observațiuni.

Domnilor, dacă nu privim numai greșelile ministerului actual, dacă nu ne ocupăm numai de activitatea unui singur guvern, ci îmbrățișăm o serie întreagă de guverne, putem vedea dealungul alternării, în aparență fără legătură, a partidelor politice, un fir conducător. Acest fir conducător îl ține în mână partidul care e dominant în acel timp în acea țară. Prin partid dominant nu înțeleg pe acela care domnește mai mult, ci pe partidul care domină nu numai pe partizanii lui, ci și pe adversarii lui, nu numai prin ideile lui drepte, ci și prin credințele lui greșite și prin prejudecățile lui. Acest rol l-a avut la noi mai multă vreme partidul liberal. Până acum 7—8 ani puteam constata că partizani de-ai noștri, dintre cei mai convinși și mai sinceri, obișnuiau a zice: Eu sunt liberal și, dacă merg cu conservatorii, este numai fiindcă cred că conservatorii sunt ori mai cinstiți, ori mai capabili de cât colectivității.

În acest înțeles putem zice că, timp de 30 sau 40 de ani, partidul liberal a fost la noi partidul dominant.

Cred că azi această epocă liberală s'a încheiat, că suflarea generoasă care altădată a făcut puterea acestui partid s'a stins, că, de când s'a simțit aceasta, de șapte-opt ani, țara a început să-și puie speranțele în noi și că de atunci am intrat într'o epocă de tranziție. Cred apoi că, după această perioadă de tranziție, un nou curent se va naște. Și dacă

e adevărat că o formă de civilizație e în mod natural vrăjmașă formei de civilizație dinainte, ar fi în firea lucrurilor ca partidul conservator să întrupeze acest nou curent și să devie, la rândul lui, pe timp de 30 ori 40 de ani, partidul dominant în această țară (aplauze).

Permiteți-mi, domnilor, să vă demonstrez ceea ce am stabilit în principiu.

Mai întâi, să ne întrebăm, care e cauza favoarei de care s'a bucurat, atâta timp, partidul liberal la noi în țară?

Când ne-am emancipat de sub domnia streină, când am eșit din starea de amorteală în care ne adâncise civilizația orientală, toate aspirațiunile acestei țări au mers, cum era firesc să fie, spre apusul Europei și toți eram însuflețiți de dorul de a ne occidentaliza. Acest curent era general. El s'a dezvelit la noi ca și în țările vecine; la noi în țară el era îmbrățișat de toate treptele societății; liberalii și conservatorii îl sprijiniau deopotrivă.

Acest curent s'a manifestat în viața noastră publică, ca și în viața noastră privată. Precum ne-am grăbit să ne lepădăm de antereu, așa eram zoriți să dăm de o parte legile cele vechi și este probabil că cel dintâi frac și cel dintâi joben au fost în aceeași ladă, care ne-a adus primul text al constituției belgiene (aplauze).

Curentul de occidentalizare era general și sprijinit, deopotrivă, de liberali și de conservatori. Dar liberalii au ghicit că e aci o bună speculă de făcut.

Pê de o parte roșii au simțit gustul publicului nostru pentru formele de civilizație ale Apusului; pe de alta, ei și-au dat socoteală că este o parte superficială în civilizația apuseană, pe care orice națiune și-o poate însuși cu ușurință și cu care se poate lua văzul unui popor tânăr ca al nostru.

Ei au priceput că se poate face o bună negustorie desfăcând tot ce era mai lustruit dar și mai calp în civilizația occidentală și astfel și-au făcut o specialitate din furnizarea acestui soi de marfă (aplauze).

Pe când doamna Briol deschidea în București prăvălie de mode pariziene pentru cucoane, Brătianu deschidea tarabă de vorbe pe piețele publice din București (aplauze).

Acest comerț a avut succes multă vreme și a fost foarte roditor pentru acei cari l-au întreprins (aplauze). Azi el este în plin faliment, și iată pentruce.

Mai întâi, domnilor, ne-am îndestulat cu tot ce era mai de seamă ca legislație înaintată. Apoi, dacă mai avem vreo lipsă, putem culege singuri tot ce voim în legislațiunile streine, pe cari le putem avea la îndemâna noastră, fără să mai avem nevoie să plătim atât de scump mijlocirea inutilă a liberalilor (aplauze). În fine am început să ne dăm seamă că marfa liberală era de proastă calitate, că etichetele prea erau din cale afară mincinoase, că liberalii ne-au dat numai formele de deasupra ale civilizațiunei. Vedem cu toții că ei ne-au amăgit, când ne-au încredințat, că numai cu câteva formule simple cari miroase a șarlatanism, un popor poate cu adevărat să fie urcat pe o treaptă mai înaltă de civilizație.

Nu numai aceste binefaceri nu le-am căpătat, dar, seduși și orbiți de câteva forme amăgitoare, am sacrificat totul aparențelor și am neglijat să cultivăm calitățile noastre de rasă, de cari atârnă viitorul oricărui neam. Am nesocotit puterea acelor câteva sentimente mari, ca patriotismul, care a produs atâtea minuni la vecinii noștri Unguri, ca sentimentul estetic care a născut forme de civilizație rafinate, ca sentimentul religios care a produs curente uimitoare de propășire.

Toate acestea le-am neglijat și singurile sentimente, pe cari le-a încuibat, la noi, liberalismul, au produs roade deplorable. Roșii ne-au vorbit de egalitate, dar nu ne-au adus sentimentul de egalitate care înalță pe om, ci sentimentul de invidie și de ură pentru tot ce era superior.

Din aceste silințe pentru a coborî tot ce eră rădicat, s'au născut instinctele violente ce caracterizează luptele noastre politice. Acestor rivalități înăsprite nu s'a dat alt mobil și alt ideal decât dorul de câștig și de înavuțire fără muncă (aplauze).

Pe lângă acestea, laudele roșilor pentru formulele lor amăgitoare îi duceau, când veniau la putere și aveau chemarea să realizeze ceea ce e nerealizabil, la falșificarea sistematică a instituțiilor (aplauze).

Ce puteau să producă asemenea sentimente ?

Din sistemul de falșificare a eșit un mecanism politic zdruncinat. Din pervertirea sentimentelor generoase ale acestui popor a izvorit coborârea tuturilor instituțiilor țării acesteia.

De aceste rezultate facem răspunzător liberalismul.

Dacă partidul liberal se poate lăuda că a fost, atâția ani, partidul dominant în această țară, dacă voește să se făliască cu trecutul, apoi nu poate să se lepede de răspunderile prezentului (aplauze).

Iată dar unde am ajuns după 30 ani de regim liberal.

Ni s'a spus altădată că toate puterile emană dela națiune, și azi, ca batjocură a acestui principiu, vedem la cărma statului pe d. Sturdza, venit la putere nu numai prin palat, dar prin scara de din dos a palatului (aplauze).

Ni s'a spus cum că libertatea reșede în despărțirea și mărginirea, uneia prin alta, a puterilor statului, și după 30 de ani vedem că puterea legiuitoare emană dela guvern și puterea judecătorească e îngenunchiată de puterea executivă.

Iată mecanismul nostru politic după 30 de ani de minciună liberală (aplauze).

Dar pe lângă aceasta, pervertirea tuturilor sentimentelor poporului nostru ne-a adus în așa hal, încât vedem o biserică fără sentiment religios, o armată în care simțul de datorie se poate măsura prin fapte ca greva ofițerilor, un patriotism care-a ajuns de batjocură și de care își rād cei ce prin exploatarea lui au ajuns la putere.

În fine, în toate direcțiunile, vedem corupțiunea și imoralitatea întinzându-se din zi în zi peste toată țara. Iată spectacolul ce ne prezintă liberalii după 30 de ani de viață constituțională.

De aceea, domnilor, dacă liberalii puteau să vorbiască țării cu ifos, acum 30 ori 40 de ani, când ne încântau cu făgăduelile

lor, în cari țara credea și în care poate chiar unii din ei aveau credință, astăzi ei nu se mai pot bucura de aceeași considerațiune. Ei însă au și azi aceleași îngâmfate pretențiuni ca și altădată.

Acest partid, care se pretinde a fi un partid de progres, ni se înfățișează ca un boier scăpătat. Aceeași morgă, aceleași fumuri, pe cari nimic nu le mai justifică.

Ei vorbesc mereu de strămoșii liberalismului, de trecutul lor, ei se laudă cu 1848, se fălesc că se trag din viață liberală și privesc țara ca moșia lor. Țara fiind a lor, ei nu mai fac nimic pentru a cuceri inima ei. Deaceea ei nu știu să plece urechia la nevoile țării ca să le satisfacă. Ei nu văd nevoia de-a avea talente, pentru a interpreta în mod seducător credințele lor.

De aceea s'a produs o absolută despărțire între tot ce este inteligent în această țară și partidul liberal. Pedeoparte, ei nu simt nevoia de-a avea oameni de talent, ca să le câștige simpatii, căci țara fiind liberală e a lor; pe de altă parte, orice om inteligent nu poate decât să se depărteze de un partid, unde nu ești atras decât de satisfacerea intereselor materiale ori de acele formule goale și insipide, de cari nu mai poate fi sedusă decât o inteligență de rând.

Dar, mă veți întreba: «dacă nu mai au credințe și aspirațiuni, dacă nu mai au cu dânșii nici inteligența acestei țări, atunci cum de se mențin?»

Iată și răspunsul.

În timpul lor de splendoare, liberalii au cucerit nu numai domeniul politic, dar au cutropit și unele câmpuri lăaturalnice ale activității publice. În timpul lor de atotputernicie ei au căpătat, ca unele partide aristocratice din alte țări, oarecari privilegii.

Mai ales în domeniul financiar ei au câștigat câteva cetățui și astăzi, cu funcționarii și cu datornicii dela băncile lor, această aristocrație a banului luptă în contra noastră, cari, lipsiți de orice fel de privilegii de felul acesta, sus-

ținem lupta prin presă. prin întruniri, prin mijloacele unui adevărat partid de opiniune.

Partidul liberal ține piept conservatorilor cu băncile și creditele, cu instituttele sale financiare, cu apăsarea și vătămarea intereselor materiale (aplauze).

Da, domnilor, ei domină numai prin apăsarea intereselor. Degeaba spun că pentru înlesnirea comerțului au înființat instituțiuni de credit, unde poți să te împrumuți cu 5 sau 6%⁰/₀ fără ipotecă.

Negustorul ca să se împrumute la bancă trebuie să-și amaneze conștiința la d-l Carada (aplauze).

Liberalii se laudă că au emancipat burghezia, clasa de mijloc. Nu este adevărat, dar, chiar de ar fi fost așa, ceea ce este cert, este că astăzi au robit-o.

Știți toți, domnilor, că în timpii vechi, în Obșteasca Adunare negustorii își aveau reprezentanții lor.

Mai vă aduceți aminte ce rol a jucat altădată în politică negustorimea noastră.

În București avem o mulțime de bresle, cari, ca tabacii, au datine strălucite în istoria noastră politică.

Astăzi ei nu mai îndrăznesc să se miște. În politică, mai prejos de statul-major al partidelor, nu mai găsești elemente de luptă decât când te cobori la agentul electoral. Există un gol la mijloc. Afară de excepțiuni, comerciantul milionar însemnează din nenorocire mai puțin decât agentul electoral, care, neavând nimic de pierdut și având și curajul de a mânca bătae, are îndrăzneala să se expue în politică. Acum de curând, în cestiunea Mitropolitului, am văzut negustori milionari cari, după ce au iscălit o protestare, după porunca d-lui Carada, și-au șters din porunca aceluiași Carada iscăliturile, zicând ca niște nemernici că nu știuseră ce au iscălit cu câteva luni mai înainte (aplauze).

Când guvernul va fi nevoit să revie asupra cestiunei Mitropolitului, ei încă odată își vor renega iscăliturile.

Nu știu cum liberalii au emancipat pe negustori acum 30—40 de ani. Știu însă cum liberalitatea lor a dus pe aceștia

la îngenunchierea economică prin Evrei și la aservirea politică prin liberali.

Negustorul român are doi vrăjmași : pe liberal și pe jidan (aplauze).

Concluzia tuturilor acestora e că partidul liberal a ajuns într'un hal de plâns.

Știu că se încearcă unii liberali să scape prestigiul partidului lor aruncând vina asupra unora din oamenii ce-l conduc. Dar explicația aceasta e o ipocrizie.

D-l Sturdza este de sigur vinovat de incapacitate, dar nu e responsabil de vinile liberalismului în decadență. Se poate mai curând zice că d-l Sturdza este victima liberalismului. Arareori un partid are de conducător un om de geniu și totuși, când un partid reprezintă un curent sănătos, el își poate îndeplini menirea chiar când e condus de oameni de a doua mână.

Partidul liberal a avut în epoca lui de glorie conducători cari, ca frații Golești, erau departe de a fi înzestrați cu calități geniale și totuși n'au făcut de râs liberalismul. Goleștii știau poate mai puțină statistică și numismatică decât d-l Sturdza și totuși au trecut la posteritate ca figuri strălucite ale epocii lor. D-l Sturdza, deși mai cu carte, va apărea generațiilor viitoare ca o caricatură și aceasta nu numai din cauza incapacității sale personale, ci și din cauză c'a ajuns șeful unui partid în decrepitudine (aplauze).

Ceeace vă spun se poate dovedi cu fapte, ce se repetă neîncetat de câțiva ani, fără a ne da o singură dezmințire. S'a mai spus acum vreo opt ani că nu liberalismul este de vină, ci colectivitatea. Eu văd însă un lucru : că de vreo zece ani se încheagă mereu grupări liberale în opoziție și, când e vorba să dea roade la putere, fructele ce le culegem sunt cu totul altele decât cele ce ni s'au lăudat în opoziție.

Semănăm mereu partide liberale și recoltăm neconținut colectivitate ori Ocultă.

Așa se explică, domnilor, decadența acestui partid, care a pornit așa de sus și a căzut așa de jos.

Pe la 1848 s'a început epoca poetică a liberalismului, care-a încântat pe toți Românii, căci toți erau uniți în acele lupte pentru naționalitate și libertate, iar nu pentru liberalism.

După aceea am avut partea eroică a liberalismului, al cărei punct culminant a fost pe la 1878—79. De aci s'a născut dictatura lui Ion Brătianu — cu corupțiunea ei și cu tot cortegiul de neomenii ce însoțesc întotdeauna despotismul — și în fine la 87—88 am avut regimul cumplitei corupțiuni. Totuși, tot mai erà ceva măreț. Câteva raze din gloria de altădată mai străbăteau peste acel regim de imoralitate.

Azi am ajuns și mai rău. E mai rău decât corupțiunea, mai rău decât răul; azi nu mai e nimic, e neantul. Avem un guvern ridicol, care nu însemnează nimic, care nu știe pentru ce a venit și nu se va ști pentru ce se va duce; care a venit fără merit și nu se va duce pentru vreo vină, care nu așteaptă răsplată pentru actele sale cele bune, nici pedeapsă pentru cele rele, care nu râvnește după laudă, nici nu se teme de critică.

Venit la putere pentru că îi erà rândul, deținând puterea ca un drept al lui, el n'are altă ambiție decât de a se folosi de bunurile puterii și, ocupând ca guvern scena politică, pe timp de un an sau doi, el ne uimește prin spiritul său inventiv în scandaluri, cu cari hrănește atențiunea publicului (aplauze).

Cred că mai jos nu ne putem coborî (aplauze).

Dejă de când țara a început să-și îndepărteze privirile dela acest partid și să-și pună speranțele în noi, partidul conservator ne-a oprit pe clinul decadenței. Această oprire pe loc constituie epoca de tranziție, de care vă vorbiam. Am speranța că de aci înainte se va manifesta un nou curent, care ne va rădica din starea de decadență în care ne-a confundat partidul liberal și cred că este menirea partidului conservator de-a întrupa acest nou curent.

Până atunci, privind cum stau lucrurile, putem constata că ne aflăm deocamdată în fața a două rele: un guvern incapabil și un principiu fals și primejdios. Este dar vorba

de a se ști dacă noi vom putea da un guvern mai bun și totodată dacă în locul unui principiu sterp vom putea pune un principiu roditor, care să hrăniască, pentru un număr oarecare de ani, curentul menit a asigura propășirea țării, în noul period în care intrăm.

Cum că vom putea da un guvern mai bun decât cel de azi este neîndoios. Experiența făcută cu guvernul trecut e o garanție în această privință. Nici n'am nevoie de a stărui asupra acestei cestiuni. Mi se pare că este un lucru simțit de toți că am dat un guvern superior celui actual și că suntem în măsură de a-l înlocui cu un guvern mai destoinic. Aceasta și explică acest lucru extraordinar, această neobiceiuită deșteptare a spiritului public în chiar anul dintâi al unui guvern, care din primele luni a întâmpinat împotrivirea opoziției noastre. Aceasta nu se mai văzuse până azi.

După anul 1871, după 1876, după 1888, oricând s'a schimbat guvernul, ați văzut trei, patru ani, guvernul cel nou absolut stăpân pe situațiune și azi, pentru prima oară, vedem o mișcare atât de crâncenă, încât opozițiunea dispută puterea guvernului încă din primul an.

Dar lucru mai însemnat este de a se ști nu numai dacă unui guvern incapabil vom ști să opunem un guvern destoinic, dar și dacă vom putea înlocui principiile sterpe ale liberalismului decadent printr'un nou principiu de viață. Cred că da. Cred că nu s'a stins întru atâta puterea de viață a acestui popor, încât el să nu poată râvni după ceva mai bun decât mizeriile zilei de azi (aplauze).

Dacă este așa, — și dacă este un adevăr că există un antagonism firesc între două curente de idei, ce cată să se înlocuiască unul pe altul — e natural ca nouă să ne aparție de a reprezintă curentul de reacțiune în contra liberalismului. Cred că nimic nu ne lipsește pentru a jucă rolul, ce azi ne incumbă, de partid dominant în această țară, care nu mai are nimic de așteptat dela liberalism.

Cred că vom ști să opunem principiului liberal de falsificare și pervertire a instituțiilor, o nouă formulă de gu-

vernământ mai modernă, mai civilizată. Și cred că vom ști, la putere, s'o impunem. O vom impune nu cu timiditatea, cu care altădată am încercat deja această operă — având conștiința că, izbind în unele nărvuri ale țării, lucrăm pentru binele obștesc, dar spre paguba intereselor noastre de partid — ci o vom impune cum cu toată tăria ce ne-o va da credința că, grație unui curent fericit care s'a pornit în favoarea noastră, fără să facem nicio făgăduială și să asmuțim niciun apetit, toate elementele sănătoase ne vor sprijini în această operă menită a îndruma țara pe o cale mai sănătoasă și având convingerea că, departe a ne slăbi prin aceasta, vom lucra la gloria partidului care s'a pus în capul acestui curent.

Mai cred pe lângă aceasta că știind a distinge cu pătrundere tot ce este fals în curentul liberal, vom ști să punem în loc un principiu de adevăr și că în superficialitatea formelor liberale vom putea să facem să pătrună un principiu nou de viață.

Imi aduc aminte că Eminescu visa ca în formele cele mai moderne, cele mai înaintate ale legislațiunei, să facă să pătrundă «vulturescul avânt al Basarabilor».

Această lucrare de regenerare a inimei naționale trebuie să ne gândim a o întreprinde, dând toată atențiunea părței educative a operei ce vom avea de săvârșit când vom fi la putere.

Această reformă morală va avea în mod firesc drept urmare de-a însufleți atât clasele dirigente cât și puterile publice cu un spirit de solidaritate și de bine pentru clasele de jos, care va contribui și la îmbunătățirea soartei materiale a claselor desmoștenite.

În favoarea unei asemenea opere putem face apel, nu numai la profesionalii politicei, dar la toate clasele sănătoase ale societăței, dela conlucrarea căroră trebuie să așteptăm progresul, iar nu numai dela acțiunea superficială a unui număr restrâns de legislatori.

Apelul nostru va fi de sigur auzit. El va fi auzit de profesori, cari au sarcina educărei acestui popor, de preoți cari,

au răspunderea progresului moral al țării, de magistrați cari înainte de toate ar avea azi chemarea de a face să pătrundă un spirit de adevăr acolo unde s'a încuibat minciuna, din care-a izvorât falșificarea instituțiilor.

Pentru o asemenea operă mai bine decât numai pentru o campanie de opoziție putem face apel la atâtea forțe vii ale țării cari, azi, sunt ținute în amorteală de neîncrederea în eficacitatea acțiunii lor individuale și cari vor folosi admirabil unui curent de regenerare, când vor fi unite la un loc de o singură idee și îndrumate spre o singură țintă, când fiecare va fi însufletit de acelaș gând și va avea conștiință că este un colaborator util la opera de regenerare morală a țării.

Curentul care azi dejă s'a rădicat în favoarea noastră, din cauza meritelor guvernului nostru trecut, va deveni cred așa de puternic, încât va face din noi, înadevăr, partidul dominant din această țară. Partidul liberal, care ne-a asuprit atâta vreme cu tirania cuvântului *liberal*, redus acum la rolul negativ de-a ne îndrepta din când în când greșelile, nu va putea pe viitor să fie socotit de noi decât ca un partid decadent, purtat de o formulă stearpă și de un principiu învechit, de cari nu mai avem să ținem seamă.

Aceasta e menirea pe care o ambiționăm pentru partidul nostru, iar dobândirea puterii nu-i decât un incident secundar, care ne va veni ca o consecință firească a situațiunii preponderente după care râvnim. Curentul de opinie, care s'a pornit deja în folosul nostru și care cred că, în curând, va deveni uriaș, ne va aduce și la putere.

Se va da astfel privesiștea unui partid liberal, adus la cârmă fără voința țării, și răsturnat, în favoarea partidului conservator, de curentul opiniei publice. De acest curent cerem ca Regele să ție socoteală, fără să pretindem și nici să admitem ca El să-l determine ori să-l susție. Astfel am convingerea că, venind la putere pentru țară, vom veni la putere prin țară, fără inițiativa Regelui, dar pentru binele și liniștea Dinastiei (aplauze prelungite).

ALEGERILE PARȚIALE DIN 1897

În cursul luni ianuarie 1897 se fac în câteva orașe din țară mai multe alegeri parțiale, atât la Cameră cât și la Senat. Anume, în ziua de 14 ianuarie se fac alegerile pentru Cameră la Botoșani, Putna, Romanai, Covurlui și Fălciu, iar la 16 ianuarie pentru Senat la Botoșani, la Iași, la Putna și la Vaslui.

În toate aceste alegeri partidul conservator luptă cu bărbăție pentru reușita candidaților săi și întradevăr că reușește la Romanai, unde candidatul conservator, d-l Tache Ionescu, este ales cu o mare majoritate, iar la Galați d-l Nicolaie Filipescu intrunește 409 voturi, față de 291 obținute de candidatul guvernamental. Fiind însă mai multe candidaturi, aici se declară balotaj.

În urma acestei biruințe câștigată la primul scrutin, deși la alegerea delat balotaj ese, ca de obicei, candidatul guvernului, câțiva prieteni politici iau inițiativa unui banchet în cinstea biruitorului, d-l N. Filipescu, banchet care și are loc în sala cea mare a otelului Bulevard în seara de 29 ianuarie 1897. La acest banchet cel dintâiu care ia cuvântul, este bătrânul șef al partidului, Lascar Catargi, care închină primul pahar în sănătatea familiei regale, după aceea laudă curajul și entuziasmul alegătorilor gălățeni.

După bătrânul șef al partidului ia cuvântul însuși d. Nicolaie Filipescu, care mulțumește atât prietenilor, inițiatori ai banchetului, cât și alegătorilor gălățeni. Face după aceea — în cuvinte mișcătoare de sinceritate — o scurtă, dar adânc cuprinzătoare paralelă a celor două partide istorice, găsind astfel prilej să expună din nou o latură din doctrina partidului conservator. Cu ochii pururi ațintiți spre ideal, pe care nu-l perde din vedere nici chiar în aceste momente ale unei veselii zgomotoase, formulează puncte de program — reprezentarea minorităților, regenerarea morală a țării — dar mai presus de toate afirmă o credință neclintită în viitor.

În urma d-lui N. Filipescu mai toastează d-nii C. Disescu, Ionel Grădișteanu, Ioan I. Lahovari, I. L. Caragiale, B. Păltineanu, M. Săulescu, D. Nenișescu, după care se dă citire telegramelor de felicitare.

SPERANȚELE NOASTRE

DISCURS ROSTIT LA BANCHETUL DELA OTEL BULEVARD
LA 29 IANUARIE 1897

Domnilor,

N'ași avea cuvinte pentru a vă împărtăși, nu mulțumirea mea, ci sentimentul de jenă care m'ar cuprinde, dacă ași bănuși că, oferindu-mi acest banchet, ați vrut să-mi dați o satisfacție de amorpropriu ori de vanitate.

Sunt însă la largul meu ca să vă exprim nemărginita mea recunoștință pentru că mi-ați permis să fiu, nu obiectul, ci pretextul acestei manifestații, pe care ați socotit-o necesară după sfârșitul alegerilor parțiale.

Campania noastră electorală are o însemnătate, ce era necesar a se preciza. Aceste alegeri sunt cele dintâi cari succedeză alegerilor generale. Abia un an le desparte. Atunci guvernul a căpătat unanimități. Acum, în cele 9 din urmă alegeri (exceptându-se alegerea colegiului III-lea de Fălciu) am dobândit 1384 de voturi, față cu abia 1369 căpătate de liberali.

Aceasta dovedește o prefacere a opiniei publice cum încă nu s'a mai văzut, într'un timp așa de scurt, și răpește orice autoritate unanimităților parlamentare deja moralmente doborâte de ultima criză politică. Aceste unanimități, pe cari pretinde guvernul să se rezime, și-au înstreinat acum chiar și majoritatea corpului electoral, după ce își înstrăinaseră sentimentul opiniei publice.

Compromise prin complicitatea lor cu un guvern care a fost nevoit să se retragă, unanimitățile din parlament au crezut că pot supraviețui cabinetului Sturdza și nu și-au dat seamă că lovitura ce răsturnase ministerul atinsese întregul regim liberal și că acea lovitură era dintre acelea cari, ca loviturile de apoplexie, chiar când prima dată nu ucid, au

urmări fatale, cari la al doilea ori la al treilea atac te doboară. Alegerile parțiale au fost al doilea atac.

Acest înțeles, cred eu, ați voit să degajați din ultimele alegeri. Scrutinul de balotaj dela Galați, care-a încheiat seria alegerilor parțiale, a fost numai o ocaziune și persoana mea numai un pretext ca să culegem acest învățământ din ultimele manifestațiuni ale corpului electoral.

Zic că persoana mea a fost un simplu pretext. Intradevăr, cuvintele măgulitoare ce mi le-a adresat d-l Al. Catargi trec peste capul meu și se îndreptează către vitejii alegători ai colegiului al II-lea de Galați, cărora la revine tot meritul. Eu am avut sarcina plăcută să adun voturi, ei sarcina grea de a le exprima. Pe mine mă sărbătoriți azi, pe când alegătorii gălățeni sunt victimele răzbunărilor unei administrații, pe care cel mai extraordinar mistificator ¹⁾, ce s'a putut vedea vreodată, a numit-o o a doua magistratură. Adevărul e că din magistratură a făcut o a doua poliție, cel puțin din magistratura ce e sub ordinele guvernului, din acel parchet veșnic absent la orice chemare a noastră și pripit pe cât de slugarnic pentru a dresa acte în contra noastră, a jeluitorilor. Sunt totuși recunoscător procurorilor regimului, că cel puțin față cu mine n'au pus la cale ca pentru alții plastografii spre a mă face complice cu un ocaș.

De aceea laudele d-voastră se adresează alegătorilor gălățeni, spre cari se îndreaptă în momentul de față și gândirile mele recunoscătoare, nu spre a le arăta mulțumiri banale pentru voturile ce mi-au dat, ci spre a le mărturisi nemărginita mulțumire sufletească pentru momentele neuitate ce am petrecut în mijlocul populațiunei gălățene. Am întâmpinat în straturile cele mai de jos ale corpului electoral gălățean uimitoare probe de devotament pentru partidul nostru; am văzut alegători dintre cei mai modești punând speranțele lor pentru un viitor mai bun numai în partidul conservator. Aceasta mi-a dovedit încă odată că partidul nostru e un

1) Vasile Lascar, ministrul de interne.

partid popular, care se reazemă pe straturile cele mai profunde ale națiunii.

Pe de altă parte, domnilor, dacă alegătorii gălățeni mi-au exprimat oarecari simpatii, au făcut-o fiindcă eram reprezentantul d-voastră. Ei au găsit numai o ocaziune pentru-a aduce un omagiu meritelor partidului conservator.

Ei știau că reprezintă un partid, care are în fruntea lui pe omul cel mai de seamă al timpului nostru...

Domnilor, vă mulțumesc pentru aceste aplauze, cari știu că sunt sincere, căci d-voastră nu arătați numai simpatie și nu exprimați numai laude interesate și de ocazie d-lui Lascăr Catargi, ci dați șefului și ascultarea necesară pentru buna rânduială a luptelor noastre de partid.

În jurul acestui șef alegătorii gălățeni știu că e un stat-major care de un an și jumătate, de când suntem în opoziție, n'a comis o singură greșală.

În jurul acestui stat-major e o tinerime de elită, ale cărei rânduri se îndesesc pe zi ce merge și care e o garanție că d-l Catargi, care întotdeauna — și în 1871 și după 1888 — a întocmit guverne capabile, va avea de unde să-și recruteze un personal destoinic.

Voturile gălățenilor au răsplătit aceste merite. Eu n'am fost decât intermediarul între acest stat-major, care reprezintă capacitatea, și corpul electoral, care dă numărul. Am servit de trăsătură de unire între aceste două forțe, cari sunt reazămul partidului nostru: puterea morală și forța numerică. Căci astăzi știm să adăogăm puterea numărului la prestigiul talentului.

Aceasta e ceva nou pentru partidul conservator.

Multă vreme am avut numai merit și am fost lipsiți de popularitate. Trecutul nostru de 30 ori de 40 de ani nu e decât un lung șir de jertfe fără răsplată.

Când Barbu Catargiu zicea: «Nimic pentru noi, totul pentru țară» el nu făcea numai o frază de efect, el exprimă, într-o formă lapidară, un mare adevăr. În chiar deviza ce o dădea partidului său, el indică spiritul de jertfă pentru țară, de

care trebuia să fim animați și totodată prevestia lipsa de răsplată la care, pentru un mare număr de ani, trebuia să se resemneze partidul conservator.

În adevăr, domnii mei, tot ce s'a făcut în țară, de atunci și până azi, s'a făcut cu sacrificiu din partea noastră.

Întemeierea dinastiei străine, întemeierea libertăților publice, punerea în practică a regimului parlamentar, reamintesc fiecare sacrificiile conservatorilor.

Munca a fost egală pentru liberali și pentru noi. Meritul nostru, însă, a fost mai mare, căci din parte-ne munca a fost însoțită de sacrificii.

Întemeierea dinastiei s'a făcut, la noi, de mai mulți fii de domni, de locotenenți domnești, cari exercitaseră în această țară puterea suverană, de amicii acestora, cari au renunțat de bunăvoie la legăturile, cari i-ar fi apropiat de domnii pământeni.

Acelaș spirit de sacrificiu s'a manifestat pentru întemeierea libertăților publice din partea vechiului partid conservator.

Și când a fost să punem în practică regimul parlamentar, partidul conservator — disprețuind sistemul de minciună cu care demagogii liberali au amețit atâta timp masele populare — și-a împlinit cu modestie rolul de partid de ordine, cu prețul popularității sale.

El se mângâia cu credința că, dacă n'are popularitate, are în schimb merit. El consimțea să fie hulit și dădea totuși țării guverne capabile și opozițiuni demne, deși conștiente de datoria lor. Țara ne răsplătia dându-ne în schimb numai minorități.

Azi însă meritul a atras după sine și popularitatea.

După mulți ani de sacrificii, am căpătat și popularitatea, dar nu acea popularitate nesănătoasă, efemeră, pe care o vânează demagogii și care îți scapă cu aceeași ușurință cu care pui mâna pe ea. Despre această popularitate se poate spune ceea ce un proverb spaniol spune despre femei, pe

care o asămuieste cu umbra. Și una și alta fug când alergî după dânsule; și una și alta vin după tine, când fugi de ele.

Noi n'am vînat popularitatea. Ea a venit la noi, ca răsplată a meritului și a capacității.

Pe această popularitate trainică întemeiem noi speranțele noastre pentru viitor.

Astfel, domnilor, se încheie epoca de restriște și de sacrificii pentru noi și se deschide o eră de prosperitate pentru partidul conservator, care e merit, cred, să fie partidul dominant, în țară, pentru un lung șir de ani.

Am deplina convingere, că partidul conservator e pregătit pentru a îndeplini acest mare rol ce-i incumbă.

În adevăr, am știut să o luăm înainte partidului liberal.

Cu toții, liberali și conservatori, am întemeiat libertățile publice în această țară. În această privință nu e deosebire între noi.

Dar nu ne mulțumim cu atât.

Dacă primim libertățile publice, nu admitem formula liberalismului, a «fericirii țării prin libertățile publice».

Nu combatem această concepțiune a liberalismului fiindcă o găsim prea înaintată. Dinpotrivă, o combatem, fiindcă o găsim insuficientă pentru nevoile actuale ale țării.

Negreșit, suntem partizani ai libertăților noastre publice și ai regimului parlamentar, pe care îl vom apăra în contra oricărui atac.

Mai mult încă, vrem să îmbunătățim condițiunile de funcționare a parlamentarismului. Dacă regimul parlamentar, care azi solicită numai concursul unilateral al fiecărui partid rînd pe rînd, ne-a permis să facem atâtea cuceriri prețioase, de sigur că fiind corectat prin reprezentarea minorităților, care va asigura conlucrarea ambelor noastre partide, parlamentarismul va putea să scape de acuzațiunile ce se îndreptează în contra-i.

Dar libertățile publice și parlamentarismul nu sunt pentru noi decât un mijloc pentru-a îndeplini îmbunătățirea stării materiale și mai ales morale a poporului, și zic mai ales

a stării morale, pentrucă prea mult am sacrificat rădicarea morală a țării unor îmbunătățiri materiale de amănunt, desemnate sub numele de *gospodărie*.

Nu știu cine-a întrodus acest cuvânt în vocabularul nostru politic. El tinde a coborî nivelul luptelor noastre și a mărgini orizontul rivalităților noastre de partid la tot ce e mai prozaic și mai puțin de seamă în căsnicia unui popor.

De aceea cred că se simte nevoia unei reacțiuni, care să aibă mai ales în vedere regenerarea morală a țării.

Trebuie ca, propunând educațiunea drept țintă școalei și prefacerea morală drept menire bisericii, trebuie ca, însănătoșind moravurile prin practice guvernamentale mai cinstite, izvorînd dela partide cari să menție lupta pe terenul marilor principii, să refacem inima poporului nostru și s'o înălțăm spre țelurile ideale ale naționalității noastre.

În favoarea acestei opere solicităm toate concursurile luminate.

De aceea, dacă atâtea adeziuni ne vin pe fiecare zi, cauza e că toți oamenii de valoare pricep măreția operii noastre și prețuesc și procedurile conducătorilor partidului conservator.

Toți oamenii de talent știu că găsesc la noi un câmp deschis pentru activitatea lor.

La noi înaintarea se face la merit, nu la vechime.

Un partid, a cărui deviză e «totul pentru țară», cere ca primă condiție oricărui aderent nou ca să fie destoinic de a lucră la propășirea țarei. Din potrivă, partidul liberal, care pune pe steagul lui cuvintele «totul pentru noi», cere în primul rând devotamentul cătră partid.

Și aceasta nu e numai credința bătrânilor și a ruginelor partidului liberal, ci și a tinerilor, cari, cutez a spune, sunt mai răi decât bătrânii. Printre aceștia rivalitățile și geloziile sunt mai aspre decât printre bătrâni. Indatăce un tânăr se rădică, îl întâmpină coalițiunea tuturor invidioșilor.

Noi, dinpotrivă, suntem încântați de orice adeziune nouă. Suntem mulțumiți ca partea fiecăruia dintre noi să fie mai

mică, pentruca partidul să fie mai mare. Suntem bucuroși ca, oricine are un merit superior, să ne treacă înainte.

V'ași putea da, în această privință, pilda acelui tânăr — zic tânăr, căci n'are nici vârsta de a candida la Senat — ale cărui succese le-am sărbătorit cu drag, și nu e unul dintre noi care să nu urmăriască cu emoțiune desfășurarea talentului său, din zi în zi mai matur, care îi prevestește cea mai strălucită carieră.

De aceea tineretul vine la noi, pe când guvernul nu a determinat o singură dezertțiune în rândurile noastre.

E și momentul ca toți acei ce așteaptă un viitor mai bun pentru țară să vie în rândurile noastre, căci e apropiat momentul când partidul conservator va trebui să ia răspunderea situațiunei.

În adevăr, nu e cu putință ca să mai aibă multe zile un guvern, care nici nu mai trăește din propria sa putere de viață, ci numai din favoarea împrejurărilor și din mila adversarilor săi.

Partidul liberal a venit la putere nu prin meritul său, ci printr'o necesitate constituțională, prin efectul mecanismului nostru politic, care impune rotațiunea partidelor.

Precum în agricultură sistemul rotațiunei impune ca acolo unde ai sămănat grâu să semeni în anul următor porumb, așa pe terenul politic este o necesitate ca, dupăce o sămânță superioară a produs o recoltă mănoasă, să semeni popușoiul colectivist, pentruca solul să se odihniască chiar și de fecunditatea excesivă și să fie primitor de o nouă sămânță, care să asigure iarăși o recoltă abundentă.

Pentru aceste cuvinte au venit liberalii la putere, chemați la cârmă din mila regală și menținuți acolo din mila opozițiunii. Nu numai că i-am scăpat odată, dar cutez a zice că pe fiecare zi îi menținem, poate în mod involuntar, la putere.

Țara îndură un guvern atât de incapabil cel mult ca o experiență necesară. Ea nu l-ar suferi un moment însă, când

ar ști că e condamnată a îndură în mod permanent un asemenea regim.

Grație nouă țara arată atâta răbdare, fiindcă știe că, la momente grele, va găsi în partidul conservator o rezervă prețioasă.

D-voastră, cari reprezentați aceste scumpe speranțe, râdic paharul meu (aplauze).

XVI.

CONFERINȚA ȘI BANCHETUL DELA „CERCUL DE STUDII“

În toamna anului 1896 se înființează, din inițiativa câtorva frunțași conservatori și în deosebi a domnului Nicolaie Filipescu, un cerc de studii pe lângă clubul conservator din București.

Din cauza evenimentelor politice la ordinea zilei, evenimente cari stârniseră o așa de puternică agitație — detronarea mitropolitului primat Ghenadie, apoi revizuirea procesului lui, în sfârșit căderea cabinetului Sturza — nu se putuse ține în cursul anului nicio întrunire mai mare, în care să se comunice studiile făcute și chestiunile tratate.

Cea dintâi adunare generală are loc la 23 martie 1897. Cu acest prilej vorbesc domnii N. Filipescu, D. Greceanu, G. Panu, M. Balș, M. Vlădescu, Tache Ionescu și Barbu Păltineanu.

În cuvântarea, pe care o rostește d-l Nicolaie Filipescu revine și aici la doctrina conservatoare. Fără a mai face de astădată istoricul partidelor, intră deadreptul în chestiunile de program, arătând punctele de căpetenie, reformele practice, pe cari partidul conservator cată să le realizeze. În primul rând *reforma omului* prin Școală și Biserică; în al doilea, venirea în ajutorul păturei nevoiașe a țării prin reglementarea și organizarea acelor bănci populare, de cari vorbea cu atâta interes și simpatie încât în 1892, cu prilejul înființării *Creditului Agricol*. Însfârșit o serie de reforme mari, menite a îmbunătăți situația întregii țări, cum sunt reforma administrativă, reforma impozitelor și reprezentarea minorităților.

Aceste reforme corespundeau atât de bine nevoilor adânci ale țării, încât unele din ele — ca organizarea băncilor populare, desființarea barierilor, reforma sinodală — au fost adoptate de partidul protivnic și realizate câțiva ani mai târziu.

CONFERINȚA ȘI BANCHETUL DELA „CERCUL DE STUDII“

În toamna anului 1896 se înființează, din inițiativa câtorva fruntași conservatori și în deosebi a domnului Nicolaie Filipescu, un cerc de studii pe lângă clubul conservator din București.

Din cauza evenimentelor politice la ordinea zilei, evenimente cari stârniseră o așa de puternică agitație — detronarea mitropolitului primat Ghenadie, apoi revizuirea procesului lui, în sfârșit căderea cabinetului Sturza — nu se putuse ține în cursul anului nicio întrunire mai mare, în care să se comunice studiile făcute și chestiunile tratate.

Cea dintâi adunare generală are loc la 23 martie 1897. Cu acest prilej vorbesc domnii N. Filipescu, D. Greceanu, G. Panu, M. Baș, M. Vlădescu, Tache Ionescu și Barbu Păltineanu.

În cuvântarea, pe care o rostește d-l Nicolaie Filipescu revine și aici la doctrina conservatoare. Fără a mai face de astădată istoricul partidelor, intră deadreptul în chestiunile de program, arătând punctele de căpetenie, reformele practice, pe cari partidul conservator cată să le realizeze. În primul rând *reforma omului* prin Școală și Biserică; în al doilea, venirea în ajutorul păturei nevoiașe a țării prin reglementarea și organizarea acelor bănci populare, de cari vorbea cu atâta interes și simpatie încât în 1892, cu prilejul înființării *Creditului Agricol*. Însfârșit o serie de reforme mari, menite a îmbunătăți situația întregii țări, cum sunt reforma administrativă, reforma impozitelor și reprezentarea minorităților.

Aceste reforme corespundeau atât de bine nevoilor adânci ale țării, încât unele din ele — ca organizarea băncilor populare, desființarea barierilor, reforma sinodală — au fost adoptate de partidul protivnic și realizate câțiva ani mai târziu.

PROGRAMUL CONSERVATOR

DISCURS ROSTIT LA PRIMA ADUNARE GENERALĂ
A „CERCULUI DE STUDII“ LA 23 MARTIE 1897

Domnilor,

Știți cum în mijlocul celei mai încordate agitațiuni a spiritelor, toamna trecută, s'a întemeiat în liniște, pe lângă clubul conservator din București, un *Cerc de studii*, care să cerceteze problemele politice și prin chibzuire nepripită să le pregătească dezlegarea, ce nu se poate căpăta numai prin rivalitățile zgomotoase pentru putere.

Putem fi încredințați că această inițiativă va fi salutată cu bucurie de toți acei cari nu pot găsi în frământări sterpe o deplină satisfacere. Aceștia, odată atrași în sfera senină a controverselor de principii, vor trebui, fără a sta la îndoială, să dea preferință tendinților noastre, convingându-se că formula liberală se înfățișează ca o soluție insuficientă pentru nevoile de astăzi și mai ales pentru cele de mâine.

Ei știu că, deopotrivă cu liberalii, suntem credincioși libertăților noastre constituționale. Dar dacă, în ce privește *libertățile publice*, nu există deosebiri de vederi între partide, această înțelegere se oprește aci. Mai departe formula *liberalismului*, «a României *deplin* fericite cu dobândirea libertăților publice», nu poate căpăta o tot atât de unanimă adeziune. Din parte-ne, trebuie să-i fim protivnici hotărâți: nu pentru că o găsim prea largă, ci pentru că o găsim insuficientă. E insuficientă, mai ales pentru că abstracțiunilor liberale nu se dă o bază; pentru că principiile abstracte ale liberalismului nu se reazemă pe forțele morale ale țării, cari dinpotrivă sunt cu desăvârșire nesocotite.

Deaceea formula liberală, departe de a-și fi împlinit făgăduelile, ne-a dat numai următoarele rezultate: forme liberale fără libertate, parlamente lipsite de încrederea țării; dela ele, guverne fără prestigiu, justiție fără nepărtinire, Biserica

jără credință, școală fără educație, aspirațiuni mărețe fără adevărat sentiment patriotic.

Această zmintire a vieții publice și private își are izvorul în nesocotirea desăvârșită a conștiinței noastre naționale, iar cauza acestei nesocotiri stă în exclusiva pasiune liberală pentru cultivarea formelor goale și frazei seci.

Dela obârșie dar să urmărim răul. Din adânc să zmulgem minciuna pentruca, în locu-i, să înfigem în însăși inima poporului nostru adevărurile inițiale, dela cari trebuie să porceadă orice îndreptare: regenerarea conștiinței naționale să redeștepte bunele însușiri de rasă, aprinzând din nou patriotismul stins și reînsufletind energiile amortite.

Reforma omului cată dar să însoțiască *reforma instituțiilor*.

Temelia dar a oricărei încercări de îndreptare trebuie să fie *Scoala*.

Școala trebuie să ne dea oameni dezvoltăți și la minte și la inimă și la trup: oameni nu numai instruiți, dar mai ales întregi.

De aceea actuala organizare a învățământului nostru secundar — care lasă în totală părăsire educațiunea morală și fizică și care în toate privințele lasă de dorit cu programele ei prea încărcate, cu liceele ei diferențiate încă din anul din-tâi și răspândite după voia întâmplării, cu gimnaziile cari nu sunt de cât crâmpeie de școală, cu profesori recrutați fără pregătire pedagogică, cu prea marea specializare a profesorilor — trebuie, după părerile unanim exprimate în secția noastră a învățământului, să fie înlocuită cu un alt sistem, care să fie ferit de aceste neajunsuri.

Universitățile noastre, reduse aproape la un fel de fabrici de diplome, trebuie din ce în ce să devie focare de adevărată știință. În acest scop nu numai cursurile trebuiesc înmulțite și variate, dar o mai mare libertate trebuie dată studenților în combinarea obiectelor de studiu. Iar recrutarea corpului didactic al învățământului superior trebuie să înceteze de a mai atârna, ca azi, dela jocul orb al întâmplării și să fie așa

întocmit, încât să aducă cu adevărat, în fiecare loc, pe cel mai bine pregătit.

Această operă de regenerare morală are nevoie de sprijinul Bisericii.

Din nenorocire, relele pe cari ni le-a dezvelit recenta criză din Biserică nu ne autoriză a pune, cel puțin deocamdată, mare temei pe impulsivitatea binefăcătoare ce s'ar cădea să porniască dela clerul nostru. De aceea se simte nevoia unei participări mai active a puterii laice la lucrările sinodale.

Față cu greutatea de a schimba elementele din cari e alcătuit azi sfântul sinod, ar fi de folos ca organele statului, cărorora le e încredințată supravegherea afacerilor bisericești, să capete o însemnătate de care ele sunt azi lipsite și o participare mai activă la lucrările sinodale.

Azi, ministrul instrucțiunii publice e, în primul rând, titular al departamentului instrucțiunii și, în mod secundar numai, ministru al cultelor. El are de fapt, în sânul sinodului, mai mult un rol de reprezentare. După ministru, e special însărcinat cu afacerile bisericești un biurocrat subaltern, care rezolvă numai afacerile curente. Pentru a schimba această stare de lucruri, cercul nostru studiază modul în care s'ar putea adapta, la noi, organizarea din alte țări ortodoxe, în cari interesele cultului sunt încredințate unui înalt demitar al statului, inamovibil și, până la un punct, de sine stătător.

Acesta nu numai ar reprezenta statul în sânul sfântului sinod, dar ar lua și o parte activă la lucrările sinodale, ar exercita un control de tot momentul asupra afacerilor eclesiastice și mai ales ar da impulsivitatea reformelor de săvârșit.

Școala având drept țintă educațiunea, iar Biserica drept menire prefacerea morală a țării, putem nădăjdui o ridicare a nivelului moral în diferitele direcțiuni ale activității publice și private.

Ideea morală, susținută de un ideal superior interesului personal, va avea fără îndoială și-o înrăurire binefăcătoare asupra rezolvirii chestiunilor sociale.

Această idee morală va infiltra, de sigur, în toate clasele societății noastre un sentiment de solidaritate și va face ca puterile publice să devie conștiente de datoriile lor către clasele desmoștenite.

Ferindu-ne de-a amorti energiile individuale cari, oțelindu-se sub un regim de libertate, constituiesc factorul cel mai puternic al progresului, voim ca individualismul întărit prin asociațiune să îndrumeze energiile răzlețe și egoiste spre acțiunea solidară.

Călăuziți de aceste idei, ne-am ocupat «în secțiunea socială» de organizarea *libertății de asociațiune*. În primul rând ne-am ocupat de acele asociațiuni, cari au prins deja rădăcini în țară.

Printre acestea se cade să cităm *asociațiunile cooperative de credit și societățile de ajutor mutual*.

Societățile cooperative de credit, adică băncile populare, cărora alte popoare datoresc propășirea lor economică și cari sunt în parte elementul de rezistență al Românilor din Transilvania, au început a înflori și în România.

Menite, prin încurajarea economiei, a ajuta constituirea și răspândirea micilor capitaluri și, prin înlesnirea creditului, a fi punctul de plecare a o sumă de mici întreprinderi comerciale și industriale, aceste asociațiuni au un scop prea lăudabil pentru a nu le fi dat toată însemnătatea ce trebuie să capete.

Deja s'au înființat nenumărate bănci populare în toate orașele noastre și chiar în câteva comune rurale. Capitalul lor covârșește deja suma de 15 milioane.

Aceste rezultate sunt uimitoare față de nepriceperea care mai adesea prezidează azi constituirei lor — în afară de regulile salutare ce ar trebui statornicite printr'o lege specială — și față de lipsa de încredere ce inspiră aceste asociațiuni din cauza lipsei oricărui control.

E o datorie de-a ocroti miclele capitaluri angajate în aceste societăți și de a sprijini înflorirea acestor bănci printr'o legislațiune care să îngăduie privilegiile de mult dobân-

dite în alte țări și pe cari nu le încuviințează la noi codul de comerț.

Astfel, aceste utile creațiuni înmulțindu-se și căpătând încrederea micilor capitaluri și marilor instituțiuni de credit, cari vor putea intra în relațiuni de afaceri cu dânsese, în loc de-a înlesni prea adeseaori ca azi camăta, se va democratiza creditul și băncile populare vor deveni un izvor de prosperitate.

O altă formă a asociațiunii, care a început a se vulgariza la noi, sunt *societățile de ajutor mutual*.

Aceste asociațiuni sunt menite a asigura, prin prevedere, pe om în contra urmărilor unor împrejurări nefericite ale vieții, cum sunt boala, bătrânețea, moartea.

În privința lor am alcătuit un proiect de lege, care dă societăților noastre de ajutor mutual protecțiunea de care se bucură aceste asociațiuni în alte țări. Ele vor lua astfel avântul ce trebuie să capete.

Mai departe, în ordinea îmbunătățirilor materiale, se cade să punem *reforma impozitelor*.

Discuțiunile, ce s'au urmat în anii din urmă cu privire la cestiunea accizelor, au făcut ca secțiunea financiară să-și înceapă lucrările sale cu această cestiune. Am studiat și studiem încă problema înlocuirii accizelor prin alte taxe, cari să se poată percepe în condițiuni mai lesnicioase și mai juste. Pelângă desființarea bariierilor, sistemul pe care l-am cercetat tinde a scuti cu desăvârșire de taxe unele obiecte cari constituiesc hrana celor săraci, precum făina, carnea, peștele, etc. Datele pe cari le-am adunat mă fac a crede că soluțiunea pe care am cercetat-o va fi nu numai satisfăcătoare, dar că va putea încă să fie aplicată prin măsuri succesive, iar nu numai deantregul, deodată, astfel în cât repetite experiențe să ne pună la adăpostul decepțiunilor.

Aceste îmbunătățiri trebuie să se completeze cu *reforma administrativă*.

Legile administrative au îndoita țintă de a regula mai întâi *organizarea puterilor publice* și apoi, în *raporturile*

dintre puterile publice și cetățeni, de a statornici garanțiile de drept ale acestora față cu reprezentanții autorității.

Până acum silințele tuturor partidelor s'au îndreptat, aproape exclusiv, spre organizarea puterilor administrative. Așa, s'a mărit ori s'a micșorat neconținut numărul subprefecților, s'au mărit ori s'au micșorat mereu comunele rurale.

Ne-am îngrijit însă prea puțin de ceea ce e mai de seamă, adică de raporturile dintre autoritățile administrative și cetățeni.

Pentruca aceste relațiuni să fie pătrunse de un spirit de strictă legalitate, trebuie ca personalul administrativ să fie ferit de înrâuriri străine administrațiunii. De aceea situația funcționarilor trebuie să fie mai bine garantată și depărtarea lor din slujbă să nu atârne decât dela vinovăția lor. Trebuie dar să mergem și mai departe pe calea apucată de partidul conservator și să se asigure mai bine *stabilitatea nu numai a funcționarilor statului, dar și ai județelor și comunelor*. Astfel se va distruge clientela electorală ce mișună, mai ales, în jurul administrațiunilor municipale.

Apoi, funcționarii căpătând puțința de a se ocupa numai de serviciul lor, trebuie deasemenea ca în exercițiul funcțiunii să-și îndeplinescă îndatoririle potrivit legilor și reglementelor.

Ținta, ce cată să urmărim, e ca administrația să se facă cât mai puțin prin oameni și cât mai mult prin legi.

Azi însă o sumă de legi, precum cele fiscale, vamale, sanitare, administrative și cele cari autoriză funcționarea unor instituțiuni de credit, dau mână prea liberă reprezentanților autorității, cari rezolvă afacerile prin bunul plac și adesea fără niciun drept de apel, în loc de a le da dezlegare potrivit condițiunilor statornicite prin lege.

Călăuziți de ideia de a slăbi puterea discreționară a agenților publici, am studiat revizuirea a o sumă de legi însemnate sau de amănunt, în scop de a micșora arbitrarul administrativ.

În fine, pelângă că trebuie să restrângem hotărârile, ce au un caracter contencios, ale funcționarilor, în limite mai

strâmte și statornicite chiar prin lege, e încă nevoie ca aceste hotărîri, pe cât se poate, să fie supuse unei serii de apeluri, fără, bine înțeles, a răpi tribunalelor ordinare nimic din competența lor actuală. Am voi să se introducă în administrație un spirit de legalitate, care să restaureze ade-vărata și înalta noțiune a ordinii. Ordinea nu trebuie să se mai confunde cu strășnicia arbitrarului, ci trebuie să garanteze apărarea dreptului fiecăruia.

Măsurile acestea sunt menite a exercita o înrâurire bine-făcătoare și asupra sistemului nostru electoral, care, îmbunătățit și prin *reprezentarea minorităților*, ce se cade a se introduce fără vreo revizuire a Constituției, va da mai multă libertate corpului nostru electoral și mai multă vază Corpurilor noastre legiuitoare.

XVII.

CONSERVATISMUL

După întrunirea dela *Cercul de studii* are loc, în seara aceleiași zile, un banchet la Capșa, la care toastează domnii Tache Ionescu, E. Pantazi, C. Bacalbașa, G. Panu, V. Arion, dr. C. Istrati, N. Filipescu, Al. Florescu, C. Disescu, I. L. Caragiale, M. Vlădescu și Anghel Demetrescu.

Răspunzând domnului doctor Istrati și folosindu-se de faptul că acela, care rădicase paharul în cinste-i aparținea corpului didactic, domnul N. Filipescu trece în această cuvântare dela gloriificarea oamenilor la acea a ideilor și relevă punctul central al doctrinei conservatoare : ideea națională, patriotismul, un patriotism însă mai puternic și mai jertfelnic decât la alte popoare și care trebuie să fie realizat prin școală și de cei cari aparțin școlaii.

DISCURS ROSTIT LA BANCHETUL „CERCULUI DE STUDII“

Domnilor,

Înainte de toate sunt dator să mulțumesc d-lui dr. Istrati pentru cuvintele măgulitoare ce a rostit la adresa mea.

Însă mai prețioase încă decât laudele d-sale sunt făgăduelile de prietenie ce ne-a făcut d-sa azi.

În afară de plăcerea de a ne afla împreună, acest banchet va fi dat roade dacă va fi cimentat prietenii politice ca aceea a d-lui dr. Istrati.

Domnilor, două elemente constituiesc cheagul durabil al partidelor politice : credințele comune și prietenii politice.

În întrunirea de azi după amiază, am stabilit multe principii comune ; sper că la acest banchet se vor cimentă du-

rabile prietenii. Principiile noastre comune vor triumfa prin sprijinul acestor amiciții.

Căci nu este, domnilor, putere mai mare ca legăturile cari se nasc din politică; nu este sentiment mai puternic decât acela care leagă laolaltă pe oamenii obișnuiți a cugeta împreună, a lupta împreună, a sărbători împreună evenimentele fericite, a regreta împreună ceea ce e măreț în trecut, a se bucura împreună de tot ce bănuiesc că poate fi, în viitor, de folos partidului lor (aplauze).

Această forță, care se încheagă astăzi, va avea, sper, puterea de a face să triumfe ideile noastre.

Când însă vorbesc de principii și de idei, trebuie să mă explic

Ideile, cari pot să uniaseă partidele politice, nu sunt, cum susțin unii, ideile de amănunt, punctele practice din programele de ocazie, ci principiile generale.

Mai presus decât un program de reforme practice, un partid trebuie să aibă o filozofie, o doctrină, câteva tendințe generale cari alimentează ca un izvor nesecat programele de ocazie și alcătuesc cheagul cel mai puternic al partidelor politice.

Dinpotrivă, nu pot stabili decât legături vremelnice ori personale programele, ce se numesc programe de afaceri. Un atare program eclectic în principii, încolor în tendințe, oportunist în mijloacele de aplicație, nu desparte pe nimeni, nici nu e în stare să uniască pe nimeni și nu poate, sub aparența înșelătoare a principiilor, decât să fie pretextul dezertjunilor.

În această privință, permiteți-mi să vă amintesc ceea ce spunea acum câteva zile unul dintre oamenii cei mai de seamă din Franța, d-l Waldeck-Rousseau. D-sa zicea: «în materie de guvernământ, valoarea unui program reșede mai puțin în bogăția tablei de materii, decât în direcțiunea mai mult sau mai puțin rațională, mai mult sau mai puțin justă, mai mult sau mai puțin înaltă a ideilor generale, cari domină atitudinea politică».

Și el adăogă :

«In viața politică, ca și în viața privată, nu e resemnare generoasă, nu este stoicism fecund, fără o înaltă cugetare și o mare speranță».

Care poate să fie, întrucât ne privește, această mare cugetare, această idee-mună? Pentru mine, domnilor, precum de atâția alții s'a spus și cum s'a repetat astăseară și de d-l Panu, aceasta nu poate fi decât ideia națională.

Trebue să mă explic. Este atât de adevărat că patriotismul este astăzi foarte slăbit la noi, încât singura rostire a cuvântului patriotism e îndestulătoare pentru a stârni tot felul de obiecțiuni. Prevăd aceste întâmpinări și de aceea mă grăbesc a le răspunde.

Știu că oarecari spirite critice, cari prin analiza lor neînduplecată dizolvă ideile și sentimentele mai cumplit decât printr'o luptă fățișă, obișnuesc a zice :

«Ce rost are să se declare cineva național? Toți suntem naționali și, dacă toți suntem naționali, nu poate fi din acest punct de privire nicio deosebire între partide, deci ideia națională nu poate constitui un punct de program.»

Da, suntem toți naționali și într'o țară, în care toți ne acuzăm de lipsă de patriotism, este destul a spune că nu ne îndoim de patriotismul nimănui. Toți suntem naționali, fără îndoială, dar putem fi mai mult sau mai puțin naționali. Gambetta zicea că nu același patriotism se cuvine unui popor care are granițele știrbite și unui popor care își are teritoriul întregit. Nu același patriotism se cuvine deopotrivă nouă și unui popor insular ca cel englez ori unei națiuni care, ca cea grecească bunăoară, are un litoral întins și nu e amenințată decât dintr'o singură parte, și chiar deacolo, numai de imperiul otoman. Nu același patriotism, indestul de ocrotitor pentru alții, ne poate salvă pe noi, cari suntem azvârliți aci, pe malurile Dunărei, deacurmezișul neînfrânatelor porniri ale popoarelor nordice spre mările calde și la punctul de încrucișare a rivalităților marilor imperii, nu același patriotism se cuvine nouă cari, pe lângă pericolul din afară,

avem să rezistăm cuceririi interne a elementului străin din lăuntru hotarelor noastre.

Și când, aflându-ne în așa situație, încât numai un patriotism, mult mai dârz decât al altor popoare ne-ar scăpa singur de primejdiile ce ne împresoară, vedem că sentimentul patriotic e mult mai slab la noi decât la alte popoare mai privilegiate decât noi, atunci trebuie să recunoaștem că, în primul rând, se cuvine să rădicăm moralul țării aceștia și că e mai salutar de-a întări sentimentul patriotic decât de a pune virgule în texte ori de-a cârpoi articole de legi.

Dacă aceasta trebuie să fie grija noastră de căpetenie, apoi această sarcină trebuie să și-o ia partidul conservator. Când sentimentul național e slăbit la un popor, e datoria partidelor conservatoare de a-l întări.

În adevăr, conservatismul este o doctrină care, urmărind un ideal cât mai măreț al rasei, este în stare a face întru urmărirea aceluia ideal jertfe mai mari decât alt partid — (de altminteri și el național) — dar care este mai puternic stăpânit de idei umanitare ori de grija intereselor materiale.

Acest ideal măreț dă conservatismului strălucirea lui, iar sacrificiile ce le cere în schimb îl fac adeseori impopular.

Cari sunt aceste jertfe, pe cari le presupune conservatismul?

Voiu da câteva exemple spre a fi mai bine priceput.

De pildă, în materie de învățământ, voim ca școala să nu aibă numai o menire utilitară. Și când cerem ca măcar acele clase de tineri, cari sunt chemate a avea un rol determinant asupra afacerilor publice, să nu se îndeletnicească numai cu studii de folos practic, cum ar fi contabilitatea de pildă, ori limbile moderne, ci să sacrifice ani de zile pentru studierea limbilor moarte și să-și petreacă o parte a tinereții într'o lume dezinteresată, acest mare sacrificiu îl cerem pentru a sluji marile interese morale ale neamului nostru.

Când în ordinea socială, când în materie politică și în special în materie de vot, nu admitem o absolută egalitate, care la prima vedere e foarte seducătoare, când izbir în

ceace se chemă într'o vreme drepturile naturale, nu facem aceasta călăuziți de dorul egoist de a stabili o inutilă inegalitate, ci pentrucă noi credem că o atare organizațiune e mai potrivită pentru a îndeplini țelurile transcendente ale unui popor.

Pentru aceste cuvinte, singura politică care ne poate conveni e aceea care, căutând să îndepliniască îmbunătățirea stărei materiale a tuturor claselor societății, nu crede, cum s'a zis de un bărbat politic, că ținta civilizațiunilor se rezumă numai în sporirea avuției generale, ci încă și mai ales în cultura intelectuală și în ridicarea morală a cetățenilor.

Aceste idei, domnilor, le-ați auzit exprimându-se în mai toate cuvântările ce s'au rostit, fie azi după amiază, fie la acest banchet.

Când dăm școlii întâietatea în preocupările noastre ; când în materie de învățământ voim să dăm precădere părții morale și educative asupra părții utilitare sau chiar exclusiv intelectuale ; când în materie socială punem mai puțin preț pe creațiunile artificiale sau îmbunătățirile efemere săvârșite prin mijloace autoritare, de sus în jos, și voim în primul rând să răsplătim, prin privilegiile date dreptului de asociațiune, acele creațiuni spontanee cari dezvălesc în păturile de jos o energie și un simț de prevedere demne de toată lauda ; când în materie administrativă preferăm să sacrificăm chiar unele îmbunătățiri materiale, cum ar fi un petec de șosea sau o bucată de zăgaz, ce preinșii administratori cu mâna de fier se laudă că pot săvârși numai cu strășnicia arbitrarului ; când, înainte de toate, voim să facem să predominiască, în materie administrativă, ideia înaltă de autoritate, spiritul de legalitate, cari vor restaura și vor face populară adevărata noțiune a ordinii ; când cerem, zic, toate acestea, suntem călăuziți de acea idee morală de care vă vorbiam, care singură poate regenera moravurile noastre politice.

Voiesc, domnilor, să rădic paharul meu în sănătatea acelora cari ne vor sprijini în această muncă. Negreșit, această sar-

cină aparține timpului și până la un punct trebuie să fie opera tuturor.

Totuși, este o instituțiune care în deosebi trebuie să sprijiniască silințele noastre: aceasta este școala.

Râdic dar paharul meu în sănătatea corpului didactic (aplauze), care e reprezentat în mod atât de strălucit astă-seară aci.

Răspunzând toastului d-lui doctor Istrati vreau să beau în sănătatea tuturor membrilor corpului profesoral, ce se află întruniți la acest banchet.

Când am rugat azi, după amiază, pe d-l Istrati să ne presideze, d-sa, cu modestia care îl caracterizează, mi-a zis: mi-ai făcut o farsă. Nu, n'am făcut o farsă: am voit să dăm o indicațiune (aplauze).

Am credința că corpul profesoral va fi un aliat prețios pentru opera de regenerare morală a țării. Corpul profesoral are toate însușirile necesare pentru a îndeplini această misiune. El este elementul politicește cel mai independent din țară. În totdeauna el a fost la înălțimea chemării lui. Am văzut pe marii proprietari decapitându-se singuri cu ocazia ultimei revizuirii de constituție, am văzut pe comercianți îngenunchiați de banca națională, dar corpul profesoral a știut până azi să-și păstreze independența.

În toate mișcărilor naționale ori politice, corpul didactic a știut să fie de partea unde era meritul. Când a fost partidul liberal în splendoarea lui și când țara așteptă propășirea dela dânsul, profesorimea a sprijinit partidul liberal.

Când azi se vede că partidul liberal și-a istovit puterile de muncă, profesorii, cari până aci treceau de liberali, s'au depărtat de dânsul.

Când a fost cestiunea națională la ordinea zilei și pe când alții speculau această cestiune în mod criminal, fără temere de a expune țara celor mai mari neajunsuri și cu hotărârea de-a înăbuși pe urmă această mișcare într'un interes de partid, corpul profesoral a dat în acea mișcare contingentul cel

mai numeros și pot adăoga cel mai inteligent, căci a priceput că mișcarea nu putea avea decât un caracter cultural.

Dar pelângăcă corpul profesoral e independent, el mai e și elementul nostru politic cel mai dezinteresat.

Multe din elementele ce ne sprijină ne dau ajutor cu gândul că concursul lor va fi răsplătit. Ei bine, ținem s'o declarăm, pe când suntem în opoziție — și voim prin aceasta să ne deosebim de liberali — că nu pricepem ca, venind la putere, să turburăm, pentru a răsplăti o clientelă politică, situațiunile dobândite prin muncă și merit de slujbașii statului.

De aceea, cu atât mai mult prețuim concursul profesoriilor, cari dându-ne sprijinul lor nu ne cer slujbe în schimb.

Fie că pornirile lor nu-i îndrumează spre pozițiuni invadate de alții, fie că unele legi de incompatibilitate nu-i autoriză să râvniască la unele demnități politice, profesorii sunt în măsură a da un sprijin dezinteresat partidelor politice (aplauze).

Adeseori s'a zis, o știu, că belferii au un spirit îngust și egoist; s'au acuzat profesorii că nu sunt conștiincioși, că nu se gândesc la altceva decât să dea muncă puțină și să ia leafă mare. Dar chiar de ar fi așa, lucrul n'ar fi de mirat. Ca să te jertfești, trebuie să ai un ideal.

Să creăm dar acest ideal. Să arătăm corpului profesoral că, dacă opera pe care au socotit liberalii că o pot face prin legi pripite a dat faliment, îndreptarea n'o putem găsi decât în ridicarea morală și că nu ne vom bucura de libertatea adevărată decât atunci când instituțiunile libere se vor rezema pe forțele morale ale țării.

Profesorii au, în primul rând, chemarea de-a îndeplini această misiune și de a fi făuritorii acestei opere de ridicare morală.

De aceea închin paharul meu în sănătatea corpului profesoral (aplauze prelungite).

XVIII.

PENTRU ALEGEREA GENERALULUI MANU

Cabinetul Aurelian, venit la putere în ziua de 19 noiembrie 1896 pentru a revizui procesul mitropolitului Ghenadie, guvernează cu greu, din pricina neînțelegerilor ce existau chiar între membrii cabinetului. La 20 martie se ține deci o consfătuire la d-l C. Năcu, în care se hotărăște remanierea cabinetului. Nu se ajunge însă la o înțelegere deplină, așa încât în ziua de 28 martie d. Aurelian demisionează; în locul său d-l D. Sturza e însărcinat pentru a doua oară cu formarea cabinetului.

În mijlocul acestor evenimente se începe în București o campanie electorală pentru locul rămas vacant la colegiul întâi de senat prin moartea principelui Dimitrie Ghica.

Alegerea trebuia să aibă loc la 3 aprilie 1897. Candidatul partidului conservator era generalul G. Manu, iar al partidului liberal Al. Gr. Băicoianu. Întru susținerea candidaturii generalului Manu partidul conservator convoacă o întrunire publică la Dacia în ziua de 30 martie. La această întrunire vorbește întâi candidatul, generalul Manu, după aceea vorbesc d-nii P. P. Carp, Nicolae Filipescu și Tache Ionescu.

Luând cuvântul sub imperiul marelui agitații produsă în spirite de gravele greșeli, făptuite atât de partidul protivnic luat laolaltă, cât și de șeful acestui partid — ca detronarea mitropolitului, scuzele în chestiunea națională, criticile pătimașe aduse împotriva puștei Manlicher — oratorul e dela început năpădit de o puternică emoție. Această emoțiune îl face să zbucniască din capul locului în cuvinte și apostrofe vehemente și dă întregii cuvântări o nervozitate și-o violență neobișnuită.

Privită din acest punct de vedere — al pasiunii oratorice — cuvântarea aceasta se poate pune alături cu marile discursuri, pe cari le citează tratatele de retorică clasică.

DISCURS ROSTIT IN INTRUNIREA DELA DACIA,
LA 30 MARTIE 1897

Domnilor,

D-l Sturdza s'a reîntors la putere, noi ne-am reîntors la această tribună (aplauze).

D-l Sturdza ne-a aruncat mânuşa, am venit s'o ridicăm.

Ministerul d-lui Sturdza este un minister de provocaţiune, am venit să răspundem la această provocaţiune (aplauze).

Ministerul Sturdza e un minister Polignac.

Totul reaminteşte azi timpurile acelea turburate ale Franţei, când în întuneric se clocea o combinaţiune ministerială, în fruntea căreia se căută să se pună omul cel mai odios din Franţa, dar care totuşi nu îndrăznea să se arate la lumina mare, ci aşteptă în umbră, întocmai ca d-l Sturdza astăzi, ca bugetele să fie votate şi Camerile în ajun de a fi închise pentruca să se impuie.

O deosebire este, însă, între situaţiunea de atunci din Franţa şi cea de astăzi. În Franţa pe tron eră un suveran care se chema Carol al X-lea, în România este înţeleptul Rege Carol I (aplauze).

De aceea nu ne vom pierde cumpătul. Suntem însă în drept, şi este şi datoria noastră, ca să spunem Suveranului că experienţa, care se face de un an şi jumătate, trebuie să înceteze.

Un guvern, care nu a venit cu voinţa manifestă a ţării, are oarecari îndatoriri dela cari nu poate să se abată.

Corpul electoral poate să încredinţeze puterea chiar unor guverne rele. O ţară e în drept să aibă capriţiul de-a avea guverne incapabile, răzbuătoare, ori odioase. De aceea s'a zis că o ţară are guvernele, pe cari le merită. Un guvern însă izvorit din voinţa regală datoreşte propriei sale origini să nu fie violent şi răzbuător, să justifice prin muncă prezenţa sa la putere şi să nu lase să se periclitizeze interesele

Ei bine, regimul ce-l avem de un an și jumătate întrunește aceste însușiri mai puțin decât oricare dintre guvernele ce s'au succedat la cârmă sub domnia regelui Carol, și toate acele guverne au venit la putere mai mult sau mai puțin prin voința țării.

Am avut dela 1866 până astăzi trei guverne trainice; câteși trele au venit la cârmă prin voința țării.

La 1871 a venit d-l Lascar Catargi, când nici nu i se dispută puterea, pe care nimeni nu cuteza s'o ia.

La 1876 a venit partidul liberal printr'un curent al opiniunii și printr'un vot al Senatului.

La 1888 s'a rădicat o puternică vijelie care a măturat colectivitarea.

Și este cert că la 1871, 76 și 887 am avut guverne. Ceeace avem astăzi nu numai e guvern rău, dar nici nu se poate numi guvern (aplauze).

Ar fi regretabil ca să se poată zice că singurul guvern, care a venit la cârmă în afară de voința țării, a fost un guvern care prin incapacitatea lui a oprit mersul înainte al statului român și a jertfit în afară interesele cele mai vitale ale țării.

Țara nu ne-a dat acest guvern și nu merită acest guvern (aplauze).

Acum un an și jumătate s'a făcut o experiență constituțională: s'a zis că puterea trebuie tăiată în felii și împărțită în bucăți egale diferitelor partide, cari își dispută puterea. Din parte-ne am primit să facem cu lealitate experiența acestei teorii, deși s'a inaugurat în contra noastră și nu se experimentase în contra odiosului regim de 12 ani al lui Ion Brătianu.

Cu toate acestea am salutat, acum un an și jumătate, pe d-l Sturdza ca adversari leali; azi din prima zi salutăm venirea d-lui Sturdza cu o protestațiune indignată (aplauze).

Acum un an și jumătate am recunoscut că experiența cu partidul liberal era necesară; azi credem că prelungirea acestei experiențe e păgubitoare intereselor țării (aplauze).

Am făcut mai mult decât se poate cere unor adversari politici; am ajutat pe protivnicii noștri, le-am dat rețete ca să-i scăpăm de boalele de cari suferiau. Azi, însă, partidul liberal nu este decât un cadavru; noi cerem ca să fie îngropat și să se deschidă moștenirea. Noi revendicăm succesiunea ca moștenitori legitimi (aplauze).

Să nu ni se răspundă cu ficțiuni constituționale, cari ar fi o piedică la venirea noastră la putere.

Nu refuzăm această discuțiune constituțională fiindcă am fi lipsiți de argumente. Argumente am putea împrumuta chiar dela adversarii noștri, precum dela d-l Stătescu, care a declarat că partidul liberal trebuie să se retragă, și dela însuși președintele Camerii, care a declarat că un minister Sturdza e imposibil.

O așa discuțiune și-ar avea locul și ar putea fi necesară, dacă cineva ar cuteza să spue că Camerele pe cari se bizue guvernul reprezintă țara.

Știți însă ce autoritate au aceste unanimități, fruct al unei escamotări a voinței corpului electoral.

Niciodată nu s'a pomenit o mai mare, o mai cutezătoare mistificare a țării de cât consultarea țării din 1895.

S'au exploatat atunci cele mai sfinte sentimente ale unui popor, ca și cele mai josnice ale lui interese. Liberalii s'au adresat și la inima și la stomahul acestui popor. Acelora cari se lăsau a fi seduși de satisfacerea intereselor materiale li se spunea: «avem să vă reducem impozitele, avem să desființăm impozitul căilor de comunicație, avem să doborâm accizele» (aplauze).

Iar acelora pentru cari asemenea făgădueli nu constituiau un argument destul de convingător, li se spunea: «Aceste făgădueli sunt pentru politica internă. In afară vom avea o politică măreață. Vom întinde mai departe hotarele țării românești», căci sunt prea strâmte aceste hotare, ca să cuprindă minciunile lor (aplauze).

Indată însă dupăce s'au sfârșit alegerile a căzut masca.

Indată după alegeri au dezmințit tot ce spusese în opoziție. În opoziție d-l Sturdza era cu Românii în contra Ungurilor ca să vie la putere. Venit la guvern s'a apucat să reprime mișcarea Românilor, pe care dânsul o pornise.

În opoziție, d-l Sturdza zicea: contribuțiunile sunt prea mari; la guvern, bugetul este prea mic (aplauze).

De aceea, în loc de a desființa căile de comunicație și acizele, ei propun să se sporiască patentele și impozitul timbrului.

Dar, domnilor, cu toate acestea ei și-ajunseseră scopul și puteau spune țării: Nu mai ne pasă de nimic; avem puterea pe patru ani. Timp de patru ani țara trebuie să ne îndure.

Cu toate acestea ei se mai temeau de ceva. Ei se temeau de propria lor majoritate. Ei se temeau ca însăși armata lor să nu se revolte în contra lor. Atunci au recrutat-o în condițiuni speciale.

Au ales oameni legați de ei prin interese, cari să nu poată vreodată da un vot independent. Au ales în parlament peste 30 de funcționari ai creditelor și ai băncilor. Pe lângă aceștia au introdus în Camere pe toți ipotecarii creditelor, pe toți cei ce puteau fi ținuți de vreun interes, pe toți avocații fără clientelă, cari azi nu mai au timp ca să pledeze pe la toate secțiunile tribunalului. Pentru un candidat o ipotecă la credit prețuia mai mult decât orice profesiune de credință.

Domnilor, contra acestui amestec al politicei cu afacerile trebuie să protestăm, mai ales azi când cu atâta îndrăzneală se pune candidatura unui om de afaceri contra unui om politic.

S'a produs de câtăva vreme un fel de penetrațiune reciprocă a finanțelor și a politicei, grație căreia Corpurile legiuitoare au devenit servile și corpul electoral fără voință.

Nu am însărcinarea să indic soluțiuni. Dar după părerea mea personală, va fi datoria partidului conservator — deși nu vorbesc decât în numele meu personal — de a face o despărțire între afacerile publice și afacerile financiare.

Pentru aceasta nu e nevoie să desființăm instituțiuni de credit cari, afară de acest neajuns, sunt utile. Dar va trebui să creăm instituțiuni paralele, pentru a nu lăsa mai ales pe negustori la discreția unor bănci, cari au ajuns a fi un instrument de guvernământ. Va trebui încă să stabilim incompatibilități între mandatul legislativ și funcțiunile dela credite. Nu vom cere desființarea creditelor; trebuie însă să facem să înceteze monopolul creditului. Nu vrem să desființăm pe Carada, dar trebuie să-i tăiem unghiile. Trebuie să-l facem neputincios, și atunci va putea sta liniștit în cușca dela Banca Națională și va putea mânca în pace cașcavalul, de care vorbește d-l Fleva. Aceasta nu numai că nu ne displace, dar credem că e folositor să-i lăsăm să se îndoaie: aceasta îi face în opoziție mai greoi pentru luptă și stabilește între dânșii și noi o deosebire de apucături și de aspirațiuni, la care ținem mult. Nouă ne place ca în mijlocul Capitalei, în mijlocul părții comerciale a orașului, să poți vedea în toate zilele, precum privești la menagerie cum mânâncă animalele, să poată, zic, vedea comercianții Capitalei în dosul grilajului Băncii Naționale cum mânâncă, cum mistuie Carada (aplauze prelungite).

Domnilor, când văd că vorbele mele au un așa ecou în mijlocul d-voastră, sentimentele pe cari le exprim sunt atât de puternic răspândite în țară, încât este o cutezanță, este, pot să zic, chiar o obrăznicie, să prezinți pe d-nul Băicoianu în contra unui fruntaș politic ca d-l general Manu. Când zic *fruntaș*, dau cuvântului înțelesul pe care de curând l-a căpătat. Prin fruntaș înțeleg un om, care nu face parte din acea strânsură de ipotecați ai creditelor și de împiegați ai băncilor, un om ca d-l general Manu care, ori câți Băicoieni ar fi, nu va scăpa guvernul de rușinea de a merge să-i ceară sfaturi acasă, cum a mers la d-l Lascar Catargi, spre a cere sfaturi, ce nu pot da slugile din acest Parlament (aplauze).

D-l general Manu, punându-și candidatura, poate să zică alegătorilor: Am fost președinte de consiliu, am fost mi-

nistru, am fost președinte de Cameră, m'am jertfit pentru țara aceasta, cred că am dreptul să cer modesta răsplată de a fi trimis în sfatul țării ca simplu senator, cred că am dreptul să spun cuvântul meu în Senat, unde voi fi un element de control util și un mandatar independent (aplauze).

Cu ce se poate recomanda însă d-l Băicoianu corpului electoral? El poate spune alegătorilor: Am îmbătrânit în pivnițele creditului urban, mi-am câștigat în mod obscur viața, n'am făcut nimic pentru țara aceasta.

Ei bine, dacă ai fost director, ai luat leafă, tantieme, n'ai dreptul să ceri pentru aceasta o răsplată politică, căci n'ai făcut nimic pentru țara aceasta (aplauze).

D-l Băicoianu poate să vă ceară ratele, nu are dreptul să vă ceară voturile (aplauze prelungite).

În orice caz însă, ar trebui să se pue o întrebare d-lui Băicoianu.

Știți că s'a depus în Cameră un proiect de lege din inițiativă parlamentară, proiect care s'a botezat *proiect de lege în contra gheșeftarilor* și care tinde să excludă din Cameră pe slujbașii creditelor, cum e d-l Băicoianu.

Ei bine, această lege, care s'a depus de unii deputați liberali, se află încă în secțiunile Camerei, căci împiegații creditelor n'au îndrăznit nici măcar s'o respingă.

Se cade să întrebați pe d-l Băicoianu, de va vota sau nu acea lege? Dacă vă va făgădui s'o voteze, puteți să-i dați voturile d-voastră.

Dar, în acest caz, vă întreb, nu este mai bine să nu-l mai trimiteti de loc în Parlament, decât să pățiți rușinea ca să vedeți pe alesul d-voastră isgonit din Senat?

Domnilor, pentru toate aceste cuvinte, fiți oameni de bun simț și trimiteti pe generalul Manu la Senat, iar pe d-l Băicoianu lăsați-l la bancă. Neavând nici un titlu politic, s'a pus candidatura d-lui Băicoianu pentru înrăurirea ce ar putea-o exercita ca director al creditului. *Oculța* a pierdut orice rușine. Cuvântul *Oculță* nici nu li se mai potrivește. Până acum ceea ce era rușinos îl făceau în întuneric; de aci înainte vor

să opereze la ziua mare, fără perdea. Până acum, directorii creditelor trăgeau sforile pitulați în boltele creditelor; acum își pun ei înșiși candidaturile.

Și pe când ei își pun candidaturile pe față, tot pe față lucrează și poliția pentru ei.

Nu vreau să mă prefac că mă indignez peste măsură de faptul că funcționarii lucrează pentru candidatul guvernamental.

Dar până astăzi n'am pomenit ca guvernul să facă din funcționari oratori în întrunirile electorale și să-i afișeze fără rușine chiar prin ziarele lor.

Iată în adevăr ce citesc în «Liberalul» de astăzi:

«Au luat parte la întrunirea din culoarea de galbăn d-l Al. G. Băicoianu, candidatul nostru la această alegere, d-l Melisiano, etc... și mai mulți alegători ale căror nume ne scapă, precum și d-nii Andrei Zaharia, Mihail Cantuniari, Mateescu, etc»

Domnilor, pentru întâia oară se pomeniște o asemenea îndrăzneală.

Acum băncile nu mai sprijină pe candidați; înșiși bancherii își pun candidaturile. Acum poliția nu mai cară lumea la întruniri ca să asculte pe oratori; comisarii fac pe oratorii. Și ca să nu se îndoiască nimeni de înrăurirea poliției, presa dă în vileag amestecul poliției. D-l Băicoianu disprețuește într-o atâta colegiul I de Senat, încât vă solicită voturile prin Zaharia și Cantuniari, cari nu au ce căuta pe la întruniri, cari ar trebui să fie la funcțiunile lor.

O VOCE: La Văcărești!

D-l FILIPESCU: În adevăr, domnilor, că ar trebui să nu fie nici măcar pe la funcțiunile lor, ci la Văcărești. Oamenii aceștia au fost trimiși înaintea judecătorului de instrucție pentru scandalurile și torturile dela 16 și 18 noembrie.

Cu acești oameni, cari n'au beneficiat încă de-o ordonanță de neurmărire, merge braț la braț d. Băicoianu.

VOCI: Să-i fie rușine!

D-l FILIPESCU : Acești oameni au fost chemați la instrucție, dar o asemenea instrucție nu s'a mai văzut până astăzi.

Sunt 5 luni de zile, de când justiția se preface că urmărește pe acești oameni.

Totul însă e o farsă și, dovada că e o farsă, pot să v'o dau eu.

Văzând că nu se face nimic, am făcut eu o instrucție. Am întocmit o listă întregă de martori și am luat și depoziții în scris dela funcționari, ce și azi se află în serviciul primăriei și poliției. Știți ce dovedesc aceștia? Că au fost organizați în bande la 16 noembrie, că au fost plătiți de autorități, că totul s'a înjghebat de un ministru, d-l Gogu Cantacuzino, și de primarul Capitalei.

Când mi-am întocmit tot dosarul, am cerut să fiu ascultat de judecătorul de instrucție.

Am spus timp de o lună aproape zilnic prin ziarul «Epoca» că cer să fiu chemat de judecătorul de instrucție. În zadar însă; n'a vrut judecătorul de instrucție.

Magistrații se prefăceau că tot caută probe, iar eu le oferiam să le dau probele gata. Ei însă fugiau de mine ca de dracu (aplauze).

În timpul acesta se corupeau martorii, grație cărora s'ar fi trimis la Văcărești sprijinatorii candidaturii d-lui Băicoianu.

Paraschivescu, căruia i s'au scos măselele cu cleștele, și-a schimbat acum în urmă depoziția și primarul Capitalei i-a dat o slujbă la primărie.

Cu poliția caută liberalii să terorizeze pe alegători, iar cu d. Băicoianu caută să-i corupă.

Candidatura d-lui Băicoianu e o candidatură de corupțiune.

Și tocmai în contra acestui sistem de corupțiune se cade să se protesteze la alegerea dela 3 aprilie (aplauze).

Acest sistem de corupțiune a creat situația politică de azi și a făcut un rău nespus mai ales partidului liberal.

Ingrijiiți numai de gândul câștigului material, liberalii nu se pot rădică până la un gând mai înalt și mai dezinteresat.

D-l Carp v'a repetat azi că liberalii vor cădea dela putere prin ticăloșia lor. Aceasta a fost adevărat până acum câtva

timp. Dela o vreme încoace ei se mențin la putere tocmai prin ticăloșia lor:

Dacă ar mai avea ceva de pierdut moralmente, liberalii ar fi priceput că trebuie să se retragă dela putere, pentru a scăpa puținul capital moral ce le-ar fi rămas.

Ne mai având însă nimic de pierdut și având materialmente încă ceva de câștigat, la guvern, ei se agață de putere. In halul în care au ajuns, ei, chiar fiind convinși că fiecare zi de putere li se va socoti cât o lună în opoziție, își zic că trebuie să stee la cârmă pentrucă în fiecare zi pot să mai facă un gheșeft, pot să angajeze un proces nou, pot să realizeze un nou samsarlăc.

De aceea, în contra propriului interes al partidului lor, acești oameni stau la putere.

Ei bine, domnilor, noi i-am lăsa la urma urmelor să se folosiască în liniște de gheșefiturile lor, dar nu putem să lăsăm să se pericliteze interesele cele mai sfinte ale acestei țări.

De aceea, în situația externă în care ne aflăm, nu se poate să tolerăm la cârmă un regim ca acesta.

După trecere de 20 de ani, se deschide astăzi iarăși criza Orientului.

Știți ce s'a petrecut acum douăzeci de ani; cunoașteți ireparabilele greșeli ce s'au făcut și cari nu s'au acoperit în ochii țarei decât grație vitejiei armatei noastre.

Am avut unica ocaziune atunci ca să facem o Românie mare în fața unei Bulgarii mici și s'a lăsat o Românie mică față cu Bulgaria, care tinde din zi în zi să devină mare (aplauze).

Voiți să reincepeți experiența cu dânșii în aceste solemne împrejurări?

Cel puțin în 1877 ei aveau câțiva oameni, cari puteau inspira oarecare încredere. Ei se recomandau cu figura senină a lui Ion Brătianu, cu figura plină de autoritate a lui Kogălniceanu; astăzi ei se prezintă cu mutra de calfă de frizer a lui Stoicescu (aplauze). Un om, care are buclucuri și incidente în privința plăței prânzurilor lui, un om în contra căruia s'a

depus acum de curând o plângere la parchet — și afirm că s'a spus — un om, despre care ziarul «*Neue Freie Presse*» zicea eri că nu mai poate fi ministru pentru motive de ordin privat, un om, cu care străinii nu mai consimt să vorbască, reprezintă de cinci luni maiestatea statului român în afară.

VOCI: Rușine!

D-1 FILIPESCU: Rușine este întradevăr, domnilor. Un asemenea om ar merita să fie azvârlit pe fereastră, drum, dealtfel, pe care îl cunoaște perfect (aplauze).

Vă pot afirma că de cinci luni de zile nici un diplomat n'a mai vorbit o vorbă despre politică cu un ministru al țării românești (mișcare în sală).

Un singur act s'a săvârșit în aceste 5 luni, cu privire la relațiunile noastre cu străinătatea: s'a înmănat o notă identică a puterilor, prin care se cere să se rezolve cestiunea moștenirilor străinilor, note bazate pe angajamentele luate de guvernul lui I. Brătianu — și necunoscute de țară — și pe acte, cari au fost falsificate în Cartea verde (mare mișcare în sală).

Dar, domnilor, dacă la ministerul de externe tronează ridiculul, la ministerul de războiu tronează odiosul.

Vă mărturisesc că mă mir de răbdarea d-voastră față cu cele ce se petrec de un an și jumătate la ministerul de războiu. De pe banca ministerială ni s'a spus că, în împrejurările grave prin cari trecem, țara este dezarmată, nu avem puști, nu avem cartușe, nu putem face față dificultăților exterioare.

Și ni se poate cere să avem cumpătare față cu acești oameni cari, pe baza unor asemenea titluri, se reîntorc la putere! (aplauze).

Domnilor, este un punct în Peninsula Balcanică, este Macedonia, spre care toată Europa are privirile ațintite, unde s'a pornit o luptă de influență desperată, unde toate statele caută să-și întăriască, azi mai ales, influența.

Ei bine, acolo au vârat liberalii ceartă între Români; au desnădăjduit pe Macedoneni, amenințându-i cu expulzarea de pe teritoriul României bine primitor chiar pentru streini; au

închis școlile, pe cari cu atâtea jertfe izbutiserăm noi să le deschidem.

Ei bine, domnilor, față cu o politică atât de păgubitoare țării, declarăm că nu mai putem stă în rezervă (apluze).

Am sacrificat interesele noastre, când aceasta ni s'a cerut; nu putem să sacrificăm interesele țării. Nici nu ni se poate cere o asemenea jertfă.

Nu voim o politică de aventuri în afară. Nu. Dinpotrivă, voim să ne menținem pe terenul tractatelor, voim, în conglăsuire cu toate puterile mari, să se menție starea de lucruri actuală în Balcani. Dar dacă aceasta nu va fi posibil, nu vom admite ca să se ia o hotărâre despre noi și despre ai noștri, fără învoiala și participarea noastră.

Voim un guvern de autoritate, care să poată spune sus și tare aceasta în străinătate.

Un atare guvern nu poate fi azi guvernul liberal.

De aceea cerem să se sfârșiască cu experiențele liberale.

Nu cerem pentru aceasta M. Sale să facă un act de violență în contra partidului liberal. Nu! Dar când înșiși liberali, ca d-l Stătescu, spun că ei nu mai au ce căuta la putere, când d-l Giani spune că Sturdza nu este posibil, când vedem că prezența liberalilor la cârmă compromite cele mai supreme interese ale țării, suntem în drept să spunem: Majestate! nu pretindem să gonești pe liberali, dar cerem să revii asupra actului de favoare, pe care l-ai făcut liberalilor acum un an și jumătate, să repui lucrurile acolo unde erau înainte de 4 octombrie 1895 (apluze prelungite).

ALEGERILE COMUNALE DIN 1898

Alegerile comunale avusese loc în toată țara în 1894, toamna Implinindu-se cei patru ani, trebuiau deci să se facă în 1898 noi alegeri, cari și fură hotărâte pentru începutul lui noembrie. În vederea lor, campania începu, ca de obicei, încă de prin septembrie. Partidul conservator ține întruniri în toată țara, întruniri în cari își desfășură programul său de activitate și analizează în acelaș timp situația politică actuală. D. Nicolaie Filipescu ia cuvântul la două întruniri, în ziua de 18 octombrie la Brăila și la 25 octombrie în întrunirea dela București, ținută în sala Dacia.

În cuvântarea rostită la București oratorul se ocupă numai de administrația comunală, mărginindu-se la punctul de vedere strict gospodăresc. În discursul dela Brăila însă se pune pe terenul politic și analizează activitatea guvernului liberal, activitate plină de greșeli, sau în cazul cel mai bun de inconsecvențe: o analiză, care are logica, pătrunderea și seninătatea unei expuneri cu adevărat obiective. Face în acelaș timp o scurtă schiță a schimbărei guvernelor dela 1871 incoace, discutând punctul de vedere constituțional, care a prezidat la aceste schimbări de guvern. E un istoric făcut cu liniște și nepărtinire și în care se scoate la iveală linia de conduită a partidului conservator.

I DISCURS LA ALEGERILE COMUNALE, ROSTIT LA
BRAILA LA 18 OCTOMBRE 1898

Domnilor,

Pe ziua de 1 noembrie sunteți chemați a vă îndeplini datoria de alegători comunali. Aceste alegeri însă vor avea un caracter mai mult politic decât municipal și nu atârnă nici

dela d-voastră, nici dela noi ca să le schimbăm acest caracter, pe care îl capătă dela împrejurări.

În adevăr, aceste alegeri sunt cele dintâi, cari vin după consultarea corpului electoral din 1895, care a fost cea mai extraordinară amăgire a corpului electoral, ce s'a putut vedea vreodată.

Aceste alegeri, făcute în primele momente ale unui guvern nou, care nu putuse încă să dea măsura incapacității sale, care a întrecut tot ce se putea bănuî, aceste alegeri, zic, au fost făcute mai mult sub opozițiunea liberală, decât sub guvernul liberal. Ele s'au făcut sub influența acelu program bogat în făgădueli al opozițiunii liberale și sub înrâurirea personalului politic ce-l aveau liberalii în opoziție. Îndată după alegeri programul a fost călcat, personalul a fost înlăturat și n'au mai rămas în picioare decât acele unanimități parlamentare, fruct tocmai al acelu program și al acelu personal, și pe acele unanimități s'au rezemat autorii manoperei politice pe care v'o denunț.

Socoteala adversarilor noștri eră aceasta : timp de trei ani nu eră să fie nici un fel de alegeri, prin urmare, timp de trei ani, până la alegerile comunale, ei erau siguri că se vor putea folosi de manopera lor.

Astăzi însă, când, pentru întâia dată, se întâlnește față în față amăgiții și amăgitorii din 1895, este cu putință a se zice alegătorilor : aveți să vă abțineți de a exprima orice părere despre acest guvern uzurpător, vă veți menține strict în sfera intereselor comunale, căci nu este acum la ordinea zilei cestiunea politică.

Împrejurările însă, de cari vă vorbiam, pun la ordinea zilei cestiunea politică și de aceea voiu cerceta în fața d-voastră situația politică dela venirea partidului liberal la putere și până astăzi.

Domnilor, ziua de 3 octombrie 1895, când a venit partidul liberal la cârmă, va constitui una din datele cele mai de seamă ale istoriei noastre constituționale.

La 2 octombrie, Românii s'au culcat sub un guvern Lascar Catargi și la 3 octombrie s'au deșteptat sub un guvern Dimitrie Sturdza, fără ca nimic să fi prevestit măcar o atare schimbare. Ca dovadă, voiu invoca mărturia primului președinte al Camerii liberale, d-l Aurelian, care în ședința Camerii dela 3 martie 1895 zicea : «Intr'un moment dat ne-am pomenit că d-l Lascar Catargi se retrage și am intrat noi deagata. Noi n'am venit prin țară».

Dar e ceva mai mult. Dacă în 1895 d-l Sturdza nu a venit la putere prin țară, în 1897 a venit la putere în contra țării, care îl izgonise cu prilejul afacerii mitropolitane (aplauze).

Fiindcă veni vorba de cestiunea mitropolitană, permiteți-mi o paranteză. Modul cum a redeschis d-l Sturdza acea cestiune, prin discursul său de joia trecută la Craiova, pare a lăsa să se înțeleagă — eu însă nu cred una ca aceasta — că s'a căutat mai mult a se scăpa de complicațiuni decât de a da o soluțiune onorabilă crizei religioase (aplauze).

Dar, revenind la cestiune, adaog că ceea ce dă mai multă importanță actului dela 1895, nu este numai modul cum guvernul d-lui Sturdza a venit la putere, ci și modul cum acel guvern a fost întâmpinat de opozițiune.

Până atunci, toate guvernele, dar absolut toate, au fost învinuite de cătră opoziție de a fi guverne neconstituționale. Guvernul dela 1895, venit la cârmă în condițiunile ce v'am arătat, a fost privit de noi, opozițiunea conservatoare, ca perfect constituțional.

Va fi fost, poate, în această atitudine a noastră și puțină cochetărie din partea unui partid, care se simția prea mândru pentru-a avea aparența măcar de a fi paraponisit și prea tare prin prestigiul său, pentru a nu primi voios să-și joace rolul în opoziție întocmai ca și la putere.

Nu e mai puțin adevărat că partidul conservator a primit actul dela 1895 ca un act perfect constituțional, făcând însă o rezervă mintală dela sine înțeleasă. Ne-am rezervat dreptul să judecăm teoria constituțională după experiență. N'am prejudecat dar guvernul în numele unei teorii constituționale,

pe care o poate născoci orice opozițiune, ci am vrut să judecăm teoria după guvernul căruia a dat naștere (aplauze).

Permiteți-mi să procedez tot astfel față de d-voastră.

Să cercetăm deci activitatea politică a guvernului actual și, pe urmă, din rezultatele la cari vom ajunge, să tragem încheierile cuvenite cu privire la teoria constituțională, care a produs acest guvern.

Domnilor, să nu judecăm guvernul actual numai după roadele date la putere, ci să privim și rădăcinile sale înfipte în opozițiune, în acea opozițiune în care se găsesc germenii de decadență ai guvernelor viitoare și în care se plămădesc și condițiunile de mărire ale guvernelor celor mari (aplauze).

Guvernele mari nu sunt produse ce încolțesc în orice pământ. Trebuie anume condițiuni priințioase pentruca ele să rodiască. Trebuie ca în opozițiune să se fi elaborat un ideal (aplauze); trebuie ca inteligențele de elită ale partidului, cari sunt disponibile în timp de opozițiune, să fi frământat acel ideal (aplauze); trebuie ca întreaga suflare din opozițiune să se fi adăpat la acel izvor limpede, cu credința că pentru acel ideal a supt amarul opozițiunei.

Atunci acel partid poate căpăta, la putere, acea unitate de acțiune, care nu se dobândește decât prin sacrificii de ambițiune, de amor propriu, de interese, sacrificii pe cari numai un ideal știe să le impuie (aplauze).

Când în așa condițiuni se pregătește un partid pentru guvern și când apoi victoria îi zâmbește, în primele timpuri ale unui guvern nou, când există încă acea agerime care caracterizează toate începuturile, când opozițiunea e încă neputincioasă, se produce un impuls binefăcător, care reprezintă rarile momente de mare propășire pentru o țară.

Cât de departe însă a fost opozițiunea liberală de acest ideal (aplauze). Ați văzut dinpotrivă cât de puțin senină și cât de zbuciumată a fost ea și, de aceea, cât de furtunoasă și de toamnăteacă a fost chiar primăvara acestui guvern. Vă puteți închipui ce va fi sfârșitul lui (aplauze).

Nu din vreun ideal a trăit partidul liberal în opoziție.

Căpeteniile lui au hrănit țara cu făgădueli nerealizabile și și-au ținut clientela închiegată, ascuțind apetiturile și ambițiunile

Un așa partid nu vine la putere ca să culeagă lauri, ci ca să culeagă spoliile adversarilor.

La un partid însă lipsit de abnegația, ce numai un ideal poate impune, problema împărțirii beneficiilor puterii, în mod satisfăcător pentru toți, este o problemă insolubilă.

De aceea partidul liberal, în actuala lui fază guvernamentală, este iremediabil condamnat la diviziune și stărpiciune. Poate că d. Sturdza va izbuti să atragă pe cei mai ahtiați dintre dizidenți; dar dacă nemulțumiții de azi vor deveni satisfăcuții de mâine, satisfăcuții de azi vor trece de partea nemulțumiților cari le-au luat locurile și beneficiile (aplauze).

Un așa partid nu poate da decât un guvern sterp. Vor mai putea negreșit să dezgroape din cartoanele Camerii vreun proiect de lege alcătuit de alții, cum au făcut cu legea instrucțiunei; îl vor vota fără credință; vor promulga noua lege călcând-o din prima zi. Ei nu vor fi totuși decât parodia unui guvern reformator (aplauze).

Boala, de care sferă guvernul este o boală moștenită din naștere, care nu poate fi lecuită cu doctorii și cataplasme, cari pot cel mult prelungi puțin agonia acestui regim ofticos (aplauze).

Toate acestea le puteam prăvesti pentru viitor și le-am prevăzut încă pe când erau liberalii în opoziție.

Dar acum, domnilor, să judecăm actele guvernului nu numai după cele ce se puteau prevedea, ci și după cele ce s'au putut vedea în acești trei ani de guvern.

Să judecăm însă guvernul nu din punctul nostru de vedere, care nu poate fi destul de nepărtinitor, ci din punctul lor de vedere.

Să-i cântărim cu cântarul ales de dânșii, care este programul lor.

Un program, domnilor, este caetul de sarcini, pe care îl întocmește un partid în opoziție și potrivit căruia trebuie să

făptuiască la guvern, spre a fi un guvern bun din punctul de vedere al partidului său (aplauze).

Să judecăm dar guvernul din punctul de vedere al promisiunilor programului său. Nu vreau negreșit să intru în toate amănuntele aceluia program. Mă voiu mărgini a cerceta numai trei puncte, cari răsar mai cu putere din programul liberalilor din opoziție; acestea sunt:

Satisfacerea aspirațiunilor naționale prin făgăduela realizării programului Românilor de peste munți. Apoi îndeplinirea aspirațiunilor către libertate printr'un regim în care puterea judecătorească să aibă supremația asupra puterii executive, în cât Cărtea de casație să înlocuiască chiar guvernul în timp de alegeri, spre-a asigura libertatea electorală. În fine, realizarea aspirațiunilor către bunul traiu material prin reducerea impozitelor.

Domnilor, tot ce o opoziție demagogică, care vroește să scoată țara din minți, putea să făgăduiască, liberalii au făgăduit, și tot ce un guvern, care se bizuie numai pe forța guvernamentală poate să nesocotiască, guvernul a nesocotit (aplauze).

Dacă am fi fost însărcinați noi să facem pentru dânșii un program de făgădueli irealizabile care să-i ducă la un faliment sigur, nu am fi putut merge mai departe cu făgăduelile și dacă am fi avut sarcina să-l aplicăm în bațjocură, nu ne-am fi putut ride mai cumplit de acel program decât și-a răs de dânșul d-l Sturdza îndatăce a venit la minister (aplauze).

D-l Sturdza ajuns ministru îmi face efectul aceluia bărbat politic francez, care în timpul revoluțiunei din 1848 se repezi către tovarășii săi, cari se luptau pe baricade și le zise: «Opriți-vă; revoluțiunea este sfârșită: sunt ministru!» (aplauze).

Sunt ministru, zice și d-l Sturdza, și prin urmare nimic nu mai rămâne din revendicațiunile cu cari am agitat țara timp de 7 ani! Sunt ministru, deci nu mai sunt impozite de desființat, căci nu mai este sărăcie în țară! Sunt ministru

și prin urmare nu mai există chestiune națională! (aplauze). Sunt ministru, așa dar nu mai există durere peste munți! (aplauze prelungite).

Dar să luăm pe rând cele trei puncte din programul liberal. Și voi începe cu chestiunea națională.

Vă mărturisesc că pășesc cu multă sfială pe acest teren bătut de d-l Sturdza. Așa de mizerabilă i-a fost politica lui, încât trebuie să ne temem că numai fiindcă pomenim de chestiunea națională, să nu avem cumva aerul de a ne asemăna fie cât de departe cu d-l Sturdza.

Și, ca să nu se dea o greșită interpretare cuvintelor mele, permiteți-mi să vă spun ce credem noi despre această chestiune.

În jurul țării noastre sunt teritorii locuite de populațiuni românești. Față de ele hrănim aceleași sentimente ca Germanii față de ceeace ei cheamă Hinterlandul german. Aceste țări sunt o Țară românească de dincolo.

Între guvernele, cari stăpânesc acele populațiuni, și noi, pot fi legături politice. Dar între acele populațiuni și noi, este o alianță de inimă.

Suntem datori cu toții, în sfera activității noastre private, sunt datoare asociațiunile patriotice în marginile libertăților constituționale să cultive și să întărească acele legături. Iar partidele politice au datoria de-a îndemna ca această activitate să se menție pe terenul cultural și să dea o disciplină patriotismului nostru.

Lipsa de disciplină a patriotismului a fost cauza multor neajunsuri, de cari am suferit de vreo 6 ani încoace.

Guvernele au și ele dreptul să sprijinească aceste silinți, menținându-se totuși cu cinste în limita îndatoririlor internaționale.

Aceasta însemnează o politică deadreptul opusă politicii de intervențiune, preconizată altădată de d-l Sturdza. Această politică de intervențiune nu este compatibilă nici cu situațiunea generală a Europei, nici cu legăturile ce avem cu vecinii noștri.

Dar chiar dacă această politică ar fi cu putință, noi n'o primim nici din cauza intereselor chestiunii naționale. În adevăr, pe câtă vreme avem un partid ca cel liberal, această politică însemnează că bandele, cari stau în solda clubului liberal în opoziție, să înrăuriască politica noastră externă și că acești desmetici să se prefacă la guvern în jandarmi ai Ungurilor. Noi nu primim nici unul din aceste roluri.

Politica noastră e diametral opusă aceleia a adversarilor noștri și permiteți-mi să vă arăt cum aceste două politici s'au deosebit cu totul și în privința rezultatelor ce au dat.

Situația, în chestiunea națională, pe când eram noi la putere, era caracterizată printr'un fel de mișcare concentrică dela periferie spre centru.

Privirile tuturilor Românilor erau îndreptate asupra Bucureștilor. Coroana României devenise farul luminos spre care se îndreptau toate speranțele. Autoritatea Suveranului nostru era îndoită, căci, la anume împrejurări, El putea vorbi, nu numai în numele a 5 milioane de Români, și aceasta fără a amenința pe nimeni. Dinpotrivă, El era Suveranul curtat, care cu înțelepciunea lui putea cu un cuvânt să liniștiască situațiunile încordate, în momente grele de primejdie.

Astăzi am pierdut această situațiune privilegiată. Astăzi, din contră, se produce o mișcare de repulsiune dela centru spre periferie. Această politică se traduce în mod material prin expulzarea Macedonenilor și amenințările de a se reîncepe expulzarea Românilor transilvăneni de pe teritoriul românesc (aplauze).

Această politică a vârat zăzania între frații de peste munți, ea a ruinat munca de 30 de ani a Ardelenilor; ea a întunecat vaza guvernului românesc.

Simptomele acestei mizerabile politici ies fiecare la lumină.

Scrisoarea părintelui Voinea e, în această privință, cel mai recent, dar nu cel din urmă act. Atât de adânc a intrat d-l Sturza în politica sa nesocotită din timpul opoziției și atât s'a afundat în politica contrară ce-a inaugurat la guvern

(aplauze) în urmă, încât, zece ani dacă ar mai sta la putere, am putea, ca dintr'o mină nesecată, să scoatem noi probe de zmințeală și de umilință. Tolba noastră, de care au râs adversarii noștri, e încă plină (aplauze).

Vă mărturisesc că sânt atât de revoltat de purtarea d-lui Sturdza, că adesea mă simt ca strivit în lanțurile politice de partid.

Și nu știu dacă, într'o zi, poate într'un viitor apropiat, nu vom veni câțiva să facem apel la d-voastră, pentru a duce o luptă mai aprigă, deși legitimă, căci ea s'ar rezuma în aceasta: Noi acuzăm un guvern de trădare și îl acuzăm dându-ne bine seamă de gravitatea învinuirii noastre, căci niciodată, până azi, partidul conservator n'a adus așa acuzație adversarilor săi. Ei bine, înțelegem a trage, față de guvern, toate concluziunile, cari izvorăsc dintr'o atare învinuire, dar absolut toate (aplauze).

De vom veni la Brăila, nu mă îndoiesc că ne vom putea bizui pe sprijinul d-voastră, căci știu cât de patriotică este Brăila.

Când vorbesc însă de patriotismul Brăilenilor, nu vorbesc de un patriotism special, de patriotismul de paradă al unor oameni cari, fiind născuți peste munți, cred că au monopolul patriotismului și de aceea pot vinde pe îndoit preț sprijinul lor unui guvern care nenorocește pe frații lor (aplauze).

Urîtă pasăre e aceea care își necinstește cuibul! (aplauze prelungite).

Pe aceștia îi denunț disprețului d-voastră.

Sunt din fericire puțini la număr aceștia.

Cu atât mai mult, domnilor, trebuie respectați frații de dincolo, cari n'au uitat țara de unde au plecat. Unul dintre aceștia, care reprezintă patriotismul cel mai curat, este acela care a prezidat adunarea aceasta și pe care îl vom avea în fruntea listei noastre comunale, d-l Nicolae Perlea (aplauze).

Cu așa steag mergeți înainte și la 1 noembrie voi toți, cari mai aveți în inimă sentimente patriotice, puneți în urnă buletinul care reprezintă demnitatea, dezinteresarea, patrio-

tismul. Invingători sau învinși, nu importă. Sprijinind o așa cauză și un așa om, veți putea privi cu dispreț pe acei ce, pentru foloase materiale, sprijină pe candidații lui Jeszensky (aplauze prelungite).

Dar, domnilor, m'am depărtat de subiect. Este însă greu să vorbești asupra altei cestiuni, după cea națională.

Această cestiune servește, intrucâtva, pe d-l Sturdza. Două considerațiuni susțin pe acest om: faptul că orice ar face pe viitor nu poate fi decât mai puțin ca cele ce a făcut și faptul că orice greșală sau orice crimă e palidă alături de cele săvârșite în chestiunea națională.

Totuși, fiindcă suntem în ajunul alegerilor comunale, permiteți-mi să vorbesc măcar în treacăt de celălalt deziderat din programul liberal: îmbunătățirea traiului material prin reducerea impozitelor.

Adversarii noștri au făgăduit desființarea legii maximului, și suntem datori să-i întrebăm, când o vor desființa. La orice solicitațiune a partizanilor guvernului de a vota lista liberală, răspundeți — și aceasta să fie o lozincă —: «Când desființați legea maximului?

Și, la orice făgăduială vi se face, întrebați-i dacă o vor îndeplini tot așa cum au îndeplinit făgăduiala desființării accizelor.

Punctul al treilea al programului lor eră relativ la schimbarea sistemului de guvernământ, încât puterea judecătorească să înlocuiască, în unele momente, puterea executivă, așa că în alegeri Casația înlocuind guvernul libertatea electorală să fie garantată.

Sper că asupra acestei cestiuni d-l Sturdza își va frânge gâtul. D-l Sturdza năzuiește să prezideze alegerile legislative viitoare.

Noi însă pretindem ca mai înainte să-și îndeplinească făgăduiala în ceea ce privește reforma electorală.

Altminteri, el nu poate prezida alegerile. Ar fi neînchipuit ca omul, care s'a declarat însuși incapabil, cu legile ac-

tuale, să facă alegeri libere, să prezideze viitoarea consultațiune a corpului electoral (aplauze).

Oricare ar fi rezultatul acelor alegeri, parlamentul izvorât din acele alegeri nu poate fi, după propria mărturisire a partidului liberal, expresiunea voinței țării.

Din această strâmtoare d-l Sturdza nu va putea eși (aplauze).

Iată, domnilor, guvernul liberal judecat nu de noi, ci de d-l Sturdza și nimicit sub povara propriului său program.

Să-l judecăm acum și noi, nu însă din punctul de vedere al programului liberal, pe care, fie zis în treacăt, d-l Sturdza a făcut bine că l-a călcat în picioare (aplauze).

Să judecăm noi acest guvern din punctul de vedere al procedurilor sale de guvernământ.

Acest guvern s'a arătat umilit față de streinătate și semeț față de țară.

Linia lor de purtare în politica din afară a fost minunat caracterizată de către d-l Tache Ionescu în discursul său dela Craiova cu fericita expresiune: *drumul mătăniilor* (aplauze), drum pe care d-l Sturdza și-a ros pielea genunchilor, târându-se la toate curțile împărătești, ca să ceară iertare pentru politica sa nesocotită din opoziție (aplauze).

D-l Sturdza se duce la Petersburg și acolo demnitarii statului îl întâmpină mulțumindu-î, unii din neștiință, alții în ironie, pentru trimiterea broșurei sale, în care insulta pe Alexandru al III.

La Constantinopol el strigă: trăiască Sultanul, tocmai în momentul când primul ministru al Angliei denunța pe Sultan ca asasin. Si strigătul lui nu e nici măcar ascultat de Sultan, care până azi a refuzat beratul pentru Mitropolitul Antim, berat cu a cărui acordare d-l Sturdza a amăgit reprezentățiunea națională.

E drept că la Pesta nu s'a dus d-l Sturdza, dar și mai rușinoasă a fost tentativa lui de a merge în capitala Ungariei și apoi de a scăpa trenul, zicând că n'avusese vreme să-și reguleze hârțile. Astfel Regele merge singur la Buda-

pesta, expus la niște umilințe, ca decorarea lui Jeszensky, a căror răspundere o are întregă d-l Sturdza (aplauze).

Degeaba se scuză d-sa că n'a fost la Pesta, când s'a decorat Jeszensky. Această faptă erà o insultă personală la adresa d-lui Sturdza. Dacă d-l Jeszensky e vanitos și-i plac decorațiunile, el putea dobândi oricare altă decorație, orice Medjidie sau Nicham, dar Jeszensky a voit ca tocmai acel care îl insultase să-i pună pe piept decorațiunea românească și de aceea a pretins *Coroana României*.

Ei bine, domnilor, pricep ca o țară să îndure chiar umilințe, când umilințele sunt îndreptățite prin greșelile ei ori prin împrejurări neînlăturabile.

Așa, Grecii, într'un avânt de patriotism fierbinte dar nesocotit, au împins guvernul lor la acte, ale căror triste consecințe trebuie să le îndure, fără să aibă dreptul să învinuiască pe miniștrii lor.

Se mai poate întâmpla ca împrejurările să impue unei țări, ca pentru binele ei să se resemneze a suferi umilințe. Așa erà la noi o vreme, când găsim scăparea într'o politică ce se rezumă în formula: capul plecat de sabie nu este tăiat. Erà uneori atunci o dovadă de mare patriotism faptul pentru guvern de a se jertfi până a îndura umilințe, spre a salva un mare interes național.

Dar nu este admisibil ca țara, fără vină și fără necesitate, să fie umilită, numai pentrucă există un partid care, în opoziție, a insultat pe suveranii Europei întregi și pentrucă acestui partid trebuie să i se dea de mâncare la putere, un număr oarecare de ani, căci altminteri dă foc țării (aplauze).

Acest guvern, plecat față de străinătate, este provocător față de țară și opozițiune.

Știți cum ne-am retras dela putere. Cetatea erà deja părăsită de noi. Pe dânsa fâlfâia steagul, care indica încetarea ostilităților. În această cetate părăsită adversarii noștri au intrat cum intră o armată de năvălitori.

Ca o armată de invaziune, ei suspendă toate autoritățile și instalează pe funcționarii lor, ei suspendă aplicarea legilor,

cum au făcut cu legea minelor. Furia lor de oameni primitivi și barbari nu se dezlănțuește numai asupra oamenilor și a legilor, ci și asupra obiectelor materiale. La București ei se năpustesc asupra bulevardelor și asupra lucrărilor de edilitate. Nu numai funcționarii amovibili sunt alungați, ci și cei inamovibili. Ei casează Curtea de Casație în persoana a doi dintre membrii ei și alungă din scaun pe Mitropolitul primat.

Nu știu cum acest regim poate fi compatibil cu noua teorie constituțională, în numele căreia guvernul actual există. Ideea, din care-a izvorât acea teorie, ni s'a părut a fi că schimbările de regim trebuie să se facă în afară de agitațiuni, spre-a îmblânzi vioiciunea luptelor noastre de partid.

Noi ne-am învoit cu această părere și din parte-ne ne-am îndeplinit datoria. Vedeți cu ce seninătate am părăsit noi puterea, vedeți moderațiunea presei noastre până la ivirea scandalului bisericesc, comparați acea moderațiune cu tonul incendiar al *Voinței* ori al *Democrației* din primele zile ale guvernului nostru din 1888. Când eram la putere, Din. Brătianu, în numele partidului liberal, ne zicea: «Vă voi împedica de a face chiar și binele». Noi i-am ajutat a îndrepta chiar și greșelele comise de ei, bunăoară în cestiunea mitropolitană. Noi le-am întins ramura de măslin, care s'a prefăcut în bătă în mâna lor.

Astăzi dar nu-i mai putem cruța. Extrema noastră îngăduință ne dă autoritatea cuvenită pentru a legitima vrăjmășia noastră. Între ei și noi, între cei acuzați de trădare și acuzatorii lor, nu pot fi nici măcar acele legături de vrăjmășie ce există între partide ce se combat dar se înlocuiesc unele pe altele, continuând unii opera celorlalți.

Astfel, acest guvern izvorât dintr'un partid în decadentă, lipsit de un ideal care să-l înalțe, târât în jos de greutatea unui program nerealizabil care îl coboară și îl împedică în mersul său, nu poate, din cauza procedurilor și a scandalurilor sale, să aibă măcar acea liniște și acea îngăduință,

pe care un partid cu autoritate știe s'o impuie adversarilor săi (aplauze).

Acesta este guvernul și acum revin la chestia constituțională.

Noua eră constituțională trebuia să se justifice prin aceea că ne va da guverne mai bune ca cele dinainte.

Vedem însă că noua teorie constituțională a dat naștere celui mai rău guvern, pe care l-a avut țara vreodată.

Dar, s'ar putea zice, experiența nu este decizivă, căci s'a făcut cu un guvern atât de rău, încât a compromis chiar principiul în numele căruia a venit la putere. Primim și aceasta.

Se pare însă că ni se cere să mergem și mai departe. Se pare că ni se zice: «Așa trebuie să fie. Țara trebuie să îndure și guverne rele. Și trebuie să le îndure deopotrivă, pe același timp, ca și guvernele bune, căci aceasta este condițiunea stabilității».

Aceasta însă e neadmisibil.

Negreșit, prețuim foloasele stabilității, a acelei stabilități pe care într'o țară monarhică Coroana contribuie s'o dea.

Dar o țară nu trăește numai din stabilitate. Mai ales un popor tânăr, care trebuie să recâștige drumul făcut de rivalii săi, are nevoie de o forță impulsivă, care să-i iuțiască mersul înainte.

Mecanismul nostru politic nu poate fi dar înzestrat numai cu un frâu, ci are nevoie și de un motor (aplauze).

Ne trebuie o forță morală activă, care să dezaprobe răul, să răsplătiască binele, să susțină cât trebuie guvernele bune și să înlătore la timp guvernele rele. Altfel, nu mai e între partide nicio emulațiune întru a face binele.

Un bărbat politic francez, Sieyès, a zis: «Puterea vine de sus, dar încrederea trebuie să vie de jos» (aplauze).

În interesul stabilității și a liniștei succesiunii partidelor la cârmă, n'am protestat în contra puterii care a venit de sus. Cerem însă ca acea putere să se exercite conform cu interesele țării și în conglăsuire cu opinia publică. Trebuie

să se creeze dar această forță de jos, care să impuie și aceasta e a doua condițiune pe care trebuie s'o îndepliniască un guvern.

La constituirea acestei forțe, care va cruța Majestății Sale apelurile ce i se fac de-a interveni în orice moment, trebuie să lucrăm cu toții. Trebuie ca și partidul conservator să se devoteze acestei opere.

Credința mea este — credință pentru care am fost adesea atacat — că partidul conservator trebuie să devină un partid de luptă (aplauze).

Timp de vreo 20 de ani, de pe la 1866—1886, partidul conservator a vrut să trăiască numai în numele unor principii, principii de ordine, idei de lealism, cari constituiesc negreșit partea cea mai de seamă a patrimoniului lui.

Vedeți însă în ce stare de inferioritate s'a aflat partidul nostru față de partidul opus, care n'avea niciunul din meritele noastre, dar care eră un partid nu numai de luptă, dar și un partid primejdios.

În 20 de ani, dela 1866 la 1886, când conservatorii au început a se pune pe luptă, partidul nostru n'a deținut decât 5 ani puterea.

Guvernul conservator este singurul, ai cărui membri au fost duși între baionete la judecată. După 12 ani de regim Brătianu, când se schimbă guvernul, se nesocotește principiul legitimității din partidul conservator, sub cuvânt că am intrat într'o coaliție.

La 1875 însă, se cheamă la putere partidul liberal cu toată coaliția dela Mazar Pașa. La 1895 partidul liberal e adus din stradă la putere, căci el demisionase din parlament.

În fine, noua teorie constituțională se inaugurează în contra noastră în 1895, căci în zadar reclamasem aceasta și numai aceasta în contra regimului de 12 ani al Maicanilor și Angheleștilor (aplauze).

Eu nu recriminez. Recunosc că nu se putea altminteri, fiind dată slăbiciunea de atunci a partidului conservator. De aceea tocmai, partidul conservator e dator ca, prin el însuși,

să câştige faţă de partidul liberal situaţia ce trebuie s'o aibă (aplauze).

Partidul conservator trebuie să fie şi e deja un partid de luptă. Vedeţi deja cele ce se petrec în ţară în această campanie electorală, în care desfăşurăm un front de luptă impunător (aplauze).

Sper că la 1 noembrie veţi dovedi că ştim nu numai să luptăm, dar că ştim să şi biruim (aplauze prelungite).

ADMINISTRAȚIA COMUNALĂ A BUCUREȘTILOR

II DISCURS LA ALEGERILE COMUNALE, ROSTIT
LA 25 OCTOMBRIE 1898 IN SALA DACIA

Domnilor,

Sunt nu numai măgulit, vă sunt în deosebi recunoscător pentru favoarea ce-mi arătați, căci am nevoie de toată bună voința d-voastră, spre a-mi putea îndeplini greaua sarcină ce mi s'a dat, ca, într'o situațiune politică turbure, ca acea în care ne aflăm, să vă întretiu despre chestiuni de edilitate. In schimbul îngăduinței ce vă cer, vă făgăduesc că voiu căuta să fiu scurt, pe cât se poate, dacă nu pe cât doresc, și să fiu cât se poate de nepărtinitor.

Ca dovadă de nepărtinire voiu începe mai întâi prin a recunoaște un succes al administrațiunei comunale actuale: bugetul exercițiului 1896—97 s'a încheiat cu un excedent. Iată faptul, constatat fără nicio rezervă.

Care este însă valoarea acestui excedent?

In orice tractat de economie politică, la capitolul *despre valoare*, se arată cât de relativă este această noțiune, cum ea se schimbă după împrejurări și se dă exemplul bine cunoscut al paharului de apă în pustiu. Un pahar de apă nu are, de obicei, nicio valoare, dar pe dânsul este în stare să dea o avere întregă nenorocitul care moare de sete în

fundul Saharei. Ei bine, în mijlocul secetei și a stârpiciunii colectiviste, un excedent este paharul de apă salvator din fundul Saharei (aplauze).

Ce însemnează pentru noi un excedent ?

Administrațiunile noastre comunale au avut excedente. Exercițiile 1888 — 89, 1889 — 90, 1893 — 94 s'au încheiat cu excedente. Care dintre d-voastră mai țineți măcar minte aceasta ?

Bugetele statului au dat, sub guvernul conservator, în timp de 7 ani, peste 40 de milioane lei excedent.

Aceasta constituie, negreșit, un merit. Dar ce este aceasta în comparație, de pildă, cu legile monetare cari au stârpit agiul ? Și toate aceste succese financiare își capătă rangul ce li se cuvine printre succesele celelalte dobândite de guvernul nostru (aplauze).

În mijlocul pustiului colectivist însă pică din cer un excedent. Imediat acest excedent ia niște proporțiuni uriașe.

Nu se sfârșește cu una cu două, cu acest excedent. Primarul îl expune la vitrina primăriei, îl ia cu dânsul și îl scoate din buzunar pe stradă, îl plimbă prin întruniri, îl arată ca un fenomen înaintea căruia rămân înmărmuriți colectivistii, cari n'au mai văzut cu ochii un excedent.

Și toate aceste scene se petrec dupăce, timp de un an, ni s'a servit acest excedent tăiat în felii lunare și săptămânale, arătându-ni-se cum, zi cu zi, s'au adaos câteva centime la excedent.

Astfel am putut urmări zi cu zi cum s'a născut, cum s'a dezvoltat, cum a ajuns la celebritate acest nemuritor excedent (aplauze).

D-l P. P. CARP: Nu e nemuritor, căci au să-l mânânce (râsete, aplauze).

D-l FILIPESCU: Să-mi permită d-l Carp să-i dau o dezmințire: n'au să-l mânânce, căci l-au mâncat deja (aplauze, ilaritate).

Intradevăr, inteligentul primar, care s'a învrednicit să ne dea acest excedent, a avut geniala idee de-a acoperi cu acest excedent deficitul de la subscripția pentru monumentul lui Brătianu. Astfel a întrunit laolaltă aceste două elemente de

glorie ale partidului liberal: memoria marelui bărbat de stat și excedentul lui Robescu (aplauze).

Când bugetul francez a atins cifra de 1 miliard, Thiers, adresându-se Camerei, a zis: «Salutați acest miliard, căci nu-l veți mai vedea». În semn de admirațiune pentru actuala administrație comunală, vă învit să salutați acest excedent, căci alt succes nu veți mai vedea (aplauze, mare ilaritate).

Onoare omului care, deși colectivist, s'a învrednicit și el să aibă un excedent (ilaritate).

Domnilor, mi-am făcut datoria să constat existența acestui excedent. Să vedem acuma cauzele lui.

O administrație poate să revendice meritul unui excedent, când a făcut una din aceste operațiuni: sau a schimbat alcătuirea bugetului cheltuelilor, sau a făcut o conversiune, sau o reformă a impozitelor. Actualii edili n'au la activul lor nicio conversiune, nicio reformă a impozitelor. Ei însă se laudă că au pe Melisianu, grație căruia au căpătat acel celebru excedent (ilaritate).

Din respect pentru inteligența celor ce mă ascultă nu voi stăruii mai departe asupra acestei însemnate teorii financiare (aplauze).

Explicația excedentului o găsim noi în actele administrației noastre și meritul, dacă e vreun mare merit aci, îl revendicăm pentru noi.

Noi, domnilor, am lăsat succesorilor noștri lucrări din cari ei trag venituri, iar noi nu am avut decât sarcina să plătim anuități la capitalurile cu cari am executat acele lucrări.

Noi am făcut o conversiune, de ale cărei beneficii se folosește administrația actuală. În treacăt țin să amintesc condițiunile fericite, în cari s'a efectuat acea conversiune. Am găsit în 1893 titlurile 5⁰/₀ la cursul de 83 și doi ani în urmă am convertit aceste titluri în titluri 4¹/₂⁰/₀ cari ni s'au luat pe cursul de 95.

În fine, am făcut o reformă a impozitelor, care este cu atât mai meritorie și de care se pot cu atât mai puțin făli adversarii noștri, cu cât ea s'a făcut în contra lor.

Vă amintiți, domnilor, campania nebună pe care liberalii au dus-o pe tema maximului.

Vă amintesc aci proclamația făcută de d-l Sturdza în numele comitetului executiv al partidului național-liberal, proclamație prin care se zicea :

«Cetățeni, să luptăm din toate puterile pentru a desființa legea comunală reacționară, sub a cărei domnie se fac actualele alegeri, precum și legea apăsătoare și nedreaptă a maximului».

Va să zică în 1894 ei solicitau voturile d-voastră în numele angajamentului solemn luat de ei, că vor desființa legea maximului, și în 1898 solicită aceleași voturi în numele legii maximului, cu a cărei strașnică aplicațiune ei se laudă (aplauze).

Glorificarea excedentului nu este decât glorificarea legii maximului (aplauze).

Vă invit dar ca, oricând vor mai voi să pomeniască de excedente, să le răspundeți cu legea maximului și să-i întrebați când au de gând să-și îndeplinescă angajamentul luat în 1894, de a desființa legea maximului (aplauze prelungite).

Dacă actuala administrație a înrâurit prin ceva starea financiară a comunei, e cel mult prin faptul că n'a făcut nimic.

Ași vroi, ca să documentez această afirmațiune, să fac o paralelă între activitatea noastră și aceea a adversarilor noștri.

Aceasta îmi este cu neputință, căci actuala administrație n'a făcut dările de seamă administrative, ce legea îi impune să facă în fiecare an.

Sunt totuși unele lucrări, ca, bunăoară, clădirile școlare, cari se pot cunoaște chiar fără să avem dări de seamă la îndemână.

Actuala administrație a făcut în trei ani două școli. În realitate ea nici n'a făcut aceste 2 școli. A refăcut școala dela Antim și-a executat — după planul nostru, pe terenul cumpărat de noi și cu banii afectați de noi — școala de pe bulevardul Ferdinand.

Noi în 7 ani am făcut 32 de școli (aplauze), dintre cari două de comerț. Printre acestea e și școala superioară de comerț, impunătoare prin măreția ei (aplauze).

În ce privește celelalte lucrări, precum cele de pavare și de canalizare, îmi este cu neputință să fac o comparație între cele două administrații, deoarece actuala administrație a călcat îndatorirea ce-i este impusă de lege de a face dări de seamă anuale.

Voiu arăta însă starea lucrărilor, când am părăsit noi primăria și o voiu compara cu cea pe care am găsit-o când am venit la putere.

În 1888 era o lungime de strade de 228.000 metri de pavaj cubic. În 1895 am lăsat 355.000 metri. Trotuare de bazalt erau în 1888 în lungime de 119.000 metri, în 1895 am lăsat 480.000. Canale erau 45 kilometri, în 1895 am lăsat 97 kilometri (aplauze).

În șapte ani s'au executat sub noi bulevardul Pake Protopopescu, bulevardul Ferdinand, bulevardul Elisabeta, bulevardul Independenței. Acesta era în 1896 deja deschis, exproprierile toate erau făcute, canalul executat și pavajul contractat.

Am mai deschis bulevardul Maria și bulevardul Colțea (aplauze). Am făcut 5 localuri de judecătoria de pace, două cimitire, morga, uzina idraulică, băile populare, grajdurile pentru 300 de cai cu însemnatele ateliere de fabricare a întregului material de trăsuri, cotige, etc. Am făcut azilul de noapte, ospătăria populară, capela dela cimitirul Șerban Vodă, un spital de infirmi, hala Traian, hala de fructe, mărețta clădire a întreprinderilor (aplauze prelungite).

Încă odată regret că nu pot compara această activitate cu aceea a actualei administrațiuni, care, se vede, că neavând cu ce să se laude n'a făcut dările de seamă impuse de lege.

O singură dare de seamă s'a făcut, aceea privitoare la anul 1896. Dar și aceasta nu cuprinde decât neadevăruri.

Ca dovadă, vă pot spune că la pagina 3 se zice că s'au făcut, în anul 1896, 9.489 metri de trotuar de bolovani și

că la pagina 127 se zice că s'au făcut 9.489 metri de trotuar, în anii 1895 și 1896.

Asemenea se zice la pagina 3 că s'au făcut 3.346 metri cu trotuar de bazalt și la pagina 127 că s'au făcut tot 3.346 metri în anii 1895 și 1896.

Și această eroare voită se prelungește pe o pagină întreagă. Administrația actuală se laudă în 1896 cu lucrările făcute de noi în campania de vară a anului 1895. Iar după 1897 ne mai având acest procedeu la îndemână, nu se mai face nicio dare de seamă.

Se zice că chiar în preziua alegerilor se va da la lumină o dare de seamă, astfel că nu vom avea timpul să discutăm cifrele cuprinse într'insa. Până atunci singura dare de seamă, pe care am găsit-o în privința activității comunale, e cuprinsă în discursul rostit de d-l Robescu la o întrunire ținută alaltăeri în culoarea de albastru și publicată în *Voința Națională* de azi dimineață.

Iată textual ce putem citi în *Voința Națională*:

«Am făcut școli». Ați văzut câte au făcut. «Am făcut hala de păsări». La sfârșitul luni octombrie s'a început a se săpa niște fundațiuni, cari se zice că vor servi la o hală de păsări. «Am făcut completarea întreprizitelor».

Domnilor, la întreprizitele, cari trebuie terminate de acum doi ani, și de rușine, ca să aibă și ei aerul că au pus un cuiu măcar la ele, au adăogat un șopron care este un monument de stupiditate (aplauze).

«Am mai făcut șoseaua Filaretului până la cimitir». Parcul Filaret și șoseaua erau deja hotărâte, când eram la primărie. Licitația era deja ținută și lucrările adjudecate și începute. Actualii edili au oprit lucrările și acum ei se laudă cu începerea lor tocmai în toamnă.

«Pavagiul de lemn» (mare ilaritate).

Domnilor, renunț la orice apreciere, aplauzele d-voastră subliniază mai elocvent decât cuvintele mele ridicolul acestei expuneri.

«Subvențiuni pentru monumentul Independenței și al lui Ion Brătianu» (ilaritate).

«Și în fine canalizarea Dâmboviței până la Ciurel», care s'a executat, însă după planurile noastre, cu bani afectați de noi pentru aceste lucrări. Actuala administrație n'a avut decât să priviască cum se executau acele lucrări.

Aceasta e întreaga activitate a administrației comunale, timp de 3 ani. N'am omis niciuna din isprăvile d-lui Robescu. Ba, vedeți că i-am făcut cea mai întinsă reclaină, grație căreia a căpătat înaintea domniilor voastre cel mai strălucit succes de ilaritate.

D-l Robescu simțind, se vede, el însuși cât de slab se prezintă înaintea domniilor voastre, aruncă tot pe noi vina incapacității sale. El se scuză, zicând că nu i-am lăsat fonduri. Vedeți că el pretinde ca noi să-i lăsăm și planuri de executat și fonduri cu cari să le execute.

În discursul său, reprodus în *Voința Națională* de azi dimineață, el zice: Comisia interimară n'a găsit niciun ban, la intrarea ei în funcțiune, la 13 octombrie 1895».

La aceasta răspund prezentându-vă situația casei comunale la aceeași dată de 13 octombrie 1895.

În acea zi era un sold în casă de 13.456.207 lei și 26 de bani.

Față de aceste date contradictorii, se poate ca cineva să zică: «Cum se poate ca cineva să afirme că nu era un franc în casa comunală, atunci când erau 13 milioane. Trebuie să fim, din partea unuia sau altuia, victimele unei mistificări». Pentru a deșluși cestiunea, eu propun d-lui Robescu, să aleagă d-sa o comisiune compusă din membri ai Curței de Conturi, cari să cerceteze faptele și, dacă d-sa a spus adevărul iar eu n'am respectat adevărul chiar până la cele 26 de centime, mă oblig a provoca o întrunire publică unde voi cere să se voteze lista liberală (aplauze).

Toate cifrele, prezentate de d-l Robescu în întrunirile sale cercetate de un public polițienesc, înfățișează erori tot atât de grosolane.

Revin acum la afirmațiunea mea, cum că administrația comunală actuală n'a făcut nimic.

Aceasta este critica ce se repetă de toată lumea. Cu toate acestea n'am să fac dintr'însa o vină prea mare administrației comunale. Aceasta e chiar cea mai mică din vinile ei. La urma urmelor, se poate foarte bine ca la un moment dat lucrările municipale să lănceziască, rămânând ca apoi ele să se pórniască cu un nou avânt.

Lucrul, de care învinovățesc din toate puterile mele administrația, nu e că n'a făcut nimic, ci că a distrus în modul cel mai păgubitor tot ce a găsit început și tot ce trebuia urmat cu spirit de continuitate (aplauze).

Pe lângă lucrările, pe cari le-am făcut noi și despre cari v'am făcut un scurt rezumat, am lăsat ca un fel de testament urmașilor noștri câteva legi și regulamente cu caracter organic, cari însă nu valorau ceva decât dacă erau aplicate cu stăruință. Toate aceste legi, reglemente și planuri au fost călcate în picioare.

Așa, bunăoară, am făcut legea pentru mărginirea Bucureștilor. Care era rostul acestei legi? Bucureștii au o întindere prea mare față cu populația, așa că orașul nu poate fi satisfăcător administrat. Avem o densitate de populație de 4 ori mai mică ca aceea a Vienei și de 5 ori mai mică decât aceea a Parisului. De ce iau Bucureștii o întindere așa de extraordinară? Dacă ar fi motive firești, nu ar fi drept ca să ne împotrivim lor. Dar orașul se întindea artificial, din cauza sistemului de administrație la care era supus. Erau mahalale, cari de fapt erau în București, dar cari de drept depindeau de alte comune, supuse la regimul comunelor rurale. De aceea se întâmpla că, în loc de a se clădi în părțile încă neclădite din lăuntru orașului, oamenii erau îndemnați să se ducă în părțile mărginașe, unde puteau clădi fără a fi supuși la reglementele bucureștene.

De aceea locurile virane din lăuntru Bucureștilor nu se clădiau și marginele se întindeau. Și această întindere mai înfățișa următoarele neajunsuri, că anume cartierele cele noi, în

loc să fie ca pe aiurea cele mai frumoase, erau clădite fără nici o regulă și nici un plan și că se înconjura Capitala cu un brâu de infecțiune.

D-voastră sunteți în oraș supuși la aspre reglemente, dar aceste reglemente se justifică prin aceea că prin ele vi se garantează apărarea sănătății publice. Nu este admisibil însă ca d-voastră să vă supuneți la asemenea reglemente, iar în jurul Bucureștilor să fie o regiune întreagă—cea mai expusă în caz de epidemie—unde asemenea reglemente să nu se aplice. Aplicarea regulamentelor numai în părțile centrale ale orașului constituie numai o vexațiune.

Noi am supus toată aglomerația urbană bucureșteană la același regim și am întins puterile administrației dincolo de vechile bariere, pentruca, astfel, cu aceste puteri să împedicăm pe cât se poate întinderea peste măsură a orașului (aplauze).

Ce a făcut administrația comunală actuală cu legea mărginirii Bucureștilor? Imediat după ce s'a ales și-a dat pe față spiritul de distrugere, votând abrogarea legii mărginirii Bucureștilor. Indată apoi și-a dezvelit și incapacitatea, prin aceea, că nu a știut ce să pună în loc. Atunci a menținut legea, dar în aplicație a călcat-o și a făcut dintr'însa un mijloc de vexațiune (aplauze).

Trec la altă chestiune. În limitele acestei raze am întreprins facerea planului general al Bucureștilor, menit între altele a pune capăt nesfârșitelor schimbări de alinieri. Aceasta este singura lucrare ce actuala administrație a lăsat să se execute, dar a fost nevoită să îndure această lucrare, fiindcă prin contract dădusem execuția ei statului major al armatei.

Astfel, singura lucrare mai de seamă care se urmează la primărie este aceea a planului, care însă se execută în alte birouri decât acelea ale primăriei, în biourourile ministerului de războiu și de cătră un alt personal decât acela al Primăriei.

Împreună cu acest plan am întreprins planul general de canalizare. Știți că aceste canale nu se pot face pe apucate. Ele trebuiesc împărțite în bazine, în fiecare bazin trebuie ca fiecare canal să fie într'o dependență oarecare cu canalul de

care se leagă. Trebuie, în fine, ca toate nivelurile să fie așa stabilite, încât apa menită a intra în canale în partea de nord, care e cea mai rădăcată, să poată străbate toate canalele, să le spele și să easă apoi prin partea de sud a orașului.

Pentru aceasta trebuia un plan general al orașului, care să se aplice întocmai, cu cea mai mare grijă.

Acest plan ne lipsia la Primărie.

Am încredințat executarea acestui plan unui distins inginer, d-l Chaigneau, pe care l-am avut la Primărie, ca subșef de serviciu, cu 700 lei pe lună; un an și jumătate el a lucrat la acest proiect și, când era să-și sfârșiască lucrarea, după ce am părăsit Primăria, el a fost nevoit să se retragă dela Primărie, unde nu i se aprecia munca și administrația Iașilor a fost încântată de a-l putea lua ca inginer-șef cu 1.500 de lei pe lună.

Planul a rămas neterminat și acum se execută, în contra principiilor planului general, niște canale, cari vor trebui dărâmate.

Ca să documentez cele ce spun și pentru a nu vă obosi, voi da numai câteva exemple de canale rău construite. În calea Plevnei s'a construit un canal circular, pe când prin strada Francmazonă și calea Plevnei trebuie să treacă un colector, care să descarce colectorul pentru strada Berzei. În planul general acest colector era prevăzut nu numai din cauza debitului basinului, ci și din cauza necesităților gării centrale. Mai ales când acea gară se va construi, canalul din calea Plevnei va trebui dărâmat.

O greșală grosolană s'a făcut cu canalul din strada Viitorului, căruia i s'a dat scurgere în colectorul din strada Romană și în colectoarele din basinul B, cari nu mai pot primi apă, așa că atunci când vor fi ploi mari se va inundă partea aceea a orașului.

Ași putea să înmulțesc exemplele. Nu vreau însă să vă obosesc.

Încheiu, acuzând pe actuala administrație, care se pretinde econoamă, că e risipitoare. Nu e risipă de bani când

faci lucrări utile și productive de venituri, ci atunci când faci lucrări cari apoi trebuie să dărească.

Același spirit de distrugere a animat actuala administrație în ceea ce privește deschiderile de străde și bulevarde.

Îndată ce s'a ales consiliul actual, el a votat abrogarea decretului bulevardului Colțea.

Consiliul tehnic superior s'a împotrivit o primă dată la această nebunie și a dat un aviz, care-a usturat tare administrația comunală.

După doi ani însă s'a revenit din nou asupra acestei chestiuni. Nu știu dacă consiliul tehnic a fost consultat. De astădată însă s'a abrogat decretul bulevardului Colțea.

Cu același spirit de răzbunare s'a procedat în chestiunea apei.

Domnilor, iată ce a zis d-l Robescu alaltăseară în această privință :

«Chestiunea alimentării orașului, trăgănată 7 ani de-a rândul, e rezolvată tot de actuala administrație liberală...»

Domnilor, mai întâi, când vorbim de alimentarea orașului cu apă de către liberali, trebuie să facem o distincțiune. Ei au mai făcut o alimentare, anume filtrele cari s'au inaugurat în 1888. Când am venit la putere, am căutat să utilizăm această lucrare, căci o alimentare cu apă e o lucrare menită a îndestula un oraș zeci și sute de ani.

Noi, în 1888, nu ne-am năpustit asupra lucrării făcută de predecesorii noștri, și în timp de 4 ani am căutat să păstrăm și să reparăm filtrele.

Ei bine, este culmea neobrăzării ca adversarii noștri să ne acuze că noi am distrus din prima zi lucrările lor și ca primarul să spuie că «șapte ani am trăgănit lucrările noii alimentări».

După patru ani, când a izbucnit holera, s'a văzut că filtrele nu pot fi păstrate și d-l Triandafil a avut marele merit de a pune pe tapet chestiunea noii alimentări. Atunci ne-am găsit în fața mai multor soluțiuni. Am fost fericiți să alegem pe cea mai bună. Dovadă că e cea mai bună, e

că, după ce am fost atacați cu înverșunare, pentru soluțiunea apelor subterane, adversarii noștri s'au raliat la proiectul nostru.

Intre altele eră soluțiunea apelor de munte, care era foarte ademenitoare.

Nu trebuia multă bătaie de cap ca s'o alegi. N'aveai decât să captezi izvoarele, ce cu ochii vezi țâșnind din stâncă. Această apă se aducea cu apeducte, ușoare de făcut, dar costisitoare. Dacă ne-am fi gândit numai la reclamă, ca adversarii noștri, întreprindeam acea lucrare gigantică cheltuind 25 de milioane.

Ne-am dat însă osteneala de a studia și alte soluțiuni mai complicate. Și am ales soluțiunea apelor subterane, care e mai sigură, ca constanță de debit a apei, decât soluțiunea muntelui și care se poate executa cu 2 milioane și jumătate, în loc de 25.

Aceasta se cheamă economie, nu nimicurile și meschinăriile, cu cari se laudă d-l Robescu.

I-am dovedit cu canalele ce însemnează risipa, îi arătăm cu apa ce însemnează economia.

Dar, domnilor, nu vreau să revendic tot meritul soluțiunii ce am dat chestiunii apei. Eu nu am cunoștințe tehnice și meritul lucrării aparține întreg inginerilor cari m'au ajutat. Țin să aduc aci un omagiu public d-lui inginer Cucu, fostul șef al direcțiunii tehnice. Eram la Primărie, în momentul deciziv când trebuia s'o apucăm într'o parte sau într'alta. D-l Cucu ar fi avut tot interesul să ne îndemne a aduce apele dela munte și să se illustreze cu o lucrare seculară. D-sa însă a fost destul de înțelept pentru a se inspira numai dela interesele orașului și a preconizat cu stăruință soluțiunea, azi de toți primită, a apelor subterane (aplauze).

Domnilor, permiteți-mi să vă amintesc campania nebună dusă în contră-ne de către adversarii noștri, pe când ei se aflau în opoziție, în ce privește chestiunea apelor subterane. Amintesc numai aceasta fără a stăruî. Cei ce ne acuzau erau atunci în opozițiune, și nu mă plâng prea mult

că ne acuzau fără competență. Însă ei au venit la putere și au avut mijlocul să-și dea seamă de valoarea lucrărilor noastre. Totuși ei au continuat chiar și atunci campania în contra apelor subterane.

Aceasta nu le-o ertăm. În timpul comisiunii interimare, când deja erau la Primărie, ei au făgăduit la întrunirea dela băile Eforiei că în 2 ani și cu 10 milioane ne vor da apă de munte.

I-am sfidat să se ție de cuvânt. Și azi, după trei ani, nici nu se mai pomeneste de apă de munte.

Ei au mers până a cere prin «Voința Națională» darea mea în judecată, pentru că ași fi cheltuit câteva zeci de mii de franci prea mult pentru studierea unei soluțiuni, care, după mărturisirea lor chiar, lasă o economie de 20 de milioane (aplauze).

Domnilor, mulți se întreabă în ce stadiu se află azi cestiunea apei. M'am pregătit a vă da în această privință un răspuns, întemeiat pe părerea inginerilor noștri cei mai competenți și pe avizul celor mai distinși hidrologi din străinătate, pe cari înadins i-am consultat.

Înainte de toate țin să recunosc meritele netăgăduite ale d-lui Elie Radu, căruia i s'a încredințat executarea lucrărilor. D-l Radu e un distins inginer de poduri și șosele, însă nu va tăgădui nici el că e un începător în ale hidrologiei.

Care e valoarea proiectelor sale? În privința apelor subterane și a regiunii Argeșului, în care se vor executa lucrările, suntem de acord cu d-sa. Aceste rezultate erau dobândite deja de acum trei ani.

Cât pentru condițiunile, în cari vrea d-l Radu să execute lucrările, nu suntem de loc de părerea d-sale.

În ceea ce privește punctul chiar de captare el nu e admisibil, dacă e adevărat cele ce afirmă d-l Radu că a găsit 3 metri de diferență de nivel a stratului de apă.

Sistemul de captare nu e fericit. Noi vroim să captăm curentul subteran cu puțuri de fontă, de mic diametru, nu-

meroase și apropiate unele de altele. D-l Radu propune puțuri de diametru de 2 metri, de zidărie, la distanțe mari.

Acest din urmă sistem e mai costisitor, captează mai imperfect curentul subteran care se prefiră, în parte, între puțuri și înfățișează și următorul mare neajuns. La început mai ales, apa trebuie pompată cu mare putere spre a scoate nisipul cel fin. Pomparea în general și această pompă de la început, în deosebi, nu prezintă niciun neajuns când se face în puțuri de fontă suspendate prin presiunea pământului. Dar pomparea fundațiilor unor puțuri de zidărie înfățișează cele mai mari neajunsuri. Puțurile sunt amenințate a se prăvăli împreună cu țevile cari le leagă și, în cazul cel mai bun, vor fi supuse la constante reparațiuni.

O altă critică de adresat proiectului este o mare și inutilă complicațiune a sistemului de pompă, cu trei stațiuni cari vor costa, ca întreținere, foarte scump.

În fine lipsește din proiect un rezervoriu de compensațiune, precum și o instalațiune necesară pentru îndepărtarea fierului care va fi în apă. Analizele chimice arată ce e drept că azi nu e fier în apă. Afirm însă că peste șase luni de pompă va fi fier.

În fine, un viitor apropiat ne va demonstra că lucrările vor costa mult mai mult decât se arată în deviz și că se vor risipi fără folos mai multe milioane. Toate aceste neajunsuri rezultă din greșita întocmire a proiectelor.

Deși n'am azi la dispoziție un serviciu tehnic, doresc ca aceste critici ale mele să fie judecate nu cu indulgența, cu care am judecat criticile liberalilor din opoziție, ci ca și când ași avea la îndemână toate elementele de cari nu dispui decât când ai un personal tehnic la îndemână. Și pretind că viitorul îmi va da dreptate.

Domnilor, concluzia mea, în ceea ce privește lucrările municipale în genere, este aceasta: administrația actuală e vinovată fiindcă timp de trei ani n'a făcut nimic, dar e de două ori vinovată fiindcă a căutat să strice tot ce se începuse sub administrațiile anterioare.

De aci decurg pentru noi două consecințe. Cea dintâi e că actualii edili trebuiesc înlăturați, cea de a doua că trebuie să luăm măsuri ca o altă administrație de felul acesteia să nu mai fie posibilă pe viitor (aplauze).

Pentru a înlătura reînnoirea procedurilor administrative, ce s'au dat pe față în acești din urmă trei ani și pentru a păstra un spirit de continuitate măcar lucrărilor celor mari, iată ce propunem :

Cerem ca pe lângă primăria Capitalei să se înființeze un consiliu al marilor lucrări, compus dintr'un mic număr de persoane competente, numite de guvern pe un număr mare de ani, reînnoibile pe o treime din patru în patru ani.

Astfel, chiar un guvern care ar sta opt ani la putere și care ar fi călăuzit numai de dorința de a numi oameni devotați politicei sale, n'ar putea avea unanimitatea în acej consiliu.

Toate proiectele de lucrări tehnice, trecând peste suma de 40.000 lei, ar avea nevoie de aprobarea acestui consiliu, care, în unele cazuri, ar avea și drept de inițiativă.

Astfel, lucrările cele mari nu s'ar putea întreprinde și, mai ales, nu s'ar putea părăsi ori modifica, decât cu aprobarea unui consiliu compus din persoane fără nuanță politică ori cu opiniuni diverse și cari au fost asociate la lucrările administrațiilor anterioare.

Nu se poate întâmpina la aceasta că s'ar aduce o lovitură principiului autonomiei comunale, prin aceea că consiliul municipal ar trebui să ție seamă de avizul unui consiliu numit, căci *consiliul marilor lucrări* nu ar avea să se rostiască de cât asupra acelor proiecte cari au și azi nevoie de aprobarea ministerului de interne.

Această aprobare ministerială s'ar suprima și s'ar trece, cu folos, la *consiliul marilor lucrări*.

În loc ca comuna București să aibă deasupra ei o tutelă, i s'ar face cinstea de a se instala chiar în sânul ei autoritatea menită a aproba marile lucrări, și această autoritate ar fi compusă din persoane specializate cu nevoile orașului,

angajate prin aprobările date anterior la toate lucrările în curs de execuțiune și lipsite de spiritul politic, de care e animat ministrul de interne, care e mai totdeauna dispus a aproba pornirile primarilor săi și mai ales pornirile lor în contra administrațiilor anterioare (aplauze).

Sunt mulțumit că corespund sentimentelor d-voastră, care cred că întradevăr este sentimentul general.

Toată lumea dorește ca, odată pentru totdeauna, măcar lucrările cele mari să nu mai fie supuse fluctuațiilor politice (aplauze).

Domnilor, îmbunătățindu-se astfel mecanismul nostru administrativ, sper că vom putea da Bucureștilor avântul pe care trebuie să-l capete, căci până astăzi ne-am mărginit a înzestra orașul numai cu utilagiul cel mai elementar, pe care trebuie să-l aibă o capitală.

Am căutat să avem pavagii, canale, etc

Acestea constituiesc cele mai elementare condițiuni de igienă ale unui oraș mare.

Cu acestea poți să nădăjduiești să nu mori de epidemii. Noi însă avem aspirațiunea nu numai de a nu muri, dar încă de a trăi și a trăi mai bine decât trăim astăzi în Capitală.

Critica ce o merită orașul București este, că viața este extraordinar de scumpă, mai scumpă decât mai în toate celelalte capitale din Europa și că în schimb se dau locuitorilor mai puține satisfacțiuni ca aiurea.

Trebuie dar să ne îndreptăm silințele într-o găsă mijloacele de-a eftini viața și să înmulțim totodată satisfacerile, pe cari locuitorii orașului București sunt în drept să le capete.

Dar, îmi veți zice : cum se poate să conlucreze la aceasta o administrație comunală ?

Voiu răspunde la aceasta, arătând lipsurile de cari suferim într'o singură direcțiune, vreau să vorbesc de cestiunea alimentării.

Alimentațiunea se face la noi în cele mai scumpe și mai rele condițiuni.

Din cauza insuficienței comunicațiilor în județul Ilfov, nu putem avea nici măcar produsele județelor în condițiile de ieftinătate cum s'ar cuveni. Am auzit că este vorba de crearea unei linii ferate de interes privat, care să lege Bucureștii cu partea de nord și partea de sud a județului, cari n'au drum de fer.

Comuna e datoare să sprijine, în toate modurile, această inițiativă.

Apoi exploatarea liniilor ferate — și între altele a liniei for-turilor — trebuie făcute în așa mod în cât să se înlesniască alimentarea publică. Astăzi din împrejurimile Bucureștilor, nu poți trimite legume, fructe, sau orice alte produse, fără să le trimiți la magaziile drumurilor de fer, unde stau mai multe zile. Trebuie să avem și noi ceace în Germania se cheamă Marktzüge, un tren de piață, care în fiecare zi și în mod efitin să aducă produsele regiunii învecinate la târg (aplauze).

În ceea ce privește alimentațiunea, permiteți-mi să stăruesc mai mult asupra cărnii.

Am putea avea în București carne mai efitină și mai bună. Pentru aceasta trebuie să facem o linie ferată sau un tramvaiu, care să lege abatoriul cu halele, pentruca transportul cărnei să se facă în condițiuni mai efitine și mai igienice. În hale trebuie să instalăm aparate frigorifere, pentruca astfel carnea să poată fi păstrată 7—8 zile.

Acum, în unele epoci ale anului carnea nu poate fi păstrată decât o zi și se vinde astfel carne rea și tare. Totodată carnea e mai scumpă, din cauza pagubei ce rezultă din faptul că trebuie să se arunce carnea care nu s'a vândut în ziua chiar când ea a fost tăiată.

Putând păstră carnea 8 ori 10 zile, am avea carne și mai bună și mai efitină, fără ca măcelarii să piarză nimic din beneficiile lor.

Cele ce am spus despre carne, le spun și pentru pește (aplauze).

Printre cerințele noastre cu privire la eftenirea traiului e și votarea unei legi asupra societăților cooperative. Societă-

țile cooperative ar putea să ia asupra-le unele ramuri de comerț, cari azi au încăput în mâinile străinilor și asupra cărora se face o speculă necinstită.

Fiindcă veni vorba de comerț necinstit, țin să vă declar că, dacă ne veți încredința administrația comunală, vom lua în privința comerțului ambulant măsurile cele mai energice. Când eram la primărie, am luat toate măsurile în ce privește comerțul ambulant de vinuri. Dar ne-am lovit de unele dificultăți neînălăturabile. Deaceea vom propune în contra comerțului ambulant și o dispoziție legislativă. Anume, vom cere înscrierea în legea patentelor a unei taxe asupra trăsurilor, cari fac comerțul ambulant de vinuri.

Astăzi un comerciant, care plătește o patentă pentru o prăvălie mică, poate să aibă încă 20 de prăvălii ambulante, fără să mai plătiască nicio altă taxă (aplauze).

Ajung acum la o chestiune de cea mai mare însemnătate și care, mai mult ca oricare alta, e merită să dea avânt mare Bucureștilor și să eftiniască totodată traiul.

Vreau să vorbesc de canalul navigabil dela București la Dunăre.

Dacă am fi în Belgia, unde asemenea lucrări sunt obișnuite, ar fi destul să enunț acest lucru, pentruca oricine să-și poată da seama de ce este vorba. Nu ași fi îndrăznit însă să vin să fac această propunere la noi, fără a mă întemeia pe niște studii deja făcute.

În vederea acestor alegeri am avut fericirea să pot face să se execute de niște distinși ingineri chiar anteproiectul canalului, anteproiect pe care îl am aci și care e la dispoziția oricui se interesează de această lucrare (aplauze).

Să vă dau acum câteva date cu privire la acest canal. Din acest anteproiect rezultă că întreg canalul în chestiune se poate face cu preț de cel mult 20 de milioane. Acest capital reprezintă circa 1.200.000 lei dobândă și amortizare.

Să vedem dacă veniturile canalului pot acoperi această sumă.

Azi mărfurile de mică iuțeală, venind în București dela mare ori ducându-se dela București la mare, costă ca transport propriu zis pe căile actuale, adică pe drum de fier și pe Dunăre, 2.768.043 lei.

Aceleași mărfuri, aduse la București dela mare sau duse la mare dela București, prin canal și Dunăre, n'ar costă, socotindu-se transportul pe canal a 2 centime tona chilometrică, decât 1.067.618 lei, adică cu o economie în favoarea canalului de 1.700.425.

Aci e vorba numai de mărfurile, cari fac obiectul *actualului trafic*.

Nu încapă îndoială însă că deschiderea canalului va provoca alte transporturi.

Așa vom avea petrolurile de pe valea Prahovei, cari vor câștiga mult a veni în București spre a fi transportate de aci înainte pe apă.

Vom avea varurile și produsele carierelor de piatră din Dobrogea și lemnele de construcție, cari vin cu plutele pe râurile Moldovei ori ale Olteniei, așa încât construcția va căpăta un mare avânt prin efitinătatea și buna calitate a materialelor.

Vă mai puteți închipui avântul industrial, pe care îl vor căpăta Bucureștii prin efitinirea cărbunilor și a produselor metalurgice, cari ne vin pe mare (aplauze).

Fiind date avantajele financiare ale acestui canal, nu mă îndoesc că se vor găsi companii, cari vor solicita concesiunea construcțiunei acestui canal cu cheltueala lor.

Domnilor, v'am spus că vreau cu această cestiune să încheiu, căci deja am abuzat prea mult de binevoitoarea d-voastră atențiune.

Cred de altmintrelea că nu este nevoie să stăruesc mai mult, pentru a vă convinge, că nu trebuie să dați mai departe încrederea d-voastră actualei administrații.

D-l general Manu zicea că la aceste alegeri cestiunea se pune pe terenul politic, iar nu numai pe terenul comunal. Și am auzit și pe unii zicând că trebuie să se păstreze un caracter municipal acestor alegeri.

Eu vă mărturisesc că, pentru mine, puțin mă importă dacă aceste alegeri vor avea un caracter politic sau municipal.

Regimul actual se prezintă, într-adevăr, în ajunul alegerilor acestora, sub două fețe: fața politică și fața municipală, fața lui Sturdza și fața lui Robescu (aplauze prelungite).

Ei bine, din orice punct de vedere ați privi acest regim, el este deopotrivă slăt (aplauze).

Dacă am avea o administrație comunală capabilă și un guvern rău, ași pricepe ca mulți conservatori să ne zică: «Domnilor, nu putem să vă dăm voturile noastre, fiindcă astăzi la ordinea zilei nu e cestiunea politică și în capul primăriei se află un administrator capabil, un luceafăr ca d-l Robescu». Dacă, din contra, am avea o administrație comunală proastă dar un guvern capabil, ași înțelege ca mulți dintre liberali să zică: «Degeaba ne cereți voturile pe temeiul incapacității administrației comunale, căci voturile noastre trec peste capul lui Robescu și vor atinge pe Sturdza. Și nu vrem să răsturnăm un guvern capabil ca acesta, un guvern care a rădicat atât de sus steagul demnității naționale».

N'am nevoie să vă demonstrez că nu este așa.

Apoi nici nu vreau să ating cestiunea politică și nici n'am competența pentru aceasta.

Declar că, dela discursul d-lui Sturdza dela Craiova, sunt absolut incompetent pentru a judeca pe acest om. N'am făcut studii de medicină, casă pot judeca actele primului ministru (aplauze prelungite). Nu vedeți că despre discursul acesta nimeni, nici măcar presa guvernamentală, nu susține că bine sau rău a făcut primul ministru. Nu se apreciază actul în sine, ci starea mintală a celui care a rostit acel discurs.

Văd aci pe d-nii doctori Florea Teodorescu și Leonte, cari ar putea mai bine ca oricine să vă lumineze, făcându-vă o conferință despre cazul d-lui Sturdza, care e un caz patologic (aplauze).

Noi, cari nu avem aceeași competență, rătăcim în tot felul de ipoteze și ne întrebăm pentrue a rostit d-l Sturdza acel discurs.

Intre altele, am auzit această explicare, care merită să nu fie trecută cu vederea: cineva mi-a spus că d-l Sturdza face hipnotism, că discursul dela Craiova a fost alcătuit în sânul comitetului conservator și că noi, prin sugestione, i-am impus să rostiască acel discurs. Să mergi la Craiova, i-am fi zis noi, să iei cuvântul într'o întrunire și să rostești discursul, pe care ți-l dăm aci (aplauze, ilaritate).

Țin să dezmint această afirmare. Noi n'am colaborat de loc la acel discurs (ilaritate).

Nu stăruiesc mai departe asupra cestiunei politice; zic numai că, ori din ce punct de vedere ați privi regimul acesta, fie sub fața lui politică, fie sub fața lui comunală, nu puteți să-l agreeți.

Nu s'a mai văzut un guvern mai scandalagiu ca acesta și nicio administrație comunală mai incapabilă decât cea de astăzi. Și, deoarece nu s'a mai văzut așa regim, sper că la alegerile viitoare se va vedea ceeace nu s'a mai văzut niciodată în București la alegeri.

Dacă privim mișcările politice, ce s'au produs în București, în timp de 20 ani, vedem că mai lesne se poate face o revoluție în Capitală decât a se câștiga o alegere. Aceasta e și cauza celor mai multe neajunsuri, de cari suferiți. Pentrucă aici corpul electoral nu e destul de vigilant, aveți administrații comunale proaste și administrațiunile proaste îngrămădesc greșelile, pânăce trebuie, spre a lecuî răul, să recurgi la mijloace eroice, la impozite grele. Și aceste mijloace fac în cele din urmă să izbucniască mișcarea revoluționară.

Sper, domnilor, că veți preferi pe viitor o altă cale, că veți lăsa la o parte mijloacele revoluționare, dar că veți uză în mod larg de dreptul de vot!

Am nădejdea neștrămutată că veți da acum o probă de maturitate politică.

De aceea, salut ziua de 1 noembrie ca ziua de emancipare a corpului electoral din București (bravo, aplauze prelungite).

Alegerile au loc la întâi noembrie; domnul Nic. Filipescu candida la București, la colegiul I, împreună cu generalul Manu, Me-

nelas Ghermani, C. C. Arion, I. Lahovari și alți frunțași conservatori. Lista conservatoare însă cade la București; reușește numai la Roman, la Tecuci și la Găești, iar în alte trei orașe pune în balotaj lista guvernului și anume la Bârlad, la Constanța și la Sinaia.

Aceste alegeri se făcuseră însă în toată țara în mijlocul unor silnicii și corupțiuni administrative fără seamăn. La București în deosebi, mijlocirile administrației, cum și silnicile și bătăile, la cari recursese, fusese așa de neomenoase, încât guvernul însuși, în urma dovezilor vădite ce i s'au adus de către șefii opoziției, s'a văzut nevoit să caseze alegerea și să cheme pe cetățeni din nou la urnă. Alegerea și are loc peste o lună, reușind ca și la întâia lista guvernului. De astădată însă opoziția găsi de prisos să mai reclame și lăsă guvernul să-și aleagă nesupărat candidații.

SUBVENȚIA ȘCOALELOR DIN BRAȘOV

Până acum vreo doisprezece ani chestiunea națională era, din nenorocire, o armă totdeauna la îndemâna opoziției — a oricărei opoziții — împotriva guvernului. Invinuirile, ce se aduceau obișnuit guvernului, erau că nu susține în destul cauza fraților noștri de peste munți și că, împiedecând unele manifestații de stradă, a njosit demnitatea țării. Acuzațiile de atare natură deveniră mai împrinsă mai cu seamă dela înființarea *Ligei pentru unitatea culturală*, întâmplată în anul 1891 și din care se căuta să se facă un instrument politic.

Agitațiile pe chestia națională căpătară însă un caracter cu deosebire grav în anul 1893, când d. Dim. Sturza, șeful partidului liberal, caută să profite de mișcare pentru a răsturna partidul conservator dela guvern. La discuția răspunsului la mesaj, în toamna acestui an, d. D. Sturza ia cuvântul și rostește un discurs, în care aruncă mai multe epitete injurioase la adresa regatului și poporului unguresc și în acelaș timp atacă guvernul român că privește nepăsător la prigonirile Ungurilor împotriva fraților de peste munți.

Anul următor aceste atacuri reincep, cu o mai mare furie încă, de astădată în jurul subvenției școalelor românești din Brașov.

Iată origina și natura acestei așa zise subvenții.

La 1860 venerabilul mitropolit Șaguna ceruse, cu învoirea guvernului austroungar, un ajutor dela guvernul român pentru școala și bisericile românești din Brașov. Parlamentul dela noi votează în acest scop o subvenție anuală, pentru care se și face în 1875 o lege specială.

La 1883 însă guvernul ungar întocmește o lege, prin care școlile și bisericile din Ungaria sunt oprite de a primi subvenții din străinătate. Peste 11 ani dela votarea acestei legi, în 7 septembrie 1894, un deputat interpelează pe ministrul afacerilor streine, contele Kalnoky, dacă guvernul a luat vreo măsură în ce privește subvențiile plătite de guvernul român școalei și bisericilor românești din Brașov. La care contele Kalnoky răspunde că subvenția se trimite numai școlilor și bisericilor, cari n'au prin ele înșile mijloace îndestulătoare spre a se susține și cari, altfel, ar trebui să fie închise.

În pornirea lui de a combate cu orice arme guvernul conservator de atunci, partidul liberal se agață dar și de această chestie și în aceeași lună, doar cu 18 zile mai târziu, în întrunirea publică pe care o ține în sala Orfeu (25 septembrie 1894) d-l D. Sturza acuză guvernul conservator de trădare în chestia națională. Citează apoi numărul de deșire al mandatelor și numele persoanelor cari incasaseră sume de bani din bugetul ministerului instrucțiunii și cari erau preotul Voinea, d. Diaconovici și Aurel Mureșeanu, lăsând a se înțelege că banii aceștia nu erau destinați școalelor și bisericilor de dincolo, ci altor scopuri.

Agitația întreprinsă de partidul liberal are însă în curând un efect cu totul neașteptat: îndată după venirea sa la putere, întămpinată în 3 octombrie 1895, i se aduce la cunoștință din partea guvernului unguresc că acesta va aplica cu toată severitatea legea din 1883 și nu va mai îngădui deci bisericilor și școlilor românești să primiască niciun ajutor de peste hotar. Guvernul român se vede deci silit să suspende plata acestei subvențiuni.

Mai mult decât atâta: la 13 octombrie 1895, abia o săptămână după așezarea sa la putere, partidul liberal ține o mare întrunire publică la Iași, în care șeful său, d-l D. Sturdza, face acele faimoase declarațiuni, cari au fost botezate «*Scuzele dela Iași*». Iată partea cea mai însemnată a acestor declarații:

«În chestiunea națională atitudinea noastră e clară și precisă. E evident că trebuie să ne abținem dela orice act, care ar putea provoca o agitație în afacerile interne ale statelor vecine și, în special, ale monarhiei austro-ungare.

«Am fost învinuiți de a propaga iredentismul, adică de-a împinge la împotrivirea legilor existente în Ungaria și de-a favoriza dezordinea.

«Toți cei cari au urmărit cu nepărtinire atitudinea noastră în chestiunea națională vor recunoaște că aceste învinuiri sunt nedrepte. N'am urmat niciodată o asemenea direcțiune care, fără a vorbi de alte inconveniente, ar prezenta pentru noi o mare primădie, dacă aceeaș procedare s'ar aplica la noi.

«În judecarea chestiunii naționale nu trebuie să uităm că existența monarhiei austro-ungare, în formațiunea ei actuală, e o necesitate de prima ordine, atât pentru echilibrul puterilor europene, cât și pentru siguranța regatului român».

Peste doi ani intervine vizita M. Sale Regele la Buda-Pesta, urmată de decorarea lui Jeszensky, fostul procuror în procesul *Memorandului* din Gluj. Opoziția, reprezentată de astădată de partidul conservator, critică cu vioiciune atât vizita suveranului, cât și decorarea magistratului maghiar.

În primăvara anului următor însă—1899—se produce un fapt nou, care provoacă o campanie din cele mai violente din partea opoziției. Anume, în parlamentul din Buda-Pesta se fac oarecari desținuiri asupra unor legături și schimburi de servicii politice între d-nii D. Sturdza și D. Banfy.

În urma acestor destăinuiri, opoziția de toate nuanțele provoacă o mare întrunire publică la Dacia în ziua de 14 martie, iar 3 zile mai târziu face în amândouă corpurile legiuitoare declarația că va căuta să răstoarne guvernul prin toate mijloacele și în primul rând prin obstructionism parlamentar. Această declarație e citită deci în ziua de 17 martie. În aceeași ședință, d-nii A. Marghiloman și Tache Ionescu iau cuvântul în Cameră, spre a explica hotărîrea luată de opoziție. Iată câteva părți mai însemnate din cuvântarea domnului Marghiloman.

Dupăce arată că în opoziție d-l Sturza a agitat în toate întrunirile chestia națională, «într'un discurs al său a împins atacurile în contra statului vecin până la insulte. Nu și-aduce aminte când a vorbit de barbariile Maghiarilor? Nu și-aduce aminte că ne-a acuzat pe noi, conservatorii, de trădare a intereselor naționale, pentru că nu mijlociam ca samsari cinstiți peste Carpați?

«Vine în fine autorul acestor mișcări la putere, în mijlocul atmosferei incinse, creată de dânsul. Care i-a fost primul act? Primul lui act a fost retractarea dela Iași, amarnic cunoscută de toți.

«Sunt în istoria popoarelor exemple de oameni politici, cari au fost siliți să răscumpere o nesocotință de limbagiu. Dar nu ăred să existe orișunde un precedent de condițiunile, în cari d-l Sturza a trebuit să facă retractarea sa.

«Retractarea făcută de d-l Sturza nu a fost ceva spontan, ci a fost ceva *convenit* și *dictat*. Repet și mențin cuvintele: a fost *convenit* și *dictat*.

Voci: Ar trebui să dovedeți aceasta.

D-l *Al. Marghiloman*: Imi cere cineva să dovedesc? Să-mi ceară aceasta d-l prim-ministru și voi face dovada. Imi cere d-l președinte al consiliului să dovedesc aceasta?.. (*D-l Sturza tace*).

«Și atunci, oricât ar fi de meșteșugită expunerea d-lui prim-ministru în această privință, oricât ar cerea d-lui să ne convingă că refuză subvenția, pentru a nu da un punct de reazăm pârghiei cu care s'ar răsturna școalele de dincolo; oricât ne-ar spune că nu voește ca subvenția să slujiască pentru robire de suflete românești, un lucru este sigur: au fost miniștri conservatori, înainte de d-sa: ei au plătit renta, cu buna primire însă a miniștrilor de acolo, fiind acolo aceleași legi ca și azi. Vine d-l Sturza, se suprimă radical orice ajutor școalelor. Cade d-l Sturza și vine d-l Aurelian, el, ministru liberal al aceluiaș partid, se plătește din nou renta. Se reîntoarce d-l Sturza, încetează orice ajutor».

Odată cu aceasta, partidul conservator începe o serie de întruniri publice, în cari aduce la cunoștința țarei purtarea guvernului liberal. Cea dintâi are loc la Dacia, în ziua de 21 martie; peste 4 zile, la 25 martie, are loc tot la Dacia a doua întrunire, în care iau cuvântul d-nii Teodor Rosetti, Nicolaie Filipescu, Barbu Delavrancea, Tache Ionescu, Nicolaie Fleva și Titu Maiorescu.

Iată cuvântarea rostită cu acest prilej de d-l Nicolaie Filipescu.

DISCURS ROSTIT ÎN SALA DACIA LA 25 MARTIE 1899.

Domnilor,

În aceste momente de înfierbințeală și de turburare a spiritelor, am cutezanța să fac încă apel la sângele d-voastră rece și la dreapta d-voastră judecată.

Când Sturdza a dezlănțuit o luptă care se dă pe această singură temă, *trădarea*, și cu această singură lozincă, *jos trădătorul*, noi știm să nu ne pierdem cumpătul și să fim drepecți.

Permiteți-mi ca, astăzi, cu toată seninătatea, să cercetez actele lui Sturdza în cestiunea națională, să stabilesc cu nepărtinire răspunderile și complicitățile și să proporționez osânda cu gradul de vinovăție.

Domnilor, din acel întreg șir de fapte, cari se sintetizează în cuvântul *trădare*, voi începe cu acela care mi se pare mie cel mai puțin grav, anume cu decorarea lui Jeszenszky. Este decorarea lui Jeszenszky un act de trădare? Evident că nu. Este însă Sturdza nevinovat în această afacere? Iarăși zic că nu. Pentru acest fapt Sturdza nu e trădător, dar nu e nici nevinovat.

Degeaba caută el să se strecoare, spunând că nu eră la Buda-Pesta, aruncând vina pe reprezentantul nostru la Viena, ori arătând că e vorba de o prerogativă personală a Majestății Sale. Sturdza este vinovat și e singur vinovat (aplauze).

Vinovăția lui rezultă din toate împrejurările, în cari s'a săvârșit acel fapt.

Majestatea Sa Regele datoră o vizită Impăratului Frantz Iosef.

Făcând această vizită chiar la Buda-Pesta, după ce Impăratul Austriei și Rege al Ungariei venise în București, Suveranul nostru îndeplinia o datorie, care nu putea întru nimic jigni prestigiul țării.

Sunt totuși convins că M. Sa ar fi preferit să se întâlnească aiurea, decât la Buda-Pesta, cu Impăratul Austriei. Și sunt incredințat că cestiunea alegerii Vienei sau Pestei, ca loc de întâlnire, n'ar fi întâmpinat din partea diploma-

ției austro-ungare nicio preferință și nicio dificultate, dacă primul consilier al Majestății Sale n'ar fi fost acela care-a asmuțit populațiunea și studențimea atunci când cu 5 ani înapoi fusese vorba ca Regele Carol să treacă numai cu trenul prin gara dela Buda-Pesta.

În atari împrejurări Ungurii au stăruit ca să le înapoiem la Buda-Pesta vizita Suveranului lor și ca întvederea dela Pesta să aibă un caracter limpede politic.

D-l Sturdza, căruia i se reținuse camera la otel Ungaria, a evitat în ultimul moment să însoțiască pe M. S. și astfel vizita Suveranului nostru, neînsoțit de ministrul de externe, perdeea caracterul său politic.

Atunci Ungurii, simțind că agitatorul de altădată al ces-tiunii naționale caută să continue echivocul, au găsit un mijloc să-i limpeziască situația.

«Nu vii la Pesta, și-au zis ei, atunci vei decoră pe Jeszenszky».

Și dacă Sturdza ar fi avut acea îndemânare, din care nu i-am făcut un titlu de glorie, precum din a cărei lipsă nu-i facem o crimă, dacă, zic, ar fi avut acea îndemânare de-a evită decorarea lui Jeszenszky, cum a evitat vizita la Budapesta, s'ar fi găsit încă altceva pentru a da vizitei caracterul unei dezmințiri a politiceii de până atunci a lui Sturdza. Adevărul e că Jeszenszky a fost decorat de Sturdza și de Sturdza singur la Orfeu în 1894 (aplauze).

Este aci o trădare de țară? Nu! Dar o umilință datorită greșalelor de altădată ale primului ministru.

Același lucru îl spun și pentru scuzele, pe cari le-a făcut la Iași.

A fost și aci nu o trădare, ci o umilință pentru țară și, de astădată, o umilință, care s'a produs în condițiuni deosebit de dureroase.

A fost o retractare făcută în termenii, ce i-a poruncit ministrul austro-ungar și dată de el însuși în vileag. Degeaba a căutat Sturdza să scape prin tăgăduiri. În Parlament, d-l Marghiloman l-a țintuit cu această întrebare de trei ori repetată din două în două minute: «Indrăznești să mă dez-

minți, că ți s'au dictat scuzele dela Iași?» A tăcut și a doua zi la Senat a căutat să bolborosiască câteva cuvinte de dezmințire. Tăcerea lui elocventă dela Cameră era deja o primă probă.

Altă probă: dacă nu i s'a impus discursul dela Iași, atunci Sturdza e un idiot. Cum, domnilor, trei ani de zile urlă el, că trebuie să intervenim în afacerile monarhiei vecine, căci altminteri ești trădător și, într'o bună zi, ca din senin, fără să-l siliască cineva, vine să declare: «Nu trebuie să intervenim în afacerile Ungariei!»

La Senat însă Sturdza a încercat să furișeze, timid, un cuvânt de dezmințire, dupăce, probabil, ceruse la Buda-Pesta voie să se apere astfel fără a fi dezmințit.

Dar și noi avem declarațiuni de făcut, în contrazicere cu ale lui Sturdza, fără temere de a fi dezmințiți.

Noi, cari actualmente n'avem legături oficiale cu cabinetele străine, facem afirmările noastre, fără temere de a fi dezmințiți: căci, dacă știm cum a făcut Sturdza scuzele, o știm pentrucă ministrul Austro-Ungariei și primul secretar ne-au spus-o pe față la toți. Ni s'au povestit împrejurările în cari Sturdza, în două întrevederi avute la ministerul de externe, a trebuit să primiască textul pe care contele Welsersheimb i l-a impus. Și nu fac o indiscrețiune când spun aceasta, căci chiar lui Sturdza i s'a spus că nouă ni s'a relatat în ce condițiuni s'au făcut scuzele. Intr'o zi, d. Beldiman, care eră pe atunci secretar general, zicând d-lui Dumba că va face o anchetă pentru-a află cine la minister a făcut acele destăinuiri, d. Dumba i-a zis: Nu mai face anchetă, nu vreau să sufere un nevinovat din cauza mea: eu sunt acela, care am spus opozițiunei în ce mod s'au petrecut lucrurile (aplauze).

Mai vreți încă o probă? Am găsit în colecția ziarului *Fremdenblatt* un număr apărut câteva zile după căderea conservatorilor și câteva zile înainte de discursul dela Iași. Iată ce zice organul ministrului de externe din Viena:

Raporturile dintre cabinetul din București și cel din Viena

prezintă din zi în zi un interes mai încordat, cu cât d. Dim. Sturdza amână momentul explicațiilor ce e nevoit să dea și cu cât întârzie a corecta discursurile sale din opoziție (aplauze prelungite).

Atunci nu-i arată stimă *Fremdenblatt*! Dar azi îl susține. Insulta de atunci rămâne și laudele de azi pentru ministrul care s'a terfelit nu dezvinovătesc, ci îngreuiază și mai mult situația lui Sturdza. Evident, le vine la socoteală celor din Viena să aibă un ministru otreapă în capul guvernului României. Mai bine le place să aibă miniștri cari fac scuze, decât miniștri cari cer dela alții scuze. Și fiindcă *Fremdenblatt* se amestecă în afaceri cari nu-l privesc, căci toată această afacere n'are decât un caracter intern, voi spune că a fost o vreme când un ministru străin, acreditat pe lângă Regele nostru, ministru pe care *Fremdenblatt* îl cunoaște, eră nevoit să facă scuze, sub amenințarea că i se va cere rechemarea. Și dacă persoana căreia aceste scuze i-au fost adresate a murit, scrisoarea de scuze există. Atât mă mărginesc a spune deocamdată (aplauze prelungite).

Acum repet întrebările ce le-am pus înainte: Este altcineva decât Sturdza vinovat de această umilință? Desigur că M. S. Regele n'are aci nicio vină, căci nu Regele a dictat lui Sturdza discursul dela Orfeu, care-a avut drept epilog scuzele dela Iași.

Și acum, întrebarea cealaltă: Constituesc aceste scuze o trădare? Evident nu, dar ele constituesc desigur o umilință pentru țară și-o umilință pe care țara nu e datoare s'o îndure.

Vă mărturisesc că, dacă ceva mă rănește în toată această afacere, e că față de grămada de umilințe ce-a îndurat țara de pe urma lui Sturdza, se zice: «Toate acestea sunt încă insuficiente în România, pentru a legitimă căderea unui guvern».

Nu văd pentru ce n'am fi clasati printre țările fără demnitate, cari niciodată nu răstoarnă guvernele pe o chestie de demnitate națională.

Sunt popoare, cari fac pe guvernele lor să ispășiască chiar propriile lor greșeli.

Nu cerem aceasta. Sunt țări, cari din cauza unei politici externe neprevăzătoare cari le-au izolat, ori din cauza unor împrejurări protivnice, au trebuit să îndure legea celui mai tare. Și miniștrii lor au trebuit să cadă dela putere. Am văzut țări, cari au împins ele înșile pe miniștrii lor la dezastre naționale, cum au fost Grecii, dintr'o pornire patriotică respectabilă, dar neprevăzătoare, și miniștrii s'au prăvălit!

Nici nu mai vorbesc de acei mari patrioți, cari au părăsit puterea, fiindcă n'au realizat la un moment dat întreg idealul neamului lor.

Așa a fost, bunăoară, Cavour, care după victoria dela Solferino, în care câștigase Piemontului Lombardia, dar nu câștigase încă toată Italia, se ducea dela putere.

Cât de înduioșătoare este acea scenă memorabilă dintre Victor Emanuel și primul său ministru, când se citia înaintea lor preliminările dela Vilafranca, cari dădeau regelui Victor Emanuel Lombardia, dar nu încă toate statele italiene. Cavour e cuprins de un așa acces de desnădejde patriotică, încât Victor Emanuel strigă lui La Marmora: «Puneți mâna pe el, să nu se întâmple o nenorocire».

Stăpânit un moment, Cavour își revine în fire și, liniștit, declară că nu-și va pune iscălitura sub tractatul care măria — insuficient însă — patria sa și, zdrobit de durere, se retrage dela putere, coborându-se în pustiul inimei sale desnădăjduite de patriot (aplauze).

Dece, domnilor, alții să aibă oameni așa de mari, iar noi să fim blestemați să avem așa de mici? (aplauze prelungite).

Dar, domnilor, se va zice: a venit d-l Sturdza la putere; dar oare, dacă trebuia să vie în atari condițiuni umilitoare, nu este oare și M. S. Regele răspunzător de aceasta?

Domnilor, d-l Cornea observa deunăzi că în ajunul serbărilor naționale se obișnuște să se pue mâna de cătră poliție pe toți perturbatorii ordinii publice, pentru a se asigura liniștea.

Același lucru se întâmplă în ajunul vizitelor între suverani. Polițiile celor două țări se înțeleg pentru a-și comunica numele oamenilor suspecti, spre a se evita atentate ori de-

zordine. Se iau măsuri pentru a se supraveghia oamenii periculoși și se pune mâna pe unii făptași. N'a fost, însă, destul la noi ca să se înfunde pușcăriile cu bandiți, în ajunul vizitei Împăratului Franz Iosef; a trebuit să se aducă la putere Dimitrie Sturdza (aplauze).

Venirea lui Sturdza la putere în 1895 n'a fost un act politic, a fost o măsură de poliție (aplauze). A fost o măsură de siguranță internațională (aplauze prelungite).

Negreșit, domnilor, regret că M. S. Regele a cedat la o presiune de felul acesta:

Când, însă, tolerăm în situațiuni înalte oameni cari săvârșesc asemenea fapte, nu trebuie să fim prea aspri pentru acela care, trebuind să lucreze cu asemenea elemente, trebuie, pentru considerațiuni mai înalte, să recurgă și la asemenea expediente.

Tot astfel întreb, cine altul decât Sturdza e vinovat de tăerea subvențiunii școalelor române din Ungaria? Cum, să credem că toți ceilalți miniștri au fost liberi să plătiască acele subvențiuni; că, chiar după căderea de acum doi ani a lui Sturdza, acea subvenție deja odată tăiată s'a putut plăti și, dacă Sturdza n'a plătit-o, e că a fost împiedicat de Rege s'o plătiască, cum susțin oficioasele, cari zic și acum, ca în chestiunea mitropolitană, că, atacând pe Sturdza, atacăm pe Rege?

Dar pentru că Sturdza a tăiat subvenția, chiar acea subvenție pe care broșura banfystă o găsește legitimă, este el oare un trădător? Nu. Deși grămădirea tuturor acestor umiliri și greșeli, cari în parte își pot avea și-o altă explicație de cât trădarea, încep a avea, când le apropii unele de altele un caracter suspect. Tăerea subvenției și așteptarea autorizației de la Pesta este fapta unui om mișelnic, care se teme ca nu cumva să facă ceva, care să-l depărteze de la putere. Sturdza uită că nu există politică externă demnă, când chestiunea de portofoliu atârână, cât un grăunte de nisip, în soluțiunile de dat cestiunilor mari naționale (aplauze).

Încă odată, toate faptele înșirate până aci se pot, la urma urmelor, atribui greșelilor trecutului, prostiei lui Sturdza, fatalității chiar. Pentru acestea, un om merită să cază de la putere; el nu merită însă disprețul nostru.

De aceea, vă mărturisesc că, uneori, când aud pe acest om acuzat de trădare, mi se face milă de dânsul.

Câteodată mă întreb, dacă nu suntem nedrepti față de acest bătrân, care, dacă n'a avut niciodată un avânt patriotic, trebuie să fi avut măcar iluziunea patriotismului în acele vremuri, când, cu buzele lui nelegiuite, profana cuvântul de patriotism. Și acestui om să i se dea această pedeapsă, de-a auzi oriunde merge acest cuvânt de *trădător!* Trădător îi spunem noi, adversarii lui de principii. Trădător strigă frații lui politici de până eri. Trădător repetă ecoul din munții Pindului și din Carpați. Acest cuvânt el trebuie să-l audă, șoptindu-i-se la ureche și noaptea în somn (aplauze), cu aceeași neîndurare, cu care eră urmărit Cain din «Legenda Veacurilor». Acesta rădicase o cetate de stânci de granit legată cu fier, spre a nu mai auzi glasul conștiinței. Și când văzu că e urmărit și acolo, a voit să se coboare sub pământ. Dar și acolo pătrundea ochiul conștiinței, cum ne zice Victor Hugo:

*Quand on eut sur son front fermé le souterrain
L'oeil était dans la tombe et regardait Cain*

(aplauze prelungite).

Domnilor, poate că sunt violent, cum se pretinde. Nu cred, însă, că sunt o inimă rea. Ei bine, domnilor, vă mărturisesc că nu mă înduioșez față de această îngrozitoare pedeapsă, ce suferă acest om.

Am arătat faptele, cari se pot atribui nepriceperii ori prostiei lui Sturdza, fără a ne permite să bănuim curățenia sentimentelor sale.

Cum să-ți explici, însă, în mod onorabil, faptele de delațiune ale acestui om? Ce scop, fie chiar prostesc, dar onorabil, putea el urmări, când cită la Orfeu mandatele cu cari s'a dat bani școalelor din Transilvania? Cum să calific pe acest om?

D-1 TACHE IONESCU : Trădător.

D-1 N. FILIPESCU : Ministrul de externe al monarhiei vecine întreabă, sub guvernul conservator, dacă se dau bani dincolo.

Guvernul nostru, leal, a răspuns : «da, am dat», dar acela care a spus că a dat, a spus-o se vede astfel, în cât declarația lui a fost primită fără obiecție. Dar am fost întrebați : Cui ați dat ? La aceasta nu i s'a dat niciun răspuns. Primiam să fim noi victimele sincerității noastre, nu acei ce s'au folosit de sprijinul nostru. Atunci apare Sturdza la tribuna dela Orfeu și zice : Cu mandatul numărul cutare s'a dat bani cutărei școale și cutărei școale. Aci nu mai e prostie, aci avem aface cu un om pervers, capabil de orice trădare (aplauze).

Dar dezbinarea fraților noștri de peste munți, cea mai mare din crimele lui Sturdza, are altă explicațiune decât aceea că este fapta unui mizerabil ?

Cum, domnilor, el făgăduiește în opoziție realizarea programului Românilor de dincolo, minus autonomia Transilvaniei. Și știți ce face la putere. Apostasia lui era suficientă ca să cerem alungarea lui. Dar dupăce ai înșelat țara, să te apuci să nenorocești pe acei oameni deja nenoroțiți de peste munți ! Nu cunosc crimă mai neagră. Acei oameni luptă într'o țară unde nu au drepturi, unde nu au lege, unde nu au un singur lucru ; că sunt trei milioane de Români și că sunt uniți, atât au. Și acest lucru vine Sturdza să-l zmulgă (aplauze). Să vie să-i dezbine, încât doi oameni să nu se mai înțeleagă, să-i arăte lumii că nu sunt persecutați, fiindcă acolo unde este dezbinare nu poate fi persecuție. Pentru acest lucru, orice vină, orice pedeapsă, nu este prea grea. Acest fapt, în care culminează toate celelalte, arată că în Sturdza e o inimă de trădător (aplauze).

Acest om, domnilor, nu este numai un nesocotit, nu numai a făcut greșeli, nu numai a avut să îndure împrejurări protivnice ; este o inimă mârșavă.

Vedeți figura acestui om : este stârpitura fizică și morală (aplauze).

Priviți-i bolta craniană apăsată într'o parte, semn de asimetrie caracteristică în figura lui; ochiul stâng închis, ochiul drept holbat (aplauze) stigmatate de degenerescență, gesturi impulsive, mânie care se transformă în criză. Ați mai văzut figura aceasta undeva? Eu am văzut-o în atlasul lui Lombrozo (aplauze) la rubrica: *Cretinul simțului moral* (aplauze prelungite). Acest om, dacă e inconștient, trebuie să părăsiască puterea; dacă e responsabil, trebuie să părăsiască țara (aplauze; voci: să plece!)

Noi, domnilor, ne mărginim să cerem un singur lucru, căderea lui, dar căderea lui imediată. Asupra acestui lucru nu încapem îndoială. Nu se poate să ni se zică: cumințiți-vă, liniștiți lucrurile și vă dau puterea. Un târg asupra unei asemenea cestiuni e un ce rușinos (aplauze). Dacă am primi târgul, n'ar trebui Majestatea Sa să ni-l ofere, pentrucă atunci când s'a prăvălit deja un partid nu trebuie să doriască ca și cei ce au rămas în picioare să se cufunde în groapa comună a mișeilor ca Sturdza (aplauze). Dar dacă Majestatea Sa ne-ar oferî acest târg, noi nu-l vom primi. Și să nu credeți că lucrul e cu neputință: Acum trei ani, în chestiunea mitropolitului, puteam lua puterea și am spus: «Nu! e prea de vreme»! Să nu aștepte atâta timp, încât să spunem mâine: «Nu! e prea târziu!» (aplauze prelungite).

Imi permit să spun Majestății Sale: Din treizeci și trei de ani ai Domniei Tale, șase ani sunt ocupați prin jalnicele împrejurări ale cestiunei naționale. Ar fi de dorit ca această cestiune, care va ocupa mai multe capitole din istoria acestei Domnii, să se încheie în mod demn. După atâtea ticăloșii nu mai avem decât o iluzie de pierdut, aceea pe care am resimți-o dacă această fază a istoriei noastre s'ar încheia cu o tocmeală, ca o socoteală de băcănie (aplauze). Acest episod al istoriei noastre contemporane nădăjduesc că nu se va încheia cu o socoteală, că se va încheia cu un cuvânt înălțător pentru neam, pe care, pentru fala acestei țări și a Tronului, sper că-l va spune Majestatea Sa (aplauze prelungite).

PARTIDUL CONSERVATOR DUPA MOARTEA LUI LASCAR CATARGI

În urma campaniei, întreprinsă de partidul conservator pe tema subvenției școlii din Brașov și indeosebi în urma marelui întruniri dela 28 martie 1899 — a treia la număr, în București—intrunire, care se termină c'o violentă ciocnire cu armata pe strada Enei, guvernul liberal își prezintă demisiunea. Partidul conservator încearcă însă la rândul său o mare pierdere tocmai în aceste zile: în ziua de 30 aprilie moare bătrânul Lascar Catargi, venerabilul șef al partidului. La 2 aprilie rămășițele pământești ale acestui mare patriot, care jumătate de veac fusese un neclintit stâlp de țară, sunt depuse în lăcașul de veci la cimitirul Belu. La 4 aprilie d-l George Cantacuzino e proclamat șef al partidului conservator, în locul celui dispărut, iar la 9 aprilie e însărcinat cu formarea cabinetului. În noua formațiune ministerială nu intră gruparea politică junimistă, care nu voise să recunoască șefia domnului G. Cantacuzino. Decretul de alcătuire a noului cabinet apare în Monitor în ziua de 12 aprilie; ministerul e constituit astfel:

G. CANTACUZINO,	ministru	de	interne	și	președinte	al	consiliului;
GENERAL MANU,	»	»	finanțe;				
TACHE IONESCU,	»	»	instrucție;				
IOAN LAHOVARI,	»	»	externe;				
GEN. I. LAHOVARI,	»	»	războiu;				
NIC. FLEVA,	»	»	domenii;				
C. DISESCU,	»	»	justiție;				
C. ISTRATI,	»	»	lucrări publice.				

Deși ramura junimistă nu intră deci în guvern, ea nu se declară dușmană noului cabinet. Iată întradevăr ce scria «Constituționalul»

cu data de 13 aprilie (a doua zi deși după formarea cabinetului) în articolul de fond:

«Cu voe bună facem dar credit cabinetului constituit de d-l Gheorghe Gr. Cantacuzino și îl așteptăm la faptele, cari caracterizează acțiunea unui guvern. Ținem însă dela început o lămurire. Junimiștii au o personalitate deosebită în partidul conservator, caracterizată prin câteva trăsături precise asupra misiunii acestui partid în țara noastră. Această personalitate s'a afirmat destul de lămurit în trecut, atât în opozițiune cât și la guvern. Acțiunii și colaborațiunii lor, țara datorește unele reforme importante, cari nu numai că au îmbunătățit și întărit organismul statului nostru modern, dar unele au avut un caracter social de mare însemnătate. Aceste reforme au contribuit mult la mărirea prestigiului partidului conservator, iar regretatul Lascar Catargiu se mândria pentru sine și pentru partid, că are împrejurul său colaborațiunea junimiștilor și că Dumnezeu îi păstrase zilele, ca să prezideze un cabinet ca acel dat la 1892 de întregul partid conservator.

«Natural, că aceea ce-a motivat închegarea politică a junimiștilor și rolul lor în servirea ideii conservatoare în țară n'a dispărut din conștiința noastră. Din contra, noi suntem convinși că țara are trebuință de îndrumarea politică indicată de junimiști, atât în schimbarea moravurilor administrative — cari câteodată sunt refractare modernizării și se accentuiază chiar sălbatic — cât și în organizarea mijloacelor, prin cari statul să meargă încet dar sigur către idealul ce încâlzește sufletele celor luminați.

«Având un trecut, cu care ne mândrim, cu care se mândrește întregul partid conservator, vrem să mergem înainte pe aceeași cale. Câmpul e vast în toate direcțiunile vieții de stat. Ținta e prea înaltă, scopul e prea frumos, pentru a fi noi ispițiți de trecătoarele interese ale momentului.

«Noi ținem la idealul nostru politic, cum ține omul la viața lui».

Dacă junimiștii nu întâmpină cu dușmănie noul cabinet conservator, în schimb însă liberalii se reped asupra-i, încă din primile zile, c'o furie fără seamăn.

Iată în această privință câteva comentarii interesante, scoase dintr-o gazetă conservatoare:

«Este însă și-o altă deosebire, mult mai caracteristică: acea, pe care o dezvălește atitudinea conservatorilor căzuți la 1895 și atitudinea colectiviștilor a doua zi după cădere, în 1899.

«Noi ne retrăgeam senini și fără protestare. Chiar dacă unora le-ar fi părut anormală ori nejustificată retragerea cabinetului Catargi, totuși un sentiment de demnitate ne îndemna a nu stărui asupra nelegitimității schimbării guvernului, de teamă să nu se creadă că în dosul teoriilor constituționale se ascunde un parapon sau un interes de partid.

«Adeptii lui Sturdza, care cade in 10 aprilie 1899, nu lasă să treacă nicio zi și in Voința Națională dela 11 aprilie își inaugurează noua atitudine cu următorul program de opoziție :

«In acest caz nu la alegerile viitoare, dar și până la alegeri, *sânge va curge*.

«Căci cetățenii amenințați in libertățile lor și in siguranța persoanei și averii lor, *in contra unor asemenea brute* vor trebui să se apere și apărarea va fi de astădată mai puțin șovăitoare ca oricând».

La 21 aprilie parlamentul o dizolvat; noile alegeri trebuiau să aibă loc peste o lună, la 27 maiu.

Alegerile se fac, in urma unei vii propagande și dintr'o parte și dintr'alta și dau rezultatele următoare: la Cameră, la colegiul I es, din 75 de locuri, 61 de candidați guvernamentali, 12 opoziționiști și se declară 2 balotaje; la colegiul II guvernul mai perde 7 locuri, iar la colegiul III reușesc toți candidații conservatori. In Cameră dar guvernul are 19 opozanți.

La Senat es la colegiul I 43 de guvernamentali, 10 opozanți și 7 balotaje, iar la colegiul II mai perde 6 locuri; in total deci avea in Senat 16 membri de-ai opoziției.

La 12 iunie parlamentul este convocat in sesiune extraordinară, spre a se ocupa cu verificarea alegerilor, constituirea biurourilor și luarea unor măsuri grabnice împotriva relei stări agricole din acel an.

In discuția generală asupra răspunsului la mesaj, care incepe in ziua de 19 iunie, iau cuvântul din partea partidului liberal domnii Ionel Brătianu și N. N. Săveanu, cari atacă guvernul pe tema agitației populare — după urma căreia partidul conservator a venit la putere — cum și pe tema politicei financiare.

Acestor critici le răspund domnii I. Lahovari și Ionel Grădișteanu. Ca unul ce fusese raportor la proiectul de răspuns la mesaj, domnul Nicolaie Filipescu ia și d-sa cuvântul a doua zi — 20 iunie — spre a răspunde criticilor formulate de oratorii liberali. Cu acest prilej d-sa rostește un discurs, in care analizează atitudinea partidelor politice in diferitele chestiuni ivite in timpul din urmă, cum și alianțele politice încheiate de partide, ca alianța liberalilor cu socialiștii și a conservatorilor cu gruparea domnului Nicolaie Flea.

E cu deosebire interesantă partea acea din cuvântarea d-sale, in care face istoricul grupărei junimiste și alegerea domnului Gh. Gr. Cantacuzino ca șef al partidului conservator.

De altfel, aproape întreg discursul se ocupă mai mult cu istoria partidelor politice in cei din urmă 20 de ani și această expunere istorică oratorul o face cu o pronunțată și vădită nepărtinire. De data aceasta omul de partid aproape dispare, spre a face loc istoricului.

ALIANȚELE POLITICE

DISCURS ROSTIT ÎN SEDINȚA CAMEREI DELA 20 Iunie 1899

Domnilor Deputați,

Pășind pentru prima oară la discuția Adresei în această Cameră, nou aleasă, ași vroi să ne întoarcem privirile cu patru ani înapoi cînd, în Camera conservatoare—dizolvată la 1895—se discuta pentru ultima oară proiectul de adresă. Cred că din apropierea acestor două date poate să rezulte câteva învățăminte utile.

Atunci, ca și astăzi, pe banca ministerială era un cabinet conservator. Trebuie imediat să constat două pierderi dure-roase, pe cari le-am suferit: Lascar Catargiu, care dădea acelui guvern autoritatea a cincizeci de ani de servicii, de onoare, de devotament; Alexandru Lahovari, care împrumuta acelui guvern imensul său talent și devotamentul său și mai mare, căci Alexandru Lahovari nu specula talentul său, ci îl dăruia întreg partidului conservator (aplauze).

Niciodată n'am văzut pe Alexandru Lahovari, în numeroasele crize prin cari am trecut, făcând vreo chestiune personală; niciodată cuvîntul său nu a fost o piedică din parte-i la întemeierea unei situațiuni utile partidului conservator (aplauze).

Cu toată strălucirea pe care acele nume o dădeau acelui guvern, trebuie să recunoaștem că pe la sfârșit el începuse să fie atins de oarecare impopularitate. Negreșit, acea impopularitate a fost cu totul superficială, căci repede s'a risipit.

Abia un an de zile după căderea noastră, favoarea populară a început a se întoarce iarăși spre noi și ne-a împins la guvern, cum zicea Lascar Catargiu. În această privință guvernul actual are o situație mai bună, căci este sprijinit de un puternic curent de popularitate și cei trei ani și jumătate de cărmuire liberală ne-au scăpat de acele legende false, cu cari izbutiseră adversarii noștri să uzeze precedentul guvern conservator.

Intru cât ne privește dar, deosebirea între cele două situațiuni e în folosul nostru.

Dacă ne întoarcem acum privirile spre banca opozițiunei, constatăm un contrast mult mai izbitor. S'ar părea că nu patru ani, dar 40 de ani stau la mijloc între cuvântările d-lui Sturdza de atunci și cuvântarea d-lui Brătianu de eri. Se vorbia mult altădată de chestiunea națională, dar nu cum vorbia eri d. Ionel Brătianu. Se cerea de la noi realizarea programului național al Românilor de peste munți. Se cerea intervențiunea noastră oficială în afacerile monarhiei vecine. Constat că astăzi nu se mai cere aceasta și cred că multă vreme nu se va mai cere. Ni se făgăduia reducerea impozitelor. Astăzi nu se mai pomeneste despre desființarea accizelor și-a altor impozite. N'am însă cea mai mică îndoeală că liberalii vor agita, iarăși, după obiceiul lor, chestiunea impozitelor.

Specularea acestor chestiuni era sprijinită de o propagandă foarte activă, de manifestațiuni de stradă, cari erau caracterizate prin acea că deveniseră periodice, aproape săptămânale, că în capul manifestațiilor mergea însuși șeful partidului liberal și că ținta manifestațiunilor era palatul regal. Astăzi constat cu plăcere că d. Brătianu dezaprobă orice fel de mișcări de stradă, ba chiar se arată foarte zbârlit de faptul că opozițiunea noastră a vroit o singură dată să meargă după întrunire să manifesteze la clubul conservator.

Sunt convins că și în această privință liberalii își vor schimba iarăși părerile. Pentru moment totuși trebuie să constat că partidul liberal s'a cumișit.

Și de aceea, făcând bilanțul celor 3 ani și jumătate de regim liberal, constat că experiența liberală ne-a fost nouă, conservatorilor, folositoare și că partidului liberal i-a fost păgubitoare. Cât pentru țară, nu pot să zic că această experiență i-a fost folositoare, dar de sigur că a fost necesară.

Este negreșit regretabil, ca un partid politic să nu fie altfel util țării de cât prin asemenea servicii negative, de a potoli pornirile turbulente ale partizanilor săi și de a face posibilă continuarea activității guvernamentale a adversarilor.

Nu este mai puțin adevărat că este necesar ca un asemenea partid, în care în opoziție predominesc instinctele agenților electorali să vie din când în când la putere, să astâmpere apetiturile și să neteziască calea adversarilor săi, distrugând totdeodată legendele ce ridicase în potrive lor și arătând la putere deșertăciunea făgăduelilor sale din opoziție.

Și este cu atât mai regretabil, cu cât acest singur serviciu ce liberalii se arată, de la o vreme, vrednici să facă, este compensat prin pagube atât de mari, ca cele ce alcătuesc moștenirea lăsată nouă de guvernul Sturdza.

Printre aceste pagube, în primul rând trebuie să trec pe cele morale și în deosebi rușinele chestiunii naționale.

Partidul liberal a scris una din paginile cele mai triste din istoria noastră contimporană.

Trei ani de zile pe acea pagină s'a scris: revendicările Românilor de peste munți; îndemnurile Românilor de a se răscula, însoțite de făgădueli de sprijin iluzoriu; invitarea adresată de d-l Sturdza comitetului național de peste munți de a veni să transporte agitațiunea aci în România, lipsindu-se astfel Ardelenii de conducătorii lor firești, în scop de a spori elementele de dezordine din țară și de-a împinge guvernul nostru spre un conflict cu monarhia vecină.

După 3 ani de zile liberalii au venit la putere, și atunci au întors foaia. Pe *verso* al acelei pagini s'au scris scuzele de la Iași, decretul de decorare al omului care în Ungaria personifica politica în contra căreia liberalii au frământat țara timp de trei ani. Pe această pagină a scris d. Sturdza lozinca, cu care în mod atât de mizerabil a dezbinat pe Românii de peste munți. În această a doua parte, d. Sturdza a avut colaboratori pe Jeszenszky și pe Iancso Benedec, cari ne-au destăinuit serviciile aduse de șeful partidului liberal biuroului naționalităților din Buda-Pesta.

Această îndoită acțiune, de o potrivă mizerabilă în fiecare din cele două faze ale ei și absolut criminală prin combinarea celor două porniri contrare, a fost calificată de *trădare*. Am auzit eri pe d-l Brătianu protestând în contra cuvântului, fără

a se atinge însă de faptele pe cari acest cuvânt le sintetizează. D-sa reduce discuțiunea la o simplă chestiune de filologie.

Termenul de trădare vi se pare impropriu. Nu găsesc însă altul. Un popor are locuțiuni multiple, pentru a exprima noțiuni foarte uzuale. Din fericire, poporul nostru nu are cuvinte numeroase pentru a exprima toate nuanțele trădării.

Deaceea, opinia publică, care e simplistă, a aplicat singurul cuvânt, pe care îl avea la îndemână, politicii d-lui Sturdza.

Și noi, astăzi, vă repetăm acest cuvânt, deslușit cu aceste explicațiuni, astăzi când din cauza d-voastră se redeschide, nu știu în ce scop, această discuțiune.

Pare-mi-se că rătăcirea d-lui Brătianu de a renaște această discuțiune izvorăște din amintirea neajunsurilor ce îndura guvernul precedent, ori de câte ori se pomenia în Parlament de chestiunea națională.

Vă aduceți aminte de confuziunea primului ministru Sturdza, când în Parlament i se citiau declarațiunile sale din opozițiune. Șeful guvernului liberal, ca să scape, alerga când la Cameră când la Senat și când, în cele din urmă, era silit să răspundă, bătăbia de pe banca ministerială declarațiuni cari nu făceau cinste nici măcar imaginațiunei sale, cum de pildă că nu răspunde d-lui Delavrancea, fiindcă n'a votat legea învățământului secundar.

Dacă ați crezut, domnilor liberali, că pe noi ne încurcați cu această chestiune, vă înșelați.

Noi vă declarăm, că nu retractăm absolut nimic din cele spuse de noi (aplauze prelungite). Avem inima împăcată că nu v'am calomniat, deaceea avem curajul să vă repetăm tot ce am spus în opoziție și avem sentimentul că ne îndeplinim în modul cel mai cinstit îndatoririle internaționale, și de aceea n'avem de dat explicațiuni nimănui (aplauze).

Când a scăpat din mâna partidului liberal chestiunea pe care el se ridicase, guvernul Sturdza a fost nevoit să caute un nou sprijin și l-a găsit în demagogie.

S'ă început a se agita spiritele cu proiectul Casei rurale, care nu era o lege de împrăprietărire, ci era o lege de desproprietărire, căci, stabilind principiul desproprietăririi proprietarilor eră menită să împrăprietăriască numai o parte ridicol de mică a populațiunei țărănești.

Prin acel proiect se făgăduiau pământuri nu numai la acei cari nu au, ci și la acei cari sunt deja împrăprietăriți, adică la un milion aproape de capi de familie, și acestora li s'ar fi putut vinde abia 10—15 moșii pe an.

Și dacă inițiatorii acestui proiect au fost culpabili de a da așa primejdioase făgădueli pentru rezultate atât de neînsemnate, au fost și mai culpabile de a se fi ținut în suspensie și de a se fi înlăturat apoi acele făgădueli.

Dupăce speranțe nerealizabile și nerealizate au încolțit în mintea sătenilor noștri, atunci partidul liberal a găsit cu cale să dea mâna socialiștilor și să le ajute propaganda (aplauze).

Alianța dintre liberali și socialiști s'a proclamat de pe tribuna, unde stăteau alături șeful guvernului și socialistul Sterea, și cu sprijinul guvernului au pătruns socialiștii în administrațiile comunale.

Și astăzi ni se aruncă nouă piatra, fiindcă ne incumbă sarcina să reprimăm o mișcare, ale cărei răspunderi sunt destul de bine stabilite, prin faptul că revolta s'a produs îndată după retragerea guvernului Sturdza și în chiar județul în care, sub guvernul trecut, se produsese o mișcare revoluționară.

Dar orice învinuire pornită dela liberali nu mă miră.

Ceeace mă surprinde este că vedem că tocmai grupul constituțional vine să ne acuze, aruncându-ne prin presa sa acuzarea de asasinat! (aplauze).

Țin să constat că noi, la 1888, dădeam un sprijin absolut sincer junimiștilor, când ei erau nevoiți să ucidă sute de țărani pentru a menține ordinea publică și astăzi junimiștii ne acuză pe noi cu aceiași vehemență ca partizanii d-lui Sturdza.

D-l C. C. ARION : Cine-a agitat ?

D-l N. FILIPESCU, RAPORTOR : De o lună de zile ziarele d-voastră ne atacă pe această temă în mod sistematic, nu-mind pe miniştri asasini.

D-l C. C. ARION : A luat această violenţă de limbagiu dela «Epoca», limbagiu pe care eu nu-l împărtăşesc.

D-l N. FILIPESCU, RAPORTOR : Sunt foarte mulţumit de deza-probarea pe care o daţi azi organului d-voastră (aplauze).

Revin, domnilor, la ideia de mai înainte şi zic : aceasta eră situaţiunea grea pe care am moştenit-o după căderea parti-dului liberal, situaţiune legată încă şi de o situaţiune finan-ciară deplorabilă.

D-l I. Brătianu ne spunea eri că situaţiunea financiară ce ne-a lăsat e bună, pentrucă bugetul nu a fost mult sporit de guvernul liberal. Bine eră să fie sporit, cu condiţia însă ca să fie echilibrat.

Bugetul însă pe care l-am moştenit e echilibrat în mod absolut nesincer.

Dar ceea ce este mai ales grav, este faptul că s'a făcut un abuz nepermis cu creditul statului. Niciodată datoria pu-blică nu a fost sporită în așa proporţii ca în cei din urmă patru ani bugetari ai guvernului liberal.

În timpul celor şapte ani de cârmuire conservatoare anuitatea datoriei publice a sporit în mijlocie cu 1.200.000 lei anual, pe când sub guvernul d-lui Sturdza anuitatea a sporit cu trei milioane anual.

Abuzul ce s'a făcut cu creditul statului a avut drept ur-mare o datorie flotantă de 64 de milioane.

Dar ni se va răspunde că guvernul conservator a lăsat şi el o datorie de 33 de milioane în 1895. Deosebirea este însă că această datorie flotantă, pe care am lăsat-o, deşi e pe jumătatea celei ce ne lăsaţi acum, eră rezultatul crizei dela 92 şi 93, iar liberalii ne bagă într'o criză agricolă ca cea de azi cu o datorie flotantă de 64 de milioane.

Acum, domnilor, combinaţi şi multiplicaţi una prin alta criza financiară cu criza socială, care a pricinuit turburările

agrare din Oltenia, priviți consecințele acestei situațiuni cari se resfrâng asupra unui an agricol dezastros, ca cel de acum, și veți vedea în rezumat trista moștenire ce ne-a lăsat partidul liberal (aplauze).

Domnilor, când un partid cade în așa condițiuni, căderea lui nu mai poate fi privită ca o schimbare de regim obișnuită. Ea devine un eveniment de-o însemnătate capitală, încât multă vreme politica țării va fi înrâurită de acest eveniment.

Două evenimente s'au produs în istoria noastră contemporană dela 1866 și până azi, cari au zguduit adânc organizarea noastră de partid.

Întâi, prea lunga domnie a lui I. C. Brătianu, care a produs dezagregarea partidului conservator.

Nerăbdarea de care au fost cuprinși unii conservatori, a făcut pe unii dintre ei, ca de pildă Beizadea Mitică, să ne părăsiască, iar alții au apucat prin poteci cotite crezând că vor ajunge mai repede la țintă, uitând că în politică, ca și în geometrie, linia dreaptă este drumul cel mai scurt dela un punct la altul (aplauze).

Această răzlețire s'a manifestat mai întâi prin unele misiuni diplomatice, în privința cărora n'am nimic de zis. Recunosc, dinpotrivă, că misiunea d-lui Carp la Viena a dat rezultate utile țării.

Dar această dezinteresare de politica militantă s'a transformat în proiect de colaborare cu guvernul liberal; așa, s'a propus intrarea fruntașilor conservatori în guvernul Brătianu, cu prilejul proclamării Regatului.

Pentruce? Eră vorba a se lua împreună niște grele răspunderi? Eră vorba a se desăvârși niște acte, cari altminteri nu s'ar fi putut îndeplini? Nu. Era vorba ca să prezidăm, împreună cu liberalii, serbările Incoronării.

Așa fiind, sprijinul pe care l-a dat partidul conservator, care prin organul lui Alexandru Lahovari declara în parlament: *«Vă dăm singurul lucru pe care vi-l putem da: unanimitatea reprezentațiunii legale a țării pentru pro-*

clamarea regatului» erà mai prețios, căci erà mai dezinteresat.

Noi dădeam sprijinul nostru și nu ceream nimic; dădeam tot ce ni se putea cere și păstram intact partidul conservator (aplauze).

Dar atitudinea junimiștilor a devenit mai suspectă când apoi, într'o situație absolut normală, s'a aflat că se negociază despre intrarea junimiștilor în cabinetul Brătianu. Ni s'a spus în urmă că înțelegerea nu s'a putut face din cauza unei legi monetare. Dacă această piedică nu s'ar fi produs și dacă am fi secundat acțiunea junimiștilor, partidul conservator și-ar fi încheiat existența în România și ar fi încheiat-o în mod ridicol. Odată cu dispariția agiului ar fi dispărut și partidul conservator.

Această răzlețire a junimiștilor putea să ne ducă ori la o ruptură definitivă, ori la o fuziune desăvârșită.

Nu s'a produs însă nici una nici alta din aceste soluțiuni clare, ci am ajuns la ceva intermediar, la echivocul de care s'a vorbit eri și azi.

În această situație nedeslușită, tendința junimiștilor de a zdruncina organizarea noastră erà manifestă.

Mai întâi ni se cerea să lichidăm partidul liberal-conservator, pentrucă termenul de liberal alipit de cel conservator nu convenia junimiștilor. Am făcut ușor sacrificiul acesta, căci în realitate nu sacrificam nimic. Ideea conservatoare erà cuprinsă fără știrbire în formula liberal-conservatoare, tot accentul erà pe cuvântul conservator și față de partidul liberal-național noi reprezentam în mod neîndoelnic dreapta. Cuvântul de «liberal» dădea numai acea nuanțare, pe care a indicat-o d-l Fleva în Senat, de partid liberal moderat.

D-l Fleva a vrut să zică — și observația e perfect exactă — că, dacă asamuiți partidul conservator românesc cu partidele conservatoare din alte țări, cu partidul agrarian din Prusia sau cu partidul tory din Anglia, partidul conservator dela noi este un fel de centru drept, un partid liberal moderat.

Oricum ar fi, formula nu convenia junimiștilor și am renunțat bucuros la o formulă.

Dar abia se desfăcuse această formațiune și îndată s'a pornit o altă luptă intestină, luptă dintre bătrâni și tineri. D. Carp, care este fecund în teorii de ocazie, scosese la iveală această clasificare stranie de bătrâni și tineri, pe care o justifica astfel: în țara noastră facem în 50 de ani progrese cât o altă țară în 200 de ani; prin urmare, un om trăind 50 de ani este cu 200 de ani înapoi. Tendința practică a acestei teorii eră de a ne despărți de Lascar Catargiu care, după 50 de ani de activitate politică, nu ar mai fi fost în stare să priceapă nevoile actuale ale țării.

De aci lupta, la care d. Carp îndemna pe atunci pe d-nii Cantacuzino, Manu, Al. Lahovari, în contra lui Lascar Catargi.

Mai apoi, interesele povățuindu-l altfel, el a scornit alte teorii, pentru a se da de partea lui Lascar Catargi, spre a combate pe așa ziișii tineri din partidul conservator. Din fericire, toate aceste zbuciumări au fost zadarnice.

Din aceleași meșteșuguri fac parte acuzările aduse azi aci d-lui Tache Ionescu, denunțat ca fiind cauza de discordie între junimiști și noi.

Afirm aci — și sunt mulți în Cameră, cari pot confirma spusele mele — că în acest an din urmă, Lascar Catargi a propus de două ori ruptura cu junimiștii în comitetul nostru și d-l Tache Ionescu și eu, între alții, l-am rugat să nu pripiască acest desnodământ (aplauze).

Când s'a alcătuit formațiunea ministerială din 1892, crezusem că fuziunea va fi de astădată dobândită. După experiențele din trecut, aceasta fusese prima noastră condiție.

Totuși, fuziunea nu s'a făcut și, în disprețul tuturor angajamentelor, am rămas tot cu două cluburi, deși eram același partid și deși nici o deosebire de principii nu ne despărția. Aveam numai un șef comun, dar un șef căruia junimiștii îi dădeau mai mult menajamente decât ascultare, un șef care se privia mai mult ca o rubedenie înaintată în vârstă, putând să dispue de o moștenire mare.

Țineți minte, negreșit, cum în opoziție Lascar Catargi nu a putut să dobândească dela d-l Carp nici măcar ca să nu prezinte ministrului de interne protestul său în contra ingerințelor săvârșite în alegerile comunale din capitală, după chiar îndemnul acelui ministru de interne. În urma acelui protest vi s'a jucat farsa cu casarea alegerii, și apoi v'ați aflat în situația ridicolă de a nu îndrăzni să vă prezentați la noile alegeri (aplauze).

Domnilor, ziceam că lunga domnie a guvernului Brătianu a fost una din cauzele de zdruncinare a partidelor noastre și de dezorganizarea partidului conservator.

O a doua cauză de zdruncinare a organizării partidelor noastre și, de astădată, de anihilare a partidului liberal, a fost modul dezastros cum au căzut de două ori dela cârmă guvernele liberale; odată la 1888 liberalii au căzut pe rușinele afacerii Maican și al doilea la 1899 ei au fost alungați de revolta unui neam întreg, blestemați nu numai de Românii din regat, dar de tot ce este român, fie în Transilvania, fie în Bucovina, fie în Macedonia (aplauze). Așa fiind, nu eră de mirare ca, după un așa dezastru, acei cari se rupseseră a doua oară de tulpina partidului liberal, să vină și să concluzeze de aci înainte cu noi.

Eu, domnilor, credeam că chiar la 1888 eră să se facă apropierea, care s'a făcut acum în urmă cu d-l Fleva. Și nu credeam numai eu aceasta, ci o credeau chiar junimiștii, cari critică azi atât de amar această apropiere.

Chiar eu la 1888 am fost împreună cu d-l Carp la d-l Fleva acasă, și am asistat la tratativele ce s'au urmat și pot să afirm că și oferta și refuzul au fost deopotrivă onorabile pentru unul și pentru altul.

Astăzi, când noi am fost mai fericiți, încât ne-am putut înțelege cu d-l Fleva, nu e straniu ca acei ce făcuseră această tentativă în 1888 să vină să se mire de prezența d-lui Fleva în cabinet?

Și să-mi dați voe să întreb cine sunt acei conservatori băștinași, cari nu se împacă cu prezența d-lui Fleva în minister?

Este în această Cameră un singur membru din grupul constituțional, care să poată afirma că niciodată n'a fost într'alt partid? (aplauze).

D-l Marghiloman debutează în partidul liberal ca liberal. Scurtă vreme, e drept...

D-l AL. MARGHILOMAN: Eroare complectă: însuși partidul liberal a recunoscut că n'am intrat în Parlament ca liberal.

D-l N. FILIPESCU: D-le Marghiloman, iau act de declarațiunea d-voastră și țin să spun că, chiar dacă ar fi fost așa cum pretind, nu o spun aceasta ca să pun la îndoială neclintita d-voastră credință în ideile conservatoare.

Dar fiindcă mă dezmințiți, să-mi dați voie să vă spun de unde provine eroarea mea. Ați susținut aci—și a susținut și d-l Maiorescu la Senat—că e imorală orice alianță între grupuri de principii opuse și atunci când unul din acele grupuri e la putere.

Este foarte straniu dar ca d-voastră, ca conservatori, să fi fost aliații guvernului liberal în 1884. Și observați ca în 1884 n'a fost o conlucrare cu liberali fără însemnătate, în câteva localități, ci a fost un pact între șeful partidului liberal și fruntașii unei grupări, care se zicea conservatoare, pentru o conlucrare pe toată linia în alegeri.

Dar amicul meu, d-l Arion? Vă rog, domnilor, să nu credeți că vorbesc cu cea mai mică răutate, fiindcă este unul dintre excelenții conservatori, care-a adus în modul cel mai dezinteresat servicii neprețuite trecutului guvern conservator. D-l Arion nu numai că a trecut prin partidul liberal, dar a trecut prin două grupuri liberale. Mai întâi a făcut parte din majoritatea lui Ioan Brătianu, apoi a trecut în dizidența d-lui Fleva; d-l Fleva șeful d-sale n'a venit de îndată în 1888 să conlucreze cu conservatorii...

D-l. C. C. ARION: Am venit să asist la execuțiunea excellentului meu amic, Filipescu.

D-l N. FILIPESCU: Încă odată, doresc ca amicul meu d-l Arion să nu vadă cea mai mică răutate în cele ce spun. Insuși domnia-sa, în modul cel mai leal, ne-a mărturisit aci

că a debutat în partidul liberal. D-l Arion a făcut parte din majoritatea liberală, a trecut apoi în opoziția liberală, urmând aceiași cale ca d-l Fleva.

D-l Fleva însă a mai făcut o tentativă de-a îndrepta pe liberali, a mai stat 7 ani cu ei în opoziție, și apoi, după 3 luni de conlucrare la guvern cu d-l Sturdza, s'a convins că nu e nimic comun între d-sa și conducătorii partidului liberal național. Atunci a reînceput o nouă campanie de răsturnare, contribuind în mare parte la căderea guvernului Sturdza, și atunci am crezut cu toții că e foarte firesc ca d-l Fleva să devie unul din factorii noii situațiuni.

Nu e straniu dar ca astăzi partizanul de altădată al d-lui Fleva să vie să stea la ușa partidului conservator și să spue d-lui Fleva: *indignus es intrare?* (aplauze).

Ași putea să trec cu vederea pe ceilalți membri din grupul constituțional din această Cameră, cari nu merită atâta atențiune, bunăoară onor. d-l Lupu Costache, prefectul și omul de încredere al regretatului, pentru d-sa, Radu Mihai.

D-l C. RĂDULESCU: Lupu își schimbă părul, dar năravul nu (ilaritate).

D-l LUPU COSTACHE: Cer cuvântul în chestiune personală. Nu este rușine pentru un om să facă o carieră și eu sunt de neam, dar sărac.

D-l N. FILIPESCU: Nu vă fac o vină, d-le Lupu Costache, vă fac un mare merit din faptul că ați servit cu atâta devotament pe Radu Mihai în cât primiați misiuni de încredere de la guvernul liberal, ca aceea de a potoli lucrurile după mișcarea revoluționară din 1886 la Botoșani.

Fiindcă d-l Lupu Costache pare a pune la îndoială spusele mele, să-i mai amintesc un episod din cariera sa politică.

Mi-aduc aminte că la 1888 eram arestat cu d-l Fleva la Văcărești.

D-l C. RĂDULESCU: Și cu mine (ilaritate).

D-l N. FILIPESCU: Era și d-l Lupu Costache. Dar d-sa era acolo în altă calitate. D-sa era directorul penitenciarelor. (aplauze prelungite).

Și pe când ne aflam arestați, îmi închipuiam încă de atunci că d-l Fleva va participa la noua situație ce contribuisese să creeze, dar nu-mi închipuiam că, eșind din închisoare, directorul penitenciarelor va deveni un factor important al noii situațiuni și că d-sa va veni să tăgăduiască d-lui Fleva dreptul de a conlucra cu noi (aplauze).

Dar, domnilor, d-voastră cari criticați în așa mod omogenitatea acestui guvern, sunteți nu numai rău veniți ca să exercitați d-voastră această critică, dar sunteți și foarte greșiți.

Sunteți greșiți, pentru că d-voastră credeți că partidele politice sunt niște ficțiuni cari trăesc în văzduh, fără atingere cu lumea reală. D-voastră credeți că fiecare se clasează în niște compartimente despărțite cu bună rânduială după niște principii nestrămutate, pe cari nu poate să le turbure nicio împrejurare, niciunul din acele evenimente, cari, de pildă, iau pe un Gladstone după 20 de ani de servicii aduse partidului conservator, pe el, speranța partidului tory din Anglittera, și-l aruncă în partidul liberal și fac din el chiar șeful partidului liberal, pe când, în același timp, adversarul lui, Disraeli, care se afla în partidul liberal, trece în partidul conservator și devine șeful partidului conservator.

Domnilor, sunt evenimente cari produc asemenea zdruncinări și căderea pentru a doua oară în mod atât de rușinos a liberalilor constituie unul din acele evenimente.

Partidele politice nu sunt, vă ziceam, niște ficțiuni, ci sunt rezultatul practic al operei timpului; ele sunt ca acele straturi geologice alcătuite din depozitele secolelor.

Prin această lucrare a timpului, noi astăzi avem fericirea să constatăm că împrejurările, favorabile nouă și protivnice adversarilor noștri, au creat un fel de deprimare a terenului, cam mlăștinoasă, dacă vreți, acolo unde eră altădată câmpul de activitate atât de înfloritor al partidului liberal, și pe de altă parte au produs o rădicare de teren, o înălțare, de unde noi, partidul conservator, dominăm astăzi situația (aplauze).

Aceste elemente, domnilor, cari au venit să se adaoge vechilor noastre cadre, au cu noi mai întâi legătura luptelor

comune purtate în opoziție. Deaceea putem zice că guvernul actual e rezultanta acțiunii noastre opoziționiste. Dar trebuie să ținem seamă și de aceea, că ultima noastră luptă a avut un caracter special, că ea s'a dat pe o chestie națională. Cât pentru mine, această împrejurare are o importanță deosebită, căci pentru mine conservatismul culminează în ideia națională. Un partid conservator e cel care e credincios trecutului, care voește apoi ca progresul să se producă potrivit datinelor unei țări, care nu e piedică decât acelor inovațiuni cari țintesc a ne însuși din afară elemente de civilizațiune protivnice geniului nostru național (aplauze).

Un partid conservator este acela care, față de idealul de egalitate și de bun traiu material, care trebuie să preocupe în primul rând un partid liberal, așterne un ideal atât de măreț al neamului, încât numai el e în stare să facă unele sacrificii cari uneori îl fac impopular, cum este sacrificiul ideilor de egalitate politică ori de egalitate în repartiția averilor.

Aceste sacrificii par, în logică pură, nedrepte. Partidul conservator consimte să le facă nu de dragostea inegalității, ci numai fiindcă socotește că e o jertfă necesară idealului național, căci numai având clase dirigente rod al acelei inegalități, se poate realiza acel ideal strălucit al unui neam, după care râvnește un partid conservator (aplauze prelungite).

Stăpâniți de acest ideal, suntem fericiți când vedem că printre acei, de cari ne leagă deja atâtea amintiri de lupte comune din opoziție, sunt oameni ca d-nul Delavrancea care a interpretat cu atâta strălucire sentimentul național.

Nimeni mai bine decât d-l Delavrancea n'a pătruns tainele inimei poporului nostru, nimeni n'a plecat urechea mai cu drag la aspirațiunile țaranilor noștri, nimeni n'a descris mai bine năzuințele lor, într'o limbă mai curat românească, îmbogățind astfel vorbirea noastră cu tot ce a știut să culeagă din comoara de locuțiuni românești cuprinsă în graiul popular (aplauze).

Nu numai că simțim o comunitate de vederi între aceste elemente și noi, dar punem și mare preț pe colaborarea lor

întru realizarea operii ce trebuie să ne preocupe, aceea de-a întipări un caracter cât mai național partidului conservator (aplauze).

Dar, domnilor, alături de aceste legături sufletești, sunt între noi și legături pozitive de organizațiune de partid. Ne vedeți uniți în jurul unui șef, pe baza unui program, în lăuntru unei organizațiuni. Cum că ne aflăm în lăuntru a celeiași organizațiuni, nu am nimic de adaos la declarațiunea categorică făcută de d-l Fleva în Senat.

Cât pentru program nu voesc să-l discut acum, căci nici Adresa, nici Mesagiul nu ating această chestiune prin vreo propunere legislativă. Apoi, nimeni n'a adus până azi vreo întâmpinare serioasă programului desfășurat de primul ministru la Iași.

Voiu stărui mai mult asupra chestiunii șefiei partidului, chestiune care pare a preocupa mai mult pe constituționali.

În această preocupare, străină, precum vedeți, chestiunilor de principii, se poate mai bine vedea înțelesul atitudinii lor.

Suntem grupați în jurul unui șef, care are toate însușirile pentru a vorbi în numele partidului conservator. El s'a rădicat, desemnându-se mai întâi el însuși atenției noastre prin calitățile sale morale, prin vederile sale clare, cari sunt însușirile de căpetenie ale cărmaciului politic.

Apoi l-au desemnat evenimentele, cari l-au găsit la dreapta lui Lascăr Catargi (aplauze prelungite).

În opoziție, el este cel dintâi aghiotant al lui, colaboratorul fidel și ascultător, care urmează disciplinat direcțiunea lui Lascăr Catargi, iar nu care îndură cu neastâmpăr o înțâietate ce n'o poate lua (aplauze).

D-l Cantacuzino a fost proclamat de acele organe ale partidului conservator, cari reprezintă continuitatea istorică a acestui partid și în fine a fost desemnat de Majestatea Sa Regele, care i-a încredințat puterea, fiindcă reprezintă partidul conservator. Astăzi dar nu mai puteți spune că chestiunea direcțiunii partidului conservator este o taină a viitorului (aplauze).

Domnilor, am stăruit asupra acestei chestiuni, fiindcă punem mare preț pe organizarea de partid.

Sunt dintre acei cari întotdeauna au dorit conlucrarea cu junimiștii, însă niciodată n'am admite ca prețiosul lor concurs să-l căpătăm în schimbul dezorganizării partidului nostru.

Nu vrem să ne mai expunem la neajunsurile, la cari am fost expuși în cei trei ani și jumătate de opoziție, neajunsuri de cari ne-a scăpat numai ne mai pomenita incapacitate a guvernului Sturdza.

Dacă în fața noastră aveam un alt guvern decât acela pe care l-am avut, nu trei ani și jumătate numai am fi stat în opoziție, mai ales fiind dezbinați cum eram. Și nu putem să nădăjduim să avem întotdeauna în capul guvernului un om ca d-l Sturdza, ca să ne vie în ajutor.

Dar, domnilor, situația pe care ne-am creat-o trebuie s'o consolidăm la putere. Pentru aceasta, trebuie să ne pătrundem bine despre modul cum este în interesul nostru, cum este bine, cum este conform cu regulile parlamentare ca să se producă succesiunea partidelor la cârmă.

Nu putem avea partide unite, organizațiune unitară, decât dacă guvernul trece dela partid la partid. În Franța regimul parlamentar este zdruncinat pentrucă nu există partide bine organizate, și nu există partide organizate fiindcă guvernele răsar unele din altele. Se utilizează elemente din guvernul căzut, se adaugă unele elemente noi, se drămuește influența ce trebuie să aibă în noua formațiune fiecare grup din care se alcătuiește o majoritate de ocazie, formată pe baza unei ordine de zi.

În Anglia, dinpotrivă, parlamentarismul funcționează regulat, fiindcă partidele sunt bine despărțite.

O criză politică însemnează trecerea puterei dela un partid la partidul protivnic.

Un partid vine la putere cu șeful său, cu organizațiunea sa. El stă la putere cât poate sta. El nu dă din sânul său mai multe formațiuni; când cade șeful, cade guvernul, cade partidul, cade majoritatea pe care se sprijină, care e întotdeauna dizolvată.

Numai urmând această pildă, vom putea să reinchiegăm partidele noastre. Cu formațiuni multiple se poate prelungi

momentan existența unui guvern, dar avantajile de un moment sunt compensate prin imensul neajuns al dezorganizării partidelor.

Cât pentru mine, doresc ca să nu beneficiem de favoarea de-a avea mai multe formațiuni ministeriale.

Doresc ca guvernul actual să meargă înainte astfel cum e alcătuit. Dar îmi permit să dau un sfat băncii ministeriale.

Acest sfat este să-și limiteze ambițiunea la cei patru ani de guvern, ce i-a acordat țara.

Dar în acești patru ani să nu vă feriți, domnilor miniștri, de a face orice ar putea să vă pricinuiască căderea la sfârșitul celor 4 ani.

Procedați mai ales cu bărbăție în ceea ce privește administrația.

Toată lumea dorește o reformă a moravurilor administrative, dar nu e destul ca guvernul să vroiască această reformă, pentruca ea să se facă, căci atunci ar fi deja îndeplinită. Ea nu se poate săvârși decât cu prețul unor sacrificii atât de mari, încât pot produce căderea guvernului care ar întreprinde-o. Să vă fie dar indiferent dacă, realizând această reformă, veți cădea.

Așa dar, dați Parlamentului toată latitudinea în ce privește controlul cel mai larg, dar nu primiți amestecul influențelor parlamentare în administrație (aplauze).

Aveți curajul să tăiați în carne vie (aplauze).

Aceste aplauze pornind dela chiar acei a căror influență cer să fie țărnută, dovedesc, domnilor miniștri, că vă puteți bizui pe sprijinul unei majorități dezinteresate; să nu căutați dar sprijinul acelor, cari v'ar susține numai în schimbul unor concesiuni locale (aplauze).

Sunt convins, domnilor, că astfel veți lăsa țării o frumoasă amintire de cârmuirea d-voastră și mai cred apoi, că, nefăcând nimic pentru a căpăta reînnoirea încrederii țării pe un nou termen de patru ani de guvernare, tocmai atunci o veți dobândi (aplauze prelungite).

XXIII.

CRIZA FINANCIARA: IN 1899

Sesiunea ordinară a Parlamentului nou ales se deschide, ca de obicei, la 15 noiembrie 1899. Mesajul regal stăruie în deosebi asupra grelelor împrejurări economice, cari, din nenorocire, coincid cu o criză financiară europeană și vorbește de împrumutul pe care guvernul a reușit «să-l contracteze pe cinci ani ca să stingă datoria flotantă, care luase proporții îngrijitoare și să asigure și fondurile necesare pentru continuarea lucrărilor extraordinare începute, a căror îmbulzire a impus finanțelor noastre atâtea jertfe.

«Oricât de solid ar fi însă creditul României și oricât de utile și de producătoare au fost lucrările, cu cari am înzestrat țara — zice mai departe mesajul — înțelepciunea ne impune să mărginim pentru acuma zorul nostru firesc și înainte de toate să închinăm munca noastră ca să așezăm finanțele publice pe baze trainice și puternice.

«Guvernul meu vă va prezenta un buget intradevăr echilibrat, un buget în care veniturile să fie prețuite cu cumpătare și cheltuielile ordinare ale statului să fie toate înscrise în bugetul ordinar.

«Pentru alcătuirea unui astfel de buget însă veniturile actuale nu mai ajung. Nu mă îndoiesc că domniile voastre veți da guvernului un sprijin luminat și patriotic întru crearea noilor venituri, pe cari guvernul le-a proiectat.»

Discuția generală asupra răspunsului la mesaj începe în ziua de 25 noiembrie și cel dintâi, care ia cuvântul, este d-l Ionel Brătianu. D-sa critică guvernul mai întâi pe chestia Dunărei, spunând că guvernul nu se purtase cu destulă demnitate și nici n'avusese destulă grijă pentru interesele țării.

Iată în ce stătea această chestiune. Guvernul ungar făcuse canalul dela Porțile de Fer, canal prin care se ocoliau repezișurile și șuvoaietele Dunărei și voise — în martie 1899 — să înființeze o

taxă pentru vasele, ce aveau să treacă prin canal. Guvernul liberal se opusese la înființarea acestor taxe. Guvernul ungar însă dă de știre, curând după aceea, statelor riverane că va aplica, cu începere din septembrie, taxele proiectate, taxe cari — spune d-l Ionel Brătianu — vor lovi în deosebi cerealele noastre.

Trecând după aceea la situația financiară, afirmă că dacă aceasta e rea, vina nu e a fostului guvern liberal — cum se pretinde — ci a conservatorilor. Liberalii n'ar fi făcut lucrări așa de costisitoare: pecând conservatorii au băgat în lucrări 110 milioane, liberalii au cheltuit numai 65 de milioane. Unele din lucrări liberalii numai cât le-au terminat, deoarece fusese începute de conservatori. Respinge învinuirea că liberalii au făcut aceste lucrări în condiții prea luxoase. Conservatorii mai sunt apoi vinovați — spune oratorul — de reaua stare financiară, fiindcă au sporit lefurile funcționarilor pedeoparte, iar pe de alta au mărit numărul pensiunilor și a recompenselor extraordinare.

În sfârșit se ocupă și de împrumutul, pe care l-a făcut guvernul, împrumut pe care îl critică, deoarece n'ar fi în bune condițiuni. Guvernul — zice — ar fi trebuit să facă acest împrumut atunci când cursul pieței era mai favorabil.

După d-l Ionel Brătianu ia cuvântul domnul Nicolae Filipescu, care, răspunzând criticilor formulate de oratorul liberal, face o paralelă luminoasă între politica financiară urmată de cele două partide în cursul ultimilor zece ani.

MOȘTENIREA LIBERALA

DISCURS ROSTIT ÎN ȘEDINȚA CAMEREI, DELA 25 NOEMBRIE 1899

Domnilor Deputați,

Înainte de-a intra în discuțiunea cestiunilor rădicate de d-l Brătianu, vroesc să fac o simplă constatare. Această constatare este că astăzi ne aflăm în 25 noembrie și că pe banca ministerială se află cabinetul dela 12 aprilie.

S'ar părea că acest adevăr este atât de evident, încât nu mai e nevoie de a-l enunța. Totuși cred că nu este fără folos să se facă această constatare, când, țin minte, că o personalitate politică cu vază, sub pseudonimul «un Craiovean», saluta acum șase luni guvernul actual ca *un guvern de vară*. Proorocirea, cum vedeți, nu s'a îndeplinit, deși împrejurările protivnice, cu cari a avut să lupte guvernul nos-

tru, au depășit tot ceea ce cei mai pesimiști și-ar fi putut închipui. Am intrat în iarnă, după ce am străbătut o vară secetoasă și, din punct de vedere politic, furtunatică. Am ajuns aci, rezistând tutulor vijeliilor și astăzi putem privi viitorul cu mai multă seninătate.

Printre împrejurările protivnice, de cari a avut să sufere guvernul, este de sigur una care domină pe toate celelalte și asupra căreia s'a întins pe larg d-l Brătianu : aceasta este criza financiară.

Situația financiară. Voiu răspunde observațiilor d-sale, și aceasta îmi dă prilejul de-a îndeplini ceea ce privesc ca o datorie pentru noi : anume de a face azi, când suntem în cunoștința situațiunei financiare, inventarul moștenirii ce ne-a lăsat guvernul liberal.

Domnilor deputați, d-l Brătianu a voit să înfățișeze politica financiară a partidului liberal ca o politică de economie și politica financiară a conservatorilor ca o politică de risipă.

În acest scop, d-sa ne-a prezentat oarecari cifre și, luându-le în mod arbitrar, prezintându-le cu potriveală, a putut da oarecare aparență de temeinicie afirmațiunilor d-sale. D-sa a comparat cheltuelile făcute sub guvernul Sturdza cu acele făcute în cei 4 ani din urmă ai guvernului Lascar Catargi.

Dacă ar fi să urmez același sistem, v'ași cere să comparați cei dintâi trei ani de guvern conservator cu cei patru ani financiari ai guvernului Sturdza și ați ajunge la un rezultat cu totul contrariu concluziunilor d-lui Brătianu și anume la acest rezultat că, în cei trei ani dintâi ai guvernului Catargi bugetul a sporit numai cu vreo 3.000.000 anual, pe când sub guvernul d-lui Sturdza bugetul a sporit anual cu circa 4 milioane 700.000 lei.

E drept însă să comparăm întreaga gestiune liberală cu întreaga gestiune conservatoare. Atunci rezultatul este că, bugetul Statului a crescut anual sub partidul liberal cu 4.700.000 fr. și în cei șapte ani de administrație conservatoare cu 5.700.000 fr. E o deosebire de 1.000.000, a căreia

explicație o găsiți în extraordinară prosperitate de care s'a bucurat țara pe atunci, în decurs de mai mulți ani.

Dar, domnilor, cifra globală a cheltuelilor bugetare nu dovedește nimic. Și noi n'am fi avut decât elogiul să vă adresăm, dacă sporiți cheltuelile bugetare pe temeiul dezvoltării naturale a resurselor.

Asemenea nu dovedesc nimic cele câteva cifre neînsemnate, ce ați produs în sprijinul aceleiași teze, cum de pildă cei 35.000 de lei, cheltuiți de conservatori pentru pensiuni, pe când liberalii n'ar fi cheltuit decât 4.000.

Nu merită să răspund la aceasta și nici n'am cifra la îndemână. Totuși fără nici o cifră cred că pot afirma că, sub liberali s'a uzat mai mult decât sub noi de recompense naționale, de despăgubiri a virtuților cetățenești, de cheltueli pentru statui proiectate și nefăcute (aplauze).

Noi aducem în sarcina adversarilor noștri o acuzațiune mai temeinică și mai gravă, anume că ei au zdruncinat cu desăvârșire echilibrul bugetar.

Imi propun să vă dovedesc aceasta.

Din cele 4 bugete întocmite de guvernul liberal, două s'au încheiat cu excedente și două cu deficite.

Voiu critica mai cu asprime bugetele cari s'au încheiat cu excedente decât cele ce s'au soldat cu deficite.

În ceea ce privește deficitele, vă voiu dovedi un singur lucru, care se presupune de mai înainte, că s'a recurs la majorări nejustificate a evaluării veniturilor. Vă voiu dovedi însă că, în ceea ce privește excedentele, acestea sunt rezultatele unor procedări neadmisibile, unor expediente și chiar unor apucături quasi incorecte.

Încep cu ceea ce e mai puțin grav și de aceea voiu cerceta mai întâi cele două bugete, cari s'au încheiat cu deficite. Acestea sunt: bugetul 1897—98, care înfățișează un deficit de 6.496.756 lei și bugetul 1899—1900, care va da probabil un deficit de vreo 30 de milioane.

Acum, domnilor, nu cu argumente dela mine, ci cu mărturisirile celor ce au alcătuit aceste bugete vă voiu dovedi că cu bună știință aceste bugete au fost fals echilibrate.

Incep cu bugetul 1897 — 1898, care a dat un deficit de 6.496.756. Acest buget se prezintă mai întâi echilibrat cu ajutorul numai a unei serii de impozite noi. Se prezintă astfel bugetul la Cameră. Inșă impozitele se retrag, din cauza lipsei de curaj a guvernului, iar bugetul se votează cu aceeași cifră la cheltueli și cu majorarea arbitrară a veniturilor, care înlocuește resursele ce se recunoscuse necesar a se creea prin impozite.

Impozitele s'au retras, dar bugetul, în totalitatea lui, a rămas același.

Voiu dovedi majorările arbitrare ce au rezultat de aci cu expunerea de motive a bugetului general a d-lui ministru de finanțe de atunci, care zice, de pildă, la *timbru și înregistrare* :

«Mersul neîncetat crescând al acestui impozit, *precum și oarecari modificări la legea timbrului, ce se propun parlamentului printr'un proiect de lege, chiar în această sesiune, ne autoriză a evalua vânzarea timbrelor la cifra de 7.600.000 lei.*»

La taxa de înregistrare :

«*Modificările de introdus în legea timbrului și înregistrării ne permit a prevedea, pentru bugetul viitor, un venit de 4.600.000.*»

La patente :

«Având în vedere că *reforma legii patentelor va da un spor de venit de aproape 400.000 de lei, propunem înscrierea acestui venit în bugetul anului viitor cu suma de 3.907.000 lei.*»

Inșă niciunul din aceste impozite nu se votează și bugetul totuși rămâne stabilit în aceleași limite, umflându-se însă veniturile. Iată ce spunea în această privință d-l Costinescu, care, în calitate de raportor general al bugetului, vorbea de sigur atunci în numele întregii majorități :

«*Negreșit, nimeni nu s'ar fi gândit la această urcare, dacă nevoțarea adaosului de resurse dela patente și timbru nu ne-ar fi îndatorat să reducem etc*»

Iată în ce condițiuni s'a alcătuit bugetul anului 1897—98, care a și dat, pentru aceste motive, un deficit.

Trec la bugetul 1899—1900. Aici majorările iau un caracter cu totul fantastic: nu se mai ține seamă în fixarea veniturilor de rezultatele încasărilor anilor anteriori. Tot bugetul se întemeiază pe rezultatele celor 7 luni ale bugetului în curs de execuțiune.

Să vă citez o singură cifră: spirtoasele dăduseră o mijlocie de încasări în cei 3 ani din urmă de 12.200.000. Totuși se înscrie în bugetul actual un venit dela spirtoase de 18 milioane!

Ca să nu vă obosească, mă mărginesc a constata că mijlocia celor din urmă trei ani a fost majorată, în acest buget, pentru toate veniturile, cu 15 milioane.

Aceleași evaluări greșite le găsim și la cheltueli.

Iată, de pildă, ce extrag din expunerea de motive a bugetului ministerului domeniilor: «Suma ce ar necesita pentru «plata de procese pierdute și transacțiuni, ar fi cu mult mai «mare ca aceea de 200.000 lei, prevăzută în proiectul de buget, «întrucât numai până acum ministerul are de plătit peste «175.000 lei pentru procesele pierdute și transacțiunile deja «efectuate, dar, față cu insuficiența fondurilor de cari se «dispune pentru anul viitor, am fost nevoiți să ne mărginim «la această sumă».

Acelaș ministru, cu privire la plata primei de zahăr, scrie: «Acest spor, deși departe de a fi suficient, a trebuit însă «să ne mărginim într'însul, față de resursele de cari dispunem».

Iată dar, numai cu probele ce emană dela autorii acestor bugete, în ce condițiuni au fost echilibrate două din bugetele liberale. Nici nu insist asupra lor, deoarece rezultatele acestor bugete conțin în ele însăși critica lor prin deficitele cu cari s'au soldat.

Să trecem însă — și aci este lucrul ceva mai interesant — la cele două bugete, cari au dat excedent: bugetul din 1896—97 care a dat un excedent de 3.217.991 lei și bugetul 1898—99, care se va încheia cu un excedent de circa 12 milioane.

V'am spus, domnilor, că bugetele ce au rămas în deficit s'au echilibrat cu majorare de venituri.

La bugetele cu excedente, constat expediente și proceduri nepermise, cărora singure se datoresc excedentele.

Incep cu bugetul 1896—97.

Un prim expedient, pe care îl semnalez aci și pe care îl voi semnala și la celalt buget care s'a soldat cu excedent este desființarea tuturor caselor speciale create de noi dintr'un spirit de prevedere și întrebuințate de guvernul liberal la sporirea resurselor ordinare ale bugetului.

În bugetul 1896—97 se desființează mai întâi fondul pentru punerea în valoare a pădurilor statului.

Alta. S'au înscris în acest buget sumele următoare :

<i>Din anuitățile bunurilor vândute conform legilor din 1881, 1889 și 1896 . . . . .</i>	2.000.000
<i>Din venitul efectelor casei de amortizare . . . . .</i>	300.000
<i>Numerariul disponibil al casei de amortizare . . . . .</i>	3.600.000

Vedeți că până și numerariul disponibil al casei de amortizare se toarnă în buget.

Excedentul acestui an a fost de 3.217.991 lei, iar numerariul disponibil al casei de amortizare se urca la 3.600.000 lei.

Așa dar, acest singur expedient e suficient pentru a scoate în deficit un buget, care s'a declarat în excedent.

Și acum vă întreb : gravitatea unui deficit constă oare în faptul că ai echilibrat bugetul în mod sincer și cinstit, dar în mod poate insuficient, încât ajungi la un deficit pe care îl acoperi după încheierea exercițiului ?

Oare, în acest caz, meriți toate criticile, iar dacă în mod nesincer echilibrezi bugetul și, știind că vei avea un deficit, înscrii de mai înainte o resursă extraordinară, astfel ca bugetul să easă în excedent, în acest caz meriți elogiile pentru excedentul dat ?

Eu crez că acest din urmă procedeu e mai culpabil și nu se poate lăuda guvernul liberal, c'a împlinit deficitul *real*

al bugetului 1896—97, în mod preventiv, prin banii din casa de amortizare.

Nu este numai atât. Acea cifră provenită dintr'o resursă extraordinară vă apucați s'o plimbați din buget în buget.

Cu acest procedeu de-a acoperi de mai înainte, în loc de-a acoperi mai înapoi un deficit, ați scos, de ochii lumii, în bugetul 1896—97 un excedent și tot cu acest procedeu și cu aceeași resursă ați micșorat deficitul anului următor.

Văzând că bugetul 1897—98 va da un deficit însemnat, s'a sporit, în cursul anului, prin proiectul de lege votat de Cameră la 14 ianuarie 1888, fondul de deschidere de credite suplimentare cu unele credite anulate din bugetul aceluiași an și totodată cu 3.200.000 lei din excedentul anului anterior, care nu este decât suma provenită din casa de amortizare.

Dacă nu se întrebuița de două ori acea resursă a casei de amortizare, bugetul 1896—97 era să fie în deficit și bugetul 1897—98 era să aibă un deficit nu de 6.496.756 lei, ci de 9.696.756 lei.

În bugetul 1898—99 găsim iarăși expediente. În acest buget se suspendă fondul de rulment al căilor ferate și iată ce citesc în expunerea de motive a d-lui ministru de lucrări «publice: Venitul net din exploatarea căilor ferate și a drumurilor este de 16.183.000 lei după bugetul votat. Aci se adaogă o sumă de 550.000 lei, fondul de rulement de 1% asupra veniturilor brute, care se va întrebuița de direcțiune în acest an și pentru care d-l ministru al lucrărilor «publice va prezinta un proiect de lege special».

Asemenea Casa școalelor înființată, cu resurse extraordinare și menită să ajute construcțiunile școlare, se utilizează la întreținerea elevilor în școlile normale.

Vă semnalez acum o manoperă de contabilitate, pe care mă abțin de-a o califica.

Ministerul de războiu nu trece printre cheltuelile sale sulele necesare pentru plata transportului trupelor pe căile ferate. Evident că aceasta e o greșală.

S'ar părea că, în ceea ce privește echilibrul bugetar, aceasta nu are nicio însemnătate, căci, dacă ministerul de războiu nu a plătit, căile ferate nu au trecut ca încasate sumele pe care ele nu le-au primit. Lucrurile nu se petrec însă astfel: ministerul de războiu n'a plătit, dar căile ferate trec această sumă *în excedentul bănesc*.

Acest procedeu neadmisibil mi s'a explicat în următorul mod destul de original: ministerul de războiu are contabilitate simplă, iar drumurile de fer aa contabilitate dublă (ilaritate).

E regretabil că nu avem mai multe instituțiuni de felul acesta, având contabilitate dublă; căci atunci vă garantez că toate bugetele ar avea excedente, oricâte deficite ar fi în realitate.

Iată unele din expedientele, cu cari Camera trecută și-a echilibrat bugetele. Dar până aci nu m'am ocupat decât de bugetul veniturilor. Trec acum la bugetul cheltuelilor. Neapărat, că nu mă voi apuca, înaintea d-voastră, să trec în revistă toate bugetele de cheltueli ale diferitelor departamente în timp de patru ani. Ca exemplu, voi lua un singur departament, acela al războiului, pentru că aci pare-mi-se că vinile ce vreau să semnalez sunt mai grele și fiindcă mi se pare că unele apucături trebuiau înfrânate măcar atunci, când e vorba de apărarea națională.

Să vă arăt, domnilor, cum s'au alcătuit cele 4 bugete din urmă ale ministerului de războiu în timpul guvernului liberal.

Domnilor, trebuie să fac mai întâi oarecari distincțiuni pentru a clasă toate expedientele, dela cari guvernul precedent nu s'a dat înapoi. Mai întâi, sunt unele lucrări de cari poți să te lipsești; de exemplu, poți să nu faci concentrări de trupe. Atunci procedeu este simplu. Se suprimă orice alocație pentru concentrări, precum s'a suprimat timp de 4 ani, cu toatecă pentru unele din trupele noastre concentrările constituiesc aproape singura lor instrucție.

Dar sunt, domnilor, alte cheltueli cu caracter obligatoriu. Și în privința acestora trebuie să facem o distincțiune: unele

sunt obligatorii și nu poți decât să le plătești cu bani. Un exemplu de felul acesta e remonta, pe care neapărat trebuie s'o plătești cu bani.

În buget se prevăd însă alocațiuni cu totul insuficiente și, fiindcă remonta totuși trebuie să se facă și trebuie să se plătiască, plata se face cu rentă.

Să dovedesc. Această alocație bugetară pentru remontă a crescut în cei din urmă 5 ani de guvern conservator dela 339.800 lei la 750.000 lei.

În cele patru bugete ale guvernului liberal această alocație s'a redus la 300.000 lei și atunci s'au plătit cu rentă 200.000 lei în 1897—1898 și 300.000 lei în 1898—99.

Dar sunt și alte cheltueli, pe cari trebuie să le faci și pe cari poți să nu le plătești cu bani.

Aceasta îi ferește pe liberali și deaceia uzează pe o scară întinsă de acest mijloc.

Dar cari sunt aceste cheltueli? Cheltuelile de material, când cheltuelile se pot suprima și materialul se poate înlocui cu material de rezervă. În cazul departamentului, de care mă ocup, lucrul e mai grav, căci e vorba de rezervele de războiu.

Vă dau un exemplu cu echipamentul armatei. Aci e o cheltueală obligatorie și nereductibilă. Dacă ai atâția oameni și fiecare om te costă atâta, ajungi prin înmulțire la o cifră pe care n'o mai poți reduce.

Și această țifră merge crescând cu creșterea efectivelor.

Așa, alocația pentru echipament trece dela 3.725.000 lei în 1890—91 la 5.486.000 lei în 1896—1897.

Să vedeți însă cum descrește, sub guvernele liberale, această țifră, cu tot sporul efectivelor.

Iată alocațiile :

1897—1898	5.479.895
1898—1899	4.360.498
1899—1900	3.672.226

Această scădere se face în paguba unei nevoi reale. Și ca dovadă vă dau aci sumele, cu cari s'au scăzut alocațiile calculate în mod nereductibil de administrația războiului.

Iată cu cât s'au scăzut drepturile la alocație pentru echipament :

1896—1897	1.184.214
1897—1898	2.743.724
1898—1899	2.881.139
1899—1900	3.323.529

Ei bine, credeți că trupa a rămas neîmbrăcată ? Nu. Dar s'a luat echipamentul din magazinele de rezervă, și este în deobște știut că s'a utilizat garnitura de războiu.

La materialul artileriei s'a întrebuițat acelaș procedeu. Și aci asemenea se vede că țifra merge în descreștere. Să vă citez câteva țifre : La capitolul : cumpărare de material la arsenalul armatei, văd următoarele țifre în ultimele bugete :

1894—1895	250.000
1895—1896	210.000
1896—1897	150.000

Și țifra aceasta se menține până ce în 1899—1900 se reduce la 120.000 lei.

Pentru reparația și întreținerea trăsurilor în serviciul armatei găsesc următoarele alocațiuni :

1894—1895	120.000
1895—1896	100.000
1896—1897	50.000

Și această țifră din urmă rămâne constantă până azi.

La capitolul : reparații de mașini la stabilimentele artileriei :

1894—1895	50.000
1895—1896	20.000
1896—1897	5.000

Și rămânem până azi cu 5.000 de lei anual.

Încă ceva. Pentru tir nu s'a alocat, timp de 4 ani, un franc.

Nu știu ce se petrece la ministerul de războiu, dar când știu că patru ani s'a efectuat tirul și că nu s'a cheltuit nici o centimă pentru cartușe, se poate conchide că rezervele de cartușe sunt atinse și nu cred ca d-l Brătianu să mă dezmință în această privință.

D-l I. C. BRĂȚIANU : N'am obiceiul să întrerup.

D-l N. FILIPESCU : Pe mine nu m'ar supăra de loc întreprinderile d-voastră. Dar fiindcă n'o spuneți, o spun țifrele, cari ne arată că armata nu are munițiunile ce trebuie să aibă, precum nu are nici echipamentul trebuincios.

Și de aceea anul acesta, în momente atât de grele, d-l ministru de războiu trebuie să vină cu un buget sporit cu 5 milioane, spre a completa lipsurile armatei cu chiar resursele ordinare ale bugetului, căci nu vrem să luăm marea răspundere, de a lăsa armata în condițiunile în cari ați lăsat-o (aplauze).

Așa dar, la venituri se suspendă ori se desființează, luându-se capitalul lor, toate casele speciale, pe cari, dintr'un spirit de prevedere, noi le-am înființat : casă de amortizare, fond de rulment al căilor ferate, fond de punere în valoare a pădurilor statului, casa școalelor, iar la cheltuieli se suplimentează lipselor de alocațiuni prin sleirea materialelor din magazii. Guvernul liberal lua în bani și lua și în natură. El lua de unde putea și, cu majorări de alocațiuni la venituri, cu expediente culpabile, cu proceduri de contabilitate inadmisibile, s'a zdruncinat echilibrul bugetar (aplauze).

Aceasta este situația bugetară.

Trec acum la datoria publică. Să examinăm, domnilor, întreaga gestiune conservatoare și liberală din punctul de vedere al creșterii anuității datoriei publice.

Bugetul 1888—89 avea : alocațiune pentru anuitatea datoriei publice, 66.015.449 lei. Bugetul 1895—96 are o alocațiune de 73.975.262. Vrea să zică, un spor de 7.959.813 lei. pentru șapte ani.

Să trecem la gestiunea liberală. Bugetul 1895—96 prevede, precum v'am arătat, o alocație de 73.975.262 lei. Această alocație se ridică în bugetul 1899—1900 la cifra de 85.757.479 lei. Adică un spor de 11.782.217 lei pentru patru ani.

Va să zică, anual datoria publică, sub guvernul conservator, a sporit cu 1.137.000 și sub guvernul liberal cu 2.945.000

lei. Și încă nu sunt trecute sarcinile împrumutului, pe care predecesorii noștri ne-au silit să-l facem.

Anuitatea datoriei publice va trebui să se urce anul acesta la 93 de milioane și vrem să se știe că nu asupra noastră cade această răspundere, de-a fi urcat în 4 ani anuitatea datoriei publice dela 73 de milioane la 93 de milioane, căci noi vom trebui să înscriem această cifră în bugetul nostru, fără a fi votat noi un singur împrumut.

Dar, domnilor liberali, numai aceasta ați făcut? Numai așa s'au îngreuiat sarcinile datoriei publice? Nu; căci nu numai că s'a sporit anuitatea așa cum nu s'a mai pomenit la noi în țară, dar încă s'a prelungit termenul împrumuturilor. Ați făcut o conversiune cu prelungire de termen. De unde mijlocia împrumuturilor convertite trebuia să se stingă în 26 de ani, ați prelungit termenul la 60 de ani. Adică sarcinile acelor împrumuturi vor apăsa 34 de ani mai mult asupra generațiilor viitoare.

Dar, domnilor, aci d-l Brătianu a făcut o obiecțiune, care merită a fi luată în seamă. D-sa a zis: să nu ne imputați toate împrumuturile ce am contractat, căci unele din ele erau menite să plătiască lucrări angajate de d-voastră. D-sa are în parte dreptate, însă cifrele citate de d-sa sunt inexacte.

Domnilor, nu se poate și niciodată nu s'a întâmplat ca toate lucrările începute sub un guvern să se încheie odată cu retrăgerea aceluiași guvern.

În 1888, guvernul conservator, în primele lui zile, a trebuit să contracteze un împrumut de 100 de milioane pentru plata lucrărilor angajate de guvernul Brătianu și, dacă peste această sarcină v'am mai atribui numai cheltuelile de fortificații, pe cari a trebuit să le săvârșim, ați vedea că numai mulțumită acestor două cifre sarcina ce ne-ați lăsat în 1888 a fost incomparabil mai grea decât sarcinile ce v'am lăsat în 1895.

Dar este neadmisibil să susțineți că ați cheltuit numai pentru a preîntâmpina cheltueli rezultând din lucrările noastre.

Să vă dovedim contrariul. Din 26.000.000 rentă votată sub d-voastră, constat că 8.130.000, totalitatea creditelor acor-

date ministerului de finanțe, sunt pentru lucrări nouă, iar nu pentru lucrări angajate de noi.

Gădesc că ministerului cultelor și instrucțiunii publice s'au alocat resurse extraordinare în sumă de 47 milioane 941.000. Din acestea, 30 milioane pentru casa școalelor nu ne privesc și 11.626.000, pentru construcțiuni școlare, asemenea nu ne privesc pe noi.

Ministerului de războiu s'au acordat 43.000.000, cari absolut toate privesc numai administrația d-voastră.

Trec acum, domnilor, la ministerul lucrărilor publice. Aci am căutat—evident fără competență—să disting creditele, cari privesc lucrări nouă, de creditele cari sunt consecința liniilor ferate votate de precedentul guvern conservator. Dacă m'ași înșela în vreun amănunt, ași fi mulțumit să fiu rectificat.

Iată câteva credite, pe cari nu cred să ni le atribuiți nouă :

Pentru acoperirea cheltuelilor de instalațiune, utilagiu, personal, administrațiune și vamă la portul Constanța	12.000.000
Pentru consolidarea și restaurarea podurilor metalice pe căile ferate în exploatare	10.000.000
Pentru cumpărarea vapoarelor și întâmpinarea primelor cheltueli necesare exploatării serviciului de navigațiune maritimă	10.000.000
Pentru cumpărare de locomotive și vagoane	6.000.000
Pentru reconstrucțiunea liniei ferate Cernavoda Constanța	8.000.000
Pentru diferite îmbunătățiri ce sunt de adus liniilor și stațiunilor căilor ferate în exploatare	8.000.000
Pentru facerea studiilor pentru construcțiuni de căi ferate	1.000.000
Pentru acoperirea cheltuelilor suplimentare necesare a se face la portul Constanța	7.500.000
Pentru construcțiuni de remize de mașini, prefaceri de gări și consolidarea căilor	5.000.000

Pentru procurarea de material rulant, cumpărare și comandare de noi vapoare și pentru construcțiunea racordării portului Constanța . . 17.800.000

Mă opresc, căci cred că lista e destul de lungă.

O singură reflecție în privința portului Constanța.

Portul Constanța era proiectat după un plan făcut de unul dintre cei mai distinși ingineri hidraulici, de inginerul șef al portului Marsilia. Astfel cum era alcătuit planul, era să avem un port care să facă față nevoilor țării timp de 100 de ani, și planul era așa făcut încât oricând puteam să-l mai mărim, făcând peste 50 sau 100 de ani lucrări suplimentare.

Dar d-voastră, abia veniți la putere, v'ați apucat să îndoiți întinderea lucrărilor.

D-l MINISTERU DE DOMENIU, N. FLEVA: Le-au întreit.

D-l N. FILIPESCU: Toate aceste lucrări nu sunt consecința legilor votate de noi.

Negreșit, însă, că ați trebuit să continuați și unele lucrări începute de noi.

Dar pentru acestea nu primim sarcinile financiare ce vreți să ziceți că decurg din lucrările ce ați săvârșit, pe baza legilor votate de noi, dar cu un lux cu totul exagerat.

Aci ating chestiunea risipei, de care ați fost acuzați și de care ați vroit să apărați corpul ingineresc. E nedrept— ați zis— a se acuza de risipă inginerii chiar risipitori. Un inginer care proiectează lucrări mărețe, nepotrivite cu finanțele noastre, dovedește că e un om care se pasionează de meșteșugul lui.

Acela nu are decât merit și vină nu are decât guvernul, care nu potrivește luxul lucrărilor cu puterile noastre.

Fără nevoie ați luat apărarea inginerilor, cari nu erau în cauză, în loc să luați apărarea d-voastră, care erați în cauză (aplauze).

Dar să limpezim chestiunea lucrărilor costisitoare.

Când o linie, cum e linia Bârlad-Galați, pentru care s'a destinat bunicica sumă de 159.000 lei de kilometru, se cheltuiește 300.000 de lei de kilometru, zic că e lux.

Ați depășit cu 30.000 de lei întreprinderea cea mai fantastică, rămasă celebră, cea a lui Strusberg, și aceasta azi când materialul de metal e pe jumătate preț ca atunci și când toate transporturile se fac acum pe drum de fer, pe când înainte se făceau cu carăle.

Dar când, pentru linia Curtea de Argeș-Pitești, transportați cărămida de la Iași, pentru că e mai bună, spre a construi cu dânsa cantoanele de pe linia Pitești-Curtea de Argeș, oare aceasta nu e risipă?

Dar când se fac toate cornișele în piatră cioplită, negreșit că e mai frumos, dar nu e risipă? Când faceți linia Bârlad-Galați și din 5 traseuri luați proiectul cel mai scump, care prevede un tunel ce costă vreo 6 milioane, nu faceți risipă? Nu zic că pentru o linie internațională nu e mai bun acest traseu, dar pentru o linie ca aceasta e admisibilă această cheltueală?

S'a făcut linia Târgul Ocna-Palanca și se zice că pe malul Trotușului, în loc să se facă o curbă paralelă cu șoseaua, s'a făcut un tunel și trei poduri, pentru a evita o curbă de jumătate de kilometru.

Ca exagerațiune de cheltueli vă pot spune că numai pentru transformarea gărei din Bârlad s'a prevăzut 1.500.000 lei.

Cred că am răspuns la obiecțiunea că sumele, ce a cheltuit guvernul liberal, ar fi fost pricinuite de lucrările angajate de precedentul guvern.

Acuma, când am stabilit care e situația împrumuturilor, voi demonstra că, și aci, ca și în politica bugetară a guvernului liberal, au intervenit o sumă de expediente și de proceduri neadmisibile.

Aci, procedurile pe cari le semnalez sunt mai grave, căci au contribuit să producă acea înrâurire asupra lumii financiare, pe care pretindeți d-voastră că ar fi produs-o raportul d-lui Scorțescu asupra fânului, ori menținerea ordinii la Slatina. După câte știu, consorțiul care a realizat împrumutul nu a făcut vreo obiecțiune în privința raportului d-lui Scorțescu, nici în privința făgăduielei că se va studia — căci nu s'au

făgăduit de cât studii — cestiunea cadastrului și-a irigațiunilor. Cred, dinpotrivă, că irigațiunile, cari n'au neapărat nevoie de a fi făcute de stat, pot fi menite a da o mare prosperitate unei părți a țării și în cazul acesta sunt menite a în-tări, nu a zdruncina, creditul statului.

Ne mai acuzați că am lăsat să răsuflă cele petrecute într'o convorbire ce M. S. Regele a avut cu doi fruntași politici, convorbire din care ar fi rezultând că situația la 1 aprilie era rea din cauza numărului mare de bonuri de tezaur. Ce ridicol argument, când din situația tezaurului public oricine a putut afla că la 1 aprilie erau 60 de milioane bonuri de tezaur. De altminteri nu țin minte ca presa oficioasă să fi publicat aceasta. Dar cauza reală a greutăților nu sunt aceste can-canuri, ci e sporul extraordinar al datoriei publice de care v'am vorbit și procedurile prin cari s'a sporit datoria statului. Intre alte proceduri condamnabile e întrebuițarea rentei pentru lucrări absolut ordinare, cum, de pildă, remonta, cum v'am spus deja. In această privință vă semnez un împrumut al ministerului de războiu, anume cel decretat la 25 aprilie 1896, prin care se prevede că această emisiune de rentă va servi: pentru efecte de mic echipament, pentru îmbrăcăminte, pentru harnașament, pentru medicamente.

S'a emis rentă pentru procurare de instrumente chirurgicale, bumbac, scufe de bolnavi și obiecte de farmacie. Aceasta n'a putut să impresioneze pe bancherii din Berlin, dar i-a impresionat raportul d-lui Scorțescu?

Dar, domnilor, sunt alte apicături mai grave.

Fiindecă presupuneți că lumea financiară este atât de bine în curent cu micile chestiuni ale politicei noastre de toate zilele, presupuneți negreșit că lumea financiară va fi auzit de programul partidului liberal dela 1892.

In acest program se critică finanțele noastre din cauza cheltuelilor extraordinare exagerate și se preconizează o amortizare mai mare a datoriei publice. Partidul liberal socotia că amortizarea în 40 de ani și amortizarea excepțională — pe care o practicam prin casa de amortizare — erau insuficiente

și partidul liberal se îndatora să amortizeze mai repede datoria publică.

Mă întreb : cum va fi fost impresionată lumea financiară când, știind toate acestea, a aflat că partidul liberal prelungește termenul de amortizare dela 40 la 60 de ani și desființează casa de amortizare, echilibrând și bugetele cu numerariul disponibil al acestei case? Și fiindcă veni vorba de conversiune, voiu vorbi de un fapt a cărui moralitate vă las pe d-voastră s'o judecați.

Când s'a negociat conversiunea, presupun că ministrul de finanțe, care a făcut-o, s'a silit să arate că e drept ca ea să se facă pe cursul pe care s'a făcut și că el s'a angajat să înlesniască, întru cât îl privia, reușita operațiunii.

De aceea presupun, ba chiar știu că a produs o profundă impresie la Berlin faptul că unele case dependente de stat, cum e Casa de depuneri, au recurs la următorul procedeu pentru a nu prezinta titlurile lor de rentă la conversiune : s'au cumpărat pe nesimțite efectele funciare 5⁰/₀ cu cari s'au înlocuit titlurile de rentă 6 și 5⁰/₀ și, când a venit momentul să se schimbe aceste titluri pe titlurile noi de 4⁰/₀, efectele s'au vândut și astfel nu s'au prezentat la conversiune.

Și, domnilor, lipsa de scrupul a mers până acolo, în cât această manoperă a fost dată pe față în chiar situațiunea tezaurului public de la 30 septembrie 1898.

Iată, întradevăr, ce citesc la pagina 63 :

«În februarie 1898, hotărându-se conversiunea obligațiunilor de stat 6⁰/₀ în titluri de rentă amortizabilă purtând dobândă de 4⁰/₀, consiliul de administrație, în dorința de a «servi depunătorilor Casei de economie dobândă de 5⁰/₀ cât «se va putea mai mult timp, a crezut priincios să se vândă «treptat obligațiunile de 6⁰/₀ și să fie înlocuite cu alte titluri, purtând dobândă de 5⁰/₀ etc.»

A! Această publicație oficială, făcută în numele ministrului de finanțe, n'a impresionat cercurile financiare, dar raportul d-lui Scorțescu i-a impresionat și de aceea s'a întârziat facerea împrumutului! (aplauze).

Acestea sunt, domnilor, cauzele greutăților noastre financiare.

M'am plâns de situația, în care ați adus datoria publică. Dar trebuie încă să ne plângem că nu ați consolidat întreaga datorie.

La urma urmelor puteați cheltui cum ați cheltuit, puteați angaja lucrări, cu condiția să nu plătiți lucrările cu bonuri de tezaur.

D-voastră, însă, ați lăsat nu numai o datorie însemnată, dar și o datorie flotantă de 60.000.000 și lucrări angajate pentru 65.000.000. Și acum tot d-voastră veniți să ne învinuiți că am făcut împrumutul, când și cum am putut să-l facem!

D-voastră, după ce ați adus situația în halul în care v'am arătat, ați încercat să faceți un împrumut.

Dar de când cu operația Casei de depuneri, nici restul conversiunii nu l-ați mai putut îndeplini, nici împrumutul nu l-ați putut face, căci vi s'a refuzat. Dovada că ați tratat, o am aci, în această scrisoare a d-lui George Cantacuzino:

Monsieur Jules Brun, publiciste, secrétaire du Comité roumain de 1900. chargé de mission par le gouvernement de la République Française.

Je vous donne la présente lettre pour accréditer au près de MM. les Directeurs de la Banque... et du... de Paris

Je vous prie de vous mettre, à titre gracieux, à leur entière disposition pour tout ce qui regarde les renseignements économiques et financiers concernant l'Etat roumain.

Recevez, Monsieur etc.

le ministre des finances
Signé: G. CANTACUZÈNE.

1 (13) avril 1898, Bucarest.

Je confirme la mission M. Jules Brun.

Signé: PALLADE.

Va să zică, ați încercat să faceți împrumutul și n'ați putut și veniți acum să ne criticați că nu am făcut noi împrumutul în condițiuni pe cari nu le-ați obținut, când nu eră încă situația de azi!

Fiindcă veni vorba de misiuni financiare, vreau să înlătur unele aprecieri tendențioase. Recunosc meritele d-lui Jules Brun în materie literară, dar cred că nu ating câtuși de puțin susceptibilitatea sa, zicând că d-l Ion Kalinderu, care a binevoit să primiască o însărcinare care-i permitea să aducă un serviciu țării, e o persoană mai competentă în materie financiară. Și nici nu știu cine ar fi putut mai bine îndeplini o asemenea misiune ca d-l Kalinderu, a cărui competență, a cărui autoritate și ale cărui relațiuni l-au servit minunat la Berlin (aplauze).

Partidul liberal a dat și el misiune pentru tratarea împrumutului la diferite persoane, dar de sigur că un partid nu putea fi mai bine inspirat decât a fost partidul conservator adresându-se d-lui Kalinderu.

Ni s'a adus însă și învinuirea că nu am contractat împrumutul mai de vreme. Doamnălor, cea dintâi preocupare a guvernului, când s'a constituit, a fost să contracteze un împrumut. Dau cea mai categorică dezmințire oricărei informațiuni contrare.

După insistența guvernului nostru, de a se face cât mai curând împrumutul, membrii grupului financiar, cu care tratam, s'au întrunit în luna iulie la Bruxelles, ca să delibereze asupra condițiilor împrumutului ce ceream să contractăm. S'au și stabilit condițiunile, în cari eventual, când împrejurările din afară ar permite-o, împrumutul s'ar putea face. Aceste condițiuni s'au trimis guvernului nostru și guvernul, contrariu celor ce s'au afirmat, le-a primit. El a trimis în scris acceptarea lui.

Nu ni se dăduse însă o făgăduială formală, că se va efectua împrumutul. Se arătase numai condițiunile în cari un împrumut s'ar putea face, când situația generală s'ar schimba în bine.

Printre criticile ce s'au adus guvernului este și aceea că, în legătură cu împrumutul, ar fi și cea ce s'a anunțat prin Mesaj cu privire la schimbarea politicei noastre economice. În loc de a se vedea că unele proiecte, cum e modificarea legeri mi-

nelor și a legeri drumurilor de fer de interes privat, sunt consecințele principiilor așternute în aceste legi de noi, acum șase ani, se caută a se vedea o condițiune a împrumutului.

Cât pentru celelalte modificări, ce se proiectează a se introduce în legislația noastră economică, ele sunt consecința nu a împrumutului făcut, ci, în parte, a împrumuturilor ce, în împrejurările actuale, nu se cade să mai facem.

Statul ne mai putându-se împovăra cu atâtea sarcini, ca până acum, v'ași întreba, prin ce mijloace am putea ajunge la ținta dorită de a se da dezvoltarea cuvenită nevoilor acestei țări, dacă nu lăsăm inițiativei private unele din sarcinile, actuale ale statului ?

Și este atât de adevărat că niscui condițiuni de felul acesta nu se află stipulate în convențiunea pentru împrumut, încât, în ceea ce mă privește, vă declar că, eu personal, nu voi vota modificarea codului de comerț anul acesta, deși n'am obiecțiuni temeinice spre a mă împotrivi acestor modificări. Și nu vă îndoiiți, cred, că vreau să susțin guvernul acesta din răspuțeri, dar cred că reforma aceasta nefiind atât de urgentă și având atâtea alte proiecte grabnice de votat, guvernul ar face bine renunțând pentru această sesiune la acest proiect, care s'ar putea foarte bine vota la anul și atunci fără nicio bănuială.

Ca să complectez tabloul situației financiare, voiesc să vă mai arăt și situația deplorabilă a finanțelor comunelor noastre, din cauza împrumuturilor exagerate ce li s'au acordat.

Dacă examinați situația Casei de depuneri, puteți vedea că datoria comunelor către Casa de depuneri erà :

in anul 1895 — 96	de 23.906.360	lei
» 1896 — 97	» 27.488.126	»
» 1897 — 98	» 30.330.862	»
» 1898 — 99	» 37.561.660	»

Ceeace este grav, nu este atât faptul că s'au împrumutat comunele, cât faptul că s'au împrumutat comunele dincolo de puterile lor.

Aceasta a făcut că în momentul de față vedem atâtea comune cu veniturile sechestrare. Printre acestea sunt comu-

nele Giurgiu, Ploești, Craiova, Huși, Focșani și, până acum câteva săptămâni, Buzăul.

Iată, domnilor, moștenirea pe care am primit-o la 12 aprilie, când am venit la guvern.

Dar, domnilor, este curios lucru că, după ce ni s'au tăiat toate resursele, după ce s'au făcut lucrări și s'au contractat altele cari trebuie să plătească, după ce ni s'a lăsat o datorie flotantă enormă, adversarii noștri au avut pretenția să ne taie și creditul.

S'a pornit o campanie, menită a face să se creadă că statul, uzând de creditul său, păgubește creditul comercial. Spre a se arunca asupra noastră răspunderea suferințelor comerțului, se atribuie statului un rol în materie de credit, care nu e al lui, ci al Băncii Naționale.

După ce am fost puși în situație, ca numai cu creditul nostru să apărăm situația tezaurului, ni s'a adus o învinuire că uzăm de acest credit.

Dar să vedem până unde a uzat statul de creditul său.

La 12 aprilie, statul luase pe bonuri de tezaur dela diferite bănci private 20.500.000.

Sub noi, aceste împrumuturi s'au ridicat, în momentul cel mai acut al crizei, la 27 de milioane.

Prin urmare, în mijlocul acestor greutăți, guvernul nostru a luat dela bănci numai 6 1/2 milioane peste ceea ce luase la 1 aprilie guvernul Sturdza. Pentru aceasta s'a căutat a se demonstra că guvernul ar fi având vreo răspundere în criza comercială.

Am spus dar dela 20 și jumătate milioane la 27 milioane datoriile tezaurului către băncile particulare. În schimb am plătit, în momentul cel mai greu al crizei, toată datoria contractată de guvernul precedent la Casa de depuneri, datorie care se urca la 7 milioane.

Când statul se află în situațiunea în care ne aflăm, ce face el pentru a face față nevoilor sale? El se împrumută. Și în primul rând el se împrumută la Casa de depuneri și la Banca Națională.

V'am arătat că noi, dinpotrivă, am ajutat. în acele momente Casa de Depuneri, rambursând toată datoria neconsolidată a Statului către dânsa.

Să trecem la Banca națională.

Dela Banca națională guvernul liberal luase până la 1 aprilie 4.000.000 ; noi am ajuns la 4.800.000. Dacă vrei, voi pune în socoteală, deși nu s'ar cuveni, și 2.000.000 împrumutați pe efecte.

Ce acuzațiuni grave ne aduceți nouă, mai cu seamă d-voastră cari ne-ați pus în această situațiune, de a face față la atâtea nevoi fără să avem de unde să plătim !

S'a căutat să se arate că guvernul e vinovat de criza comercială, din cauza nerealizării împrumutului consolidat și din cauza împrumuturilor pe bonuri de tezaur, prea însemnate, făcute la bănci.

Nefacerea împrumutului se zicea mereu că este cauza unică a crizei. Statul, iar nu Banca națională are, după cum se lasă a se înțelege, un rol în regularizarea creditului.

Nu vreau să preconizez sistemul, ca Statul să fie mereu împrumutat la Banca națională. Este un sistem condamnat. Dar vreau să dovedesc că, dacă s'ar compara situațiunea Băncii noastre naționale cu aceea a celorlalte din alte țări, s'ar vedea că Banca națională a ajutat Statul în mod mult mai modest decât se obișnuiește într'alte țări, ca băncile de emisiune să ajute Statul în timpuri ordinare, necum în timpuri de criză.

În genere, se admite ca un ce admisibil, firesc, care nu poate da loc la o critică serioasă (deși recunosc că nu e o pildă ce ar trebui întocmai urmată) faptul ca Banca națională să împrumute Statul până la limita capitalului ei social și până la limita rezervei ei. Capitalul băncii noastre este de 12 milioane. Fondul de rezervă se urcă, mi se pare, la 13 milioane. Total, 25 de milioane.

Se vede dar că ne-am ținut foarte departe de această limită, pe care o atinge în timpuri normale statul în cele mai multe țări.

Vă pot dovedi aceasta cu situația Băncii Franței și cu cea a Băncii Angliei, la o dată oarecare. Am aci cea situație pe ziua de 19 iulie 1894. Dar la orice altă dată veți vedea că situația e aceeași.

Capitalul Băncii Franței era la acea dată de 365 de milioane iar Statul se afla împrumutat cu 420 de milioane. Banca Angliei, la aceeași dată, avea drept capital și fond de rezervă 225 de milioane. Statul era atunci dator Băncii Angliei 250 de milioane.

Vorbesc aci de situațiuni normale și nu iau exemple ca acela al Băncii Spaniei, care, având un capital de 165 de milioane, făcuse la un moment dat înlesnire Statului până la 770 de milioane.

Dar, vă rog, să observați că nu vreau să adresez o critică Băncii. Nu vreau să propovăduiesc un sistem ca acela ca Statul să se împrumute fără măsură la Banca națională. Vreau numai să spun că, în comparație cu ceea ce este în alte țări, împrumutul Statului la Banca națională era foarte modest și prin urmare n'avea cuvânt administrația Băncii naționale să spună delegațiunii Camerii de Comerț, cum că nefacerea împrumutului și exagerarea împrumuturilor contractate la bănci sunt relele cari apasă asupra pieței.

Probabil că aceste acuzațiuni s'au formulat pentru a se scuza politica financiară a Băncii naționale, în privința căreia ar fi oarecari critici de adus.

Portofoliul Băncii naționale, în timpul crizei, a scăzut foarte mult. Se știe că tocmai în timp de criză portofoliul este mai rădicat și în acele momente Banca e chemată să satisfacă mai multe nevoi.

În momentul de față, toată Europa trece printr'o criză monetară. Ei bine, să examinăm, în acest moment, situațiunea diferitelor bănci de emisiune din Europa și să comparăm portofoliul lor de azi cu acel de acum un an. Compar dar situațiunea de azi cu cea de acum un an și nu compar, cum a făcut un ziar liberal, situația de azi cu cea a unei date alese în mod arbitrar, încât să se facă o comparațiune între

o epocă a anului când operațiile lăncezesc cu un alt moment, când afacerile sunt active.

Iată situația portofoliului a celor mai însemnate bănci din străinătate, din care rezultă că în acest moment de criză portofoliul s'a mărit pretutindeni.

Sumele din acest tablou reprezintă milioane.

Banca Franței

10	noembrie	1898	903
9	noembrie	1899	1.017

Banca imperială a Germaniei

31	octombrie	1898	1.132
31	octombrie	1899	1.240

Banca Angliei

10	noembrie	1898	665
9	noembrie	1899	764

Banca Italiei

20	octombrie	1898	234
20	octombrie	1899	300

Banca imperială rusească

16	octombrie	1898	348
16	octombrie	1899	574

Banca națională a României

17	octombrie	1898	76
16	octombrie	1899	57

Prin urmare, portofoliul Băncii Naționale a României scade în aceste momente cu 20 de milioane. Așa fiind, întreb, de cine are drept să se plângă comerțul: de Stat, care n'are niciun rol în materiile de crize comerciale, ori de Bancă, a cărei menire principală e de-a ușura crizele? (apluaze)

Care este cauza scăderii numărului efectelor scontate? Cauza este lipsa de aur. Nu critic exclusiv direcția actuală a Băncii, dar zic, că fie organizarea, fie administrația Băncii n'au fost în măsură a da Băncii proviziunile de aur de care are nevoie.

Știu că aurul se procură numai cu sacrificii, dar aceste sacrificii trebuiesc făcute.

În această privință Banca Franței ne dă, de câțiva ani, o pildă admirabilă de modul cum știe să-și îndeplinească, cu sacrificii, datoria către comerț.

Banca Franței avea în 1881 un stoc metalic aur de 556 de milioane, care-a ajuns în 1891 la 1.120.000 lei, iar în 1895 a atins 2.149.000.000. La noi, dinpotrivă, stocul de aur al Băncii Naționale, care la 1891 era de 59.000.000, este azi de 60.000.000.

Banca Franței, pentru a dobândi rezultatele pe cari le-a atins, a trebuit, negreșit, să facă sacrificii uriașe.

Ca dovadă, pot spune că beneficiile Băncii Franței, cari la 1881 erau de 57.090.000 lei, au scăzut din an în an, până ce au ajuns în 1894 la 21.496.000 lei.

Asemenea sacrificii nu voește să le facă Banca noastră Națională și atunci, în lipsă de aur, e nevoită să-și restrângă operațiunile. Prin ridicarea scontului și, nu numai prin ridicarea scontului, dar prin tot felul de alte mijloace, ea ajunge să-și apere prea mică ei rezervă metalică.

Nu vreau să critic ridicarea scontului, care era o necesitate în situațiunea în care eram, dar constat că a trebuit să se uzeze foarte mult de acest mijloc și de alte mijloace.

Revin la comparația cu celelalte Bănci privilegiate din străinătate, ca să vă arăt cu cât a sporit scontul ei de acum un an, în luna octombrie, până anul acesta tot în luna octombrie, când criza a ajuns acută.

Banca Franței a menținut scontul anul acesta ca și anul trecut la 3°/. Banca imperială a Germaniei a urcat scontul dela 5°/. la 6°/. Banca Angliei dela 4°/. la 5°/. și l-a mai urcat în zilele din urmă, din cauza războiului. Banca Italiei

și-a menținut scontul la 5⁰/₀. Banca Rusiei a trecut de la 5¹/₂ la 6, iar Banca Națională a României și Banca Bulgariei au ridicat scontul cu 2⁰/₀, adică dela 6 la 8 (aplauze).

Eu cred, domnilor, că două remedii se impun față de relele ce-am constatat: mai întâi, cred că Banca Națională ar trebui să-și sporiască capitalul social. Știu că se caută a se obiecta că, în ce privește Băncile de emisiune, chestiunea capitalului nu are mare însemnătate. Cu toate acestea cred că neputința, în care se află Banca, în criza actuală, de-a aduce comerțului serviciile ce o bancă privilegiată trebuie să aducă, demonstrează îndestul necesitatea ca să se sporiască capitalul Băncii.

Dovadă că chestiunea capitalului băncii nu e lipsită de însemnătate, e ceea ce s'a petrecut astă primăvară în Germania. Guvernul a impus sporirea capitalului social al Băncii imperiale dela 120 de milioane mărci la 150. Și Reichstagul, gășind că acest spor e neîndestulător, l-a urcat la 180 de milioane mărci.

Pe lângă aceasta, mai cred că acest capital al Băncii naționale, precum și fondul de rezervă, ar fi bine să se afle ori în aur, ori în efecte de comerț străine valorînd cât aurul, ori în titluri streine de prim ordin, cari să se poată oricând transforma în aur. Am curajul s'o spun aceasta, cutoatecă știu că mi se va opune un argument, care nu ascunde decât un interes bănesc, dar care se va furișa în dosul unui argument patriotic. Se va zice: «Cum puteți admite ca o parte a capitalului Băncii să fie transformat în rentă străină? Renta românească e tot atât de solidă ca rentele străine, ca bunăoară consolidatele engleze ori renta franceză». Nu este vorbă de soliditatea rentei noastre, ci de împărțirea neajunsurilor crizelor cu țări cari nu sunt expuse în același timp la aceleași crize, încât titlurile străine se pot imediat transforma în aur.

Vă citez în această privință părerea unui economist distins, d. Paul Leroy-Beaulieu, care scrie următoarele, fără a crede că printr'aceasta discreditează renta franceză:

«Băncile de emisiune ori de depozit ar face bine dacă ar «plasa o parte a capitalului lor propriu în fonduri străine

«de primul ordin a națiunilor cari au un foarte mare credit, «o bună administrație și cari trebuie, după toate probabilitățile, să rămâe la adăpostul conflictelor în cari țările și «băncile în cestiune pot fi târâte. Astfel, Banca Franței și «Banca Germaniei s'ar arăta prevăzătoare, dacă ar plasa o «parte a capitalurilor lor în fonduri engleze, ori ale Statelor «Unite și mai ales în acestea din urmă. Ele, ar putea atunci «mult mai ușor să realizeze aceste titluri, ori să se împrumute «asupra lor în caz de războiu ori de revoluție, care ar atinge «Germania ori Franța».

Dacă d-l Paul Leroy-Beaulieu nu se sfiște să spue aceasta cu privire la renta franceză, am curajul s'o spun pentru noi. Și cred că ar fi fost o fericire pentru noi, dacă aveam titluri consolidate engleze ori rentă franceză pentru 12 milioane capital al Băncei și 13 milioane rezervă. Aceste titluri transformându-se imediat în aur, puteam, din primul moment al crizei, să avem în schimbul lor o emisiune de 62 de milioane și jumătate.

Știu, domnilor, că acele ce recomand sunt de natură a micșora beneficiile acționarilor Băncei naționale, dar cred că aceste beneficii, mai ales când se trag din privilegiul concedat de stat, trebuie să fie o preocupare secundară pentru o bancă de emisiune. Această preocupare trebuie să fie cu atât mai mică la noi, cu cât Banca dă un dividend de 23% (aplauze).

Această necesitate ca Banca să nu fie călăuzită numai de preocuparea câștigului e atât de învederată, încât, anul acesta, cu prilejul reînnoirii privilegiului Băncei imperiale a Germaniei s'a stabilit — nu pentru că statul german ar fi lacom să câștige, ci pentru că banca să nu fie preocupată de câștig — că acționarii Băncei prelevează asupra beneficiilor un dividend numai de 3¹/₂% și peste 3¹/₂ trei părți aparțin statului și un sfert numai acționarilor.

Eu cred că Banca Națională ar fi trebuit să se inspire dela aceste principii salutare și atunci ar fi dat un ajutor mult mai mare comerțului în criza prin care am trecut.

În loc de aceasta, s'a crezut că se poate desvinovăți Banca, zgândărind cesiunea realizării împrumutului de către Stat.

Mi se zicea — și se zicea de cei cari au creat situația actuală — că trebuie să facem imediat un împrumut. Dar statul trebuia să facă un împrumut de 175 de milioane, oferind o dobândă de 5, 6 sau 7⁰/₀. Dacă e vorba de aceasta, Banca Națională, care a fost înființată cu un capital de 30 milioane din cari nu s'a vărsat decât 12 milioane — putea să-și completeze mai ușor și mai folositor pentru comerț capitalul. Mai întâi Banca dând 23 la sută dividend putea mai lesne să găsiască bani; apoi, cerând numai 18 milioane în loc de 175, operația se putea face mai ușor decât cea a statului. Iar deosebirea cea mare pentru comerț ar fi fost că, de unde comerțul nu capătă o centimă din împrumutul statului, Banca putea, pentru 18 milioane, să emită 45 de milioane bilete cari, pe lângă celelalte emisiuni de cari am vorbit și pe cari le-ar fi putut face pe temeiul aurului ce ar fi trebuit să aibă, ar fi ușurat enorm comerțul (aplauze).

Situația politică. Domnilor, aceasta este situațiunea financiară, pe care am moștenit-o.

În fața acestei situațiuni, d-l Sturdza, într'o scrisoare către un fruntaș politic, a zis că situația e gravă.

Dacă e gravă, atunci și o grea răspundere apasă asupra acelor cari au creat-o. Dar este gravă și situațiunea unui departament, ca acela al războiului, despre care v'am vorbit. Pentru aceasta e și mai grea răspunderea guvernului trecut. Dar pentru mine, ceea ce este mai grav decât toate, este starea mintală a unui partid politic care, dându-și seamă de răspunderea ce apasă asupra lui, denunță gravitatea acestei situațiuni, în scop de a deplasa răspunderile (aplauze).

Eu, domnilor, vă mărturisesc că atitudinea, nu a d-lui Brătianu care a fost de o curtenie perfectă, dar aceea a partidului liberal, care e de-o îndrăzneală care contrastează cu limbajul d-lui Brătianu, mă uimește.

Mă uimește îndrăzneala aceasta a partidului liberal, de a veni astăzi, în condițiunile în cari se află, să ia ofensiva în

contra noastră asupra cestiunilor tocmai cari sunt mai cu deosebire dureroase pentru acest partid. Pentru mine această atitudine dezvelește o lipsă de simț moral (aplauze).

Dar cari sunt cestiunile grave, cari deșteaptă grijile d-lui Sturdza? Situația financiară? Dar greșelile, pe cari vi le-am arătat, îndreptățesc ele pe d-l Sturdza ca pe temeiul lor să ceară pentru d-sa puterea? Adică nu e destul ce ați făcut? Ce, trebuie oare ca aceia, cari în trei ani și jumătate au parcurs toată scara greșelilor, a expedientelor și chiar a procedurilor necorecte, să vie să-și continue sistemul sub cuvânt de-a îndrepta situația? (aplauze).

Dar, domnilor, este oare un singur om cu mintea întreagă, care să nu priceapă că dacă nu cădeați în martie, pe cestiunea națională, cădeați de sigur acum pe cestiunea financiară? (aplauze).

Dar vă închipuiți pe d-l Sturdza, care nu a putut s'o ducă înainte copleșit sub povara greșelilor sale, având să mai suporte toate greutățile situațiunei actuale și cerând sacrificii dela țară, nu pentru a îndrepta o situație pe care fără vină ar fi îndurat-o, ci pentru a plăti propriile sale greșeli? (aplauze).

D-l Brătianu a ridicat două cestiuni grave: cestiunea financiară și cestiunea externă.

În cestiunea externă cari sunt grijele d-voastră? De cestiunea națională îmi pare bine să constat că nu ați mai spus nimic (aplauze).

Sunteți nedomiriți de ce spun aceasta? Fiindcă astă primăvară, când ați voit să reduceți toată cestiunea așa zisă, și bine zisă, a trădărei, la cestiunea neplăței rentei școalelor din Brașov...

D-l I. BRĂTIANU: Cer cuvântul în cestiune personală.

D-l N. FILIPESCU: Ați ridicat atunci această cestiune, despre care cred că vi se va da în curând un răspuns pe deplin satisfăcător.

De astădată ați lăsat-o și v'ați întins asupra cestiunei Porților-de-Fer. D-l Brătianu ne-a spus că partidul liberal s'a

arătat energie, hotărît în vorbă, bineînțeles, cum ați fost și în cestiunea națională, când erați în opoziție și cam tot de felul acesta e și energia d-voastră în cestiunea Dunării. În adevăr, ziceți că d-l Sturdza a trimis o notă fulgerătoare la Viena.

Nu știu ce dată are acea adresă, dar mi se pare că este dela 1 sau 2 aprilie.

D-l MINISTRU DE EXTERNE : La 29 martie.

D-l N. FILIPESCU : Ziua căderii (aplauze, ilaritate).

În aceeași zi d-l Sturdza își iscălia demisia și totodată iscălia nota către guvernul austro-ungar. El și-o fi zis : dacă vor fi scuze, le vor face alții (aplauze).

Ați mai vorbit, mi se pare, și de cestiunea poliției fluviale. Ni s'a făcut în adevăr de guvernul austro-ungar diferite comunicări în această cestiune. Aceste comunicări, fiindcă s'au trimes cu 6 luni înainte de căderea d-lui Sturdza, au rămas fără răspuns (aplauze).

E drept că a doua zi după căderea guvernului, d-l director al regiei, înainte de a demisiona, a trimis un memoriu ministrului nostru de externe, în care se zicea că ar trebui ca guvernul nostru să fie teribil în această cestiune (aplauze, ilaritate).

Ceeace pot să vă spun, domnilor, este că guvernul nostru, nu în momentul când părăsia puterea, dar în primele lui zile a refuzat să acorde autorizația cerută de a se exercita poliția fluvială pe teritoriul nostru (aplauze, bravo! bravo!). Șase luni ați petrecut în meditații, ca să vedeți ce puteți răspunde și n'ați răspuns nimic, iar guvernul nostru, din prima zi, a răspuns cu un refuz (aplauze).

Dar să vedem, care este situațiunea cabinetului nostru în această cestiune? Dintre toate țările interesate, cabinetul din București se află în capul protestatorilor și până acum a obținut deja câteva reduceri de taxe. Și azi el continuă să protesteze și-a avut fericirea—după cum va spune probabil d-l ministru de externe, dar eu voi adăoga și dibăcia—ca să asocieze la punctul nostru de vedere și cabinetul din Petersburg.

Astfel, astăzi, propunerile guvernului român sunt sprijinite și de guvernul rusesc și noi punem serios temeiul pe sprijinul diplomației rusești (aplauze).

Dar acestea vă par insuficiente. Ne lipsește, vi se pare, de pe banca ministerială acel iscusit diplomat care, singur dintre toți miniștrii țărilor balcanice, printre cari eram co-prinși, a primit nota Muraviev-Goluchowsky ca un succes și răspundea cu mulțumiri, când guvernul din Belgrad și cel din Sofia ori refuzau să răspundă, ori răspundeau protestând (aplauze, ilaritate).

Ne lipsește asemenea sentimentul acela de mândrie națională, care făcea pe d-l Sturdza să-și inaugureze cu scuze activitatea guvernamentală (aplauze).

Domnilor, faptul că adversarii noștri vor fi comis greșeli nu ne pot dezvinovăți pe noi. Suntem ținuți să ne facem datoria și v'am arătat că ne-o îndeplinim. Dar aceasta iarăși nu scutește pe adversarii noștri de criticele întemeiate ce li se pot aduce.

Și când ne atacați pe cestiuni, cari deșteaptă amintiri dureroase pentru d-voastră, suntem îndreptățiți a reinprospăta vinile d-voastră.

D-l Brătianu v'a spus că cestiunea Porților-de-Fer își are origina în tratatul dela Londra și-a adaos că tratatul dela Berlin n'a modificat decât în mod nesimțitor tractatul dela Londra.

Modificările acestea ale tractatului din Berlin sunt, din potrivă, atât de însemnate, încât, dacă ele n'ar exista, n'ar exista cestiunea Porților-de-Fer. Prin tractatul din Berlin s'a dat mandat Austro-Ungariei să facă lucrările dela Porțile-de-Fer și dreptul pentru Ungaria de a se despăgubi. Pe tratatul dela Berlin guvernul unguresc întemeiază niște pretențiuni absolut neadmisibile. Dar, fără dispozițiunile tractatului dela Berlin, Ungaria nu dobândia nici drepturi netăgăduite, nici prilej pentru pretențiunile cari constituiesc azi cestiunea Porților-de-Fer.

La Berlin se putea discuta introducerea în tratat a unui text nenorocit pentru noi. Azi nu mai putem discuta decât interpretarea tratatului.

Nu numai că sub guvernul liberal s'a angajat cestiunea, pentru ale cărei urmări suntem atacați, dar pretind că vinovat a fost guvernul liberal de atunci.

Domnilor, eram după războiu. Basarabia erà pierdută înainte de războiu și cu știința lui Ion Brătianu.

Declarațiile lordului Derby în Camera comunelor și destăinuirile lui Kogălniceanu nu mai lasă nicio îndoială în această privință.

Așa fiind, n'am mai putut găsi printre marile puteri un sprijin cât de mic pentru apărarea Basarabiei. Și atunci, fiind că în țară se pornise un curent care ar fi putut să fie fatal guvernului, s'a înscenat o comedie, și zic că era comedie, fiindcă la Berlin nu mai erà vorba de a se apăra Basarabia ci de-a se apăra situația guvernului liberal (aplauze).

Ce s'a petrecut? Rusia era exasperată în contra noastră. Austria era reprezentată la Berlin de cătră contele Andrassy, care se întâlnește acolo cu plenipotențiarul nostru Ion Brătianu care, cu doi ani înainte dusesse pe tema convențiunii de comerț o campanie ca aceea dusă pe cestiunea națională. Prințul de Bismarck ne vestia prin «Jurnalul Germaniei de Nord», că România nu se poate bizui pe niciun prieten și că astfel nu va putea obține nimic.

«Norddeutsche Allgemeine Zeitung» ne mai înștiința că ne va costă nedibăcia de-a încredința în București prezidenția consiliului de miniștri, în acele momente, unui democrat-socialist, pe când șeful casei Hohenzollern zăcea pe patul de durere în urma atentatului lui Nobiling.

Cu aceste personaje și în asemenea condițiuni s'a jucat acea comedie. Consecința a fost că nu numai Basarabia a rămas pierdută, dar am pierdut și toate compensațiunile, ce ni se oferiau altminteri și am avut să îndurăm și o sumă de consecințe nenorocite, printre cari e și stipulațiunea privitoare la Porțile-de-Fer. Când asemenea păcate apasă asupra

d-voastră, este cu putință ca pentru un mic interes de partid să veniți să scormoniți acest trecut? Dar când vă arătăm textul tratatului dela Berlin, ar trebui să vă facă efectul pe care îl face crucea asupra lui Mefistofeles și să vă zvârcoliți în remușcări de conștiință (aplauze prelungite).

Dar cel puțin dacă agitarea acestei cestiuni ar putea să vă folosiască!

Credeți însă că cineva are să vă creadă și are să vă urmeze? Țara vă cunoaște și, după antecedentele d-voastră, suntem autorizați a vă zice că vreți să faceți un șantaj cu cestiunea Porților-de-Fer.

Intradevăr, ce făgăduiți d-voastră? Făgăduiți succese, ce pretindeți că d-voastră ați putea obține în această cestiune.

Cum ați făgăduit realizarea programului Românilor de peste munți, ați putea făgădui și suprimarea stipulațiunilor tractatului dela Berlin și a tuturilor tractatelor internaționale. Iar pe urmă, în călătorii de vară, după o cură la Karlsbad, când alții fac o *nachkur* prin munții încântători ai Tirolului, ori pe malurile fermecătoare ale lacurilor Elveției, iar oarecari personaje liberale prin atmosfera nesuferită, vara, a cancelariilor — cu toate că anul acesta s'au mulțumit mai cu puțin, mergând pe la Essen, la fabrica Krupp, pe la bancheri și pe la antreprenori — atunci în aceste convorbiri puteți foarte bine spune, ca și în cestiunea națională — este un precedent și pot să mă prevalez de el — puteți zice: «Noi suntem cari ținem în mână cestiunea Porților-de-Fer. Numai să venim noi la putere. Noi am rădicat această cestiune, cum ridicăsem și chestiunea națională, noi putem s'o înmormântăm» (aplauze).

Este gravă acuzațiunea, poate formal nu o fac, dar sunt îndreptățit prin antecedentele d-voastră să bănuiesc că sunteți capabili de aceasta (aplauze).

De aceea mi se pare uimitor ca partidul liberal să vie să agite cestiunea externă, după ce din pricină ei a căzut și, de altă parte, să exploateze greutățile financiare create de dânsul. Și prin ce mijloace, prin ce proceduri duce el această campanie? Lu-crul este interesant, căci la urma urmelor deosebirile de prin-

cipii dintre partide la noi sunt mici; deosebirile de tendinți sunt ceva mai mari; iar deosebirile de proceduri sunt fundamentale (aplauze).

Prin ce proceduri? Vă voi cită unul singur.

Este pe banca aceasta ministerială un bărbat politic, care 30 de ani a fost fruntaș între fruntași în partidul liberal. Cu câteva zile înaintea căderii guvernului trecut, d-l Sturdza a rugat pe d-l Fleva să intre în minister și toată suflarea liberală cerea aceasta: drapeliștii ziceau că fără d-l Fleva nu se împacă, iar sturziștii ziceau, la un moment dat, că primesc împăcarea cu d-l Fleva, dar nu cu d-l Aurelian. Și au cerut d-lui Fleva să refacă virginitatea guvernului Sturdza; s'au întemeiat speranțe că, astfel, cu dânsul, cu energia, cu bărbăția lui, guvernul va putea s'o mai ducă câtăva vreme înainte.

Fiindcă însă d-l Fleva n'a răspuns la apelul liberalilor și a primit mâna, pe care i-o întindeam noi, s'a deschis în contra lui campania pe care o știți cu toții. Înțeleg, negreșit, ca să se critice atitudinea d-sale de astăzi; vă întreb însă, domnilor liberali, cum puteți să-i suspectați caracterul și cinstea, fără să fiți d-voastră înșivă atinși? (aplauze prelungite).

Căci este evident că, atunci când adresați prin ziare insinuațiuni defăimătoare de același fel d-lui Costinescu, când de pe banca ministerială se amenința, d-l Aurelian să nu îndrăzniască să facă opoziție că o va păți, pomenindu-i-se de afacerea Wachtel, când d-lui Fleva îi aruncați acuzațiuni ca acelea ce de 6 luni alimentează presa liberală, noi suntem îndreptățiți să spunem că 30 de ani, petrecuți în loc de onoare în partidul d-voastră, nu sunt pentru un om politic o garanție că e măcar un om cinstit în senzul cel mai vulgar al cuvântului (aplauze).

Noi putem zice că toți bărbații politici din partidul liberal sunt necinstiți și că nu le dați pe față păcatele, numai ca să cruțați niște tovarăși de luptă, de azi (aplauze).

Dar nu vreau să dau o lecțiune de morală partidului liberal; vreau numai să stabilesc o deosebire de procedeu între el și noi.

A fost în rândurile noastre un om politic, care ne-a părăsit. După 20 de ani de servicii aduse partidului conservator, într'o bună zi, d-l Păucescu ne-a părăsit amărât de tot și, poate, cu drept cuvânt, de atitudinea unei fracțiuni a partidului conservator, care căuta să facă golul în jurul nostru.

D-l Păucescu ne-a părăsit în condițiuni, cari ne-ar fi îndreptățit, dacă am fi fost de rea credință, să formulăm oarecari acuzațiuni în contra lui. Căci în ajunul retragerii guvernului Catargi—și când zic în ajun, nu zic cu 2—3 zile înainte, ci chiar în ajun—am văzut pe d-l Păucescu la clubul conservator și a doua zi el era la clubul liberal.

Cu rea credință și potrivit cu meșteșug aceste împrejurări, vă închipuiți câte am fi putut spune. Dar nici unul dintre noi n'a îndrăznit să arăte o critică cât de ușoară vechiului nostru tovarăș de luptă, căci șocotim că, atunci când un om a închinat 20 de ani de muncă și de talent partidului nostru, îi datorăm măcar atât, ca să-i redăm libertatea de acțiune, când cumva dorește să-și croiască un alt drum.

Și oricât de dureroasă putea fi lovitura ce despărțirea d-lui Păucescu ne dădea, totdeauna am urmărit cu interes actele lui politice, geloși de succesele ce unul dintre ai noștri putea să capete în mijlocul d-voastră (aplauze).

Atitudinea d-voastră față de d-l Fleva e nedemnă; și de acea când, uzând de asemenea proceduri, exploatați cu inconștiență toate cestiunile în privința cărora sunteți vulnerabili, numai pentru a relua puterea, suntem în drept să vă spunem că alături de atâtea cestiuni, de cestiunea financiară, de cestiunea națională, de cestiunea externă, pentru noi mai e o altă cestiune care se pune, e cestiunea morală a partidului liberal (aplauze).

Și atunci când se pune în așa mod în discuțiune moralitatea unuia dintre cele două partide, o altă cestiune, o cestiune constituțională, se pune dela sine. Această cestiune e următoarea: ce poate să mai aștepte țara dela regimul partidelor? (aplauze).

Intre partidele politice trebuie să fie puncte de deosebire și puncte de contact; puncte de deosebire, cari justifică și înalță luptele noastre și puncte de contact, cari încredințează țara că aceste rivalități nu merg până a atinge interesele superioare ale țării. Numai întrunind aceste condițiuni, partidele pot corespunde menirii lor. Cât pentru noi, am căutat totdeauna să păstrăm acel contact necesar cu partidul liberal. Ultima noastră opozițiune vă dă numeroase dovezi despre această.

La 1895 cădem dela putere.

O voce : Ne-am retras.

D-l N. FILIPESCU : Unde găsim justificarea actului politic, care-a adus la putere pe liberali în afară de orice manifestație a opiniei publice ? In presa noastră. Nu aveam, vă mărturisesc, în această privință decât o jumătate de convingere, dar era un sentiment de mândrie și de respect față de noi înșine, ca să avem acea atitudine, încât să nu se crează că un simplu parapon se adăpostește în dosul argumentelor constituționale. De aceea nu în presa liberală, care profesa alte păreri despre primenirea partidelor, ci în presa noastră se poate găsi justificarea căderii noastre la 1895.

Puțin după aceea se produce vizita Impăratului Francisc Iosef în București. Negreșit că vizita Impăratului Austriei era de natură să deștepte multe reflecțiuni, căci mulți se puteau întreba, cum s'ar fi produs acel eveniment, dacă nu se produceau scuzele dela Iași și apostasia d-lui Sturdza. Așa fiind, s'ar fi putut găsi câțiva energumeni, cari să facă numai atât ca să se lipiască pe zidurile Capitalei, pe tot parcursul suveranului străin, discursurile incendiare în cestiunea națională ale d-lui Sturdza, pe atunci președinte de consiliu. V'am iertat însă și am fost mosafirii d-lui Sturdza.

A venit cestiunea Mitropolitului și țineți minte ce angajamente solemne luăsem primăvara, de a nu dezarma până la soluțiunea cestiunii; dar când cestiunea dinastică a fost pusă de boala Principelui Moștenitor, deodată am depus armele, am suspendat orice activitate politică și am dat gu-

vernului 6 luni de răzgândire, care timp însă el l-a întrebuințat nu ca să găsiască o soluțiune demnă a cestiunii, ci ca să plăsmuiască actele, cari au adus căderea ministerului Sturdza.

În fine, când s'a rezolvat cestiunea mitropolitană, nu v'am dat chiar și mână de ajutor? Atunci se pusese pentru noi cestiunea: Ce vrem? Puterea ori pacea în biserică?

Cu toții am zis: Nu vrem puterea, căci puterea o poate avea orice partid politic, pe când un act de abnegațiune ca al nostru nu se face oricând și, în orice caz, nu sunt capabili adversarii noștri să-l facă.

Și când ziceam că nu dorim puterea, căci puterea am avut-o și o vom mai avea, era printre noi un om de 74 de ani, care știa că prin aceasta dă cu piciorul puterei cu care niciodată, poate, nu se va mai întâlni (aplauze).

Domnilor, ziceam că e o datorie ca să existe puncte de contact între partide asupra cestiunilor celor mari și v'am dovedit că din parte-ne ne-am îndeplinit, în opoziție, acea datorie.

Dar acea conlucrare a partidelor, în împrejurări grave, trebuie să capete adeviziunea nu numai a unuia, ci a ambelor noastre partide politice.

Ei bine, avem în față noastră un partid liberal ale cărui apucături sectare fac imposibil orice contact. Astfel, țara află că nici măcar în momentele grele rivalitățile dintre partide nu pot înceta și dorim ca țara să știe, că de aceasta e vinovat partidul liberal, nu partidul conservator.

Dar dacă în împrejurări excepționale nu e cu putință nici o înțelegere, măcar să vedem cum se înfățișează țării rivalitățile dintre partide în activitatea lor de toate zilele.

Ei bine, țara vede că e un partid, partidul liberal, care, la putere, comite atâtea greșeli, încât cade dela cârmă în condițiunile în cari a căzut în 1888 și în 1899.

Când un partid ajunge în așa hal, e evident că trebuie să recurgi la mijloace eroice de stârpire a guvernului dela putere.

Dar îndurarea acestor mijloace, în loc să fie o lecțiune pentru partidul liberal, devine o pildă pentru el. «Așa, zic ei, ați făcut în contra noastră, așa vrem să facem și noi.» Puțin importă dacă mijloacele întrebuintate erau în raport cu greutatea vinei. Puțin importă dacă, în cestiunea mitropolitului, de pildă, putem dovedi cu acte, cu sentințe emanând dela Sinod, dela Camera de punere sub acuzare, cu mărturisirile chiar ale adversarilor, că am avut dreptate și că numai așa am putut să facem să triumfe o cauză justă. «Așa ați făcut, așa vom face», este răspunsul adversarilor. Astfel, regimul parlamentar se reduce la aceasta, ca un guvern oricât de rău să nu fie combătut, iar dacă este combătut mijloacele legitime de luptă în contra lui să devie arme obișnuite în contra oricărui guvern, oricât de nevinovat ar fi. «Ori impunitate pentru noi, ori represalii pentru voi». Aceasta e formula adversarilor noștri (aplauze).

Astfel în 1888, din prima zi după căderea d-voastră, ați început o campanie mizerabilă acuzându-ne că suntem vânduți Rusiei (aplauze).

Și azi reîncepeți aceeași tactică și în ce împrejurări o reîncepeți? Ați căzut, ori, mai drept, v'ați rostogolit dela putere. În capul guvernului aveți niște oameni, căroro poți să le imputi mai curând indiferența decât patima oarbă a puterei. Acești oameni se luptă cu o sumă de greutăți, create de d-voastră.

Și pe câtă vreme guvernul, ocupat numai cu lichidarea aceluia trecut, ar trebui să se bizuie pe îngăduința tuturilor și pe-o atitudine cuviincioasă a partidului liberal, vedem cum acest partid speculează toate acele greutăți create de el însuși, întrebuintând procedurile cele mai incalificabile, cu ajutorul unei prese desperate și apelpisite, (aplauze) în cât nu mai este politică, ci o adevărată piraterie politică. Și toate acestea le faceți în numele cărui ideal? Idealul este a readuce la cârmă pe sperjurul angajamentelor sale în cestiunea națională și de a-l readuce în numele demnității naționale! (aplauze).

Domnilor, acestea fiind relațiunile dintre noi, nu ne putem niciodată întâlni. Și nu ne rămâne nouă decât să ne urmăm drumul nostru, indiferenți de atitudinea d-voastră, călăuziți numai de simțul datoriei.

Datoria ne-am îndeplinit-o în opoziție. Vedeți azi cum ne-o îndeplinim la putere. Mesagiul Tronului solicită activitatea noastră asupra unui întins program financiar.

Vom avea, mai întâi, să alcătuim un buget, care nu mai este legea bugetară anuală, ci cată a constitui cea mai însemnată reformă a acestei sesiuni, un buget care să fie expresiunea unei politici.

Acest buget se reazămă pe impozite noi, cari au ajuns azi a fi o necesitate chiar pentru creditul nostru și pe care cred că guvernul va izbuti să le cuceriască dela patriotismul parlamentului și al țării. Apoi avem de înaugurat o politică de economie și mai ales de economii în lucrări extraordinare. Avem — și aceasta este o părere a mea personală — datoria de a pregăti și rezervele noastre pentru viitor. Cât pentru mine, cred că trebuie cât mai curând să înființăm un tezaur național. Dacă țări, cari nu au decât o datorie internă, cred că e prudent să aibă asemenea rezerve, la noi mai ales aceasta se impune.

Poate că venitul din vânzarea moșiilor statului să trebuiască să fie înscris încă în anul acesta de criză în buget. Dar la anul cred că aceasta nu va mai fi și, în loc de a mai spori cu această resursă amortizarea, cred că acest venit ar putea alimenta cu mare folos, pentru unele împrejurări grave, un tezaur național.

Trebuie, în fine, să căutăm să înlesnim crearea micilor capitaluri prin economie. Aceasta își propune guvernul a o face printr'o nouă legislație asupra societăților cooperative.

Iată programul nostru financiar și vă declar, că nu văd un alt om, care să inspire mai multă încredere că va aduce la îndeplinire acest program decât d-nul general Manu. Nu știu cine ar putea să reprezinte, mai bine ca d-sa, această politică de probitate, de economii, de prudență, de sinceri-

tate, știind s'o urmăriască cu energia pe care d-l general Manu o desfășură în tot ce face (aplauze prelungite).

Aceasta este opera orei prezente. La anul, îndeplinirea reformei administrative se va impune.

În jurul acestui program de muncă trebuie să se grupeze toată suflarea conservatoare, mai ales în împrejurările grele prin cari trecem. Măreția acestei opere reșade mai ales în aceste greutăți enorme ce avem de învins. Pe dificultățile orei prezente, pe răspunderile pe cari le luăm, pe pericolele la cari ne expunem, pe impopularitatea momentană la care ne resemnăm, înțelegem să întemeiem popularitatea de apoi. Încrezători în dreapta judecată, ce suntem siguri că va veni într'o zi, să ne împlinim pentru ziua de azi datoria. Spre acest sfârșit, toți acei ce sunt conservatori sunt datori să dea guvernului concursul lor și un concurs necondiționat, în împrejurările grave prin cari trece țara (aplauze prelungite).

CRIZA FINANCIARĂ: IN 1900

În grelele împrejurări, create de groaznica criză financiară din anul 1899, grija de căpetenie a tuturor oamenilor de stat era alcătuirea bugetului. De felul cum avea să fie alcătuit de astădată bugetul, atârnă nu numai funcționarea regulată a serviciilor publice, ci și demnitatea și cinstea statului. Pentru aceste cuvinte, bugetul pe anul 1900—1901, pe care guvernul conservator îl prezintă Camerei deputaților, fu studiat cu mult interes, cu o grijă și o luareaminte mai mare decât oricând.

În ședința dela 20 martie vorbește, în discuția asupra bugetului, d-l deputat G. A. Scorțescu, după care ia cuvântul d-l P. P. Carp. D-sa arată mai întâi covârșitoarea importanță a studiului bugetului. «Aci este locul — zice d-sa — să vă amintesc cuvintele unui scriitor german, care zicea: aptitudinile unui om politic se pot judeca mai cu seamă după modul cum se oglindește în creerii lui situația bugetară a unei țări. Și eu afirm că, după modul cum se va oglindi în creerii noștri situația noastră financiară, vom putea judeca dacă și cine dintre noi are sau nu are aptitudini politice».

Spune, după aceea, că bugetul de anul acesta «închide o eră întregă, dat fiind că trebuie să ne hotărîm de acum înainte să începem o altă eră bugetară». Critică unele părți din buget. Evaluările, spune d-sa, sunt prea urcate la vămi, la monopoluri și la impozitul alcoolului. În afară de aceasta, reducerile, ce se fac anul acesta în buget, nu sunt permanente, ci numai pentru un singur an: astfel sunt cele dela ministerul de războiu. Guvernul speră într'un excedent de 7 milioane: acesta e un miragiu, spune oratorul.

Dealtfel, această critică nu o face din spirit de partid.

«Sper că ați constatat că eu caut să fiu deasupra tuturor partidelor. Și credeți-mă, că nu o fac din dragoste pentru guvernul actual, dar o fac pentru că mi se pare că situația noastră este astfel, încât nu mai avem timpul să ne gândim la luptele noastre meschine. Nu ne este îngăduit să ne judecăm cine a făcut lefurile mai mari

și cine n'a făcut lefi mai mari, căci la lefile mai mari făcute de generalul Berendeiu partidul liberal are să vă arăte sporurile de lefuri făcute de conservatori. Ce ese de aici?. Că ați sporit toți. Și ce-are să easă de aci înainte?... Că trebuie cu toții să scădem.

«Eu nu vorbesc în numele nici unui partid, nici pentru, nici contra; eu zic că trebuie cu toții să ne deschidem ochii și să vedem ce este de făcut.

«Grecul zice *patimata, matimata*: pățaniile sunt învățăminte. Ei, am pățit și naște întrebarea dacă vom ști să învățăm și, după cum vom dezlegă situația financiară, pe care o avem înaintea noastră, după aceea vom putea judecă dacă putem învăța și noi ceva, sau suntem și noi ca acei coconași, cari nici nu învață, nici nu uită nimic».

Arată că ministerul de finanțe este descoperit c'o sumă de 60 până la 80 de milioane. Va trebui să se facă un împrumut, pentru a plăti această datorie flotantă. Anuitatea acestui împrumut va face să crească bugetul cheltuelilor cu 4 milioane pe an. Cât pentru echilibrarea bugetului, atât pentru anul acesta cât și pentru viitor, d-sa arată că nu sunt decât două mijloace: a) reduceri la cheltueli în sumă de 15 milioane; b) impozite în sumă de 8 milioane, după care sfârșește astfel:

«Cred că am indicat în ce senz trebuie să se facă reforma bugetară. Dacă veți avea curajul s'o faceți, putem să avem speranță că situațiunea în care ne aflăm, oricât de deplorabilă ar fi, va fi însă trecătoare. Dacă însă energia vă va lipsi, atunci situațiunea în care ne aflăm, va fi o situațiune permanentă și ceea ce nu voiti să faceți de bunăvoie, veți fi obligați, domnii mei, s'o faceți de nevoie».

După domnul P. P. Carp ia cuvântul d-l N. Filipescu, raportorul bugetului.

FINANȚELE NOASTRE

DISCURS ROSTIT ÎN SEDINȚA CAMEREI DELA 20 MARTIE 1900

Domnilor Deputați,

Onor. d-l Carp a desfășurat două feluri de considerațiuni: unele privitoare la actualul buget, celelalte privitoare la bugetele viitoare. D-sa a făcut câteva critici și a formulat câteva deziderate. Criticile au fost pe atât de mici, pe cât dezideratele au fost de mari și aceasta nu poate decât să ne satisfacă. Căci neapărat nu putem să pretindem că un membru

din minoritate să fie mai blajin decât a fost d-sa față de proiectul nostru de buget, mărturisind că, dacă nu e un excedent, cel puțin el e echilibrat și, pe de altă parte, nu putem decât să fim satisfăcuți, văzând cât de mari sunt exigențele d-sale față de noi: aceasta chiar e un omagiu adus operei pe care am început-o și dela care se cere atât de mult. Voiu căută să proporționez răspunsul cu cuvântarea d-lui Carp și mă voiu silii dar să fiu cât se poate de scurt în ce privește bugetul actual și voiu răspunde mai pe larg la considerațiunile generale ale d-lui Carp cu privire la viitoarea noastră politică financiară, adică, când zic că voiu răspunde, nu înțeleg ca să-l contrazic în multe privințe.

Dar înainte de a mă ocupa de criticile privitoare la acest buget, vreau să înlătur mai întâi, printr'o chestiune prealabilă, acele câteva consecințe pe cari d-l Carp a vroit să le tragă din deosebirea dintre proiectul de buget, așa cum a eșit din dezbaterile comisiei bugetare și proiectul de buget prezentat de guvern. Este foarte firesc, domnilor, ca să fie o deosebire. Mai întâi, suma cea mai însemnată, care a fost înlăturată din proiectul de buget al guvernului, este cea de 4.300.000 de lei dela ministerul de războiu.

Cred că eră firesc — și am spus aceasta înainte de a se prezinta bugetul ministerului de războiu — eră firesc, zic, ca acest buget să se prezinte arătând totalitatea nevoilor armatei. Noi însă eram în rolul nostru, ținând seamă — pe lângă nevoile cari trebuie să preocupe pe d-l ministru de războiu — și de situația bugetară și făcând reducerile pe cari le-am făcut. Și ne putem felicita că aceste reduceri, cari implică oarecare răspundere, s'au făcut cu unanimitatea membrilor comisiei bugetare, în care figurează membri din toate grupurile politice.

Al doilea, ceea ce a mai schimbat în cele din urmă fizionomia bugetului sunt și două resurse noi, pe cari actualul ministru de finanțe le-a creat după prezentarea proiectului de buget și, în fine, e o cunoaștere mai exactă a situațiunii

încasărilor, care se prezintă altfel cu patru luni în urmă decât cu patru luni înainte.

Dar, negreșit că și comisia bugetară a adus partea ei de muncă și a contribuit să îmbunătățească acest buget. Aceasta este de netăgăduit și e și firesc. Recunosc acest merit nu numai pentru membrii majorității din comisia bugetară, dar și pentru membrii minorității, pentru vicepreședintele nostru, d-l Grigore Manu, care a lucrat la acest buget cu atâta sârguință, o recunosc pentru d-nii Carp și Arion, de o parte, pentru d-l Costinescu de alta, și nu mă feresc a mărturisi că dacă domniile lor ar fi avut nu atitudinea pe care-au avut-o, ci s'ar fi inspirat dela vederile exprimate aci de reprezentanții partidului liberal-sturdzist — cari au protestat în contra fiecărei legi de impozit și asmuțiau, în afară de parlament, nemulțumirile în contra fiecărei reduceri — atunci ori noi ne-am fi aflat într'o situație mai grea, ori bugetul nu s'ar înfățișa așa cum l-am prezentat (aplauze).

Acestea zise, domnilor, permiteți-mi să examinez mai întâi chestiunea echilibrării bugetului, de care ne-a întreținut d-l Carp. Cred că deja vom fi făcut un mare lucru, dacă dovedit va fi că bugetul este echilibrat. Se cer multe lucruri dela acest buget, dar veți recunoaște că cea dintâi îndatorire a unui buget este de a fi echilibrat, și această primă îndatorire cred că am îndeplinit-o pe deplin. Ca demonstrația mea să nu rămâie în vânt, mi-ar trebui un termen de comparație și acesta ar trebui să fie bugetul actual. Dacă d-l I. Brătianu ar fi prezent, am putea să ne dăm satisfacerea de a triumfa cu ușurință, arătând deosebirea dintre proiectul nostru de buget și bugetul actual. D-sa nu a voit să ia parte la aceste dezbateri. Constat aceasta și nu insist.

D-l G. DOBRESCU: Are nădejde să-l mânânce ei (ilaritate).

D-l N. FILIPESCU: Voiu lua dar ca termen de comparație bugetul actual, redus, după părerea unuia dintre oamenii noștri politici, care eră recunoscut ca o autoritate în materie financiară. Voiu compară opera noastră cu bugetul actual

redus după părerea mult regretatului Menelas Ghermani. Nu fac aceasta pentru a mă pune la adăpostul criticelor unui anume grup din Cameră, ci voiesc, cu toată sinceritatea, să invoc autoritatea unuia dintre oamenii noștri politici, care, în împrejurările prin cari trecem și când oamenii de finanțe ne-au dat atâtea decepțiuni, prin politica sa prudentă s'a apropiat mai mult de adevăr.

D-l Ghermani zicea, cu privire la bugetul actual :

«Dacă veți avea o recoltă mijlocie, în toate, și în grâne și în livezi de prune și în vii, atunci evaluările d-voastră o să vă lase neapărat un deficit de cel puțin 5—6 milioane».

Trecând la evaluările cheltuelilor, d-sa zicea, cu privire la prima de zahăr : «Cum o să plătiți 1.280.000 lei cu 327.000 ?»

El mai constată că plata remizelor perceptorilor e prea puțin evaluată și apoi încheie astfel : «Toate aceste cifre constituie o supracheltueală neprevăzută de 1.450.000 lei, care trebuie adăugată la lipsa pe care o vor lăsa evaluările.»

Prin urmare, la venituri o lipsă de 5—6 milioane. La cheltuieli o insuficiență în dotațiunea serviciilor de 1.450.000 lei. In total o neajungere de 7 milioane și jumătate.

Cu aceste deosebiri, bugetul azi în vigoare s'ar prezintă echilibrat.

Ia să vedem, dacă ne-am inspirat dela aceste prudente aprecieri.

Să iau cheltuielile.

Aci constat că am evaluat mai larg unele cheltuieli, dar totodată constat că orice sporire de cheltuieli ni se impută ca o risipă. Această critică trebuie să dispară și trebuie să se recunoască că cele 5 milioane economii au fost întrebuintate odată cu sinceritate în unele servicii.

Reiau capitolele de cari vorbia Menelas Ghermani. La prima de zahăr, dotațiunea erà insuficientă. Am adaus 2 milioane. La remiza perceptorilor erà deasemenea o insuficiență și am adăugat 500.000 de lei. Astfel am adăogat la toate

capitolele, unde lipsurile au trebuit să fie împlinite cu credite suplimentare, dar în loc de 1.400.000, cât se constată că era neajungere la cheltueli, am pus 5 milioane.

Trec la venituri.

Aci se constată o majorare a evaluărilor de 5—6 milioane.

Cât am adaos noi, ca să putem evaluă cu sinceritate veniturile? Am adaos 18 milioane impozite noi, 6.500.000 resurse de altă natură. În total 24.500.000 lei.

E drept că proiectul acesta de buget covârșește cu 9 milioane și jumătate cheltuielile bugetului actual; deducându-se aceste 9 milioane și jumătate din cele 24 de milioane, ajungem încă la un spor de resurse noi de 15 milioane și jumătate; cu atâta am redus evaluarea actuală a veniturilor.

Prin urmare, la cheltuieli având o dotare insuficientă de 1.450.000, am adăugat 5 milioane din economii, iar evaluarea veniturilor am scăzut-o cu 15 milioane și jumătate, cari au fost înlocuite cu resurse noi pe cari le-am creat.

Fără a intra în amănunte, cred că am liniștit unele temeri ale d-lui Carp. Dar d-sa a precizat câteva capitole dela venituri, cari crede d-sa că sunt prea mult evaluate. De pildă, d-sa ne spune că la spirtoase evaluarea de 40 de milioane e exagerată. Dar aci, domnilor, ne-am bizuit mai întâi pe media încasărilor a trei ani și cred că această normă are o valoare, deoarece ea este cea mai defavorabilă și cea mai severă. Această medie e de 38.185.000 lei la tutun. Apoi ne-am bizuit și pe încasărilor celor nouă luni din chiar anul acesta, cari ne dau 27.700.000 lei, ceea ce pe 12 luni trebuie să ne dea 36 de milioane. La aceasta adăugați sporul tarifului cel nou al tutunului și cred că nu veți găsi exagerată evaluarea noastră. La vămi am scăzut 7 milioane. Dacă 7 milioane ar reprezenta o taxă de 10 la sută din valoarea mărfurilor importate, reducerea noastră ar reprezenta 70 de milioane. Credeți d-voastră că importul nostru va scădea dela 300 de milioane mai jos de 230 de milioane, cât admitem că ar putea să scază?

Am intrat în aceste amănunte, singurele de cari s'a ocupat d-l Carp.

Revin acum la chestia generală.

În ceea ce privește evaluarea veniturilor, cred că mi-e permis să spun că acest buget e cel puțin echilibrat. Insuși d-l Carp a mărturisit aceasta. Mi-e permis să mă folosesc de această prețioasă declarație. Dar este destul să spuneți în treacăt «bugetul echilibrat» și apoi să ne aduceți învi-nuiri?

Dar, domnilor, a echilibră un buget într'un an ca acesta, merită numai această banală mențiune, că bugetul e echilibrat?

Intr'un an ca acesta a echilibră budgetul, este a face o operă excepțională.

Un buget echilibrat într'un an ca acesta însemnează a avea la anul un buget cu excedent. Iar un buget cu excedent prevestește pentru anii următori largi disponibilități.

La aceasta se întâmpină, că încă n'am mers destul de departe. Excedentul de 7 milioane, ni se zice, nu e suficient. Dar care e excedentul, care ar putea să vă satisfacă? Dorul de-a avea excedente n'are margini. Dar mijloacele de a dobândi excedente sunt mărginite și aceste mijloace am dori să ni le arătați.

Cari vă sunt mijloacele?

Alte impozite? Cred, domnilor, că atunci când exportul nostru, prin urmare când avuția noastră, s'a redus într'un an de la 280 de milioane la 100 de milioane, a veni într'un singur an să ceri resurse noi de 30 milioane, este tot ce se putea face. A cere mai mult, ar fi să pricinuești pagube agriculturii, ar fi să dai o lovitură de moarte comerțului și ar fi să faci totodată o operă bugetară neînțeleaptă, căci sporul de impozite nu ne-ar da spor de venituri.

Ni se zice însă: «puteți face economii mai mari.»

Economiile. Eu pretind că nu eră cu putință să facem economii mai mari. Știți, domnilor, că de vreo 10 ani neconținut s'a repetat: «Bugetul nostru este ireductibil.» În

această privință menționez raportul d-lui Emil Costinescu asupra bugetului 1897—98, în care citesc :

«Invățământul, ce reiese din lucrarea comisiunei, este că cheltuielile Statului nu se mai pot reduce din ceea ce sunt astăzi».

Neapărat că situațiunea nu eră așa de grea atunci, cum este acum, dar aceasta nu este un argument. Pricep că într'un an ca acesta să pretinzi să se puie impozite mai multe, să pretinzi să nu se facă cheltuieli mai mari. Dar economiile, rezultând din tăierea sinecurelor și din cheltuielile inutile, trebuie să fie ocupațiunea constantă a oamenilor de finanțe, în orice împrejurări.

Ei bine, deși ni se zicea că bugetul este ireductibil, totuși am făcut 9 milioane economii.

Și, când vorbesc de 9 milioane economii, nu pomenesc de cele 4 și jumătate milioane dela ministerul de războiu, de cari d-l Carp zicea că sunt trecătoare, căci la anul vom avea nevoie să le înscrim din nou în buget. De aceea pe acestea nu le-am socotit. Vorbesc de economiile permanente, cari se rezumă în 5 milioane economii propriu zise, din cari 3 milioane jumătate la personal și 1 milion jumătate la material, și apoi în 4 milioane din impozitul de 5 % asupra funcționarilor. Căci economiile, pe cari le-am făcut, le-am repartizat, fie în reduceri de funcțiuni, fie în reduceri de lefuri, când ni s'a părut că lefurile sunt exagerate, fie într'o reducere uniformă asupra tuturor lefurilor funcționarilor.

9 milioane dar am căpătat din economii.

Mai cred că aceste economii vor putea fi, chiar în anul acesta, împinse ceva mai departe, la aplicațiunea bugetului ; căci sunt economii, pe cari poți să le faci cu ușurință la alcătuirea bugetului, când un funcționar este notoriu inutil, când o leafă este hotărât exagerată. Sunt însă unele servicii mai delicate, de cari nu-ți este permis ca, în localul comisiunei bugetare sau în cabinetul ministrului, să te atingi, fără să te temi, de-a zdrunçinà serviciile.

Și, în această privință, văd că înainte chiar de punerea în aplicare a bugetului, d-l ministru al lucrărilor publice a

hotărât să reducă personalul contabilității căilor ferate și să supprime, mi se pare, controlul.

Acestea sunt lucruri atât de delicate, încât nu ne-am fi putut încumeta noi să facem asemenea schimbări. Ele se pot face însă în aplicarea bugetului și se vor face.

Așa dar, cu cele 9 milioane economii deja dobândite și cu economiile cari se mai pot face în cursul anului, cred că am atins limita economiilor posibile.

Cred că nu putem face economii mai mari, cel puțin dacă prin economii înțelegem ceea ce trebuie să se înțeleagă, anume că, păstrând organizațiunea actuală a Statului, continuând acelaș traiu, având acelaș *train de maison*, să faci în vederea acelorași rezultate mai puține sacrificii.

Aceasta pretind că nu este cu putință.

Cred că am ajuns la acea limită unde, dacă am tăia 3 milioane încă din bugetul cheltuielilor, am zdruncină cu siguranță vreunul din serviciile mari ale statului.

Dar voiți să facem economii de altă natură, voiți să știrbiți organizațiunea Statului, voiți să vă atingeți de armată, de organizarea învățământului nostru public? Asupra acestor chestiuni ași fi fericit să cunosc vederile minorității. Apucând pe calea aceasta, se poate reduce bugetul. Rămâne numai să cumpănim foloasele cu neajunsurile. Neapărat că se poate tăia dela armată. Cred însă că folos prea mare n'ar fi, căci am avea ofițeri pe cari trebuie să-i plătim, fără să avem soldați; sau am avea mai mulți pensionari militari, fără să avem ofițeri și soldați.

Cred că am putea face economii asupra reprezentațiunii noastre diplomatice. Aceasta s'ar face cu oarecare scădere a vasei noastre în străinătate și c'o economie de câteva sute de mii de lei.

La ministerul instrucțiunei publice se pot mai cu succes face economii, căci cred că numărul școalelor și al școlarilor este, în situația în care ne aflăm, în rațiune inversă cu adevărata cultură.

O VOCE: Chiar suprimarea școalelor primare?

D-l N. FILIPESCU: Absolut nu, dar categoric în ceea ce privește dezvoltarea actuală a școlii secundare și superioare.

Acum, domnilor, voiți să faceți aceasta? Se poate. În orice caz, numai acestea sunt de aci înainte economiile posibile. Dar prefaceri, cari pentru economii să schimbe cu desăvârșire organizația statului, acestea nu se cheamă economii și asemenea reforme nu se săvârșesc prin amendamente la buget. Ași fi fericit totuși ca opoziția să se rostiască cât se poate de clar, cât se poate de limpede asupra acestor cestiuni, fiindcă aci văd ceva realizabil și am putea în unele privințe să fim de acord. Dar cred că o reformă atât de fundamentală e egală și poate și mai mare în unele privințe cu o reformă a Constituției și nu este bine să se facă în mod unilateral de un partid; declarațiile, pe cari le-ar face opoziția fie în Cameră, fie în afară din parlament, vor fi prețioase pentru noi și le vom examina cu toată luarea aminte (aplauze).

Situația tezaurului. Această cestiune trebuie examinată și în raport cu situația tezaurului, ale cărui necesități singure ne-ar putea hotărî să facem ciuntiri atât de dureroase, căci pe cât recunosc că situația bugetară, astfel cum s'a așezat, este bună și pornită mai ales pe cale excelentă, pe atât recunosc că situația tezaurului este jenată. Această jenă neapărat că se va resimți și în cursul anului viitor, când vom suferi încă efectele mai îndepărtate ale crizei din 1899. După urma acestei crize ne-am împrumutat, însă nici cum am vrut, nici cât am vrut.

În această privință noi nu avem nicio responsabilitate; dar desigur este o responsabilitate grea, care apasă asupra predecesorilor noștri.

Am trecut printr'o criză tot așa de acută ca cele mai grave crize din alte țări. Nu am văzut însă, în toată istoria financiară a țărilor cu finanțe regulate, pildă de o criză de felul acesta decât după un războiu sau după o revoluție. Nu știu cu care din aceste calamități să asămuesc trecerea la cârmă a d-lui Dimitrie Sturdza (aplauze).

În parte, această criză a fost consecința unei politici financiare neînchipuit de fantastice. Această politică s'a inaugurat prin acel program dela Iași de un ridicol fără pereche, care într'un moment, când deja situația bugetară era delicată, propunea, în mod general, reduceri de impozite, reducerea datoriei publice, sporirea amortizării.

Inaugurată în acest mod, această politică a avut sfârșitul ce se putea prevedea și-a avut, drept epitaf, discursul rostit anul trecut aci de ministrul de finanțe al fostului guvern, discurs, care este cea mai extraordinară pildă de neprevădere, de nepricepere și de inconstiență.

Eram, domnilor, în luna martie. Criza monetară bântuia Europa întreagă. De 20 de ani nu se mai văzuse o asemenea criză. Eram descoperiți cu 65 de milioane; se încercase contractarea unui împrumut și nu se putuse realiza. Bugetul era zdruncinat. Impozitele propuse de fostul ministru de finanțe, G. C. Cantacuzino, se înlăturase din cauza slăbiciunii și a impopularității guvernului Sturza. Iar d-l Palade declara că niciodată situația noastră financiară nu fusese mai bună, că niciodată viitorul nu se înfățișa în culori mai trandafirii (ilatrare, aplauze).

De pe urma acestei crize avem încă — o recunosc — o situațiune a tezaurului grea. Și atunci poate veți întreba: «Cu ce preîntâmpinați aceste nevoi?». S'ar părea, după discursul d-lui Carp, că se cerea acestui buget nu numai să fie un buget echilibrat, nu numai un buget cu excedent, dar un buget menit a împlini toate lipsurile tezaurului. Mi se pare că este a fi prea exigent față de un singur buget. Dar care vor fi atunci resursele? N'am pretențiunea să scrutez intențiunile d-lui ministru de finanțe, dar desigur d-sa își dă seamă de situație și are mai multe combinațiuni în perspectivă. Pe lângă acestea, cred că mai sunt două resurse, cari pot fi utilizate.

Una este vânzarea titlurilor Băncii naționale, pe cari le posedă Statul. Statul posedă valoarea a 8.000 de acțiuni și cred că ar putea ușor obține pe dânsese vreo 15 milioane.

Vă închipuiți, domnilor, ce ușurare ar fi pentru tezaurul public această resursă.

D-l C. C. ARION : 15 milioane ziceți ?

D-l N. FILIPESCU : Aproximativ. Dacă s'ar socoti acțiunea a 2000 lei, ar face 16 milioane.

Dar, d-le Arion, vă înșelați. Nu sunt înțeles cu d-l ministru de finanțe și este firesc ca d-l ministru să păstreze o mai mare prudență decât mi se impune mie. Mă aștept ca, din cauza unei eventuale scăderi mici și momentane a acțiunilor Băncii Naționale, Banca Națională să facă oarecari întâmpinări. Dar articolul 5 din legea dela 17 aprilie 1880 e formal. El zice : «Capitalul Băncii va fi de 30 de milioane, din cari 10 se vor depune de Stat, iar 20 se vor depune de particulari, prin subscripțiuni publice».

Va să zică, nu este niciun text de lege care să arate că Statul să fie înlăntuit de Banca Națională. El *depune* și odată pentru totdeauna banii, ajută Banca Națională pentru crearea capitalului inițial, dar de aci înainte el e liber, ca orice acționar, să-și înstrăineze acțiunile. Și cred că dacă Banca Națională ar face obiecțiuni prea puternice, atunci d-l ministru — și aci iarăși nu-i cer explicațiuni — va ști să ia măsurile cari se impun față de un institut care desigur e prosper, dar care își datorește prosperitatea privilegiului pe care i-l dă Statul — și în așa condițiuni, oricare Bancă ar fi prosperat — dar care, preocupat numai de interesele acționarilor, și-a legat altădată numele de teoriile cele mai nenorocite în materie monetară, iar în criza din urmă s'a ales cu așa beneficii încât trec de ceeace se permite în genere în alte țări. O asemenea instituțiune, cu un așa privilegiu, nu poate să aibă în vedere numai interesele acționarilor și dacă încăodată s'ar dovedi că, și în împrejurarea aceasta, Banca Națională e un instrument îndreptat în contra intereselor Statului, atunci sper că se vor lua măsurile convenite pentru ca s'o aducă la sentimentul realității (aplauze). Merg până acolo, încât și eu personal socotesc că la nevoie — dar sper că nu vom

ajunge acolo — se va da unei alte societăți privilegiul de a emite bilete dela 1912 înainte.

O altă resursă, care poate ajuta iarăși tezaurul, e exploatarea mai intensivă a pădurilor. Avem 950.000 de hectare de pădure, din cari se exploatează anual numai vreo 4 — 5 mii. Ei bine, domnilor, dacă am admite că revoluțiunea normală a tăierii pădurilor trebuie să se efectueze în 60 de ani, ar trebui să exploatăm anual 15.000 de hectare. Exploatându-se chiar numai 5.000 de hectare mai mult ca azi, am avea un venit îndoit de cel de 5 milioane de lei cât avem astăzi. Adică în 5 ani 25 de milioane. Pe de altă parte avem încă o resursă dela păduri : arborii de rezervă. Arborii de rezervă se află în localitățile cari, de oarece au fost exploatare, pot fi lesne exploatați. Avem vreo 3 milioane de arbori de aceștia. Societăți a 3 franci arborele, face vreo 9 milioane. În fine, cred că am putea scoate excepțional în exploatare câteva păduri mari și să mai dobândim oarecari resurse.

Dacă cifrele acestea ar fi exacte, am putea dobândi în 5 ani vreo 50 de milioane. Avem, fără îndoială, marfă ; debușeurile asemenea există ; cea mai mare greutate e aceea a capitalurilor, cari ar trebui aduse pentru exploatarea acestor păduri. Reduceți cifra pe care v'o propun : reduceți-o la jumătate, coborâți-o mai jos chiar. Eu cred totuși că se poate afirma că chiar în cazul cel mai rău am putea, forțând exploatarea pădurilor, să obținem oarecari resurse pentru tezaur. Așa a obținut Franța la începutul guvernului Restaurațiunii o resursă însemnată, cu care a îmbunătățit situația tezaurului. Un ministru, care trece de ministrul cel mai clasic în materie de finanțe, Baronul Louis, a scos deodată în vânzare 300.000 de hectare de pădure, pentru a preîntâmpina nevoile tezaurului.

Acestea aveam de zis cu privire la echilibrarea bugetului și la situația tezaurului.

Bugetele viitoare. D-l Carp însă a vorbit și de finanțele viitorului.

Permiteți-mi să mă îndeletnicesc și eu cu acest soi de wagnerism financiar. Mai întâi recunoșc că bugetul pe viitor va trebui să se deosebiască fundamental de ceea ce era bugetul în trecut. Va trebui să ne schimbăm cu desăvârșire noțiunea pe care o avem despre tot ce privește activitatea financiară, căci am trăit într'o lume de așa erezii financiare, încât am tocit cu desăvârșire priceperea unor noțiuni atât de simple, cum e de exemplu echilibrarea unui buget, ori rolul datoriei publice. Și fiindcă d-l Carp a vorbit de ceea ce trebuie să fie echilibrul bugetar, permiteți-mi să vă spun părerea mea despre un lucru, care pare atât de simplu încât nu pare-a avea nevoie de explicațiuni, și care totuși a fost așa de rău înțeles, încât, pe viitor, se cade să înțelegem prin cuvântul echilibru bugetar tocmai contrariul de ce s'a înțeles în trecut. Această afirmațiune o voi întemeia pe demonstrația că de 36 de ani, dela 1864 și până azi, nu am avut un singur buget echilibrat. Am avut în aparență bugete și cu excedente. Cred însă că vă voi putea ușor demonstra, că nu am avut în realitate niciun buget echilibrat, în sensul în care se înțelege în țările occidentale echilibrarea bugetului.

Am avut în acest decurs de 36 de ani 159.000.000 de lei deficite acoperite cu rentă. Această cifră se află deslușită în raportul meu. 159.000.000 în 36 de ani reprezintă în mijlocie 4 milioane și jumătate anual. Este această cifră mare sau este mică? Pentru aceasta ertați-mă dacă încă odată caut un termen de comparație în străinătate.

Iau drept pildă două țări, Anglia, unde finanțele sunt atât de regulate încât deficitele sunt foarte rari, și Franța, care din nenorocire este adesea bântuită de deficite. Cari au fost deficitele în anii din urmă în Anglia și Franța? În Anglia în 39 de ani, dela 1858 până la 1897, au fost 490 de milioane deficit și 1.249.000.000 excedent, care-a acoperit deficitul; iau numai deficitele și constat că în 39 de ani ele reprezintă 12 milioane pe an. Cât reprezintă însă cele 4 1/2 milioane deficit anual dela noi la un buget ca acela al Angliei? Acel

buget este de 11 ori mai mare ca al nostru. Inmulțesc $4\frac{1}{2}$, cu 11 și avem 49 de milioane. Atât ar fi avut Anglia, dacă ar fi urmat politica noastră financiară. Precum am văzut însă, ea n'a avut decât 12 milioane deficit.

În Franța, dela 1872—1896, a fost, în afară de excedente, un deficit de 1 miliard, ceea ce reprezintă anual 40 de milioane. Deficitul nostru, de $4\frac{1}{2}$ milioane, la un buget de 16 ori mai mare, reprezintă 72 de milioane, pe când Franța a avut numai 40.

Dar m'am ocupat numai de deficiturile dela noi, acoperite cu rentă.

La aceste deficite mai adaug o altă categorie de deficite:

Deficit pe anul	1881—1882 . . .	7.494.164
» » »	1883—1884 . . .	861.870
» » »	1884—1885 . . .	14.294.756
» » »	1887—1888 . . .	632.356
» » »	1888—1889 . . .	2.096.570
» » »	1894—1895 . . .	10.365.499
» » »	1895—1896 . . .	16.655.248
» » »	1897—1898 . . .	6.496.756
» » »	1899—1900 circa	<u>30.000.000</u>
	Total . . .	88.897.219

Pe lângă aceste deficite mărturisite, mai avem deficitele oculte.

Acestea sunt mai grele de descoperit. Pot să indic câteva aci și nu pretind să fiu complet.

În bugetul 1884—1885 se introduce printre resursele ordinare 1.254.052 lei, beneficiu din baterea monedei de argint.

În bugetul 1887—1888 s'au încasat ca resurse ordinare 1.131.896 din împrumutul realizat pentru acoperirea creditului militar de 30 de milioane.

În bugetul 1896—1897 se înscrie 3.600.000 lei, numerariul disponibil al Casei de amortizare.

În bugetul 1897—1898, deficitul mărturisit e de 6.496.757 lei, însă, în cursul aplicării bugetului, s'a deschis un credit extraordinar, în care s'a trecut, între altele, 3.200.000 lei excedent anterior.

Aceste câteva cifre, reprezentând deficite oculte, dau un total de 9.185.948 lei.

Mai avem de adăogat veniturile din vânzarea moșiilor Statului, și nu vorbesc, bineînțeles, aci, de dobânzile plătite de săteni, ci numai de partea care constituie amortizarea.

Avem: vânzări de bunuri mici (dela 1863 până la bugetul 1886—1887), 23.676.066 lei.

Vânzări de moșii (dela 1868 până la bugetul 1898—1899) 23.360.323 lei.

Ambele aceste cifre dau un total de 47.036.389 de lei.

Mai am încă un ultim capitol de adaos.

Domnilor, dacă chiar în aceste bugete, cum vedeți, dezchilibrate, am fi redus cheltuielile cu vreo 20 de milioane anual și am fi plătit toate aceste cheltuieli cu rentă, evident că am fi putut scoate în aparență acele bugete în excedent. Pentru a cunoaște însă adevărul, ar fi trebuit să reintegram în buget acele cheltuieli acoperite greșit cu rentă.

Cheltuielile absolut normale ale bugetului, acoperite cu rentă, se pot socoti între cifrele cari însemnează o lipsă bugetară.

Semnalez aci un număr oarecare de cheltuieli de felul acesta, al căror loc trebuia să fie în buget și cari au fost plătite cu rentă.

Iată-le :

Material rulant, vagoane, mașini	28.219.276
Studii de căi ferate	1.350.851
Căi de comunicație	26.348.545
Repararea șoselelor degradate	1.778.389
Repararea Teatrului național	300.000
Construcțiuni, reparațiuni de clădiri școlare și bisericești	47.531.030
Repararea Ministerului de finanțe și construcțiuni de localuri vamale	319.676
Iniințare de târguri de vite și rămători	1.742.018
Captare de ape minerale	1.000.000
Construiri de penitenciare	3.465.935
Spitale și ospicii	3.787.570
Institutul bacteriologic	99.981
Prime fabricilor de zahăr	500.000
Aplicarea legii monopolurilor chibriturilor	1.288.174
Total	<u>116.731.445</u>

Toate aceste cifre reprezintă în rezumat totalurile următoare :

Deficite acoperite cu rentă	159.000.000
Deficite neacoperite cu rentă	88.897.219
Câteva deficite oculte	9.185.948
Venituri din vânzări de bunuri ale Statului .	47.036.323
Cheltuieli ordinare acoperite cu rentă . . .	<u>116.731.445</u>
Total . .	420.973.530

În 36 de ani această cifră reprezintă anual 12 milioane lei.

Acum, încă odată revin la comparațiunea dela început. Ce ar reprezintă acest deficit anual de 12 milioane în bugetul Franței sau al Angliei? În bugetul Angliei, care e de 11 ori mai mare ca al nostru, el ar reprezintă 132.000.000, pe când Anglia n'a avut decât 12 milioane deficit anual. În Franța, unde bugetul e de 16 ori mai mare, el ar reprezintă 192 de milioane, pe când Franța n'a avut decât 40 de milioane deficit. Am avut dar anual aproape 12 milioane deficit. Această medie nu se poate raporta însă indiferent la orice buget.

La un buget de circa 50 de milioane, cum era cam pe la 1864 dacă atribuim un deficit anual de 4 milioane, se cuvine să atribuim 20 milioane la un buget ca cel de azi, de 240 de milioane. Va să zică, în anii din urmă avem o lipsă medie de 20 de milioane în fiecare buget. Prin urmare, cred că nu am făcut o afirmațiune hazardată, când am zis că chiar în anii, când am avut excedente, bugetul nostru n'a fost în realitate echilibrat. Niciodată n'am avut bugete echilibrate și totuși am scos pe hârtie multe bugete cu excedente. Aceasta era demonstrația ce vroiam să fac cu privire la greșita noastră concepție despre echilibrul bugetar.

În ceea ce privește menirea datoriei publice, avem o noțiune tot așa de fundamental greșită. Această noțiune este greșită și despre forma, în care trebuie să reprezinte bugetul extraordinar, și în fond despre menirea unei datorii publice. Începând cu chestiunea de formă, știți, domnilor, că există două sisteme cari se opun unul altuia. Unii comandă unitatea bugetară; alții preferă sistemul celor două

bugete : un buget ordinar și un buget extraordinar. Afară de aceste două sisteme eu nu cunosc, în teorie, un al treilea. La noi însă este și un al treilea, pe care nu știu cum să-l denumesc. Cred că s'ar putea numi sistemul creditelor succesive. Pentru fiecare nevoie se votează un credit și guvernul este autorizat să cheltuiască cât vrea și cum vrea din aceste credite succesive. Față de-o așa practică, e curios că încă mai avem iluziunea, că, atunci când votăm bugetul, ne îndeplinim cea mai mare dintre atribuțiunile noastre, că prin votul bugetului suntem stăpâni pe punga țării și că guvernul nu se mai poate mișca decât în limitele strâmte pe cari i le-am pus. Ce iluziune ! Dar ce mai înseamnă bugetul acesta ? Avem anul acesta un buget de 238 de milioane la cheltuieli. Dar cât poate să cheltuiască după bunul său plac guvernul, din această sumă ? Sunt afectate datoriei publice 92 de milioane, cu privire la cari guvernul n'are nicio latitudine. Apoi, avem o sumă de cheltuieli cari sunt impuse prin legi organice și guvernul n'are alt rol decât să le aplice. Ministrul poate să dispună după propria sa chibzuință abia de câteva fonduri secrete, sau de câteva capitole privitoare la misiuni și altele. Altminteri ministrul e strâns cercuit în limitele bugetului. Așa trebuie să și fie. În schimb însă există un buget extraordinar, care întrece adesea cifra bugetului ordinar, un buget al cărui total se urcă uneori la 200—300 de milioane ; asupra acestei sume guvernul e absolut stăpân.

Atunci, mă întreb, la ce mai servesc prerogativele parlamentului în materie bugetară și la ce folosesc garanțiile despre votul bugetului, despre specializarea bugetului, când dăm în bloc un alt buget, pe care guvernul poate să-l cheltuiască când vrea și cum vrea ? Consecința acestui sistem ați văzut-o. S'a găsit un guvern nepriceput care, într'o situație monetară dintre cele mai grele, a creat prin cheltuieli extraordinare o datorie flotantă de 65 de milioane și-a angajat lucrări pentru o sumă de peste 100 de milioane. Slobod ar fi fost chiar să meargă și mai departe.

Pe de altă parte, guvernul poate cheltui creditele extraordinare cum îi place. De aceea cu aceste resurse extraordinare s'a plătit și personalul și materialul. Aceasta e una dintre cauzele, pentru cari din resursele provenite din rentă s'au plătit atât de multe lucrări ordinare. Până și studiile de lucrări publice și personalul de studii s'a plătit cu rentă.

Concluzia mea este, ca și a d-lui Arion, că trebuie să părăsim acest sistem, că trebuie să ne îndreptăm spre sistemul unității bugetare, care de sigur este idealul dobândit. Dar dacă n'am putea ajunge, mai curând sau mai târziu, la unitatea bugetară, cel puțin este o îndatorire pentru noi ca, dispunând de resurse extraordinare, să le încorporăm într'un buget extraordinar, întocmit în formă de buget.

Acestea, domnilor, aveam de zis cu privire la chestiunea de formă. În ceea ce privește însă fondul, lucrul este mai grav. Trebuie să constatăm că am pierdut absolut simțul a ceea ce este o cheltuială extraordinară. Nu mai ne dăm seamă care e menirea împrumuturilor. Am făcut un catalog, care cuprinde cheltuielile bugetare anuale. Am făcut apoi o altă listă de cheltuieli, cari, după o practică destul de îndelungată, constituiesc în ochii noștri cheltuielile extraordinare. Adevărul adevărat este că nu trebuie să existe cheltuieli ordinare și cheltuieli extraordinare. Există numai împrejurări extraordinare. În împrejurările extraordinare este foarte firesc să plătești din împrumut chiar nevoi ordinare.

În caz de mobilizare poate fi scuizabil să plătești chiar câteva mărunișuri ale echipamentului, cari pot lipsi armatei. În timp normal însă, toate nevoile statului trebuiesc îndeplinite cu resursele ordinare; în această privință mă ertați dacă încă odată mă duc peste graniță să caut exemple.

Dar, ce voiți? Exemplele pe cari le găsim la noi sunt tocmai acelea în contra cărora caut argumente spre a le distruge. Franța a hotărât acum două luni să cheltuiască 900 de milioane pentru refacerea flotei sale. Cu ideile ce au curs la noi, s'ar părea că neapărat această cheltuială e prin excelență o cheltuială extraordinară, și trebuie dar plătită din împrumut.

Ei bine, nicio centimă nu se plătește din împrumut. Toată suma se va plăti din resursele ordinare ale bugetului, în curs de câțiva ani. Anglia are acum un războiu de susținut. Ea își sporește impozitele cu vreo 400 de milioane spre a preîntâmpina cheltuelile războiului și dacă face, ce e drept, și un împrumut, acest împrumut nu e consolidat. S'a contractat un împrumut pe 10 ani, adică tot bugetul ordinar va plăti cheltuelile războiului, însă aceste cheltueli se repartizează pe 10 ani.

Noi ne-am constituit un buget ordinar, care cuprinde ceea ce se cheamă în alte țări cheltuelile obligatorii ordinare, iar bugetul nostru extraordinar ar fi mai bine denumit bugetul cheltuelilor facultative ordinare.

Dovadă că e așa, că bugetul nostru nu conține decât cheltueli obligatorii ordinare, e faptul, pe care vi-l amintiam, că oricând e vorba de economii se zice că bugetul e ireductibil. Așa și este, căci în buget nu se trec decât cheltuelile, fără de cari mecanismul Statului s'ar opri pe loc. Bugetul însă trebuie să cuprindă și acele lucrări facultative, de cari o țară nu se poate lipsi, cum sunt lucrările de drum de fer, de șosele și altele, pe cari le taxăm pe nedrept de extraordinare.

În această privință, permiteți-mi să vă citesc o apreciere, care ar trebui să rămâie neștearsă în mintea noastră. Iată ce zicea, acum câteva luni, d-l Luzzatti, eminentul fost ministru al tezaurului din Italia și inițiatorul băncilor populare din nordul Italiei :

«În 1891, când am luat direcțiunea ministerului tezaurului, *doctrina transformării capitalurilor* pentru construcțiunea căilor ferate eră admisă în Italia ca un adevăr absolut. D-l Magliani convinsese pe Italiani că toate capitalurile izvorând din împrumut, în vederea lucrărilor de drum de fer, se regăseau încorporate în aceleași drumuri de fer. Eră epocă, pe când în Italia împrumuturile de 100, de 200 și chiar 300 de milioane se succedau în fiecare an. Dece să nu intri în datorii, când nu te sărăcești și când regăsești echi-

«valentul datoriei în chiar lucrările săvârșite pentru construcția căilor ferate?»

«*Consider ca adevărata onoare a vieții mele politice*, de a «fi dărâmat și nimicित această doctrină nenorocită a transformării capitalurilor, care provoacă deficitele și care, înlăturând din buget cheltuelile pentru căi ferate soldate cu «împrumut, împinge la alte cheltueli nebunești și inutile. «Am demonstrat în 1891 că principalele rețele ale căilor «noastre ferate fiind isprăvite, noile linii ce s'ar face ar fi «în nepuțință de a plăti, din beneficiile nete, dobânzile și «amortizarea capitalurilor împrumutate. Concluzia mea, prin «urmare, era că orice construcție nouă de cale ferată trebuie «să fie înscrisă în cadrul cheltuielilor ordinare ale bugetului «cu suma lor integrală și să fie acoperite cu venituri efective, iar nu cu venituri fictive, cari nu erau la urma urmelor decât o formă învăluită a împrumutului.»

Domnilor, am vrut mai întâi, să ne dăm bine seamă de ceea ce ar trebui să fie pe viitor echilibrul bugetar și de ceea ce poate fi un buget extraordinar.

Să-mi permiteți acum să cercetez, potrivit acestor principii, viitoarea noastră situațiune bugetară, despre care a vorbit d-l Carp.

(Ședința se rădică, anunțându-se cea viitoare pe a doua zi, 21 martie).

Domnilor deputați, m'am silit eri să rectific noțiunea pe care ne-am făcut-o despre ceea ce trebuie să fie un buget și despre ceea ce trebuie să fie un buget extraordinar, noțiune care mi s'a părut că a fost abătută dela adevăratul ei înțeles, printr'o prea îndelungată greșită practică.

Concluziunea, ce reese din cele ce am spus, este indicată dela sine.

Ea este că trebuie să uzăm mai cu prudență pe viitor de creditul nostru și consecința, care decurge din această primă concluziune este, că bugetul nostru trebuie să capete o altă formă, căci într'insul trebuie să se încorporeze toate cheltuelile pe cari le făceam până acum din resurse extraordinare.

Trebue să uzăm, zic, mai cu prudență de creditul nostru. Este cu toate acestea o rezervă de făcut. Nu vom putea în mod absolut să ne ținem de acele principii rigide, pe cari le stabiliam eri, întrucât utilagiul nostru național nu este deplin dobândit. Inșă nu trebue ca, sub pretext de utilagiul național, să cădem iarăși în erorile trecutului.

De aceea, concluziunea mea dintâi este să uzăm cu mai multă prudență de împrumuturi.

Totdeodată însă nu trebue, în ceea ce privește datoria publică, să ne încărcăm cu prea mari sacrificii pentru plata amortizării datoriei publice. Deja facem sacrificii enorme pentru amortizarea datoriei și, în această privință, puține țări se pot potrivi cu noi. Să nu cădem însă în exces. De aceea cred că, atunci când va fi vorba să consolidăm datoria de 175.000.000 bonuri de tezaur, ar fi bine să le consolidăm sub forma unui împrumut perpetuu, care ar sta alături de datoria noastră amortizabilă.

Pe de altă parte, ziceam că trebue să încorporăm, în bugetul ordinar, alături de cheltuelile ordinare obligatorii, ceea ce numim cheltuelile facultative ordinare. Dar mă veți întrebă : prin ce mijloace veți putea ajunge la acest rezultat, ținând seamă de situațiunea noastră financiară actuală? În această privință, d-l Carp a observat că, la anul, vom avea un buget sporit la cheltueli. În ședința precedentă, d-l Arion ne spusese că bugetul actual pe lângă unele economii permanente coprinde și altele întâmplătoare, încât bugetul va trebui sporit dela 5 la 6 milioane. D-l Carp a precizat, mi se pare, un spór de 6—7 milioane.

Eu merg mai departe. Cred că bugetul va trebui sporit cu cel puțin 8 milioane.

Ministerul de războiu ne va pricinui un spor de aproape 4 milioane, care se amănunțește astfel :

Echipamentul trupelor ne va cere un spor de 1.950.000 de lei ; materialul artileriei 400.000 de lei ; la capitolul «corpuri de trupă» vom avea din cauza concediilor, cari nu vor mai fi așa de mari, din cauza manevrelor, tragerei la țintă, con-

centrării recruțiilor pe termenul legal de 90 zile, azi redus la 60 zile, vom avea, zic, un spor de 1.500.000 de lei. În total, 3.850.000 de lei; cu cele neprevăzute, putem stabili cifra de 4.000.000. D-l Carp indica numai 3.000.000. Pe de altă parte însă cred că d-l Carp a exagerat, când a zis că vor trebui încă 4.000.000 pentru a face față anuităților noilor resurse extraordinare. Această anuitate nu va trece peste 3.000.000. Așa că încă la cele spuse de d-l Carp, că la capitolul «veniturile diverse» nu vom avea o resursă de care dispunem astăzi, anume nu vom mai avea 1.100.000 lei dela baterea monedei de nichel, iar la veniturile ministerului lucrărilor publice va trebui să adăogăm 300.000 de lei la pietriș. Toate aceste cifre reprezintă un total de 8.400.000 de lei.

Cu ce vom împlini această lipsă, ne întrebă d-l Carp? Ați văzut, domnilor, că până aci am fost mai pesimist decât d-sa. Voiu cuteza însă să fiu mai optimist în ceea ce privește mijloacele de-a acoperi aceste noi nevoi. Am credința noastră mutată că vom găsi mijlocul de-a acoperi aceste 8 milioane, numai cu sporul normal al veniturilor vechi și mai cu seamă cu sporul firesc al veniturilor create anul acesta. Știu că voiu fi acuzat aci de optimism. Nu mă feresc de această acuzațiune și cred că este chiar o datorie să ne împotrivim curentului de pesimism exagerat, care a succedat unui optimism nu mai puțin excesiv. Văd cu mirare cum unii oameni, cari atâția ani de zile au suferit de acel optimism incorigibil, sunt atinși astăzi de un pesimism înfricoșat.

Niciodată nu s'a adevărit mai bine aprecierea lui Luther despre spiritul omenesc, pe care-l asămuia cu un om beat care se apleacă când într'o parte, când într'alta, fără a merge niciodată drept.

Atâta vreme, adormiți într'o liniște neturburată, ne-a lăgănat un optimism atât de inconștient, încât nicio singură dată, și nici măcar în momentul când criza devenise acută, n'a fulgerat înaintea ochilor noștri o scânteie care să lumineze relele de cari deja eram atinși. Astăzi, un pesimism tot atât de exagerat confundă laolaltă, în aceleași apre-

cieri defavorabile, și situația Tezaurului care e momentan strâmtorată și situația bugetară care e bună și situația economică care e plină de speranțe.

Ferit dar de acest pesimism excesiv, socotesc că resursele actuale ne vor da un spor de 8 milioane.

Mai întâi, din chiar obiecțiunile făcute în contra bugetului actual, cum că primele luni ale exercițiului viitor vor fi înrâurite de criza anului curent, putem trage concluzia că exercițiul 1901—1902 se va deosebi în bine de exercițiul viitor.

Dar apoi ați văzut că am evaluat resursele noastre cu 15 milioane mai puțin. Observați că nu vorbesc de totalitatea celor 24 de milioane impozite, dintre cari 9.500.000 lei sunt atribuite noului spor al bugetului viitor asupra bugetului curent. În afară de aceste 9 $\frac{1}{2}$ milioane rețin cele 15 milioane și jumătate resurse noi create pentru a putea reduce evaluarea veniturilor.

Credeți oare că resursele noastre nu vor reveni acolo unde erau mai înainte? Credeți că nu vom ajunge peste câțiva ani la mijlocia încasărilor anilor trecuți? Evident că da. Dar cu toate acestea, numă bizuiu că vom avea un spor de 15 milioane. Iau din această sumă numai o mică parte destinată celor 8 milioane de cari avem nevoie și completez suma de 8 milioane cu sporul de venituri ce noile impozite ne vor da. Aceste impozite noi au fost evaluate în mai puțin și din cauza anului rău și din cauză că ele se aplică pentru prima dată și nu vor atinge, în primul an, întreaga lor productivitate. Sunt unele din ele cari, chiar într'un an rău, vor produce mai mult. De pildă, avem monopolul hârtiei de țigarete, care s'a evaluat cât se poate de prudent și care va produce mai mult chiar în anul viitor, ori cum ar fi acel an, deoarece nu vom mai avea cheltuelile pentru instalarea monopolului, iar monopolul nu va mai îndurà concurența produselor cu cari ne aflăm aprovizionați acum, la înființarea monopolului. Cred dar, domnilor, că aceste 8 milioane de cari avem nevoie vor fi împlinite cu sporirea veniturilor celor vechi și mai ales prin sporirea veniturilor celor noi.

Dacă socotiți că acesta este optimism, vă voi împărtăși însă, în schimb, o vedere mai pesimistă. Astfel se poate face compensațiune.

Eu cred că pe anul viitor este necesar să avem un excedent și mai mare decât cel de 7 milioane dobândit acum și care, după calculele ce v'am făcut, va rămâne, la anul, în picioare.

Este indispensabil să sporim acest excedent până la 12 milioane.

Dar mi se va obiecta: «Este cu putință ca, încă cu un an înainte, să vii să profetizezi că ai nevoie de cutare sau cutare excedent peste un an?» Cred că sunt situațiuni, în cari anume necesități impun realizarea unor anume disponibilități. Anglia ne dă o pildă de felul acesta, când Camera Comunelor, în ședința dela 8 iunie 1819, votează următoarea moțiune:

«Pentru a îndestulă toate nevoile serviciilor publice, pentru a săvârși în datoria națională reducerile treptate pricinuite de nevoia menținerii creditului public și pentru-a asigura țării perspectiva de a fi, într'o zi, ușurată de o parte din sarcinile actuale, e absolut necesar ca excedentul net al veniturilor țării asupra cheltuielilor să fie de cel puțin 5 milioane de livre sterlinge» (125 de milioane lei)».

Asemenea cred că de pe acum trebuie să zicem că în bugetul exercițiului 1901—1902 este indispensabil să avem un excedent de 12 milioane.

Acî se pune întrebarea: de unde vom căpăta cele 5 milioane peste excedentul de 7 milioane? D-l Carp întreba: «Veți recurge la noi impozite?» Impozitele noastre au atins o limită, peste care nu mai putem cere contribuabililor mari sacrificii. Cu toate acestea, cred că vom putea căpăta încă 2½ milioane dela impozite și anume 1 milion și ½ dela patente, ba chiar, peste acest spor, încă un milion tot dela patente, dacă vom supune la contribuțiune, în proporție naturală, o categorie de patentari cari astăzi plătesc prea puțin, o categorie dintre cele mai numeroase și dintre cele mai puțin utile, vreau să vorbesc de arendași. Sunt țări unde

absenteismul nu bântuie cu așa putere ca la noi și cu toate acestea arendașii plătesc impozite mai însemnate ca la noi. De pildă, în Income-Tax, sunt două cedule, una pentru proprietarii de pământ, alta pentru exploatatorii pământului. E foarte firesc ca să impunem pe arendași la o patentă ceva mai urcată, patentă care azi nu poate să se rădice la mai mult de 650 de franci, mi se pare, pe an, oricât de mari ar fi beneficiile lor. Acest impozit n'ar putea decât să fie și spre folosul finanțelor și spre folosul agriculturii, interesată ca să înceteze o stare de lucruri anormală, care desparte la noi calitatea de proprietar de aceea de agricultor.

Iată, dar, 2 milioane și jumătate. De unde am putea lua restul? Eu cred dela o mai pricepută administrație a domeniului industrial al Statului.

Am vorbit eri despre disponibilitățile, pe cari ni le-ar putea da pădurile Statului. Nu le mai trec încă odată în socoteală, căci prețuiesc că ele ar trebui să ne creeze o resursă extraordinară de care tezaurul are nevoie, în primii ani. Revin, însă, în treacănt asupra pădurilor, căci am auzit zicându-se că am fost prea optimist.

Mai întâi, domnilor, când am vorbit de veniturile excepționale ale pădurilor, nici nu am indicat vreo cifră precisă, nici nu am indicat prin aceasta vreo resursă indispensabilă echilibrului bugetar. Am indicat o resursă excepțională, fără a o preciza și cred că s'ar expune la o dezmințire a faptelor acei cari ar pretinde că pădurile noastre nu pot să ne dea mai mult decât ne dau astăzi.

Și a fost destul să vorbesc eri despre această chestiune, pentruca aseară chiar să primesc mai multe comunicări. Mi s'a comunicat între altele că la ministerul domeniilor există diferite cereri de vânzări de păduri. Intre altele, mi s'a citat pădurea statului Mușa mică din județul Buzău, care s'a cerut de o companie străină prin petițiunea din 7 februarie 1898, și pădurea din acelaș județ, Piciorul Caprei, cerută la 21 august 1899. Cari au fost motivele, pentru cari aceste păduri nu s'au vândut? Nu știu. Probabil că una din cauze e

legea contabilității care cred că, atunci când ar fi vorba să dobândim resurse atât de însemnate, în împrejurările prin cari trecem, ar trebui în unele privințe să fie modificată așa încât să se permită, cu toate garanțiile pe cari le veți cere, să se poată admite ofertele avantajoase cari s'ar face, fără licitațiune, apoi ar trebui să se facă aceste vânzări pe un termen mai lung.

O altă resursă a domeniului nostru o constituie pescăriile. În această privință sunt de acord cu d-l Carp; cel puțin d-sa îmi spunea aceasta într'o convorbire privată, că pescăriile noastre pot să-și îndoiască și să-și întreiască venitul în 2 sau 3 ani.

În fine, avem căile ferate și poștele. În privința căilor ferate, constat că aici coeficientul de exploatațiune e de 63 %. Anul trecut el eră de 70 %; grație însă economiilor, pe cari le-am făcut și a veniturilor noi create la căile ferate, acest coeficient s'a coborât dela 70 % la 63 %. Rezultatul e deja îmbucurător. Nu trebuie însă să ne oprim aci și, când vedem că în țări, unde venitul chilometric nu e mai mare la noi, cum e Rusia, când vedem, că în Ungaria coeficientul de exploatațiune e de 58 %, trebuie să râvnim să dobândim acelaș rezultat.

Și această cifră a coeficientului de exploatațiune trebuie să fie grija constantă, aproape unică a direcțiunei căilor ferate, în împrejurările prin cari trecem.

La poște și telegraf se constată acest rezultat, cam ciudat, că media încasărilor pe zece ani este de 7.636.000 lei; media excedentului veniturilor peste cheltueli este de 873.000, ceea ce reprezintă abia 11,5 la sută. Acest excedent, în Ungaria, reprezintă 29 la sută; în Belgia, reprezintă 32 la sută. Prin urmare, și în această privință avem o sfortare de făcut.

Preocuparea noastră, în ceea ce privește administrațiunea domeniului industrial, trebuie să fie ca de aci înainte punctul de vedere comercial să predominiască și la căile ferate și la regia monopolurilor și la poștă și telegraf.

Pe de altă parte, negreșit, același spirit de economie va trebui să stăpânească administrațiunile tutulor departamentelor.

Vom putea astfel să realizăm poate încă câteva reducțiuni. Însă repet că nu mai avem mari rezultate de așteptat dela economii, dacă prin economii înțelegem a păstra aceeași organizație a statului, făcând însă sacrificii mai mici.

În privința acestei chestiuni a economiilor, permiteți-mi o expresiune familiară franceză. Mi se pare că în ce privește economiile, «*on nous a monté un bateau*». Se joacă o festă cu aceste economii, cu cari se pretinde a se rezolva toate dificultățile financiare, economii fără limită și, în acelaș timp, fără efect asupra organizației statului, care ar trebui să rămâie intactă.

Sunt însă unele ministere, unde se pot face economii prin schimbarea organizației lor. Așa, de pildă, la ministerul instrucțiunii publice. Aci nu numai că se pot face oarecari economii, dar cred că este indispensabil să se introducă taxele școlare. Aceasta ar fi folositor și tezaurului și culturai înalte.

Intradevăr, una din consecințele gratuităței învățământului secundar și superior este acea populație școlară compusă din 80⁰/₀ funcționari ai statului. Vă închipuiți, domnilor, ce nivel coborât trebuie să fie în universitățile noastre, când, la noi, studenții muncesc 8 ore pe zi la minister și-o oră sau două în vederea examenelor, iar în universitățile străine studentul, își poate da tot timpul studiilor sale. Nu numai că de aci rezultă o coborâre a nivelului nostru cultural, dar este în toate privințele inadmisibil să supunem tineretul la regimul nostru universitar de muncă silnică, în care nenorociții studenți trebuie să munciască încă câteva ore pentru examene după ce au muncit 8 ore pe zi ca să copieze în cancelarii.

Domnilor, ași fi fericit dacă ași vedea că partidul liberal, sau măcar o fracțiune a partidului liberal, dacă d-l Costinescu, care e un spirit mai larg, ar veni să ne dea dreptate în această privință. Dacă partidul liberal ar fi preocupat de adevăratele interese ale liberalismului, iar nu numai de dorul de-a exploata toate clișeurile ce au înrâurire asupra neroziei publice, el ar pricepe că școala noastră, așa cum e organizată, nu este școala libertății. O universitate, care i-o anexă a birourilor ministeriale, populată de o tinerime obișnuită

să îmbrace uniforma funcționarilor, nu este decât o școală de slugărnicie (aplauze).

Și observați, domnilor, că nu pretind ca veniturile cari ar izvorî din taxele școlare să fie afectate la resursele generale ale statului. Ele să fie afectate numai școalelor. Așa fiind, se va face o primă selecțiune, înlăturându-se tinerii cari n'au chemare pentru studiile înalte, prin concurs, care singur va putea să înlătore barierele fiscale. Taxele operând această primă selecțiune se vor înapoia la cei meritoși sub formă de burse. Încât acestora se va putea da nu numai gratuitatea, dar și învățământul subvenționat. Celor meritoși statul le va putea zice: «Vă dau 120 de lei pe lună, nu însă sub formă de leafă pentruca să copiați 8 ore pe zi în birourile ministerelor. Nu vă pretindem să vă petreceți timpul în cancelarii, ci să vă petreceți timpul în universitate, în muzee, în biblioteci, în laboratorii».

Domnilor, cu aceste resurse și cu aceste economii cred că vom putea împlini nevoile bugetului viitor, nevoi pe cari vi le-am arătat. Vedeți dar, că nu ne-am ocupat, când a fost vorba de actualul proiect de buget, numai de bugetul acesta în sine. Ne-am ocupat, cum doria d-l Carp, și de consecințele ulterioare ale noii politici ce inaugurează acest buget. Intre alte consecinți mai depărtate este neapărat și situațiunea noastră economică.

Situațiua economică. Această situație economică va înrâuri, cred, în mod fericit bugetul nostru. Dar pentru moment trebuie să recunoaștem că nu situațiunea noastră economică va înrâuri bugetul, ci situațiunea financiară va înrâuri, deocamdată în mod puțin fericit, situațiua noastră economică.

Dacă examinăm raporturile economice dintre o țară și celelalte țări, vedem că alături de elementul comercial al exportului și al importului, de pildă, se mai adaogă un element financiar important: importul și exportul de numerar, care se face pe urma emisiunilor de titluri, fie ale statului, fie ale inițiativei private.

D-l Costinescu ne atrăgea în comisiunea bugetară atențiunea asupra acestei împrejurări și ne semnala acest fapt, care merită toată atenția, că din cauza încetării împrumuturilor vom avea pe viitor anual 50 de milioane aur mai puțin în țară. Această cifră e cam mijlocia împrumuturilor făcute, în fiecare an, de Stat.

Temerile d-lui Costinescu sunt într'o privință întemeiate. Le găsim însă exagerate. Făceam, ce-i drept, cam 50 de milioane împrumuturi pe an. Dar nu venia în țară 50 de milioane în aur, din această sorginte. Împrumuturile acestea fiind făcute mai ales pentru trebuințe extraordinare, o bună parte, cam jumătate din cele 50 de milioane venia, nu sub formă de numerar, ci sub formă de șine, de vagoane, de puști, tunuri, cupole etc.

Prin urmare, ar trebui să reducem această sumă cam la jumătate. Neapărat că și această lipsă trebuie să ne pună pe gânduri. Ne vor lipsi anual 25 până la 30 de milioane, cari intrau, în cele din urmă, în pungile populațiunii noastre.

Din această cauză importul nostru se va resimți, consumațiunea va scădea, produsul impozitelor indirecte va fi, intrucâtva, micșorat.

Pe lângă aceasta, vreau să semnalez și-o altă consecință a acestei împrejurări, anume că, din cauza acestei lipse de numerar, vom avea un schimb defavorabil față de străinătate. De aceea se poate să întâmpinăm oarecari neajunsuri la plata cuponului în străinătate, sau la achitarea datoriilor de orice fel, pe cari nu numai Statul, dar și particularii vor avea de făcut peste graniță.

Domnilor, cu privire la cestiunea schimbului, mai multe situațiuni trebuie avute în vedere. Avem mai întâi țările creditoare. Aceste țări creditoare au o balanță defavorabilă. Neajuns economic nu rezultă de aici, de oarece lipsurile sunt împlinite prin numerariul, care provine dela capitalurile plasate în străinătate. Așa, de exemplu, Anglia trage din capitalurile engleze, plasate în străinătate, circa 2 miliarde aur pe an.

Să trecem acum la situația țărilor debitoare. Aci este o deosebire de făcut între țările debitoare, în timpul chiar când se împrumută și țările debitoare când încetează de a se mai împrumuta. Pe când o țară debitoare se împrumută, neajunsurile unei balanțe comerciale defavorabile se împlinesc cu numerariul pe care-l importează prin împrumut și se produce un fel de prosperitate artificială, datorită împrumuturilor, cari au o înrăurire identică cu aceea a exportului. Căci dacă exportezi hârtie sub formă de titluri, e întocmai ca și când ai exporta grâu sau porumb: în schimb capeți aur.

Vine însă un moment greu—și aceasta e situația în care ne aflăm acum—când țara debitoare încetează de a mai face împrumuturi. Atunci acea țară poate să treacă prin momente critice, neputând face față plăților în străinătate decât cu mare anevoință. Aceasta este atât de adevărat, încât Rusia, de pildă, a realizat uneori împrumuturi de stat numai pentru a putea străbate acele dificultăți.

Recunosc dar, domnilor, că poate să rezulte de aci oarecari greutăți, cari nu trebuie însă exagerate. Dar această jenă are și o contraparte, care nu e defavorabilă. Aceste dificultăți sunt și-o îmboldire spre o mai mare activitate. Acest fenomen ni l-a dezvelit Franța, care, după emigrarea miliardelor în urma războiului dela 1870, a văzut balanța ei comercială devenind favorabilă, de unde de obicei era defavorabilă. Numai între anii 1872 și 1876 exportul Franței a covârșit importul. În acești 4 ani excedentul exportului a fost de 900 de milioane. Aceasta a provenit numai din cauza micșorării importului, micșorare firească, deoarece, din lipsă de bani, în schimbul exportului se importă nu marfă ci bani, dar și din sporirea exportului, care a luat un avânt foarte simțitor. Vă citez aci câteva cifre.

Iată mersul exportului Franței după 1870.

În 1870 exportul este de 2.802 milioane, iar în 1871 de 2.872 milioane. Cam aceasta era cifra exportului în ultimii ani ai imperiului.

Apoi, timp de 4 ani, exportul se rădică la următoarele cifre :

1872 . . .	3.761 milioane
1873 . . .	3.787 »
1874 . . .	3.701 »
1875 . . .	3.873 »

Apoi, dela 1876 până la 1880, exportul cade mai jos de aceste cifre.

Tot astfel cred că din dificultățile ce vom întâmpina de a face plățile noastre în străinătate, din strâmtorarea situațiunii noastre economice, va rezulta că vom forța exportul nostru și pe lângă această considerațiune generală mai este alta tot așa de bine dovedită astăzi, și anume, că dintr'o epocă de excesivă prosperitate naște o criză, precum dintr'o criză extremă naște prosperitatea. Din aceste împrejurări, precum și din nevoia pe care ne-o impune criza actuală și care trebuie să fie un învățământ—că astăzi absolut toți Românii vor trebui să munciască îndoit de ceea ce munciau până aci, dacă vor să ducă acelaș trai ca în trecut—cred că se va naște o epocă de avânt economic, care va fi favorizat și de intrarea în scenă a doi factori noi.

Primul factor e adaosul unui personal productiv, care va putea da cu timpul oarecari rezultate.

Până acum un an, privind spectacolul ce ni-l dădea dezvoltarea nesăbuită a felului nostru de învățământ și a regimului nostru biurocratic, puteam să ne facem următoarea socoteală : dacă numărul elevilor, cari ies din școli, se va mări în progresie geometrică, iar slujbele nu se vor putea înmulți decât în progresie aritmetică, va veni un moment când se va încinge o așa luptă, o așa încăerare, încât dela acest asalt al funcțiunilor publice mulți vor fi abătuți spre ocupațiile productive ale comerțului și industriei. Din excesul răului ar naște acest folos ce, în mod paradoxal se poate susține că ar rezulta, dacă străinii ar avea singuri acces în serviciile publice și dacă Românii ar fi oprți de a ocupa funcțiuni. Atunci de sigur că elementul românesc ar

birui, pe terenul economic, elementul străin din lăuntru țării. Vă rog să nu rețineți din această din urmă apreciere decât sămburele de adevăr, care zace în orice paradox. Căci știu cu ce fel de adversari am a face și-i știu capabili să pretinză că am susținut înlocuirea Românilor prin străini în funcțiile publice.

Prin actuala criză financiară, prin oprirea și chiar reducerea dezvoltării bugetului cheltuelilor, scadența pe care o sorocim cam peste 20 de ani se ivește acum și trebuie să nădăjduim că personalul de funcționari disponibili și mai ales personalul tehnic se va distinge în sfera activității industriale, cum s'a distins în serviciul statului.

Un alt factor va mai intra în scenă; acesta este petrolul. Petrolul este menit a revoluționa activitatea noastră economică. Producțiunea lui s'a înzecat în anii din urmă și totuși producțiunea actuală e minimă, comparativ cu ce va fi în viitor. Nu numai vom trage foloase din vânzarea și din exportul petrolului, din utilizarea lui în locul cărbunelui ce îl importăm. Nu numai se vor naște industriile derivate ale petrolului, dar vom găsi în acest element combustibilul necesar industriei noastre și vor înflori o sumă de industrii, cari nu puteau trăi în țara noastră, din cauza inferiorității condițiunilor de producțiune, față de țările cari aveau la îndemână cărbuni.

Petrolul nu va lua avântul său natural decât atunci, când se va fi construit conducta menită a lega localitățile petrolifere cu Dunărea sau cu marea. Această chestiune se studiază acum de d-l inginer Baiulescu, trimis în misiune în Statele Unite, spre a vizita conductele de petrol construite acolo.

Chestiunea aceasta îmi pare atât de importantă, încât cred că îndatăce ea va fi deslușită, ar trebui chiar să se convoace Corpurile legiuitoare în sesiune de vară, spre a rezolvi, cu o oră mai curând, afacerea conductei.

Aceste împrejurări speciale, menite a da avânt situațiunii noastre economice, trebuesc întovărășite negreșit și de-o în-

țeleaptă legislație economică. Deja am intrat pe o cale sănătoasă. Prin modificarea codului de comerț vom atrage capitalurile străine. Prin legislația asupra cooperativelor se vor constitui micile capitaluri naționale. Această legislație e menită a-și avea încoronarea în regimul vamal, pe care trebuie să-l pregătim de pe acum, în vederea scadenței de peste trei ani.

Aci vream să semnalez o primejdie, care se ivește chiar în vecinătatea noastră. Nu trebuie să ne ascundem că Ungaria caută prin toate mijloacele să puie o barieră avântului nostru economic. La Porțile de fier se înlocuesc barierele materiale prin bariere artificiale.

În această privință cunosc și punctul de vedere al guvernului nostru și stăruința cu care el susține acel punct de vedere. Nu insist asupra sa, căci sunt convins că guvernul nu se va depărta de calea ce și-a croit.

Pe de altă parte, pe când calea de apă întâmpină piedici, se caută a ni se închide granițele prin obstacole vamale.

Convențiunea noastră comercială cu Austro-Ungaria a adăos foarte puțin la avantaje: foarte puține avantaje Austro-Ungariei peste tariful nostru general și Austro-Ungaria ne-a dat foarte puține avantaje peste acelea ale tarifului ei general. Aceste avantaje acordate nouă în realitate se reduc la două, dar și aceste două concesi de fapt sunt anihilate.

Unul dintre aceste avantaje este tranzitul cărnurilor proaspete, dar acest tranzit nu s'a putut efectua sub cuvânt că se studia tariful căilor ferate. Acum, independent de voința guvernelor din Pesta și Viena, avantajul tranzitului va deveni iluzoriu din cauza noului regim de inspecție a cărnei, regim care se stabilește în Germania. Fapt este dar că nu beneficiem de unul din cele două avantaje căpătate prin convențiunea noastră comercială.

Pe de altă parte, câștigasem folosul de a se reduce tariful în ceea ce privește exportul vitelor noastre mici. Cu toate însă că ni s'a făgăduit că același regim veterinar, care există în Ungaria, se va aplica și vitelor noastre; cert este că acest tarif redus nu se aplică, pentru că ni s'au închis gra-

nițele, cutoatecă starea veterinară a țării este mai bună de cât aceea din Ungaria.

Mă aștept ca în ajunul reînnoirii tractatului de comerț să se dea pentru câteva luni de zile voie în Austro-Ungaria rămătorilor noștri. Dar sunt convins că, atunci când vom voi să prețuim avantajele cari ni se vor oferi pentru noua convenție, nu vom avea în vedere făgăduelile ce ni se vor face pentru viitor, ci experiența pe care o vom fi făcut în trecut (aplauze).

Și, domnilor, pe când se iau acolo aceste măsuri de către autorități, se crează în Ungaria un curent de protecționism ce trebuie să ne deștepte. Acest curent, care îmbrățișează nu numai puterile publice, nu numai cercurile comerciale și industriale ale Ungariei, e ajutat chiar de acțiunea socială, care dă acestei mișcări fizionomia ei caracteristică. Mai deunăzi s'a întrunit la Pesta un comitet de doamne sub președinția soției ministrului de comerț d. Hegedus și 783 de doamne au luat angajament iscălit, că nu vor mai consuma de cât produse din Ungaria și nu se vor mai furniza de cât în prăvăliile unde se vând produsele pur ungare. Mai știți, domnilor, că funcționarii unguri sunt siliți să se îmbrace cu ștofe produse de industria ungară.

Prin toate aceste mijloace s'a creat un fel de boicotaaj al produselor noastre. Căci ținta acestei campanii reese clar din următoarea circulară a ministrului de comerț ungar din 18 decembrie anul trecut, care zice:

«Pe lângă acest scop trebuie să avem și un ideal, a cărui realizare s'o lăsăm urmașilor noștri. Acel ideal e că industria noastră odată înflorită să poată cuceri *orientul european*, având înlesniri în căile noastre de comunicație și în căile naturale parte deschise, parte ce se vor deschide.

«In acest scop, statul va da preferință mare industriilor, ce se vor întemeia pe malurile Oltului, în împrejurimile Brașovului și pe malurile Dunării».

«Precum vedeți, nu putem să ne facem iluzii. Dar cred că nu-și face nimeni iluzii nici la Pesta sau la Viena, că

nimeni nu se îndoește că toate aceste măsuri vor provoca represalii și consecințele nu am nevoie să le arăt mai deslușit.

Domnilor deputați, favorizați de un mare avânt de afaceri, care crel că se va produce într'un timp foarte scurt, cred că situația noastră financiară se prezintă în condițiuni bune. O singură rezervă avem de făcut, în ceea ce privește situația Tezaurului, care e momentan jenată. Dar încă odată, situațiunea bugetară, care face obiectul acestei discuțiuni, e mai bună decât a fost de mulți ani.

Opera noastră. Aceasta se datorește măsurilor, pe care le-am luat și energiei cu care am prefăcut, fundamental¹ bugetul nostru.

Știu că această prefacere, care prin 30 de milioane resurse noi și economii ne dă un excedent de 7 milioane, pare un rezultat insuficient aceloră cari planează în domeniul iluziilor și cari ne propun un ideal, care se depărtează mereu de noi cu cât credem că ne apropiem mai mult de dânsul.

Când a fost vorba de echilibrarea bugetelor, se părea că, anul acesta, echilibrul va fi imposibil de dobândit; azi acest echilibru e un lucru real, recunoscut și de d-l Carp. După echilibrarea bugetelor, s'a pomenit de excedent. Acest excedent l-am realizat.

Acum ni se spune că el e insuficient. În totdeauna o altă țintă, un alt ideal mai îndepărtat se arată la orizont și, când credeam că ne apropiem de acel ideal, el dispăre.

El fuge ca umbra lui Anchise, pe care în zadar Enea vroia să pue mâna și care, cum zice Virgiliu, se risipia ca visurile ușoare și ca visul care se pierde în văzduh. Noi, domnilor, n'am planat în sferile eterului. Noi ne-am pus pe terenul realității, am ținut seamă de fapte palpabile, am dobândit rezultate tangibile. Am lucrat pe un teren bătut, un teren sărăcit prin pierderea a sferturi din venitul țării anul acesta. Întru săvârșirea acestei opere n'aveam alt instrument decât un credit știrbit și un buget dezechilibrat.

Cu acest credit știrbit am realizat un împrumut, care este cel mai mare, ca sumă totală, pe care l-a realizat țara aceasta

și care este singurul împrumut realizat pe acest timp de criză în Europa, afară de acela al Bulgariei, care știți în ce condiții umilitoare s'a făcut. Căci nu s'a cruțat Bulgariei nici controlul unui delegat european, nici afectarea specială a unor venituri ca garanție. Acest împrumut l-am făcut, negreșit, în condițiunile în cari am putut să-l facem. Pitt zice că în materie de împrumut nu este decât o singură regulă, aceea de a te supune la condițiunile pe cari ți le impun împrujurările. Ne-am supus deci la aceste condițiuni și am realizat împrumutul, cu care am putut să îndreptăm situațiunea tezaurului, pe care am moștenit-o.

Pe de altă parte, am prefăcut fundamental bugetul nostru, introducând în acest buget 30 de milioane resurse noi, provenind fie din impozite, fie din economii. Față de un așa rezultat, e ușor să constăți numai, ori chiar să critici. Dar să ni se spue nu ceea ce poate să doriască cutare iluzionist, ci ce pildă mai curajoasă am fi putut urma. Să ni se arate un alt exemplu de o sfortare așa de mare, făcută nu numai la noi în țară, dar în orice altă țară.

În 1871 am avut o situațiune financiară rea ; atunci sfortarea noastră pentru a o îndrepta a produs 20 de milioane impozite noi, cari s'au dobândit în patru ani. Noi am dobândit 30 de milioane în patru luni. Atunci echilibrul bugetar s'a realizat tocmai la 1878, cu ajutorul evenimentelor externe. Noi am ajuns de îndată la echilibrul bugetar, echilibru recunoscut, mărturisit de toți. Și noi pretindem că peste acest echilibru bugetar avem și un excedent de 7 milioane.

Treizeci de milioane ! Dar știți ce reprezintă aceasta ?

La un buget ca acela al Franței sporul nostru reprezintă o jumătate de miliard.

O singură dată Franța a făcut în finanțele sale un salt de o jumătate de miliard, după evenimentele din 1870.

Și a fost nevoie de mai mulți ani de zile, pentruca Franța să ajungă la echilibrul bugetar.

Italia a luptat zece ani de zile ca să ajungă la echilibru ; zece ani de zile s'au trudit financiarii Italiei ca să capete echilibrul dorit, care mereu se risipia ca o iluzie.

Noi am avut fericirea ca într'un singur an, an greu ca acesta, în care nu numai finanțele statului dar și toată bogăția privată a țării au fost atinse, să ajungem la un buget cu excedent.

Acest rezultat se datorește virtuților acestui popor, care a priceput necesitatea sacrificiilor. Țării revine tot meritul, căci a dat probă și de judecată limpede și de îndurare.

Voios ea a făcut toate săcrificiile, pentru a face onoare iscăliturei sale. Nu mă îndoesc că aceste merite vor fi prețuite cum se cuvine dincolo de granițele noastre (aplauze).

Cât pentru noi, am avut un singur merit, acela de a fi arătat țării calea datoriei. La acest merit se mai adaugă următoarea împrejurare: că dacă noi toți, ca contribuabili, am plătit din pungă, noi, ca partid, am plătit și cu popularitatea noastră (aplauze prelungite).

CRIZA FINANCIARĂ: IN 1900

Cu toate măsurile financiare, luate de guvernul conservator prezidat de d-l Gh. Gr. Cantacuzino, cu toată remanierea ministerială — întâmplată la începutul anului 1900 și care țintise să puie ministerul de finanțe în mâni mai tinere și prin urmare mai harnice: ministru de finanțe trecuse d-l Tache Ionescu — criza continua totuși să bântuie țara și încă în așa chip, că nu mai putea cu niciun preț să se prelungiască mai departe. La aceste greutăți veni să se adauge și anul agricol, excepțional de rău. Trebeau deci mijloace eroice. În aceste critice împrejurări bătrânul șef al partidului conservator se gândi să puie la contribuție toate puterile și capacitățile partidului și făcu apel la gruparea junimistă de sub conducerea domnului P. P. Carp. Spre-a înlesni un cabinet de concentrare conservatoare, d-l Gh. Gr. Cantacuzino demisionează la 30 iunie. În ziua de 5 iulie d-l P. P. Carp este primit în audiență de M. S. Regele la Sinaia, «spre a conferi — zice «Constituționalul» din aceiași zi — cu Suveranul asupra situațiunei politice și financiare a statului și spre a primi misiunea de a forma un cabinet de concentrare conservatoare, care să poată servi cu sorți de izbândă marile interese ale patriei în aceste împrejurări excepțional de grele. M. Sa Regele, aprobând în întregul său planul financiar și economic al d-lui P. P. Carp, l-a însărcinat cu formarea cabinetului».

Noul guvern se alcătuește astfel:

P. P. Carp	ministru de finanțe și prez. de consiliu;
GEN. IACOB LAHOVARI	» » războiu;
TITU MAIORESCU	» » justiție;
AL. MARGHILOMAN	» al afacerilor străine;
CONST. OLĂNESCU	» de interne;
IONEL GRĂDIȘTEANU	» » lucrări publice;
C. C. ARION	» » instrucție;
NIC. FILĂPESCU	» » domenii.

Cât privește deosebirile de vederi, existente între cele două ramuri ale partidului — deosebiri pe cari le exploata presa liberală — iată cum se exprima «Constituționalul» cu data de 9 iulie:

«Fără îndoială că între junimiști și vechii conservatori sunt multe deosebiri; *deosebiri însă mai mult de metodă, mai mult de moravuri, decât de principii.*

Noul cabinet se și pune pe lucru și, spre a putea lua câteva măsuri absolut urgente, se convoacă parlamentul în sesiune extraordinară pe ziua de 25 septembrie. După votarea câtorva legi financiare și economice, sesiunea extraordinară se încheie în ziua de 7 octombrie.

La 15 noiembrie parlamentul este din nou convocat, în sesiune ordinară. Mesajul regal vorbește de bugetul viitor, care se va prezenta cu economii de 15 milioane și cu o diferență la veniturile de 10 milioane. Pentru aceasta va trebui să se facă o remaniere a impozitelor directe, remaniere menită «a procura mijloacele trebuitoare pentru deplina asigurare a viitorului nostru financiar».

Discuția asupra mesajului începe în ziua de 27 noiembrie 1900. Oratorii, cari iau cuvântul în această discuție, se ocupă însă mai mult de situația politică decât de cea financiară. Astfel, în ziua de 27 vorbesc asupra fuziunii conservatoare amândoi oratorii din acea zi, domnii A. Eliescu și I. Brătescu. A doua zi ia cuvântul d-nul N. N. Săveanu. D-sa atacă fuziunea, prezentând-o ca o operă artificială și învinuște pe d-l Nicolae Filipescu de indeplinirea acestei opere. La 29 noiembrie se alătură la aceiași discuție Gh. Panu, care la rândul său critică fuziunea, spunând că aceasta «s'a făcut în favoarea unora și în contra altora», căci au fost înlăturați din guvern domnii Tache Ionescu, C. Istrati și alții, cari meritau să rămâie.

«Explicația însă a acestor procedări s'o spunem sincer: ministerul trecut nu fusese mai rău decât ministerul actual, dar în cabinetul trecut fusese un ministru, care căpătase o autoritate și un prestigiu îngrijitor. Era un element, care căpătase ascendent și forță. Și atunci unii, fie dintr'un sentiment de gelozie, fie dintr'un sentiment de echilibrare rău înțeleasă a forțelor, au făcut această fuziune în favoarea unora și în detrimentul altora. Acest lucru eu însă nu-l primesc și nu-i dau aprobarea mea».

A doua zi, la 30 noiembrie, ia cuvântul d-l N. Nicorescu, care spune doar atâta despre fuziune, că se îndoiește de trăinicia ei. După d-l N. Nicorescu se urcă la tribună d-l Nicolae Filipescu, care, într'o cuvântare sobră, gravă, ca și situația prezentă, răspunde criticilor aduse fuziunii, explicând împrejurările cari au determinat-o.

DISCURS ROSTIT ÎN ȘEDINȚA CAMEREI DELA 30 NOEMBRIE 1900

Domnilor Deputați,

Pricepeți dece un discurs ca al d-lui Nicosescu nu cere un răspuns. Dar deși frunțașii opoziției liberale se feresc de-a interveni în discuție, rezervându-se pentru unele chestiuni mai speciale alese cu prudență și asupra cărora se simt mai puțin vulnerabili, cred că datoria guvernului este să intervie, când de trei zile se aduc atâtea acuzații băncii ministeriale și se tălmăcește în atâtea feluri diverse și contradictorii — și întotdeauna rău voitoare — chiar condițiunile în cari s'a format acest guvern.

D-l Nicosescu a dat o primă explicare. Pentru d-sa fuziunea nu există. D-sa o neagă pur și simplu. Imi închipuii însă, că orice om serios, care face politică în această țară, nu va putea să facă abstracțiune de un eveniment așa de important, ca acel din 8 iulie.

D-l Săveanu nu contestă fuziunea, dar o înfățișează ca rodul unor contraziceri. În temeiul acestei afirmațiuni d-sa ne-a adus o sumă de citațiuni din ziare, cari nu dovedesc altceva decât că d. Săveanu a fost foarte sărguitor în timpul vacanțelor și mai dovedesc că d-sa are un mare devotament pentru partidul liberal, consimțind a veni d-sa să ne dea o lecție de morală, de oarece acest guvern supără rigiditatea d-sale.

Un singur lucru pot să răspund d-lui Săveanu, anume că între căpeteniile acestui partid nu s'au schimbat cuvinte de acelea, cari ar putea să împiedice, pe niște oameni cari se respectă, să-și întindă mâna (aplauze). Nu acelaș lucru pot să spun de frații liberali cari s'au împăcat (aplauze). Prima dizidență liberală în 1888 s'a produs pe o chestiune de moralitate. S'a acuzat Ion Brătianu de mănecătorie și s'a cerut darea lui în judecată. A doua zi, acuzați și acuzatori s'au împăcat.

Vin la a doua dizidență, aceea de acum un an și jumătate și, pentru a-i preciza înțelesul, e destul să amintesc, că frunțași din partidul liberal ne înconjurau pe scena dela

Dacia, unde șeful actual al partidului liberal era acuzat de trădare (aplauze). Azi s'au împăcat (aplauze).

Vedeți, domnilor, că, dacă am vrea să dăm lupta pe acest teren, ușor am eși biruitori. Nu vreau însă să stăruiu; succesul ar fi prea ușor.

D-l Panu, pentru a tălmăci fuziunea, a coborât și mai mult discuția decât d-l Săveanu. D-sa a spus, că fuziunea este rezultatul unor intrigi și, în orice caz, nu a unui sentiment demn de mărturisit, căci d-sa dela început a respins atari sentimente, în cari d-sa nu crede. Cu veșnica d-sale ironie el ne-a spus: «Nu cumva o să veniți să vorbiți de interesele țării și interesele partidului?»

D-l Panu îmi amintea pe un foarte vesel și plin de spirit deputat, care, din nenorocire, nu mai este nici între noi, nici pe lumea aceasta, și care avea obiceiul să spună: «Dacă începeți cu patrie și cu program, eu nu mai stau de vorbă!» (râsete). Și atunci d-l Panu, eliminând aceste două singure mobile respectabile în politică, interesul țerei și interesul partidului, a conchis că intriga a creat acest guvern.

Vă mărturisesc că, dacă se înlătură aceste două mobile, singurele onorabile în politică, puțin ne importă, dacă intriga sau un alt mobil nemărturisit a dat naștere acestui guvern.

Domnului Panu îi trebuia o explicație și-a ales una răutăcioasă, pentru a desluși formarea acestui guvern, pe care nu și-o poate explica altminteri. «Cum, zice d-sa, ne-am despărțit cu binele, acum câteva luni și, spre marea noastră mirare, ne aflăm în fața unui guvern nou». Eu, domnilor, auzind cum d-l Panu zugrăvia așa de senin situația de astă primăvară, credeam că era la d-sa oarecare lipsă de memorie. Cum, domnilor, d-l Panu n'a auzit primăvara trecută de o remaniere ministerială, despre care se pomenia măcar în oarecari cercuri? Deloc? Nimic? Îmi inchipuiesc și eu că nu. Căci altminteri, de sigur d-l Panu, stâlp neclintit al guvernului, partizan neșovăitor al partidului conservator (aplauze) ar fi ridicat glasul și ar fi pus la locul ior pe aceia cari căutau să pescuiască în apă turbure. Cu toate acestea, lipsa de me-

morie nu-mi pare o explicație suficientă, pentrucă tocmai d-l Panu ne-a dat o dovadă de memorie uimitoare, căci unele părți din discursul rostit de d-sa eri le-am mai auzit întocmai acum câteva luni. Și întradevăr, reflectând bine, mi-am adus aminte, că însuși d-l Panu îmi spunea ceea ce a spus eri despre fuziune, despre necesitatea unor schimbări în cabinet, despre oarecare echilibru de puteri, ce ar trebui restabilit, despre oarecari preponderențe ce ar trebui înlăturate. Și, acum, aceste sentimente ale d-sale ni le atribuie nouă.

A, dar va zice d-l Panu: «O remaniere era necesară. Dar ce fel de remaniere? Să vie niște lei pe banca ministerială; dar nu niște bieți iepuri?! «Așa ne-a tratat d-sa și, lucru curios, niciunul din acești iepuri n'a dispărut de pe banca aceasta, în urma șarjei d-sale de eri.

O așa remaniere e inadmisibilă. «Cum, domnilor, zice d-l Panu, să faci o remaniere și să faci apel la capacitatea domnului Carp, în momente așa de grele? Aceasta este inadmisibil! Și apoi să veniți la clubul conservator, să sărbătoriți «fericitul eveniment» cu fraze sforăitoare și patriotice! E ridicol» A! Dacă s'ar fi sărbătorit evenimentul, bunăoară la hotel Continental, (aplauze) atunci, neapărat, și interesul țării și interesul partidului puteau fi invocate! (aplauze prelungite).

Domnilor, dupăce s'a făcut într'atâtea moduri deosebite geneza guvernului actual, permiteți-mi s'o fac și eu, la rândul meu. Pentru aceasta, mă voi întoarce cu un an și jumătate înapoi.

În aprilie 1899, partidul conservator a venit la putere, în cele mai critice împrejurări, prin cari a trecut vreodată țara dela 1866 până astăzi. Aveam de lichidat și falimentul moral dat pe chestiunea națională și falimentul material, dat pe chestiunea financiară de partidul liberal.

Pe lângă greutățile situațiunei, mai întâmpinam și toate greutățile pe cari căntă să ni le suscite o opozițiune, care este desigur opozițiunea cea mai slabă moralmente, eare a putut să existe vreodată, dar totodată și cea mai primejdioasă.

Zic că e opozițiunea cea mai slabă, pentrucă, dacă nu un sentiment de patriotism, cel puțin un sentiment de respect de sine impunea o rezervă partidului liberal, răspunzător de criza actuală.

Dar, totodată, partidul liberal găsia atâtea elemente de nemulțumire de speculat, încât el devenia o opoziție primejdioasă.

Astfel, criza de acum prezintă această anomalie, că într'insa partidul liberal și-a căpătat și discreditul lui, dar totodată și resursele agitațiunei sale (aplauze).

Cu atari resurse, partidul liberal s'a năpustit cu furie asupra guvernului conservator.

Intâi, lupta a început prin presă, în care erau țintiți, în prima linie, acei cari părăsiseră partidul liberal și, în al doilea rând, acei cari îl loviseră mai tare.

Din presă, lupta s'a transportat în cluburi. Atunci am asistat la o primă înfrățire: la fuziunea clubului liberal cu clubul muncitorilor. Și aceste elemente nu degeaba au fost înregimentate.

Le-am văzut operând în strada Griviței, ori pe piețele Slatinei.

Am avut prilejul să văd, cu ochii mei, la Slatina, pe d-l Sturdza în capul a 100 de... cum să zic?... de nealegători; apoi, dupăce-au intrat în luptă organele politice ale clubului liberal, am văzut intrând în scenă și organele nepolitice ale aceluiaș club. organe, cari numai într'o stare bolnăvicioasă a vieței publice pot să aibă o legătură cu un club politic.

Atunci, domnilor, acestei coalițiuni a unui partid de guvernământ cu elementele de dezordine, a vrăjmașilor capitalului cu Banca Națională și a Băncii Naționale cu criza pe care tocmai ar trebui să o lecuiască (aplauze vii) am opus, noi, unirea tuturor elementelor conservatoare.

Această unire mi se pare așa de firească, încât nu ar avea nevoie de-o explicare. Ea însă a căpătat dela împrejurări nu numai o explicare, ci și un caracter deosebit de măreție, datorit sacrificiilor cu cari s'a făcut.

De 25 de ani, cele două fracțiuni conservatoare stăteau față în față, fără să voiască să renunțe la pretențiunile lor. După 25 de ani, și înaintea unui mare interes al țării, în fața primejdiilor cari amenințau țara, am capitulat și unii și alții, am renunțat și unii și alții la aceea ce ne dezbinase până atunci (aplauze).

Atunci d-l Cantacuzino a dat acel exemplu de abnegațiune, care va satisface măcar pe aceia cari socotesc, că ambițiunile politice sunt cauza de căpetenie, pentru care afacerile publice în această țară merg așa de rău. Și am căpătat prin acest act nu numai unitatea, dar am căpătat unitatea sub un șef, care a devenit una din forțele morale din această țară (aplauze). Căci nu este partizan, care să nu simtă, și nu e adversar care să poată tăgădui, că, oricând va fi în joc un interes al țării și al partidului, niciodată nu-i va stă împotriva ambițiunea personală a d-lui Cantacuzino (aplauze prelungite). Iar d-l Carp, care refuzase puterea cu câteva luni înainte, atunci când situațiunea eră grea, fără a fi încă primejduită de criza agricolă, d-l Carp primește condițiunile, pe cari le refuzase cu un an înainte și consimte să riște, în niște împrejurări atât de aventuroase, reputațiunea unei cariere destul de glorioase, pentruca el să nu aibă nevoie să dea noi probe de destoinicia sa (aplauze prelungite).

Domnilor, în așa condițiuni fiind făcută fuziunea, mă veți întreba, poate, cari sunt până acum roadele ei. Ca să arăt, în întregimea lor, rezultatele fuziunii, ar trebui să vă pot arăta nu numai ce este dar ceea ce mai ales ar fi fost, dacă fuziunea nu se făcea. Este destul să vă spun că, acum câteva luni, se vorbea deja în mod vag nu numai de o schimbare de guvern, dar și de o schimbare eventuală de regim.

Domnilor, nu vreau să fac apel la sentimentele egoiste ale acestei majorități. Suntem, din contră, deprinși a îndemna pe amicii noștri la sacrificii și cu toții am dat destule probe de abnegațiune.

La 1895 partidul conservator a dovedit cât prețuește pentru dânsul puterea. Aceiaș dovadă a făcut-o Lascar Ca-

targiu când cu cestiunea mitropolitană, iar d-l Cantacuzino mai de curând a arătat cât de voios ştie să cedeze guvernul (aplauze).

Da, domnilor, bucuros renunţăm la putere în condiţiuni normale, când credem că putem da avantajile puterei, fără niciun neajuns.

De astădată, veniţi la putere pentru a salvă o situaţie compromisă de alţii, ne-am sacrificat popularitatea cu o singură speranţă, aceea de a putea duce la bun sfârşit opera întreprinsă.

În asemenea împrejurări, a părăsi o situaţie plină de primejdii ar însemnă o abdicare (aplauze).

Şi apoi, să se ştie, noi nu suntem manta de vreme rea a d-lui Sturdza! (aplauze prelungite).

Domnilor, pe lângă folosul momentan pe care l-am semnalat, sunt şi alte foloase mai depărtate pe cari fuziunea ni le va da şi pe cari vor şti să le preţuiască chiar acei conservatori cari mai pot avea îndoială despre utilitatea fuziunii.

Ştiţi câte forţe s'au cheltuit în luptele lăuntrice ale partidului conservator. Ştiţi de câte ori a fost stânjenită acţiunea noastră, din cauza rivalităţilor noastre. Ei bine, va veni o vreme, în opoziţie, când toţi vor spune: fericit a fost evenimentul, care a pus capăt acestor frământări şi care-a adus pacea în partidul conservator (aplauze).

Dar, s'a zis, că, dacă s'a făcut fuziunea, s'a ivit şi o dizidenţă. Şi drept dovadă ni se poate, acum, semnală discursul d-lui Panu, care indică, o recunosc, chiar mai mult decât o dizidenţă; aşi putea zice o dezasimilare (aplauze).

Dar această dizidenţă nu e rodul fuziunii. D-l Panu, deja înainte de formarea guvernului actual, spunea ceea ce acum a declarat la tribună.

Ceea ce este nou, e numai atât, că d-l Panu acum în mod public a renegat discursul d-sale de acum un an, asupra asimilării.

Aceasta mă autoriză să calific atitudinea d-sale de azi drept o dezasimilare. De altminteri, o dizidenţă e numai aceea ac-

țiune pornită în contra unei direcțiuni politice, în numele acelorași principii.

Domnul Panu însă a renegat principiul de căpetenie, care în țara aceasta dă rațiune de a fi partidului conservator, anume că partidul conservator trebuie să fie vrăjmașul luptelor de clasă. Partidul conservator pe toate terenurile, fie în cestiunile țărănești, fie în ordinea socială, fie în ordinea politică, e vrăjmașul luptelor de clasă și, întru aceasta, el se deosebește adesea de partidul liberal, pe care îl acuză uneori de-a învrăjbi păturile sociale.

Ei bine, d-l Panu reneagă unul din principiile fundamentale ale partidului conservator, când vine să introducă în rândurile partidului lupta de clase.

Aceasta e neadmisibil și trebuie să ne ferim ca vreodată o sămânță atât de primejdioasă să poată să încolțiască în partidul conservator, căci ar fi peirea lui (aplauze).

E rău venit d-l Panu să ne acuze că vrem să facem distincțiuni după naștere. Repudiem asemenea ideii: ele sunt condamnarea a tot ce e mai esențial în partidul conservator.

Nu admitem privilegiile de naștere; dar nu admitem nici privilegiile deandosele. Nu primim această teorie, în virtutea căreia cineva crede că se face indispensabil, amenințându-ne cu acuzațiunea de les-democrație (aplauze).

Dar, domnilor, d-l Panu s'a deosebit de noi și pe o chestiune de principiu — acea, de care v'am vorbit — și s'a deosebit și prin atitudinea d-sale. D-l Panu ne-a combătut pe toată linia. El se declară în contra partidului, în contra programului, în contra ceea ce d-sa numește ilustrațiunile partidului, în contra organizării noastre, în contra guvernului actual și în contra guvernului trecut. În fine, d-l Panu s'a combătut chiar pe d-sa însuși.

D-sa a fost unul dintre comesenii banchetului dela Iași, unde-a aplaudat programul dela Iași, pe care apoi l-a apărat aci și în contra căruia a dat acum, aci, drum sarcasmelor sale.

Dupăce a combătut programul, trebuia neapărat să combată și guvernul. Nu mă mir dar că d-sa a acuzat pe d-l Carp de nepricepere.

Spre a-i răspunde, să-i reamintesc care a fost atitudinea d-lui Carp, acum un an, în cestiunea financiară? D-sa zicea: «Găsesc situația mai grea decât se pare; economiile sunt insuficiente; vreau economii mai mari, fiindcă vreau un buget cu excedent și fiindcă mă tem ca impozitele să nu dea ceea ce așteptăm dela ele.» Ia să vedem acum, care a fost și atitudinea d-lui Panu. D-sa răspundea atunci d-lui Carp:

«Ce mai vorbiți de situațiune gravă? Acestea sunt clișeuri». D-sa e vrăjmașul clișeurilor. Toată lumea vorbește de situațiune grea. Ca să se distingă, d-sa zicea: «Nu e grea situațiunea, ea este chiar foarte ușoară». D-sa afirmă chiar că cu resursele create se echilibrează bugetul (d-l Panu întrerupe). Negați, domnule Panu? Vă pot aduce «Monitorul» spre a vă dovedi că de trei, patru ori ați afirmat că bugetul va fi echilibrat cu resursele cari se creeau.

Pe atunci, d-l Carp propunea măsuri mai drastice, spre-a ajunge la un buget cu excedent.

«Auziți, buget cu excedent? zicea d-l Panu. Dar unde, în ce țară ați mai văzut bugete cu excedente?»

În privința impozitelor, d-l Carp exprimă temerea ca ele să nu producă cât se așteptă dela ele. Iar d-l Panu zicea:

«Cum? N'are să producă atât?»

«Aceasta dovedește ignoranța d-voastră; nu știți să faceți distincțiune între un impozit direct și un impozit indirect. La cele indirecte ați avea dreptate. Dar acum e vorba de impozite directe și prin urmare vom avea destule resurse ca să echilibrăm bugetul.»

Azi d-l Panu acuză pe d-l Carp că n'a fost prevăzător, că nu și-a dat seamă de gravitatea situațiunii și n'a propus măsuri destul de drastice.

Vedeți dar cu câtă pornire pătimașă ne combate d-l Panu.

E drept însă că d-l Panu a mai păstrat în inima d-sale încă ceva amintiri dulci despre noi și ne-a arătat oarecare

bunăvoință în partea pozitivă și, negreșit, cea mai importantă din discursul d-sale. D-l Panu ne-a arătat buna d-sale voință, consimțind a ne oferi o soluțiune pentru lecuirea crizei. Mai întâi d-sa pune o întrebare d-lui Carp: Oare, d-le Carp, suntem întradevăr descoperiți cu 42 de milioane? Sigur? Știți bine acest lucru? Nu cumva o fi o eroare? Nu cumva sunt 42 de milioane excedent, iar nu 42 de milioane deficit? Dar chiar să fie așa, nu se poate găsi asupra formei un prilej de a nu plăti?

Vedeți, soluțiunea e din cele mai simple. Criza? O neagă! Datoriile? Nu le plătește! (aplauze).

Foarte simplu. Dar aceste soluțiuni simple au cusurul că în genere ori sunt geniale, ori sunt de așa natură încât merită să fie urzicate cu verva neîntrecută a d-lui Panu.

Propunerea d-lui Panu îmi amintește o altă soluțiune, tot așa de simplă, care ni se propusese anul trecut. Pe când gemeam după împrumut, pe când se așteptă din moment în moment să vie depeșa, prin care să se anunțe că împrumutul s'a contractat, câțiva delegați ai unei camere de comerț se prezintă la ministerul de finanțe spre a indica o soluțiune.

Ei sunt introduși în cabinetul ministrului de finanțe, care era d-l general Manu, și îi spun:

— Domnule ministru, am găsit soluțiunea crizei.

— Care?

— Să contractați un împrumut!! (ilaritate).

La asemenea rețete îți vine să răspunzi ca Francezul: «Comment? Vous avez trouvé ça tout seul?»

Domnilor, dacă lăsăm la o parte această singură dovadă de generoasă prietenie a d-lui Panu pentru noi, trebuie să constat că d-sa a condamnat întreg partidul conservator, a condamnat programul, a condamnat ambele guverne conservatoare, a condamnat toate actele noastre. Va să zică, e o dizidență în toată puterea cuvântului.

Ei bine, domnilor, sunt dizidențe glorioase, atunci când rechemi la adevăratele principii un guvern care se abate dela

ele. Sunt dizidențe ertate, acelea cari s'au produs sub îmboldirea chiar a unei ambițiuni, care voește să-și ia partea din gloria partidului în timpuri fericite.

Dar sunt momente solemne pentru un partid, când în împrejurări grele cinstea lui e pusă în joc. Atunci o dizidență e o dezertione.

Suntem într'unul din acele momente grele și cred că pot să afirm că, afară de d-l Panu, nu e un alt conservator care ar putea să aibă o asemenea atitudine în asemenea momente; nu este un conservator, care să aibă alt cuget, oricare ar putea fi nemulțumirile lui, decât ca să ieșim deasupra greutăților momentului (aplauze prelungite).

Dar d-l Panu nici nu s'a mărginit a ne critica cu asprime. D-sa a început deja să arăte oarecare bunăvoință liberalilor.

Ați văzut cât de preocupat s'a arătat d-sa ca să atenueze răspunderea financiară a liberalilor. «Partidul liberal, a zis d-sa, a făcut greșeli; am făcut și noi, suntem cu toții deopotrivă!» Mă iertați, d-le Panu. Nimeni nu este atât de necotit, încât să afirme că guvernele conservatoare n'au putut și ele câteodată să cheltuiască mai mult decât se convenia. Dar ceace nu primim este asemănarea. Știu că d-l Palade, printr'un discurs rău înțeles — căci moderațiunea, ce-a arătat în primul discurs ce a rostit în această Cameră, n'a fost de cât un fel de *captatio benevolentiae* — spunea că toți am comis greșeli. Primim mărturisirea, nu primim însă asemănarea. Da, domnilor, am putut să cheltuim, poate și noi, uneori prea mult. N'avem însă nicio răspundere în criza actuală. Căci ceace e esențial, nu e să știi cât au cheltuit unii și alții, ci *când au cheltuit?*

De pildă, am cheltuit sute de milioane ca să facem fortificațiile, podul de peste Dunăre, linii ferate poate ceva mai puțin utile. Dar când? Intr'o epocă de prosperitate. Și deaceea nu avem nicio vină și ne putem lăuda cu ce-am făcut. A fi făcut fortificațiile, podul de peste Dunăre și altele, în preziua crizei, ar fi fost o greșală; a le face astăzi, ar fi o nebulie (aplauze).

Și din acest punct de vedere permiteți-mi să examinez cele două cârmuiri, cari au precedat criza.

Partidul conservator vine în 1888 la putere, în mijlocul unei crize monetare cum nu se mai pomenise. Lecuim criza, dobândim, de pe urma dispariției agiului, 8 milioane anual în buget, un milion și jumătate dela o fericită conversiune, trei milioane dela stingerea împrumutului Oppenheim.

Totodată, țara trecea printr'o epocă de prosperitate economică, cum rareori s'a văzut.

Se zice totuși că am cheltuit prea mult. Fie. Dar recunoașteți că cheltuelile noastre n'au avut urmări grave, că am cheltuit într'o epocă de prosperitate, că am putut cheltui 200 de milioane plătite prin 10 milioane resurse anuale, create de meritele noastre și în contra d-voastră. În schimbul acestor 200 de milioane dăruite de noi țării, iertați-ne palatul Poștelor și Casa de Depuneri.

D-l A. MARGHILOMAN, MINISTRU DE EXTERNE: Care nu este făcută de stat.

D-l N. FILIPESCU, MINISTRU DE DOMENII: Dar a venit momentul, spre sfârșitul cârmuirii noastre, când situațiunea bugetară a început să fie deja ceva mai grea și atunci guvernul conservator luase o primă măsură: aceea de a restrânge cheltuelile extraordinare și al doilea a pus la ordinea zilei cesțiunea reformei impozitelor. Se știe că dacă luam o nouă legislatură, opera de căpetenie a viitoarei legislaturi eră reforma impozitelor. În aceste împrejurări a venit la putere partidul liberal și-a înaugurat acea cârmuire de 3 ani și jumătate, care va trebui să aibă o pagină specială în istoria noastră financiară. Acea cârmuire se înaugurează cu discursul d-lui Sturdza la Iași și se încheie cu discursul d-lui Palade la buget.

Incep cu primul discurs, care e și primul program. Veți vedea că în patru ani trei programe contradictorii a scos la lumină partidul liberal.

Primul program, al d-lui Sturdza, din 1895, proclamă că echilibrul bugetar este atât de bine stabilit încât putem să reducem impozitele!

Acesta s'ar putea numi programul demagogic. Se făgăduia în opoziție reducerea impozitelor, desființarea accizelor, desființarea impozitului personal și a taxei clerului. Cum se explică aceste angajamente? Negreșit prin aceea că se găsia echilibrul bugetar destul de temeinic asigurat de guvernul nostru. Situația neapărat nu erà îngrijitoare, dar nici nu putea îndurà politica d-voastră financiară, care dezechilibrà bugetul. Se începe dar a se pune în execuție acel program demagogic, se desființează taxa clerului, apoi se începe a se spori cheltuelile.

La ministerul de războiu s'a urmat mai ales o politică neînchipuită: se sporiau soldele, pe când se sleiau rezervele de cartușe și magaziile de echipament (aplauze).

În patru ani, de pe urma administrației liberale, se sporește anuitatea datoriei publice cu 20 de milioane. Această politică financiară se concretizează la sfârșit în bugetul 1899-900, care constituie cel de al doilea program de care vă vorbiam. Se cade să ne oprim asupra acestui celebru buget. Dar să ne întrebăm mai întâi, ce facem noi astăzi? Noi nu operăm decât asupra bugetului 1899—900. Noi nu luptăm decât cu o greutate: aceea de a distruge cu desăvârșire acel buget; de a-l distruge, încât să nu mai rămâie urmă după dânsul (aplauze). Și totuși acest buget dă pildă de o supraviețuire extraordinară. El e ca acele viețuitoare inferioare, pe cari le tai în bucăți și bucățile însăși trăiesc (aplauze).

În lupta noastră pentru desființarea acestui buget, turnăm într'însul, anul trecut, 30 de milioane: 21 de milioane resurse noi și 9 milioane economii, dacă printre economii prenumerăm impozitul pe funcționari. Și d-l Palade, ca un părinte denaturat, zice: «Eu încă recunosc pe copilul meu; tot bugetul meu este și îl reneg (aplauze prelungite).

Reîncepem acum din nou operațiunea. Adăogăm și scădem. Tundem și înțolim copilul d-lui Palade. Tăiem 15 milioane prin economii noi și adăogăm 8 milioane resurse. Credeam că am distrus monstrul. Dar vocea sângelui strigă la d-l Palade: «Încă recunosc pe copilul meu! Oroare! Luați-l de aci.

Nu vreau să-l văd!» (aplauze prelungite). Și cu toate acestea, sub ce vesele auspicii se născuse acest făt-frumos al d-lui Palade! Ce bucurie eră, când d-sa a produs acest buget. D-sa își luase lira și începuse să cânte un imn de glorie întru slăvirea acestui buget (aplauze prelungite), iar d-l Sturdza, care eră aici, îl acoperia cu aripa d-sale protectoare, pentru ca nu cumva o notă discordantă să se producă în acest concert de laude (aplauze prelungite). Ei bine, domnilor, permiteți-mi să desfac câteva cuplete din acest cântec duios al d-lui Palade. Acesta este cel de-al doilea program al partidului liberal, în cursul acestor patru ani. Intâi, ați văzut programul cu reducerea impozitelor, ajunsse prea grele pentru țară.

Iată și cel de-al doilea.

Este discursul program al d-lui Palade, rostit la discuția bugetului, în ziua de 13 februarie 1899. Observați bine data. Peste trei luni trebuie să izbucniască cea mai îngrozitoare criză financiară, prin care a trecut țara. Aveam deja 60 de milioane bonuri de tezaur; aveam lucrări angajate pentru mai bine de 100 de milioane; bugetul eră adânc zdruncinat, precum recunoaște astăzi însăși opoziția liberală, și totuși iată cum grăia onor. d. Palade:

«Am o datorie de conștiință, ca ministru de finanțe, să provoc o reacțiune în contra unui curent care, din nenorocire, există.

«Acel curent se manifestă mai ales sub următoarea formulă: Ce tot creșteți în fiecare an suma bugetară, ce o cereți țării; am ajuns deja la 228 de milioane, țara nu mai poate suferi aceste sarcini, țara e sleită.

«Domnilor, când lucrul acesta se repetă de cameni, cari au aerul că se ocupă de finanțe».

D-l Sturdza, care ne zice: «Economii, economii și iar economii,» s'o fi prenumerând de sigur printre cei ce au aerul de a se pricepe în materie de finanțe!

Dar continuu cu citirea:

«Când lucrul acesta se repetă de oameni, cari au aerul că se ocupă de finanțe și cari cunosc izvoarele de avuție ale

țării, ar putea să facă pe lumea mai străină de aceste cestiuni să creadă că așa e. Și e de datoria noastră, cari ne interesăm cu toții de bunul renume al țării, să facem ca adevarul asupra acestor cestiuni să fie de toți cunoscut.

«Iată pentru ce mi-am propus să consacru a doua parte a cuvântării mele, ca să stabilesc că bugetul nostru, departe de a fi o grea sarcină pentru puterile țării, din contră, față cu bugetul altor țări, e unul dintre cele mai ușoare bugete cari sunt în Europa și vă voi dovedi aceasta printr'o serie de investigațiuni, ce vom face împreună».

Și d-sa încheie :

«Țara noastră este o țară cu un sistem de impozite dintre cele mai ușoare, o țară în complectă dezvoltare economică, cu finanțe solid constituite. Ea poate, deci, să priviască cu încredere viitorul său» (aplauze).

Viitorul peste 100 de ani? Nu este așa? Peste două luni de zile cunoșteam viitorul, căci izbuenia cea mai grozavă criză prin care au trecut finanțele noastre.

D-l B. ST. DELAVRANCEA : Nu este nici poetic, nici financiar (râsete).

D-l N. FILIPESCU : Domnilor, acesta este cel de al doilea program.

Cel de al treilea program este cel cu : «economii, economii și iar economii».

Veți da, domnilor, și țara va da acestui de al treilea program crezământul care i se cuvine, încrederea pe care o impun cele două programe anterioare.

Atâtea făgădueli ați făcut — și cu privire la cestiuni în privința cărora făgăduielile se fac cu mai multă greutate — încât nu știu ce crezământ se va da unor făgădueli, pe cari puteți să le călcați fără măcar să faceți scuze (aplauze).

Aceasta, domnilor, este politica d-voastră financiară. Ia să vedem acum și prevederile d-voastră financiare decând sunteți în opoziție, unde aveți rolul foarte ușor să lăsați evenimentele să se producă și pe urmă să le prețuiți.

Domnilor, cel dintâi act al guvernului conservator a fost ca să încheie împrumutul de 175 de milioane. Toți știți legenda, pe care-o amintia d-l Panu ieri, cum că liberalii au văzut clar în această cestiune, că ei din prima zi au sfătuit să se facă un împrumut în orice condițiuni și că guvernul a scăpat ocazia, fiindcă se încapățâna a păstra tipul de 4⁰/₀.

D-l G. D. PALADE: D-l Ghermani o spunea aceasta în Senat.

D-l N. FILIPESCU: A putut s'o spue

D-l I. I. C. BRĂTIANU: D-l Carp o spunea în Cameră.

D-l B. ST. DELAVRANCEA: Și d-voastră în jurnale.

D-l N. FILIPESCU: Domnule Brătianu, dacă ați fi spus aceasta, nu ași avea poate mare învinuire să vă fac; este un mod de a vedea, care se poate apăra.

D-l I. I. C. BRĂTIANU: N'am spus-o noi, dar cred că are mai multă importanță spusele unui ministru, care este din guvernul d-voastră, decât ale noastre.

D-l N. FILIPESCU: Dacă ați fi așteptat să sfârșesc, ați fi văzut că sunt mult mai importante spusele d-voastră. Pricep să aveți această părere. Dar la început ziceați tocmai contrariul, căci iată ce citesc în «Voința Națională» dela 28 iunie 1899: «Unii dintre amicii guvernului, cari se pretind bine informați, spun că ministrul de finanțe ar fi pe punctul de-a încheia un împrumut, însă nu cu tipul de 4⁰/₀, ci întorcându-se din nou la tipul de 5⁰/₀.

«Este absolut imposibil a da crezământ unei asemenea știri».

Pricepeți acum de ce vă citesc aceasta și pentru ce acum nu mai întrepruți?

«Este inadmisibil — scriați atunci — ca guvernul să împingă nesocotința până a se întoarce iarăși la tipul de 5⁰/₀.»

Acum vă lăudați cu prevederea d-voastră și atunci amenințați guvernul, pentru că făcea ceea ce acum, *a posteriori*, găsiți prevăzător.

Dar continuu.

«Nimic nu-l autoriză și nimic nu ar justifică o asemenea măsură, care ar fi un adevărat dezastru pentru creditul sta-

tului. De altfel, guvernul conservator, dela venirea sa și până mai zilele trecute, n'a făcut decât să se laude că va încheia un împrumut în condițiuni și mai avantajoase decât noi.

«Așteptăm știri mai precise, spre-a aviza la măsurile prin cari ar trebui să ne opunem la o lovitură așa de neașteptată și de vătămătoare creditului Statului.»

Așa dar, acum recunoașteți că măsura salvatoare eră să se facă împrumut în orice condițiuni, dar să se facă cât de curând, iar acum un an orice alt împrumut decât cu tipul 4% eră o lovitură dată intereselor economice ale țării. Deja pe atunci ne amenințați cu agitații ca cele de azi, pentru a împedica guvernul reacțiunii de a compromite avutul național.

De sigur că țara își zice azi: «Bine că guvernul n'a fost prevăzător în felul liberalilor și să ne feriască Dumnezeu, pe viitor, de prevederea lor.»

Dar să vedem prevederile d-voastră și în cealaltă chestiune tot atât de importantă și care e calul d-voastră de bătaie de azi, aceea a economiilor.

Sunteți acum pentru economii, în teorie. Ar fi mai interesant să arătați practic ce economii propuneți și e mai meritoriu să realizați economii ce supără decât să proclami în teorie economii cari nu ating pe nimeni.

Dar care a fost prima măsură de economie, prezentată în această Cameră? Dacă nu mă înșel, impozitul de 5% pe funcționari. Iată o adevărată economie. D-l Brătianu a votat contra acestei prime economii!

D-l I. I. C. BRĂTIANU: Căutați discursul meu. Am votat în acelaș senz cu d-l Carp.

D-l P. P. CARP: Vă înșelați, am votat atunci toate impozitele (aplauze prelungite). Am declarat că mai trebuiesc și altele și am să mă țin de cuvânt.

D-l I. I. C. BRĂTIANU: Imi permiteți să vă întrerup, domnule ministru? Voesc să reamintesc un lucru. D-l prim-ministru Carp a spus atunci că, până când nu se va veni cu un program întreg, nu va vota impozite izolate. Și d-voastră personal, domnule Carp, ați venit acî la bancă și mi-ați spus

că, dacă d-voastră faceți declarație în acest senz, nu mai e nevoie să mai iau și eu cuvântul.

D-l N. FILIPESCU: Domnule Brătianu, puțin importă, la urmă urmelor, chiar cum ați fi votat d-voastră, căci asupra unui anume impozit poți să ai un mod deosebit de a vedea.

Dar ceace este interesant, sunt motivele pentru cari ați votat contra. Și aci invoc discursul d-voastră. Ascultați pentru ce a votat partidul liberal contra. D-l Brătianu zicea: «Să ni se prezinte toate impozitele laolaltă.»

Foarte bine, pricep și aceasta. Dar d-l Brătianu mai zicea «Veniți tocmai cu un impozit pe muncă, în loc să veniți cu celelalte impozite pe bogăție.» Și d-sa ne făcea cunoscuta distincțiune a impozitelor pe muncă și impozitelor pe bogăție.

Atunci economiile, mult laudate azi, erau impozite pe muncă! (aplauze).

D-l I. I. C. BRĂTIANU: Denaturați, domnule ministru, diferitele argumente pe cari le-am adus atunci în discursul meu. Motivul, pentru care am spus că nu-l admit, este acela pe care l-am citat. În discuțiune am spus pe urmă mai mult.

D-l N. FILIPESCU: Ați spus negreșit multe atunci, pentru combaterea acelu impozit, dar socotesc că nu țineți să invoc argumentul d-voastră cum că nu erați pregătit pentru discuție.

D-l B. ST. DELAVRANCEA: S'a invocat acest argument.

D-l N. FILIPESCU: Eu voiu invoca celalt argument, care este foarte interesant, față de programul șefului d-voastră de astăzi. Anume: d-voastră ziceați: «Pricep să veniți cu o serie de impozite pe avuție, dar un impozit tocmai — subliniez aci, ca să dau exactul înțeles acelu cuvânt — tocmai pe muncă, aceasta nu se poate.»

Va să zică, acestea erau prevederile d-voastră și în chestiunea atât de importantă a economiilor, care a devenit acum calul de bătaie al partidului liberal.

Când, însă, este vorba de crearea resurselor extraordinare, pentru a acoperi golurile tezaurului, atunci prevederile

d-voastră dispar cu desăvârșire. Aci nu aveți nicio soluție. Și în contra oricărei soluțiuni a noastră strigați, că vrem să vindem străinilor avutul strămoșesc și că, sub presiunea evenimentelor, dăm străinilor concesiuni prea avantajoase.

Domnilor, în această materie nu primim decât un argument, anume: să ne spuneți ce alte resurse propuneți să se creeze pentru acoperirea nevoilor tezaurului.

Și pentru declamațiile d-voastră deșarte avem un singur argument, cu care vă vom răspunde: reproducerea condițiilor făcute Statului de Banca Națională. Avem o comună măsură pentru a prețui concesiunile, în contra cărora protestați. Această comună măsură e propunerea Băncii Naționale. Când o instituție de credit este în stare să ceară să-i dai 15 milioane sub formă de autorizație de a emite hârtie de 15 milioane și apoi să-ți ceară zecimi de milioane sub formă de prelungire de privilegiu, fiindcă ți-a dat înapoi cele 15 milioane în hârtie și când un partid patronează acea propunere, nu-i este permis să rădice vocea în contra concesiunilor ce am propus.

Nu este Rockefeller în lume, care să poată îndrăzni să facă asemenea propuneri (aplauze prelungite, bravo).

D-I B. ST. DELAVRANCEA: Ca reminiscență literară, acesta este Shylock.

D-I N. FILIPESCU: Domnilor, neținând seamă de prevederile partidului liberal și nesocotind criticile lui, vom merge înainte cu îndeplinirea operei noastre financiare.

Două politici financiare ni se înfățișează.

Una, ar fi o politică financiară de partid. Aceasta constă în a cruța, pe cât se poate, popularitatea noastră, a crea, în consecință, cât mai puține resurse și cât mai puține impozite, spre a consolida puțințel bugetul și a găsi, apoi, câteva expediente pentru înlăturarea sau amânarea nevoilor tezaurului.

Cu puțin noroc, cu câțiva ani buni, cu câteva împrejurări favorabile, cari să îmbunătățească situația monetară din Europa, vom putea s'o ducem patru ani.

Zic, că această politică e o politică de partid, pentrucă ea cruță, în limita posibilului, popularitatea noastră și, pe de altă parte, întinde o cursă adversarilor noștri, deoarece face abstracțiune de scadența la care va trebui să se conso- lideze datoria flotantă, scadență în fața căreia am putea să lăsăm pe adversarii noștri.

Această politică nu va fi a noastră.

Mai e însă și-o altă politică, pe care ași cutezà s'o calific de națională, dacă acest cuvânt n'ar fi prea mult uzat de adversarii noștri, (aplauze) o politică națională care constă în acea, ca să luăm atâtea măsuri, să facem atâtea economii, să creăm atâtea impozite, în cât orice s'ar întâmpla, fie încă un an rău, fie o criză monetară statornică în Europa, să eșim deasupra tuturor greutăților prezentului. Aceasta, domnilor, este politica noastră, pentrucă nu admitem ca bunuri atât de scumpe, ca avutul țării și bunul ei renume, să se joace la întâmplare într'o lotărie. Aceia dintre d-voastră, cari își dau seamă că această politică e singura mântuitoare, vor pricepe că numai atunci când ne vom cruța popularitatea noastră, vom merită neîncrederea d-voastră, iar atunci când, dinpotrivă, ne vom jertfi popularitatea și vă vom cere sacrificii, vom merită încrederea d-voastră întreagă.

Știu, domnilor, că această politică e foarte neplăcută, știu că e dureroasă mai ales pentru acei cărora o impunem. Cred însă că ne va susține speranța răsplătii zilei de apoi.

Un poet francez a zis :

*«Si dieu n'a pas fait la douleur inutile,
«Les larmes du présent fécondent l'avenir».*

În aceste dureri ale prezentului se zămislese destinele noastre viitoare și din această operă a noastră se va naște o eră de prosperitate pentru țară și chiar o nouă eră politică (aplauze). Zic chiar o nouă eră politică, pentrucă o politică financiară atât de radicală nu se poate să nu-și aibă răsunetul și în domeniul politic. O politică financiară atât de hotărîtă e menită a schimbà chiar condițiunile de existență ale guver-

nelor noastre. Până acum guvernele noastre nu aveau sprijin mai puternic decât ceea ce se numește pe nedrept *zestrea guvernamentală*. Zic că se numește pe nedrept, pentru că această nimfă Egerie a tuturilor guvernelor este o amantă necredincioasă și desmoștenită, care trece dela guvern la guvern și pe care fiecare guvern trebuie s'o întrețină, în mod ruinator pentru țară. Din cauza ei trebuie să se reverse asupra țării mână bugetară sub formă de școli de interes electoral, de drumuri de fier de interes local, de slujbe și de sinecure. Și, cu cât se slăbesc mai mult puterile țării, cu atât guvernele sunt mai tari.

Cred că nu se poate aduce o critică mai aspră regimului nostru politic decât aceea, că guvernele noastre nu au reazim mai puternic decât această bază de corupțiune. Săvârșind astăzi opera financiară pe care v'o semnalăm, săpăm însăși temelia guvernului nostru. Atunci, pentru a nu rămânea în vânt și pentru că nimic nu poate sta în picioare fără un punct de reazăm, trebuie să căutăm acest reazăm aiurea. Și acest reazăm guvernele viitoare nu-l vor putea găsi decât într'o politică de mai mare autoritarism, care va compensa sprijinul ce-l găsiu în corupțiune și le va permite să distrugă baza lor nesănătoasă de până acum.

Fi-va puterea de rezistență a acestei noi baze suficientă? Nu știu, fiindcă n'a fost încă încercată. Dar, fiindcă nu vreau să desperez de viitorul acestei țări, cred că pot răspunde: da (aplauze prelungite).

CRIZA FINANCIARA : VANDEREA PADURILOR STATULUI

Printre mijloacele, pe cari guvernul conservator din 1901 voia să le întrebunțeze spre a scăpa țara de faliment, era și vânzarea pădurilor statului. Planul acesta însă nu era aprobat de partidul liberal, care îl combătea cu inverșunare în gazetele sale. Din presă chestiunea fu strămutată la urmă în parlament.

În ziua de 12 ianuarie 1901, d-l deputat Ionel Brătianu adresează deci ministrului de domenii o interpelare, «asupra scoaterii în vânzare extraordinară a unor păduri ale statului».

Această interpelare se pune la ordinea zilei chiar a doua zi, 13 ianuarie, când d-l Ionel Brătianu ia cuvântul și-și dezvoltă interpelarea. D-sa formulează o serie de critici asupra-modului cum s'a fixat licitația, asupra hotărârilor luate de ministerul de domenii în ce privește tăerea unor păduri, hotărâri cari ar fi variat dela o zi la alta, cum și asupra faptului că ministrul nu ținuse seamă de avizul consiliului tehnic. Din toate actele, pe cari le-a consultat—spune oratorul—ese un aier de nesinceritate; mai reese—spune d-sa mai departe—«neexecutarea legilor administrative și nerespectarea condițiilor celor mai stricte ale unei bune administrații financiare».

Acestei interpelări îi răspunde numaidecât d-l ministru al domeniilor, Nicolaie Filipescu, discutând mai întâi chestiunea din punctul de vedere tehnic, iar la urmă trece la chestiunea politică.

DISCURS ROSTIT ÎN CAMERA DEPUTAȚILOR ÎN ȘEDINȚA DELA 13 IANUARIE 1901.

Domnilor Deputați,

D-l Brătianu ne-a spus că intențiunea d-sale era să dezvolte unul din punctele cele mai de seamă din programul național-liberal, punct de program care se aseamănă întoc-

mai cu programul desfășurat de d-l Zăgănescu și care se rezumă în aceea, că subordonează orice creare de resurse — ca acelea de cari ne ocupăm azi — realizării unor economii imposibile de realizat.

În loc însă de aceasta, d-l Brătianu s'a ocupat de toate nimicurile, de toate contrazicerile mărunte pe cari le-a putut scoate din sutele și sutele de acte, pe cari i le-am pus la dispoziție. De aci d-sa s'a silit să tragă concluzia de nesinceritate, ce pretinde că rezultă din cercetarea dosarelor.

Așa, d-sa ne-a spus că obiectul vânzării este nedeterminat.

Nu este însă așa!

Pentru fiecare pădure există un plan și este foarte bine determinată fiecare parcelă, din care are să se vândă arbori.

D-sa ne-a spus că publicațiunile sunt nesuficiente; că pentru d-sa publicațiunile în *Monitorul Oficial* nu sunt suficiente.

Noi am găsit însă că este suficient așa.

Ne-a mai spus că consiliul de miniștri s'a bazat pe un act nesincer ca să hotărască licitația peste o lună.

Această cestiune se agită de mai multe luni: trebuia să se știe în țară și în străinătate că se vor vinde păduri. Am vroit dar să se rezolve mai în grabă cestiunea, ca să ne putem folosi de aceste resurse din vânzarea pădurilor.

Am hotărât dar să reducem dela două luni la o lună termenul de licitație, cum este permis prin legea contabilității.

Ei, și avem nevoie de motive nesincere, pentruca consiliul de miniștri să hotărască acest lucru, permis de legea contabilității?

D-l Brătianu, printre toate nimicurile de cari a pomenit, a spus că am întrebuițat cine știe ce mijloace pentru a ocoli consiliul tehnic.

Consiliul tehnic, domnilor, pentrucă poate n'o știți, este numit de mine; membrii lui pot să-i scot orișicând. Așa fiind, vă închipuiți, că dacă îmi pot întocmi un consiliu după

plac, ași putea să alcătuesc un așa consiliu încât să dobâdesc dela el tot ce vreau...

D-l I. I. C. BRĂTIANU: Rea idee aveți de oamenii tehnici, domnule ministru.

D-l N. FILIPESCU: D-le Brătianu, să vorbim sincer. Când am un consiliu, în care pot să numesc pe cine vreau, vă închipuiți că m'ași teme de acest consiliu...

D-l I. I. C. BRĂTIANU: Am absolută convingere, că în toate cestiunile tehnice vor fi oameni de convingere.

D-l N. FILIPESCU: Și eu vă voi arăta 2 chiar 3 hotărâri ale consiliului tehnic, absolut contradictorii asupra aceleiași cestiuni.

În fine, ați zis că s'ar fi falsificat o rezoluție de cătră șeful de serviciu. Aceasta e foarte grav. De pildă, dacă el a scris mai întâi «aprobă» și a pus în urmă «nu se aprobă», aceasta este o faptă de o gravitate extremă.

Dacă vreți, pot să vă aduc acte din timpul administrației d-voastră, unde voi arăta, că, după ce s'a luat o hotărâre s'a luat apoi alta...

D-l I. I. C. BRĂTIANU: Chimicește ștearsă?

D-l N. FILIPESCU: Fie chimicește, fie altmintrelea.

Și pentru aceasta n'ați votat d-voastră contra d-lui Gănescu, zicând că nici nu răspundeți la asemenea lucruri? Serioasă e această indignare a d-voastră? (aplauze).

Dar, domnilor, silit sunt să mă ocup de toate acele nimicuri, de toate acele incidente mărunte, pe cari le-a făcut d-l Brătianu să răsară din multiplele dosare pe cari i le-am dat.

Și mai întâi să stabilim cestiunea raporturilor dintre ministru și consiliul tehnic.

Mai întâi, d-le Brătianu, eu pretind că în cestiunile de cari ne ocupăm, în cazul de față, am dreptul să aprob sau să nu aprob, să țin seamă sau să nu țin seamă de avizul consiliului tehnic. Prin faptul că mă interpelați, îmi închipui că eu sunt responsabil și nu pot să fiu responsabil decât de actele mele și dar nu există în puterea executivă o autoritate de sine stătătoare, care ar putea da hotărâri exe-

cutorii prin ele însăși ; de altmintrelea, îmi convine și teza cealaltă, după care eu sunt nevoit să aprob tot ce a hotărât consiliul tehnic ; dar în cazul acesta nu sunt răspunzător. Imi convine, căci am urmat avizul consiliului tehnic și aceasta mă scutește de orice răspundere.

După aceste teorii știți ce ași putea face ?

Ași putea, urmând avizurile consiliului tehnic, să scot în vânzare încă 68 de mii de hectare de pădure și să extrag din ele nu câte treizeci de arbori de hectar, ci să le vând în tăiere rasă și să mai vând și rezervele ; apoi, când mă veți interpela, nu voi mai răspunde, căci aceasta privește pe consiliul tehnic și campania ce ați întreprins nu va mai avea de ținută răsturnarea guvernului, ci răsturnarea consiliului tehnic (aplauze).

Nu știu dacă vă convine aceasta.

Pentru moment însă nu mă voi pune pe acest teren, căci nu vreau să declin nicio răspundere și vă voi demonstra că am lucrat în conformitate cu hotărârile consiliului tehnic.

Dar mai întâi, domnilor, să vă citesc din codul silvic articolul privitor la această materie, articol care, precum veți vedea, e foarte obscur.

«Art. 30. Acest consiliu se va pronunța asupra tuturilor cestiunilor relative la pădurile particulare. Votul consiliului este consultativ.

Acest consiliu se va mai pronunța cu vot deliberativ asupra următoarelor cestiuni :

- 1) Asupra amenajamentelor făcute conform art. 4 din legea de față ;
- 2) Asupra tuturilor cestiunilor tehnice relative la păduri în genere ;
- 3) Asupra defrișărilor și liberărilor de lemne ;
- 4) Asupra tuturilor cestiunilor relative la vânzări și licitațiuni de păduri.

Deciziunile, luate de consiliul tehnic în cestiunile dela alin. 2 și 3, vor fi executorii sub rezerva aprobării ministe-

rului de finanțe și conform dispozițiilor legii de față în această materie».

Știm că într'o adunare membrii ce o compun au ori vot consultativ, ori vot deliberativ, adică au ori nu putere hotărâtoare.

Aci se zice că hotărârile consiliului sunt sau nu hotărâtoare.

Vă mărturisesc că nu pricep.

Dar să mergem mai departe.

Articolul în cestiune adaogă :

«Deciziunile luate de consiliul tehnic în cestiunile delatinalin. 2 și 3 vor fi executorii, sub rezerva aprobării ministerului de finanțe și conform dispozițiilor legii de față în această materie».

Va să zică, în ceea ce privește paragrafele 1 și 4, cari tocmai ne privesc, zice că hotărârile consiliului nu sunt executorii. Căci nu cred ca cineva să interpreteze acest articol în sensul că : «acele hotărâri sunt executorii, chiar fără aprobarea ministerului». Ar fi contrariu spiritului chiar al Constituțiunei noastre, ca în lăuntru puterei executive să existe o autoritate de sine stătătoare, care să dea hotărâri definitive, fiind, totodată, neresponsabilă.

Dar, domnilor, să vedem întrucât — liber de altmintrelea fiind de a mă ține de acele hotărâri sau nu — să vedem întrucât m'am depărtat de avizurile consiliului tehnic ?

Pretind că le-am urmat și că m'am depărtat de ele numai în două cazuri : când consiliul tehnic mă autoriza să fac mai mult și am făcut mai puțin, căci cred că cine poate mai mult poate și mai puțin. Al doilea, când mă aflam în fața a două avize contradictorii ale consiliului tehnic. Atunci neapărat trebuia să-mi dau părerea și cred că nu era alt mijloc să împac aceste opinii divergente.

Așa fiind, domnilor, în ziua de 16 maiu consiliul tehnic al pădurilor îmi dă o hotărâre, prin care arată pădurile pe cari credea că este bine să le vindem, condițiunile și personalul care trebuie să prezideze la facerea studiilor, etc. In

toate aceste prvințe s'a urmat cum a hotărât consiliul tehnic.

Singurul punct interesant, de care s'a servit d-l Brătianu, e privitor la regimul exploatărei; consiliul tehnic a zis:

«In ceea ce privește regimul etc.» Aceasta referindu-se la esențe rășinoase, nu ne interesează, deoarece n'am scos în vânzare decât stejar. Să vedem dar mai departe.

«La stejar, în masive, vânzarea se va face pe număr de arbori și, numai dacă împrejurările permit, se vor face exploatări dându-se în tăiere tot materialul prin tăieri periodice».

Va să zică la stejar vânzarea se va face pe număr de arbori. Iată punctul esențial. Așa fiind, am dat ordin să se facă lucrarea în vederea vânzării pe arbori.

Mai târziu am anunțat tot ce a fost contrar acestei hotărâri. Lucrările dela diferitele regiuni începură apoi să ne sosiască.

Unele erau făcute pe arbori, le-am aprobat pe toate; altele nu erau făcute pe arbori, nu le-am aprobat. Nu le-am aprobat, pentru că aceasta era contrar hotărârilor consiliului tehnic, pentru că, fiind vorba să se facă o vânzare extraordinară, la care sper că vor participa și casele străine, era necesar să se scoată uniform în vânzare ori un număr de arbori, ori o întindere mare de pădure, iar nu câțiva arbori și câteva petice de păduri, fiecare fiind de exploatat în condițiuni deosebite.

Am hotărât dar să vindem în bloc cutare număr de arbori și, ori de câte ori lucrarea a fost făcută în sensul acesta, am aprobat-o.

S'a întâmplat însă ca unele lucrări să nu fie făcute în sensul acesta. Atunci n'am aprobat. Mi-ați citat pădurea Stupoaia-Stavropoleos.

S'a aprobat de consiliul tehnic tăierea a 177 de hectare, tăiere rasă. Am suprimat aceasta și am lăsat numai tăierea pe arbori; s'a prevăzut același lucru la Cocoranca-Mislea.

Și aci, ca pretutindeni, am înlăturat tăierea rasă, admițând numai, ca însuși consiliul tehnic, vânzarea pe arbori.

La Cotmeana ce am făcut? Aci atrag atențiunea d-lui Brătianu și-l voi ruga să-mi spună ce crede d-sa că ar trebui să se facă. La Cotmeana consiliul tehnic schimbă amenajamentul pădurei.

D-l Brătianu a insistat foarte mult asupra schimbării amenajamentului; d-sa a spus că amenajamentul este o lucrare sacră, este un lucru care trebuie respectat...

D-l I. I. C. BRĂTIANU: Ca orice lucru cu decret legal.

D-l N. FILIPESCU: Ne vorbiam de formele legale, în cari trebuie să se schimbe un amenajament. În această privință suntem înțeleși.

Țin să constat însă că nicio pădure la noi nu s'a exploatat, nici sub d-voastră, nici sub noi, conform amenajamentelor decretate.

Și bine facem, că nu ne ținem de aceste amenajamente.

Ne-ați citat în această privință pe unii autori.

Ași putea să vă citez și eu pe alții: pe d-l Hufel, profesor la Nancy, care a petrecut un an în România. Ași putea să vă citez pe d-l Bouquet dela Grye.

Toți au spus că nenorocirea pădurilor noastre este că se fac amenajamente prea complicate, se cheltuesc bani pentru amenajamente savante, cari de altmintrelea nu se pot aplica și nu se fac cheltueli de regenerare și de punere în valoare a pădurilor.

Foarte bine a făcut dar consiliul tehnic, că a schimbat amenajamentul pădurei Cotmeana.

Iată în această privință părerea consiliului tehnic:

«Față cu cele enumerate în acest raport, subscrișii suntem de părere:

1) Intreaga pădure Cotmeana va trece printr'o perioadă tranzitorie de exploatare de 10 ani.

2) Afectațiile prime se vor exploata prin două tăieri de însămânțare, cari se vor succeda din 5 în 5 ani, extrăgându-se câte jumătate din material.

3) În celelalte afectații se va exploata, tot în timp de 10 ani, toți arborii deperisanți și comerciable, ținând însă seamă de cerințele culturale.

Vă convine aceasta ?...

D-l I. I. C. BRĂȚIANU : Câtă vreme un amenajament, oricare ar fi el și oricare ar fi regulile lui, pe cât timp este o lege, eu cred că trebuie respectat. Din moment ce un consiliu spune că această lege este rea, eu nu cred că ministrul poate pe această singură considerațiune să schimbe amenajamentul și trebuie mai întâi să modifice legea.

D-l N. FILIPESCU : Sunt de acord că, atunci când amenajamentul se schimbă, el trebuie să se schimbe cu toate formele legale și, așa, le-am schimbat cu decret regal...

D-l I. I. C. BRĂȚIANU : Voiam să zic că consiliul tehnic nu poate schimba amenajamentul ; el nu poate decât să zică că nu este bine.

D-l N. FILIPESCU : Foarte bine, dar, în ipoteza despre care vorbesc, admitând că amenajamentul s'a schimbat cu toate formele legale, cum s'a și făcut, vă convine aceasta ?...

D-l I. I. C. BRĂȚIANU : Voiți să-mi dau părerea ca silvicultor ? Nu am nicio competență (ilaritate).

D-l N. FILIPESCU : Cutoatecă nu sunt silvicultor, eu nu-mi voiu declina competența, căci nu-mi este permis să nu am o părere asupra cestiunilor ce-mi iau sarcina de a trata.

M'ați acuzat că n'am urmat avizurile consiliului tehnic, pe cari nu vă convine nici d-voastră acuma să le aprobați.

Știți ce însemnează acest din urmă aviz al consiliului tehnic pe care vi l-am citit ? El însemnează să dai în tăiere rasă a patra parte din pădure, adică 2.032 hectare.

D-voastră, care ați zis că în vederea sporirii măreii puterilor nu trebuie să vindem acum pădurile, admiteți ca să se vândă în tăiere rasă 2.032 hectare și, din celelalte afecțiuni ale pădurii, toți arborii comercia bili ?

Vă închipuiți aceasta ?

D. I. I. C. BRĂȚIANU : N'am zis aceasta, d-le ministru.

D-l N. FILIPESCU : Atunci condamnați ca și mine hotărârea consiliului tehnic.

N'am vrut ca prin tăiere rasă să se taie cantități prea mari de lemn de foc, ci să scot în vânzare lemn fasonat pentru

export, căci asupra pieței europene nu are însemnătate o cantitate de lemn de câteva milioane. Lemnul de foc însă nu se poate vinde decât în țară și nu se poate desface o prea mare cantitate, căci ori nu se cumpără, ori se coboară prețul într'un mod extraordinar.

Dar revin la cestiunea avizului schimbat al consiliului tehnic. Acest aviz se transmite la regiunea silvică, care trimite lucrarea la 12 octombrie 1900; această lucrare are de scop punerea în exploatare a unui număr de arbori de diferite esențe și dimensiuni din comuna Cotmeanca.

Consiliul tehnic aprobă și acest aviz. După ce admisesese și celealte sisteme de exploatare, admite și pe acesta și se declară acum și în contra avizului dela 12 iunie 1900 și în contra avizului dela 6 maiu, prin care hotăra să se vândă pe număr de arbori.

Față de aceste trei avize și trei sisteme, am adoptat pe unul: avizul dela 6 maiu și am hotărât ca, potrivit aceluia aviz, să se facă vânzarea pe număr de arbori. Am sfârșit în cestiunea amenajamentelor.

D-l Brătianu a criticat însă și condițiunile de vânzare. D-sa a zis, că am modificat «Condițiunile de vânzare» și le-am schimbat în contra avizului consiliului tehnic, aviz pe care se plânge că nu i-l dădusem dela început printre dosarele comunicate.

Intradevăr, nu le-am dat decât eri, după stăruința d-lui Brătianu, pentru că s'a crezut la minister că acest aviz nu are niciun fel de interes pentru cestiunea vânzării pădurilor extraordinare și voiu spune pentrue. Știți întrucât se pomenește, în acel aviz, despre vânzări extraordinare?

Numai întru atât:

Secretarul general al ministerului de domenii cere consiliului tehnic să redacteze condițiunile privitoare la vânzările extraordinare. Atât.

În lucrarea voluminoasă a «Condițiunilor de vânzare», întocmită de consiliul tehnic, nu se mai pomenește de vânzările extraordinare. Consiliul tehnic întocmește condițiuni

cari modifică, între altele, regulamentul de exploatare al pădurilor și moșiilor Statului, ceea ce nu era în căderea lui să facă.

Consiliul tehnic, în loc să alcătuiască condițiunile generale și speciale pentru vânzările extraordinare, a făcut cu totul altceva.

Vă atrag atențiunea că, nu e nevoie ca aceste condițiuni de vânzare să fie făcute cu aprobarea consiliului tehnic.

Știți de cine sunt făcute condițiunile generale?

Ele s'au făcut întâi în 1876 de părintele d-voastră, d-l Brătianu, fiind ministru de finanțe. S'au mai modificat pe urmă. Dar știți cum s'au modificat?

S'au modificat un număr oarecare de articole de cătră unul din secretarii generali ai ministerului de domenii și, pentru a schimba aceste condițiuni stabilite de un secretar general, este nevoie de avizul consiliului tehnic?

D-l I. I. C. BRĂTIANU: A fost consultat.

D-l N. FILIPESCU: N'a fost consultat. Serviciul pădurilor fiind împovărat, am cerut consiliului nu să-mi dea un aviz al său, ci să-mi redacteze acele condițiuni de vânzare, în locul serviciului, pentru a pripi lucrările.

De aviz nu am nevoie, pentru a schimba un act al unui fost secretar general.

Apoi, cum vreți, să nu fac o vânzare, fără să fiu legat de avizul consiliului tehnic?

Dar noi, d-voastră și cu mine, avem păreri cu totul deosebite în privința vânzărilor. Eu, de pildă, că este bine să vindem unele păduri îmbătrânite și să creăm astfel resurse Statului, în actualele împrejurări. D-voastră aveți cu totul alte păreri.

Când dar veți veni la guvern, veți întrebă consiliul tehnic și veți călca programul d-voastră financiar, pentru că n'a vroit consiliul tehnic să vi-l aprobe? Poate că aceasta este resursa la care vă gândiți, pentru că, pe viitor, încă o dată să nu vă țineți de programul d-voastră, cum nu v'ați ținut de atâtea ori (aplauze), și veți zice: noi am vroit să nu

lichidăm regatul; dar n'am putut, pentrucă consiliul tehnic nu ne-a dat voe să ne ținem de cuvânt.

Cerusem dar nu un aviz, ci o colaborare consiliului tehnic. Din lucrarea lui a eșit altceva decât îi cerusem; nu am ținut deci și nu puteam ține seamă de ea. Intradevăr, avem un regulament de licitațiuni, regulament care trebuie respectat, care nu poate fi modificat decât cu aprobarea consiliului de miniștri și cu decret regal. Consiliul tehnic redactând condițiunile de vânzare, a modificat unele dispozițiuni din regulament, ceeace nu putea să facă.

Eu dar am rămas în legalitate, când nu am admis modificarea unui regulament făcut de consiliul tehnic, când condițiunile nu au fost refăcute, după ordinul meu de serviciul pădurilor; în loc să modific regulamentul de licitațiuni, am spus, prin *Monitorul Oficial* dela 12 noembrie: «Se va ține licitație publică, prin oferte sigilate, conform legii contabilităței publice și *Regulamentului de licitațiuni* publicat în *Monitorul Oficial* No. 70 din 11 iulie 1896».

Am fost dar în legalitate și nu ași fi fost în legalitate, dacă admiteam condițiunile consiliului tehnic, care calcă regulamentul de licitațiuni.

Dar, apoi, știți dece pomenesc de condițiunile redactate de consiliul tehnic?

Ați făcut atâtea citațiuni; dece nu mi-ați citat dispozițiunile din acele condițiuni, privitoare la vânzările de arbori?

Aceste citațiuni nu v'ar fi lungit cuvântarea. Dinpotrivă, ați fi fost foarte scurt.

Căci nu știu dacă în aceste condițiuni de vânzare de arbori este vorba, în 4 sau 5 articole măcar din 80, despre vânzări de arbori.

Pentru aceste motive am stabilit condițiunile, cari ne permiteau a efectua vânzările pe arbori și aceste condițiuni le-am supus aprobărei consiliului de miniștri și am schimbat amenajamentele, în regulă, cu decret regal și pretind că procedând astfel am rămas în deplină legalitate.

Totodată acestea sunt motivele pentru cari nu v'am dat, dela început, printre dosare și condițiunile stabilite de consiliul tehnic. Aceste condițiuni nu se referă la vânzările extraordinare, despre cari nu se pomenește decât în apostila secretarului general al ministerului.

Când am aflat, pe urmă, că vă interesează și aceste condițiuni, v'am dat și acest dosar, astfel că nu vi s'a ascuns nimic din dosare.

Acum, după ce am stabilit cestiunea de legalitate, nu-mi rămâne să răspund d-lui Brătianu decât în ce privește cestiunea economică.

D-l Brătianu ne-a spus că suntem o țară săracă în păduri.

Mai întâi d-sa ne-a dat o cifră neexactă: noi nu avem 2 milioane hectare de păduri, ci 2.600.000 hectare, ceea ce reprezintă 21% din suprafața țării. Și nu trebuie comparat numai cu suprafața țării, ci trebuie ținut seamă și de populațiune.

Față cu populațiunea noastră, raportul este satisfăcător.

Dar în ce privește ștejarul, țara noastră are o cantitate foarte mare de ștejar.

Avem 275.000 hectare de stejar și 267.000 hectare de diferite esențe rășinoase, în cari se află 3% aproape stejar. Dacă presupunem că cele 275.000 de hectare ar produce dom. c. de stejar pe an la 35 m. c. în sus și dacă cele 267.000 hectare cu arbori diverși ar produce o jumătate m. c. de stejar pe an, avem o producțiune anuală de 680.000 m. c. lemn de stejar, pe când toată producțiunea pădurilor de stejar ale statului din Franța nu este decât 625.000 m. c.

Aceste cifre fac să cadă criticile îndreptate în contra acestei vânzări de arbori de stejar.

Aceste vânzări nu constituiesc un act de neprevvedere.

Știți că în mai toate țările se păstrează netăiat ceea ce se cheamă în Franța *le quart de réserve*, intradins pentruca în momente grele să se poată căpăta ca resurse extraordinare.

La noi rezerva aceasta este mai mare ca oriunde, deși nu se păstrează câte un sfert din fiecare pădure netăiată.

La noi ceea ce se cheamă posibilitate, este de 16.000 hectare. Atât ar trebui să se exploateze în genere anual.

Știți care este exploatarea noastră obișnuită anuală?

Ea este de 6.776 hectare, după media celor 10 ani din urmă. În loc să exploatăm 16.000, exploatăm abia 6.776 hectare și, dacă ținem seamă de lipsa de 10.000 hectare anual, pe care ar trebui s'o exploatăm, constatăm că dela 1864, adică dela secularizare până astăzi, avem o rezervă de 322.000 hectare care nu s'a exploatat.

La această rezervă putem să ne adresăm, în momente financiare grele, ca acelea prin cari trecem.

Și d-voastră, care vă referiți constant la consiliul tehnic, ați găsit o singură părere a unuia dintre oamenii tehnici, care să zică că nu este bine să se facă această vânzare. Citați o singură părere, o singură opinie. Mereu vă referiți la consiliul tehnic pentru cestiuni de proceduri, iar când e vorba de cestiunea cea mare a vânzărilor extraordinare a pădurilor, atunci nu mai pomeniți de consiliul tehnic.

Consiliul tehnic m'a autorizat să vând până la o sută de mii de hectare. Din acestea am scos în vânzare abia 32.000 hectare, din care se extrag, în mijlociu, numai 30 de arbori la hectar, cei mai mari și cei mai bătrâni, căci vindem arborii dela 45 de centimetri diametru în sus.

Pentruce aceasta? Pentrucă acești arbori vor deveni deperisanți peste câțeva vreme. La munte arborii de 45 centimetri sunt arbori de peste 80 de ani (întreruperi).

Domnule Brătianu, nu am putut să vând la munte; acolo unde stejarul nu crește...

D-1 I. I. C. BRĂȚIANU: În referat se zice la munte.

D-1 N. FILIPESCU: Bineînțeles, la munte, acolo. La munte, sau, ca să fiu cu totul exact, în regiunea colinelor, arborii de 45 centimetri diametru sunt arbori de peste 80 de ani, vârstă la care e bine să fie tăiați.

Dar în privința arborilor deperisanți d-voastră întâmpinați să nu-i tăiem, pentru că am admis o toleranță pentru arborii intrați deja în putreziciune de circa 20 la sută.

Am admis această toleranță, fiindcă am voit să asigur vânzarea arborilor de fasonat, cari au căutare pentru export.

Mulți reprezentanți de case străine mi-au spus că vor cumpăra, dacă scoatem în vânzare numai arbori buni. Dar am refuzat, fiindcă nu vreau să intre în discuțiune ce este bun și ce este rău și să mă expun la procese. Am stabilit dar o toleranță de atâta la sută, care reprezintă arborii răi ce se pot refuza. Am înlăturat dar aprecierea a ceea ce este bun ori rău. Am evitat dar o clauză primejdioasă, care figura în caietele de sarcini din Bosnia și Herțegovina, ce pretindeți că am copiat. Aceasta nu însemnează că împărtășesc modul d-voastră de a vedea, în ceea ce privește administrația excelentă a d-lui de Kallay, în privința pădurilor din Bosnia și Herțegovina.

Și n'ar fi o rușine pentru țara noastră, cum pretindea d-l Brătianu, să aibă un administrator ca acesta. Și fiindcă în Bosnia și Herțegovina sunt, ca și la noi, păduri cari n'au fost niciodată exploatate, d-l de Kallay a hotărât ca aceste păduri înainte de a fi supuse la un amenajament, să treacă prin ceea ce se cheamă o conversiune și a extras un număr oarecare de arbori, dela 48 de centimetri diametru în sus. În această excelentă dispoziție era și o clauză pe care n'am vrut s'o introduc.

Această clauză e următoarea :

«Sunt excluse dela primire cerul și stejarii proveniți din lăstărire, asemenea și stejarii scorburoși, putrezi și stricați.»

Și eu n'am vroit să intru în asemenea distincțiuni și să am dificultăți și procese. Am cercetat dar care este proporția de arbori stricați și am pus această proporție în acord cu toleranța de atâta la sută arborilor cari se pot refuza.

Astfel sper să capăt un preț bun din vânzarea pădurilor, să mai capăt ceva și pentru lemnele putrede, cari au o importanță mai mică și să nu mă expun la procese.

Acum, domnilor, cred că din punctul de vedere tehnic nu mi se mai poate obiecta nimic.

Rămâne dar numai argumentul politic.

Acest argument e următorul :

«Noi, partidul național-liberal, avem ca punct de program, că, pânăce stejarul nu va ajunge la preț, pânăce nu va spori prețul lui prin sporirea marinei diferitelor țări, noi nu vindem păduri.

«In fine, a vinde păduri este a face un act de lichidațiune, dăunător prestigiului țării».

Știți, domnilor, că una din crizele financiare cele mai celebre din istoria financiară, e cea din 1814—1815 din Franța, când a trebuit să se lichideze toate datoriile republicei și ale imperiului.

Unul dintre mijloacele de căpetenie, prin care s'a lecut situația financiară a Franței, a fost vânzarea a 400 de mii hectare de păduri. Franța nu s'a găsit atinsă în prestigiul ei prin aceasta.

Și acel care și-a legat numele de această operațiune e cel mai mare financiar al Franței, e baronul Louis.

Dar ni se va zice : baronul Louis a fost un mare financiar, Franța poate fi o țară bogată, dar nu are un partid național-liberal, (aplauze) care stă streajă neadormită ca la noi spre a feri țara de operațiuni de felul acesta.

La noi dar, unde există un partid național-liberal, să veniți să lichidați regatul, să vindeți falnicii stejari din codrii noștri?

Se poate răspunde că acești arbori vor avea aceiași soartă cu ceilalți cari au putrezit. Dar, săracii, de ce să nu moară ei în țara lor (aplauze).

Atunci de ce nu spuneți același lucru și pentru grâu ?

Cum, domnilor, guvernul reacțiunii vinde grâul național, îl trimite la Buda-Pesta, să se amestecă cu grâul unguresc !

In contra acestei monstruoase înfrățiri, protestăm.

Dar sarea, sarea atică care lipsește așa de mult din discursurile unor oratori (aplauze, ilaritate). Tocmai noi s'o exportăm, când îi simțim așa de mult lipsa ! Dar petrolul ? Lumina națională (aplauze) s'o exportăm ? Și băgați de seamă, domnilor, că petrolul merge mai mult în Bulgaria, la rivalii noștri !

Ei, domnule Brătianu, acestea sunt singurile argumente, după mine, serioase, din argumentațiunea d-voastră și mărturisesc că n'am ce să răspund argumentelor acestora. Voi spune numai un lucru: dacă recurgem la asemenea mijloace, o facem de nevoie și, în lichidarea aceasta, aveți și d-voastră oarecare răspundere (aplauze).

S'au făcut două lichidări: una, cea actuală, de necesitate; cealaltă lichidare, făcută de d-voastră, e datorită numai lipsei de bărbăție și de curaj de a creea resurse guvernului Sturdza (aplauze).

Prin acea lichidare de sub guvernul Sturdza s'a luat casa de amortizare, spre echilibrarea bugetului; s'a desființat fondul de punere în valoare a pădurilor. Despre aceasta nu ați pomenit azi, spre-a arăta sollicitudinea d-voastră pentru păduri. S'a atins fondul de rulment al căilor ferate; s'a atins casa școalelor pentru necesități bugetare; s'a dat iama în magaziile de îmbrăcăminte și în depozitele de cartușe ale armatei. S'a făcut atunci o adevărată lichidare: lichidare în adevăr vinovată (aplauze).

Și veniți d-voastră să ne condamnați pe noi, pentru că vindem lemnele ca să luăm bani spre a plăti acele necesități ce decurg de pe urma administrației d-voastră!... Dacă facem această operațiune de lichidare, știți că o facem de nevoie și că orice lichidare silită este precedată de niște acte nu tocmai regulate. Aceste acte premergătoare ale lichidațiunei vă privesc pe d-voastră.

Când, dar, vorbiți de lichidarea regatului, țineți seamă de un lucru: așa zisa lichidare a regatului, nu este decât lichidarea partidului național-liberal (aplauze prelungite).

XXVII.

CRIZA FINANCIARĂ ȘI BANCA NAȚIONALĂ

În ședința Senatului dela 18 ianuarie 1901 d-l D. Sturza adresează guvernului o interpelare asupra politicii financiare. Această interpelare se amână de două ori, până când la 5 februarie vine la ordinea zilei.

Interpelatorul critică politica financiară a guvernului, pe temeiul că cere prea multe impozite dela populație; în loc de impozite, d-sa propune economii în sumă de 20 de milioane.

Acestei interpelări îi răspunde numaidecât d-l ministru de finanțe P. P. Carp, care arată că cifra propusă de interpelator este prea exagerată: e cu neputință a face economii în sumă de 20 de milioane, deoarece rezultatul ar fi dezorganizarea serviciilor statului și în deosebi a armatei.

După cuvântarea d-lui P. P. Carp, d-l Sturza ia din nou cuvântul în replică, susținându-și părerea rostită nfi ai înainte și aducând de astădată în discuțiune și chestia golului tezaurului; d-sa nu găsește bune mijloacele propuse de guvern, printre cari sunt exploatarea pădurilor statului, cedarea flotei de comerț și vinderea acțiunilor Băncii Naționale.

La replica d-lui D. Sturza răspunde d-l Nicolae Filipescu, ministru de domenii, care se ocupă în special de vinderea acțiunilor Băncii, arătând greutățile ce Banca Națională face statului.

I DISCURS ASUPRA BÂNCEI NAȚIONALE ROSTIT ÎN ȘEDINȚA SENATULUI DELA 5 FEBRUARIE 1901

Domnilor Senatori,

Onor. d-l Sturdza a introdus în dezbatere câteva elemente noi, cari mă autoriză să intervin și eu în discuțiune, spre a face numai câteva rectificări.

De unde d-l Sturdza tratase în cuvântarea d-sale numai cestiunea bugetară, acum a introdus un alt element, anume : cestiunea împlinirii golului tezaurului, prin creare de resurse extraordinare. Aci mi se pare că d-sa a făcut câteva erori, pe cari mă cred dator a le rectifica.

În ce privește cestiunea flotei, d-l Sturdza a avut aerul de a crede că d-l președinte al consiliului ar fi fost vreodată de părere, că noi trebuie să suprimăm orice fel de flotă.

Pornind dela această premiză greșită, d-sa ne-a arătat utilitatea unei flote pentru un stat.

Evident că este așa ; suntem și noi alături de d-l Sturdza asupra acestui punct.

D-l președinte al consiliului a spus numai că nu este util să avem o flotă comercială a statului.

Vrem o flotă pe mare, nu o flotă în buget.

D-l prim-ministru a mai spus : dați-ne pilde de alte țări, unde flota comercială să fie administrată de stat.

În loc de aceasta, d-l Sturdza ne-a spus cum că în Austria și Germania ar fi existând flote comerciale și că ele sunt foarte necesare unui stat, lucru pe care nu-l contestă nimeni.

Dar nu numai Austria și Germania, ci și alte țări au flote comerciale.

Îmi închipuiu că d-l Sturdza va fi auzit vorbindu-se de flota engleză. Dar numai Franța a avut o flotă comercială a statului și rezultatele financiare ale administrației flotei au fost așa de dezastruoase, încât Franța a renunțat la dânsa. Aceeași pildă am dori să urmărim și noi.

Prin urmare, chiar dacă s'ar scoate flota comercială din mâna statului, este evident că încă vom avea o flotă ; ba chiar gândul nostru ar fi să putem subvenționa o flotă, care să satisfacă mai deplin nevoile comerciale ale statului.

Trec la cestiunea pădurilor ; la Cameră, ni s'au adus alte argumente în contra vânzărilor extraordinare de păduri. Se pare că aceste argumente s'au găsit insuficiente ; căci astăzi s'au scos la iveală altele și toată împotrivirea d-lui Sturdza se reazimă pe aceea că tăierea pădurilor ar schimba clima

țării!... Apoi defrișarea pădurilor ar putea aduce o atare schimbare; dar tăierea unei păduri, care lăstărește peste 2—3 ani, cum vă puteți închipui că ar schimba clima țării?!... Dar nici măcar aceasta n'am făcut-o... N'am tăiat păduri în tăiere rasă. Am vândut, în mijlociu, 30 de arbori la hectar. Atunci, domnilor, vă întreb, dacă este serios să zici că clima țării e primejdută, dacă se taie 30 de arbori la hectar?!...

În ceea ce privește Banca Națională d-l Sturdza, făcând aluzie la proiectul delegațiilor de cupon, a vrut să arăte că proiectul nostru ar ținti ca să dăm acțiunile Băncii Naționale să fie în mâinile străinilor și partidul național-liberal care ar vrea ca ele să fie în mâinile Românilor.

Dar, domnilor, chiar când s'a depus proiectul delegațiilor de cupon, s'a zis în expunerea de motive că totuși guvernul speră că va ajunge la o înțelegere cu Banca Națională și a fost nevoie de acel proiect de lege, ca să ajungem la rezultatul pe care l-am dobândit și concesiunile pe cari le-a făcut Banca. Deși nu vedem o mare primejdie ca acțiunile Băncii să fie în mâinile străinilor — căci deja și astăzi sunt multe acțiuni în mâinile străinilor — cu toate acestea, când am văzut că putem ajunge la o înțelegere cu Banca Națională, am revenit și, lăsând la o parte proiectul nostru, am încheiat convențiunea cu Banca Națională, pe care d-voastră ați votat-o.

Dar, pentruce, mai întâi, am făcut acel proiect de delegațiune de cupon? Se vede că a fost nevoie de această amenințare, pentruca Banca Națională să priceapă....

D-l ANTON CARP: Cer cuvântul.

D-l N. FILIPESCU: Că trebuie să renunțe la unele pretențiuni, la cari în cele din urmă a și renunțat. De unde Banca ceruse între altele și sporirea emisiunii — și noi considerăm aceasta ca o primejdie pentru valuta noastră — ea a trebuit să renunțe la aceasta și, în cele din urmă, Banca Națională s'a mulțumit cu un câștig, care covârșește pe acel din operațiunile celelalte, săvârșite pentru crearea de resurse extraordinare (aplauze).

E regretabil că în momente atât de grele pentru stat, Banca Națională a rădicat la început pretențiuni atât de extravagante și în cele din urmă a făcut concesiuni insuficiente (aplauze).

Domnilor, în ceea ce privește discuțiunea politicei financiare generale, care face obiectul interpelărei d-lui Sturdza, nu am nimic de adaus explicațiunilor date de d-l președinte al consiliului; o singură vorbă vreau să spun, anume, că mai bine ar fi, decât să se puie mereu înainte că partidul liberal este pentru o politică de economii — în contra căreia noi nu suntem cătuși de puțin, dar, ca guvern, avem datoria să împăcăm necesitatea economiei cu necesitatea menținerii organizației noastre de stat — mai bine ar fi, zic, să ni se precizeze acele economii.

Poate să fie pe ici pe colea câte o sinecură...

D-l DIM. A. STURDZA: Foarte multe sinecure!

D-l N. FILIPESCU: Da, fie și multe sinecure. Dar foarte interesant ar fi, când d-voastră vă dedați la astfel de socoteli, când veniți cu atâtea note, cu atâtea date, să ne spuneți și nouă, cari sunt economiile cari voiți d-voastră să se facă.

Admit și eu că sunt sinecure; orice fel de reformă s'ar face, chiar dacă partidul liberal ar aplica reducerile de 20 de milioane, încă sunt convins că s'ar găsi ici și colo câte una. Nu e dar un sistem curios de discuțiune de a ne scoate ochii cu câte un caz izolat?

Urmând acest sistem de discuțiune, d-l Sturdza ne-a citat un singur caz, și ne-a spus că se crează doi generali noi.

Adevărul este că s'au suprimat două locuri de general. Dar, dându-se atribuțiunile a doi generali unui singur general, s'a dat acestuia gradul de general de divizie.

Dē altminteri asupra acestui lucru comisia bugetară nu și-a spus ultimul cuvânt. Ceeace pot dar răspunde d-lui Sturdza, asupra singurei economii pe care ne-a semnalat-o, e că în loc de a se crea doi generali, s'au desființat doi. Și, permiteți-mi să spun, fără să vreau să înveninez discuția, că niciodată nu s'au făcut generali așa de mulți cum s'au făcut sub guvernul d-lui Sturdza (aplauze).

Mi se pare că sub guvernul d-sale s'au creat 14 generali noi și acum ne cereți nouă să-i suprimăm. Cum să-i suprimăm? Ei au proprietatea gradului și au dreptul la leafă. Vedeți în ce situațiune inextricabilă ne-ați pus. Și atunci zic: «In loc să veniți cu câteva pilde, cari dovedesc numai o lipsă de seriozitate în discuție, în loc să repetați numai cuvântul «economii», arătați-ne precis ce economii propuneți».

Ni s'a pomenit de o broșură, în care erau să se arăte economiile. Ni s'a spus că la clubul liberal funcționează o comisie bugetară, pentru a descoperi economiile posibile. Așteptăm rezultatul acestei lucrări, am voi să-l vedem, ca să încheiem această discuție, care altminteri nu poate avea sfârșit, d-voastră care afirmați că se pot face economii, de 20 de milioane. Noi replicăm că se pot face economii, fără ca însă să se poată ajunge la 20 de milioane. Dar nu ajungem la nicio concluzie, fiindcă refuzați să faceți dovada afirmațiunilor d-voastră.

Când vă provocăm să precizați, d-voastră evitați discuția. La discuțiunea bugetului actual, reprezentanții liberalilor au strălucit prin absența lor.

Anul acesta am ales pe d-l Pallade în comisia bugetară, dar onor. d-l Pallade n'a avut curajul să susțină, în comisia bugetară; bugetul d-sale, care ne-a dat 34 de milioane deficit și în care își are rădăcină criza.

Dar nu numai că d-l Pallade a fost ales în comisia bugetară, pentru d-l Pallade s'a făcut o excepțiune și a fost pus în 4 subcomisii bugetare și i s'a oferit o a cincea. Iar d-sa a spus că nu poate lua și pe a cincea. Nu l-am văzut însă la niciuna. La nicio discuție n'a luat parte, nici în comisia bugetară, nici în subcomisiuni.

Fără să ne îndoim de sentimentele d-voastră, credem că putem să ne menținem pe tărâmul pe care s'a pus d-l prim-ministru. Voim economii, dar aceste economii au pentru noi o limită; atârnă de d-voastră să arătați că această limită trebuie s'o îndepărtăm mai mult. Pentru aceasta, vă reînnoim invitația de-a aduce proba afirmațiunilor d-voastră (aplauze prelungite).

XXVIII

După d-l Nicolae Filipescu ia cuvântul, în aceeași ședință, d-l senator Anton Carp, membru în consiliul de administrație al Băncii Naționale. D-sa combate spusele d-lui ministru de domenii, cumcă Banca Națională n'are în vedere decât câștigul și nu se preocupă de greutățile statului. D-l Anton Carp critică de asemenea procedarea ministerului de finanțe, care, voind să vândă partea statului din acțiunile Băncii Naționale, s'a adresat — zice d-sa — deadreptul în străinătate, în loc să se adreseze mai întâi Băncii însăși.

D-l ministru al domeniilor, N. Filipescu, cere atunci pentru a doua oară cuvântul, spre a răspunde d-lui Anton Carp. D-sa arată că Banca realizează intradevăr câștiguri prea mari; în al doilea rând, organizarea Băncii Naționale este dăunătoare intereselor comerțului și industriei și nu-și are pereche în nicio țară din lume.

II DISCURS ASUPRA BANCEI NAȚIONALE ROSTIT ÎN ȘEDINȚA SENATULUI DELA 5 FEBRUARE 1901

Domnilor Senatori,

Deși ora este înaintată, vă rog să-mi acordați câteva momente de îngăduință, ca să răspund, în puține cuvinte, d-lui Anton Carp.

Mai întâi, în ceea ce privește procedura aceea, care ar părea stranie d-lui Anton Carp — cum că ministerul de finanțe, în loc să se adreseze direct la Banca Națională, a luat altă cale, așacă Banca Națională se pomenește că e sesizată decătră niște bancheri străini — permiteți-mi să protestez în contra afirmațiunei d-voastră.

Poate că d-voastră înșivă, d-le Anton Carp, v'ați pus în relațiuni cu cercuri financiare străine. Pe cât știu, s'au urmat negocieri între unele bănci străine și d-voastră. Și, dacă s'au legat negocieri între d-voastră și străinătate, era firesc ca guvernul să ajungă la d-voastră prin canalul pe care l-ați deschis.

Acum, la fondul chestiunii: constat că d-l Carp ne-a prezentat chestiunea prelungirii privilegiului Băncii Naționale sub o formă care, dacă ași putea să-i dau crezământ, ar fi foarte seducătoare; d-sa ne-a spus că Banca Națională nu face politică și că numai pentru a împrăștiia ponosul, că ar fi făcând politică, a vroit să obție dela conservatori o prelungire de privilegiu, care n'are nicio altă însemnătate.

Dar, mai întâi, așa e, că nu se face politică la Bancă?

Oare afirm o născocire străină de conștiința d-voastră, de care pentru prima oară auziți pomenindu-se, când zic că la Bancă se face politică? (ilaritate).

Pentru a risipi acest ponos, pretindeți că ați vroit să aveți odată un privilegiu și dela partidul conservator, pentruca să se facă pacea. Eu m'ași felicita dacă pacea s'ar putea face.

Din nenorocire, diferendul rămâne întreg în picioare și se accentuează și mai mult încă în urma acestei prelungiri de privilegiu. Iată pentruce. D-voastră ziceți că prelungirea privilegiului nu are nicio însemnătate și că e merit numai a risipi spusele neîntemeiate ale conservatorilor. Atâta tot?

Dar la cât socotiți d-voastră beneficiul, ce-l va dobândi Banca Națională din prelungirea privilegiului pe 8 ani?

Și, când zic beneficiu, vorbesc numai de beneficiul rezultând din privilegiu, adică deduc dobânda capitalului social.

Nu pot, în cursul discuțiunii, să vă fac calculul exact, dar sunt sigur că nu afirm o neexactitate, când zic că acest beneficiu, izvorând din privilegiu, cu deducțiunea dobânzilor, trebuie să reprezinte cel puțin 30 de milioane.

Actualmente beneficiul Băncii Naționale e de 4 milioane anual; în 1880 el era de 2 milioane; vrea să zică țifra se în-
doiește din 20 în 20 de ani. Cu aceeași progresiune, beneficiul

trebuie să fie de 6 milioane în 1910. Așa dar 6 milioane pe 8 ani, face 48 de milioane. Deduceți de aci dobânda capitalului social și veți vedea că beneficiul din privilegiu e de 20 ori 25 de milioane.

Ei bine, domnilor, este just să ziceți că v'ați făcut datoria către stat, sub cuvânt că ați făcut mici îndatoriri în cursul crizei, îndatoriri de altminteri reciproce, căci știți că și statul, la un moment dat, ar fi putut să vă facă oarecari neajunsuri?

În fine am trăit în bună armonie, sunt chit. Dar ce ziceți de faptul, că, în aceste momente grele statul, fiind detentor al unor acțiuni ale Băncii Naționale și având nevoie să-și creeze resurse prin alienarea acestor acțiuni, întâlnește împotrivirea îndârjită a Băncii Naționale?

Statul nu cerea niciunul din acele sacrificii ce Băncile Naționale fac, uneori, cu imprudență, statului, în timp de criză. Noi nu ceream niciun sacrificiu; vroiam numai ca statul, detentor al unor acțiuni ale Băncii, să poată, ca toți detentorii de acțiuni, să dispună de acele acțiuni.

D-voastră însă, domnilor dela Bancă, răspundeți printr'o împotrivire și împotrivirea d-voastră se întemeia pe faptul material, că titlul statului fiind unic, nu se putea mobiliza. Pentru a putea mobiliza recipisa dela Casa de Depuneri și-a o înlocui cu 8.000 de acțiuni, adică pentru a nu se da de d-voastră o centimă, ați cerut, la început, prelungirea privilegiului pe timp de 20 de ani, reprezentând un beneficiu de cel puțin 80 de milioane! V'am adus, în cele din urmă, să vă mulțumiți cu 8 ani.

Ei bine, cred că nici aceasta nu era admisibil. Nu era bine ca o Bancă Națională să ceară în aceste momente prelungirea privilegiului până la termen, când nici unei alte Bănci Naționale din străinătate nu i s'a prelungit privilegiul.

Dar ați mai venit să cereți și mărirea dreptului de emisiune al biletelor; adăogați dar și acest avantajiu rezultând din dreptul de oprire a emisiunii. Și apoi mai cutezați să ziceți că condițiunile d-voastră nu reprezintău niciun folos pentru Bancă și că ați cerut prelungirea privilegiului de dra-

gostea partidului conservator, numai pentru ca să ne împăcăm și să nu mai fie niciun fel de neînțelegere între noi! V'ați înșelat.

Am consimțit la aceasta ca la o a doua necesitate; căci niciuna din concesiunile, ce în timpul crizei a trebuit să subscrim, n'a fost așa de împovărătoare ca aceasta.

Dacă socotiți că discutăm cu prea multă pasiune această chestiune, permiteți-mi să mă pun pe un tărâm mai puțin iritant și să discutăm împreună organizarea Băncii Naționale. Nici odată însă n'ați îndrăznit să puneți lupta pe acest tărâm.

Dacă ora n'ar fi prea înaintată, v'ași putea arăta în ce mod este organizată Banca noastră Națională; concluzia ar fi că nu este bancă în Europa, care să aibă un instrument de credit mai ruginit și mai înapoiat decât acela al Băncii Naționale a României.

Vă desfid să-mi dovediți, că este o altă țară, una singură în toată Europa, care să aibă o Bancă Națională organizată în mod atât de nenorocit pentru comerțul și industria țării ei, cum este organizată Banca noastră Națională (aplauze).

De aceea, ca necesitate financiară, ne-am învoit la această prelungire; dar nu încetăm a regreta că a fost nevoie să prelungim privilegiul Băncii Naționale în așa nenorocite condițiuni. Băncii Angliei abia i se reînnoiește privilegiul pe câte un an, prin tacită reconducțiune; Reichsbank n'a putut dobândi o prelungire de privilegiu mai mare de 10 ani. Căci nicio țară nu vrea, ca la un moment dat, să se găsiască cu un instrument de credit depreciat în fața rivalilor ei, cari o concurează pe terenul economic.

Noi însă, cari avem cea mai rea organizațiune de Bancă ce se poate închipui, suntem nevoiți, din nenorocire, să prelungim de pe acuma privilegiul dincolo de 1912.

Când veți voi, d-le Carp, să discutați organizația Băncii Naționale și să demonstrați contrariul afirmațiunii mele, cum că nu există în Europa o Bancă mai rău organizată, voi fi totdeauna la dispoziția d-voastră.

RETRAGEREA CABINETULUI CARP

În sânul partidului conservator existau mai multe nemulțumiri și supărări personale, cari datau încă din iulie 1900, când se săvârșise fuziunea celor două ramuri conservatoare. Aceste nemulțumiri — la cari făcea aluziune Gh. Panu, în discursul său la mesaj din noiembrie 1900 — începură să se manifesteze cu mai multă tărie cu prilejul proiectului de lege asupra impozitelor directe, propuse de d-l ministru de finanțe P. P. Carp. Acest proiect de lege trecu în secțiunile Camerei pela mijlocul lui ianuarie. Discuțiile, ce avură loc în secțiuni, dădură naștere la mai multe incidente cari, în ziua de 23 ianuarie, luară caracterul unei adevărate crize parlamentare, în urma căreia guvernul își prezentă demisiunea, care se și anunță în parlament în ziua de 26 ianuarie.

M. Sa Regele însă, în urma consfăturilor avute cu domnii G. Cantacuzino, președintele Camerei, C. Boerescu, președintele Senatului, Th. Rosetti și Gh. Manu, respinge în ziua de 31 ianuarie demisiunea guvernului prezidat de d-l P. P. Carp. Guvernul rămase dar la locul său. Nemulțumirile însă continuară și ele, dând iarăși loc la neînțelegeri. Acestea se vădiră din nou cu prilejul interpelării d-lui D. Sturza, interpelare dezvoltată în Senat în ziua de 5 februarie, asupra politicei financiare a guvernului. În discursul rostit aci, d-l D. Sturza găsește ocazie să strecoare câteva atacuri, pe chestie de cinste personală, împotriva unor fruntași din partidul conservator. A doua zi—6 februarie— d-l deputat Barbu Păltineanu desfășură în Cameră o interpelare, învinovățind pe președintele consiliului că n'a răspuns la atacurile îndreptate de d-l D. Sturza împotriva acelor persoane din partidul conservator.

La aceste învinuiri d-l președinte al consiliului P. P. Carp răspunde imediat prin aceste cuvinte:

«Când am luat guvernul și când s'a discutat situațiunea — înaintea fuziunii — situațiunea grupului din care făceam parte și situațiunea grupului conservator și am ajuns la o înțelegere, am spus

următoarele vorbe domnului șef al partidului, care de sigur și le reamintește:

— Rămâne bine înțeles, domnule Cantacuzino, cum că noi ne unim viitorul, dar nu ne unim trecutul și fiecare rămâne răspunzător de faptele lui.

«Și domnul Cantacuzino mi-a răspuns:

— Așa înțeleg și eu, fiecare rămâne răspunzător de trecutul și de faptele lui.

«Acest pact îl mențin și astăzi și nu am nimic de adăogat la aceste cuvinte».

După domnul P. P. Carp ia cuvântul d-l Tache Ionescu, care aduce președintelui consiliului aceleași invinuiri ca d-l Barbu Păltineanu, susținând că șeful guvernului era dator să apere pe acele persoane din partidul conservator de atacurile îndreptate împotriva-le.

În urma domnului Tache Ionescu vorbește în aceeași chestiune d-l Nicolae Filipescu, rostind o cuvântare scurtă și energică, cu care se încheie discuția.

I DISCURS ASUPRA CRIZEI PARLAMENTARE ROSTIT ÎN CAMERA ÎN ȘEDINȚA DELA 6 FEBRUARIE 1901

Domnilor Deputați,

Am luat și eu cuvântul eri la Senat, așa că, dacă e îndreptățită acuzațiunea ce se aduce băncii ministeriale, acea acuzație mă atinge și pe mine. Domnilor deputați, de ce a fost vorba eri la Senat?

Ni se adresase o interpelare asupra politicii financiare, adică asupra cestiunei celei mai arzătoare în situațiunea actuală, asupra cestiunei în fața căreia orice altă preocupare devine secundară.

Și pentrucă d-l Sturza s'a abătut dela cestiune și, după obiceiul d-sale, a aruncat câteva săgeți înveninate în dreapta și în stânga, iar noi am răspuns numai în cestiune, este nedrept să se tragă concluzia, că prin tăcerea noastră vreunul dintre noi a putut să adereze la vreunul din cuvintele d-lui Sturza, la adresa oricărui din această Cameră sau din acest partid (aplauze).

Dealtminteri, domnilor, contra cui se îndreaptă acuzațiunile d-voastră? Contra guvernului, contra acelor cari, foarte bine ați spus, au fost solidari cu unele din actele pe cari le-ați citat astăzi; apoi contra biuroului Senatului, care putea să recheme pe oratori la ordine și, ași putea zice, contra Senatului întreg, care a tăcut.

Dacă voiți să stabiliți linii de demarcațiune în partidul nostru, de sigur că în Senat sunt persoane cari stau unele dincoace, celelalte dincolo de această linie de demarcațiune. Ei bine, credeți sinceri, domnilor, că în Senat a fost o tăcere vastă? Credeți că nu s'a găsit un singur amic al d-voastră, care să vrea să rădice cuvântul în favoarea d-voastră? Credeți aceasta? Credeți că acest partid a pierdut pe amicii săi până într'atâta, încât unul să nu se rădice să ia cuvântul și să apere guvernul trecut? Cred că sunteți nedrepti atât în contra noastră, cât și în contra întregului Senat.

D-l GENERAL MANU: Nu este vorba de guvernul trecut, este vorba de partidul conservator; guvernul trecut se apără singur.

D-l N. FILIPESCU: Dacă, domnule general, guvernul trecut se apără, nu ar fi trebuit să se pună chestiunea pe care o discutăm astăzi. Și, dacă este vorba de partid, oare puteți face atunci distincțiunile cari s'au făcut aci? Dar noi — fiindcă sunt nevoit să vorbesc de d-voastră și de noi — dar noi nu am fost puși în cauză? Dar trei dintre colegii mei și cu mine n'am fost taxați de d-l Sturdza de fiare sălbatice? Nu m'a atins aceasta. Ași fi putut și eu să răspund d-lui Sturdza, care ne trata de lupi și de urși, că e un maimuțoiu.

Dar n'am vrut să coborâm discuția și am disprețuit aceste atacuri, cari s'au adus persoanei noastre, dupăcum am disprețuit toate atacurile aduse incidental și nu în modul cum a subliniat d-l Păltineanu incidentul, pentru că nu-mi închipuam că putea să prinză o intrigă atât de grosolană.

Nu putea să se stabiliască cu succes distincțiuni între noi, cel puțin asupra chestiunilor cari ne leagă în mod solidar.

De pildă, dacă ar fi vorba de distincțiunii în afacerea Hallier, știți părerea d-lui prim-ministru. Eu personal eram de altă părere. D-l prim-ministru, în sinceritatea d-sale, ne-a pus la largul nostru, zicându-ne, când s'a format cabinetul: «unim viitorul, nu unim trecutul».

Ce? Voiți să cereți d-lui prim-ministru să-și renege părerile d-sale? Dar atunci și d-sa ar fi fost în drept să ne ceară nouă să ne renegăm părerile, ce în trecut ne-au despărțit de d-sa.

Aceasta nu ne-a cerut-o și la aceasta n'am fi consimțit.

Asemenea în afacerea fânului. Știți criticile pe cari colegul meu, d-l Arion, le-a adus ca chestiune de administrație. Ele nu au nimeni atingător pentru onorabilitatea d-lui Fleva și mă folosesc de această ocazie pentru a proclama aceasta sus și tare, căci dacă d-voastră, cari sunteți prezenți, sunteți în măsură să răspundeți cu vârf și îndesat d-lui Sturdza, d-l Fleva însă e departe și nu se poate apăra.

Și dacă credeți că d-sa nu a fost apărat și că tăcerea a putut să-l micșoreze, mă folosesc de această ocazie să trimit o salutare frățească d-lui Fleva, a cărui cinste nu a fost bănuită niciodată de nimeni din acest guvern (aplauze).

Pentruce voiți să interpretați tăcerea noastră disprețuitoare așa?.. Dacă cine tace consimte, binevoiți și interpretați tot așa și tăcerea liberalilor în momentul de față, când se atacă cu atâta înverșunare șeful lor.

Ați reînviat această pagină neagră din istoria noastră, care poartă numele de chestiunea națională. Și suntem alături de d-voastră, ca să înfierăm purtarea d-lui Sturdza, precum am fost solidari când am dus lupta pe chestia națională.

Această pată nu se poate șterge. Vedeți că apăș cu toată puterea asupra acestei acuzațiuni. Vedeți însă tăcerea băncilor opoziției (aplauze prelungite).

D-l G. D. PALLADE : Cer cuvântul.

D-l N. FILIPESCU : D-le Pallade, este prea târziu (aplauze). A trebuit ca să vă aducem cu sila în discuțiune și cu tânjăla să vă atragem la tribună. Dar până acum ați primit cu resemnare toate acuzațiunile ce se aduceau șefului d-voastră.

Dar mai bine această dezonoare, dacă poate să easă o mică intrigă, ori o dezbinare din care să trageți folos (aplauze). Aceasta este prețios pentru d-voastră, mai prețios decât chiar cinstea șefului d-voastră și a partidului d-voastră.

Dacă n'ar fi specula aceasta cu onoarea șefului, care e reprobabilă, n'ași putea să iau în rău această tăcere și s'o interpretez ca o adeziune la acuzațiunile noastre. Ei bine, domnilor, precum sunt convins că membrii opozițiunii n'au aderat prin tăcerea lor la tot ce am spus noi în contra lor, cred că și d-voastră ați fi foarte înțelepți redând tăcerii noastre o greșită interpretare. D-l Sturdza multe vorbește, și la întruniri publice, și la Dacia, și în Parlament, și la club, cari rămân nerelevate. Aceasta nu înseamnă că d-l Sturdza poate șterge trecutul și că poate să ne dividă pe noi, mai cu seamă asupra cestiunilor pe cari partidul conservator a ost totd eauna unit (aplauze prelungite).

O săptămână abia trecu dela aceste dezbateri și neînțelegerile, cari în tot răstimpul acesta continuară ca și mai înainte, ba încă se accentuară, fură aduse în ziua de 12 februarie 1901 din nou în discuția Camerei de cătră însuși președintele consiliului, spre a sfârși — fie într'un fel, fie într'altul — cu o situațiune, care nu se mai putea cu niciun chip prelungi, rugând Adunarea să puie cu o oră mai înainte capăt unei situațiuni dăunătoare și pentru partid și pentru interesele cele mai vitale ale țării.

După d-l P. P. Carp ia cuvântul d-l C. Hiotu, care arată că în grelele împrejurări actuale guvernul trebuie, în interesul țării, să-și ducă mai departe opera începută și depune, în acest sens, următoarea moțiune :

«În urma declarațiunii d-lui președinte al consiliului, de miniștri, că s'au ivit neînțelegeri între guvern și comitetul delegaților, Camera, pătrunsă de datoria partidului conservator de a face față greutăților financiare ale țării și având deplină încredere în politica financiară a guvernului, invită pe guvern să continue opera începută și trece la ordinea zilei».

Indată după depunerea acestei moțiuni ia cuvântul d-l Tache Ionescu, care explică obârșia neînțelegerilor. Aceste neînțelegeri provin — spune oratorul — mai ales dela impozitul propus pe patentari : pe profesioniștii liberi și pe negustori. Profesioniștii liberi erau în număr de 1.900 ; aceștia plăteau — spune d-l Tache Ionescu — 90.000 la principal și 90.000 la zecimi. După proiectul d-lui ministru de finanțe ei trebuiau să mai plătiască încă 400.000 de lei, ceea ce ar fi exagerat. Tot așa de exagerate crede că sunt taxele propuse pe negustori. «A le vota, înseamnă a vota în contra propriei tale conștiinți. Aceasta însă nu se poate. Nu există nicio disciplină de partid, nicio bunăvoință pe lume, care să te ducă la acest rezultat».

D-lui Tache Ionescu îi răspunde numaidecât d-l P. P. Carp, care arată că *în neînțelegerea de față nu e vorba numai de cifre*, ci se urmărește răsturnarea guvernului.

După d-l P. P. Carp ia cuvântul d-l deputat Barbu Păltineanu, care propune altă moțiune, mai puțin categorică decât cea a d-lui Hiotu. În urma d-lui Păltineanu se urcă la tribună d-l Nicolaie Filipescu, care pune — ca și d-l P. P. Carp — chestia de încredere și rostește cu acest prilej unul dintre cele mai mișcătoare discursuri.

II DISCURS ASUPRA CRIZEI PARLAMENTARE, ROSTIT ÎN CAMERĂ LA 12 FEBRUARIE 1901

Domnilor Deputați,

Guvernul nu poate primi această moțiune, care nu e decât o trăgănare.

Am auzit dezvoltându-se pe larg mai întâi o chestiune de regulament. Am auzit acum pledându-se o chestiune de amânare.

Cu aceasta nu ne putem învoi.

Destule s'au propus în timp de o lună de zile; acum e timpul să dați o soluțiune.

De altminteri, mi se pare că singurul vot de blam, ce se propunea să se dea la adresa comitetului delegaților, e moțiunea d-lui Păltineanu, care recunoaște că timp de o lună comitetul delegaților nu a făcut nimic și acum se cere ca în 24 de ore să se sfârșiască tot.

Ceeace cere d-l Păltineanu s'ar fi putut face demult. Acum e prea târziu.

De o lună de zile suntem obiectul tuturor atacurilor, mereu urmate de propuneri de împăciuire, menite numai a vă degaja răspunderea.

Astăzi, ca de obicei, când e vorba să înlăturați răspunderea, ați vorbit pe un ton blajin. Aduceți-vă aminte însă tonul cu care d-l Păltineanu a atacat acum câteva zile banca ministerială.

Cu atacuri și cu bateri în retragere, evitând însă în totdeauna de a da soluțiunea clară reclamată de situația financiară a țării, vroiti să prelungiți această stare de lucruri intolerabilă.

S'ar părea că acei ce duc această campanie nu au conștiință de situația în care se află creditul țării.

Nu aveți conștiință de ce se petrece în afară și de o lună de zile se trăgânește chestiunea cu propuneri de amâ-

nare. Acestei stări de lucruri vrem să-i punem capăt, punând chestiunea politică.

Fără recriminări, permiteți-mi să aduc o justificare a actelor guvernului, care, oricât ați zice, e desemnat de d-voastră, vă reprezintă pe d-voastră, încât orice glorie a acestui guvern va fi și gloria d-voastră.

Permiteți-mi dar să amintesc situația, în care ne-am aflat când am venit la putere și greutățile ce am avut și avem încă de biruit.

Din prima zi am fost puși și în fața greutăților din afară și a dificultăților din lăuntru.

Mulțumită acțiunii noastre, o primă greutate s'a înlăturat. După 6 luni de zile, cu toate greutățile interne, cari stânjăneau mișcările noastre în afară, acțiunea noastră diplomatică a ajuns la rezultate satisfăcătoare, încât deja România căpătă un început de satisfacție și va căpăta satisfacție deplină (aplauze).

După 6 luni de zile putem să venim înaintea d-voastră cu falnica deviză, cu care lordul Beaconsfield se întorcea dela congresul din Berlin: «Pacea cu onoare».

Aceste prețioase bunuri, rod al energiei și al prudenței noastre, le-am putut da țării, cu toate greutățile neînchipuite ce aveam de biruit în ordinea financiară. Ne-am găsit, în adevăr, în ceea ce privește finanțele, în fața unei situațiuni, care era caracterizată prin aceste două elemente de căpetenie: o convențiune, care ne împiedica să facem recurs la credit; al doilea, un deficit bugetar mereu renăscând.

În fața acestei situațiuni eram nevoiți să recurgem la mijloace radicale de leuire, căci nu mai era îngăduit să lăsăm să renască un deficit. Moralmente, orice deficit ne e interzis, fiindcă creditul Statului nu poate fi slăbit în ajun de a consolida datoria flotantă; materialmente, nici n'am avea cu ce să acoperim un nou deficit bugetar.

În asemenea condițiuni trebuia să luăm așa măsuri, încât, orice s'ar întâmpla, chiar dacă am trece printr'o nouă criză agricolă, deficitul să nu mai reapară.

Orice s'ar întâmpla, fie că inundațiile s'ar revărsa pe câmpiile noastre, fie că arșița soarelui ar arde holdele noastre, buruiana deficitului nu trebuie să mai înfloriască (aplauze).

D-l G. C. DOBRESCU întrerupe... /

D-l N. FILIPESCU: Nu vă aud ce ziceți, dar puțin importă întreruperile d-voastră.

Domnilor, în ce se rezumă programul financiar, cu care ne-am propus să lecuim răul?

Am propus mai întâi zece milioane economii reale. Se va zice că este puțin. Când însă d-l Costinescu, în numele partidului liberal, declara, ca raportor al bugetului, cum că bugetul de acum patru ani este ireductibil, când s'a zis că bugetul anului trecut nu se mai poate reduce, socotesc că această reducere de zece milioane, peste ceea ce era ireductibil, nu poate fi nesocotită. De altminteri, totdeauna am declarat că vom primi în comisia bugetară orice reducțiuni și chiar am lăsat ca unele economii să se introducă de comisia bugetară.

Alături de economii am propus o prefacere a impozitelor.

Proiectul de reformă a impozitelor se caracterizează astfel: mai întâi ne-am adresat la impozitele directe, înlăturând pe cele indirecte. Aceasta, atât din punctul de vedere financiar cât și din punctul de vedere social. Am vrut ca aceste impozite să fie productive și să folosiască echilibrării bugetului. Apoi, preferința ce o dădeam impozitelor directe se întemeia pe caracterul lor proporțional, care le deosebește de impozitele indirecte, ce apasă mai mult asupra celor săraci.

Al doilea, am ținut ca aceste noi sarcini să apese de o potrivă asupra tuturor claselor și toți să contribuie la sacrificiile pe cari țara le cere.

În fine în toate impozitele am prevăzut degrevări pentru cei săraci. Așa, ne-am opus la orice sporire a impozitului fonciar și am scutit unele categorii de patentari, cari sunt printre cei mai săraci.

Aceasta este, în două cuvinte, politica noastră financiară.

Acum o singură întrebare se naște : pe ce ne-am' întemeiat, ca să aducem la îndeplinire acest program financiar ?

Pe un singur lucru : pe credința că întreg partidul conservator are conștiință de datoria de îndeplinit către țară și că e pătruns de credința, că nu poate fi o glorie mai mare pentru partidul conservator, decât aceea de-a îndeplini această înaltă misiune (aplauze).

Aceasta a fost singura pârghie a politicei noastre. Am apăsasat asupra conștiinței d-voastră cu acest singur argument, că nu poate fi fală mai mare pentru noi, decât de a putea zice c'am adus la îndeplinire acest program. Am căutat să înfigem în mintea fiecăruia că sacrificile, pe cari le-am face pentru țară, oricât de mari ar fi, constituiesc, totdeodată, cel mai mare act de egoism ce l-am putea face pentru partidul nostru (aplauze).

Niciun alt argument n'am întrebuințat. Nu ați văzut, din parte-ne, încercări de proselitism, tentative de ademeniri silințe de înjghebare de grupări personale și de frământări în sânul partidului. Nu la noi ați văzut semne exterioare de raliări ridicole. Nu pe noi ne-ați văzut împărțind misiuni și favoruri (aplauze prelungite și îndelung repetate). Am făcut apel la conștiința acestui partid și i-am arătat un ideal superior, asupra căruia se cădea ca neclintit să ținem ochii ațintiți. Acest ideal înalt era ca steaua pe firmament care călăuzește pașii călătorului rătăcit. Neconținut am căutat să readucem privirile asupra acestui punct cardinal al politicei noastre și neconținut am fost ispitiți de a ne abate din calea cea dreaptă. La orice cotitură de drum, am fost împinși înlături. Fiecare tufiș părea că e destul de înalt pentru-a astupă vederea țintei de urmărit și a idealului care, îndeplinindu-se, putea singur să dea partidului nostru victoria și gloria (aplauze prelungite și îndelung repetate).

Cu chestiuni de amânare, cu chestiuni de reglement, cu pretexte fără valoare ați vroit să ne abateți din cale. Ba, că d-l prim-ministru este intransigent. N'ați văzut că intransigența d-sale însemnează numai o vedere clară a situațiunei.

D-sa din prima zi, când s'a constituit cabinetul, privind limpede situația, ne-a zis: «Să știți că venim să facem o operă impopulară».

Apoi, întru realizarea acestei opere, ne-a repetit aproape zilnic: «Nu pot face nimic fără concursul nemărginit al Coroanei și al Parlamentului. Este păgubitor țării, în aceste momente grele, ca un guvern slab, care n'ar avea întreaga încredere a Coroanei și a parlamentului, să dăinuiască la cârmă».

Această vedere clară, care călăuzia atitudinea d-sale, era considerată ca intransigentă.

Dar ați vrut să prezentați, ca dovadă de intransigență, câteva asperități ce eră firesc să se producă între un președinte de consiliu și o Cameră aleasă în contra lui, Cameră în care numără numai vreo cinci, șase amici personali.

Faceți dar un cap de acuzație în contra domnului prim-ministru din faptul, că a consimțit să conlucreze cu această Cameră, că nu are amici în acest Parlament și că în afară de Parlament, în interesul partidului, a sacrificat pe acei amici cari nu sunt în stare să priceapă că, în momente atât de grele, chestiunile de clientelă trebuiesc nesocotite (aplauze).

Ei bine, nu e leală această atitudine. Noi am spus d-lui prim-ministru: «Când te învoești cu partidul conservator, n'ai nevoie de partizani personali în Cameră, căci te poți încrede în cuvântul pe care ți l-am dat» (aplauze).

Noi, domnilor, n'am dat, ca alții, inimile noastre d-lui Carp, căci inimile nu se dau dela bărbat la bărbat. I-am dat însă cuvântul nostru de cinste și acest cuvânt, spre onoarea d-voastră, vom face să fie respectat (aplauze vii).

Vom mai avea, poate, în viitor, alianțe de contractat. Când dar vom întinde mâna cuiva, nu vrem ca aceia să creadă că gândul nostru e de a-i uza, pentru a ne folosi momentan de ei și apoi să ne lepădăm de dânșii (aplauze).

Aceasta este una dintre micile chestiuni, cu cari s'a căutat a se întuneca vederea clară a țelurilor ce aveam de urmărit.

Când însă pretextul intransigenței d-lui Carp nu mai părea suficient, când argumentele cu celebrele 200.000 de lei

părea răsuflat, atunci se născociau alte pretexte : ba că de ce a vorbit așa, ba că de ce a tăcut la Senat d-l prim-ministru.

Deunăzi, tăcerea d-lui prim-ministru la Senat a fost pentru d-l Păltineanu un lucru atât de grav, încât nu mai aveam ce căuta la guvern . . .

D-l B. PĂLTINEANU : Vorbesc ca egal cu d-ta în partid și cred că o vei recunoaște.

D-l N. FILIPESCU : O recunosc, domnule Păltineanu și nu văd pentru ce d-ta susții contrariul ! (zgomot).

Cred, domnilor deputați, că n'am spus nimic care să poată atinge susceptibilitatea cuiva și intențiunea mea nu era să jignesc pe onorabilul nostru coleg, d-l Păltineanu ; voiam să spun atât : că, anume, concluziile, pe cari d-sa le trăgea alaltăieri din tăcerea d-lui prim-ministru, erau cu totul exagerate.

În adevăr, socotiam că, după ce de zece ori se pledase același proces înaintea Parlamentului și a țării și când pentru noi toți acest proces era câștigat, nu era nevoie să se mai pledeze a unsprezecea oară, și nu din tăcerea noastră trebuia să trageți concluziile pe cari le-ați tras. Am văzut totuși pe d-l Păltineanu venind alaltăieri la tribună și zicându-ne : « Deoarece n'a răspuns d-l prim-ministru în Senat, totul este pierdut ; nu mai suntem vrednici a sta la putere și n'avem decât să ne predăm adversarului ».

Acest discurs al d-lui Păltineanu mi-a adus aminte de apărarea lui Bazaine înaintea consiliului de războiu, când el arăta imperiul căzut, armatele risipite și declara că nu-i mai rămânea decât să se predea, căci nu mai rămăsese nimic. Când rosti aceste cuvinte : « Il ne restait plus rien », ducele, d'Aumale, care prezida consiliul de războiu, îl apostrofă cu aceste cuvinte : « Il restait la France » ! Așa voiu răspunde și eu : « Rămânea țara » ! (aplauze). De acest factor faceți mereu abstracție în cuvântările d-voastră : (aplauze prelungite).

Toate nimicurile v'au preocupat, numai acest interes superior nu.

Toate aceste nimicuri se vor risipi.

Cine va mai ține minte, peste 10 ani, dacă într'o ședință, a cărei dată deja acum nu mi-o mai aduc aminte, d-l prim-ministru a tăcut, sau dacă a fost sau nu intransigent? Atunci singura întrebare va fi aceasta :

«Cum și-a făcut datoria partidul conservator, în ziua când a primit cea mai înaltă misiune ce un guvern putea să aibă de îndeplinit?»

De nu-și va fi făcut datoria, osânda ce va cădea asupra noastră va fi cu atât mai grea, cu cât partidul conservator și-a îndeplinit întotdeauna datoria cu fală. Dela 1871 până la 1876 a făcut două acte mărețe: restaurarea dinastiei și restaurarea finanțelor țării (aplauze).

Dela 1888 până la 1895 el dă spectacolul celei mai uimitoare activități reformatoare și se retrage debunăvoe, când socotește c'a ajuns la apogeul gloriei sale.

De astădată vroiți ca guvernul conservator să se retragă în fața greutăților, însă neînvinse deplin, ca o armată care fuge fără a fi dat lupta și care face apel la alții ca să dea piept cu vrăjmașul?

De unde se credea că în acest partid se poate găsi, în momente grele pentru țară, rezerve de oameni superiori, cari să scape țara, ne cereți să spunem că am plecat înainte de a ne fi făcut datoria și că a trebuit să facem apel la adversarii noștri ca să ne vie în ajutor! (aplauze).

Din impopularitatea impozitelor dela 1874 a răsărit măreață figura lui Mavrogheni. Pe acea impopularitate s'a întemeiat gloria noastră de astăzi.

Din mica popularitate, câștigată cu 200.000 de lei pe cari nu i-ar plăti câteva bazaruri străine și din cari vreți să trageți ceva alișveriș la alegeri, răsare azi figura epigonului, care crede că isprava lui l-a acoperit de glorie (aplauze).

A, domnilor, nu ne faceți să cădem atât de jos.

Avem deja o răspundere prea grea.

Destul. De o lună de zile dovedim c'am pierdut din vedere toate acele interese, ce nu e îngăduit unui partid să nesocotiască.

Se pare că pentru noi, dincolo de aceste coridoare unde se țese în fiecare zi câte o intrigă, nu mai este țara; că, mai presus de micile noastre ambițiuni, nu stă un ideal mai mare; că mai presus de cestiunile personale nu este altă preocupare. Da, numai preocuparea personală, numai acea hipertrofie a lui «eu»! Incât mereu auzim acest cântec: «Vreau să rămân întreg». Da, să rămâi întreg, peste un partid sfărâmat (aplauze).

Se poate ca unii să vadă cu nepăsare consecințele acestei politici.

Pe noi ne înspăimântă osânda pe care ne-o va da istoria și suntem foarte nepăsători de aprobarea câtorva contribuabili.

Temerile noastre de sigur nu le împărtășesc acei cari au obiceiul de a trece dintr'un partid într'altul, acei cari fac zel într'un partid câtă vreme pot trage folos din prosperitatea lui, acei cari au drept deviză «*ubi bene, ibi patria*».

Acei însă cari cred că o singură convingere este suficientă pentru o singură existență, aceia cari sunt legați prin credințe de un partid în care rămân orice s'ar întâmpla, aceia dintre noi cari au luptat în partidul nostru în vremuri când nu aveau nici perspectivă, nici zile de mărire, aceia cari știu ce este fidelitatea la cauzele pierdute și statornicia în adversitate, aceia, înainte de a pune bila în urnă, vor cugeta de două ori la urmările actului lor (aplauze).

Ei se vor gândi că dărâmă un guvern de uniune conservatoare și fac aci apel la bătrânii partidului, cari poate nu vor mai vedea un guvern de uniune conservatoare.

Ei se vor mai gândi că poate partidul conservator va eși sfâșiat din criza ce se deschide.

Ei se vor mai gândi la ceva mult mai grav: la răspunderea ce o iau față de istorie, iscălind o pagină care până azi n'a existat în istoria partidului conservator și pe care vroți să scriți: că acest partid a părăsit puterea, neputând îndeplini misiunea pentru care fusese chemat.

Cât pentru noi, cari nu ne împăcăm cu această mărturisire de neputință, încrezători în putința de-a îndeplini che-

marea noastră, ținem să afirmăm că avem o politică și că suntem gata a o îndeplini spre cinstea acestui partid.

De aceea ne vom duce doborâți de greutateți, dar nu vom dezerta din îndoeală în puterile noastre ori din mișelie (aplauze prelungite).

În urma d-lui N. Filipescu mai vorbesc în aceeași chestiune Gh. Panu, Gh. Cantacuzino și Barbu Delavrancea. Cel dintâi, deși nu susține guvernul, arată că procedarea actualei Camere nu e cătuși de puțin leală.

După d-l B. Delavrancea moțiunea Hiotu se pune la vot, care se face cu apel nominal și cu bile, urna fiind — după cererea Camerei — cu desăvârșire liberă. Rezultatul scrutinului este următorul:

Votanți	149
Abținuți	8
Majoritate absolută	75
Bile albe pentru moțiune	74
Bile negre contra	75

Cele 8 abțineri erau ale băncii ministeriale, care, încă înainte de-a se începe votarea, declarase, prin glasul d-lui P. P. Carp, că nu ia parte la vot.

Moțiunea fusese dar respinsă. A doua zi, 13 februarie, d-l P. P. Carp anunță Camerei că guvernul și-a depus demisiunea, iar M. Sa Regele a însărcinat pe d-l D. Șturduța cu formarea noului cabinet.

A D A O S

30 DE ANI DE POLITICA LIBERALA

(Paginile, ce urmează, sunt o serie de articole publicate în «Epoca» în anul 1898 de d-l Filipescu și apărute apoi într'o broșură aparte, cu titlul *Opinii de răspândit*. Am socotit trebuitor să reproducem din această broșură aceste câteva articole, în cari se vorbește mai pe larg de unele chestiuni importante, deja atinse în discursuri, și întru vederea cărora se aduc documentele proprii, ca, bunăoară, tratativele diplomatice în chestiunea pierderii Basarabiei și scrisoarea părintelui Voinea în chestia subvenției școalelor din Brașov).

I

Cea de a treia cărmuire a partidului liberal, dela 1866 încoace, se rezumă, din punctul de vedere al politicei externe, *Scuzele dela Iași, Nota austro-rusă, Decorarea lui Ieszensky*.

Pentru bunul renume al acestei țări este de nădăjduit că guvernul Sturdza va plăti cu căderea această politică umilită.

Dar atâtea înjosiri sunt, sperăm, menite a avea urmări mai grele decât simplul incident al schimbării unui guvern. Ele vor fi o povară, care va apăsa ani îndelungați asupra întregului partid liberal.

Când, pentru a treia oară, aceeași politică nefastă a liberalilor produce identic aceleași roade, nu mai poate fi îndoială că apucăturilor acestui partid datorim știrbirea teritoriului, jertfirea intereselor noastre și umilirea țării.

Intocmind aluatul de politicieni, ce prin politică se rădică la avere, liberalii sunt capabili de orice faptă păgubitoare țării, spre a pune mâna pe buget și a-și potoli nesațiul.

Fiind dată lipsa lor de scrupul, în alegerea mijloacelor de a parveni, ei au o aplecare deosebită spre exploatarea chestiunilor externe.

În adevăr, de unde politica internă le oferă numai o cale de a veni la putere, politica externă le oferă două căi.

Dacă nu se pot impune prin zmintirea maselor populare, amăgite de declamațiunile lor patriotice, atunci ei se bizue că vor fi aduși prin altă cale, din care nu e exclusă chiar presiunea externă, acreditând acest axiom : e mai bine pentru Rege, în vremurile turburi, să aibă pe liberali la guvern decât în opoziție.

Acesta a fost veșnic cugetul partidului liberal și veșnic el a servit această politică prin mijloacele cele mai violente. Nu e cestiune externă, care să nu fi devenit temă de propagandă demagogică, de agitațiune de stradă și de scandal pentru elementele catilinare ce alcătuiesc partidul liberal. Și nu este cestiune pe care, apoi, să nu o fi jertfit în schimbul puterii. Roadele acestei politici voim să le arătăm aci.

Liberalii inaugurează domnia Regelui Carol prin organizarea pe teritoriul nostru a bandelor bulgare și prin scandalurile ce au însoțit așa zisa luare a Transilvaniei.

Apoi liberalii vin, pentru prima oară, la cârmă și se mențin la putere prin concesiunea Strusberg.

Niciun partid nu consimția să dea acea concesiune oneroasă, prin care kilometrul de drum de fier era plătit cu 270 de mii de lei, unui aventurier ca Strusberg, care își isprăvi cariera în închisoarea dela Moscova.

Brătianu însă se învoește cu Strusberg, pe care îl pune sub tutela jidanului Ambron, numit comisar al guvernului român. Sfârșitul acestei scandaloase afaceri e cunoscut : când Strusberg declară într'o bună zi că nu mai poate continua lucrările, se constată că Ambron vânduse toate efectele statului român ce-i fusese încredințate spre păstrare.

Iată prima operă, căreia se devotează Ion Brătianu și partidul liberal.

Iată acum și mijloacele demagogice, cu cari ei sprijină politica lor.

În țară, împotrivirea în contra concesiunei Strusberg era mare. Pe atunci țara avea încă voință și corpul electoral, care nu era încă anihilat prin revizuirea de Constituție din 1883, știa să reziste.

La 30 maiu 1868 Senatul dete un vot de blam guvernului Brătianu.

Atunci intră în scenă bandele.

În capul unor cete de bătauși, Brătianu se duce la Cameră, unde i se fac ovațiuni; vice-președintele Camerii, Costa-Foru, e maltratată de ciomăgași și «națiunea indignată» din tribune face manifestații în favoarea dizolvării Senatului.

Prin asemenea mijloace dobândește Brătianu dizolvarea Senatului și concesiunea Strusberg.

Cu toate acestea, el nu se poate menține multă vreme la putere. Trecând în opoziție, autorul acestor scandaluri are îndrăzneala să-și facă o armă de luptă din afacerea Strusberg. El se pune iar în capul bandelor și, într'o întrunire publică, acuză pe Domnitor pentru concesiunea drumurilor de fier.

Noua campanie de agitație, dusă fățiș în contra șefului Statului, trebuia, pentru a fi mai primejdioasă, să se altoiască iarăși pe o cestiune exterioară.

Starea Europei era din cele mai turburi; Franța era în ajun de a declara războiu Prusiei, din cauza candidaturii la tronul Spaniei a fratelui Domnitorului nostru; sentimentul de ostilitate al guvernului francez, față de prințul Carol, era așa de dârj, încât ministrul de externe al Franței, ducele de Gramont, propuse tronul României lui Vodă Cuza, care refuză zicând: «Nu voiu consimți niciodată a mă întoarce în România cu sprijinul unei intervențiuni străine».

Politica de răsturnare a Dinastiei este iarăși pusă în lucrare prin mijloacele obișnuite ale partidului liberal.

Pe la sfârșitul lui iulie 1870, Franța declară războiu Prusiei și la 8 august se proclamă republica la Ploești.

Succesele armatelor prusiene opresc puțin avântul revoluționar din România. Totuși Roșii împing zăminteala până acolo încât să-și reînceapă tentativele criminale chiar după victoria dela Sedan.

În seara de 10 martie 1871, bandele organizate de Roșii năvălesc, sub protecțiunea prefectului de poliție Simion Mi-

hălescu, asupra sălii Slătineanu, unde colonia germană sărbătorea ziua de naștere a Impăratului Wilhelm și dau cu pietre în reprezentantul Germaniei în București.

Principele Carol e îndemnat la abdicare și existența statului român e pusă în primejdie.

Energia și devotamentul lui Lascar Catargiu scapă de pieire țara și tronul.

Dar dacă acțiunea partidului conservator a putut înlătura o primejdie momentană, impunitatea și chiar răsplata, de cari s'au folosit faptele nepatriotice ale capilor demagogiei, au întemeiat o școală ale cărei roade le culegem azi.

II

Guvernul Lascar Catargi, din 11 martie 1871, venia la putere cu un program de politică externă precis: dobândirea independenței pe cale diplomatică.

Această idee era expusă de ziarul «Presa» încă pe la începutul anului 1871.

Iată ce scria, pe atunci, ziarul conservator:

Noi înțelegem a dobândi independența României pe cale diplomatică.

Noi înțelegem ca independența României să se pună sub scutul unei perfecte neutralități.

Să aibă garanția colectivă a puterilor mari.

Această țintă o urmărește guvernul nostru în modul cel mai stăruitor.

La 1875 el izbutește să încheie cu Austro-Ungaria un tratat de comerț, care constituie o recunoaștere a suveranității noastre. Un alt tratat era negociat cu Germania și aproape dobândit, când cade guvernul conservator.

Iși poate oricine închipui ce foloase am fi căpătat, dacă complicațiunile orientale ne-ar fi găsit în 1877 deja independenți.

Față de această politică a guvernului conservator, care e atitudinea partidului liberal?

El e în contra independenței, în contra regatului; el se pronunță pentru o politică turco-filă.

Iată ce scria «Românul» la 13 iunie 1873, cu privire la sprijinul ce ne dădeau Germania și Austria ca să ajungem la independență :

«Austro-Germania, neputând dobândi aservirea noastră desființându-ne autonomia, speră astăzi a ajunge la același rezultat sustrăgându-ne de sub garanția marilor puteri europene și mai cu seamă de sub apărarea obligatorie a Turciei. Iată ce însemnează astăzi independența».

Iată însă ce mai scria «Românul» :

«Autonomia noastră e garantată prin tractatul dela Paris și bine face Turcia de nu voiește să ne declare independenți și să ne conserve astfel autonomia noastră».

Cât pentru ideia regatului care, încă pe atunci, era pusă pe tapet, ea era luată în batjocură de Orășanu într'o piesă satirică intitulată Regat cu apă rece. «Românul» taxa aceste veleități de a proclama regalitatea: gărgăuni de regat.

Aceasta e politica mizerabilă, pe care cutează s'o susție partidul liberal trei ani abia după isprăvile dela 1871, cari — dac' ar fi reușit — ar fi șters până și numele de România de pe harta Europei.

Acum, prin ce mijloace susține el politica sa nepatriotică ?

În-afară, prin sprijinul dat Turciei; în lăuntru, prin vechiul sistem de agitație și de scandal.

La orice incident ce se năștea cu guvernul otoman Turcia căpăta sprijinul Roșilor.

Raporturile dintre opoziția liberală și Poartă erau constante. Mazar Pașa era trimes mereu în misiune la Constantinopol.

În 1874 se naște un conflict între România și Turcia. Autoritățile turcești arestase niște supuși români. Pe lângă aceasta, guvernul otoman pretindea că hotărârile tribunalelor noastre, întru cât suntem vasali, pot fi revizuite de curțile turcești.

Guvernul român adresează Porții un protest din cele mai energice.

Iată, în aceste împrejurări, ce atitudine ia ziarul «Românul» în numărul dela 25 octombrie 1874 :

«Turcia nu mai cugetă la litera și la spiritul tractatelor noastre cu dânsa, ci caută numai a întrebuița cele mai extreme represalii, spre a-și răzbuna de nesocotita și nesănătoasa larmă, ce se face cu independența absolută, adică cu ruperea legăturilor noastre actuale cu Turcia».

Această incalificabilă atitudine în afară era sprijinită în lăuntru prin tradiționalul sistem al bătaușilor, al demonstrațiilor populare și al scandalurilor de stradă.

Panglicarul, ce poartă numele de Ion Brătianu, declama în întruniri publice gălăgioase în contra Austriei pe tema convențiunei comerciale.

Guvernul conservator era acuzat de liberalii turcofili că aruncă «România sângerândă la picioarele contelui Andrassy».

Bine înțeles că — acum ca și întotdeauna — în schimbul puterii și a decorațiunei Coroana de fier, care-i conferia titlul de baron, Brătianu a ratificat apoi cu iscălitura sa acea convențiune.

Prin urmare, veșnic aceeași politică mlădioasă la putere, dezmințind aceeași politică apelpisită din opoziție, veșnic aceeași lipsă de patriotism, aceleași scandaluri, aceleași umilințe.

Scandalurile din cestiunea națională nu sunt ceva nou. Ele sunt urmarea aceluiași sistem, care s'a dezvelit în afacerea Strusberg, în afacerea dela sala Slătineanu, în cestiunea independenței și în celelalte, de cari avem să ne ocupăm.

III.

Veniți la putere în martie 1876, liberalii rămân statornici asupra unui singur punct, anume : urmărirea politicei lor turco-file.

Orice idee de emancipațiune era calificată atunci în *Românul* de «pieirea României», «suprema trădare», «violare a integrităței imperiului otoman».

Sălbatici în 1876, ca și în 1895, și călăuziți numai de gândul de a distruge tot ce au făcut adversarii lor, ei dau năvală chiar și în ministerul de războiu.

În ajunul războiului, ei suspendă recrutarea anului 1876, ei reduc bugetul ministerului de războiu cu un milion, ei desființează școala de cavalerie și școala cadrelor de dorobanți, ei depun un proiect de lege pentru desființarea armatei permanente, ei votează o lege pentru vânzarea la mezat a efectelor militare cumpărate de generalul Florescu.

D-l Sturza declară, în Senat, că tunurile cumpărate de conservatori vor rugini fără folos.

Cu toate acestea, când, câțiva ani în urmă, amintirea acestor fapte începu a se slăbi, liberalii scoaseră la iveală legenda marilor lor prevederi cu privire la participarea noastră la războiu.

Dar nu numai atunci, ci chiar când războiul între Rusia și Turcia era declarat, liberalii protestau cu cea mai mare energie cum că le-ar trece măcar prin minte de a participa la războiu.

În aprilie 1877, în cursul discuției convențiunii ruso-române, d. ministru de externe, răspunzând d-lui Carp, declară în Senat :

«Dar onorabilul d-l Carp zice că vrem să trecem peste Dunăre. Dacă întradevăr s'ar vedea un singur cuvânt, prin care s'ar, împinge țara de a nu rămânea în hotarele ei și de a se încerca să primejduiască ceea ce are, atunci onorabilul d-l Carp ar avea dreptate să vie să ne acuze, că am aruncat țara în eventualități primejdioase».

Deodată, însă, se întâmplă o subită schimbare de front.

Surprinși de evenimente, Roșii se aruncă în brațele Rusiei. Din turcofilii fără măsură, ei devin rusofili la exces.

Adevărați aventurieri politici, capabili de a juca soarta țării pe o singură cartă, ei se azârlă în aventuri fără nicio garanție.

Până într'o vreme, pe când făceau politică turcofilă, liberalii găseau singura garanție a existenței noastre în suzeranitatea Turciei și batjocoriau aspirațiunile către indepen-

dență și cătră regat. Prin organul lor, «Românul», ei făceau următoarea declarație :

În Europa nu mai e un secret pentru nimeni, că principele Carol are veleități de glorie militară, de mărire politică și că în aceste veleități Basarabia ar fi sacrificată în schimbul altor prețioase avantagii... Se înțelege, ce sorginte de reardicare ni s'a redat prin Basarabia, ce bine imens este pentru noi această Basarabie. Basarabia este cheia propășirii și puterii României. Ce este aspirațiunea de a ne emancipa de darul anual ce facem Turciei; ce sunt vanitoasele preocupări ca șeful statului să se întituleze prin imitațiune străină Majestatea Sa Regele, în loc de a-l numi pe românește Măria Sa Vodă, ce sunt acestea! Deșertăciune, pe lângă marea aspirație de a păstra Basarabia!»

Ei bine, aceiași oameni se aruncă în brațele Rusiei și, din prima zi, sacrifică Basarabia.

Ajuns la putere, Brătianu, deîndatăce dă ochi cu principele Gorciakoff la Livadia, se învoiește cu ideia retrocedării Basarabiei.

Este un lucru care, azi, nu se mai poate tăgădui, că înainte chiar de convenția dela 4 aprilie 1877 și înainte de trecerea armatelor rusești prin România, Brătianu știa că Basarabia va fi luată.

Înainte de trecerea armatelor noastre peste Dunăre, cabinetele europene erau informate că Rusia voește a relua Basarabia.

Aceasta era cuprins în mod formal în actele citate de lordul Derby, în ședința parlamentului englez dela 18 iunie 1877.

La 23 iunie (5 iulie) d-l Iancu Bălăceanu, agentul nostru la Viena, telegrafiază : «Austria sfătuiește pe Români să nu treacă Dunărea, căci Rusia plănuiește a da României o parte din Dobrogea și în schimb a-și anexa o parte din Basarabia».

Cu câteva zile înainte, prințul Gorciakoff declarase, la Ploești, lui Mihail Kogălniceanu, pe atunci ministru de externe, cum că e înțeles cu Brătianu asupra cestiunii retrocedării Basarabiei.

Când, pe urmă, Brătianu se prefăcù că nu știe despre retrocedarea Basarabiei, guvernul rusesc îi dădù un comunicat, prin organul său «le Nord», care, în numărul dela 27 februarie 1878, cuprindea următoarele :

«Cererea retrocedării Basarabiei era cunoscută miniștrilor români, înainte chiar de trecerea armatei române peste Dunăre».

Vom sfârși aceste citațiuni printr'un extras dintr'un foarte însemnat discurs al lui M. Kogălniceanu, discurs foarte puțin cunoscut, dar pe care l-am găsit reprodus în extenso, după notele stenografice corectate de Kogălniceanu, în colecția ziarului «Națiunea», organul lui Dim. Brătianu și Kogălniceanu. Acest document are o deosebită însemnătate, pentru că cuvântul lui Kogălniceanu nu poate fi pus la îndoială de liberali și fiindcă, în vremea despre care Kogălniceanu vorbește, el eră ministrul de externe al liberalilor.

Iată ce zicea Kogălniceanu, în întrunirea ținută la 8 noiembrie 1885 (discursul e reprodus în «Națiunea» dela 14 noiembrie) :

«Am fost ministru în timpul războiului și vă mărturisesc că numai Dumnezeuul părinților noștri, că numai sângele soldaților noștri au putut să ne scape din încurcăturile și prăpastia, în care ne aruncase politica nechibzuită a lui Ion Brătianu.

«Domnilor, până și copiii știu astăzi că Basarabia, cu mult înaintea declarării războiului turco-rusesc, era hotărât să fie luată, aceasta încă dela înțelegerea dela Reichstadt. Aceasta d. Ion Brătianu a trebuit s'o știe dela ducerea sa la Livadia. Apoi principele Bismarck, și direct în timpul războiului și înainte, prin reprezentantul său Alvensleben, nu i-a spus că Basarabia era dată?...

«Ion Brătianu a ascuns toate acestea națiunii sale. Ba încă mai mult, când, în ședință secretă, l-a întrebat un deputat : ce știe despre Basarabia, când eu spuneam, ca bine informat, că Basarabia era dată încă dela Reichstadt, d-sa a răspuns : «Nu împărtășesc părerile pesimiste ale colegului meu» și

continuă : «când ași ști că Basarabia se pierde, eu un moment n'ași mai sta pe aceste bănci».

Toate aceste fapte, pe cari nu știm cum le-am putea califica altfel decât cu cuvântul de trădare, nu sunt însă nimic alături de cele ce le-au urmat.

IV

Înainte de aprilie 1877, I. Brătianu știa despre hotărârea guvernului rusesc de a ne lua Basarabia.

Câtă grijă, câtă turburare trebuia să cuprindă inima oricărui om, câtuși de puțin iubitor de țară, în asemenea împrejurări !

Câtă ușurință, dinpotrivă, câtă neprevădere, câtă lipsă de patriotism, câtă fățarnicie a arătat acest om.

Hotărârea Rușilor de a lua Basarabia era cunoscută și totuși guvernul iscălește convenția dela 4 aprilie, pentru trecerea armatelor rusești, convenție în care se introduce un articol echivoc, care a fost interpretat în așa mod, încât s'a legitimat luarea Basarabiei.

Dar, în fine, trecem peste această împrejurare.

Dupăce armatele rusești trec în România, dupăce ele trec Dunărea, dupăce ele sunt înfrânte înaintea Plevnei, o situație nouă se creează.

Rușii, «zdrobiți» de Turci—aceasta e chiar expresia marului duce Nicolae—ne cer să trecem Dunărea și să cooperăm cu dânșii la războiu.

Chiar de nu s'ar fi știut de pierderea Basarabiei, era cu putință ca să intrăm în războiu alături de Ruși, fără să specificăm condițiunile participării noastre, fără să prevedem avantajile izbândeii viitoare ?

Dar se cunoaște gândul Țarului cu privire la Basarabia și totuși participăm la războiu, scăpăm armata rusească, mulțumindu-ne, drept orice foloase, cu stipulațiunile cuprinse în convenția dela 4 aprilie, care era privitoare la libera trecere a armatelor rusești prin România.

Regele, în memoriile sale (vol. III p. 212 din ediția germană) scrie în această privință la 19 iulie :

«Brătianu, care se află pe lângă prinț, este de părere că e momentul de a veni cu franchetă în ajutorul Rușilor, oriunde și oricât e cu putință; căci altfel ei pot fi respinși peste Dunăre și România să devină teatrul războiului.

«Prințul Carol ezită însă de a fi astfel atras în acțiune împreună cu întreaga sa armată, fără nicio garanție obținută prin convențiune și, de aceea, nu poate împărtăși în totul părerea ministrului său.

«Acesta susține, pe de altă parte, că printr'o nouă convențiune ce s'ar încheia acum cu Rusia, s'ar anula necesarmente convențiunea anterioară dela 4 (16) aprilie și, împreună cu aceasta, garanțiile și avantajile politice obținute printr'însa».

Pe atunci C. A. Rosetti răspundea celor ce sfătuiau să se stipuleze, prin tractat, avantajele cooperățiunii noastre la războiu, că nu e nevoie să cerem garanție, zapis ori amanet și că trebuie să ne încredem în mărinimia Impăratului.

Din partea unor oameni, cari n'ar fi cunoscut hotărîrea Rusiei de a lua Basarabia, o atare politică n'ar putea fi privită decât ca o negliobie fără pereche. Din partea însă a acelora ce știau că Basarabia ni se va lua, asemenea atitudine constituie o adevărată trădare a intereselor țării.

Am expus până aci faptele privitoare la pierderea Basarabiei; să arătăm acum atitudinea demagogilor noștri în aceste triste împrejurări.

Se va vedea că, întocmai ca în afacerea Strusberg, în afacerea convenției cu Austro-Ungaria, în chestiunea națională de azi, se utilizează aceleași proceduri demagogice, cari trag după ele aceleași roade funeste pentru țară.

Când se află că Basarabia e pierdută, Brătianu, pentru a se pune la adăpostul curentului de exasperație din țară și să păstreze puterea, are cutezanța să afirme că nu știa nimic despre intențiunile Rusiei și pornește o campanie nebună în contra imperiului vecin.

Fiind dat că nu putea scăpa Basarabia, nu-i rămânea decât să obție în schimb foloase cât mai întinse. Rusia oferia, pe prețul tăcerii noastre, Dobrogea până la Varna și Silistra și ne făgăduia și Vidinul. Dar pierderea Basarabiei ar fi atras căderea cabinetului Brătianu.

Pierderea puterii era singura temere a Roșilor și deaceia i-am văzut atunci prefăcându-se că luptă pentru păstrarea celor trei județe cerute de Rusia, prin pantahuze acoperite cu iscălituri, cu declamațiuni de stradă, cu insulte în presă la adresa Rusiei. Cu bătaușii și masalagiii lor pretindeau liberalii că vor recuceri Basarabia.

Acestea se petreceau în țară. Să vedem efectele sistemului demagogic în străinătate.

Pentru apărarea intereselor țării pleacă la Berlin Brătianu și Kogălniceanu și, în timpul acesta, C. A. Rosetti ia interimul preșidenției consiliului.

Faptul că se desemnase Brătianu ca plenipotențiar al României și mai ales că C. A. Rosetti fusese însărcinat, în acele împrejurări, cu preșidenția consiliului, produse în Europa o impresie dezastroasă.

«N'am găsit un amic, care să ne sprijiniască la congresul dela Berlin; toată Europa ne-a părăsit!» exclama Brătianu, întorcându-se în țară.

Această pățanie să ne serviască măcar pe viitor pentru a nu mai îngădui acea politică demagogică de provocațiune, atunci când nu e târâtoare.

La Berlin am găsit negreșit pe Ruși nu numai protivnici, dar încă exasperați în contra noastră.

Austria era reprezentată la congres prin contele Andrassy, care fusese insultat de Brătianu în timpul manifestațiunilor de stradă din 1876.

Cât pentru principele Bismarck, el arăta plenipotențiarilor noștri o ostilitate vădită, care se manifesta chiar în mod public în presa oficioasă germană.

Faptul că Brătianu fusese desemnat ca plenipotențiar al României și că C. A. Rosetti fusese însărcinat cu preșiden-

ția consiliului, zece zile abia după atentatul socialistului Nobile în contra împăratului Wilhelm, exasperase spiritele din Germania în contra noastră.

La 7 iulie 1878, Norddeutsche Allgemeine Zeitung, organul prințului Bismarck, scria :

«După cum se vede, radicalismul politic din București joacă un joc periculos, cu atât mai periculos, cu cât politica externă a României, condusă de dânsul, nu i-a câștigat niciăieri amici».

Ziarul englez Daily Telegraph publică următoarea depeșă din Berlin cu data de 9 iunie 1878 :

«Știrea, că C. A. Rosetti a fost numit președinte al consiliului de miniștri în România, a deșteptat aci sentimente cu totul defavorabile României și prințului Carol. D-l Rosetti e un democrat-socialist și urcarea sa la cele mai înalte funcțiuni ale statului de cătră un membru al casei Hohenzollern, atunci când capul acelei case zace rănit de mâna unui asasin democrat-socialist, ațâță în toți Germanii leali indignare și dezgust. Această numire e de rău augur pentru realizarea nădejdilor ce România întemeiază pe viitorul congres».

Atitudinea ostilă a Germaniei în contra plenipotențiarilor noștri nu s'a dezmințit un moment până la sfârșitul congresului. Ca dovadă, mai reproducem următoarele extrase din oficioasa Norddeutsche Allgemeine Zeitung din 13 iulie 1878 :

«Schimbarea mare ce s'a produs în spiritul cercurilor guvernamentale din România, de când cu întoarcerea domnilor Brătianu și Kogălniceanu dela Berlin, dovedește încă o dată că marafeturile artificiale, bazate numai pe dorințele și interesele unui singur partid, nu au nici trăinicie nici durată și că indignarea guvernului actual asupra stipulațiunilor dela San-Stefano nu a fost decât artificială».

Și articolul se încheie cu următoarea observație :

«Radicalii din România sunt tot aceia cari amenință ordinea și siguranța în celelalte state din Europa».

Precum se vede, în aceste tragice evenimente s'au dat încă odată pe față toate însușirile demagogilor noștri: pe de o parte învoirea la toate pretențiunile străinilor, cari de astă dată au mers până la trădare, pe de altă parte dezlănțuirea patimilor demagogice, cu cari se înșală țara și ni se înstrăinează simpatiile Europei.

V

După înstrăinarea Basarabiei de către liberali, în 1878, guvernul lui Ion Brătianu a mai fost pus la încercare, în timpul cârmuirii sale ce se sfârșește la 1888, asupra trei cestiuni externe de căpetenie: drepturile Evreilor, cestiunea Dunării și convenția consulară cu Germania.

În câteși trele cestiuni, guvernul român acordase dela început tot ce i se ceruse și țara n'a fost ferită de o sumă de nenorociri, decât mulțumită împotrivirii opoziției conservatoare.

Intrucât privește cestiunea izraelită, trebuie să amintim mai întâi că liberalii, pentru a-și justifica titulatura de naționali pe lângă aceea de liberali, au făcut veșnic paradă de antisemitism.

Pe câtă vreme declamațiunile lor patriotice nu-i expuneau să piarză puterea, liberalii, mai ales în opoziție, erau neîntrepuți în manifestațiuni antievreiești.

Când însă, grație nedibăciei diplomației lor, victoriile noastre pe câmpul de războiu fură răsplătite cu pierderea Basarabiei și cu cererea de împământenire a Evreilor, liberalii dela început se învoiră la concedarea drepturilor Evreilor.

Spre amintire, reproducem aci proiectul primitiv al guvernului liberal:

Prin aplicarea art. 7, sunt primiți a se bucura îndată de drepturile civile și politice Izraeliții cari sunt născuți și crescuți în România;

au îndeplinit obligațiile legii militare și au slujit sub drapel;

au obținut în România diploma de bacalaureat sau cinci clase gimnaziale;

au făcut donațiuni statului sau stabilimentelor publice;

au publicat opere în limba românească; posedă stabilimente importante de comerț și industrie.

Dacă acest proiect de lege, prin care se împănânteniau toți cei ce întruniau fie numai una din aceste condițiuni, ar fi trecut, aproape nici un Izraelit n'ar fi rămas neîmpănântenit.

Trebue să amintim că, pentru a obține votarea acestui proiect de lege, Brătianu a mers până a amenința în ședință secretă, pe deputați și pe senatori, cu ocupațiunea străină.

Mulțumită însă energiei partidului conservator, care nu s'a lăsat a fi intimidat de aceste amenințări și grație pozițiunii Constituției noastre, care cere ca orice modificare a ei să întruniască cel puțin $\frac{1}{2}$ a Camerii și a Senatului, guvernul liberal n'a putut zmulge votul de care avea nevoie.

Țara a scăpat de încetățenirea Evreilor în masă, grație luptei susținută în țară de conservatori și grație acțiunii în afară a lui Vasile Boerescu.

Pentru a scăpa din încurcătura în care intrase, Ion Brătianu făcu apel la fostul ministru conservator Boerescu, acela care fusese acuzat de același Brătianu de trădare, cu prilejul încheierii convențiunii comerciale cu Austro-Ungaria.

Boerescu întreprinde o călătorie pe la toate cabinetele europene, spre a obține ca ele să renunțe la angajamentele luate față de ele de către Ion Brătianu prin ministrul său de externe d. Sturdza.

Pretutindenî Boerescu întâmpina greutăți, nu atât din cauza chestiunii în sine, cât din cauza angajamentelor luate de guvernul român.

Din Paris, V. Boerescu scrie lui Ion Brătianu, cu data de 29 august 1879, spre a-i raporta o convorbire ce avușese cu d. Waddington :

«Ne-am înțeles, zice d. Waddington, cu d. Sturdza asupra categoriilor.

«Este greu acum de a părăsi sistemul».

Intr'o altă scrisoare V. Boerescu relatează următoarea convorbire avută cu contele Andrassy :

«Toate bune, îmi replică contele, dar categoriile au fost primite de d-l Sturdza. Iată ce mi se scrie din Berlin, Paris și Londra. Dece nu vă țineți de angajament?»

Ceeace s'a petrecut cu chestiunea izraelită, se reproduce identic, peste un an, în chestiunea Dunării.

Când țara află despre afacerea Dunării, chestiunea era deja compromisă: guvernul Brătianu cedase tot ce i se ceruse.

Intradevăr, se declarase, în scris, contelui Haymerle, ministrul de externe al Austriei, că România primește a se trata chestiunea Dunării pe trei baze: înființarea comisiei mixte, participarea Austriei în comisiune, președinția perpetuă a Austriei.

Partidul conservator, sprijinit și de M. Kogălniceanu, dă iarăși alarma. Existența țării era de astădată în joc. Cum zicea Kogălniceanu: «Fără Basarabia, România încă poate să trăiască. Nu poate însă fără Dunăre».

Curentul se rădică atât de uriaș în contra guvernului, încât acesta e nevoit încă odată să dea înapoi.

Rezistența noastră triumfă. Guvernul făcu încă odată apel la un conservator, la d-l Carp, ca să-l scape.

Și de astă dată, dificultățile pe cari le întâmpinăm răsar mai puțin din chestiunea în sine, cât din angajamentele luate de guvern.

Intr'o cuvântare rostită la 25 martie 1883, M. Kogălniceanu ne destăinuie împotrivirile ce pretutindeni întâmpina, pe când era ministru la Paris, de câte ori cerea sprijin în chestiunea Dunării:

«Ori unde mă duceam, ori la ce ușă băteam, mi se răspundea: aceasta este opiniunea d-tale personală; concedăm chiar că așa ar trebui să fie; dar noi tratăm cu guvernul d-tale și guvernul d-tale a consimțit la cererile Austriei».

În 1886, țara se găsește iarăși înaintea unui fapt îndeplinit, prin iscălirea convențiunei consulare cu Germania.

Prin această convențiune, se sustrag cetățenii români dela instanțele judecătorești ale țării, spre a-i face justițiabili ai tribunalelor, consulilor și chiar funcționarilor consulatelor străine; se hotărăște că, în privința imobilelor ce se vor găsi în succesiunea unui supus german, se aplică legile germane și se înlătură astfel dispozițiunile art. 7 din Constituție.

Din norocire și această primejdie a putut fi înlăturată: convenția consulară a fost retrasă, grație energicei împotriviri a țării.

Dacă dar, înainte de a ne ocupa de ultima fază a politicii liberale, care privește chestiunea națională, recapitulăm faptele liberalilor de 30 de ani încoace, suntem îndreptățiți a spune că, de nu întâmpinau împotrivire, liberalii ar fi adus țara în această situație:

O Românie, cu teritorul știrbit prin dezlipirea Basarabiei; fără viitor și fără însemnătate europeană prin pierderea Dunării; lipsită, în aceste hotare restrânse, de suveranitatea ei, prin convențiuni consulare ca cea cu Germania; transformată într'o adevărată Palestină prin încetățenirea Evreilor și prin imigrațiunea evreiască, pe care ar fi determinat-o împământenirea în masă a Izraeliților.

Acum putem aborda chestiunea națională, care ni se înfățișează ca urmarea unei politici oarecum tradițională la liberali.

Aci, ca și în toate chestiunile ce au fost chemați liberalii să rezolve, constatăm aceleași umilințe la putere, succedând aceluiași scandaluri și provocațiuni în opoziție.

Această politică, menită a asigura numai perpetuarea demagogiei colectiviste la cârmă, se traduce pentru țară prin concesiuni, umilințe și înstreinarea simpatiilor Europei.

VI.

Procesul de înaltă trădare, intentat în 1893 de guvernul regal ungar comitetului partidului național român din Transilvania și Ungaria, pentru ducerea Memorandului la Viena, și condamnarea la temniță a membrilor comitetului, ascuțise până la ultimul grad conflictul româno-maghiar.

Valurile amărăciunii și iritării, ce cuprinseseră pe Români de peste munți, trecuseră Carpații și mișcau adânc pe Românii din regatul României.

Situațiunea ce rezulta din aceasta era foarte grea și foarte delicată, căci trebuiau împăcate supreme interese naționale și de stat cu îndatoririle internaționale și cu mari interese europene.

Guvernul conservator, prezidat de d-l Lascar Catargiu și având pe neuitatul Lahovari la departamentul afacerilor străine, a știut să domineze aceste împrejurări extrem de gingașe. România a eșit cu cinste din greaua situațiune ce i se înfățișa. Intre altele, dobândirăm ca membrii comitetului național de peste munți să fie grațiați de M. S. Impăratul Rege.

În ce privește soarta Românilor din Transilvania și Ungaria, se puse în perspectivă oarecari îmbunătățiri, pentru cari avem probe ce la un moment dat vor fi scoase la lumină.

Ce făcea partidul liberal-național în această vreme de grea cumpănă?

Tocmai fiindcă erau în joc interese mari, tocmai pentru că cestiunea națională forma punctul cel mai gingaș al unei situațiuni periculoase, partidul liberal, credincios politicei sale, se aruncă lacom asupra acestei chestiuni și o exploată în chipul cel mai demagogic.

După o campanie din cele mai înflăcărâte în presă, d-l Sturdza, șeful partidului liberal, luând cuvântul în ședința Senatului de la 27 noembrie 1893 cu prilejul discuțiunei răspunsului la mesajul Tronului, ceru guvernului să inter-

vie în conflictul româno-maghiar spre a obține realizarea programului național român, afară de un singur punct, autonomia Transilvaniei, asupra căruia a făcut oarecari rezerve.

Nici obiecțiunea ministrului de externe Lahovari, că o asemenea intervenție e imposibilă, căci ar echivala cu o declarație de războiu, nici proorocia — împlinită astăzi! — a aceluiasi ministru, că d. Sturdza va fi silit la putere să ceară umilite scuze pentru purtarea sa în opoziție, n'au putut opri partidul liberal pe calea pe care pornise.

Agitația a fost dusă pe stradă: s'au făcut manifestațiunile cele mai zgomotoase: s'a călcat, în maiu 1894, un steag unguresc la Tei; s'a împins mulțimea să atace ospelul legațiunii austro-ungare, încât pentru ocrotirea lui a fost nevoie de trupe; (am văzut noi înșine pe contele Goluchowsky, atunci ministru la București și acum ministru de externe al Austro-Ungariei, făcându-și loc printre jandarni, ca să poată intra acasă); s'au ademenit studenții români din Austro-Ungaria, veniți în 1894 la congresul studentesc de la Constanța, să manifesteze contra Ungariei înaintea statuei lui Mihaiu-Viteazul, act nebunesc, care ar fi dat loc la grave complicațiuni dacă n'ar fi fost împiedicat la timp.

După toate acestea, partidul liberal convocă la 25 septembrie 1894 o mare întrunire publică la Orfeu și șeful partidului, domnul Dimitrie Sturdza, rosti un fulgerător discurs, în care susținea că un pericol mai mare de cât dinspre Rusia și mai iminent amenință regatul român dinspre Austro-Ungaria, că nu mai e posibil guvern în România, care să nu intervie pentru realizarea programului Românilor de peste Carpați și că partidul național-liberal nu râvnește puterea și nu va veni la cârmă decât cu această condițiune.

În acelaș timp, d-l Sturdza făcea odioasă înaintea popului nostru tripla alianță, denunțând că la umbra ei Ungurii apasă pe Români spre a-i maghiariza. Iar două luni mai târziu, în ședința Senatului dela 9 decembrie 1894, d-l Sturdza cerea din nou guvernului conservator să intervie în Ungaria

pentru realizarea programului național român și-l acuza violent pentru că nu face aceasta.

În ultima-i perioadă de opozițiune deci, partidul liberal s'a aruncat cu toată furia asupra politicei externe a României, exploatând-o ca și în trecut. Fiind chestiunea națională pe tapet, partidul a pus mâna pe dânsa și a făcut cele mai demagogice făgăduieli și anume: că va înlătura pericolul mare și iminent ce ne amenința dinspre Austro-Ungaria, intervenind în favoarea Românilor de peste munți și obținând realizarea programului lor, afară de punctul autonomiei Transilvaniei.

Imprejurările au făcut ca partidul liberal să nu mai stea mult în opoziție; un an după ce făcuse solemn aceste declarații, el a fost chemat la guvern.

Ce s'a întâmplat de atunci? Ce a făcut partidul liberal, în politica externă, de când e la putere?

Acum, ca și altă dată, partidul liberal a renegat ideile sale din opozițiune, a cerut scuze, s'a umilit pe sine umilind și țara și a distrus munca de treizeci de ani a fraților noștri de peste munți.

VII.

Îndoită fusese acțiunea partidului liberal în opozițiune: pe de o parte el aprinsese speranțe Românilor de peste munți, făcându-i să creadă într'o intervențiune a statului român; pe de altă parte iritase pe Austro-Ungaria, amenințând-o cu această intervențiune.

Venind la putere, partidul a săvârșit un îndoit șir de fapte ca să amnistieze atitudinea sa nesocotită din opoziție.

În ce privește pe Români, guvernul liberal a dezbinat partidul național de peste munți, prin intrigi pe cari le-a dezvăluit d-l Aurel Popovici, membru al comitetului național, în «Tribuna», organ oficial al partidului român de peste munți (lunile februarie și martie 1896), iar în țară a încercat să omoare Liga, făcând-o să serviască la distrugerea ches-

tiunei naționale, cum au dovedit-o dezbaterile congresului dela 12 și 13 maiu 1896, dezbateri ce s'au terminat printr'un vot de blâm, dat de membrii Ligei din toată țara comitetului executiv, care atunci se compunea numai din liberali, și printre cari era și d-l Gogu Cantacuzino; și dacă n'a putut-o omorî, cel puțin a dezbinat-o și a dezgustat opiniunea publică de orice acțiune națională.

Nici până astăzi nu s'au vindecat încă urmările apostaziei partidului liberal. Dacă aci în țară sentimentul național, biciuit de ultimele evenimente, a început să se redestepte, peste Carpați partidul național român e tot dezbinat și paralizat.

În ce privește pe Austro-Ungaria, pe care o amenințase cu o intervențiune în afacerile ei interne, șeful partidului liberal s'a dus la Iași și acolo, în întrunirea publică dela 13 octombrie (zece zile abia după venirea la putere) spunea: în special în chestiunea națională situațiunea noastră este clară și netedă. Avem să ne abținem cu toții dela orice act de agitație în afacerile interioare ale statelor vecine și în special ale monarhiei austro-ungare.

Și, drept culme, întreg pasagiul din discursul primului ministru, privitor la politica externă, i-a fost dictat de ministrul de atunci al Austro-Ungariei în București, contele Welsersheimb. Atât acesta cât și secretarul legațiunii, d-l C. Dumba, au destăinuit acest lucru, insistând chiar asupra faptului, pentruca să se știe bine, de toată lumea, că partidul liberal și d-l Sturdza au fost umiliți. Și niciodată nu s'a cutezat a se dezminți această destăinuire.

Vrea să zică, nu numai că a făcut scuze d-l Sturdza, cum atât de bine i-o proorocise Alexandru Lahovari, dar încă a trebuit să sufere injuria de a i se dicta până și forma scuzelor; niciun punct, nicio virgulă n'a avut voie să adauge acela, care cu un an înainte se rățoia cu intervenția în afacerile Ungariei.

Demagogi au fost liberalii întotdeauna, în afacerea căilor ferate, în afacerea Slătineanu, în chestiunea războiului și a

Basarabiei, în chestiunea evreiască. Dar niciodată demagogia lor n'a fost mai bine demascată ca acum, în chestiunea națională. Dela fanfaronada, că partidul liberal nu va veni la putere decât spre a interveni pentru realizarea programului Românilor de peste munți, și până la dezbinarea comitetului național, paralizarea Ligei și scuzele dela Iași dictate de ministrul austro-ungar la București, trecerea a fost așa de bruscă, încât ticăloșia partidului liberal nu s'a putut ascunde.

Și lucrurile nu s'au oprit la umilirea publică dela 13 octombrie.

E știut de toată lumea că în ultimele complicațiuni orientale atitudinea României a fost din cele mai corecte, așa cum se cuvine unei țări care vrea să fie un element de ordine. Nu tot același lucru se poate spune de alte state din Balcani, cari au profitat de împrejurări spre-a îngreua situația. Stabilindu-se un acord între Austria și Rusia asupra chestiunilor orientale pe baza statului-quo, era legitim până la un punct ca guvernele din Viena și Petersburg să dea un avertisment acelor state balcanice, notificându-le ferma lor voință de a nu se turbura pacea; pentru noi însă un asemenea avertisment era cel puțin de prisos. Totuși, a primit și guvernul nostru o notă identică cu cea trimisă cabinetelor din Sofia și Belgrad. Ei bine, pe când guvernul unui stat vasal ca Bulgaria, deși meritase avertismentul fiindcă dăduse loc la suspiciuni legitime, a găsit totuși mijloc să dea un răspuns demn, pe când guvernul micului regat al Serbiei s'a mărginit să ia verbal act de nota austro-rusă, guvernul nostru liberal s'a aruncat în pulbere la picioarele celor două cabinete, făcând zel de slugărnice.

Guvernul principatului vasal al Bulgariei a răspuns cabinetului din Viena și celui din Petersburg, că se va conforma nevoilor celor două mari puteri întrucât o vor permite interesele țării sale.

Guvernul Serbiei a luat verbal, pur și simplu, act de comunicarea notei.

Guvernul liberal, prin d-l D. Sturdza, s'a declarat «satisfăcut» și «fericit» de bobârnacul ce pe nedrept s'a dat României. Despre interesele țării, nicio pomeneală în răspunsul d-lui Sturdza.

A venit apoi vremea ca Regele nostru să întoarcă Impăratului-Rege al Austro-Ungariei vizita de anul trecut. În loc să se facă la Ischl ori la Viena, vizita s'a făcut la Pesta. Dar pe când Suveranul nostru, prin înțelepciunea și tactul său, a izbutit să evite tot ce putea fi supărător pentru sentimentul național, guvernul partidului liberal a dat acestei vizite un caracter adânc umilitor pentru România și Români decorând pe Ieszenszky, procurorul maghiar din procesul Replicei, conducătorul acțiunii maghiare în contra Românilor de peste munți.

Spre a reintra însă în bunele grații ale guvernului unguresc, d. Sturdza nu s'a mărginit aci.

El s'a făcut instrumentul guvernului unguresc spre a distruge așezămintele de cultură din Transilvania.

Așa, liceul din Brașov primia, de zecimi de ani, o rentă dela guvernul român.

Sturdza, agitatorul cestiunei naționale, spre a complace guvernului unguresc taie, el pentru prima oară, subvenția aceasta.

Opinia publică din România și de peste munți rămase însă încremenită, când află că odată cu refuzul de a mai plăti subvenția, Sturdza comunicase guvernului unguresc dozezi cum că unele școli din Transilvania primiseră subvenții din timpul guvernului conservator și că aceste comunicări au servit de temelie guvernului unguresc pentru a amenința, printr'un rescript, școlile de peste munți cu închiderea.

Intr'o bună zi, întradevăr, Mitropolitul Miron fu violent apostrofat, la Pesta, de primul ministru Bánffy, care îi puse sub ochi chitanțe de sume date unor școli din Transilvania, chitanțe emanând dela ministerul nostru de instrucțiune publică.

În același timp, în 28 aprilie 1898, d-l Tache Ionescu produse, în cursul unei interpelări făcută în Cameră, două res-

cripte, emanând una dela ministrul instrucțiunii publice din Pesta d-l Wlassics și alta din cabinetul primului ministru ungar și adresate Mitropolitului din Sibiu.

Prin aceste rescripte se amenința Mitropolitul cu închiderea școalelor, sub cuvânt că acele școli primesc subvențiuni dela guvernul român și se afirma existența subvențiilor pe temeiul comunicărilor făcute de guvernul Sturdza.

Demascat ca delator și ca spion, d-l Sturdza se apără zicând că unul din cele două rescripte nu există și împinse îndrăzneala până a afirma că el a fost fabricat de d-l Tache Ionescu.

Insă la 5 septembrie Tribuna din Sibiu publică următoarea scrisoare a părintelui Voinea, președintele Eforiei școalelor din Brașov, scrisoare care, apărută duminică 6 septembrie în Epoca cu data de 7 septembrie, produse o adevărată consternație în spirite.

Iată, pe larg, acea memorabilă scrisoare:

Brașov, 3 (15) septembrie, 1898.

Domnule Redactor,

«Timpul» în no. 192 cu data 3 (15) curent publică o notiță de lămurire prin care spune că eu am dat d-lui Tache Ionescu actele mult discutate în chestia școalelor noastre din Brașov. «Gazeta Transilvaniei» apărută chiar acum reproduce în întregime notița «Timpului» și prevăd că și alte ziare de ale noastre vor reproduce-o pentru descoperirea ce coprinde.

Astfel — fără voia mea — chestiunea mult discutată a pretinsului act fals s'a reluat într'o formă care mă pune pe mine în primul plan, și îmi impune astfel, ca să mă declar și eu, care până acum am tăcut, Trebuie să o fac cu atât mai vârtos, că un ziar de aici dela noi («Tribuna Poporului» în no. 92) m'a numit pur și simplu «fabricant de acte false».

Reputațiunea mea deci nu-mi permite să mai tac și de aceea vă rog să binevoiți a da loc în coloanele «Tribunei» expunerii întregii chestiuni.

Mărturisesc sincer, că nu bucuroș fac aceste destăinuri, căci o să cauzez multă supărare Mitropolitului meu — carele și așa are destule necazuri pe capul său — dar mă mângâiu că aceea, că Excelența Sa singur va vedea, că eu am trebuit să vorbesc, dacă vreau să nu trec

de un om mișel, ceea ce cred, că nici însuși Ex. Sa nu ar dori, ca un subaltern al său să treacă de un mișel pe nedrept.

Iată starea faptică a lucrului:

În marțea săptămânii patimilor, 31 martie a. c. d-nul Partenie Cosma din Sibiu mi-a adus la Brașov actul pretins fals din partea Exc. Sale Mitropolitul din Sibiu, cu îndrumarea, ca să caut în arhiva bisericii Sf. Nicolae din Brașov acele documente, ce se cuprind în acel act, căci după Paști va veni domnul Ieszenszky Sándor la Sibiu în această chestiune și ar vrea să le aibă pe atunci.

Acest act mi s'a predat și s'a citit în prezența d-nilor Valeriu Bologa, dirigentul filialei Albina, Simion Damian avocat și Petru Nemeș notar public regeșc. Actul mi l-a dat mie spre scopul arătat mai sus și îl posed și acum scris în limba maghiară. Necunoscând eu însă limba maghiară decât foarte puțin, l-am rugat pe d-nul director gimnazial Virgil Onițiu să mi-l traducă, ca să pot căuta în arhivă documentele referitoare la despăgubirea (rău botezată subvențiune) ce avea și are biserica dreptul să primiască dela statul român.

D-nul Ieszenszky Sándor însă a sosit la Sibiu la 1 aprilie st. v.; documentele deci nu le-am putut trimite, căci nu le pregătisem, dar am trimis telegrafic unele deslușiri, ce mi se cereau din partea Ex. Sale tot pe cale telegrafică.

În 10 aprilie am primit ordinațiunea D-lui ministru Wlassics, trimisă din partea venerabilului consistoriu Eforiei școlare din Brașov.

Fiind membru al Sinodului archidieceșan, ce se ține în Duminica Tomii, am luat ambele acte cu mine la Sibiu, unde le-am consultat cu cei mai marcanti membri ai Sinodului.

Din această consultare a urmat, ca eu să consult întreaga afacere cu un avocat distins din România, ca biserica Sf. Nicolae din Brașov să intenteze proces statului român spre a-și revendica drepturile, ce le-a avut în secolii trecuți, căci de prescrierea acestor drepturi acum nu mai poate fi vorba, îndatăce ele au fost recunoscute în anul 1859, când s'a continuat cu plățirea unei despăgubiri anuale.

Având biserica Sf. Nicolae în 13 aprilie a. c. un proces cu Eforia Spitalelor civile din București în afacerea pădurii muntelui Sf. Ilie, am reprezentat eu biserica înaintea tribunalului din Ploești.

De aci m'am dus la București, să-l consult pe d-nul Tache Ionescu, în afacerea procesului ce voiam să începem cu statul român.

În 14 aprilie am vizitat pe d-nul Tache Ionescu la București. L-am aflat bolnav și culcat în pat. I-am expus întreaga situațiune. I-am cetit actul pretins fals; i-am citat toate documentele (nu numai cele cuprinse în acel act); i-am desfășurat întreg istoricul așa rău numitei subvențiuni și, fiindcă d-sa era bolnav, i-am scris eu cu mâna mea toate notițele, precum și două copii, scrise tot de mâna mea, de pe

ambele acte ministeriale, ca să le studieze și apoi, când va putea, să-mi spună părerea d-sale.

Nu i-am dat d-lui Tache Ionescu copii de acte, ca să le folosească în Camera României, dar nici nu i-am zis, ca să nu le folosească spre alt scop, ca un lucru dela sine înțeles. Dar, ca să fiu sincer, trebuie să mărturisesc, că nu i le-am dat nici sub vreo discrețiune, căci zică cine ce va zice, nici eu nu le-am primit sub discreție — deși se susține aceasta.

Acum sunt sigur, că Ex. Sa Mitropolitul mi-a trimis actul în cestiune sub discrețiune, dar cel ce mi l-a dat mie a uitat să mi-o spună aceasta și, dovada cea mai bună că este așa, cum susțin eu, este împrejurarea, că actul în cestiune mi s'a predat în fața a trei bărbați, ceace nu se face când e vorba de discrețiune.

Eu nu pot să-i reproșez d-lui Tache Ionescu absolut nimic, căci nu i-am zis, că spre alt scop să nu folosească actul, dar trebuie să constat și aceea, că nici nu i-am dat eu vreo însemnătate deosebită acelu act. M'a surprins, ba pot zice, că m'a și îngrozit, când am văzut ce însemnătate se dă acelu act, dar nu în ceace mă privește pe mine, ci în ceace privește pe alții.

Acum, fiindcă am început să vorbesc, voi vorbi până la capăt. Vreau să se facă lumină deplină, ca să nu mai aibă nimeni curajul, să încerce cu sofisme a încurca proveniența actului în cestiune.

Știu, că o să atrag asupra-mi supărări și admonițiuni mai înalte, dar cinstea mea prețuește mai mult ca supărarea ori și cui.

Actul în cestiune emanează din gremiul (cabinetul) prim-ministrului ungaric și, ca să nu mai începă nicio îndoială despre aceasta — deși cu regret, dar n'am ce să fac — public următoarea hârtie a Ex. Sale Mitropolitul Miron Romanul adresată mie. Iat'o:

Parohului bisericei Sf. Nicolau din Brașov-Șcheiu,

P. O. D. protopresbiter onorariu Vasiliu Voina

No. 30 Pres.

Prea onorate d-le Protopresbitere!

Domnul Tache Ionescu deputat în Camera României a cetit într'una din ședințele din urmă ale acelei Camere două acte oficiale, unul din gremiul prim-ministerului reg. ungaric, iar altul dela ministrul reg. ungaric de culte și instrucțiune publică, emise ambele la adresa mea, dintre cari cel dintâi ți s'a comunicat P. O. d-tale prin omul meu de încredere, d-l Partenie Cosma, sub discrețiune, cu puncte de mâncare la adunarea datelor și documentelor privitoare la două moșii,

ce le-a avut oarecând biserica din Braşov-Şcheiu, dăruite de principii ai României, iar altul s'a trimes dela consistoriul de aici sub 9 aprilie a. c. no. 3270 scol. la adresa Eforiei şcolare din Braşov în afacerea cu subvenţiunile şcolărilor centrale de acolo, primite ani de ani dela guvernul României.

Abia mai poate încăpea îndoeală, că ambele aceste acte numai prin o mare indiscreţiune din partea P. O. d-tale a putut să ajungă în mâni incompetente, spre marea compromitere a organelor noastre bisericeşti în ceea ce priveşte secretele oficiului şi mai ales discreţiunea obligată între orice împrejurări; drept aceea cu mare neplăcere mă aflu silit a te provoca în modul cel mai serios, ca cel mult până luni în 11 (23) a curentei să-mi faci în scris mărturisire sinceră: în ce chip a venit dela P. O. d-ta ambele acte în cestiune în mâni incompetente şi anume în ale numitului domn deputat din Camera României şi care a fost motivul de a se comite o astfel de indiscreţiune compromiţătoare pentru administraţia noastră bisericească.

Sibiu, 7 (19) maiu 1898.

Col. Dr. E. C.

MIRON ROMANUL m. p.
Archiepiscop.

La acestea am să mai adaug numai puţine.

Nu-mi convine, că în cestiunea aceasta joc un rol însemnat, dar, vorba Românului, am intrat în dans, trebuie să joc până la fine şi asigur pe oricine, că în cestiunea aceasta ştiu încă multe — de care nu se teme nimeni — şi la necesitate voi face uz de ele fără cea mai mică sfieală.

Cu stimă,

VASILE VOINA
preot. oa. şi paroh

Toate aceste fapte dovedesc în deajuns că de 30 de ani, de când avem regim de partide, partidul liberal a urmat aceeaşi tactică nenorocită: în opoziţiune, exploatarea demagogică a politiceii exterioare, spre a creea încurcături şi a face presiune în ţară ca şi în străinătate; la putere, răscumpărarea acestei mizerabile purtări prin pagube de milioane, prin pierderi de teritorii, prin ruşini şi umilinţe sângeroase.

VIII.

Incheind aceste considerațiuni asupra politicei noastre externe, ne permitem să înfățișăm respectuos câteva dorințe Aceluia, care în primul rând are și trebuie să aibă, într'un stat monarhic, grijă de interesele țării.

Cu toată sinceritatea vom recunoaște că Regele Carol și-a jertfit toată viața întru propășirea acestei țări.

Nu credem să fie un Suveran în Europa, care să-și facă, din împlinirea datoriei, o mai aspră regulă de purtare.

În timpul domniei actuale, am îndeplinit progrese uriașe în mai toate ramurile de activitate: lucrări publice, armată, învățământ, etc.

Trebue însă să recunoaștem, totodată, că în privința patriotismului am dat înapoi; de când demagogia roșie s'a prefăcut în partid de guvernământ, de când astfel interesele neamului nostru au încăput pe mâna speculanților și, trebue să adăogăm, de când nu numai greșelile dar chiar și unele acte păgubitoare țării s'au văzut a fi nu numai amnistiate, dar și răsplătite.

Negreșit, suntem destul de nepărtinitori spre a recunoaște că situația Europei nu ne e, dela o vreme încoace, tocmai priincioasă. Nu se pot asămui vremurile de azi cu acelea când, în sfaturile Europei, dicta un suveran generos până la jertfirea intereselor țării sale, un visător himeric dar inimos ca Impăratul Napoleon III, care proclamase că Franța trebuie să lupte numai pentru idei și, una din aceste idei, acca care era mai scumpă inimii sale, era principiul naționalităților. Pentru apărarea acestui principiu în favoarea noastră, Napoleon a mers până a-și înstrăina prietenia Angliei, aliata sa din războiul Crimeei, și a perde recunoștința Turciei, pentru care murise 30.000 de Francezi.

Dar tocmai fiindcă vremurile de azi sunt grele, nicio greșală nu mai poate fi astăzi iertată și numai cu un patriotism mult mai încordat putem nădăjdui să biruim greutatea ce ne năpădesc.

Până acum câțiva ani, acest sentiment patriotic n'a putut fi, o clipă măcar, pus la îndoială. Lui datorim faptul că, de pe la începutul secolului până acum vreo 20 de ani, am mers din succes în succes.

Pe atunci, toți Românii se înfățișau uniți, îndatăce era la mijloc un interes superior al țării. Pe atunci, Adunarea națională era un focar de patriotism fierbinte; pe atunci, mercantilismul politic și apucăturile demagogice erau necunoscute.

Despărțiți în două principate vasale, fără vază în Europa, aproape fără oștire, am îndeplinit totuși minuni.

Aproape nu-ți vine a crede, văzând halul de slugărnice al Camerilor de azi, că în prima jumătate a veacului s'au putut găsi Adunări, cari opt ani să se împotrivescă voinței Domnitorului și presiunii Rusiei, când fu vorba de modificarea Reglementului.

Și, totuși, așa este: opt ani de zile, nici înrăurirea șefului statului, nici amenințările din afară n'au putut sfărâma majoritatea Adunărei.

De asemenea în afacerea Trandafirof și în atâtea altele, s'au găsit majorități hotărâte a nu lăsa să se știrbiască drepturile țării de nicio înrăurire străină.

Și nu fără primejdie luptau atunci acei vrednici bărbați, în sfatul țării. Cu viața, cu surghiunul, cu Siberia, plăteau ei dragostea lor pentru moșia strămoșească.

Mulțumită acestor jertfe, am moștenit o patrie. Și grație patriotismului cărmuitorilor noștri, țara s'a rădăcat și mereu s'a întărit. Timp de 50 de ani, n'am avut de înregistrat de cât biruințe, începând cu acțiunea lui Tudor, dobândirea domniilor pământene, reînființarea divanurilor, desființarea jurisdicțiunii consulare, până la Unire; apoi, secularizarea averilor închinăte, neatârarea de fapt cu armată, ministru de externe și toate atributele independenței, căreia nu-i lipsia decât firma și sfârșind cu proclamarea domniei ereditare străine.

Astăzi, pe diurne, pe samsarlăcuri, pe clientelă advocățească se primejduesc de niște speculanți politici interesele țării

prin scandaluri de stradă, în opoziție, și prin umilințe la putere.

Urmările acestei politici sunt de toți cunoscute și mărturisite, în pagini adesea întristate, de M. S. Regele, în Memoriile Sale.

Scuza lor era până aci că partidul căruia se datoresc aceste pagube a fost într'o vreme popular și primejdios.

Astăzi neajunsurile ce le-ar îndura țara nu mai pot avea nicio scuză, întrucât partidul liberal, pe lângă că e netrebnic, a ajuns și partidul cel mai impopular din țară.

De aci înainte nu mai este îngăduit ca oamenii cari ne-au atras atâtea pagube și scăderi de demnitate să mai joace, în politica externă, rolul precumpănitor ce l-au avut până aci.

CUPRINSUL

	Pag.
<i>Cuvânt înainte</i>	III
<i>Nicolae Filipescu</i>	VII
I. Alegerile de deputați din 1888	1
II. Inițierea Creditului agricol	15
III. Legea maximului	29
IV. Alegerile comunale din 1894	55
V. 12 ani de hoții	75
VI. Albii și Roșii	93
VII. Discuția la Mesaj în noembrie, 1894	113
VIII. Manifestația studentească din 14 septembrie 1894	137
IX. Lovitura de Stat din 1864	151
X. Imprumutul de 30 milioane al comunei București	159
XI. Legea minelor	165
XII. Intrunirea dela clubul conservator	197
XIII. Detronarea Mitropolitului Ghenadie	205
XIV. Partidul dominant	215
XV. Alegerile parțiale din 1897	227
XVI. Conferința și banchetul dela Cercul de studii	237
XVII. Conservatismul	245
XVIII. Pentru alegerea generalului Manu	253
XIX. Alegerile comunale din 1898	265
XX. Administrația comunală a Bucureștilor	281
XXI. Subvenția școalelor din Brașov	303
XXII. Partidul conservator după moartea lui Lascar Catargi	315
XXIII. Criza financiară: In 1899	335
XXIV. Criza financiară: In 1900	377
XXV. Criza financiară: In 1900	41
XXVI. Criza financiară: Vinderea pădurilor Statului	437
XXVII. Criza financiară și Banca Națională	453
XXVIII. » » » » »	459
XXIX. Retragerea cabinetului Carp	463
XXX. » » » »	469
<i>Adaos: Treizeci de ani de politică liberală</i>	481